

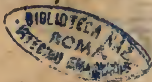

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
6 B
9

Esemplare integro

R: II ed. To. II p. 65 n. 7

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLAE AD ATTICVM, AD M. BRVTVM, AD QVINCTVM FRATREM,

Cum correctionibus Pauli Manutij.

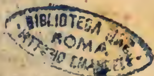






VENETIIS, M. D. LXVII.

AD CAROLVM PISAVRIVM, Leonardi, clarissimi uiri, filium, egregijs animi bonis, multisq. laudibus iuuenem ornatum, Pauli Manutij, Aldi F. in epistolas Ciceronis ad Atticum præfatio.



BENEFICIORVM, Carole Pisauri, non eadem omnium est ratio. multi, quid detur, spectare solent, sua quidque magnitudine metiuntur, nihil attendunt praeterea: ego potius, quibus de caussis, & a quo homine detur, animaduerto; ac, si quid in aliquem, aut in me ipsum collatum est gratiae, tanti soleo aestimare, quanti uidetur is, qui contulit, aestimandus. hinc fit, vt, quae a patre tuo, uiro sapientissimo, & cum alijs laudibus ornato, tum uero omnium, quos ego in uita nouerim, humanissimo, quae item a patruo, qui nuper magno bonorum omnium maerore decessit, Ioanne Maria, Paphi Episcopo, eccellenti non minus doctrina, quam bonitate, praedito, diuersis temporibus in me profecta sunt officia, ea quamquam summa non fuerint, (neque enim tulit occasio, neque rationes meae postularunt) pro summis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui possident, beatissimi putantur. fons enim ille, unde manarunt,

 amor,

amor fuit, & cum amore iudicium, quod uterque de me habuit: quod equidem, si potero, tuebor officijs: studio certe, omniq. prorsus cura, atque industria bonum uirum, meritorumq. memorem praestabo. quod si liceret ingenium cum uoluntate coniungere; ut alterum alteri responderet, & cupiditati uires aequarentur; illustrarem beneficia uestra; ac fortasse efficerem, ut gratia mihi a uobis aliqua deberetur, gratiam persoluenti. uerum ut, hoc quidem ab infirmitate mea sperari minime posse, non solum intelligo, uerum etiam ingenue confiteor: sic illud facile polliceor, uereq. affirmo; si quid aut iam est in me facultatis, aut erit aliquando, ijs, in quibus assidue uersor, studijs partum, & uigilijs, uelle me id in omni mea uita; quantumcumque erit, seruire totum uestrae laudi, tuae praesertim; quae cum a meis praeceptis, & consilijs originem duxerit, exornabo eam, tamquam opus meum, quibus potero artibus, qua licebit industria; florentemq. pulcherrimis uirtutibus alumnum disciplinae meae cum inspiciam, gratulabor utrique nostrum pariter, fructumq. amoris & studij ueteris in te mei ex tua gloria uberrimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi nasci contigerit ex ea familia, in qua semper uerus honor, & splendor uirtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil angustum, nihil obscurum, aut inane. excelsa petat animus tuus, ampla, il-

lustria,

lustria, plena dignitatis, & gloriae. quo te semper a tua prima pueritia mea uox incitauit; quo pater tuus, cuius ad te cogitationes, curaeq. referuntur omnes, assidue cohortatur; quo denique te vocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies extinguet, nulla obscurabit obliuio. non enim, si praestiteris ea, quae a te exspectantur, quae maxima sunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, praeclaramq. consuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendae, exercendarumq. artium optimarum: quibus instructos, utiles fuisse patriae ciues, sibi & familiae gloriosos, de tua gente multos, annales euolueris, inuenies. Verum, quando te sacris addixisti, & illud uitae genus complexus es, quod est totum in laudabili ratione, totum in praeclaris cogitationibus, & factis constitutum; non te libera uoluntas, vt alios, ad honestum, rectumq. ducit; sed, quo te primum die ad religionem contulisti, eodem die legem ipse tibi imposuisti perpetuae continentiae; exclusisti rerum inanium cupiditatem; uelle ad solidam laudem omnia referre; uelle summi Dei gloriam in omni uita, idest tuam salutem spectare professus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, exspectandi: ipse te excita, ipse acue, & impelle. Multae sunt propositae adolescentibus uiae; fallaces, obliquae, insidiosae, oculis iucundae, specie quadam obiecta

uoluptatis: in quibus errare quotidie uides; & labi ducem sequentes libidinem, non rationem, de tuis aequalibus quamplurimos. tu uiam uirtutis ingredere, simplicem, rectam, apertam, principio fortasse difficilem, atque asperam, exitu certe salutarem, & gloriosum. hanc, inquam, uiam, signatam, & impressam uestigijs proborum sanctorumq. uirorum, si uis ipse tibi carus esse, si uis ipse tibi recte consulere, unam ingredere; aut, si ingressus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quae te manent, praemia immortalitatis. Haec ego, pro meo in te amore singulari, uetereq. erga parentem tuum studio, scriptis tecum ago, quae sermonibus & libentius agerem, & saepius, si liceret. sed, quando te Patauij tua studia, a quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & ualetudinis detinet infirmitas: proficiscetur ad te mea uox, his consignata litteris: quae tecum erit perpetuo, ubicumque fueris, te prosequetur, quocumque ieris. ne uero dubitaui, quin ea tibi paullo gratior esset futura, coniuncta cum Ciceronis uoce, id est cum ijs epistolis, in quibus cum Attico, familiari suo, non minus grauiter, & sapienter, quam eleganter, & splendide loquitur. fructum, ut spero, capies ex utraque non uulgarem. ego enim, ut uelis optima, te hortor: Cicero uolentem adiuuat: ornat enim eloquentia, consilijs instruit sapientissimis: nam disputat saepe in his epistolarum libris,

sermone.

ſermone perquam eleganti, de ſtatu reip. de uitijs principum, unde fluunt exitia ciuitatum, de uiciſſitudine fortunae. qui tibi erit, accurate legenti, ſapientiae fons uberrimus. A me uero munuſculum hoc habebis, meae in te uoluntatis & ſtudij argumentum. exiguum, inquies. fateor: ſed uelim ſpectes animum, non rem: quam tamen ne ipſam quidem debes contemnere: ſiquidem eiuſmodi eſt, ut tuas, tuorumq. laudes, a me, non expreſſas, ſed tamquam tenui penicillo deſignatas, ſimul eum beneuolentia mea cunctis gentibus pateſiat.

Venetijs. M. D. LVIII.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM Liber primus.



CICERO S. D. ATTICO.

PETITIONIS NOSTRAE, *quam tibi summae curae esse scio, huiusmodi ratio est, quod adhuc coniectura prouideri possit. Prensat unus P. Galba, sine fuco, et fallacijs, more maiorum. negatur. ut opinio est hominum, non aliena rationi nostrae fuit illius haec praepropera prensatio. nam illi ita negát uulgo, ut mihi se debere dicant. ita quiddam spero nobis profici, cum hoc percrebescit, plurimos nostros amicos inueniri. nos autem initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his litteris proficisci Cincius dicebat. In campo, comitijs tribunicijs, ad* XVI. *kal. Sext. competitores; qui certi esse uidebantur, Galba, & Antonius, & Q. Cornificius. puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, ut frontem ferias. sunt, qui etiam Caesonium putent. Aquillium non arbitramur; quid enegat, & iurauit morbum, & illud suum regnum iudiciale opposuit. Catilina, si iudicatum erit meridie non lucere, certus erit competitor. de Aufidio, & Palicano, non puto te exspectare, dum scribam. de ijs, qui nunc petunt, Caesar certus putatur. Thermus cum Silano contendere*

contendere existimatur: qui sic inopes & ab amicis, & existimatione sunt, ut mihi uideatur non esse ἀδυνατον, Curium obducere. sed hoc praeter me nemini uidetur. nostris rationibus maxime conducere uidetur, Thermum fieri cum Caesare. nemo est enim ex ijs, qui nunc petunt, qui, si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore uideatur: propterea quod curator est uiae Flaminiae: quae cũ erit absoluta, sane facile eum libenter nunc ceteri consuli acciderim. Petitorum haec est adhuc informata cogitatio. Nos in omni munere candidatorio fungendo summam adhibebimus diligentiam: & fortasse, quoniam uidetur in suffragijs multum posse Gallia; cum Romae a iudicijs forum refrixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem, ut Ianuario reuertamur. Cum perspexero uoluntates nobilium, scribam ad te. cetera spero prolixa esse, his dumtaxat urbanis competitoribus: illam manum, tu, mihi, cura, ut praestes, quoniam propius abes, Pompeij, nostri amici. nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non uenerit. Atque haec huiusmodi sunt. Sed est quod abs te mihi ignosci peruelim. Caecilius, auunculus tuus, a P. Vario cum magna pecunia fraudaretur, agere coepit cum eius fratre Caninio Satyro de ijs rebus, quas eum dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret. una agebant ceteri creditores, in quibus erat Lucullus, & P. Scipio, & is, quem putabant magistrum fore, si bona uenirent, L. Pontius. uerum hoc ridiculum

culum est, de magistro nunc cognoscere. rogauit me Caecilius, ut adessent contra Satyrum. dies fere nullus est, quin hic Satyrus domum meam uentitet. obseruat L. Domitium maxime: me habet proximum. fuit & mihi, & Quincto fratri magno usui in nostris petitionibus. sane sum perturbatus, cum ipsius Satyri familiaritate, tum Domitij, in quo uno maxime ambitio nostra nititur. demonstraui haec Caecilio: simul et illud ostendi, si ipse unus cum illo uno contenderet, me ei satisfacturum fuisse: nunc in caussa uniuersorum creditorum, hominum praesertim amplissimorum, qui sine eo, quem Caecilius suo nomine perhiberet, facile communem caussam sustinerent, aequum esse, eum & officio meo consulere, & tempori. durius accipere haec mhi uisus est, quam uellem, & quam homines belli solent. & postea prorsus ab instituta nostra paucorum dierum consuetudine longe refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem miserrimo eius tempore uenirem; cum is omnia sua studia, & officia in me contulisset. quod si uoles in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstitisse. ego autem arbitror, etiamsi id sit. mihi ignoscendum esse: ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην. uides enim, in quo cursu simus, & quam omnes gratias non modo retinendas, uerum etiam acquirendas putemus. Spero tibi me caussam probasse, cupio quidem certe. Hermathena tua ualde me delectat,

&

& posita ita belle est, ut totum gymnasium ἡλίου ἀνάθημα esse uideatur. multum te amamus. L. Iulio Caesare, C. Marcio Figulo cos. Filiolo me auctum scito, salua Terentia.

CICERO S. D. ATTICO. 2

ABS TE *tam diu nihil litterarum? Ego de meis ad te rationibus scripsi antea diligenter. hoc tempore Catilinam, competitorem nostrum, defendere cogitamus. iudices habemus, quos uolumus, summa accusatoris uoluntate. spero, si absolutus erit, coniunctiorem nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit, humaniter feremus. Tuo aduentu nobis opus est maturo. nam prorsus summa hominum est opinio, tuos familiares, nobiles homines, aduersarios honori nostro fore. ad eorum uoluntatem mihi conciliandam maximo te mihi usui fore uideo, quare Ianuario ineunte, ut constituisti, cura ut Romae sis. Auiam tuã scito desiderio tui mortuam esse, et simul, quod uerita sit, ne Latinae in officio non manerent, et in montem Albanũ hostias non adducerent: eius rei consolationem ad te L. Saufeium missurum esse arbitror. Nos hic te ad mensem Ianuarium exspectamus: ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios missis? nam ad me de eo nihil scripsisti. Signa, quae nobis curasti, ea sunt ad Caietam exposita. nos ea non uiuimus: neque enim exeundi Roma potestas nobis fuit misimus, qui pro uectura solueret. te multum amamus, quod ea abs te*

te diligenter, paruoq. curata sunt. Quod ad me saepe scripsisti de nostro amico placando, feci, et expertus sum omnia: sed mirandum in modum est animo abalienato; quibus de suspicionibus, etsi audisse te arbitror, tamen ex me, cum ueneris, cognosces. Sallustium praesentem restituere in eius ueterē gratiam non potui. hoc eo ad te scripsi, quod is me accusare de te solebat, in se expertus est illum esse minus exorabilem, meum studium nec tibi defuisse. Tulliolam C. Pisoni L. F. Frugi despondimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

CREBRAS exspectationes nobis tui commoues. nuper quidem, cum te iam aduentare arbitraremur, repente abs te in mensem Quinctilē reiecti sumus. nunc uero sentio, quod commodo tuo facere poteris, uenias ad id tempus, quod scribis. obieris Quincti fratris comitia; nos longo interuallo uiseris; Acutilianam controuersiam transegeris. hoc me etiam Peducaeus, ut ad te scriberem, admonuit. putamus enim utile esse, te aliquando iam rem transigere. mea intercessio & est, & fuit parata. Nos hic incredibili singulari populi uoluntate de C. Marco transegimus. cui cum aequi fuissemus, tamen multo maiorem fructum ex populi existimatione, illo damnato, cepimus, quam ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratū est: et ornamentum Academiae proprium meae; quod & Hermes commune omnium, & Minerua singulare est eius gymnasij.

gymnasij. quare uelim, ut ſcribis, ceteris quoque rebus quamplurimis eum locum ornes. Quae mihi antea ſigna miſiſti, ea nondum uidi. in Formiano ſunt: quo ego nunc proficiſci cogitabam. illa omnia in Tuſculanum deportabo. Caietam, ſi quando abundare coepero, ornabo. Libros tuos conſerua: & noli deſperare, eos meos facere poſſe. quod ſi aſſequor, ſupero Craſſum diuitijs, atque omnium uicos, & prata contemno. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

QVANTVM *dolorem acceperim, & quanto fructu ſim priuatus & forenſi, & domeſtico, Lucij, fratris noſtri morte; in primis pro noſtra conſuetudine tu exiſtimare potes. nam mihi omnia, quae iucunda ex humanitate alterius, & moribus homini accidere poſſunt, ex illo accidebant. quare non dubito, quin tibi quoque id moleſtum ſit; cum & meo dolore moueare, & ipſe omni uirtute, officioq. ornatiſſimum, tuiq. & ſua ſponte, & meo ſermone amantem, affinem, amicumq. amiſeris. Quod ad me ſcribis de ſorore tua teſtis; erit tibi ipſa, quãtae mihi curae fuerit, ut Quincti fratris animus in eam eſſet is, qui eſſe deberet. quem cum eſſe offenſiorem arbitrarer, eas litteras ad eum miſi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, et obiurgarem ut errantem. itaque ex ijs, quae poſtea ſaepe ab eo ad me ſcripta ſunt, cõfido ita eſſe omnia, ut & oporteat, & uelimus. De littera-*

rum

rum missione, sine caussa abs te accusor. numquam enim Pomponia nostra certior sum factus, esse cui litteras dare possem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficisceretur: neque dum e Athenis esse audiebamur. De Acutiliano autem negotio quod mihi mandaras; ut primum a tuo digressu Romam ueni, confeceram: sed accidit, ut & contentione nihil opus esset; & ego, qui in te satis consilij statuerim esse, mallem Peducaeum tibi consilium per litteras, quam me dare. etenim cum multos dies aures meas Acutilio dedissem, cuius sermonis genus tibi notum esse arbitror; non mihi graue duxi scribere ad te de illius querimonijs, cum eas audire, quod erat subodiosum, leue putassem. sed abs te ipso, qui me accusas, unas mihi scito littera redditas esse; cum et otij ad scribendum plus, & facultatem dandi maiorem habueris. Quod scribis, etiam si cuius animus in te esset offensior, a me recolligi oportere: quid dicas? neque id neglexi, sed est miro quodam modo affectus. ego autem, quae dicendo fuerunt de te, non praeterij: quid autem contendendum esset, ex tua putabam uoluntate statuere oportere: quam si ad me perscripseris, intelliges me neque diligentiorem esse uoluisse, quam tu esses, neque negligentiorem fore, quam tu uelis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus est, te ita scripsisse, nihil esse iam, quod laboraret; quoniam hereditas usucapta esset. id mirabamur, te ignorare, de tutela legitima,

ma, in qua dicitur esse puella, nihil usucapi posse. Epiroticam emptionem gaudeo tibi placere. Quae tibi mandaui, & quae tu intelliges conuenire nostro Tusculano, uelim, ut scribis, cures; quod sine molestia tua facere poteris. nam nos ex omnibus molestijs, & laboribus uno illo in loco conquiescimus: quo fratrem quotidie exspectamus. Terentia magnos articulorum dolores habet, & te, sororem tuam, & matrem maxime diligit, salutemq. tibi plurimam adscribit, & Tulliola, deliciae nostrae. Cura, ut ualeas; & nos ames; & tibi persuadeas, te a me fraterne amari.

CICERO S. D. ATTICO. 5

NON *committam posthac, ut me accusare de epistolarum negligentia possis. tu modo uideto, in tanto otio ut par mihi sis. Domum Rabirianā Neapoli, quam tu iam dimensam, et exaedificatā animo habebas, M. Fōteius emit* HS CCCLↃↃↃXXX. *id te scire uolui, si quid forte ea res ad cognitiones tuas pertineret. Q. frater, ut mihi uidetur, quo uolumus animo est in Pomponiam, & cum ea nunc in Arpinati praedio erat, & secum habebat hominem χρηστομαθῆ D. Turranium. Pater nobis decessit ad* VIII. *kal. Dec. Haec habebam fere, quae te scire uellem. Tu, uelim, si qua ornamenta γυμνασιώδη reperire poteris, quae loci sint eius, quem tu non ignoras, ne praetermittas. Nos Tusculano ita delectamur, ut nobismet ipsis tum denique, cum*

illo

illo uenimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, & quid acturus sis, fac nos quamdiligentissime certiores. Apud matrem recte est; eaq. nobis curae est. L. Cincio HS XXCD *constitui me curaturum idibus Febr. tu, uelim, ea, quae nobis emisse, et parasse scribis, des operam, ut quamprimum habeamus. & uelim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere possis. omnem spem delectationis nostrae, quam, cum in otium uenerimus, habere uolumus, in tua humanitate positam habemus. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

APVD *te est, ut uolumus. mater tua, & soror a me, Quintoq. fratre diligitur. Cum Acutilio sum locutus. is sibi negat a suo procuratore quidquam scriptum esse; & miratur istam controuersiam fuisse, quod ille recusarat satisdari, amplius abs te non peti. Quod te de Tadiano negotio decidisse scribis; id ego Tadio et gratum esse intellexi, & magnopere iucundum. Ille noster amicus, et mehercule uir optimus, & mihi amicissimus, sane tibi iratus est. hoc, si, quanti tu aestimes, sciam; tum, quid mihi elaborandum sit, scire possum. L. Cincio* HS CCIↃↃCCCC *pro signis Megaricis, ut tu ad me scripseras, curaui. Hermae tui Pentelici cum capitibus aeneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc admodum delectant, quare uelim, & eos, & signa, & cetera, quae tibi eius loci, &*

noſtri ſtudij, & tuae elegantiae eſſe uidebuntur, quam plurima, quamprimumq. mittas, & maxime quae tibi gymnaſij, xyſtiq. uidebuntur eſſe. nam in hoc genere ſic ſtudio efferimur, ut abs te adiuuandi, ab alijs prope reprehendendi ſimus. ſi Lentuli nauis non erit, quo tibi placebit, imponito. Tulliola, deliciolae noſtrae, tuum munuſculum flagitat, & me, ut ſponſorem, appellat. mihi autem abiurare certius eſt, quam dependere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

NIMIVM *raro nobis abs te litterae afferuntur: cum & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiſcantur, quum ego, qui Athenas; & certius tibi ſit, me eſſe Romae, quam mihi, te Athenis. itaque propter hanc dubitationem meam breuior haec ipſa epiſtola eſt; quod, cum incertus eſſem, ubi eſſes, nolebam illum noſtrum familiarem ſermonem in alienas manus deuenire. Signa Megarica, & Hermas, de quibus ad me ſcripſiſti, uehementer expecto. quidquid eiuſdem generis habebis, dignum Academia tibi quod uidebitur; ne dubitaris mittere; & arcæ noſtræ confidito. genus hoc eſt uoluptatis meæ: quæ γυμνασιώδη maxime ſunt, ea quæro. Lentulus naues ſuas pollicetur. peto abs te, ut hæc cures diligenter. Chilius te rogat, & ego eius rogatu, Εὐμολπιδῶν πάτρια. Vale.*

CI-

CICERO S. D. ATTICO. 8

CVM *essem in Tusculano, (erit hoc tibi pro illo tuo, Cum essem in Ceramico) ueruntamen cum ibi essem, Roma, puer a sorore tua missus, epistolam mihi abs te allatam dedit, nunciauitque, eo ipso die post meridiem missuram qui ad te proficisceretur. eo factum est, ut epistolae tuae rescriberem aliquid, breuitate temporis tam pauca cogerer scribere. Primum tibi de nostro amico placando, aut etiam plane restituendo polliceor. quod ego, etsi mea sponte ante faciebam, eo nunc tamen & agam studiosius, & contendam ab illo uehementius, quod tantam ex epistola uoluntatem eius rei tuam perspicere uideor. hoc te intelligere uolo, pergrauiter illum esse offensum: sed quia nullam uideo grauem subesse caussam, magnopere confido illum fore in officio, & in nostra potestate. Signa nostra, & Hermeraclas, ut scribis, cum commodissime poteris, uelim imponas, & si quod aliud* οἰκεῖον *eius loci, quem non ignoras, reperies, & maxime, quae tibi palaestrae, gymnasijq. uidebuntur esse: etenim ibi sedens haec ad te scribebam; ut me locus ipse admoneret. Praeterea typos tibi mando, quos in tectorio atrioli possim includere, & putealia sigillata duo. Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. nam ego omnes meas uindemiolas eo reseruo, ut illud subsidium senectuti parem. De fratre, confido ita esse, ut semper*

uolui, & elaboraui. multa signa sunt eius rei, non minimum, quod soror praegnans est. De comitijs meis, & tibi me permisisse memini, & ego iam pridem hoc communibus amicis, qui te exspectát, praedico; & te non modo non accersam, sed prohibebo; quod intelligá multo magis interesse tua, te agere, quod agendum est hoc tempore, quam mea, te adesse comitijs. proinde eo animo te uelim esse, quasi mei negotij caussa in ista loca missus esses. me anté eum & offendes erga te, et audies, quasi mihi, si qua parta erunt, nó modo te praesente, sed per te parta sint. Tulliola tibi diem dat, sponsoré non appellat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

ET mea sponte faciebam antea, & post, duabus epistolis tuis perdiligenter in eandem rationem scriptis, magnopere sum commotus. eo accedebat hortator assiduus Sallustius, ut agerem quamdiligentissime cum Lucceio de uestra uetere gratia reconcilianda. sed cum omnia fecissem, non modo eam uoluntatem eius, quae fuerat erga te, recuperare non potui, uerum ne caussam quidem elicere immutatae uoluntatis. tametsi iactat ille quidem illud suum arbitrium, & ea, quae, iam tum, cum aderas, offendere eius animum intelligebam. tamen habet quiddam profecto: quod magis in animo eius insederit: quod neque epistolae tuae, neque nostra legatio tam potest facile delere, quam tu praesens non modo oratione, sed tuo uultu illo familiari tolles; si modo

modo tanti putabis id, quod ſi me audies, & ſi humanitati tuae conſtare uoles, certe putabis. ac, ne illud mirere, cur, cum ego ante ſignificarem tibi per litteras, me ſperare illum in noſtra poteſtate fore, nunc idem uidear diffidere; incredibile eſt, quanto mihi uideatur illius uoluntas obſtinatior, & in hac iracundia obfirmatior. ſed haec aut ſanabuntur, cũ ueneris; aut ei moleſta erunt, in utro culpa erit. Quod in epiſtola tua ſcriptum erat, me iam arbitrari deſignatum eſſe; ſcito, nihil tam exercitum eſſe nunc Romæ, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura ſint comitia, ſciri. uerum haec audies de Philadelpho. Tu, uelim, quæ Academiae noſtrae paraſti, quamprimum mittas. mirum, quam illius loci non modo uſus, ſed etiam cogitatio delectat. Libros uero tuos caue cuiquam tradas. nobis eos, quemadmodum ſcribis, conſerua. ſummum me eorum ſtudium tenet, ſicut odium iam ceterarũ rerum: quas tu, incredibile eſt, quam breui tempore quanto deteriores offenſurus ſis, quam reliquiſti.

CICERO S. D. ATTICO. 10

TEVCRIS *illa lentum ſane negotium: neque Cornelius ad Terentiam poſtea rediit. opinor, ad Conſidium, Axium, Selicium confugiendum eſt. nã a Cæcilio propinqui minore centeſimis nummũ mouere non poſſunt. ſed, ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, aſtutius, lentius uidi. libertum mitto: Tito mandaui:* σκέψεις, *atque* ἀναβολαί.

sed nescio, an ταυτόματον ἡμῶν. nam mihi Pompeiani prodromi nunciant, aperte Pompeium acturum, Antonio succedi oportere: eodemq. tempore aget praetor ad populum. res eiusmodi est, ut ego nec per bonorum, nec per popularem existimationem honeste possim hominem defendere; nec mihi libeat, quod uel maximum est. etenim accidit hoc, quod totum cuiusmodi sit, mando tibi, ut perspicias. Libertum ego habeo, sane nequam hominem, Hilarum dico, ratiocinatorem, & clientem tuum. de eo mihi Valerius interpres nunciat, Chiliusq. se audisse scribit haec; esse hominem cum Antonio; Antonium porro in cogendis pecunijs dictitare, partem mihi quaeri, & a me custodem communis quaestus libertum esse missum. non sum mediocriter commotus: neque tamen credidi: sed certe aliquid sermonis fuit. totum inuestiga, cognosce, perspice, & nebulonem illum, si quo pacto potes, ex istis locis amoue. huius sermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat. mando tibi plane, totum, ut uideas, cuiusmodi sit. Pompeium nobis amicissimum constat esse. diuortium Muciae uehementer probatur. P. Clodium, Appij filium, te credo audisse, cum ueste muliebri deprehensum domi C. Caesaris, cum pro populo fieret, eumq. per manus seruulae seruatum, & eductum: rem esse insigni infamia: quod te moleste ferre certo scio. Quod praeterea ad te scribam, non habeo. & mehercule eram conturbatior. nam puer festiuus,

ana-

anagostes noster, Sositheus decesserat, meq. plus, quam serui mors debere uidebatur, commouerat. Tu uelim saepe ad nos scribas. si rem nullam habebis; quod in buccam uenerit, scribito. Vale. kalendis Ian. M. Messalla, & M. Pisone cos.

CICERO S. D. ATTICO. II

ACCEPI *tuas tres iam epistolas, unam a M. Cornelio, quam a Tribus ei Tabernis, ut opinor, dedisti; alteram, quam mihi Canusinus tuus hospes reddidit; tertiam, quam, ut scribis, anchoris solutis de faselo dedisti. quae fuerunt omnes rhetorum. pure loquuntur, cum humanitatis sparsae sale, tum insignes amoris notis. quibus epistolis sum equidem abs te lacessitus ad scribendum; sed iccirco sur tardior, quod non inuenio fidelem tabellarium. quotus enim quisque est, qui epistolam paullo grauiorem ferre possit, nisi eam per lectionem releuarit? accedit eo, quod mihi non est notum, ut quisque in Epirum proficiscatur. ego enim te arbitror, caesis apud Amaltheam tuam uictimis, statim esse ad Sicyonem oppugnandum profectum. neque id ipsum tamen certum habeo, quando ad Antonium proficiscare, aut quid in Epiro temporis ponas. ita neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paullo liberiores litteras committere audeo. sunt autem post discessum a me tuum res dignae litteris nostris, sed non committendae eiusmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut intercipi possint. Primum*

igitur scito, primum me non esse rogatum sententiam, praepositamq. esse nobis pacificatorem Allobrogum, idq. admurmurante senatu, neque me inuito esse factum. sum enim & ab obseruando homine peruerso liber, et ad dignitatem in rep. retinendam contra illius uoluntatem solutus: et ille secundus in dicendo locus habet auctoritatem paene principis, & uoluntatem non nimis is deuinctum beneficio consulis. Tertius est Catulus, quartus (si etiam hoc quaeris) Hortensius. Consul autem ipse paruo animo, & prauo, tantum cauillator genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate ridetur, facie magis, quam facetijs, ridiculus, nihil agens cum rep. seiunctus ab optimatibus: a quo nil speres boni reip. quia non uult; nil metuas mali, quia non audet. eius autem collega & in me perhonorificus, & partium studiosus, ac defensor bonarum. quinimmo leuiter inter se dissident. Sed uereor, ne hoc, quod infectum est, serpat longius. credo enim te audisse, cum apud Caesarem pro populo fieret, uenisse eo muliebri uestitu uirum, idq. sacrificium cum uirgines instaurassent, mentionem a Q. Cornificio in senatu factam: (is fuit princeps; ne tu forte aliquem nostrum putes) postea rem ex S. C. ad uirgines, & pontifices relatam, idq. ab ijs nefas esse decretum: deinde ex S. C. consules rogationem promulgasse: uxori Caesarem nuncium remisisse. in hac caussa Piso, amicitia P. Clodij ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, & fert ex S. C. &

de religione, antiquetur. Messalla uehementer adhuc agit seuere. boni uiri precibus Cladij remouentur a caussa. operae comparantur, nosmet ipsi, qui Lycurgei a principio fuissemus, quotidie demitigamur. instat, & urget Cato. Quid multa? uereor, ne haec, neglecta a bonis, defensa ab improbis, magnorum reip. malorum caussa sit. Tuus autem ille amicus, (scin' quem dicam?) de quo tu ad me scripsisti, postea quam non auderet reprehendere, laudare coepisse, nos, ut ostendit, admodum diligit, amplectitur, amat, aperte laudat; occulte, sed ita, ut perspicuum sit, inuidet. nihil come, nihil simplex, nihil ἐν τοῖς πολιτικοῖς *honestum, nihil illustre, nihil forte, nihil liberum. Sed haec ad te scribam alias subtilius. nam neque adhuc mihi satis nota sunt: & huic terrae filio nescio cui committere epistolam tantis de rebus non audeo. Prouincias praetores nondum sortiti sunt. res eodem est loci, quo reliquisti.* Τοποθεσίαν, *quam postulas, Miseni, & Puteolorum, includam orationi meae. ad III. non. Decemb. mendose fuisse animaduerteram. Quae laudas ex orationibus, mihi crede, ualde mihi placebant: sed non audebam antea didere: nunc uero, quod a te probata sunt, multo mihi* ἀττικώτερα *uidentur. in illam orationem Metellinam addidi quaedam. liber tibi mittetur; quoniam te amor nostri* φιλορήτορα *reddidit. Noui tibi quidnam scribam? quid?*

quid? etiam. Messalla consul Antonianam domum emit HS CCCCXXXVII. *quid id ad me? inquies. tantum, quod ea emptione & nos bene emisse iudicati sumus; & homines intelligere coeperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam peruenire. Teucris illa lentum negotium, sed tamen est in spe. Tu ista confice: a nobis liberiorem epistolam exspecta. Vale.* VI. *kal. Febr. M. Messalla, & M. Pisone cos.*

CICERO S. D. ATTICO. 12

VEREOR, *ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus: sed tamen ita distinebar, ut uix huic tantulae epistolae tempus habuerim, atque id ereptum e summis occupationibus. Prima concio Pompeij qualis fuisset, scripsi ad te antea, non iucunda miseris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non grauis. itaque frigebat. tum Pisonis consulis impulsu leuissimus tribunus pl. Fufius in concionem produxit Pompeium. res agebatur in circo Flaminio: & erat in eo ipso loco illo die nundinarum* πανήγυρις. *quaesiuit ex eo, placeret ne ei, iudices a praetore legi, quo consilio idem praetor uteretur. id autem erat de Clodiana religione ab senatu constitutum. tum Pompeius* μάλ᾽ ἀριστοκρατικῶς *locutus est; senatusq. auctoritatem sibi omnibus in rebus maximam uideri, semperq. uisam esse, respondit, & id multis uerbis. Postea Messalla consul in senatu de Pompeio quaesiuit, quid de religione, & de promulgata*

mulgata rogatione sentiret. locutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta γενικῶς laudaret: mihique, ut assedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istis rebus esse responsum. Crassus postea quam uidit illum excepisse laudem, ex eo, quod hi suspicarentur homines ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeq. de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod uiueret, mihi acceptum referre; quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam uideret, toties se beneficium meũ uidere. Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego uarie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas ληκύθους) ualde grauiter pertexuit. Proximus Pompeio sedebam. intellexi hominem moueri; utrum Crassum inire eam gratiam, quam ipse praetermisisset; an esse tantas res nostras, quae tam libenti senatu laudarentur, ab eo praesertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompeiaua laude perstrictus esset? Hic dies me ualde Crasso adiunxit: & tamen, ab illo aperte, tecte quidquid est datum, libenter accepi. ego autem ipse, dij boni, quo modo ἀνεπερπερευσάμην nouo auditori Pompeio. si umquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores. etenim haec erat ὑπόθεσις de grauitate ordinis, de equestri concordia, de consensione Italiae, de immortuis reliquijs coniurationis, de uilitate,

tate, de otio. nosti iam in hac materia sonitus nostros: tanti fuerunt, ut ego eo breuior sim, quod eos usque istinc exauditos putem. Romanae autem res sic se habent. Senatus ἄρειος πάγος *nil constantius, nil seuerius, nil fortius. nam cum dies uenisset rogationi ex* S. C. *ferendae, concursabant barbatuli iuuenes, totus ille grex Catilinae, duce filiola Curionis; & populum, ut antiquaret, rogabant. Piso autem consul, lator rogationis, idem erat dissuasor. operae Clodianae pontes occuparant. tabellae ministrabantur, ita ut nulla daretur, Vti rogas. hic tibi Rostra Cato aduolat, conuitium Pisoni consuli mirificum facit; si id est conuitium, uox plena grauitatis, plena auctoritatis, plena denique salutis. accedit eodem etiam noster Hortensius, multi praeterea boni. insignis uero opera Fauonij fuit. hoc concursu optimatum comitia dimittuntur: senatus uocatur. cum decerneretur frequenti senatu, contra pugnante Pisone, ad pedes omnium singillatim accidente Clodio, ut consules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam: homines ad* XV. *Curioni nullum* S. C. *facienti assenserunt: facile ex altera parte* CCCC *affuerunt. acta res est. Fufius tertium concessit. Clodius conciones miseras habebat, in quibus Lucullum, Hortensium, C. Pisonem, Messallam consulem contumeliose laedebat, me tantum comperisse omnia criminabatur. Senatus & de prouincijs praetorum, et de legationibus, & de ceteris rebus decernebat, ut ante, quam rogatio*

gatio lata esset, ne quid ageretur. Habes res Romanas. sed tamen etiam illud, quod ego non speraram, audi. Messalla consul est egregius, fortis, constans, diligens, nostri laudator, amator, imitator. ille alter uno uitio minus uitiosus, quod iners, quod somni plenus, quod imperitus, quod ἀπρακτότατος, *sed uoluntate ita* καχέκτης, *ut Pompeium post illam concionem, qua ab eo senatus laudatus est, odisse cœperit. itaque mirum in modum omnes a se bonos alienauit. neque id magis amicitia Clodij adductus facit, quam studio perditarum rerum, atque partium. sed habet sui similem in magistratibus, praeter Fufium, neminem. bonis utimur tribunis pl. Cornuto uero pseudocatone. Quid quaeris? num ut ad priuata redeam?* Τεῦκρις *promissa parauit. tu mādata effice, quae recepisti. Quinctus frater, qui Argiletani aedificij reliquum dodrantem emit* HS DCCXX, *Tusculanum uenditat, ut, si possit, emat Pacilianam domum. Cum Lucceio in gratiam redi: uidero hominem. ualde petitur. re nauabo operam. Tu, quid agas, ubi sis, cuiusmodi istae res sint, fac me quamdiligentissime certiorem. Idibus Febr. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 13

ASIAM *Quincto, suauissimo fratri, obtigisse audisti. non enim dubito, quin celerius tibi hoc rumor, quam ullius nostrum litterae nunciarint. nunc, quoniam et laudis auidissimi semper fuimus, et praeter*

ceteros

ceteros φιλέλληνες & sumus, & habemur, et multorum odia, atque inimicitias reip. caussa suscepimus; παντοίς ἀρετῆς μιμνήσκεο; curaque, & effice, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. His de rebus plura ad te in ea epistola scribam, quam ipsi Quincto dabo. Tu me, uelim, certiorem facias quid de meis mandatis egeris, atque etiam, quid de tuo negotio. nam ut Brundisio profectus es, nullae mihi abs te sunt redditae litterae. ualde aueo scire, quid agas. Idibus Mart. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

QVAERIS *ex me, quid acciderit de iudicio, quod tam praeter opinionem omnium factum sit: & simul uis scire, quo modo ego minus, quam soleam, proeliatus sim. respondebo tibi* ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς. *Ego enim, quam diu senatus auctoritas mihi defendenda fuit, sic acriter, & uehementer proeliatus sum, ut clamor, concursusq. maxima cum mea laude fierent. quod si tibi umquam sum uisus in rep. fortis, certe me in illa caussa admiratus esses. cum enim ille ad conciones confugisset; in hisq. meo nomine ad inuidiam uteretur: dij immortales, quas ego pugnas, & quantas strages edidi: quos impetus in Pisonem, in Curionem, in totam illam manum feci: quo modo sum insectatus leuitatem senum, libidinem iuuentutis. saepe, ita me dij iuuent, te non solum auctorem consiliorum meorum, uerum etiam spectatorem pugnarum mirificarum*

carum

carum desideraui. postea uero quam Hortensius excogitauit, ut legem de religione Fufius tribunus pl. ferret; in qua nihil aliud a consulari rogatione differebat, nisi iudicum genus; (in eo autem erant omnia) pugnauitque, ut ita fieret; quod & sibi, et alijs persuaserat, nullis illum iudicibus effugere posse: contraxi uela, perspiciens inopiam iudicum, neque dixi quidquam pro testimonio, nisi quod erat ita notum, atque testatum, ut non possem praeterire. itaque, si caussam quaeris absolutionis, (ut iam πρὸς τὸ πρότερον reuertar) egestas iudicum fuit, & turpitudo. id autem ut accideret, commissum est Hortensii consilio: qui dum ueritus est, ne Fufius ei legi intercederet, quae ex S.C. ferebatur, non uidit illud, satius esse, illum in infamiae relinqui sordibus, quam infirmo iudicio committi: sed ductus odio properauit rem deducere in iudicium; cum illum plumbeo gladio iugulatum iri tamen diceret. Sed iudicium, si quaeris, quale fuerit; incredibili exitu; sic uti nunc ex euentu ab alijs: a me tamen ex ipso initio consilium Hortensii reprehendatur. nam ut reiectio facta est clamoribus maximis; cum accusator, tamquam censor bonus, homines nequissimos reijceret, reus, tamquam clemens lanista, frugalissimum quemque secerneret; ut primum iudices consederunt, ualde diffidere boni coeperunt. non enim umquam turpior in ludo talario consessus fuit. maculosi senatores, nudi equites, tribuni non tam aerarij, quam, ut appellantur, aerati.

aerati. pauci tamen boni inerant, quos reiectione fugare ille non potuerat; qui maesti inter sui dissimiles, et maerentes sedebant, et contagione turpitudinis uehementer permouebantur. hic, ut quaeque res ad consilium primis petitionibus referebatur, incredibilis erat seueritas, nulla uarietate sententiarum: nihil impetrabat reus: plus accusatori dabatur, quam postulabat: triumphabat (quid quaeris?) Hortensius se uidisse tantum: nemo erat, qui illum reum, ac non millies condemnatum arbitraretur. me uero teste producto, credo te ex acclamatione Clodij aduocatorum audisse, quae consurrectio iudicum facta sit, ut me circumsteterint, ut aperte iugula sua pro meo capite P. Clodio ostentarint. quae mihi res multo honorificentior uisa est, quam aut illa, cum iurare tui ciues Xenocratem testimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hae, ut mos est, circumferrentur, nostri iudices adspicere noluerunt. multo haec, inquam, nostra res maior. itaque iudicum uocibus, cum ego sic ab his, ut salus patriae, defenderer, fractus reus, et una patroni omnes conciderunt. ad me autem eadem frequentia postridie conuenit, qua cum abiens consulatu sum domum reductus. Clamare praeclari Ariopagitae, se non esse uenturos, nisi praesidio constituto. refertur ad consilium: una sola sententia praesidium non desiderauit. defertur res ad senatum: grauissime, ornatissimeq. decernitur. laudantur iudices: datur negotium

gotium

gotium magiſtratibus. reſponſurum hominem nemo arbitrabatur. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *noſti Caluũ, ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per unum ſeruum, & eum ex ludo gladiotorio, confecit totum negotium: accerſiuit ad ſe, promiſit, interceſſit, dedit. iam uero (o dij boni, rem perditam) etiam noctes certarum mulierum, atque adoleſceutulorum nobilium introductiones non nullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. ita, ſummo diſceſſu bonorum, pleno foro ſeruorum,* XX *iudices ita fortes tamen fuerunt, ut, ſummo propoſito periculo, uel perire maluerint, quam perdere omnia.* XXXI *fuerunt, quos fames magis, quam fama, commouerit. quorum Catulus cum uidiſſet quendam, Quid uos, inquit, praeſidium a nobis poſtulabatis? an, ne nummi uobis eriperentur, timebatis? Habes, ut breuiſſime potui, genus iudicij, & cauſſam abſolutionis. Quaeris deinceps, qui nunc ſit ſtatus reip. & qui meus. Reip. ſtatum illum, quem tu meo conſilio, ego diuino confirmatum putabam, qui bonorum omnium coniunctione, & auctoritate conſulatus mei fixus, & fundatus uidebatur, niſi quis nos deus reſpexerit, elapſum ſcito eſſe de manibus uno hoc iudicio: ſi iudicium eſt, triginta homines populi R. leuiſſimos, ac nequiſſimos, nummulis acceptis, ius, & fas omne delere, &, quod omnes non modo homines, uerum etiam pecudes factum eſſe*

ſciebant, id, Caluum, & Plautum, & Spongiam, & ceteras huiuſmodi quiſquilias ſtatuere, nūquam eſſe factum. ſed tamen, ut te de rep. conſoler, non ita, ut ſperarunt mali, tanto impoſito reip. uulnere, alacris exultat improbitas in uictoria. nam plane ita putauerunt, cum religio, cum pudicitia, cum iudiciorum fides, cum ſenatus auctoritas concidiſſet, fore, ut aperte uictrix nequitia, ac libido poenas ab optimo quoque peteret ſui doloris, quem improbiſſimo cuique inuſſerat ſeueritas conſulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi uideor inſolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea praeſertim epiſtola, quam nolo alijs legi) idem, inquam, ego recreaui afflictos animos bonorū unumquenque confirmans, & excitans. inſectandis uero, exagitandisq. nummarijs iudicibus, omnem omnibus ſtudioſis, ac fautoribus illius uictoriae παῤῥησίαν eripui: Piſonem conſulem nulla in re conſiſtere unquam ſum paſſus: deſponſam homini iam Syriam ademi: ſenatum ad priſtinam ſuam ſeueritatem reuocaui, atque abiectum excitaui: Clodium praeſentem fregi in ſenatu, cum oratione perpetua, pleniſſima grauitatis, tum altercatione eiuſmodi, ex qua licet pauca deguſtes. nam cetera non poſſunt habere eandem neque uim, neque uenuſtatem, remoto illo ſtudio contentionis, quem ἀγῶνα uos appellatis. Nam, ut idibus Maij in ſenatum conuenimus, rogatus ego ſententiam, multa dixi de ſumma reip. atque ille locus inductus eſt a me diuinitus; ne, una pla-

plaga accepta, patres cõſcripti conciderent, ne deficerent: uulnus eſſe eiuſmodi, quod mihi neque diſſimulandũ, neque pertimeſcendum uideretur: ne aut
* *ignorando ſtultiſſimi iudicaremur: bis abſolutũ eſſe Lentulum, bis Catilinam: hunc tertium iã eſſe a iudicibus in remp. immiſſum. Erras Clodi: non te iudices urbi, ſed carcari reſeruarunt; neque retinere in ciuitate, ſed exilio priuare uoluerunt. Quamobrem patres conſcripti erigite animos, retinete ueſtram dignitatem. manet illa in rep. bonorum conſenſio; dolor acceſſit bonis uiris; uirtus non eſt imminuta: nihil eſt damni factum noui, ſed, quod erat inuentum eſt in unius hominis perditi iudicio. plures ſimiles reperti ſunt. Sed quid ago? paene orationem in epiſtolam incluſi. Redeo ad altercationem. Surgit pulchellus puer: obijcit mihi, me ad Baias fuiſſe. falſum: ſed tamen quid huic ſimile eſt? inquam. quaſi in operto dicas fuiſſe. Quid, inquit, homini Arpinati cum aquis calidis? narra, inquã, patrono tuo, qui Arpinates aquas concupiuit. noſti enim marinas. Quouſque, inquit, hunc regem feremus? regem appellas, inquam, cum Rex tui mentionem nullum fecerit? ille autem Regis hereditatem ſpe deuorarat. Domum, inquit, emiſti. putas, inquam, dicere, iudices emiſti? Iuranti, inquit, tibi non crediderunt. mihi uero, inquam, XX iudices crediderunt: XXXI, quoniam nummos ante acceperunt, tibi nil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, & concidit. Noſter autem ſtatus eſt hic.*

Apud bonos ijdem sumus, quos reliquisti; apud sordē urbis, & faecem multo melius, quam reliquisti. nàm & illud nobis non obest, uideri nostrum testimonium non ualuisse. missus est sanguis inuidiae sine dolore, atque etiam hoc magis, quod omnes illi fautores illius flagitij, rem manifestam illam redēptam esse a iudicibus, confitentur. Accedit illud, quod illa concionalis hirudo aerarij, misera, & ieiuna plebecula, me ab hoc Magno unice diligi putat. & hercule multa & iucunda consuetudine coniuncti inter nos sumus, usque eo, ut nostri isti comessatores coniurationis, barbatuli iuuenes, illam in sermonibus Cnaeum Ciceronem appellent. itaque et ludis, et gladiatoribus mirandas ἐπισημασίας sine ulla pastoricia fistula auferebamus. nunc est exspectatio comitiorum: in quae omnibus inuitis trudit noster Magnus Auli filium: atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat, sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quae modo asellus onustus auro posset adscendere. Consul autem ille, deterioris histrionis similis, suscepisse negotiū dicitur, et domi diuisores habere: quod ego non credo. sed S.C. duo iam facta sunt, odiosa, quod in consulem facta putantur, Catone, & Domitio postulante; unum, ut apud magistratus inquiri liceret; alterum, cuiusmodi diuisores haberent, aduersus remp. Lurco autem tribunus pl. qui magistratum simul cum lege Aelia iniit, solutus est et Aelia, & Fusia, ut legem de ambitu ferret; quam ille

le bono auspicio claudus homo promulgauit. ita comitia in ante diem VI. kal. Sext. dilata sunt. noui est in lege hoc, ut, qui nummos in tribu pronunciauerit, si non dederit, impune sit; sin dederit, ut, quoad uiuat, singulis tribubus HS ∞ ∞ ∞ debeat. dixi, hanc legem P. Clodium iam antea seruasse: pronunciare enim solitum esse, & non dare. Sed heus tu, uides ne consulatum illum nostrum, quem Curio antea ἀποθέωσιν uocabat, si hic factus erit, fabam mimum futurum? quare, ut opinor, φιλοσοφητέον, id quod tu facis, & istos consulatus non flocci facteon? Quod ad me scribis, te in Asiam statuisse non ire: equidem mallem, ut ires. ac uereor, ne quid in ista re minus commode fiat. sed tamen non possum reprehendere consilium tuum, praesertim cum egomet in prouinciam non sim profectus. Epigrammatis tuis, quae in Amaltheo posuisti, contenti erimus; praesertim cum & Chilium nos reliquerit, & Archias nil de me scripserit. ac uereor, ne Lucullus, quoniam graecum poema condidit, nunc ad Caecilianam fabulam spectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamq. epistolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rarius scripsi, quod non habebam idoneum, cui darem; nec satis sciebam, quid darem. te ualde uind caui. Cincius si quid ad me tui negotij detulerit, suscipiam: sed nunc magis in suo est occupatus; in quo ego ei non desum. Tu, si uno in loco es futurus, crebras a nobis litteras expecta; ast plures etiam ipse mittito. Velim, ad me

scribas, cuiusmodi sit Αμαλθεῖον tuum, quo ornatu, qua τοποθεσίᾳ; & quae poemata, quasq. historias de Αμαλθείᾳ habes, ad me mittas. lubet mihi facere in Arpinati. ego tibi aliquid de meis scriptis mittam. nihil erat absoluti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

MAGNA *mihi uarietas uoluntatis, et dissimilitudo opinionis, & iudicij Quincti, fratris mei, demonstrata est ex litteris tuis, in quibus ad me epistolarũ illius exẽpla misisti. qua ex re & molestia sum tanta affectus, quantam mihi meus amor summus erga utrumque uestrum afferre debuit; & admiratione, quidnam accidisset, quod afferret Quincto, fratri meo, aut offensionem tam grauem, aut commutationem tantam uoluntatis. atque illud a me iam ante intelligebatur, quod te quoque ipsum discedentem a nobis suspicari uidebam, subesse nescio quid opinionis incõmodae, sauciumq. eius animum; et insedisse quasdam odiosas suspiciones: quibus ego mederi cum cuperem & antea saepe, & uehementius etiam post sortitionem prouinciae; nec tantum intelligebam ei esse offensionis, quãtum litterae tuae declarant; nec tantum proficiebam, quantum uolebam. sed tamen hoc me ipse consolabar, quod non dubitabã, quin te ille aut Dyrrhachij, aut in istis locis uspiã uisurus esset. quod cum accidisset; confidebam, ac mihi persuaseram fore, ut omnia placarentur inter uos non modo sermone, ac disputatione, sed con-*

spe-

spectu ipso, congressuq. uestro. nam, quanta sit in Quinctio, fratre meo, comitas, quanta iucunditas, quam mollis animus & ad accipiendam, & ad deponendam offensionem, nihil attinet me ad te, qui ea nosti, scribere. sed accidit perincommode, quod eum nusquam uidisti. ualuit enim plus, quod erat illi non nullorum artificijs inculcatum, quam aut officium, aut necessitudo, aut amor uester ille pristinus, qui plurimum ualere debuit. Atque huius incommodi culpa ubi resideat, facilius possum existimare, quam scribere. uereor enim, ne, dum defendam meos, non parcam tuis. nam sic intelligo; ut nil a domesticis uulneris factum sit, illud quidem, quod erat, eos certe sanare potuisse. sed huiusce rei uitium totius, quod aliquanto etiam latius patet, quam uidetur, praesenti tibi commodius exponam. De ijs litteris, quas ad te Thessalonica misit, & de sermonibus, quos ab illo et Romae apud amicos tuos, et in itinere habitos putas; ecquid tantũ caussae sit, ignoro: sed omnis in tua posita est humanitate mihi spes huius leuandae molestiae. nam, si ita esse statueris, & irritabiles animos esse optimorum saepe hominum, & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiemq. naturae plerunque bonitatis; &, id quod caput est, nobis inter nos nostra siue incommoda, siue uitia, siue iniurias esse tolerandas: facile haec, quemadmodum spero, mitigabuntur. quod, ego, ut facias, te rogo. nam ad me, qui te unice diligo, maxime pertinet, nemi-

nem esse meorum, qui aut te non amet, aut abs te non ametur. Illa pars epistolae tuae minime fuit necessaria, in qua exponis, quas facultates aut prouincialium, aut urbanorum commodorum & alijs temporibus, & me ipso consule, praetermiseris. mihi enim perspecta est & integritas, & magnitudo animi tui: neque ego inter me, atque te quidquam interesse umquam duxi, praeter uoluntatem institutae uitae: quod me ambitio quaedam ad honorũ studium, te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. uera quidem laude probitatis, diligentiae, religionis neque me tibi, neque quenquam antepono. amoris uero erga me, cum a fraterno amore, domesticoq. discessi, tibi primas defero. uidi enim, uidi, penitusq. perspexi in meis uarijs tẽporibus et sollicitudines, et laetitias tuas. fuit enim mihi saepe et laudis nostrae gratulatio tua iucũda, et timoris cõsolatio grata. quin mihi nunc, te absente, non solum consilium, quo tu excellis, sed etiam sermonis communicatio, quae mihi suauissima tecum solet esse, maxime deest. Quid dicam, in publica re? quo in genere mihi negligenti esse non licet. An in forensi labore? quem antea propterea ambitionem sustinebam, nunc ut dignitatem tueri gratia possim. an in ipsis domesticis negotijs? in quibus ego cũ antea, tum uero post discessum fratris te, sermonesq. nostros desidero. Postremo nõ labor meus, non requies; non negotium, non otium; non forenses res, non domesticae, non publicae; non priuatae

tae carere diutius tuo suauissimo, atque amantissimo consilio, ac sermone possunt. Atque harum rerum commemorationem uerecundia saepe impediuit utriusque nostrum. nunc autem ea fuit necessaria propter eam partem epistolae tuae, per quam te, ac mores tuos mihi purgatos, ac probatos esse uoluisti. Atque in ista incommoditate alienati illius animi, et offensi, illud inest tamen commodi, quod et mihi, et ceteris amicis tuis nota fuit, et abs te aliquando testificata tua uoluntas omittendae prouinciae; ut, quod una non estis, non dissensione, ac dissidio uestro, sed uoluntate, ac iudicio tuo factum esse uideatur. quare et illa, quae uiolata, expiabuntur; et haec nostra, quae sunt sanctissime conseruata, suam religionem obtinebunt. Nos hic in rep. infirma, misera, commutabiliq. uersamur. credo enim te audisse, nostros equites paene a senatu esse disiunctos. qui primum illud ualde grauiter tulerunt, promulgatum ex S. C. fuisse, ut de ijs, qui ob iudicandum pecuniam accepissent, quaereretur. qua in re decernenda cum ego casu non affuissem; sensissemq. id equestrem ordinem ferre moleste, neque aperte dicere; obiurgaui senatum, ut mihi uisus sum, summa cum auctoritate; et in caussa non uerecunda, admodum grauis, et copiosus fui. Ecce aliae deliciae equitum, uix ferendae, quas ego non solum tuli, sed etiam ornaui. Asiani, qui de censoribus conduxerant, questi sunt in senatu, se, cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse: ut inducere-

tur



tur locatio, postulauerunt. ego princeps in adiutoribus, atque adeo secundus. nam, ut illi auderent hoc postulare, Crassus eos impulit. inuidiosa res, turpis postulatio, et confessio temeritatis. summum erat periculum, ne, si nihil impetrassent, plane alienarentur a senatu. huic quoque rei subuentum est maxime a nobis; perfectumque, ut frequentissimo senatu, et libentissime uterentur: multaq. a me de ordinum dignitate, et concordia dicta sunt kalendis Dec. & postridie. neque adhuc res confecta est, sed uoluntas senatus perspecta. unus enim contradixerat Metellus consul designatus. diu erat dicturus, ad quem propter diei breuitatem peruentum non est, heros ille noster Cato. sic ego conseruans rationem, institutionemq. nostram, tueor, ut possum, illam a me conglutinatam concordiam. sed tamen, quoniam ista sunt infirma, munitur quaedam nobis ad retinendas opes nostras tuta, ut spero, uia, quam tibi litteris satis explicare non possum, significatione parua ostendam tamen. utor Pompeio familiarissime. uideo, quid dicas. cauebo, quae sunt cauenda: ac scribam alias ad te de meis consilijs capessendae reip. plura. Lucceium scito consulatum habere in animo statim petere. duo enim soli dicuntur petituri. Caesar cum eo coire per Arrium cogitat: & Bibulus cum hoc se putat per C. Pisonem posse coniungi. Rides? non sunt haec ridicula, mihi crede. Quid aliud scribam ad te? quid? multa sunt; sed in aliud tempus. Te si exspectari uelis, cures ut sciam. iam

iam illud moleste rogo, quod maxime cupio, ut quamprimum uenias. Nonis Dec. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

NIHIL *mibi nunc scito tam deesse, quam hominem eum, quicum omnia, quae me cura aliqua afficiunt, una communicem, qui me amet, qui sapiat, quicum loquar, nihil fingam, nihil dissimulem, nihil obtegam. abest enim frater ἀφελέστατος, et amantissimus Metellus. non homo. sed litus, atque aer, et solitudo mera. tu autem, qui saepissime curam, et angorem animi mei sermone, et consilio leuasti tuo; qui mihi et in publica re socius, & in priuatis omnibus conscius, et omnium meorum sermonum, & consiliorum particeps esse soles, ubinam es? ita sum destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, et filiola, et mellito Cicerone consumitur. nã illae ambitiosae nostrae, fucosaeq. amicitiae sunt in quodã splendore forensi, fructum domesticum non habent. itaque, cum bene completa domus est, tempore matutino, cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, quocum aut iocari libere, aut suspirare familiariter possimus: quare te exspectamus, te desideramus, te iam etiam accersimus. multa sunt enim, quae me sollicitant, anguntque: quae mihi uideor, aures nactus tuas, unius ambulationis sermone exhaurire posse. ac domesticarum quidem sollicitudinum aculeos*

leos

leos omnes, & scrupulos occultabo, neque ego huic epistolae, atque ignoto tabellario committam. atque hi (nolo enim te permoueri) non sunt permolesti, sed tamen insident, et urgent, et nullius amantis consilio, aut sermone requiescunt. In rep. uero, quamquam animus est praesens, tamen uoluntas etiam atque etiam ipsa me deficit. nam, ut ea breuiter, quae post tuum discessum acta sunt, colligam; iam exclames necesse est, res Romanas diutius stare non posse. etenim post profectionem tuam primus, ut opinor, introitus fuit in caussam fabulae Clodianae: in qua ego nactus, ut mihi uidebar, locum resecandae libidinis, et coercendae iuuẽtutis, uehemens fui, et omnes profudi uires animi, atque ingenij mei, non odio adductus alicuius, sed spe non corrigendae, sed sanandae ciuitatis. afflicta resp. est empto, constupratoq. iudicio. uide, quae sint postea consecuta. Consul est impositus is nobis, quem nemo praeter nos philosophos adspicere sine suspirio posset, quantum hoc uulnus? facto S. C. de ambitu, de iudicijs, nulla lex perlata, exagitatus senatus, alienati equites Romani. sic ille annus duo firmamenea reip. per me unum constituta, euertit: nam & senatus auctoritatem abiecit; & ordinum concordiam disiunxit. Instat hic nunc ille annus egregius. eius initium eiusmodi fuit, ut anniuersaria sacra Iuuentutis non committerentur. nam M. Luculli uxorem Memmius suis sacris initiauit. Menelaus, aegre id passus, diuortium fecit. quamquam

quam ille pastor Idaeus Menelaum solum contempserit: hic noster Paris tam Menelaum, quam Agamemnonem liberum non putaui. Est autem C. Herennius quidam tribunus pl. quem tu fortasse ne nosti quidem: tametsi poteris nosse: tribulis enim tuus est; & Sextus, pater eius, nummos uobis diuidere solebat: is ad plebem P. Clodium traducit; idemq. fert, ut uniuersus populus in campo Martio suffragium de re Clodij ferat. hunc ego accepi in senatu, ut soleo: sed nihil est illo homine lentius. Metellus est consul egregius, & nos amat; sed imminuit auctoritatem suam, quod habere dicit caussam promulgatam. illud idem de Clodio. Auli autem filius, o dij immortales, quam ignauus, ac sine animo miles; quam dignus, qui Palicano, sicut facit, os ad male audiendum quotidie praebeat. Agraria autem promulgata est a Flauio, sane, leuis, eadem fere, quae fuit Plotia. sed interea πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδ' ὄναρ quisquam inueniri potest. qui poterat, familiaris noster (sic est enim: uolo te hoc scire) Pompeius togulam illam pictam silentio tuetur suam. Crassus uerbum nullum contra gratiam. ceteros iam nosti: qui ita sunt stulti, ut, amissa rep. piscinas suas fore saluas sperare uideantur. nunc est, qui curet, constantia magis, & integritate, quam, ut mihi uidetur, consilio, aut ingenio, Cato; qui miseros publicanos, quos habuit amantissimos sui, tertium iam mensem uexat, neque ijs a senatu responsum dari patitur, ita nos cogimur re

liquis

liquis de rebus nihil decernere ante, quam publicanis responsum sit. quare etiam legationes reiectum iri puto. Nunc uides, quibus fluctibus iactemur: & si ex ijs, quae scripsimus, tamen etiam a me non scripta perspicis; reuise nos aliquando; &, quanquam sunt haec fugienda, quo te uoco, tamen fac, ut amorem nostrum tanti aestimes, ut eo uel cum his molestijs peruenire uelis. nam, ne absens censeare, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus. sub lustrum autem censeri, germani negotiatoris est. quare cura, ut te quamprimum uideamus. Vale. XI. *kal. Febr. Q. Metello, & L. Afranio cos.*

CICERO S. D. ATTICO. 17

NON *modo, si mihi tantum esset otij, quantum est tibi; uerum etiam, si tam breues epistolas uelim mittere; (quod tu soles facere) te superarem, & in scripto multo essem crebrior, quam tu: sed ad sũmas, atque incredibiles occupationes meas accedit, quod nullam a me epistolam ad te sino absque argumento, ac sententia uenire. Et primum tibi, ut aequum est, ciui amanti patriam, quae sunt in rep. exponam: deinde, quoniam tibi amore nos proximi sumus, scribemus etiam de nobis ea: quae scire te non nolle arbitramur. Atque in rep. nunc quidẽ maxime Gallici belli uersantur metus. nam Edui, fratres nostri, pugnant: Sequani male pugnarunt:*

& Heluetij sine dubio sunt in armis, incursionesq. in prouinciam faciunt. senatus decreuit, ut consules duas Gallias sortirentur, delectus haberetur, uacationes ne ualerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliae ciuitates, darentq. operam, ne eae cum Heluetijs se iungerent. legati sunt Q. Metellus Creticus, & L. Flaccus, &, τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μῦρον, Lētulus Clodiae filius. Atque hoc loco illud non queo praeterire, quod, cum de consularibus mea prima sors exisset, una uoce senatus frequens retinendum me in urbe censuit. hoc idem post me Pompeio accidit: ut nos duo, quasi pignora reip. retineri uideremur. quid enim ego aliorum in me ἐπιφωνήματα exspectem. cum haec domi nascantur? Vrbanae autem res sic se habent. Agraria lex a Flauio tribuno pl. uehementer agitabatur auctore Pompeio, quae nihil populare habebat, praeter auctorem. ex hac ego lege, secunda concionis uoluntate, omnia illa tollebam quae ad priuatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui P. Mucio, L. Calpurnio cos. publicus fuisset: Syllanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos, & Artemitanos, quorum agrum Sylla publicarat, neque diuiserat, in sua possessione retinebam: unam rationem non reijciebam, ut ager hac aduenticia pecunia emeretur, quae ex nouis uectigalibus per quinquennium reciperetur. Huic toti rationi agrariae senatus aduersabatur, suspicans Pom-

Pompeio nouam quandam potentiam quaeri. Pompeius uero ad uolũtatem perferrendae legis incubuerat. ego autem magna cum agrariorum gratia confirmabam omnium priuatorum possessiones: (is enim est noster exercitus, hominum, ut tute scis, locupletium) populo autem, Pompeioq. (nam id quoque uolebam) satisfaciebam emptione: qua constituta diligenter, & sentinam urbis exhauriri, & Italiae solitudinem frequẽtari posse arbitrabar. sed haec tota res interpellata bello refrixerat. Metellus est consul sane bonus, & nos admodum diligit. ille alter ita nihil est, ut plane, quid emerit, nesciat. Haec sunt in rep. nisi illud etiam ad remp. putes pertinere, Herennium quendam, tribunum pl. tribulem tuum, sane hominem nequam, atque egentem, saepe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere coepisse. huic frequenter interceditur. Haec sunt, ut opinor, in rep. Ego autem, ut semel nonarum illarum Decembrium, iunctam inuidiae, ac multorum inimicitijs, eximiam quandam, atque immortalem gloriam consecutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in rep. uersari, & illá institutam, ac susceptam dignitatem tueri. sed postea quam primum Clodij absolutione leuitatem, infirmitatemq. iudiciorum perspexi: deinde uidi nostros publicanos facile a senatu disiungi, quanquam a me ipso non diuellerentur; tum autem beatos homines (hos piscinarios dico, amicos tuos) non obscure nobis inuidere: putaui, mihi maiores quasdá opes,

opes, et firmiora praesidia esse quaerenda. itaque primum eum, qui nimium diu de rebus nostris tacuerat, Pompeium adduxi in eam uoluntatem, ut in senatu non semel, sed saepe, multisq. uerbis suis mihi salutem imperij, atque orbis terrarum adiudicarit. quod non tam interfuit mea, (neque enim illae res aut ita sunt obscurae, ut testimonium, aut ita dubiae, ut laudationem desiderent) quam reip. quod erant quidam improbi, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompeio, ex illarum rerum dissensione, arbitrarentur. cum hoc ego me tanta familiaritate coniunxi, ut uterque nostrum in sua ratione munitior, & in rep. firmior hac coniunctione esse possit. odia autem illa libidinosae, & delicatae iuuentutis, quae erant in me incitata, sic mitigata sunt comitate quadam mea, me unum ut omnes illi colant. nihil iam denique a me asperum in quẽquam fit, nec tamen quidquam populare, ac dissolutum: sed ita temperata tota ratio est, ut reip. constantiam praestem, priuatis rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malorum, odium in me improborum, adhibeam quandam cautionem, & diligentiam. atque ita tamen nouis amicitijs implicati sumus, ut crebro mihi uafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam:

Νῆφε, καὶ μέμνασ᾽ ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ac nostrae quidem rationis, ac uitae quasi quandam formam, ut opinor, uides. De tuo autem negotio saepe ad me scribis: cui mederi nunc non possumus.

est enim illud S. C. summa pedariorum uoluntate, nullius nostrum auctoritate factum. nam, quod me esse ad scribendum uides; ex ipso S. C. intelligere potes, aliam rem tum relatam; hoc autem, de populis liberis, sine caussa additum. & ita factum est a P. Seruilio filio, qui in postremis sententiam dixit. sed immutari hoc tempore non potest. itaque conuentus, qui initio celebrabantur, iam diu fieri desierunt. tu si tuis blanditijs tamẽ a Sicyonijs nummulorum aliquid expresseris; uelim, me facias certiorem. Commentarium consulatus mei graece compositum misi ad te. in quo si quid erit, quod homini Attico minus graecum, eruditumq. uideatur; non dicam, quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de suis historijs dixerat; se, quo facilius illas probaret Romani hominis esse, iccirco barbara quaedam, & obsoleta dispersisse. apud me si quid erit eiusmodi, me imprudente erit, & inuito. latinum si perfecero, ad te mittam. tertium poema exspectato; ne quod genus a me ipso laudis meae praetermittatur. hic tu, caue, dicas, τίς πάτερ' αἰνήσει; si est enim apud homines quidquam, quod potius sit; laudetur, nos uituperemur, qui non potius alia laudemus. quamquam non ἐγκωμιαστικὰ sunt haec, sed ἱστορικὰ, quae scribimus. Quinctus frater purgat se mihi per litteras; et affirmat, nil a se cuiquam de te secus esse dictũ. uerũ haec nobis coram summa cura, ut diligẽtia sunt agẽda: tu modo nos reuise aliquando. Cossinius hic, cui dedi litteras, ualde mihi bonus homo,

& non leuis, & amans tui uisus est, & talis, qualem esse eum tuae mihi litterae nunciarant. Vale. Idibus Martijs.

CICERO S. D. ATTICO. 18

CVM e Pompeiano me Romam recepissem ad IV. id. Maij, Cincius noster eam mihi abs te epistolam reddidit, quam tu idibus Feb. dederas. ei nũc epistolae litteris his respondebo. Ac primũ, tibi perspectum esse iudicium de te meum, laetor; deinde, te in ijs rebus, quae mihi asperius a nobis, atque a nostris, et iniucũdius actae uidebantur, moderatissimũ fuisse; uehementissime gaudeo; idq. neque amoris mediocris, et ingenij summi, ac sapiẽtiae indico. qua de re cum ad me ita suauiter, diligenter, offitiose, humaniter scripseris, ut nõ modo hortari te amplius nõ debeam, sed ne exspectare quidem abs te, aut ab ullo homine tantũ facilitatis, ac mãsuetudinis potuerim: nihil duco esse cõmodius, quam de his rebus nihil amplius scribere. cum erimus congressi, tum, si quid res feret, coram inter nos cõferemus. Quod ad me de rep. scribis, disputas tu quidem & amanter, & prudenter; et a meis consilijs ratio tua non abhorret: (nam neque de statu nobis nostrae dignitatis est recedendum, neque sine nostris copijs intra alterius praesidia ueniendum: et is, de quo scribis, nihil habet amplũ, nihil excelsum, nihil non summissum, atque populare) uerũtamẽ fuit ratio mihi fortasse ad tranquillitatem meorum temporum non inutilis,

ſed mehercule reip. multo etiam utilior, quàm mihi, ciuium improborum impetus in me reprimi, cum hominis ampliſſima fortuna, auctoritate, gratia fluctuantem ſententiam confirmaſſem, & a ſpe malorum ad mearum rerum laudem conuertiſſem. quod ſi cum aliqua leuitate mihi faciendum fuiſſet, nullam rem tanti aeſtimaſſem: ſed tamen à me ita acta ſunt omnia, non ut ego illi aſſentiens leuior, ſed ut ille me probans grauior uideretur. Reliqua ſic a me aguntur, & agentur, ut non committamus, ut ea, quae geſſimus, fortuito geſſiſſe uideamur. eos bonos uiros, illos quos ſignificas, & eam, quam mihi dicis obtigiße, σπάρταν *non modo numquam deſeram, ſed etiam, ſi ego ab illa deſerar, tamen in mea priſtina ſententia permanebo. illud tamen, uelim, exiſtimes, me hanc uiam optimatum poſt Catuli mortem nec praeſidio ullo, nec comitatu tenere. nam, ut ait Rhynton, ut opinor,*

Οἱ μὲν παρ' οὐδέν εἰσιν, οἷς δ' οὐδὲν μέλει.

mihi uero ut inuideant piſcinarij noſtri, aut ſcribam ad te alias, aut in congreſſum noſtrum reſeruabo. a curia autem nulla me res diuellet: uel quod ita rectum eſt: uel quod rebus meis maxime conſentaneum: uel quod, à ſenatu quanti fiam, minime me paenitet. De Sicyonijs, ut ſcripſi ad te antea, non multum ſpei eſt in ſenatu: nemo eſt enim iam, qui queratur. quare, ſi id exſpectas, longum eſt: alia uia, ſi qua potes, pugna. cum eſt actum; neque animaduerſum eſt, ad quos pertineret; & raptim in eã ſententiam

tentiam pedarij concurrerunt. inducendi S. C. matu ritas nōdum est: quod neque sunt, qui querantur. & multi partim maleuolētia, partim opinione aequitatis delectātur. Metellus tuus est egregius cōsul. unū reprehēdo, quod otiū e Gallia non magnopere nūciari gaudet. cupit, credo, triūphare. hoc uellem mediocrius: cetera egregia. Auli filius uero ita se gerit, ut eius cōsulatus nō consulatus sit, sed Magni nostri ὑπώπιον. *De meis scriptis, misi ad te graece perfectū consulatū meū. eum librū L. Cossinio dedi. puto te latinis meis delectari, huic autē graeco graecū inuidere. alij si scripserint, mittemus ad te: sed, mihi crede, simul atque hoc nostrū legerūt, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rē meā redeam) L. Papirius Paetus, uir bonus, amatorq noster, mihi libros eos, quos Ser. Claudius reliquit, donauit. cum mihi, per legē Cinciā licere capere, Cincius amicus tuus diceret; libēter, dixi, me accepturū, si attulisset. nūc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, cliētes, hospites, libertos denique, ac seruos tuos, ut scheda ne qua depereat. nā et graecis ijs libris, quos suspicor, & latinis, quos scio illū reliquisse, mihi uehemēter opus est. ergo autē quotidie magis, quod mihi de forēsi labore tēporis datur, in his studijs cōquiesco. per mihi, per, inquā, gratū feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in ijs rebus, quas me ualde uelle arbitraris: ipsiusq. Paeti tibi negotia cōmēdo: de quibus tibi ille agit maximas gratias: &, ut iā inuisas nos, nō solum rogo, sed etiā suadeo. Vale.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER II.

CICERO S. D. ATTICO.

KAL. *Iun. eunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, uenit obuiam tuus puer. is mihi litteras abs te, & commentarium consulatus mei graece scriptum reddidit. in quo laetatus sum, me aliquanto ante de ijsdem rebus graece itẽ scriptum librum L. Cossinio ad te perferẽdum dedisse. nam, si ego tuum ante legissem, furatum me abs te esse diceres. quanquam illa tua (legi enim libenter) horridula mihi, atque incompta uisa sunt: sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; &, ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, uidebantur. meus autem liber totum Isocratis* μυροθήκιον, *atque omnes eius discipulorũ arculas, ac non nihil etiam Aristotelica pigmenta consumpsit: quem tu Corcyrae, ut mihi alijs litteris significas, strictim attigisti, post autem, ut arbitror, a Cossinio accepisti. quem tibi ego non essem ausus mittere, nisi eum lente, ac fastidiose probauissem. quanquam ad me rescripsit iam Rhodo Possidonius, se, nostrum illud* ὑπόμνημα *cum legeret, quod ego ad eum, ut ornatius de ijsdem rebus scriberet, miseram, non modo non excitatum esse* ad

ad ſcribendum, ſed etiam plane perterritum. quid quaeris? conturbaui graecam nationem. ita, uulgo qui inſtabant, ut darem ſibi, quod ornarent, iam exhibere mihi moleſtiam deſtiterunt. tu, ſi tibi placuerit liber, curabis, ut & Athenis ſit, & in ceteris opidis Graeciae. uidetur enim poſſe aliquid noſtris rebus lucis afferre. Oratiunculas autem, & quas poſtulas, & plures etiam mittam: quoniam quidem ea, quae nos ſcribimus adoleſcentulorum ſtudijs excitati, te etiam delectant. fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus, quae Philippicae nominantur, enituerit ciuis ille tuus Demoſthenes, et quod ſe ab hoc refractariolo iudiciali dicendi genere abiunxerit, ut σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος uideretur, curare, ut meae quoque eſſent orationes, quae conſulares nominarentur: quarum una eſt in ſenatu kalendis Ian. altera ad populum de lege agraria; tertia de Othone; quarta pro Rabirio; quincta de proſcriptorum filijs; ſexta, cum prouinciam in concione depoſui; ſeptima, qua Catilinam emiſi; octaua, quam habui ad populum poſtridie, quam Catilina profugit; noua in concione. quo die Allobroges innocarunt; decima in ſenatu, nouis Dec. ſunt praeterea duae breues, quaſi ἀποσπασμάτια legis agrariae. hoc totum σῶμα, curabo, ut habeas. & quoniam te cum ſcripta, tum res meae delectant; iiſdem ex libris perſpicies, & quae geſſerim, & quae dixerim. aut ne popoſciſſes: ego enim tibi me non offerebã. Quod quaeris, quid ſit, quo te accer

ſam; ac ſimul, impeditum te negotijs eſſe ſignificas; neque recuſas, quin, non modo ſi opus ſit, ſed etiam ſi uelim, accurras: nihil ſane eſt neceſſe: uerumtamen uidebare mihi tempora peregrinationis cómodius poſſe diſtribuere. nimis abes diu, praeſertim cú ſis in propinquis locis: neque nos te fruimur, & tu nobis cares. ac nunc quidem otium eſt: ſed, ſi paullo plus furor Pulchelli progredi poſſet, ualde te ego iſtinc excitaré. uerum praeclare Metellus impedit, & impediet. quid quaeris? eſt cóſul φιλόπατρις, &, ut ſemper iudicaui, natura bonus. ille autem non ſimulat, ſed plane tribunus pl. fieri cupit. qua de re cum in ſenatu ageretur, fregi hominem, & inconſtantiam reprehendi, qui Romae tribunatum pl. peteret, cum in Sicilia aedilitaté ſaepe dictitaſſet. ſed neque magnopere dixi eſſe nobis laborandum: quod nihilo magis ei liciturum eſſet plebeio remp. perdere, quam ſimilibus eius me conſule patricijs eſſet licitum. Iam, cum ſe ille ſeptimo die ueniſſe a Freto, neque ſibi obuiam quemquam prodire potuiſſe, & nocte ſe introiſſe dixiſſet, in eoq. ſe in concione iactaſſet: nihil ei noui dixi accidiſſe: ex Sicilia ſeptimo die Romam, tribus horis Roma Interamnam: noctu introiſſe; item ante: non eſſe itum obuiam; ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quaeris? hominem petulantem modeſtum reddo, ſed non ſolum perpetua grauitate orationis, ſed etiam hoc genere dictorum. itaque iam familiariter cum ipſo cauillor etiam, ac iocor. quin etiá cum

candida-

candidatum deducerem, is quaerit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare. negaui. at ego, inquit, nouos patronos instituam. sed soror, quae tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, inquam, de uno pede sororis queri. licet etiam alterum tollas. non consulare, inquies, dictum. fateor: sed ego odi illam male consularem. ea est enim seditiosa: ea cum uiro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio; quod eos mihi esse amicos moleste fert. Quod de agraria lege quaeris, sane iam uidetur refrixisse. Quod me quodã modo molli brachio de Pompeij familiaritate obiurgas: nolim ita existimes, me mei praesidij caussa cum illo coniunctum esse: sed ita res erat instituta, ut, si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in rep. discordias uersari esset necesse. quod a me ita praecautum, atque ita prouisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, & aliquid de populari leuitate deponeret: quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis, praedicare. sibi enim be gestae, mihi conseruatae reip. dat testimonium. hoc facere illum, mihi quam prosit, nescio; reip. certe prodest. quid, si etiam Caesarem, cuius nunc uenti ualde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reip.? quin etiam, si mihi nemo inuideret; si omnes, ut erat aequum, fauerent; tamen non minus esset probanda medicina, quae sanaret uitiosas partes reip.: quam

quam quae exsecaret. nunc uero, cum equitatus ille, quem ego in cliuo Capitolino, te signifero, ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se caelum putent attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant; alij autem negligant: non ne tibi satis prodesse uideor, si perficio, ut nolin obesse, qui possunt? nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego. sed tamen ille, optimo animo utens, & summa fide, nocet interdum reip. dicit enim tanquam in Platonis πολιτείᾳ, non tanquam in Romuli faece, sententiam. quid uerius, quam in iudicium uenire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato: assensuit senatus. equites curiae bellum, non mihi: nam ego dissensi. quid impudentius publicanis renunciantibus? fuit tamen, retinendi ordinis caussa, facienda iactura: restitit, & peruicit Cato. itaque nunc, consule in carcere incluso, saepe item seditione commota, aspirauit nemo eorum, quorum ego concursu, itemq. consules, qui post me fuerunt, remp. defendere solebant. Quid ergo? istos, inquies, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, si aliter non possumus? an libertinis, atque etiam seruis seruiamus? sed, ut tu ais, ἅλις σπουδῆς. Fauonius meam tribum tulit honestius, quam suam, Lucceij perdidit: accusauit Nasicam inhoneste, ac modeste tamen dixit: ut Rhodi uideretur molis potius, quam Moloni, operam dedisse. mihi, quod defendissem, leuiter succensuit.

censuit. nunc tamen petit iterum reip. caußa. Lucceius quid agat, scribam ad te, cum Caesarem uidero, qui aderit biduo. Quod Sicyonij te laedunt, Catoni, & eius aemulatori attribuas Seruilio. quid? ea plaga non ne ad multos bonos uiros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; deinde in dissensionibus soli relinquamur. Amalthea mea te exspectat, & indiget tui. Tusculanum, & Pompeianum ualde me delectant; nisi quod me, illum ipsum uindicem aeris alieni, aere non Corinthio, sed hoc circúforaneo obruerunt. In Gallia speramus esse otium. Prognostica mea cum oratiunculis propediem exspecta, & tamen, quid cogites de aduentu tuo, scribe ad nos. nam mihi Pomponia nunciari iussit, te mense Quinctili Romae fore. id a tuis litteris, quas ad me de accessu tuo miseras, discrepabat. Paetus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donauit. hoc illius munus in tua diligentia positum est. si me amas, cura, ut conseruentur, & ad me perferantur. hoc mihi nil potest esse gratius. Et, tum Graecos, tum uero latinos diligenter ut conserues, uelim. tuum esse hoc munusculum putabo. Ad Octauium dedi litteras: cum ipso nil eram locutus. neque enim ista tua negotia prouincialia esse putabam: neque te in Toculionibus habebam. sed scripsi, ut debui, diligenter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

CVRA, *amabo te, Ciceronem nostrum. ei nos* θεῖοι *uidemur*. Πελιναίων *in manibus tenebam. & hercule magnum aceruum Dicaearchi mihi ante pedes exstruxeram. o magnum hominem, & a quo multo plura didiceris, quam de Procilio*. Κορινθίων, καὶ Ἀθηναίων *puto me Romae habere. mihi heredes. lege. hoc doceo: mirabilis uir est*. Ἡρώδης, *si homo esset, eum potius legeret, quam unam litteram scriberet: qui me epistola petiuit: ad te, ut uideo, comminus accessit. coniurasse mallem, quam restitisse coniurationi, si illum mihi audiendum putassem. De Lollio sanus non es. de Vinio laudo. Sed heus tu, ecquid uides kal. uenire, Antonium non uenire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt; Nigidum minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. uelim tamen, si quid est de Antonij aduentu, quod audieris, scribas ad me: & quoniam huc non uenis, cenes apud nos utique prid. Kal. caue aliter facias. Cura, ut ualeas.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

PRIMVM, *ut opinor*, εὐαγγέλια. *Valerius absolutus est Hortensio defendente. id iudicium Atilio condonatum putabatur: & Epicratem suspicor, ut scribis, lasciuum fuisse: etenim mihi caligae eius, ut fasciae cretatae, nō placebant. quid sit, sciemus, cum ueneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis,*

bendis, ſcito te Κύρου παιδείαν *reprehendere. nam, cum ego idem iſtuc dicerem, Cyrus aiebat, radiorũ* τὰς διαφάσεις *latis luminibus, non tam eſſe ſuaues. etenim* ἔστω ὄψις μὲν, ἡ, α: τὸ δὲ ὁρώμενον, β, γ: ἀκτῖνες δὲ, δ, καὶ ε. *uides enim cetera. nam, ſi* κατὰ εἰδώλων ἐμπτώσεις *uideremus, ualde laborarent* εἴδωλα *in anguſtijs. nunc ſit lepide illa* ἔκχυσις *radiorum. cetera ſi reprehenderis, non feres tacitum, niſi ſi quid erit eiuſmodi, quod ſine ſumptu corrigi poſſit. Venio nunc ad menſem Ianuarium, & ad* ὑπόστασιν *noſtram, ac* πολιτείαν: *in qua* σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον, *ſed tamen ad extremum, ut illi ſolebant,* τὴν ἀρέσκουσαν. *eſt res ſane magni conſilij. nam aut fortiter reſiſtendum eſt legi agrariae; in quo eſt quaedam dimicatio, ſed plena laudis: aut quieſcendum; quod eſt non diſſimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adiuuandum; quod a me aiunt Caeſarem ſic exſpectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius. hunc dico Balbum, Caeſaris familiarem. is aſſirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeij conſilio uſurum; daturumq. operam, ut cum Pompeio Craſſum coniungeret. Hic ſunt haec, coniunctio mihi ſumma cum Pompeio; ſi placet, etiam cum Caeſare, reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, ſenectutis otium. ſed me* κατάκρισις *mea illa commouet, quae eſt in libro* III.

Interea curſus, quos prima a parte iuuentae,
Quosq. adeo conſul uirtute, animoq. petiſti,

Hos

Hos retine, atque auge famam, laudesq. bonorum. haec mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta ἀριστοκρατικῶς, *Calliope ipsa praescripserit; non opinor esse dubitandum, quin semper nobis uideatur* εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *sed haec ambulationibus compitalicijs reseruemus. Tu pridie Compitalia memento. balneum calefieri iubebo: & Pomponiam Terentia rogat: matrem adiungemus.* θεοφράστου περὶ φιλοτιμίας *affer mihi de libris Quincti fratris. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 4

FECISTI *mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti: ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam partem uix intelligo. pro eo tibi praesentem pecuniam solui imperaui; ne tu expensum muneribus ferres. At quoniam nummorum mentio facta est; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris, transigas. si in eo, quod ostenderat, non stat; mihi maxime placeat, ea, quae male empta sunt, reddi, si uoluntate Pomponiae fieri poterit. si ne id quidem; nummi potius reddantur, quam ullus sit scrupulus. ualde hoc uelim ante, quam proficiscare, amanter, ut soles, diligenterq. conficias. Clodius* * *ergo, ut ais, ad Tigranem? uelim, Syrpiae condicione: sed facile patior. accommodatius enim nobis est ad liberam legationem tempus illud, cum & Quinctus noster iam, ut speramus, in otio conse-derit,*

derit, & iste sacerdos Bonae deae cuiusmodi futurus sit, sciri possit. interea quidem cum musis nos delectabimus animo aequo, immo uero etiam gaudenti, ac libenti. neque mihi umquam ueniet in mentem Crasso inuidere, neque paenitere, quod a me ipse non desciuerim. De geographia, dabo operam, ut tibi satisfaciam: sed nihil certi polliceor. magnum opus est; sed tamen, ut iubes, curabo, ut huius peregrinationis tibi opus extet. Tu quidquid indagaris de rep. & maxime quos consules futuros putes, facito, ut sciam. tametsi nimis sum curiosus: statui enim nihil iam de rep. cogitare. Terentiae saltum perspeximus. quid quaeris? praeter quercum Dodonaeam nihil desideramus, quo minus Epirum ipsam possidere uideamur. Nos circiter kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. tu, si in Formiano non erimus; si nos amas, in Pompeianum uenito. id & nobis erit periucundum, & tibi non sane deuium. De muro, imperaui Philotimo, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi uideretur. censeo tamen, adhibeas Vettium. his temporibus, tam dubia uita optimi cuiusque, magni aestimo unius aestatis fructũ palaestrae Palatinae, sed ita tamen, ut nihil minus uelim, quam Pomponiam, & puerum uersari in timore ruinae. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVPIO *equidem, & iam pridem cupio Alexandriam, reliquamq. Aegyptum uisere, & simul*

ab

ab hac hominum ſatietate noſtri diſcedere, & cum aliquo deſiderio reuerti: ſed hoc tempore, & his mittentibus, αἰδέομαι τρῶας, καὶ τρωάδας ἑλκεσιπέπλους, quid enim noſtri optimates, ſi qui reliqui ſunt, loquentur? an me aliquo praemio de ſententia eſſe deductum? πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει, Cato ille noſter, qui mihi unus eſt pro centum millibus. quid uero hiſtoriae de nobis ad annos D C praedicarint? quas quidem ego multo magis uereor, quam eorum hominum, qui hodie uiuunt, rumuſculos. ſed, opinor, excipiamus, & exſpectemus. ſi enim deferetur; erit quaedam noſtra poteſtas, & tum deliberabimus. et iam hercule eſt in nō accipiendo non nulla gloria: quare ſi quid Θεοφάνης tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. de iſtis rebus exſpecto tuas litteras, quid Arrius narret, quo animo ſe deſtitutum ferat; ecqui conſules parentur; utrum, ut populi ſermo, Pompeius, & Craſſus, an, ut mihi ſcribitur, cum Gabinio Ser. Sulpicius; & num quae nouae leges, & num quid noui omnino; &, quoniam Nepos proficiſcitur, cuinam auguratus deferatur. quo quidem uno ego ab iſtis capi poſſum. Videte ciuitatem meam. ſed quid ego haec, quae cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφεῖν? ſic, inquam in animo. ſic uellem ab initio. nunc uero, quoniam, quae putaui eſſe praeclara, expertus ſum, quam eſſent inania; cum omnibus muſis rationē habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me reſcribere certius; & num

quis

quis in eius locum paretur; & quid de P. Clodio fiat: & omnia, quemadmodum tu polliceris, ἐπὶ σχολῆς scribe: & quo die Roma te exiturum putes, uelim ad me scribas; ut certiorem te faciam, quibus in locis futurum sim: epistolamq. statim des de ijs rebus, de quibus ad te scripsi. ualde enim exspecto litteras tuas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

QVOD *tibi superioribus litteris promiseram, fore, ut opus extaret huius peregrinationis: nihil iam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo diuelli non queam. itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antij festiuam copiam: aut fluctus numero. nam ad lacertas captandas tempestates non sunt idoneae. a scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικὰ, quae constitueram, magnum opus est: ita ualde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione, & ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? & hercule sunt res difficiles ad explicandum, & ὁμοειδεῖς, nec tam possunt ἀνθηρογραφεῖσθαι, quam uidebantur: &, quod caput est, mihi quaeuis satis iusta caussa cessandi est. quin etiam dubitem, an hic Antij considam, & hoc tempus omne consumam: ubi quidem ego mallem diu nimirum, quam Romae, fuisse. tu uero sapientior Buthroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio haec Antiatum ciuitas. esse lo-*

cum tam prope Romam, ubi multi ſint, qui Vatinium numquam uiderint? ubi nemo ſit, praeter me, qui quemquam ex XX *uiris unum eſſe ſaluum uelit? ubi me interpellet nemo, diligant omnes? hic, hic nimirum* πολιτευτέον*: nam iſtic non ſolum non licet, ſed etiam taedet. itaque* ἀνέκδοτα *a nobis, quae tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam aſperiore multo pangentur. neque aliud iam quidquam* πολιτεύομαι*, niſi odiſſe improbos, & id ipſum nullo cum ſtomacho, ſed potius cum aliqua ſcribendi uoluptate. Sed, ut ad rem, ſcripſi ad quaeſtores urb. de Quincti fratris negotio. uide, quid narrent, ecquae ſpes ſit denarij, an ciſtophoro Pompeiano iaceamus. Praeterea de muro, ſtatue, quid faciendum ſit. Aliud quid? etiam. quando te proficiſci iſtinc putes, fac ut ſciam. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 7

DE GEOGRAPHIA *etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autẽ me duas poſtulas: quarum alteram non libebat mihi ſcribere, quia abſcideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. ſed id quoque uidebimus. denique aliquid extabit; ne tibi plane ceſſaſſe uideamur. De Publio quae ad me ſcribis, ſane mihi iucunda ſunt: eaq. etiam uelim omnibus ueſtigijs indagata ad me afferas, cum uenies; & interea ſcribas, ſi quid intelliges, aut ſuſpicabere, & maxime de legatione quid ſit acturus. equidem ante, quam tuas legi litteras,*

teras,

teras, ia hominem ire cupiebam; non mehercule, ut differrem cum eo uadimonium;(nam mira sum alacritate ad litigandum) sed uidebatur mihi, si quid esset in eo populare, quod plebeius factus esset, id amissurus. quid enim? ad plebem transisti, ut Tigranem ires salutatum? narra mihi, reges Armenij patricios salutare non solent? quid quaeris? acueram me ad ex agitandam hanc eius legationẽ. quam si ille contemnit; & si, ut scribis, bilem id commouet & latoribus, & auspicibus legis curiatae: spectaculum egregium. Hercule, uerum ut loquamur, subcontumeliose tractatur noster Publius: primum, qui, cum in domo Caesaris quondam unus uir fuerit, nunc ne in uiginti quidem esse potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data est: illa opima ad exigendas pecunias Druso: ut opinor, Pisaurensis nebuloni Vatinio reseruatur: haec ieiuna, ac bella relegatio datur ei, cuius tribunatus ad istorum tempora reseruatur. incende hominem, amabo te, quoad potes. una spes est salutis, istorum inter istos dissensio. cuius ego quaedam initia sensi ex Curione. iam uero Arrius consulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, & haec sanguinaria inuentus inimicissima est. accedat uero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me praeclaras de istis rebus epistolas ad te saepe missurum. Sed, illud quid sit, scire cupio, quod iacis obscure, iam etiam ex ipsis quinque uiris loqui quosdam. quidnam id est? si est enim aliquid; plus est boni, quam puta-

ram. atque haec, si uelim existimes, non me abs te κατὰ τὸ πρακτικὸν quaerere; quod gestiat animus aliquid agere in rep. iam pridem gubernare me taedebat, etiam cum licebat. nunc uero, cum cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ στέγῃ Πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί. De muro, quid opus sit, uidebis. Castritianum mendum nos corrigemus: & tamen ad me Quinctus CIↃCCIↃↃIↃↃↃ *scripserat, non ad sororem tuam* HS XXX. *Terentia tibi salutem dicit. Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de frate suo, sororis tuae filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut ualeas.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

EPISTOLAM *cum a te auide exspectarem ad uesperum, ut soleo; ecce tibi nuncius, pueros uenisse Roma. uoco, quaero, ecquid litterarum? negant. quid ais, inquam, nihil ne a Pomponio? perterriti uoce, & uultu, & confessi sunt se accepisse sed excidisse in uia. quid quaeris? permoleste tuli. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili, & suaui. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem* XVI. *kal. Mai. dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus: sin nihil praeter iocationem, redde id ipsum. & scito*

to Curionem adolescentem uenisse ad me salutatum. ualde eius sermo de Publio cum tuis litteris congruebat. ipse uero mirandum in modum reges odisse superbos. peraeque narrabat incensam esse iuuentutem, neque haec ferre posse. bene habemus. nos, si in his spes est, opinor, aliud agamus. Ego me do historiae, quamquam licet me Saufeium putes esse. nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos uisurus sis. In formianum uolumus uenire Parilibus: inde, (quoniam putas praetermittēdum nobis esse hoc tempore craterá illum delicatum) kal. Mai. de Formiano proficiscemur, ut Antij simus ad V. non. Mai. ludi enim Antij futuri sunt a IV. kal. ad prid. non Mai. eos Tullia spectare uult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad kal. Iun. te aut in Formiano, aut Antij, aut in Tusculano, cura ut uideamus. Epistolam superiorem restitue nobis, & appinge aliquid noui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

SVBITO *cum mihi dixisset Caecilius quaestor puerum se Romam mittere, haec scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem addis, & ais, longum esse, quae ad ea responderis, perscribere; illum uero, qui nondum habitus est, quem illa* Βοῶπις, *cum e Solonio redierit, ad te est relatura. sic uelim putes, nihil hoc posse mihi esse iucundius.*

 si uero

si uero, quae de me pacta sunt, ea non seruantur, in caelo sum; ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis purissimis orationibus gratiam retulerit: quarum exspecta diuinam παλινῳδίαν. etenim, quantum coniectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse in inuidia, spoliatio opibus, & illa senatoria potentia. sin autem ab ijs dissentiet; erit absurdum in nos inuehi. uerumtamen inuehatur. festiue, mihi crede, & minore sonitu, quam putaram, orbis hic in rep. est conuersus: citius omnino, quam potuit: id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorum; qui auspicia, qui Aeliam legem, qui Iuniã, et Liciniam, qui Caeciliam, & Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reip. effuderunt; qui regna, qui praedia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. uideo iam, quo inuidia transeat, et ubi sit habitura. nihil me existimaris neque usu, neque a Theophrasto didicisse, nisi breui tempore, desiderari nostra illa tempora, uideris. etenim si fuit inuidiosa senatus potentia; cum ea non ad populum, sed ad tres homines immoderatos redacta sit, quidnam censes fore? proinde isti licet faciant, quos uolent, consules, tribunos pl. denique etiam Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ uestiant. uidebis breui tempore magnos nõ modo eos, qui nihil titubarunt, sed etiam illum ipsum, qui peccauit,

cauit, Catonem. nam nos quidem, si per istum tuum sodalem Publium licebit, σοφιστεύειν cogitamus: si ille cogitat, tantum dumtaxat nos defendere, et, quod est proprium artis huius, ἐπαγγέλλομαι
Ἄνδρ' ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ.
patria propitia sit: habet a nobis, etiam si non plus, quam debitum est, plus certe, quam postulatum est. male uehi malo alio gubernante, quam, tam ingratis uectoribus, bene gubernare. Sed haec coram commodius. nunc audi, quod quaeris. Antium me ex Formiano recipere cogito ad v. non. Mai. Antio uolo nonis Mai. proficisci in Tusculanum. sed cum e Formiano rediero, (ibi esse uolo usque ad prid. kal. Mai.) faciam statim te certiorem. Terentia tibi salutem. Κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Ἀθηναῖον.

CICERO S. D. ATTICO. IO

VOLO *ames constantiam meam. ludos Antij spectare non placet. est enim ὑποσόλοικον, cum uelim uitare omnium deliciarum suspicionem, repente* ἀναφαίνεσθαι *non solum delicate, sed etiam inepte peregrinantem. quare usque ad non. Mai. te in Formiano exspectabo. nunc fac, ut sciam, quo die te uisuri simus. Ab Appij Foro, hora quarta: dederam aliam paullo ante a Tribus Tabernis. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. II

NARRO *tibi: plane relegatus mihi uideor, po-*

steaquam in Formiano sum. dies enim nullus erat, Antij cum essem, quo die non melius scirem, Romae quid ageretur, quam ij, qui erant Romae. etenim litterae tuae, non solum quid Romae, sed etiam quid in rep. neque solum quid fieret; uerum etiam quid futurum esset, indicabant: nunc, nisi si quid ex praetereunte uiatore exceptum est, scire nihil possumus. quare quamquam iam te ipsum exspecto; tamen isti puero, quem ad me statim iussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum: ac diem, quo Roma sis exiturus, cura ut sciam. Nos in Formiano esse uolumus usque ad prid. non. Mai. eo si ante eam diem non ueneris, Romae te fortasse uidebo. nam Arpinum quid ego te inuitem?

Τρηχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος· οὔτι ἔγωγε
Ἧς γαίης δύναμαι γλυκυιώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

Haec igitur. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 12

NEGENT *illi Publium trib. pl. factum esse. hoc uero regnum esse, ferri nullo pacto potest. emittat ad me Publius, qui obsignent. iurabo, Cnaeum nostrum, collegam Balbi, Antij mihi narrasse, in auspicio fuisse. o suaues epistolas tuas, uno tempore mihi datas, duas: quibus* εὐαγγέλια *quae reddā, nescio, deberi quidem plane fateor. sed uide* συγκύρημα. *Emerseram commode ex Antio in Appiam ad Tres Tabernas, ipsis Cerialibus. cum in me incurrit*

currit Roma ueniens Curio meus. ibidem illicò puer abs te cum epistolis. ille ex me, nihil ne audissem noui? ego negare. Publius, inquit, tribunatum pl. petit. quid ais? & inimicissimus quidem Caesaris, & ut omnia, inquit, ista rescindat. quid Caesar? inquam. negat, se quidquam de illius adoptione tulisse. deinde suum, Memmij, Metelli Nepotis exprompsit odium. Complexus iuuenem dimisi, properans ad epistolas. Vbi sunt, qui aiunt, ζώσης φωνῆς? quanto magis uidi ex tuis litteris, quam ex illius sermone, quid ageretur? de ruminatione quotidiana, de cogitatione Publij, de lituis Βοώπιδος, de signifero Athenione, de litteris missis ad Cnaeum, de Theophanis, Memmijq. sermone. quantam porro mihi exspectationem dedisti conuiuij istius ἀσελγοῦς? sum in curiositate ὀξύπεινος: sed tamen facile patior te id ad me συμπόσιον non scribere: praesentem audire malo. Quod me, ut scribam aliquid, hortaris: crescit mihi quidem materies, ut dicis: sed tota res etiam nunc fluctuat. κατ' ὀπώρην τραχύτης. quae si desederit; magis erunt iudicata, quae scribam: quae si statim a me ferre non potueris, primus habebis tamen, & aliquandiu solus. Dicaearchũ recte amas: luculentus homo est, & ciuis haud paullo melior, quam isti nostri ἀδικαίαρχοι. Litteras scripsi hora decima Cerialibus, statim, ut tuas legeram: sed eas eram daturus, ut putarem, postridie ei, qui mihi primus obuiam uenisset. Terẽtia delectata est tuis litteris, et impertit tibi multum

tum

tum salutis: καὶ Κικέρων ὁ φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεται.

CICERO S. D. ATTICO. 13

FACINUS *indignum: epistolam, αὐθωρεὶ tibi a Tribus Tabernis rescriptam ad tuas suauissimas epistolas, neminem reddidisse? at scito, eum fasciculum, quo illam conieceram, domum eo ipso die latum esse, quo ego dederam, & ad me in Formianum relatum esse. itaque tibi tuam epistolam iussi referri; ex qua intelligeres, quam mihi tum illae gratae fuissent. Romae quod scribis sileri: ita putabam. at hercule in agris non siletur: nec iam ipsi agri regnum uestrum ferre possunt. si uero in hanc Τηλέπυλον ueneris Λαιστρυγονίην, (Formias dico) qui fremitus hominum? quam irati animi? quanto in odio noster amicus Magnus? cuius cognomen una cũ Crassi Diuitis cognomine consenescit. credas mihi uelim: neminem adhuc offendi, qui haec tam lente, quam ego fero, ferret. quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν. iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Tu si litteras ad Sicyonios habes, aduola in Formianum: unde nos prid. non. Mai. cogitamus. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 14

QVANTAM *tu mihi moues exspectationem de sermone Bibuli, quantam de colloquio βοώπιδος, quantam etiam de illo delicato conuiuio. proinde ita fac uenias ad sitientes aures. quamquam nihil est iam*

iam, quod magis timendum nobis putem, quam ne ille noster Sampsiceramus, cum se omnium sermonibus sentiet uapulare, & cum has actiones ἀνατρέπτους uidebit, ruere incipiat. ego autem usque eo sum eneruatus, ut hoc otio, quo nunc tabescimus, malim ἐντυραννεῖσθαι, quam optima spe dimicare. De pangendo quod me crebro adhortaris, fieri nihil potest. basilicam habeo, non uillam, frequentia Formianorum. at comparem basilicae? tribum Aemiliam. sed omitto uulgus: post horam quartam molesti ceteri non sunt: C. Arrius proximus est uicinus, immo ille quidem iam contubernalis: qui etiam se iccirco Romam ire negat, ut hic mecum totos dies philosophetur. ecce ex altera parte Sebosus ille Catuli familiaris. quo me uertam? statim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissime exspectari uiderem, dumtaxat ad prid. non. Mai. uide enim, quibus hominibus aures sint deditae meae. occasionem mirificam, si quis nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum Formianum uelit. & tamen illud probem. magnum quid aggrediamur, & multae cogitationis, atque otij. sed tamen satisfiet a nobis, neque parcetur labori.

CICERO S. D. ATTICO. 15

VT *scribis, ita uideo, non minus incerta in rep. quam in epistola tua. sed tamen ista ipsa me uarietas sermonum, opinionumq. delectat. Romae enim uideor esse, cum tuas litteras lego, et, ut fit in tantis*

tibus rebus, modo hoc, modo illud audire. illud tamen explicare non possum, quidnam inueniri possit, nullo recusante, ad facultatem agrariam. Bibuli autem ista magnitudo animi in comitiorum dilatione, quid habet, nisi ipsius iudicium sine ulla correctione reip.? nimirum in Publio spes est: fiat, fiat tribunus plebis: nisi nihil aliud, ut eo citius tu ex Epiro reuertare. nam, ut illo tu careas, non uideo posse fieri, praesertim si mecum aliquid uolet disputare. sed id quidem non dubium est, quin, si quid erit eiusmodi, sis aduolaturus. uerum ut hoc non sit, tamen seruet remp. praeclarum spectaculum mihi propono, modo te consessore spectare liceat. Cum haec maxime scriberē, ecce tibi Sebosus. nondum plane ingemueram; salue, inquit Arrius. hoc est Roma decedere? quos ego homines effugi, cum in hos incidi? ego uero in montes patrios, & ad incunabula nostra pergam. denique, si solus non potuero, cum rusticis potius, quam cum his perurbanis, ita tamen, ut, quoniam tu certi nihil scribis, in Formiano tibi praestoler usque ad III. non. Mai. Terentiae pergrata est assiduitas tua, & diligentia in controuersia Muluiana. nescit omnino, te communem caussam defendere eorum, qui agros publicos possideant. sed tamen tu aliquid publicanis pendis, haec etiam id recusat. ea tibi igitur, & Κικέρων, ἀριστοκρατικώτατος παῖς, salutem dicunt.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 16

CENATO *mihi, & iam dormitanti, prid. kal. Mai. epistola est illa reddita, in qua de agro Campano scribis. quid quaeris? primum ita me pupugit, ut somnum mihi ademerit, sed id cogitatione magis, quam molestia. cogitanti autem haec fere succurrebant. primum ex eo, quod superioribus litteris scripseras, ex familiari te illius audisse, prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; maius aliquid timueram: hoc mihi eiusmodi non uidebatur. deinde, ut me ego consoler, omnis exspectatio largitionis agrariae in agrum Campanum uidetur esse deriuata. qui ager, ut dena iugera sint, non amplius hominum quinque millia potest sustinere. reliqua omnis multitudo ab illis abalienetur, necesse est. praeterea, si ulla res est, quae bonorum animos, quos iam uideo esse commotos, uehementius possit incendere, haec certe est, & eo magis, quod portorijs Italiae sublatis, agro Campano diuiso, quod uectigal superest domesticum, praeter uicesimam? quae mihi uidetur una conciuncula, clamore pedisequorum nostrorũ esse peritura. Cnaeus quidem noster iam plane quid cogitet, nescio.*

φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι,
ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβειᾶς ἄτερ:

qui quidem etiam istuc adduci potuerit. nam adhuc hoc ἐσοφίζετο, se leges Caesaris probare, actiones ipsum praestare debere: agrariam legem sibi placuisse;

cuisse; potuerit intercedi, nec ne, nihil ad se pertinere: de rege Alexandrino placuisse sibi aliquando confici; Bibulus de caelo tum seruasset, nec ne, sibi quaerendum non fuisse: de publicanis, uoluisse illi ordini commodare; quidquid futurum' fuerit, si Bibulus tum in forum descendisset, se diuinare non potuisse. nunc uero Sampsicerame quid dices? uectigal te nobis in monte Antilibano constituisse, agri Campani abstulisse? quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppressos uos, inquit, tenebo exercitu Caesaris. non mehercule me tu quidem tam isto exercitu, quam ingratis animis eorum hominum, qui appellantur boni: qui mihi non modo praemiorum, sed ne sermonum quidem umquam fructum ullum, aut gratiam tulerunt. quod si in eam me partem incitarem, profecto iam aliquam reperiem resistendi uiam. nunc prorsus hoc statui, ut, quoniam tanta controuersia est Dicaearcho, familiari tuo, cum Theophrasto, amico meo, ut ille tuus τὸν πρακτικὸν βίον *longe omnibus anteponat, hic autem* τὸν θεωρητικὸν, *utrique a me mos gestus esse uideatur. puto enim me Dicaearcho affatim satisfecisse: respicio nunc ad hanc familiam; quae mihi nō modo, ut requiescam, permittit, sed reprehendit, quin non semper quierim. quare incubamus o noster Tite ad illa praeclara studia, & eo, unde discedere non oportuit, aliquando reuertamur. Quod de Quincti fratris epistola scribis, ad me quoque fuit* πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ *quid dicam nescio. nam ita*

ita deplorat primis uersibus mansionem suam, ut quemuis mouere possit: ita rursus remittit, ut me roget, ut annales suos emendem, & edam. Illud tamen, quod scribit, animaduertas uelim, de portorio circumuectionis. ait, se de consilij sententia rem ad senatum reiecisse. nondum uidelicet meas litteras legerat; quibus ad eum, re consulta, & explorata, perscripseram, non deberi. uelim, si qui Graeci iam Romam ex Asia de ea caussa uenerunt, uideas, &, si tibi uidebitur, ijs demonstres, quid ego de ea re sentiam. si possum discedere, ne caussa optima in senatu pereat; ego satisfaciam publicanis: εἰ δὲ μή; (uere tecum loquar) in hac re malo uniuersae Asiae, & negotiatoribus. nam eorum quoque uehementer interest. hoc ego sentio ualde nobis opus esse. sed tu id uidebis. Quaestores autē, quaeso, num etiam de cistophoro dubitant? nam si aliud nihil erit; cum erimus omnia experti, ego illud ne quidem contemnam, quod extremum est. Te in Arpinati uidebimus, & hospitio agresti accipiemus; quoniam maritimum hoc contempsisti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

PRORSVS, *ut scribis, ita sentio. turbatur Sampsiceramus. nihil est, quod non timendum sit.* ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται. *quid enim ista repentina affinitatis coniunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniae significant? quae si essent extrema, tamen esset nimium mali: sed ea natura rei est, ut haec extrema esse non possint. quid enim*

enim eos haec ipsa per se delectare possunt? numquam huc uenissent, nisi ad alias res pestiferas aditus sibi compararent. dij immortales. uerum, ut scribis, haec in Arpinati ad VI. *circiter id. Mai. non deflectimus, ne & opera, & oleum philologiae nostrae perierit, sed conferemus tranquillo animo. neque tam me* δ᾽ελπιστία *consolatur, ut antea, quam* ἀδιαφορία; *qua nulla in re tam utor, quam in hac ciuili, & publica. quin etiam, quod est subinane in nobis, & non* ἀφιλόδοξον, *(bellum est enim sua uitia nosse) id afficitur quadam delectatione. solebat enim me pungere, ne Sapsicerami merita in patriam ad annos* DC *maiora uiderentur, quam nostra. hac quidem cura certe iam uacuus* ∗ *sum: iacet enim ille sic: ut Phocis Curiana stare uideatur. Sed haec coram. Tu tamen uideris mihi Romae fore ad nostrum aduentum. quod sane facile patiar, si tuo commodo fieri possit. sin, ut scribis, ita uenies: uelim e Theophane expiscere, quonam in me animo sit Arabarches. quaeres scilicet* κατὰ τὸ κηδεμονικὸν, *& ad me ab eo quasi* ὑποθήκας *afferes, quemadmodum me geram. aliquid ex eius sermone potuerimus* περὶ τῶν ὅλων *suspicare. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 18

ACCEPI *aliquot epistolas tuas: ex quibus intellexi, quam suspenso animo, & sollicito scire aueres, quid esset noui. tenemur undique: neque iam, quo minus seruiamus, recusamus, sed mortem, &*

eiectionem

eiectionem, quasi maiora, timemus: quae multo sunt minora. atque hic status, qui una uoce omnium gemitur, neque uerbo cuiusquam subleuatur. σκοπὸς est, ut suspicor, illis, qui timent ullam cuiusquam largitionem relinquere. unus loquitur, & palam aduersatur adolescens Curio. huic plausus maximi, consalutatio forensis perhonorifica, signa praeterea beneuolētiae permulta a bonis impertiuntur: Fufium clamoribus, & conuicijs, & sibilis consectantur. his ex rebus non spes, sed dolor est maior; cum uideas ciuitatis uoluntatem solutam, uirtutem alligatam. ac, ne forte quaeras κατὰ λεπτὸν de singulis rebus, uniuersa res eo est deducta, spes ut nulla sit, aliquando non modo priuatos, uerum etiam magistratus liberos fore. attamen in oppressione sermo in circulis dumtaxat, & in conuiuijs est liberior, quam fuit. uincere incipit timorem dolor, sed ita, ut omnia sint plenissima desperationis. habet etiam Campana lex execrationem in coitione candidatorum, si mentionem fecerint, quo aliter ager possideatur, atque ut ex legibus Iulijs. non dubitant iurare ceteri. Laterensis existimatur recte fecisse, quod tribunatum pl. petere destitit, ne iuraret. Sed de rep. non libet plura scribere. Displiceo mihi, nec sine summo scribo dolore. me tueor, ut oppressis omnibus, non demisse; ut tantis rebus gestis, parum fortiter. a Caesare ualde liberaliter inuitor in legationem illam, sibi ut sim legatus. atque etiam libera legatio uoti caussa datur. sed haec &

F praesidij

praesidij apud furorem Pulchelli non habet satis, et a fratris aduentu me ablegat: illa & munitior est, & non impedit, quominus adsim, cum uelim. & hanc ego teneo, sed usurum me non puto. neque tamen scit quisquam. non libet fugere: aueo pugnare. magna sunt hominum studia. sed nihil affirmo: tu haec silebis. De Statio manumisso, & non nullis alijs rebus, angor equidem, sed iam prorsus occallui. tu, uellem ego, & cuperem, adesses. nec mihi consilium, nec consolatio deesset. sed ita te para, ut, si inclamaro, aduoles. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

MULTA me sollicitant, & ex reip. tanto motu, & ex ijs periculis, quae mihi ipsi intenduntur: & sexcenta sunt: sed mihi nil est molestius, quam Statium manumissum. nec meum imperium: ac mitto imperium, non simultatem meam uereri saltem? nec, quid faciam, scio: neque tantum est in re, quantus est sermo. ego autem ne irasci quidem possum ijs, quos ualde amo: tantum doleo, ac mirifice quidem cetera in magnis rebus, minae Clodij, contentionesque, quae mihi proponũtur, modice me tangunt. etenim uel subire eas uideor mihi summa cum dignitate, uel declinare nulla cũ molestia posse. Dices fortasse, dignitatis ἅλις, tãquã δρυός: salui, si me amas, consule. Me miserum, cur non ades? nihil te profecto praeteriret: ego fortasse τυφλώττω & nimium τῷ καλῷ προσπέπονθα. scito nihil umquam fuisse

fuisse tam infame, tã turpe, tam per aeque omnibus generibus, ordinibus, aetatibus offensum, quam hũc statum, qui nunc est, magis mehercule, quam uellẽ, non modo quam putaram. populares isti iam etiam modestos homines sibilare docuerunt. Bibulus in caelo est, nec; quare, scio; sed ita laudatur, quasi Vnus homo nobis cunctando restituit rem. Pompeius, nostri amores, quod mihi summo dolori est; ipse se afflixit, neminem tenet: uoluntate, an metu necesse sit ijs uti, uereor. Ego autem neque pugno cũ illa caussa propter illam amicitiã: neque approbo, ne omnia improbem, quae antea gessi: utor uia. populi sensus maxime in theatro, & spectaculis perspectus est. nam, gladiatoribus, qua dominus, qua aduocati sibilis consciſsi: ludis Apollinaribus Diphilus tragoedus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est. Nostra miseria tu es Magnus. millies coactus est dicere eadem. Virtutem istam, ueniet tempus, cum grauiter gemes: totius theatri clamore dixit, itẽq; cetera. nam et eiusmodi sunt ij uersus, uti in tempus ab inimico Pompeij scripti esse uideantur. Si neque leges, neque mores cogunt: & cetera magno cũ fremitu, et clamore sunt dicta. Caesar cum uenisset mortuo plausu, Curio filius est insecutus. huic ita plausũ est, ut salua rep. Pompeio plaudi solebat. tulit Caesar grauiter. litterae Capuam ad Pompeium uolare dicebãtur. inimici erant equitibus, qui Curioni stantes plauserant; hostes omnibus: Rosciae legi, etiam frumẽtariae minitabatur. sane res erat perturbata.

equidem maluerам, quod erat susceptum ab illis, silentio transiri: sed uereor, ne non liceat. non ferunt homines, quod uidetur esse tamen ferendum. sed est iam una uox omnium, magis odio firmata, quam praesidio. Noster autem Publius mihi minitatur, inimicus est. impendet negotium: ad quod tu scilicet aduolabis. uideor mihi nostrum illum consularem exercitum bonorum omnium, etiam satis bonorum, habere firmissimum. Pompeius significat studium erga me non mediocre. idem affirmat, uerbum de me illum non esse facturum. in quo non me ille fallit, sed ipse fallitur. Cosconio mortuo, sum in eius locum inuitatus. id erat uocari in locum mortui. nil me turpius apud homines fuisset: neque uero, ad istam ipsam ἀσφάλειαν, quidquam alienius. sunt enim illi apud bonos inuidiosi: ego apud improbos meam retinuissem inuidiam, alienam assumpsissem. Caesar me sibi uellet esse legatum. honestior haec declinatio periculi. sed ego hoc non repudio. quid ergo est? pugnare malo: nihilo tamen certi. iterum dico, utinam adesses. sed tamen, si erit necesse, arcessemus. Quid aliud? quid? hoc, opinor. certi sumus perisse omnia. quid enim ἀκκιζόμεθα tamdiu? Sed haec scripsi properans, & mehercule timide. posthac ad te aut, si perfidelem habebo, cui dem, scribam plane omnia: aut, si obscure scribam, tu tamen intelliges. in his epistolis me Laelium, te Furium faciam: cetera erunt ἐν αἰνιγμοῖς. Hic Caecilium colimus, & obseruamus diligenter. Edicta

Bibuli

Bibuli audio ad te missa. ijs ardet dolore, & ira noster Pompeius. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

ANICATO, *ut te uelle intellexeram, nullo loco defui. Numestium ex litteris tuis, studiose scriptis, libenter in amicitiam recepi. Caecilium, quibus rebus possum, tueor diligenter. Varro satisfacit nobis: Pompeius amat nos, carosq. habet. credis? inquies. credo: prorsus mihi persuadet. sed quia, ut uideo, pragmatici homines omnibus historicis praeceptis, uersibus denique cauere iubent, & uetant credere: alterum facio, ut caueam; alterum ut non credam, facere non possum. Clodius adhuc mihi denunciat periculum. Pompeius affirmat, non esse periculum; adiurat; addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quam me uiolatum iri. tractatur res. simul quid erit certi, scribam ad te. si erit pugnandum, arcessam ad societatem laboris. si quies dabitur, ab Amalthea te non commouebo. De rep. breuiter ad te scribam: iam enim, charta ipsa ne nos prodat, pertimesco. itaque posthac, si erunt mihi plura ad te scribenda, ἀλληγορίαις obscurabo. Nunc quidem nouo quodam morbo ciuitas moritur: ut, cum omnes ea quae sunt acta, improbent, querantur, doleant, uarietas in re nulla sit, aperteq. loquantur, & iam clare gemant; tamen medicina nulla afferatur. neque enim resisti sine internecione posse arbitramur: nec uidemus, qui finis cedendi,*

dendi, praeter exitium, futurus sit. Bibulus hominum admiratione, & beneuolentia in caelo est. edicta eius, & conciones describunt, & legunt. nouo quodam genere in summam gloriam uenit. populare nunc nil tam est, quam odium popularium. haec quo sint eruptura, timeo. sed, si dispicere quid coepero, scribam ad te apertius. tu, si me amas tantum, quātum profecto amas; expeditus, facito, ut sis; si inclamaro, ut accurras. sed do operam, & dabo, ne sit necesse. Quod scripseram, te Furium scripturum; nil necesse est tuum nomen mutare. me faciam Laelium, & te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modo erunt eiusmodi litterae, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus est: reliquit nobis HS *fortasse centies. Comitia Bibulus cum Archilochio edicto in ante diem* XV. *kal. Nou. distulit. A Vibio libros accepi. poeta ineptus: nec tamen scit nihil, & est non inutilis. describo, & remitto. Vale.*

CICERO S. P. ATTICO. 21

DE *rep. quid ergo tibi subtiliter? tota perijt: atque hoc est miserior, quam reliquisti, quod tum uidebatur eiusmodi dominatio ciuitatem oppressisse, quae iucunda esset multitudini, bonis autem ita molesta, ut tamen sine pernicie; nunc repente tanto in odio est omnibus, ut, quorsum eruptura sit, horreamus. nam iracundiam, atque intemperantiam illorum sumus experti, qui Catoni irati, omnia perdide-*

diderunt: sed ita lenibus uti uidebantur uenenis, ut posse uideremur sine dolore interire. nunc uero sibilis uulgi, sermonibus honestorum, fremitu Italiae, uereor, ne exarserint. equidem sperabam, ut saepe etiam loqui tecum solebam, sic orbem reip. esse conuersum, ut uix sonitum audire, uix impressam orbitam uidere possemus: & fuisset, si homines transitum tempestatis exspectare potuissent: sed cum diu occulte suspirassent, postea iam gemere, ad extremum uero loqui omnes, & clamare coeperunt. itaque ille amicus noster, insolens infamiae, semper in laude uersatus, circumfluens gloria, deformatus corpore, fractus animo, quo se conferat, nescit: progressum praecipitem, inconstantem reditum uidet: bonos inimicos habet, improbos ipsos non amicos. ac uide mollitiem animi: non tenui lacrymas, cum illum ante diem VIII. *kal. Sext. uidi de edictis Bibuli concionantem, qui antea solitus esset iactare se magnificentissime illo in loco, summo cum amore populi, cunctis fauentibus. ut ille tum humilis, ut demissus erat: ut ipse etiam sibi, non ijs solum, qui aderant, displicebat. o spectaculū uni Crasso iucundum, ceteris non item. nam, quia deciderat ex astris, lapsus potius, quàm progressus, uidebatur. &, ut Apelles, si Venerem, aut si Protogenes Ialysum illum suum coeno oblitum uideret, magnum, credo, acciperet dolorem: sic ego hunc, omnibus a me pictum, & politum artis coloribus, subito deformatum non sine magno dolore uidi.*

 quam

quamquam nemo putabat, propter Clodianum negotium, me illi amicum esse debere. tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nulla posset iniuria. itaque Archilochia in illum edicta Bibuli populo ita sunt iucunda, ut eum locum, ubi proponuntur, prae multitudine eorum, qui legunt, transire nequeamus; ipsi ita acerba, ut tabescat dolore; mihi mehercule molesta, quod & eum, quem semper dilexi, nimis excruciant; & timeo, tam uehemens uir, tamq. acer in ferro, & tam insuetus contumeliae, ne omni animi impetu dolori, & iracundiae pareat. Bibuli qui sit exitus futurus, nescio. ut nunc res se habet, admirabili gloria est. qui cum comitia in mensem Oct. distulisset; quod solet ea res populi uoluntatem offendere, putarat Caesar oratione sua posse impelli concionem, ut iret ad Bibulum. multa cum seditiosissime diceret, uocem exprimere non potuit. quid quaeris? sentiunt, se nullam ullius partis uoluntatem tenere: eo magis uis nobis est timenda. Clodius inimicus est nobis. Pompeius confirmat, eum nil esse facturum contra me. mihi periculosum est credere. ad resistendum me paro. studia spero me summa habiturum omnium ordinum. te cum ego desiderio, tum uero res ad tempus illud uocat. plurimum consilij, animi, praesidij denique mihi, si te ad tempus uidero, accesserit. Varro satis mihi facit. Pompeius loquitur diuinitus. spero nos aut eum summa gloria, aut certe sine molestia esse discessuros. Tu, quid agas, quemadmodum te oblectes,

blectes, quid cum Sicyonijs egeris, ut sciam, cura. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

QVAM *uellem Romae mansisses. quod egisses profecto, si haec fore putassemus. nam Pulchellum nostrum facillime teneremus; aut certe, quid esset facturus, scire possemus. nunc se res sic habet. uolitat, furit, nil habet certi, multis denunciat; quod sors obtulerit, id acturus uidetur. cum uidet, quo sit in odio status hic rerum; in eos, qui haec egerũt, impetum facturus uidetur. cum autem rursus opes, & uim exercitus recordatur, conuertit se in nos. nobis autem ipsis tum uim, tum iudicium minatur. cum hoc Pompeius egit, &, ut ad me ipse referebat, (alium enim habeo neminem testem) uehementer egit, cum diceret, in summa se perfidiae, & sceleris infamia fore, si mihi periculum crearetur, ab eo, quem ipse armasset, quem plebeium fieri passus esset: sed fidem recepisse sibi & ipsum, & Appium de me: hanc si ille non seruaret, ita laturum, ut omnes intelligerent, nihil sibi antiquius amicitia nostra fuisse. haec, & in eam sententiam cum multa dixisset, aiebat illum primo sane diu multa contra, ad extremum autem manus dedisse, & affirmasse nil se contra eius uoluntatem esse facturum. sed postea tamẽ ille non destitit de nobis asperrime loqui. quod si non faceret, tamen ei nihil crederemus, atque omnia, sicut facimus, pararemus. nunc ita nos gerimus, ut in dies singulos & studia*

in nos

in nos hominum, & opes nostrae augeantur. remp. nulla ex parte attingimus. in caussis, atque in illa opera nostra forensi, summa industria uersamur. quod egregie non modo ijs, qui utuntur opera, sed etiam in uulgus gratum esse sentimus. domus celebratur: occurritur: renouatur memoria consulatus: studia significantur: in eam spem adducimur, ut nobis ea contentio, quae impendet, interdum non fugienda uideatur. nunc mihi & cosilijs opus est tuis, & amore, & fide. quare aduola. expedita mihi erunt omnia, si te habebo. multa per Varronem nostrum agi possunt, quae te urgente erunt firmiora; multa ab ipso Publio dici, multa cognosci; quae tibi occulta esse non poterunt: multa etiam: sed absurdum est singula explicare, cum ego te requiram ad omnia. unum illud tibi persuadeas uelim, omnia mihi fore explicata, si te uidero: sed totum est in eo, si ante, quam ille ineat magistratum. puto, Pompeium Crasso urgente, si tu aderis, qui per βοώπιδα ex ipso intelligere possis, qua fide ab illis agatur, nos aut sine molestia, aut certe sine errore futuros. precibus nostris, & cohortatione non indiges. quid mea uoluntas, quid tempus, quid rei magnitudo postulet, intelligis. De rep. nihil habeo ad te scribere, nisi summum odium omnium hominum in eos, qui tenent omnia: mutationis tamen spes nulla. sed, quod facile sentias, taedet ipsum Pompeium, uehementerq. paenitet. non prouideo satis, quem exitum futurum putem. sed certo uidentur

haec

haec aliquo eruptura. Libros Alexădri, negligentis hominis, et non boni poetae, sed tamen non inutilis, tibi remisi. Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam; & hominem grauem, & prudentē, & dignum tua commendatione cognoui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

NVMQVAM ante arbitror te epistolam meam legisse, nisi mea manu scriptam. ex eo colligere poteris, quanta occupatione distinear. nam, cum uacui temporis nil haberem, et cum, recreandae uoculae caussa, necesse esset mihi ambulare, haec dictaui ambulans. Primum igitur illud te scire uolo, Sampsiceranum, nostrum amicum, uehementer sui status paenitere, restituiq. in eum locum cupere, ex quo decidit, doloremq. suum impertire nobis, & medicinam interdum aperte quaerere; quam ego possum inuenire nullam: deinde omnes illius partis actores, ac socios, nullo aduersario, consenescere; consensionem uniuersorum nec uoluntate, nec sermone maiorem umquam fuisse. Nos autem (nam, id te scire cupere, certo scio) publicis consilijs nullis intersumus, totosq. nos ad forensem operam, laboremq. contulimus. ex quo, quod facile intelligi possit, in multa commemoratione earum rerum, quas gessimus, desiderioq. uersamur. sed Βοώπιδος noster consanguineus non mediocres terrores iacit, atque denunciat, & Sampsicenamo negat, ceteris praesefert, & ostentat. quamobrem, si me amas tantum,

tum, quantum profectò amas; si dormis, expergiscere; si stas, ingredere; si ingrederis, curre; si curris, aduola. credibile non est, quantum ego in consilijs, & prudentia tua, quodq. maximum est, quantum in amore, & fide ponam. magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat: coniunctio uero nostrorum animorum breuitate contenta est. permagni nostra interest, te, si comitijs non potueris, at, declarato illo, esse Romae. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVAS *Numestio litteras dedi, sic te ijs euocabam, ut nihil acrius, neque incitatius fieri posset. ad illam celeritatem adde etiam, si quid potes. ac ne sis perturbatus. noui enim te; & non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus, atque anxius. sed res est, ut spero, non tam exitu molestia, quam aditu. Vettius, ille, ille noster index, Caesari, ut perspicimus, pollicitus est, sese, curaturum, ut in aliquam suspicionem facinoris Curio filius adduceretur. itaque insinuatus in familiaritatem adolescentis, & cum eo, ut res indicat, saepe congressus, rem in eum locum deduxit, ut diceret sibi certum esse cum suis seruis Pompeium impetum facere, eumq. occidere. hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompeium. res delata ad senatum est. introductus Vettius, primo negabat, se umquam cum Curione restitisse, neque id sane diu: nam statim fidem publicam postulauit. reclamatum est. tum exposuit, manum fuisse iuuentutis duce Curione, in qua Paullus initio*

tio fuiſſet, & Cn. Caepio hic Brutus, & Lentulus, flaminis filius, conſcio patre: poſtea C. Septimium, ſcribam Bibuli, pugionem ſibi a Bibulo attuliſſe. quod totum irriſum eſt: Vettio pugionem defuiſſe, niſi ei conſul dediſſet. eoq. magis id eiectum eſt, quod ad III. *id. Mai. Bibulus Pompeium fecerat certiorem, ut caueret inſidias: in quo ei Pompeius gratias egerat. introductus Curio filius, dixit ad ea, quae Vettius dixerat: maximeq. in eo tum quidem Vettius eſt reprehenſus, quod dixerat adoleſcentum conſilium, ut in foro cum gladiatoribus Gabinij Pompeium adorirentur; in eo principem Paullum fuiſſe; quem conſtabat eo tempore in Macedonia fuiſſe. fit S. C. ut Vettius, quod confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe, in uincula conijceretur: qui eum emiſiſſet, contra remp. eſſe facturum. res erat in ea opinione, ut putarent id eſſe actum, ut Vettius in foro cum pugione, & item ſerui eius comprehenderentur cum telis, deinde ille ſe diceret indicaturum. idq. ita actum eſſet, niſi Curiones rem ante ad Pompeium detuliſſent. tum S. C. in concione recitatum eſt. poſtero autem die Caeſar, is, qui olim, praetor cum eſſet, Q. Catulum ex inferiore loco iuſſerat dicere, Vettium in Roſtra produxit, eumq. in eo loco conſtituit, quo Bibulo conſuli aſpirare non liceret. hic ille omnia, quae uoluit, de rep. dixit; ut qui illuc factus, inſtitutusq. ueniſſet. primum Caepionem de oratione ſua ſuſtulit, quem in ſenatu acerrime nominarat: ut appareret, noctem, & nocturnam*

ctur nam deprecationem intercessisse. deinde, quos in senatu ne tenuissima quidem suspicione attigerat, eos nominauit, Lucullum, a quo solitum esse ad se mitti C. Fannium illum, qui in P. Clodium subscripserat; L. Domitium, cuius domum constitutá fuisse, unde eruptio fieret. me non nominauit: sed dixit, consularem disertum, uicinum consulis, sibi dixisse, Ahalam Seruilium aliquem, aut Brutum opus esse reperiri. addidit ad extremum, cum, iam dimissa concione, reuocatus a Vatinio fuisset, se audisse a Curione, his de rebus conscium esse Pisonem generum meum, & M. Laterensem. nunc reus erat apud Crassum Diuitem de ui, & cum esset damnatus, erat iudicium postulaturus: quod si impetrasset, iudicia fore uidebantur. ea nos, utpote qui nihil contemnere solemus, non pertimescebamus. hominum quidem summa erga nos studia significabantur: sed prorsus uitae taedet: ita sunt omnia omnium miseriarum plenissima. modo caedem timueramus; quam oratio fortissimi senis Q. Considij discusserat: ea, quam quotidie timere potueramus, subito exorta est. quid quaeris? nil me infortunatius & Catulo, cum splendore uitae, tum hoc tempore. nos tamen in his etiam miserijs erecto animo, & minime perturbato sumus, honestissimeq. dignitatem nostram, et magna cura tuemur. Pompeius de Clodio iubet nos esse sine cura, et summam in nos beneuolentiam omni ratione significat. Te habere consiliorum auctorem, sollicitudinum so-

cium

cium, omni in cognitione coniunctum cupio. quare, ut Numestio mandaui, tecum ut ageret; item, atque eo, si potest, acrius te rogo, ut plane ad nos aduoles. respiraro, si te uidero. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

CVM aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, uolam illum scire ex te, me id fecisse; ut nuper me scis scripsisse ad te de Varronis erga me officio; te ad me rescripsisse, eam rem summae tibi uoluptati esse. sed mallem, ad illum scripsisses, mihi illum satisfacere; mirabiliter enim moratus est, sicut nosti, ἑλικτὰ, καὶ οὐδέν. nos tenemus praeceptum illud, τὰς τῶν κρατούντων. at hercule alter, tuus familiaris, Hortēsius quam plena manu, quam ingenue, quam ornate nostras laudes in astra sustulit, cum de Flacci praetura, et de illo tempore Allobrogum diceret. sic habeto, nec amantius, nec honorificentius, nec copiosius potuisse dici. ei te hoc scribere à me tibi esse missum, sane uolo. sed quid tu scribas? quem iam ego uenire, atque adesse arbitror. ita enim egi tecum superioribus litteris. ualde te exspecto, ualde desidero, neque ego magis, quam ipsa res, & tempus poscit. His negotijs quid scribam ad te, nisi idem, quod saepe? rep. nil desperatius: ijs, quorum opera, nil maiore odio. Nos, ut opinio, et spes, et coniectura nostra fert, firmissima beneuolentia hominū muniti sumus. quare aduola. aut expedies nos omni molestia, aut eris particeps. Ideo sum breuior, quod, ut spero, coram breui conferre, quae uolumus, licebit.

M. TVL-

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER III.

CICERO S. D. ATTICO.

C VM *antea maxime nostra interesse arbitrabar, te esse nobiscum: tum uero, ut legi rogationem, intellexi, ad iter, quod constitui, nil mihi optatibus cadere posse, quam ut tu me quamprimum consequare; ut, cum ex Italia profecti essemus, siue per Epirum iter esset faciundum, tuo, tuorumq. praesidio uteremur; siue aliud quid agendum esset, certum consilium de tua sententia capere possemus. quamobrem te oro, des operam, ut me statim consequare. facilius potes, quoniam de prouincia Macedonia perlata lex est. Pluribus uerbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 2

ITINERIS *nostri caussa fuit, quod non habebam locum, ubi pro meo iure diutius esse possem, quam in fundo Sicae, praesertim non dum rogatione correcta. et simul intelligebam, ex eo loco, si te haberem, posse me Brundisium referre; sine te autem non esse nobis illas partes tenendas propter Autronium. nunc, ut ad te antea scripsi, si ad nos ueneris, consilium totius rei capiemus. iter esse mole-*

Stum

stum scio; sed tota calamitas omnes molestias habet. Plura scribere non possum. ita sum animo perculso, & abiecto. Cura ut ualeas. D. VI. id. Apr. Naryci Locridis.

CICERO S. D. ATTICO. 5

VTINAM illum diem uideam, cum tibi agam gratias, quod me uiuere coegisti. adhuc quidem ual de me paenitet. sed te oro, ut ad me Vibonem statim uenias, quo ego multis de caussis conuerti iter meum. sed, eo si ueneris, de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero. si id non feceris, mirabor: sed confido te esse facturum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

MISERIAE nostrae potius uelim, quam inconstantiae, tribuas, quod a Vibone, quo te arcessebamus, subito discessimus. allata est enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod confectum esse audieramus, erat huiusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret esse. illo cum peruenire non liceret, statim iter Brundisium uersus contuli ante diem rogationis: ne & Sica, apud quem eram, periret; & quod Melitae esse non licebat. nunc tu propera, ut nos consequare; si modo recipiemur. adhuc inuitamur benigne: sed, quod superest, timemus. me, mi Pomponi, ualde paenitet uiuere. qua in re apud me tu plurimum ualuisti. Sed haec coram. fac modo, ut uenias. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

TERENTIA *tibi & saepe, et maximas gratias agit. idest mihi gratissimum. ego uiuo miserrimus, & maximo dolore conficior. ad te quid scribam, ne scio. si enim es Romae, iam me assequi non potes: sin es in uia; cum eris me assecutus, coram agemus, quae erunt agenda: tantum te oro, ut quoniam me ipsum semper amasti, eodem amore sis. ego enim idem sum: inimici mei mea mihi, non me ipsum, ademerunt. Cura ut ualeas.* VIII. *id. Apr. Thurij.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

NON *fuerat mihi dubium, quin te Tarenti, aut Brundisij uisurus essem: idq. ad multa pertinuit, in eis, ut & in Epiro consisteremus, & de reliquis rebus tuo consilio uteremur. quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero nostrorum malorum. nobis iter est in Asiam, maxime Cyzicum. tibi meos commendo. me uix, misereq. sustento. Vale.* D. III. *kal. Mai. Tarenti.*

CICERO S. D. ATTICO. 7

BRVNDISIVM *ueni ad kal. Mai. eo die pueri tui mihi a te litteras reddiderunt: & alij pueri post diem tertium eius diei litteras alias attulerũt. Quod me rogas, & hortaris, ut apud te in Epiro sim: uoluntas tua mihi ualde grata est, & minime noua: & consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi*

ibi omne tempus consumere. odi enim celebritatem, fugio homines; lucem aspicere uix possum. esset mihi ista solitudo, praesertim tam familiari in loco, non amara: sed itineris caussa, ut diuertar, primum est deuium, deinde ab Autronio, & ceteris quatridui: deinde sine te. nam castellum munitum habitanti mihi prodesset, transeunti non est necessarium. quod si auderem, Athenas peterem. sane ita cadebat, ut uellem. nunc & nostri hostes ibi sunt; & te non habemus; & ueremur, ne interpretentur, illud quoque opidum ab Italia non satis abesse: nec scribis, quam ad diem te exspectemus. Quod me ad uitam uocas: unum efficis, ut a me manus abstineam: alterum non potes, ut me non nostri consilij utique paeniteat. quid enim, est quod me retineat? praesertim si spes ea non est, quae nos proficiscentes prosequebatur. non faciam, ut enumerem miserias omnes, in quas incidi per summam iniuriam, & scelus non tam inimicorum meorum quam inuidorum; ne & meum maerorem exagitem, & te in eundem luctum uocem. hoc confirmo, neminem umquam tanta calamitate esse affectum, nemini mortem magis optandam fuisse. cuius oppetendae tempus honestissimum praetermissum est. reliqua tempora non sunt tam ad medicinam, quam ad finem doloris. De rep. uideo te colligere omnia, quae putes aliquam spem mihi posse afferre mutandarum rerum: quae quamquam exigua sunt; tamen, quoniam placet, exspectemus:

Tu nihilo minus, si properaris, nos consequere. nam aut accedemus in Epirium; aut per Candauiam tarde ibimus. Dubitationem autem de Epiro non inconstantia nostra afferebat, sed quod de fratre, ubi eum uisuri essemus, nesciebamus. quem quidem ego nec quomodo uisurus, nec ubi dimissurus sim, scio. idest maximum, & miserrimum mearum omnium miseriarum. Ego & saepius ad te, & plura scriberem, nisi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademisset. Videre te cupio. Cura ut ualeas. Pridie kal. Maij, Brundisij, proficiscens.

CICERO S. D. ATTICO. 8

SCRIPSERAM *ad te, qũas ob caussas in Epirum non essemus profecti: quod & Achaia prope esset, plena audacissimorum inimicorum; & exitus difficiles haberet, cum inde proficisceremur. accessit, cum Dyrrhachij essemus, ut duo nuntij afferrentur; unus, classe fratrem Epheso Athenas, alter, pedibus per Macedoniam uenire. itaque illi obuiam misimus Athenas, ut inde Thessalonicam ueniret: ipsi processimus, & Thessalonicam ad* x. *kal. Iun. uenimus: neque de illius itinere quidquam certi habemus, nisi eum ab Ephesо ante aliquanto profectum. nunc, istic quid agatur, magnopere timeo. quamquam tu altera epistola scribis, idibus Mai. audire, fore, ut acrius postularet; altera, iam esse mitiora. sed haec pridie data, quam illa: quo contur-*

conturbor magis. itaque, cum meus me maeror quotidianus lacerat, & conficit: tum uero haec addita cura uix mihi uitam reliquam facit. sed & nauigatio perdifficilis fuit: & illè incertus, ubi ego essem, fortasse alium cursum petiuit. nam Paeto libertus eum non uidit. uento reiectus ab illo in Macedoniam, Pellae mihi praesto fuit. reliqua quam mihi timenda sint, uideo. nec, quid scribam, habeo: & omnia timeo. nec tam miserum est quidquam, quod non in nostram fortunam cadere uideatur. equidem adhuc miser in maximis meis aerumnis, & luctibus, hoc metu adiecto, maneo Thessalonicae suspensus, nec audeo quidquam. Nunc ad ea, quae scripsisti. Tryphonem Caecilium non uidi. Sermonem tuum, & Pompeij cognoui ex tuis litteris. Motum in rep. non tantum ego uideo, quantum tu aut uides, aut ad me consolandum affers. Tigrane enim neglecto, sublata sunt omnia. Varroni me iubes agere gratias: faciam: item Hypsaro. Quod suades, ne longius discedamus, dum acta mensis Maij ad nos perferantur: puto me ita esse facturum; sed, ubi, nondum statui: atque ita perturbato sum animo de Quincto, ut nihil queam statuere: sed tamen statim te faciam certiorem. Ex epistolarum mearum inconstantia puto te mentis meae motum uidere. qui, etsi incredibili, & singulari calamitate afflictus sum, tamen non tam est ex miseria, quam ex culpae nostrae recordatione, commotus. cuius enim scelere impulsi, ac proditi simus, iam profecto ui-

 des:

des: atque utinam iam ante uidisses, neque totum animum tuum maerori mecum simul dedisses. quare, cum me afflictum, & confectum luctu audies, existimato me stultitiae meae poená ferre grauius, quam euenti; quod ei crediderim, quem esse nefarium non putaram. Me & meorum malorum memoria, & metus de fratre in scribendo impedit. tu ista omnia uide, & guberna. Terentia tibi maximas gratias agit. Litterarum exemplum, quas ad Pompeium scripsi, misi tibi. Vale. D. IV. *kal. Iunias, Thessalonicae.*

CICERO S. D. ATTICO. 9

QVINCTVS *frater cum ex Asia discessisset ante kal. Mai. & Athenas uenisset idibus, ualde fuit ei properandum, ne quid absens acciperet calamitatis; si quis forte fuisset, qui contentus nostris malis non esset. itaque malui eum properare Romam, quam ad me uenire. & simul (dicam enim, quod uerum est; ex quo magnitudinem miseriarum mearum perspicere possis) animum inducere non potui, ut aut illum, amantissimum mei, mollissimo animo, tanto in maerore aspicerem; aut meas miserias, luctu afflictas, & perditam fortunam illi offerrem; aut ab illo aspici paterer. atque etiam illud timebam, quod profecto accidisset, ne a me digredi non posset. uersabatur mihi tempus illud ante oculos, cum ille aut lictores dimitteret, aut ui euelleretur ex complexu meo. huius acerbitatis euentum*

altera

altera acerbitate non uidendi fratris uitaui. in hunc me casus uos, uiuendi auctores, impulistis. itaque mei peccati luo poenas. quamquam tuae me litterae sustentant: ex quibus, quantum tu ipse speres, facile perspicio. quae quidem tamen aliquid habebant solatij ante, quam eo uenisti, A POMPEIO. NVNC HORTENSIVM ALLICE, ET EIVSMODI VIROS. *obsecro mi Pomponi, non dum perspicis, quorum opera, quorum insidijs, quorum scelere perierimus? sed tecum haec coram agemus. tantum dico, quod scire te puto: nos non inimici, sed inuidi perdiderunt. nunc si ita sunt, quae speras; sustinebimus nos, & spe, qua iubes, nitemur. sin, ut mihi uidentur, infirma sunt; quod optimo tempore facere non licuit, minus idoneo fiet. Terentia tibi saepe gratias agit. Mihi etiam unum de malis in metu est, fratis miseri negotium. quod, si sciam, cuiusmodi sit; sciam, quid agendum mihi sit. Me etiam nunc istorum beneficiorum, & litterarum exspectatio, ut tibi placet, Thessalonicae tenet. si quid erit noui allatum; sciam, de reliquo quid agendum sit. Tu, si, ut scribis, kal. Iun. Roma profectus es, propediem nos uidebis. Litteras, quas ad Pompeium scripsi, tibi misi. Vale. Idibus Iun. Thessalonicae.*

CICERO S. D. ATTICO. IO

ACTA *quae essent usque ad* VIII. *kal. Iun. cognoui ex tuis litteris: reliqua exspectabam, ut tibi*

placebat, Thessalonicae: quibus allatis, facilius sta tuere potero, ubi sim. nam, si erit caussa, si quid agetur, si spem uidero; aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam: sin, ut tu scribis, ista euanuerint; aliud aliquid uidebimus. omnino adhuc nihil mihi significatis, nisi discordiam istorum; quae tamen in ter eos de omnibus potius rebus est, quam de me. itaque, quid ea mihi prosit, nescio. sed tamen, quoad me uos sperare uultis, uobis obtemperabo. Nam quod me tam saepe, & tam uehementer obiurgas, & animo infirmo esse dicis: quaeso, ecquid tantum malum est, quod in mea calamitate non sit? ecquis umquam ex tam amplo statu, in tam bona caussa, tantis facultatibus, ingenij, consilij, gratiae, tantis praesidijs bonorum omnium concidit? possum obliuisci, qui fuerim; non sentire, qui sim? quo caream honore? qua gloria? quibus liberis? quibus fortunis? quo fratre? quem ego (ut nouum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, quam me ipsum, semperq. fecissem, uitaui, ne uiderem: ne aut illius luctum, squaloremq. aspicerem; aut me, quem ille florentissimum reliquerat, perditum illi, afflictumq. offerrem. Mitto cetera intolerabilia: etenim fletu impedior. hic utrum tandem sum accusandus, quod doleo, an, quod commisi, ut haec aut non retinerem, (quod facile fuisset, nisi intra parietes meos de mea pernicie consilia inirentur) aut certe uiuus amitterem? Haec eo scripsi, ut potius releuares me, quod facis, quam aut castigatione,

ne, aut obiurgatione dignum putares: eoq. ad te minus multa scribo; quod et maerore impedior; et, quid exspectem istinc, magis habeo, quam quid ipse scribam. quae si erunt allata; faciam te nostri consilij certiorem. Tu, ut adhuc fecisti, quamplurimis de rebus ad me uel im scribas; ut prorsus ne quid ignorem. Vale. XIIII. *kal. Quinct. Thessalonicae.*

CICERO S. D. ATTICO. II

M E *et tuae litterae, et quidam boni nuncij, non optimis tamen auctoribus, et exspectatio uestrarum litterarum, et quod tibi ita placuerat, adhuc Thessalonicae tenebant. si accepero litteras, quas exspecto; si spes erit ea, quae rumoribus afferebatur; ad te me conferam; si non erit, faciam te certiorem, quid egerim. Tu me, ut facis, opera, consilio, gratia iuua: consolari iam desine: obiurgare uero noli: quod cum facis, ut ego tuum amorem, & dolorem desidero; quem ita affectum mea aerumna esse arbitror, ut te ipsum consolari nemo possit. Quinctum fratrem optimum, humanissimumq. sustenta. Ad me, obsecro te, ut omnia certa perscribas. Vale.* D. IV. *kal. Quinct.*

CICERO S. D. ATTICO. 12

T V *quidem sedulo argumentaris, quid sit sperandum, & maxime per senatum: idemq. caput rogationis proponi scribis. quare in senatu dici nihil liceat: itaque siletur. Hic tu me accusas, quod me affli-*

afflictem; cum ita sim afflictus, ut nemo umquam: quod tute intelligis. Spem ostendis secundum comitia. quae ista est, eodem tribuno pl. & inimico consule designato? Percussisti autem me etiam de oratione prolata: cui uulneri, ut scribis, medere, si quid potes. scripsi equidem olim ei iratus, quod ille prior scripserat; sed ita compresseram, ut numquam emanaturam putarem. quo modo exciderit, nescio. sed quia numquam accidit, ut cum eo uerbo uno concertarem; et quia scripta mihi uidetur negligentius, quam ceterae: puto posse probari, non esse meam. id, si putas me posse sanari; cures uelim: sin plane perii, minus laboro. Ego etiam nunc eodem in loco iaceo, sine sermone ullo, sine cogitatione ulla. Licet tibi, ut scribis, significarem, ut ad me uenires Sidona: tamen intelligo te istic prodesse, hic ne uerbo quidem leuare me posse. Nō queo plura scribere: nec est, quod scribam: uestra magis exspecto. Vale. XVI. kal. Sext. Thessalonicae.

CICERO S. D. ATTICO. 13

QVOD *ad te scripseram, me in Epiro futurum: postea quam extenuari spem nostram, & euanescere uidi, mutaui consilium; nec me Thessalonica commoui, ubi esse constitueram, quoad aliquid ad me de eo scriberes, quod proximis litteris scripseras, fore, uti secundum comitia aliquid de nobis in senatu ageretur; id tibi Pompeium dixisse. qua de re, quoniam comitia habita sunt, tuq. nil*

ad me scribis; perinde habebo, ac si scripsisses nihil esse; meq. temporis non longinqui spe dictum esse, moleste feram. Quem autem motum te uidere scripseras, qui nobis utilis fore uideretur, eum nũciant, qui ueniunt, nullum fore. In tribunis pl. designatis reliqua spes est: quam si exspectaro, non erit, quod putes me caussae meae, ac uoluntati meorum defuisse. Quod me saepe accusas, cur hunc meum casum tam grauiter feram: debes ignoscere: cum ita me afflictum uideas, ut neminem umquam nec uideris, nec audieris. nam quod scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici: mihi uero mens integra est, atque utinam tam in periculo fuisset, cum ego ijs, quibus meam salutem carissimam esse arbitrabar, inimicissimis, crudelissimisq. usus sum: qui, ut me paullum inclinari timore uiderunt, sic impulerunt, ut omnia suo scelere, & perfidia abuterentur ad exitium meum. nunc, quoniam est Cyzicum nobis eundum; quo rarius ad me litterae perferentur, hoc uelim diligentius omnia, quae putaris me scire opus esse, perscribas. Quinctum fratrem meũ fac diligas: quem ego miser si incolumem relinquo, non me totum perijsse arbitrabor. Vale. nonis Sext.

CICERO S. D. ATTICO. 14

Ex tuis litteris plenus sum exspectatione de Pompeio, quidnam de nobis uelit, aut ostendat. comitia enim credo esse habita: quibus absolutis, scribis illi placuisse agi de nobis. sit tibi stultus esse, ui-

uideor, qui sperem; facio tuo iussu; & scio te me ijs epistolis potius, & meas spes solitum esse remorari. nunc uelim, mihi plane perscribas, quid uideas. scio nos nostris multis peccatis in hanc aerumnam incidisse. ea si qui casus ex parte correxerint; minus moleste feremus nos uixisse, & adhuc uiuere. Ego, propter uia ecelebritatem, & quotidianam exspectationem rerum nouarum, non commoui me adhuc Thessalonica: sed iam extrudimur, non a Plancio, (nam is quidem retinet) uerum ab ipso loco, minime apposito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut scripseram, non iui, quod subiti mihi uniuersi nuncij uenerant, & litterae, quare nihil esset necesse quamproxime Italiam esse. hinc, si aliquid a comitijs audierimus, nos in Asiam conuertemus: neque adhuc stabat, quo potissimum: sed scies. Vale. XII. *kal. Sext. Thessalonicae.*

CICERO S. D. ATTICO. 15

ACCEPI *Idibus Sext. quattuor epistolas a te missas; unam, qua me obiurgas, & rogas, ut sim firmior; alteram, qua Crassi libertum ais tibi de mea sollicitudine, macieq. narrasse; tertiam, qua demonstras acta in senatu; quartam de eo, quod a Varrone scribis tibi esse confirmatum de uoluntate Pompeij. Ad primam tibi hoc scribo; me ita dolere, ut non modo a mente non deserar, sed id ipsum doleam, me, tam firma mente ubi utar, & quibuscum, non habere. nam si tu me uno non sine maerore*

re

re cares; quid me censes, qui & te, & omnibus? & si tu incolumis me requiris; quo modo a me ipsam incolumitatem desiderari putas? nolo commemorare, quibus rebus sim spoliatus; non solum quia non ignoras, sed etiam ne scindam ipse dolorem meum. hoc confirmo, neque tantis bonis esse priuatum quemquam, neque in tantas miserias incidisse. dies autem non modo non leuat luctum hunc, sed etiam auget. nam ceteri dolores mitigantur uetustate; hic nō potest non & sensu praesētis miseriae, & recordatione praeteritae uitae quotidie augeri. desidero enim non mea solum, neque meos, sed me ipsum. quid enim sum? sed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis uulneribus saepeius manus afferam. Nam quod purgas eos, quos ego mihi scripsi inuidisse, & in eis Catonem: ego uero tantum illum puto ab isto scelere absuisse, ut maxime doleam, plus apud me similitudinem aliorum, quam istius fidem, ualuisse. ceteri, quos purgas, debent mihi purgati esse, tibi si sunt. Sed haec sero agimus. Crassi libertum nihil puto sincere locutum. In senatu rem probe scribis actam. sed quid Curio? an illam orationem non legit? quae unde sit prolata, nescio. sed Axius, eiusdem diei scribens ad me acta, non ita laudat Curionem. at potest ille aliquid praetermittere: tu, nisi quod erat, profecto non scripsisti. Varronis sermo facit exspectationē Caesaris. atque utinam ipse Varro incumbat in caussam. quod profecto cum sua sponte, tum te instante faciet. ego, si me

si me aliquando uestri, & patriae compotem fortuna fecerit, certe efficiam, ut maxime laetere unus ex omnibus amicis; meaq. officia, & studia, quae parum antea luxerunt, (fatendum est enim) sic exequar, ut me aeque tibi, ac fratri, & liberis nostris, restitutum putes. si quid in te peccaui, ac potius quoniam peccaui, ignosce. in me enim ipsum peccaui uehementius. neque haec eo scribo, quo te non meo casu maximo dolore esse affectum sciam: sed profecto, si, quantum me amas, & amasti, tantum amare deberes, ac debuisses; nũquam esses passus me, quo tu abundas, egere consilio; nec esses passus mihi persuaderi, utile nobis esse, legem de collegijs perferri. sed tu tantum lacrymas praebuisti dolori meo, quod erat amoris, tamquam ipse ego: quod meritis meis perfectum esse potuit, ut dies, & noctes, quod mihi faciendum esset, cogitares, id abs te meo, non tuo scelere praetermissum est. quod si non modo tu, sed quisquam fuisset, qui me Pompeij minus liberali responso perterritum a turpissimo cõsilio reuocaret, quod unus tu facere maxime potuisti: aut occubuissem honeste, aut uictores hodie uiueremus: Hic mihi ignoscas: me enim ipsum multo magis accuso; deinde te, quasi me alterum: & simul meae culpae sociũ quaero. si restituor, etiã minus uidebimur deliquisse; abs teq. certe, quoniam nullo nostro, tuo ipsius beneficio diligemur. Quod te cum Culeone scribis de priuilegio locutum; est aliquid: sed multo est melius, abrogari. si enim nemo

im-

impediet, sit est firmius: sin erit, qui ferri non sinat; idem S. C. intercedet. nec quidquam aliud opus est, quam abrogari. nam prior lex nos nihil laedebat. quam si, ut est promulgata, laudare uoluissemus, aut, ut erat negligenda, negligere; nocere omnino nobis non potuisset. hic mihi primũ non modo consilium defuit, sed etiam obfuit. caeci, caeci, inquam, fuimus in uestitu mutando, in populo rogando. quod, nisi nominatim mecum agi coeptum esset, fieri perniciosum fuit. sed pergo praeterita. uerumtamen ob hanc caussam, ut, si quid ageretur, legem illam, in qua popularia multa sunt, ne tangatis. uerum est stultum, me praecipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid. multa occultant tuae litterae; credo, ne uehemẽtius desperatione perturber. quid enim uides agi posse, aut quo modo? per senatũ ne? ast tutẽ scripsisti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiae postea fixisse, ne referri, ne ue dici liceret. quo modo igitur Domitius se dixit relaturum? quo modo autem ijs, quos tu scribis, & de re dicentibus, &, ut referretur, postulantibus, Clodius tacuit? ac, si per populum, poterit ne, nisi de omnium tribunorum pl. sententia? quid de bonis? quid de domo? poterit ne restitui? aut, si non poterit, egomet quo mo do potero? haec nisi uides expediri, quam in spem me uocas? sin autem spei nihil est, quae est mihi uita? itaque exspecto Thessalonicae acta kal. Sext. ex quibus statuam, in tuos ne agros confugiam, ut neque uideam homi-

nes,

nes, quos nolim; & te, ut scribis, uideam; & propius sim, si quid agatur. idq. intellexi cum tibi, cum Quincto fratri placere; an abeam Cyzicum. Nunc Pomponi, quoniam nil impertisti tuae prudétiae ad salutem meam, quod aut in me ipso satis esse consilij decreueras, aut te nil mihi plus debere, quam ut praesto esses; quandoquidem ego proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea praesidia neglexi, totam Italiam, in me erectam ad me defendendum, destitui, & reliqui; me meis tradidi inimicis, inspectante, & tacente te; qui si non plus ingenio ualebas, quam ego, certe timebas minus: si potes, erige afflictos, & in eo nos iuua. sin omnia sunt obstructa; id ipsum fac ut sciamus, & nos aliquando aut obiurgare, aut communiter consolari desine. Ego si tuam fidem accusarem; non me potissimum tuis tectis crederem. meam amentiam accuso, quod a te tantum amari, quantum ego uellem, putaui: quod si fuisset, fidem eandem, curam maiorem adhibuisses; me certe ad exitium praecipitantem retinuisses; istos labores, quos nunc in naufragijs nostris suscipis, non subisses. quare fac, ut omnia ad me perspecta, & explorata perscribas; meque, ut facis, uelis esse aliquem; quoniam, qui fui, & qui esse potui, iam esse non possum; & ut his litteris nó te, sed me ipsum a me esse accusatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus esse meo nomine litteras dari, uelim conscribas, curesq. dandas. Vale.
D. XIV. *kal. Sept.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 16

TOTVM *iter mihi incertum facit exſpectatio litterarum tuarum kal. Sex. datarum, non aliud aliquid. ſi ſpes erit, Epirum, ſin minus, Cyzicum, aut aliud quid ſequemur. tuae quidem litterae, quo ſaepius a me leguntur, hoc ſpem faciunt mihi minorem, quam cum lectae ſunt. tum id, quod attulerunt ad ſpem, infirmant: ut facile appareat, te & conſolationi ſeruire, & ueritati. idq. te rogo plane, ut ad me, quae ſcis, ut erunt, quae putabis, ita ſcribas. Vale.* D. XII. *kal. Sep.*

CICERO S. D. ATTICO. 17

DE *Quincto fratre nuncij nobis triſtes, nec uarij uenerant ex ante diem non. Iun. uſque ad prid. kal. Sept. eo autem die Liuineius, L. Reguli libertus, ad me a Regulo miſſus uenit. is omnino mentionem nullam factam eſſe nunciauit, ſed fuiſſe tamen ſermonem de C. Clodij filio: isq. mihi tum a fratre litteras attulit. ſed poſtridie Sextij pueri uenerunt, qui a te litteras attulerunt, non tam exploratas a timore, quam ſermo Liuineij fuerat. ſane ſum in meo infinito maerore ſollicitus, et eo magis, quod Appij quaeſtio eſt. Cetera, quae ad me eiſdem litteris ſcribis de noſtra ſpe, intelligo eſſe languidiora, quam alij oſtendunt. ego autem, quoniam non longe ab eo tempore abſumus, in quo res dijudicabitur, aut ad te conferam me, aut etiam nũc circum haec loca cõ-*

 morabor.

morabor. Scribit ad me frater, omnia sua per te unum sustineri. quid te aut horter, quod facis; aut agam gratias, quod non exspectas? tantum uelim, fortuna det nobis potestatem, ut incolumes amore nostro perfruamur. Tuas litteras semper maxime exspecto. in quibus, caue, ne aut diligentia tua mihi molesta, aut ueritas acerba sit. Vale. D. prid. non. Sept.

CICERO S. D. ATTICO. 18

EXSPECTATIONEM *nobis non paruam attuleras, cum scripseras, Varronem tibi pro amicitia confirmasse, caussam nostram Pompeium certe suscepturum, &, simul a Caesare ei litterae, quas exspectaret, remissae essent, auctorem etiam daturum. utrum id nihil fuit, an aduersatae sunt Caesaris litterae? an est aliquid in spe? Etiam illud scripseras, eundem, secundum comitia, dixisse. fac (si uides, quantis in malis iaceam, & si putas esse humanitatis tuae) me fac de tota caussa nostra certioré. nam Quinctus frater, homo mirus, qui me tam ualde amat, omnia mittit spei plena, metuens, credo, defectionem animi mei. tuae autem litterae sunt uariae. neque enim me desperare uis, nec temere sperare. fac, obsecro te, ut omnia, quae prospici a te possunt, sciamus. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 19

QVOD *eiusmodi mihi litterae a uobis afferebantur, ut aliquid ex ijs esset exspectandum; spe, &*

cupiditate Thessalonicae detentus sum. postea quam omnis actio huius anni confecta nobis uidebatur, in Asiam ire nolui: quod & celebritas mihi odio est; & si fieret aliquid a nouis magistratibus, abesse longe nolebam. itaque in Epirum ad te statui me conferre: non quo mea interesset loci natura, qui lucem omnino fugerem: sed aut ad salutem libentissime ex tuo portu proficiscar: aut si ea praecisa erit, nusquam facilius hanc miserrimā uitam uel sustentabo, uel, quod multo est melius, abiecero. ero cum paucis, multitudinem dimittam. Me tuae litterae numquam in tantam spem adduxerūt, quantam aliorum: attamen mea spes etiam tenuior semper fuit, quam tuae litterae. sed tamen, quoniam coeptum est, age, quoquo modo coeptum est, & quacumque de caussa, non deseram neque optimi, atque unici fratris miseras, atque luctuosas preces, nec Sextij, ceterorumq. promissa, nec spem aerumnosissimae mulieris Terētiae, nec miserrimae mulieris Tulliolae obsecrationem, et fideles litteras tuas. mihi Epirus aut iter ad salutem dabit; aut, quod scripsi supra. te oro, & obsecro Pomponi, si me omnibus amplissimis, carissimis, iucūdissimisq. rebus perfidia hominum spoliatum; si me a meis consiliarijs proditum, & proiectum uides; si intelligis me coactum, ut ipse me, & meos perderem; ut me tua misericordia iuues, & Quinctum fratrem, qui potest esse saluus, sustentes; Terentiam, liberosq. meos tueare; me, si putas te istic uisurum, exspe-

 ctes;

ctes; si minus, inuisas, si potes; mihiq. ex agro tuo tantum assignes, quantum meo corpore occupari potest, & pueros ad me cum litteris quamprimum, & quamsaepissime mittas. Vale. XVI. *kal. Oct.*

CICERO S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO: 20

QVOD *quidem ita esse, & auunculum tuum functum esse officio, uehementissime probo: gaudere me tum dicam, si mihi hoc uerbo licebit uti. Me miserum, quam omnia essent ex sententia, si nobis animus, si consilium, si fides eorum, quibus credidimus, non defuisset. quae colligere nolo, ne augeam maerorem. sed tibi uenire in mẽtem certo scio, quae uita esset nostra, quae suauitas, quae dignitas. ad quae recuperanda per fortunas incumbe, ut facis; diemq. natalem reditus mei, cura, ut in tuis aedibus amoenissimis agam tecum, & cum meis. Ego huic spei, & expectationi, quae nobis proponitur, maxime tamen uolui praestolari apud te in Epiro: sed ita ad me scribitur, ut putem esse commodius, nos eisdem in locis esse. De domo, & Curionis oratione, ut scribis, ita est. in uniuersa salute, si ea modo nobis restituetur, inerunt omnia. ex quibus nihil malo, quam domum. sed tibi nihil mando nominatim: me totum tuo amori, fideiq. commendo. Quod, te in tanta hereditate, ab omni occupatione expedisti, ualde mihi gratum est. Quod facultates tuas*

tuas ad meam salutem polliceris, ut omnibus rebus a te praeter ceteros iuuer: id quantum sit praesidiũ, uideo, intelligoque, te multas partes meae salutis & suscipere, & posse sustinere, neque, ut ita facias, rogandum esse. Quod me uetas quidquam suspicari accidisse ad animum tuum, quod secus a me erga te commissum, aut praetermissum uideretur: geram tibi morem, & liberabor ista cura: tibi tamen eo plus debebo, quo tua in me humanitas fuerit excelsior, quam in te mea. Velim, quid uideas, quid intelligas, quid agatur, ad me scribas, omnesq. ad nostram salutem adhortere. Rogatio Sextij neque dignitatis satis habet, nec cautionis. nam & nominatim ferre oportet, & de bonis diligentius scribi: & id animaduertas uelim. Vale. V. *non. Oct. Thessalonicae.*

CICERO S. D. ATTICO. 21

TRIGINTA *dies erant ipsi, cum has dabam litteras, per quos nullas a uobis acceperam. mihi autem erat in animo, iam, ut antea ad te scripsi, ire in Epirum, & ibi omnem casum potissimum exspectare. Te oro, ut, si quid erat, quod perspicias, quamcunque in partem, quamplanissime ad me scribas, & meo nomine, ut scribis, litteras, quibus putabis opus esse, ut des. Vale.* V. *kal. Nou.*

CICERO S. D. ATTICO. 22

ETSI diligenter ad me Quinctus frater, & Piso, quae essent acta, scripserant: tamen uellem, tua te occupatio non impedisset, quo minus, ut consuesti, ad me, quid agereretur, & quid intelligeres, perscriberes. Me adhuc Plancius liberalitate sua retinet, iam aliquoties conatum ire in Epirú. spes homini est iniecta, non eadem, quae mihi, posse nos una decedere. quam rem sibi magno honori sperat fore. sed iam, cum aduentare milites dicentur, faciendum nobis erit, ut ab eo discedamus. quod cum faciemus, ad te statim mittemus; ut scias, ubi simus. Lentulus suo in nos officio, quod & re, & promissis, & litteris declarat, spem nobis non nullam affert Pompeij uoluntatis. saepe enim tu ad me scripsisti, eum totum esse in illius potestate. De Metello scripsit ad me frater, quantum speraret, profectum esse per te. Mi Pomponi pugna, ut tecum, & cum meis mihi liceat uiuere; & scribe ad me omnia. premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quae mihi me cariores semper fuerant. Cura, ut ualeas.

Ego, quod, per Thessaliam si irem in Epirum, perdiu nihil eram auditurus; & quod mei studiosos habeo Dyrrhachinos, ad eos perrexi, cum illa superiora Thessalonicae scripsissem. inde cum ad te me conuertam, faciam ut scias. tuq. ad me uelim omnia quamdiligentissime, cuicuimodi sunt; scribas.

bas. ego iam aut rem, aut ne spem quidem exspecto. Vale. VI. kal. Dec. Dyrrhachij.

CICERO S. D. ATTICO. 23

A D V. *kal. Dec. tres epistolas a te accepi, unam datam ad* VIII. *kal. Nou. in qua me hortaris, ut forti animo mensem Ian. exspectem: eaque, quae ad spem putas pertinere, de Lentuli studio, de Metelli uoluntate, de tota Pompeij ratione, perscribis. in altera epistola, praeter consuetudinem tuam, diem non adscribis: sed satis significas tempus. lege enim ab octo tribunis pl. promulgata, scribis te eas litteras eo ipso die dedisse, id est ad* IV. *kal. Nou. &, quid putes utilitatis eam promulgationem attulisse, scribis. in quo si etiam nostra salus cum hac lege desperata erit, uelim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam miserabilem potius, quam ineptam, putes: sin est aliquid spei, des operam, ut maiore diligentia posthac a nostris magistratibus defendamur. nam ea ueterum tribunorum pl. rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, scriptum incaute: nihil enim restituitur, praeter ciuitatem, & ordinem: quod mihi pro meo casu satis est: sed, quae cauenda fuerint, & quo modo, te non fugit. alterum caput est tralaticium de impunitate, si quid contra alias leges eius legis ergo factum sit. tertium caput, mi Pomponi, quo consilio, & a quo sit inculcatum, uide. scis enim Clodium sanxisse, ut uix, aut omnino non posse nec per*

senatum, nec per populum infirmari sua lex. sed uides, numquam esse obseruatas sanctiones earum legum, quae abrogarentur. nam si id esset: nulla fere abrogari posset: (neque enim ulla est: quae non ipsa se sepiat difficultate abrogationis) sed, cum lex abrogatur, illud ipsum abrogaretur, quo modo eam abrogari oporteat. hoc cum re uera ita sit; cum semper ita habitum, obseruatumq. sit: octo nostri tribuni pl. caput posuerunt hoc: SI QVID IN HAC ROGATIONE SCRIPTVM EST, QVOD PER LEGES, PLEBIS VE SCITA; HOC EST, QVOD PER LEGEM CLODIAM PROMVLGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE SINE FRAVDE SVA NON LICEAT, NON LI- * CVERIT; QVOD VEL QVI PROMVLGAVIT, DEROGAVIT, OB EAM REM * POENAE, MVLTAE VE SIT EH. INR. *atque hoc in illis tribunis pl. non laedebat: lege enim collegij sui non tenebantur. quo maior est suspicio malitiae alicuius; cum id, quod ad ipsos nihil pertinebat, erat autem contra me, scripserunt: ut noui tribuni pl. si essent timidiores, multo magis sibi eo capite utendum putarent. neque id a Clodio praetermissum est. dixit enim in concione a. d.* III. *non. hoc capite designatis tribunis pl. praescriptum esse, quid liceret. tamen, in lege nulla esse eiusmodi caput, te non fallit. quod si opus esset, omnes in abrogando uterentur. Ninnium, ac ceteros fugerit.*

rit. inuestiges, uelim; & quis attulerit; & quare octo tribuni pl. ad senatum de me referre non dubitarint. si enim, quod obseruandum illud caput non putabant: ijdem in abrogando tam cauti fuerunt, ut id metuerent, soluti cum essent, quod ne ijs quidem, qui lege tenentur, est curandum: id capud sane nolim nouos tribunos pl. ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo reuocabor, (modo res conficiatur) ero contentus. Iam dudum pudet tam multa scribere: uereor enim, ne re iam desperata legas; ut haec mea diligentia miserabilis tibi, alijs irridenda uideatur. sed si est aliquid in spe, uide legem, quam T. Fadio scripsit T. Visellius. ea mihi perplacet. nam Sextij nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. id. Nou. data: in qua exponis prudenter, & diligenter, quae sint, quae rem distinere uideantur, de Crasso, de Pompeio, de ceteris. quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studijs bonorũ, auctoritate, multitudine comparata rem confici; des operam, ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosq. tu excites. sin, ut ego perspicio cum tua coniectura, tum etiam mea, spei nihil est; oro, obtestorq. te, ut Quinctum fratrem ames, quem ego miserum misere perdidi; ne uequid eum patiare grauius cõsulere de se, quam expediat sororis tuae filio; meum Ciceronem, cui nihil misello relinquo praeter inuidiam, & ignominiam nominis mei, tueare, quoad poteris; Terentiam,

tiam, unam omnium aerumnosissimam, sustentes tuis officijs. Ego in Epirum proficiscar, cum primorum dierum nuncios excepero. Tu ad me, uelim, proximis litteris, ut se initia dederint, perscribas. Vale. Pridie kal. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 24

ANTEA, *cum ad me scripsissetis, uestro consensu consulares prouincias ornatas esse; etsi uerebar, quorsum id casurum esset, tamen sperabam uos aliquid aliquando uidisse prudentius. postquam mihi & dictum est, & scriptum, uehementer consilium uestrum reprehendi: grauiter sum commotus; quod illa ipsa spes exigua, quae erat, uidetur esse sublata. nam si tribuni pl. nobis succensent, quae potest spes esse? ac uidentur iure succensere: cum & expertes consilij fuerint, qui caussam nostram susceperant; & nostra concessione omnem uim sui iuris amiserint: praesertim cum ita dicant, se nostra caussa uoluisse suam potestatē esse de consulibus ornandis, non ut eos impedirent, sed ut ad nostram caussam adiungerent: nunc, si consules a nobis alieniores esse uelint, posse id libere facere; sin uellent nostra caussa, nihil posse se inuitis. Nam quod scribis, ni ita nobis placuisset, illos hoc idem per populum assecuturos fuisse: inuitis tribunis pl. fieri nullo modo potuit: ita uereor, ne & studia tribunorum amiserimus, &, si studia maneant, uinculum illud adiungendorum consulum amissum sit. Accedit aliud*

non

non paruum incommodum, quod grauis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, senatum nihil decernere ante, quam de nobis actum esset, amissa est, praesertim in ea caussa, quae non modo necessaria non fuit, sed etiam inusitata, ac noua. neque enim umquã arbitror ornatas esse prouincias designatorum: ut, cum in hoc illa constantia, quae erat mea caussa suscepta, immutata si sit, nihil iam possit non decerni. iam, ijs, ad quos relatum est, amicis placuisse, non mirum sit. erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum consulum palam sententiam diceret. & fuit omnino difficile non obsequi uel, amicissimo homini, Lentulo, uel Metello, qui simultatem humanissime deponeret. sed uereor, ne, hos cum tenere potuerimus, tribunos pl. amiserimus. haec res quemadmodum ceciderit, & tota res quo loco sit, uelim ad me scribas, & ita, ut instituisti. nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est. Vale. D. IV. id. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 25

POST tuum a me discessum litterae mihi Roma allatae sunt: ex quibus prospicio nobis ĩ hac calamitate tabescendum esse. neque enim, (sed bonam in partem accipies) si ulla spes salutis nostrae subesset, tu pro tuo amore in me hoc tempore discessisses. sed, ne ingrati, aut ne omnia uelle nobiscum una interire uideamur, hoc omitto: illud abs te peto,

des

des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante kal. Ian. ubicunque erimus, sistas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

LITTERAE *mihi a Quincto fratre cum S.C. quod de me est factum, allatae sunt. mihi in animo est, legum lationem exspectare. si obtrectabitur, utar auctoritate senatus, & potius uita, quam patria, carebo. Tu, quaeso, festina ad nos uenire. Vale.* VI. *kal. Ian.*

CICERO S. D. ATTICO. 27

EX TVIS *litteris, & ex re ipsa nos funditus perisse uideo. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebunt, nostris miserijs ne desis. ego te, ut scribis, cito uidebo. Plura non scribo. Cura ut ualeas.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER IV.

CICERO S. D. ATTICO.

CVM primum Romam ueni, fuitque, cui recte ad te litteras darem, nil prius faciendum mihi putaui, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. cognoram enim, (ut uere scribam) te in consilijs mihi dandis nec fortiorem, nec prudentiorem, quam me ipsum, nec etiam propter meam in te obseruantiam nimium in custodia salutis meae diligentem; eundemq. te, qui primis temporibus erroris nostri, aut totius furoris particeps, & falsi rumoris socius fuisses, acerbissime dissidium nostrum tulisse, plurimumq. operae, studij, diligentiae, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. itaque hoc tibi uere affirmo, in maxima laetitia, & exoptatissima gratulatione unum ad cumulandum gaudium conspectum, aut potius complexum mihi tuum defuisse. quem semel nactus, numquam dimisero: ac, nisi etiam praetermissos fructus tuae suauitatis praeteriti temporis omnes exegero, profecto hac restitutione fortunae me ipse non satis dignũ iudicabo. Nos adhuc in nostro statu, quod difficillime recuperari posse arbitrati sumus, splendorem no-

nostrum illum forensem, & in senatu auctoritatem, & apud uiros bonos gratiam magis, quam optaramus, consecuti sumus. In re autem familiari, quae quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras, ualde laboramus, tuarumq. non tam facultatum, quas ego nostras esse iudico; quam consiliorum ad colligendas, & constituendas reliquias nostras indigemus. nunc, etsi omnia aut scripta esse a tuis arbitror, aut etiam nuncijs, ac rumore perlata: tamen ea inscribam breui, quae te puto potissimum ex meis litteris uelle cognoscere. Pridie non. Sext. Dyrrhachio sum profectus, ipso illo die, quo lex est lata de nobis. Brundisium ueni nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit praesto natali suo ipso die, qui casu idem natalis erat & Brundisinae coloniae, & tuae uicinae Salutis. quae res animaduersa a multitudine, summa Brundisinorum gratulatione celebrata est: ante diem VI. id. Sext. cognoui litteris Quincti fratris, mirifico studio omnium aetatum, atque ordinum, incredibili concursu Italiae, legē comitijs centuriatis esse perlatam: inde a Brundisinis honestissimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati conuenerint: ad urbem ita ueni, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non uenerit, praeter eos inimicos, quibus id ipsum non liceret aut dissimulare, aut negare. Cum uenissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu

plausu maximo cum esset mihi gratulatio, significata; similis & frequentia, & plausus me usque ad Capitolium celebrauit. in foro, & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit. postridie in senatu, qui fuit dies non. Sept. senatui gratias egimus. eo biduo cum esset annonae summa caritas, & homines ad theatrum primo, deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodij; mea opera frumenti inopiam esse clamarent; cum per eos dies senatus de annona haberetur; & ad eius procurationem sermone non solum plebis, uerum etiam bonorum Pompeius uocaretur; idq ipse cuperet; multitudoq. a me nominatim, ut id decernerem, postularet: feci, & accurate sententiam dixi; cum abessent consulares, quod tuto se negarent posse sententiam dicere, praeter Messallam, & Afranium. factum est S. C. in meam sententiam, ut cum Pompeio ageretur, ut eam rem susciperet, lexq. ferretur. quo S. C. recitato, cum concio, more hoc insulso & nouo, plausum, meo nomine recitando, dedisset; habui concionem. omnes magistratus praesentes, praeter unum praetorem, & duos tribunos pl. dederunt. postridie senatus frequens, & omnes consulares nihil Pompeio postulanti negarunt. ille legatos quindecim cum postularet, me principem nominauit; & ad omnia me alterum se fore dixit. consules legem conscripserunt, qua Pompeio per quinquennium omnis potestas rei frumentariae toto orbe terrarum daretur: alteram Messius, qui omnis dat pecuniae

pe-

potestatem, & adiungit classem, & exercitum, & maius imperium in prouincijs, quam sit eorum, qui eas obtineant. illa nostra lex consularis nunc modesta uidetur, haec Messii non ferenda. Pompeius illam uelle se dicit, familiares hanc. consulares duce Fauonio fremunt. nos tacemus, & eo magis, quod de domo nostra nihil adhuc pontifices responderant. qui si sustulerint religionem, aream praeclaram habebimus, superficiem consules ex S. C. aestimabunt: sin aliter, demolientur, suo nomine locabunt, rem totam aestimabunt. Ita sunt res nostrae; ut in secundis, fluxae; ut in aduersis, bonae. In re familiari ualde sumus, ut scis, perturbati. praeterea sunt quaedam domestica, quae litteris nõ committo. Quinctum fratrem, insigni pietate, uirtute, fide praeditum, sic amo, ut debeo. Te exspecto; & oro, ut matures uenire. eoq. animo uenias, ut me tuo consilio egere non sinas. alterius uitae quoddam initium ordimur. iam quidam, qui nos absentes defenderunt, incipiunt praesentibus occulte irasci, aperte inuidere. uehementer te requirimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

SI FORTE *rarius tibi a me, quam a ceteris, litterae redduntur; peto a te, ut id non modo non negligentiae meae, sed ne occupationi quidem tribuas: quae etsi summa est, tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amoris nostri, &*

et officij mei. nam ut ueni Romam, iterum nunc sum certior factus, esse cui darem litteras: itaque has alteras dedi. prioribus tibi declaraui, aduentus noster qualis fuisset, & quis esset status, atque omnes res nostrae quemadmodum essent, ut in secundis, fluxae, ut in aduersis, bonae. Post illas datas, secuta est summa contentio de domo. diximus apud pontifices prid. kal. Oct. acta res est accurate a nobis: & si umquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam si numquam alias fuimus, tum profecto doloris magnitudo uim quandam nobis dicendi dedit. itaque oratio iuuentuti nostrae deberi non potest: quam tibi, etiam si non desideras, tamen mittam cito. Cum pontifices decressent, ita, si neque populi iussu, neque plebiscito, qui se dedicasse diceret, nominatum ei rei praefectus esset, neque populi iussu, aut plebiscito id facere iussus esset; uideri, posse sine religione iam partem areae mihi restitui; mihi facta statim est gratulatio. nemo enim dubitat, quin domus nobis esset adiudicata. tum subito ille in concionem adscendit, quam Appius ei dedit. nũciat iam populo, pontifices secundum se decreuisse, me autem ui conari in possessionem uenire. hortatur, ut se, & Appium sequantur, & suam libertatem ut defendát. hic cum etiam illi infimi partim admirarentur, partim irriderent hominis amentiam; ego statueram illuc non accedere, nisi cum consules ex S. C. porticum Catuli restituendam locassent. kal. Oct. habetur senatus frequens. adhibentur

omnes pontifices, qui erant ſenatores. a quibus Marcellinus, qui erat cupidiſſimus mei, ſententiam primus rogatus, quaeſiuit, quid eſſent in decernendo ſecuti. tum Lucullus de omnium collegarum ſententia reſpondit, religionis iudices pontifices fuiſſe, legis ſenatum: ſe, & collegas ſuos de religione ſtatuiſſe, in ſenatu de lege ſtatuturos. quiſque horum, loco ſententiam rogatus, multa ſecundum cauſſam noſtram diſputauit. cum ad Clodium uentum eſt, cupijt diem conſumere: neque ei finis eſt factus: ſed tamen, cum horas tres fere dixiſſet, odio, & ſtrepitu ſenatus coactus eſt aliquando perorare. cum fieret S.C. in ſententiam Marcellini; omnibus praeter unum aſſentientibus, Serranus interceſſit. de interceſſione ſtatim ambo conſules referre coeperunt: cum ſententiae grauiſſimae dicerētur; ſenatui placere, mihi domum reſtitui, porticum Catuli locari, actoritatem ordinis ab omnibus magiſtratibus defendi; ſi quae uis eſſet facta: ſenatū exiſtimaturum, eius opera factum eſſe, quis S.C. interceſſiſſet: Serranus pertimuit: et Cornicinus ad ſuam ueterem fabulam redijt: abiecta toga, ſe ad generi pedes abiecit. ille noctem ſibi poſtulauit. non concedebant: reminiſcebantur enim kal. Ian. uix tamen ſibi de mea uoluntate conceſſum eſt. poſtridie S.C. factum eſt id, quod ad te miſi. deinde conſules porticum Catuli reſtituendam locarunt: illam porticum redemptores ſtatim ſunt demoliti libentiſſimis omnibus. nobis ſuperficiem aedium conſules

de

de consilij sententia aestimarunt HS uicies, cetera ualde illiberaliter, Tusculanam uillam quingentis millibus, Formianum HS ducentis quinquaginta millibus. quae aestimatio non modo uehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe reprehenditur. dices, quid igitur caussae fuit? dicunt illi quidem, pudorem meum; quod neque negarim, neque uehementius postularim: sed non est id: nam hoc quidem etiam profuisset: uerum ijdem, mi T. Pomponi, ijdem inquam illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci: sed, ut spero, iam renascuntur: tu modo ad nos ueni: quod uereor ne tardius interuentu Varronis tui, nostriq. facias. Quoniam, acta quae sint, habes; de reliqua nostra cogitatione cognosce. Ego me a Pompeio legari ita sum passus, ut nulla re impedirer; quin, si uellem, mihi esset integrum aut, si comitia censorum proximi consules haberent, petere posse, aut uotiuam legationem suscipere prope omnium fanorum, ac sacrorum locorum: sic enim nostrae rationes postulabant: sed uolui meam potestatem esse uel petendi, uel ineunte aestate exeundi: &, interea me esse in oculis ciuium de me optime meritorum, non alienum putaui. Ac forensium quidem rerum haec nostra consilia sunt, domesticarum autem ualde impedita. Domus aedificatur: scis, quo sumptu, qua molestia. reficitur Formianum; quod ego nec relinquere possum, nec uidere. Tusculanum proscripsi: suburbano nō facile careo.

amicorum benignitas exhausta est in ea re, quae nihil habuit praeter dedecus. quod sensisti tu absens, praesentes. quorum studijs ego, & copijs, si esset per meos defensores licitum, facile essem omnia consecutus. quo in genere nunc uehementer laboratur. Cetera, quae me sollicitant, μυστικώτερα sunt. amamur a fratre, & a filia. te exspectamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

AVERE *te certo scio, cum scire, quid hic agatur, tum a me scire; non quo certiora sint ea, quae in oculis omnium geruntur, si a me scribantur, quam cum ab alijs aut scribuntur tibi, aut nunciantur; uerum ut perspicias ex meis litteris, quo modo ea feram, quae geruntur, & qui sit hoc tempore aut mentis meae sensus, aut omnino uitae status. Armatis hominibus ante diem tertium non. Non. expulsi sunt febri de area nostra, disturbata porticus Catuli, quae ex S. C. consulum locatione reficiebatur, & ad tectum paene peruenerat. Quincti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area nostra, deinde inflammata, iussu Clodij, inspectantur urbe, coniectis ignibus, magna quaerela, & gemitu, non dicam bonorum, qui, nescio, an ulli sint, sed plane hominum omnium. ille uehemens furere. post hunc uero furorem nil nisi caedem inimicorum cogitare, uicatim ambire, seruis aperte spem libertatis ostendere. etenim antea, cum iudicium nolebat, habebat ille quidem difficilem, manifestamq.*

caussam, sed tamen caussam: id poterat inficiari, poterat in alios deriuare, poterat etiam aliquid iure factum defendere. post has ruinas, incendia, rapinas, desertus a suis, uix iam Decimum designatorem, uix Gellium retinet: seruorum consilijs utitur: uidet, si omnes, quos uult, palam occiderit, nihilo suam caussam difficiliorem, quam adhuc sit, in iudicio futuram: itaque antę diem tertium id. Nou. cum Sacra uia descenderem, insecutus est me cum suis. clamor, lapides, fustes, gladij, haec improuisa omnia. discessimus in uestibulum M. Tettij Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipse occidi potuit: sed ego diaeta curari incipio: chirurgiae taedet. ille omnium uocibus cum se non ad iudicium, sed ad supplicium praesens trudi uideret, omnes Catilinas, Acidinos postea reddidit. nam Milonis domum, meamque in Ceramio prid. id Nou. expugnare, & incendere ita canatus est, ut palam hora v. cum scutis homines, eductis gladijs, alios cum accensis facibus adduxerit. ipse domum P. Sullae pro castris sibi ad eam impugnaionem sumpserat. tum ex Anniana Milonis domo t Q. Flaccus eduxit uiros acres, occidit homines ex omni latrocinio Clodiano notissimos: ipsum cupiuit; sed ille se in interiorem aedium Sulla se. in senatu po *
stridie idus. domi Clodius: egregius Marcellinus, omnes acres. Metellus calumnia dicendi tempus exemit, adiuuante Oppio, etiam hercule familiari tuo; de cuius constantia, uirtute uerissimae litte-

 rae.

rae. Sextius furere. ille postea, si comitia sua non fierent, urbi minari. proposita Marcellini sententia, quam ille de scripto ita dixerat, ut totam nostram caussam areae, incendiorum, periculi mei, iudicio complecteretur, eaq. omnia comitijs anteferret: proscripsit, se per omnes dies comitiales de caelo seruaturum. conciones turbulentae Metelli, temerariae Appij, furiosissimae Publij. haec tamen summa nisi Milo in campum obnunciasset, comitia futura. ante diem XII. kal. Dec. Milo media nocte cum magna manu in campum uenit. Clodius, cum haberet fugitiuorum delectas copias, in campum ire non est ausus. Milo permansit ad meridiem, mirifica hominum laetitia, summa cum gloria. contentio fratrum trium turpis, fracta uis, contemptus furor. Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obnuncietur: nihil esse, quod in campum nocte ueniretur: se hora prima in Comitio fore. itaque ante diem XI. kal. Ian. in Comitium Milo de nocte uenit, Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deuijs currebat. assequitur inter lucos hominem Milo, obnunciat. ille se recipit, magno, & turpi Q. Flacci conuicio. ante diem X. kal. nundinae. concio biduo nulla. ante diem VIII. kal. haec ego scribebam, hora noctis nona. Milo campum iam tenebat. Marcellus candidatus ita stertebat, ut ego uicinus audirem. Clodij uestibulum uacuum sane mihi nunciabatur, paucis pannosis, sine laterna. meo consilio omnia il-

li fieri querebantur, ignari quantum in illo heroe esset animi, quantum etiam consilij. miranda uirtus est. noua quaedam diuina mitto. sed haec summa est. comitia fore non arbitror. Publium reum, nisi ante occisus erit, a Milone fore puto. si se inter uiam obtulerit, occisum iri ab ipso Milone uideo. non dubitat facere: praesefert: casum illum nostrum non extimescit: numquam enim cuiusquam inuidi, & perfidi cōsilio est usus: nec incerti nobili crediturus. Nos animo dumtaxat uigemus, etiā magis, quam cum florebamus: re familiari comminuti sumus. Quincti fratris tamen liberalitati pro facultatibus nostris, ne omnino exhaustus essem, illo recusante, subsidijs amicorum respondemus. quid consilij de omni nostro statu capiamus, te absente nescimus. quare appropera. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

PERIVCVNDVS *mihi Cincius fuit ante diem tertium kal. Febr. ante lucem. dixit enim mihi, te esse in Italia, seseq. ad te pueros mittere: quos sine meis litteris ire nolui: non quo haberem, quod tibi, praesertim iam prope praesenti, scriberem: sed ut hoc ipsum significarem, mihi aduentum tuum suauissimum exspectatissimumq. esse. quare aduola ad nos, eo animo, ut nos ames, & te amari scias. cetera coram agemus. haec properantes scripsimus. quo die uenies, utique cum tuis apud me sis. perbelle feceris, si ad nos ueneris. offendes designationem*

Tyrannionis, mirificam librorum meorum bibliothecam; quorum reliquiae multo meliores sunt, quam putaram. etiam uelim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris; ijsq. imperes, ut sumant membranulam, ex qua indices fiant, quos uos Graeci, ut opinor, συλλάβους *appellatis. Sed haec, si tibi erit commodum: ipse uero utique fac uenias, si potes in his locis adhaerescere, & Piliam adducere. ita enim & aequum est, & cupit Tullia. Mediusfidius nae tu emisti locum praeclarum. gladiatores audio pugnare mirifice. si locare uoluisses, duobus his muneribus liberasses. Sed haec posterius. tu fac uenias & de librarijs, si me amas, diligenter. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 5

AIN TV? *existimas ab ullo malle mea legi, probarique, quam a te? cur igitur cuiquam misi prius? urgebar ab eo, ad quem misi, & non habebam exemplar. quid? etiam: (dudum enim circum rodo, quod deuorandum est) subturpicula mihi uidebatur esse* παλινῳδία. *sed ualeant recta, uera, honesta consilia. non est credibile, quae sit perfidia in istis principibus, ut uolunt esse, & ut essent, si quidquam haberent fidei. senseram, noram, inductus, relictus, proiectus ab ijs: tamen hoc erat in animo, ut cum ijs in rep. consentirem. ijdem erant, qui fuerant. uix aliquando te auctore resipiui. dices,*

ea

ea te monuisse, suasisse, quae facerem: non etiam ut scriberem. ego mehercule mihi necessitatem uolui imponere huius nouae coniunctionis; ne qua mihi liceret labi ad illos, qui etiam tum, cum misereri mei debent, non desinunt inuidere. sed tamen modici fuimus ὑποθέσει, ut scripsi. erimus uberiores, si & ille libenter accipiet, & ij subringentur, qui uillam me moleste ferunt habere, quae Catuli fuerat, aut etiam emisse non cogitant; qui domum negant oportuisse me aedificare, uendere aiunt oportuisse. sed quid ad hoc? si, quibus sententijs dixi quod & ipsi probarent, laetati sunt tamen me contra Pompeij uoluntatem dixisse. sed quoniam, qui nihil possunt, ij me nolunt amare; demus operam; ut ab ijs, qui possunt, diligamur. dices: uellem, iam pridem. scio te uoluisse, & me. ast nugigeram manum fuisse. * *iam tempus est me ipsum a me amari, quando ab illis nullo modo possum. Domum meam quod crebro inuisis, est mihi ualde gratum. Viaticum Crassipes praeripit. Tu de uia recta in hortos. uidetur commodius ad te. postridie scilicet: quid enim tua? sed uiderimus. Bibliothecam mihi tui pinxerunt constructione, & sittybis. eos uelim laudes. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

DE LENTVLO *scilicet sic fero, ut debeo, uirum bonum, et magnum hominem, & in summa magnitudine animi multa humanitate temperatum per-*

perdidimus; nosq. malo ſolatio, ſed non multo, tamen conſolamur, quod ipſius uicem minime dolemus, non ut Sauſeius, & ueſtri, mehercule quia ſic amabat patriam, ut mihi aliquo deorum beneficio uideatur ex eius incendio aſſe ereptus. nam quid foedius noſtra uita? praecipue mea? nam tu quidem, etſi es natura πολιτικὸς, *tamen nullam habes propriam ſeruitutem: communi frueris nomine. ego uero, qui, ſi loquor de rep. quod oportet, inſanus; ſi, quod opus eſt, ſeruus exiſtimor; ſi taceo, oppreſſus, & captus; quo dolore eſſe debeo? quo ſum ſcilicet, hoc etiam acriore, quod ne dolere quidem poſſum, ut non ingratus uidear. quid, ſi ceſſare libet, & in otij portum confugere? nequidquam. immo etiam in bellum, et in caſtra. ergo erimus* ὀπαδοὶ, *qui* ταγοὶ *eſſe noluimus? ſic faciundum eſt. tibi enim ipſi, cui utinam ſemper paruiſſem, ſic uideo placere. reliqui eſt:* σπάρταν ἔλαχες ταύταν, κόσμει. *non mehercule poſſum; & Philoxeno ignoſco, qui reduci in carcerem maluit. uerumtamen id ipſum mecum in his locis commentor, ut iſta improbem: idq. tu, cum una erimus, confirmabis. A te litteras crebro ad me ſcribi uideo; ſed omnes uno tempore accepi. quae res etiam auxit dolorem meum: caſu enim trinas ante legeram, quibus, meliuſcule Lentulo eſſe, ſcriptum erat. ecce quartae fulmen. ſed ille, ut ſcripſi, non miſer, nos uero ſerui. Quod me admones, ut ſcribam illa Hortenſiana: in alia incidi, non immemor iſtius mandati*

ti tui: sed mehercule incipiendo refugi; ne, quod uideor stulte illius amici non intemperiem tulisse, rursus stulte iniuriam illius faciam illustrem, si quid scripsero; & simul, ne ϐαθύτης mea, quae in agendo apparuit, in scribendo sit occultior, & aliquid satisfacto leuitatis habere uideatur. Sed uiderimus. tu modo quamsaepissime ad me aliquid. Epistolam, Lucceio quam misi, qua, res meas ut scribat, rogo, fac, ut ab eo sumas: ualde bella est: eumque, ut a pproperet, adhorteris: &, quod mihi se ita facturum rescripsit, agas gratias. Domum nostram, quoad poteris, inuisas. Vestorio aliquid significes. ualde enim est in me liberalis. nihil ἀκαιρότερον. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

E P I S T O L A *tua me sollicitum de Quincto nostro, puero optimo, ualde leuauit. uenerat horis duabus ante Cherippus: mera monstra nunciarat. De Apollonio quod scribis, qui illi dij irati, homini Graeco, qui conturbare quidem putat sibi licere, quod equitibus R. nam Terentius suo iure. De Metello, οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν; sed tamen multis annis ciuis nemo erat mortuus. quid quidem tibi? nummi meo periculo sint: quid enim uereris; quem cumque heredem fecit? nisi Publium fecit. uerum fecit non improbe, quamquam fuit ipse. quare in hoc thecam nummariam non retexeris: in alijs eris cautior. Mea mandata de domo curabis: praesidia locabis:*

locabis: Milonem admonebis. Arpinatum fremitus est incredibilis de Laterio. quid quaeris? ecquidem dolui. ὁ δὲ οὐκ ἐμπάζετο μύθων. *Quod superest, etiam puerum Ciceronem curabis, & amabis, ut facis. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

MVLTA *me in epistola tua delectarunt, sed nihil magis, quam patina tyrotarichi. nam de raudusculo quod scribis,* μήπω μέγ' εἴπης πρὶν τελευτήσαντ' ἴδῃς. *aedificati tibi in agris nihil reperio. in oppido est quiddam, de quo est dubium, sit ne uenale; ac proximum quidem nostris aedibus. hoc scito, Antium Buthrotum esse Romae, ut Corcyrae illud tuum. nihil quietius, nihil alsius, nihil amoenius.* EIMHI CHTΩΦ IΔOC. KOC. *postea uero quam Tyrannio mihi libros disposuit, mens addita uidetur meis aedibus. qua quidem in re mirifica opera Dionysii, & Menophili tui fuit. nihil uenustius, quam illa tua pegmata. postquam misisti, libros illustrarunt ualde. Et scribas ad me uelim de gladiatoribus, sed ita, bene si rem gerunt: non quaero male sic egisse. Apenas uix discesserat, quũ epistola. quid ais? putas ne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clarius: uix enim mihi exaudisse uideor. uerum statim fac ut sciam, si modo est commodum. Ludis quidem quoniam dies est additus, eo etiam melius hic eum diem cum Dionysio conteremus.*

De Trebonio prorsus tibi assentior. De Domitio,

Σύκῳ, μὰ μὴν δήμητρα, σῦκον, οὐδὲ ἐν

Οὕτως ὅμοιον γέγονεν,

quam est ista περίστασις *nostrae: uel quod ab iisdem, uel quod praeter opinionem, uel quod uiri boni nusquam: unum dissimile. quod huic merito. nam de ipso casu nescio, an illud melius. quid enim hoc miserius, quam eum, qui tot annos, quod habet, designatus consul fuerit, fieri consulem non posse? praesertim cum aut solus, aut certe non plus, quam cum altero petat. si uero id est, quod nescio an sit, ut non minus longas iam in codicillorum fastis futurorum consulum paginulas habeat, quam factorum; quid illo miserius? nisi resp. in qua ne speratur quidem melius quidquam. De Natta ex tuis primum sciui litteris. oderam hominem. De poemate quod quaeris, quid si cupiat effugere? quid si sinat? De Fabio Lusco quod eram exorsus, homo peramans semper nostri fuit, nec mihi unquam odio: satis enim acutus, & permodestius, ac bene frugi. eum quia non uidebam, abesse putabam. audiui ex Gauio hoc Firmano, Romae esse hominem, & fuisse assiduum. percussit animum. dices, tantula ne caussa? permulta ad me detulerat non dubia de Firmanis fratribus. quid sit, quod se a me remouit, si modo remouit, ignoro. De eo, quod me mones, ut & me geram* πολιτικῶς, *& in eo* γραμμὴν *teneam; ita faciam: sed opus est maiore prudentia, quam a te, ut soleo, potam. Tu uelim & Fabium,*

si

si quem habes aditum, odorere; & istum conuiuam tuum degustes; & ad me de istis rebus, & de omnibus quotidie scribas. ubi nihil erit, quod scribas; id ipsum scribito. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 9

PVTEOLIS *magnus est rumor, Ptolemaeum esse in regno. si quid habes certius, uelim scire. Ego hic pascor bibliotheca Fausti. fortasse tu putabas his rebus Puteolanis, & Lucrinensibus. ne ista quidem desunt: sed mehercule a ceteris oblectationibus deseror, & uoluptatibus propter remp. sic litteris sustentor, & recreor; maloq. in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli; tecumq. apud te ambulare, quam cum eo, quocum uideo esse ambulandum. Sed de illa ambulatione sors uiderit, aut si quis est, qui curet deus. Nostram ambulationem, & Laconicum, eaque, quae Cyrea sint, uelim, cum poteris, inuisas, & urgeas Philotimum, ut properet; possim tibi aliquid in eo genere respondere. Pompeius in Cumanum Palilibus uenit: misit ad me statim, qui salutem nunciaret. ad eum postridie mane uadebam, cum haec scripsi. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 10

SANE *uelim scire, num censum impendant tribuni diebus uitiandis, (est enim hic rumor) totaq. de censura quid agant, quid cogitent. Nos hic cum*

cum Pompeio fuimus. multa mecum de rep. sane sibi displicens ut loquebatur: (sic est enim in hoc homine dicendum) Syriam spernens, Hispaniam iactans. hic quoqne, ut loquebatur: & opinor usquequaque, de hoc cum dicemus, sit hoc quasi, καὶ τόδε φωκυλίδου. *tibi etiam gratias agebat, quod signa componenda suscepisses. in nos uero suauissime hercule est effusus. uenit etiam ad me in Cumanum; ac se nihil minus uelle, mihi uisus est, quam Messallam consulatum petere. de quo ipso si quid scis, uelim scire. Quod Lucceio scribis te nostram gloriam commendaturum, & aedificium nostrum quod crebro inuisis; gratum. Quinctus frater ad me scripsit, se, quoniam Ciceronem suauissimum secum haberet, ad te nouis Mai. uenturum. Ego me de Cumano moui ante diem* V. *kal. Mai. eo die Neapoli apud Laetum ante diem* IV. *kal. Mai. iens in Pompeianum, bene mane haec scripsi. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. II

DELECTARVNT *me epistolae tuae: quas accepi uno tempore duas ante diem* V. *kal. perge reliqua. gestio scire ista omnia. etiam illud cuiusmodi sit, uelim perspicias: potes a Demetrio. dixit Pompeius, Crassum a se in Albano exspectari ante diem* IV. *kal. is cum uenisset, Romam esse statim uenturos, ut rationes cum publicanis putarent. quaesiui, gladiatoribus ne? respondit, ante quam inducerentur. id cuiusmodi sit, aut nunc, si scias;*

aut cum is Romam uenerit, ad me mittas uelim. Nos hic uoramus litteras cum homine mirifico (ita mehercule ſentio) Dionyſio, qui te, omnesq. uos ſalutat. οὐδὲν γλυκύτερον, ἢ πάντα εἰδέναι. quare, ut homini curioſo, ita perſcribe ad me, quid primus dies quid ſecundus, quid cenſores, quid Appius, quid illa populi Appuleia. denique, etiam quid a te fiat, ad me uelim ſcribas. non enim (ut uere loquamur) tam rebus nouis, quam tuis litteris, delector. Ego mecum, praeter Dionyſium, duxi neminem: nec metuo tamen, ne mihi ſermo deſit abs te; quo magnopere delector. Tu Lucceio noſtrum librum dabis. Demetrij Magnetis tibi mitto; ſtatim ut ſit, qui a te mihi epiſtolam referat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

EGNATIVS *Romae eſt. ſed ego cum eo de re Halimeti uehementer ante egi. grauiter ſe acturum cum Aquillio confirmauit. uidebis ergo hominem, ſi uoles. Macroni uix uideor praeſto eſſe. idibus enim auctionem Larini uideo, & biduum praeterea. id tu, quoniam Macronem tanti facis, ignoſcas mihi, uelim. Sed, ſi me diligis, poſtridie kalendis cena apud me cum Pilia. prorſus id facies. kalendis cogito in hortis Craſſipedis, quaſi in diuerſorio, cenare. facio fraudem S. C. inde domum cenatus, ut ſim mane praeſto Miloni. ibi te igitur uidebo, & promouebo. Domus noſtra te tota ſalutat. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 13

Nos in Tusculanum uenisse ad XVII. kal. Dec. uideo te scire. ibi Dionysius nobis praesto fuit. Romae ad XIV. kal. uolumus esse: quid dico, uolumus? immo uero cogimur. Milonis nuptiae, comitiorum non nulla opinio est. ergo ut sit rata. * Absuisse me in altercationibus, quas in senatu factas audio, fero non moleste. nam aut defendissem, quod non placeret; aut defuissem, cui non oporteret. sed mehercule uelim, res istas, & praesertim statum reip. & quo animo consules ferãt hunc σκυλμὸν, rescribas ad me, quantum potes, & uales. sum ὀξύπεινος: &, si quaeris, omnia mihi sunt suspecta. Crassum quidem nostrum minore dignitate aiunt profectum paludatum, quam olim aequalem eius L. Paullum, iterum consulem. o hominem nequam. De libris oratorijs factum est a me diligenter. diu, multumq. in manibus fuerunt. describas licet. Illud etiam te rogo, τὴν παροῦσαν κατάστασιν τυχὼδῶς: ne istuc hospes ueniam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

Vestorius noster me per litteras facit certiorem, te Roma ad VI. id. Mai. putare profectum esse, tardius, quam dixerat, quod minus ualuisses. si iam melius uales uehementer gaudeo. Velim, domum ad tuos scribas, ut mihi tui libri pateant, non secus, ac si ipse adesses, cum

ceteri, tum Varronis. est enim mihi utendum quibusdam rebus ex ijs libris ad eos, quo in manibus habeo: quos, ut spero, tibi ualde probabo, uelim, si quid forte noui habes, maxime a Quincto fratre, deinde a C. Caesare, & si quid forte de comitijs, de rep. (soles enim tu haec festine odorari) conscribas ad me. si nihil habebis, tamen scribas aliquid. numquam enim mihi tua epistola aut intempestiua, aut loquax uisa est. maxime autem rogo, rebus tuis, toto q. itinere ex sententia confecto, nos quamprimum reuisas. Dionysium iube saluere. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 15

De Eutychide, gratum; qui uetere praenomine, nouo nomine T. erat Caecilius, ut est ex me, & ex te iunctus Dionysius M. Pomponius, ualde mehercule mihi gratum, si Eutychides tuam erga me beneuolentiam cognoscet, suam illam in meo doloae συμπάθειαν neque tum mihi obscuram, neque post ingratam fuisse. Iter Asiaticum tuum puto tibi suscipiendum fuisse. numquam enim tu sine iustissima caussa tam longe a tot tuis & hominibus, & rebus carissimis, & suauissimis abesse uoluisses. sed humanitatem tuam, amoremq. in tuos reditus celeritas declarabit. sed uereor, ne lepore suo detineat diutius praetor Clodius, & homo pereruditus, ut aiunt, & nunc quidem deditus graecis litteris Pituanius. sed, si uis homo esse recipe te ad nos ad quod tempus confirmasti. cum illis tum, cum salui uenerint,

rint; Romae uiuere licebit. Auere te scribis, accipere aliquid a me litterarum: dedi, ac multis quidem de rebus ἡμερολεγδὸν *perscripta omnia: sed, ut conijcio, quoniam mihi non uideris in Epiro diu fuisse, redditas tibi non arbitror. genus autem mearum ad te litterarum eiusmodi fere est, ut non libeat cuiquam dare, nisi de quo exploratum sit, tibi eum redditurum. Nunc Romanas res accipe. Ad* III. *non. Quinct. Sufenas, & Cato absoluti: Procilius condemnatus. ex quo intellectum est, tres* ἀρειοπαγίτας *ambitum, comitia, interregnum, maiestatem, totam denique remp. flocci non facere. debemus, patrem familias domi suae occidere nolle, neque tamen id ipsum abunde: nam absoluerunt* XXII. *condemnauerunt* XXVIII. *Publius sane diserto epilogo criminans, mentes iudicum mouerat. Ptalis in ea caussa fuit, cuiusmodi solet. nos uerbum nullum. uerita est enim pusilla, quae nunc laborat, ne animum Publij offenderet. His rebus actis, Reatini me ad sua* τέμπη *duxerunt, ut agerem caussam contra Interamnates apud consulem, & decem legatos, quod lacus Velinus, a M'. Curio, emissus, interciso monte, in Nar defluit. ex quo est illa siccata, & humida tamen modice Rosia. uixi cum Axio: qui etiam me ad Septem Aquas duxit. Redij Romam Fonteij caussa: ad* VII. *id. Quinct. ueni: spectaculum, primum; magno & aequabili plausu: (sed hoc ne curaris: ego ineptus qui scripserim) deinde, Antiphonti operamus. is e-*

rat ante manumissus, quam productus. ne diutius pendeas, palmam tulit. sed nihil tam pusillum, nihil tam sine uoce, nihil tam uerum.: haec tu tecum habeto: in Andromacha tamen maior fuit, quam Astyanacte. nam in ceteris parem habuit neminem. quaeris nunc de Arbuscula: ualde placuit. Ludi magnifici, & grati. Venatio in aliud tempus dilata.

Sequere nunc me in campum. ardet ambitus. σῆμα δέ τοι ἐρέω. foenus ex triente idibus Quinct. factum erat bessibus: dices, istud quidem non moleste fero. o uirum, o ciuem. Memmium Caesaris omnes opes confirmant. cum eo Domitium consulem iunxerunt; qua pactione, epistolae committere non audeo. Pompeius fremit, queritur, Scauro studet: sed utrum fronte, an mente, dubitatur. ἐξοχὴ nulla est: pecunia omnium dignitatem exaequat. Messalla languet: non quo aut animus desit, aut amici: sed coitio consulum, & Pompeius obsunt. ea comitia, puto fore, ut ducantur. Tribunicij candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros. apud eum HS quingena deposuerunt; ut, qui a Catone damnatus esset, id perderet, & competitoribus tribueretur. haec ego pridie scribebam, quam comitia fore putabantur. sed ad te v. kal. Sext. si facta erunt, & tabellarius non erit profectus, tota comitia perscribam. quae si, ut putantur, gratuita fuerint; plus unus Cato potuerit, quam omnes quidem iudices. Messius defendebatur a uobis, e legatione reuocatus. nam eum Caesari legarat Appius. Seruilius edixit,

dixit, ut adesset. tribus habet Pontinam, Velinam Maeciam. pugnatur acriter; agitur tamen satis. deinde me expedio ad Drusum, inde ad Scaurum. parantur orationibus iudices gloriosi. fortasse accedent etiam consules designati. in quibus si Scaurus non fuerit, in hoc iudicio ualde laborabit. Ex Quincti fratris litteris suspicor iam eum esse in Britannia. suspenso animo exspecto, quid agat. illud quidem sumus adepti, quod multis & magnis indicijs possumus iudicare, nos Caesari & carissimos, & iucundissimos esse. Dionysium uelim saluere iubeas, & eum roges, & hortere, ut quamprimum ueniat, ut possit Ciceronem meum, atque etiam me ipsum erudire. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OCCVPATIONVM mearum uel hoc signum erit, quod epistola librarij manu est. De epistolarum frequentia te nihil accuso: sed pleraeque tantummodo mihi nunciabant, ubi esses, quod erat abs te, uel etiam significabant recte esse. quo in genere maxime delectarunt duae fere eodem tempore abs te Bruto datae. scire enim uolebam, te commode nauigasse. sed haec epistolarum frequentia non tam ubertate sua, quam celeritate delectauit. illa fuit grauis, et plena rerum, quam mihi M. Paccius, hospes tuus, reddidit. ad eam rescribam igitur, & hoc primum. Paccio re, & uerbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. itaque: in intimis

est meis, cum antea notus non fuisset. nunc pergam ad cetera: Varro, de quo ad me scribis, includetur in aliquem locum: si modo erit locus: sed nosti genus dialogorum meorum: ut in oratorijs, quos tu in caelum fers, non mentio potuit fieri cuiusquam ab ijs, qui disputant. nisi eius, qui illis notus, aut auditus esset. hanc ego de rep. quam institui, disputationem in Africani personam. & Phili, & Laelij, & Manilij contuli. adiunxi adolescentes Q. Tuberonem, P. Rutilium, duos Laelij generos, Scaeuolam, & Fannium: itaque cogitabam: quoniam in singulis libris utor prooemijs, ut Aristoteles in ijs, quos ἐξωτερικοὺς uocat, aliquid efficere, et non sine caussa istum appellarem: id quod intelligo tibi placere. utinam modo conata efficere possim. rem enim, quod te non fugit, magnam complexus sum, & grauem, & plurimi otij; quo ego maxime egeo. Quod in ijs libris, quos laudas, personam desideras Scaeuolae: non eam temere dimoui: sed feci idem quod in πολιτείᾳ deus ille noster Plato. cum in Piraeeum Socrates uenisset ad Cephalum, locupletem, & festiuum senem; quoad primus ille sermo haberetur, adest in disputando senex: deinde, cum ipse quoque commodissime locutus esset, ad rem diuinam dicit se uelle discedere; neque postea reuertitur. credo, Platonem uix putasse satis consonum fore, si hominem id aetatis in tam longo sermone diutius retinuisset. multo ego satius hoc mihi cauendum putaui in Scaeuola: qui & aetate, & ualetudine erat

ea,

ea, quae meministi, & ijs honoribus, ut uix satis
decorum uideretur, eum plures dies esse in Crassi
Tusculano. & erat primi libri sermo non alienus a
Scaenolae studijs: reliqui libri τεχνολογίαν habent,
ut scis. huic ioculatoriae disputationi senem illum,
ut noras, interesse sane nolui. De re filiae quod scri-
bis, erit mihi curae. etenim est luculenta Aurelia-
ni, ut scribis, iudicijs: & in eo me etiam Tulliae
meae uenditabo. Vestorio non desum. gratum enim
tibi id esse intelligo, &, ut ille intelligat, curo. sed
scis, qui? cum habeat duos faciles, nihil difficilius.
Nunc ad ea, quae quaeris de C. Catone. Lege Iunia,
& Licinia scis absolutum: Fufia ego tibi nuncio ab-
solutum iri, neque patronis suis tam libentibus,
quam accusatoribus. is tamen & mecum, & cum
Milone in gratiam rediit. Drusus reus est factus a
Lucretio, iudicibus reijciendis ad v. nonas Quinct.
De proelio rumores non boni: sed iudicia nosti. Hir *
rus cum Domitio in gratia est. S. C. quod hic consu-
les de prouincijs fecerunt, Quicumque posthac, non
mihi ut quod iam intelligebamus enunciationem il- *
lam Memmij ualde Caesari displicere. Messalla no-
ster, & eius competitor Domitius liberalis in popu-
lo ualde fuit. nihil gratius. certi erant consules. ac
senatus decreuit, ut tacitum iudicium ante comitia
fieret ab ijs consilijs, quae erant omnibus sortita in
singulos. magnus timor candidatorum. sed quidam
iudices, in his Opimius Veietorantius, tribunos pl. *
appellarunt, ne iniussu populi iudicarent. rescidit, *

*comitia dilata ex S. C. dum lex de tacito iudicio ferretur. uenit legi dies. Terentius intercessit. consules, qui illud leui brachio egissent, rem ad senatum detulerunt. hic Abdera, non tacente me. Dices, tamen tu non quiescis? ignosce, uix possum. uerumtamen quid tam ridiculum? senatus decreuerat, ne prius comitia haberentur, quam lex lata esset: si qui intercessisset, res integra referretur. coepta ferri leuiter. intercessum non inuitis. res ad senatum. de ea re ita censuerunt; comitia primo quoque tempore haberi censere. Scaurus, qui erat paucis diebus illis absolutus, cum ego partem eius ornatissime defendissem, obnunciationibus per Scaeuolam interpositis, singulis diebus usque ad prid. kal. Oct. quo ego haec die scripsi, sublatis, populo tributim domi suae satisfecerat. sed tamen, etsi uberior liberalitas huius, gratior esse uidebatur eorum, qui occuparant. * Cuperem uultum uidere tuum, cum haec legeres. nam profecto rem non habes nullam, haec negotia multarum nundinarum fore. sed senatus * hodie fuerat futurus, id est kal. Oct. iam enim lucescit. ibi loquetur, praeter Antium, & Fauonium, liber nemo. nam Cato aegrotat. de me nihil timueris: sed tamen promitto nihil. Quid quaeris aliud? iudicia, credo. Drusus, Scaurus non fecisse uidentur. tres candidati fore rei putabantur, Domitius a Memmio, Messalla a. Q. Pompeio Rufo, Scaurus a Triario, aut a L. Caesare. quid poteris, inquies, pro ijs dicere? ne uiuam, si scio. in illis quidem*

dem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc ut opinionem habeas rerum, referendum est. Quaeris, ego me ut gesserim? constanter, & libere. Quid ille, inquies, ut ferebat? humaniter; meaeq. dignitatis, quoad mihi satisfactum esset, habendam sibi rationem putabat. Quo modo ergo absolu-
* *tus? omnino* ΠΟΡΠΑΠΤΜΝΑ *accusatorum incredibilis infantia, idest L. Lentuli, L. F. quem fremunt omnes praeuaricatum: deinde Pompeij mira contentio, iudicum sordes. attamen* XXXII *condemnarunt,* XXVIII *absoluerunt. iudicia reliqua impendent. non dum est plane expeditus. Dices, tu ergo haec quo modo fers? belle mehercule, et in eo me ualde amo, amisimus mi Pomponi non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam ciuitatis. nulla est resp. quae delectet, in qua acquiescam. id ne igitur, inquies facile fers? id ipsum. recordor enim, quam bella paullisper nobis gubernantibus ciuitas fuerit. quae mihi gratia relata sit, nullus dolor me angit. posse doluerunt. multa mihi dant solatia. nec ta-* *
men ego de meo statu demigro: quaeq. uia maxime est ad naturam, ad eam me refero, & litteras, & studia nostra: dicendi laborem delectatione oratoria consolor. domus me, & rura nostra delectant. non recordor, unde ceciderim, sed unde surrexerim. fratrem mecum, & te si habebo, per me ista pedibus trahuntur: uobis ἐμφιλοσοφῆσαι *pos-sum.*

sum. locus ille animi nostri, stomachus ubi habitabat olim, concaluit. priuata modo, & domestica nos delectant: miram securitatem uidebis: cuius plurimae mehercule partes sunt in tuo reditu. nemo enim in terris est mihi tam consentientibus sensibus. Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; & est non nullus odor dictaturae, sermo quidem multus, qui etiam Gabinium apud timidos iudices adiuuit. Candidati consulares omnes rei ambitus. accedit etiam Gabinius: quem P. Sulla, non dubitans, quin foris esset, postularat, contra dicente, & nihil obtinente Torquato. sed omnes absoluentur, nec posthac quisquam damnabitur, nisi qui hominem occiderit. Hoc tamen agitur seuerius; itaque indicia calent: M. Fuluius nobilior condemnatus est. multi alij urbani ne respondent quidem. Quid aliud noui? & tamen, absoluto Gabinio, stomachantes alij iudices, hora post, Antiochum Gabinium, nescio quem, solidis pectoribus, libertum, accensum Gabinij, lege Papia condemnarunt. itaque dixit statim reus laesae maiestatis ΟΤΚΟΙΜΠΙΚΑΜΑΦΙΗ. *Pontinius uult ad* IV. *non. Nou. triumphare. huic obuiam Cato, & Seruilius praetor aperte, & Q. Mucius trib. negant enim latum de imperio: & est latum hercule insulse. sed erit cum Pontinio Appius cos. Cato tamen affirmat, se uiuo illum non triumphare. id ego puto, ut multa eiusdem, ad nihil recasurum. Appius sine lege suo sumptu in Ciliciam cogitat. Ab Quincto fratre, & a*

Caesare

Caesare accepi ad IX. kal. Nou. litteras, confecta Britannia, obsidibus acceptis; nulla praeda; imperata tamen pecunia, datas a littoribus Britanniae, proximo: ad VI. kal. Oct. exercitum Britannia reportabant. Q. Pilius erat iam ad Caesarem profectus. Tu, si aut amor in te est noster; ac tuorum; aut illa ueritas; aut si etiam sapis, ac frui tuis commodis cogitas; aduentare, & prope adesse iam debes. non mehercule aequo animo te careo: te autem, quid mirum, qui Dionysium tantopere desiderem? quem quidem abs te cum dies uenerit, & ego, & Cicero meus flagitabit. Abs te proximas litteras habebam, Epheso, ad V. id. Sext. datas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

O EXSPECTATAS mihi tuas litteras; o gratum aduentum, o constantiam promissi, & fidem miram: o nauigationem amandam; quam mehercule ego ualde timebam, recordans superioris tuae transmissionis. sed, nisi fallor, citius te, quam scribis, uidebo. credo enim te putasse, tuas mulieres in Apulia esse: quod cum secus erit, quid te Apulia moretur? nam Vestorio dandi sunt dies; & ille latiuus ἀπηλισμὸς ex interuallo regustandus. quin tu huc aduolas, & inuisis illius nostrae reip. germanae putaui de nummis ante comitia tributim * uno loco diuisis palam: uide absolutum Gabinium: detur esse ualiturum. De Messalla quod quaeris, quod

quid ſcribam, neſcio: numquam uidi tam pares candidatos. Meſſallae copias noſti. Scaurum Triarius reum fecit. ſi quaeris, nulla eſt magnopere commota συμπάθεια. ſed tamen habet aedilitas eius memoriam non ingratam; & eſt pondus apud ruſticos in patris memoriam. reliqui duo plebeij ſic exaequantur, ut Domitius ualeat amicis, adiuuentur tamen non gratiſſimo munere, Memmius Caeſaris commendetur militibus, Pompeij Gallia nitatur. quibus ſi non ualuerit; putant fore aliquem, qui comitia in aduentum Caeſaris detrudat, Catone praeſertim abſoluto. Paccianae epiſtolae reſpondi. cognoſce cetera. Ex fratris litteris incredibilia quaedam de Caeſaris in me amore cognoui: eaq. ſunt ipſius Caeſaris uberrimis litteris confirmata. Britannici belli exitus exſpectatur. conſtat enim, aditus inſulae eſſe munitos mirificis molibus. etiam illud iam cognitum eſt, neque argenti ſcrupulum eſſe ullum in illa inſula, neque ullam ſpem praedae, niſi ex mancipijs: ex quibus nullos puto te litteris, aut muſicis eruditos exſpectare. Paullus in medio foro baſilicam iam paene texuit ijſdem antiquis columnis; illam autem, quam locauit, facit magnificentiſſimam. quid quaeris nihil gratius illo monumento, nihil glorioſius. itaque Caeſaris amici, (me dico & Oppium: diſrumparis licet) monumentum illud, quod tu tollere laudibus ſolebas, ut forum laxaremus, & uſque ad artium Libertatis explicaremus, contempſimus. ſexcenties HS cum priua-

tis

tis non poterat transigi. minore pecunia efficiemus, rem gloriosissimam. nam in campo Martio septa tribunicijs comitijs marmorea sumus, & tecta facturi; eaq. cingemus excelsa porticu; ut mille passuum conficiatur. simul adiungetur huic operi Villa etiam Publica. Dicis, quid mihi hoc monumentum proderit? ad quid laboramus res Romanas? non enim te puto de lustro, quod iam desperatum est, aut de iudicijs, quae lege Plotia fiant, quaerere. Nunc te obiurgari patere, si iure. scribis enim in ea epistola, quam C. Decimius mihi reddidit Buthroto datam, in Asiam tibi eundum esse, te arbitrari. mihi mehercule nihil uidebatur esse, in quo tantulum interesset, utrum per procuratores ageres, an per te ipsum; ne toties, & tam longe abesses. sed haec mallem, integra re, tecum egisse. profecto enim aliquid egissem. nunc reprimam susceptam obiurgationem. utinam ualeat ad celeritatem reditus tui. Ego ad te propterea minus saepe scribo, quod certum non habeo, ubi sis, aut ubi futurus sis. huic tamen nescio cui, quod uidebatur is te uisurus esse, putaui dandas esse litteras. tu, quoniam iturum te in Asiam esse putas, ad quae tempora te exspectem, facias me certiorem uelim, & de Eutychide quid egeris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

PVTO te existimare, me, non oblitum consuetudinis, & instituti mei, rarius ad te scriberem

quam solebam: sed, cum loca, & itinera tua nihil habere certi uideo; neque in Epirum, neque Athenas, neque in Asiam, neque cuiquam, nisi ad te ipsum proficiscenti, dedi litteras. neque enim sunt epistolae nostrae, quae si perlatae non sint, nihil ea res nos offensura sit: quae tantum habent mysteriorum ut eas ne librarijs quidem fere committamus. Lepidum quo excidat. Consules flagrant infamia, quod C. Memmius candidatus pactionem in senatu recitauit, quam ipse suus competitor Domitius cum consulibus fecisset, ut ambo HS CCCC consulibus darent, si essent ipsi consules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cum lex curiata ferretur, quae lata non esset; & duos consulares, qui se dicerent in ornandis prouincijs consularibus scribendo affuisse, cum omnino ne senatus quidem affuisset. haec pactio non uerbis, sed nominibus, & perscriptionibus, multorum tabulis cum esse facta diceretur; prolata a Memmio est, nominibus inductis auctore Pompeio. hic Appius erat idem: nihil sane iacturae. corruerat alter, & plane, inquam, iacebat. Memmius autem, dirempta coitione inuito Caluino, plane refrixerat, & eo magis nunc concitare dictaturam, fauere iustitio, et omnium rerum licentiae. Perspice aequitatem animi mei, & ludum, & contemptionem Seleucianae prouinciae, & meam hercule cum Caesare suauissimam coniunctionem. haec enim me una ex hoc naufragio tabula delectat. qui quidem Quinctum meum tuumque,

tuumque, dij boni, quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia; non secus, ac si ego essem imperator. hibernam legionem eligendi optio delata commodum, ut ad me scribit. hunc tu non ames? quem igitur istorum? Sed heus tu, scripseram ne tibi me esse legatum Pompeio? & extra urbem quidem fore ex id. Ian. uisum est hoc mihi ad multa quadrare. sed quid plura? coram, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exspectes. Dionysio plurimam salutem: cui quidem ego non modo seruaui, sed etiam aedificaui locum. quid quaeris? ad summam laetitiam meam, quam ex tuo reditu capio, magnus ex illius aduentu cumulus accedit. quo die ad me uenies, si me amas, apud me cum tuis maneas. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER V.

CICERO S. D. ATTICO.

EGO VERO & *tuum in discessu uidi animum, & meo sum ipse testis: quo magis erit tibi uidendum, ne quid noui decernatur, ut hoc nostrum desiderium ne plus sit annuum. De Annio Saturnino curasti probe. De satisdando uero te rogo, quoad eris Romae, tu ut satisdes. & sunt aliquod satisdationes secundum mancipium, in his & Memmianorum praediorum, uel Atilianorum. De Oppio factum est, ut uolui, & maxime quod* DCCC *aperuisti: quae quidem ego utique uel uersura facta solui uolo; ne extrema exactio nostrorum nominum exspectetur. Nunc uenio ad transuersum illum extremae epistoloe tuae uersiculum, in quo me admones de sorore. quae res se sic habet. Vt ueni in Arpinum, cum ad me frater uenisset, in primis nobis sermo, isq. multus, de te fuit. ex quo ego ueni ad ea, quae fueramus ego, & tu inter nos de sorore in Tusculano locuti. nihil tam uidi mite, nihil tam placatum, quãtum meus frater erat in sororem tuam; ut etiam, si qua fuerat ex ratione sumpta offensio, non appareret. Illo sic die. postridie ex Arpinati profecti*

sumus

sumus. ut in Arcano Quinctus maneret, dies fecit: ego Aquini. sed prandimus in Arcano: nosti hunc fundum. quo, ut uenimus, humanissime Quinctus, Pomponia, inquit, tu inuita mulieres, ego acciuero pueros. nihil potuit, mihi quidem ut uisum est, dulcius, idq. cum uerbis, tum etiam animo, & uultu. at illa, audientibus nobis, ego sum, inquit, hic hospita: id autem ex eo, ut opinor, quod antecesserat Statius, ut prandium nobis uideret. tũ Quinctus, en, inquit mihi, haec ego patior quotidie. dices, quid, quaeso, istuc erat? magnum, itaque me ipsum commouerat: sic absurde, & aspere uerbis, uultuq. responderat. dissimulaui dolens. discubuimus omnes praeter illam: cui tamen Quinctus de mensa misit; illa reiecit. quid multa? nihil meo fratre lenius, nihil asperius tua sorore mihi uisum est. & multa praetereo, quae tum mihi maiore stomacho, quam ipsi Quincto, fuerunt. ego inde Aquinum, Quinctus in Arcano remansit, & Aquinum ad me postridie mane uenit, mihiq. narrauit, nec secum illam dormire uoluisse, &, cum discessura esset, fuisse eiusmodi, qualem ego uidissem. quid quaeris? uel ipsi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo iudicio, illo die defuisse. Haec ad te scripsi fortasse pluribus, quam necesse fuit, ut uideres, tuas quoque esse partes instituendi, & monendi. Reliquum est, ut ante, quam proficiscare, mandata nostra exhaurias, scribas ad me omnia, Pontinium extrudas. cum profectus eris, cures, ut sciã.

sic habeas, nihil mehercule te mihi nec carius esse, nec suauius. A. Torquatum amantissime dimisi Minturnis, optimum uirum: cui, me ad te scripsisse aliquid, in sermone significes uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

AD VI. *id. Mai. cum has dabam litteras, ex Pompeiano proficiscebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium. deinde cogitabam sine ulla mora iusta itinera facere. In Cumano cum essem, uenit ad me, quod mihi pergratum fuit, noster Hortensius: cui, deposcenti mea mandata, cetera uniuerse mandaui, illud proprie, ne pateretur, quantum esset in ipso, prorogari nobis prouincias. in quo eum tu uelim confirmes, gratumq. mihi fecisse dicas, quod & uenerit ad me, & hoc mihi, praetereaq. si quid opus esset, promiserit. confirmaui ad eam caussam etiam Furnium nostrum; quem ad annum tribunum pl. uidebam fore. Habuimus in Cumano quasi pusillam Romam: tanta erat in his locis multitudo; cum interim Rufio noster, quod se a Vestorio obseruari uidebat, strata gemate hominem percussit: nam ad me non accessit. ita ne? cum Hortensius ueniret, & infirmus, & tam longe Hortensius, cum maxima praeterea multitudo, ille non uenit? non, inquam. non uidisti igitur hominem? inquies. qui potui non uidere, cum per emporium Puteolanorum iter facerem? in quo illum, agentem aliquid, credo, salutaui; post etiam*

etiam iussi ualere, cum me e Pansae uilla, num quid uellem, rogasset. hunc hominem parum gratum quisquam putet? aut non in eo ipso laudandum, quod audiri non laborarit? Sed redeo ad illud. Noli putare, mihi aliam consolationem esse huius ingentis molestiae, nisi quod spero non longiorem annua fore. hoc me ita uelle multi non credunt, ex consuetudine aliquorum. tu, qui scis, omnem diligentiam adhibebis, tum scilicet, cum id agi debebit. cum ex Epiro redieris, de rep. scribas ad me uelim, si quid erit, quod operiare. non dum enim satis huc erat allatum, quo modo Caesar ferret de auctoritate perscripta: eratq. rumor de transpadanis, eos iussos IV *uiros creare. quod si ita est, magnos motus timeo: sed aliquid ex Pompeio sciam. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

AD VI. *id. Mai. ueni in Trebulanum ad Pontium. ibi mihi tuae litterae binae redditae sunt tertio abs te die. eodem autem ex Pompeiano Philotimo dederam ad te litteras. nec uero nunc erat sane, quid scriberem. quid de rep. rumores, scribe quaeso. in opidis enim summum uideo timorem. sed multa inania. quid de iis cogites, & quando, scire uelim. Ad quas litteras tibi rescribi uelis, nescio. nullas enim adhuc acceperam, praeter quae mihi binae semel in Trebulano redditae sunt. quarum alterae edictum P. Licinij habebant, & erant*

autē nonis Mai. datae) alterae rescriptae ad meas Minturnenses, quam uereor, ne quid fuerit ἀπουδαιότερον in ijs, quas non accepi, quibus rescribi uis. Apud Lentulum ponam te in gratiam. Dionysius nobis cordi est. Nicanor tuus operam mihi dat egregiam. Iam deest, quid scribam; & lucet. Beneuenti cogitabam hodie. nostra continentia, & diligentia faciemus satis. A Pontio, ex Trebulano, ad v. id. Mai.

CICERO S. D. ATTICO. 4

BENEVENTVM ueni ad v. id. Mai. ibi accepi eas litteras, quas tu superioribus litteris significaueras te dedisse: ad quas ego ipso eo die dederam ex Trebulano a Pontio. ac binas quidem tuas Beneuenti accepi. quarum alteras Fesulanus multo mane mihi dedit, alteras scriba Tullius. Gratissima est mihi tua cura de illo meo primo & maximo mandato: sed tua profectio spem meam debilitat. ac ne illud quidem labat, non quo, sed inopia cogimur eo contenti esse. De illo altero, quem scribis tibi uisum esse non alienum, uereor adduci, ut nostris possit (& tuis δυσδιάγνωστον πρὸς νεῦσιν esse, & quidem summe facilis. sed tu aberis, & me absente rei habebis rationem meae. nam posset aliquid, si uteruis nostrum adesset, agente Seruio fieri probabile. nunc, si iam res placeat, agendi tamen uiam non uideo. Nunc uenio ad illam epistolam,

stolam, quam accepi a Tullio. De Marcello, fecisti diligenter. igitur S. C. si erit factum, scribes ad me: sin minus: rem tamen conficies. mihi enim attribui oportebit, item Bibulo. sed non dubito, quin S. C. expeditum sit, in quo praesertim sit compendium populi. De Dorquato, probe. De Masone, & Ligure, cum uenerint. De illo, quod Cherippus: (quoniam hic quoque πρὸς νεῦτιν sustulisti) o prouincia: etiam ne hic mihi curandus est? curandus autẽ? hactenus, ne quid ad senatũ. consule, aut numera, nam D C *ceperis. sed tamen cõmode, quod cum Scrofa. De Pontionio, recte scribis. est enim ita, ut, si ante kal. Iun. Brundisii futurus sit, minus urgendi fuerint M. Annius, & Tullius. Quae de Sicinio audisti, ea mihi probantur; modo ne illa exceptio in aliquem incurrat bene de nobis meritum. sed considerabimus. rem enim probo.*

De nostro itinere, quod flat uero: de quinque praefectis, quid Pompeius facturus sit; cum ex ipso cognoro, faciam, ut scias. De Oppio bene curasti, quod ei D C C C *exposuisti: idque, quoniam Philotimum habes, perficere, & cognosce rationem: & ut agam amplius, si me amas, prius quam proficiscaris, effice. magna me cura leuaris. Habes ad omnia. etsi paene praeterij. Chartam tibi deesse, me cautio est, siquidem eius inopia minus multa ad me scribis. tu uero aufer ducentos. etsi meam in eo parsimoniam huius paginae contra ctio significat, dum acta, & rumores uellet.*

L 3 iam,

iam, si qua certa habes de Caesare, exspecto litteras: & alias Pontinio de omnibus rebus diligentes dabis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

PLANE *deest, quod scribam. nam nec, quid mandem, habeo; nihil enim praetermissum est: nec quid narrem; noui enim nihil: nec iocandi locus est; ita me multa sollicitant. tantum tamen scito, idibus Mai. nos Venusia mane proficiscentes, has dedisse. eo autem die credo aliquid actum in senatu. sequantur igitur nos tuae litterae, quibus non modo res omnes, sed etiam rumores cognoscamus. eas accipiemus Brundisii: ibi enim Pontinium ad eam diem, quam tu scripsisti, exspectare consilium est. Nos Tarenti quos cum Pompeio* διαλόγους *de rep. habuerimus, ad te perscribemus. etsi id ipsum scire cupio, quod ad tempus recte ad te scribere possem, idest, quam diu Romae futurus sis; ut, aut quo dem posthac litteras, sciam, aut ne dem frustra. Sed ante, quam proficiscare, utique explicatum sit illud,* HS XX & DCCC. *hoc, uelim, in maximis rebus, & maxime necessarijs habeas; ut, quod auctore te uelle coepi, adiutore assequar. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

TARENTVM *ueni ad* XV. *kal. Ian. quod Pontinium statueram exspectare, commodissimum duxi,*

duxi, dies eos, quoad ille ueniret, cum Pompeio consumere, eoq. magis, quod ei gratum esse id uidebam; qui etiam a me petierit, ut secum, & apud se essem quotidie: quod concessi libenter: multos enim eius praeclaros de rep. sermones accipiam: in structur etiam consilijs idoneis ad hoc nostrum negotium. Sed ad te breuior iam in scribendo incipio fieri, dubitans, Romae ne sis, an iam profectus. quod tamen quoad ignorabo, scribam aliquid potius, quam committam, ut, tibi cum possint reddi a me litterae, non reddantur. nec tamen iam habeo, quid aut mandem tibi; aut narrem. mandaui omnia; quae quidem tu, ut polliceris, exhauries: narrabo, cum aliquid habebo noui. illud tamen non desinam, dum adesse putabo, de Caesaris nomine rogare, ut confectum relinquas. auide exspecto tuas litteras, maxime, ut norim tempus profectionis tuae. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

QVOTIDIE, uel potius in dies singulos breuiores litteras ad te mitto. quotidie enim magis, ac magis suspicor te in Epirum iam profectum. sed tamen, ut mandatum scias me curasse; quot ante, ait se Pompeius quinos praefectos delaturum nouos, uacationes, iudiciarium caussam. Ego cum triduum cum Pompeio, & apud Pompeium fuissem, proficiscebar Brundisium ad XIII. kal. Ian. ciuem illum egregium relinquebam, & ad haec

quae timentur, propulsanda paratissimum. Tuas litteras exspectabo, cum ut quid agas, tum ut, ubi sis, sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

ME ET *incommoda ualetudo, qua iam emerseram, ut pote cum sine febri laborassem, & Pontinij exspectatio, de quo adhuc ne rumor quidem uenerat, tenebat duodecimum iam diem Brundisii: sed cursum exspectabamus. tu si modo es Romae, (uix enim puto) sin es, hoc uehementer animaduertas uelim. Romae acceperam litteras, Milonem meum queri per litteras iniuria meam, quod Philotimus socius esset in bonis suis. id ego ita fieri uolui de C. Duronij sententia; & quem amicissimum Miloni perspexeram, & talem uirum, qualem tu iudicas, cognoram: eius autem consilium, meumq. hoc fuerat; primum, ut in potestate nostra esset res; ne illum malus emptor alienis mancipijs, quae permulta secum habet, spoliaret: deinde, ut Faustae, cui cautum ille esse uoluisset, ratum esset. erat etiam illud, ut ipsi nos, si quid seruari posset, quamfacillime seruaremus. nunc rem totam perspicias uelim, nobis enim scribuntur saepe maiora. sed, si ille queritur, si scribit ad amicos, si idem Fausta uult: Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihiq. ille receperat, ne sit inuito Milone in bonis: nihil nobis fuerat tanti. sin haec leuiora sunt, tu iudicabis. loquere cum Duronio. scripsi etiam ad Camillum,*

millum, ad Lamiam, eoq. magis, quod non confidebam, Romae te esse. summa erit haec: statues, ut ex fide, fama, req. mea uidebitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

ACTIVM *uenimus ad* XVII. *kal. Quinctcum quidem & Corcyrae, & Sybotis muneribus tuis, quae & Areus, & meus amicus Eutychides opipare, &* φιλοπροσηνέστατα *nobis concesserat, epulati essemus Saliarem in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodissime nauigassemus: & Leucaten flectere, molestum uidebatur. actuarijs autem minutis Patras accedere sine his impedimentis, non satis uisum est decorum. Ego, ut saepe tu me currentem hortatus es, quotidie meditor: praecipio meis: faciam. denique, ut summa modestia, & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Parthus, uelim, quiescat, & fortuna nos iuuet: nostra praestabimus. Tu, quaeso, quid agas, ubi quoque hoc tempore futurus sis, quales res nostras Romae reliqueris, maxime de* CXX, *& de* DCCC, *cura, ut sciamus. id unis diligenter litteris datis, quae ad me utique perferantur, consequere. Illud tamen (quoniam nunc abes, cum id non agitur: aderis autem ad tempus, ut mihi scripsisti) memento curare per te, & per omnes nostros, in primis per Hortensium, ut annus noster maneat suo statu; ne quid noui decernatur. hoc tibi ita mando, ut dubitem,*

tem, an etiam te rogem, ut pugnes, ne intercaletur. sed non audeo tibi omnia onera imponere. annum quidem utique teneto. Cicero meus, modestissimus, & suauissimus puer, tibi salutem dicit. Dionysium semper equidem, ut scis, dilexi, sed quotidie pluris facio, & mehercule in primis, quod te amat, nec tui mentionem intermitti sinit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

VT Athenas ad XV. kal. Quinct. ueneram, exspectabam ibi iam quartam diem Pontinium, neque de eius aduentu certi quidquam habebam: erá autem totus, crede mihi, tecum: & quamquam sine ijs per me ipse, tamen acrius, uestigijs tuis monitus, de te cogitabam. quid quaeris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te. sed tu aliquid de me ipso scire fortasse mauis. haec sunt. Adhuc sumptus nec in me aut publice, aut priuatim, nec in quẽ quam comitum. nihil accipitur lege Iulia, nihil ab hospite. persuasum est omnibus meis, seruiendum esse famae meae. belle adhuc. hoc animaduersum, Graecorum laude, & multo sermone celebratur. quod superest, elaboratur in hoc a me, sicut tibi sensi placere. sed haec tum laudemus, cum erunt perorata. Reliqua sunt eiusmodi, ut meum consilium saepe reprehendam, quod non aliqua ratione ex hoc negotio emerserim. o rem minime aptam meis moribus. o illum uerum, ἔρδοι τίς. dices, quid adhuc? non dum enim in negotio uersaris. nescio; & puto

puto molestiora restare. sed haec ipsa fero quidem fronte, ut puto, & uolo, bellissime; sed angor intimis sensibus: ita multa uel iracunde, uel insolenter, uel in omni genere stultitiae insulse, arroganter & dicuntur, & tacentur quotidie. quae, non, quo te caelem, non perscribo; sed quia δυσδιακοίμοτα sunt. itaque admirabere meam βαθύτητα; cum salui redierimus: tanta mihi μελέτη huius uirtutis datur. Ergo haec quoque hactênus: etsi mihi nihil erat propositum ad scribendum; quia, quid ageres: ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem: nec hercule umquam tam diu ignarus rerum mearum fui; quid de Caesaris, quid de Milonis nominibus actum sit. hac non modo nemo; sed ne rumor quidem quisquam; ut sciremus, in rep. quid ageretur. quare si quid erit, quod scias de ijs rebus, quas putabis scire me uelle, per mihi gratum erit, si id curaris ad me perferendum. Quid est praeterea? nihil sane, nisi illud ualde me Athenae delectarunt: turbae dumtaxat & urbis ornamentum, & hominum amore in te, in nos quadam beneuolentia; sed multum ea philosophia, ἄνω, καὶ κάτω: siquidem est in Aristo, apud quem eram: nam Xenonem tuum, uel nostrum potius, Quincto concesseram: tamen propter uicinitatem totos dies simul eramus inuicem. Cum primum poteris, tua consilia ad me scribas; ut sciam, quid agas, ubi quoque, & maxime quando Romae futurus sis. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 23

HVI, *toties ne me litteras dediße Romam, cum ad te nulla darem? at uero posthac frustra potius dabo, quam, si recte dari potuerint, committam, ut non dem. Ne prouincia nobis prorogetur. per fortunas, dum ades, quidquid prouideri potest, pro uide. non dici potest, quam flagrem desiderio urbis, quam uix harum rerum insulsitatem feram. Mar* * *cellus sedendi comes; etsi ille magistratum non gesserit, erit tamen transpadanus. ita mihi uidetur non minus stomachi nostro Caesari fecisse. sed hoc ipse uiderit. Pompeius mihi quoque uidebatur, quod scribis Varronem dicere, in Hispaniam certe iturus. id ego minime probabam: qui quidem Theophani facile persuasi, nihil esse melius, quam illud, nusquam illum discedere. ergo Graecus incumbet: ualet autem auctoritas eius apud illum plurimum. Ego has prid. non. Quinct. proficiscens Athenis dedi, cum ibi decem ipsos fuissem dies. uenerat Pontinius. nam Cn. Volusius aderat quaestor. tuus unus Tullius aberat. ἄφρακτα Rhodiorum, & dicrota Mitylenaeorum habebam, & aliquid ἐπίκωπον. De Parthis erat silentium. quod superest, dij iuuent. Nos adhuc iter per Graeciam summa cum admiratione fecimus. nec mehercule habeo, quod adhuc quem accusem meorum. uidentur mihi nosse nos, nostrā caussam, & condicionem profectionis suae. plane seruiunt existimationi meae. quod superest, si*

uerum

uerum illud est, οἷά τ' ἂν δέσποινα, certe permanebunt. nihil enim a me fieri ita uidebunt, ut sibi sit delinquendi locus: sin id parum profuerit, fiet aliquid a nobis seuerius: nam adhuc lenitate dulces sumus; & , ut spero, proficimus aliquantum. sed ego hanc, ut singuli dicunt, ἀνεξίαν in unum annum meditatus sum. proinde pugna; ne, si quid prorogatum sit, turpis inueniar. Nunc redeo ad quae mihi mandas. In praefectis excusatio, ijs, quos uoles, deferto: non ero tam μετέωρος, quam in Appuleio fui. Xenonem tam diligo, quam tu: quod ipsum sentire certo scio. Apud Patronem, & reliquos Barones te in maxima gratia posui: & hercule merito tuo feci: nam mihi is ter dixit, te scripsisse ad se, mihi ex illius litteris rem illam curae fuisse. quod ei pergratum erat. sed cum Patro mecum egisset, ut peterem a uestro Ariopago; ὑπομνηματισμὸν tollerent, quem Polycharmo praetore fecerant: commodius uisum est & Xenoni, & post ipsi Patroni, me ad Memmium scribere, qui pridie, quam ego Athenas ueni, Mitylenas profectus erat, ut is ad suos scriberet, posse id sua uoluntate fieri. non enim dubitabat Xeno, quin ab Ariopagitis inuito Memmio impetrari non posset. Memmius autem aedificandi consilium abiecerat, sed erat Patroni iratus. itaque scripsi ad eum accurate: cuius epistolae misi ad te exemplum. Tu, uelim, Piliam meis uerbis consolere. indicabo enim tibi: tu illi nihil dixeris. accepi fasciculum, in quo erat epistola Piliae: abstuli,

aperui,

aperui, legi: ualde scripta est συμπαθῶς. Brundisio quae tibi epistolae redditae sunt sine mea, tum uidelicet datae, cum ego me non belle haberem. nam illam νομάνδριαν excusationem ne acceperis. Cura, ut omnia sciam, sed maxime, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 12

NEGOTIVM magnum est nauigare, atque id mense Quinct. sexto die Delum Athenis uenimus. pridie non. Quinct. a Piraeeo ad Zostera, uento molesto, qui nos ibidem nonis tenuit. ad VIII. id. ad Ceo iucunde. inde Gyarum saeuo uento, non aduerso: hinc Scyrum, inde Delum, utroque citius, quam uellemus, cursum confecimus. iam nosti ἄφρακτα Rhodiorum. nihil, quod minus fluctum ferre possit. itaque erat in animo nihil festinare, Delo nec me mouere, nisi omnia ἀκρατηρίων iura uidissem. De Messalla ad te statim, ut audiui, De Gyaro dedi litteras; & id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem ualde συνηγωνίων, sed tuas de eius iudicij sermonibus, & mehercule omni de reip. statu litteras exspecto, πολιτικώτερον quidem scripta, (quoniam meos cum Thallumeto nostro peruolutas libros) eiusmodi inquam litteras, ex quibus ego, non quid fiat, (nam id uel Helonius, uir gratissimus, potest efficere, cliens tuus) sed quid futurum sit, sciam. Cum haec leges, habebimus consules. omnia perspicere poteris; de Caesare, de Pompeio, de ipsis iudicijs. Nostra autem

tem negotia, quoniam Romae commoraris, amabo te, explica. Cui rei fugerat me rescribere, de strue salinarum plane rogo. De aqua, si quid poterit fieri, eo sis animo, quo soles esse: quam ego cum mea sponte, tum tuis sermonibus aestimo plurimi. ergo quid conficies. Praeterea, si quid Philippus rogauit; quod in tua re faceres, id uelim facias. Plura scribam ad te, cum constitero: nunc eram plane in medio mari. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

EPHESVM *uenimus ad* XI. *kal. Sext. sexagesimo, & quincto post pugnam Bouillam. nauigauimus sine timore, & sine nausea, sed tardius propter aphractorum Rhodiorum imbecillitatem. De concursu legationum, priuatorum, & de incredibili multitudine, quae mihi iam Sami, sed mirabilem in modum Ephesi praesto fuit, aut audisse te puto, aut quid ad me attinet? uerumtamen decumanis uenissem cum imperio, Graeci quasi Ephesio praetori se alacres obtulerunt. ex quo te intelligere certo scio, multorum annorum ostentationes meas nunc in discrimen esse adductas. sed, ut spero, utemur ea palaestra, quam a te didicimus; omnibusq. satisfaciemus; & eo facilius, quod in nostra prouincia confectae sunt pactiones. Sed hactenus, praesertim cum cenanti mihi nunciaret Sextius, sed de nocte proficisci. Tua negotia Ephesi curae mihi fuerunt: Thermoque, tametsi ante aduentum meum* * *libera-*

liberalissime erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem, & Seium Rhodium, & Apolloniensem Xenonem commendaui. omnino omnia se facturum recepit. Ego praeterea rationem Philogeni permutationis eius, quam tecum feci, edidi. Ergo haec quoque hactenus. redeo ad urbana. Per fortunas (quoniam Romae manes) primum illud praefulci, atque praemuni, quaeso, ut simus annui; ne intercaletur quidem: deinde exauri mea mandata, maximeque, si quid, potest, de illo domestico, scrupulum quem non ignoras; deinde de Caesare: cuius in cupiditatem te auctore incubuit; nec me piget. &, si intelligis, quam meum sit scire, & curare, quid in rep. fiat: fiat autem? immo uero etiam quid futurum sit, perscribe ad me omnia, sed diligentissime, in primisq. quid iudiciorum status aut factorum, aut futurorum etiam laboret. De aqua, si curae est, si quid Philippus aget, animaduertas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

ANTE, *quam aliquo loco consedero, neque longas a me, neque semper mea manu litteras exspectabis. cum autem erit spatium, utrumque praestabo. nunc iter conficiebamus aestuosa, & puluerulenta uia: dederam Epheso pridie: has dedi Trallibus. In prouincia mea fore me putabam kal. Sext. ex ea die, si me amas, παράγγελμα ἐνιαύσιον commoueto. tamen interea haec, quae uellem, mi-*

hi

hi afferebantur: primum otium Parthicum, deinde confectae pactiones publicanorum, postremo seditio militum sedata ab Appio, stipendiumq. eis usque ad idus Quinct. persolutum. Nos Asia accepit admirabiliter. aduentus noster ne nummo quidem sumptui fuit. spero meos omnes seruire laudi meae tamen magno timore sum: sed bene speramus. omnes iam nostri, praeter Tullium tuum, uenerunt. erat mihi in animo recta proficisci ad exercitum, aestiuos menses reliquos rei militari dare, hibernos iurisdictioni. Tu, uelim, si me nihilo minus nosti curiosum in rep. quam te, scribas ad me omnia, quae sint, quae ue futura sint. nihil mihi gratius facere potes: nisi tamen id erit mihi gratissimum, si, quae tibi mandaui, confeceris; in primis, quid illud ἐνδόμυχον: quo mihi scis nihil esse carius. Habes epistolam plenam festinationis, & pulueris. reliquae subtiliores erunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

LAODICEAM *ueni pridie kal. Sext. ex hoc die clauum amouebis. nihil exoptatius aduentu meo, nihil carius. sed est incredibile, quam me negotij taedeat. non habeat satis magnum campum illi tibi non ignotus cursus animi, & industriae meae? praeclara opera cesset? quippe ius Laodiceae me dicere, cum Romae A. Plotius dicat? & cum exercitum noster amicus habeat, tantum me nomē habere duarum legionum exsilium?*

denique hoc non desidero: lucem, forum, urbem, domum, uos desidero. sed feram, ut potero: sim modo annuus. si prorogatur, actum est. uerum perfacile resisti potest. tu modo Romae sis. Quaeris, quid hic agam: ita uiuam, ut maximos sumptus facio. mirifice delector hoc instituto. admirabilis abstinentia ex praeceptis tuis: ut uerear, ne illud, quod tecum permutaui, uersura mihi soluendum sit. Appij uulnera non refrico: sed apparent, nec occuli possunt. iter Laodicea faciebam ad III. *non. Sext. cum has litteras dabam, in castra Lycaoniam, inde ad Taurum cogitabam, ut cum Morphagene signis collatis, si possem, de seruo tuo deciderem, clitellae boui sunt impositae. plane non est nostrum onus: sed feremus. modo, si me amas, sim annuus. adsis tu ad tempus, ut senatum excites. mirifice sollicitus sum, quod iam diu ignota sunt mihi ista omnia. quare, ut ad te ante scripsi, cum cetera, tum resp. cura, ut mihi nota sit. Plura scribam alias. tarde tibi reddituro, sed dabam familiari homini, ac domestico, C. Andronico Puteolano. tu autem saepe dare tabellarijs publicanorum poteris, pro magistris scripturae, & portus, & nostrarum dioecesium. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 16

ETSI *in ipso itinere, & uia discedebant publicanorum tabellarij, & eramus in cursu: tamen surripiendum aliquid putaui spatij, ne me immemorem*

morem mandati tui putares. itaque subsedi in ipsa uia, dum haec, quae longiorem desiderant orationem, summatim tibi perscriberem. Maxima exspectatione in perditam, & plane euersam in perpetuum prouinciam nos uenisse scito pridie kal. Sext. moratus triduum Laodiceae, triduum Apameae, totidem dies Synnade. audiuimus nihil aliud, nisi imperata ἐπικεφάλια soluere non posse: possessiones omnium uenditas: ciuitatum gemitus, ploratus, monstra quaedam non hominis, sed ferae nescio cuius immanis. quid quaeris, taedet omniũ nos uitae. leuãtur tamẽ miserae ciuitates, quod nullus fit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quaestorem, neque in quemquam. scito, non modo nos foenum, aut quod lege Iulia dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem; nec, praeter quattoor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam; multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. itaque incredibilem in modum concursus fiunt ex agris, ex uicis, ex domibus omnibus, mehercule etiam, aduentu nostro. reuiuescunt iustitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis: itaque opiniones omnium superauit. Appius, ut audiuit nos uenire, in ultimam prouinciam se coniecit Tarsum usque: ibi forum agit. De Partho silentium est: sed tamen concisos equites nostros a barbaris nunciabant ij, qui ueniebant. Bibulus ne cogitabat quidem etiam nunc in prouinciam suam accedere. id autem facere ob eam caussam dicebant,

 quod

quod tardius uellet decedere, Nos in castra properabamus, quae aberant bidui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

ACCEPI *Roma sine epistola tua fasciculum litterarum. in quo, si modo ualuisti, & Romae fuisti, Philotimi duco esse culpam, non tuam, hanc epistolam dictaui sedens in rheda, cum in castra proficiscerer, ab quibus aberam bidui. paucis diebus habebam certos homines, quibus darem litteras: itaque eo me seruaui. Nos, tamen etsi hoc te ex alijs audire malo, sic in prouincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, ut nullus teruntius insumatur in quemquam. id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & praefectorum diligentia: nam omnes mirifice* συμφιλοδοξοῦσιν *gloriae meae. Lepta noster mirificus est. Sed nunc propero. perscribam ad te paucis diebus omnia. Cicerones nostros Deiotarus filius, qui rex ab senatu appellatus est, secum in regnum. dum in aestiuis nos essemus, illum pueris locum esse bellissimum duximus. Sextius ad me scripsit, quae tecum esset de mea domestica, & maxima cura locutus, & quid tibi esset uisum. amabo te, incumbe in eam rem, & ad me scribe, quid & possit, & tu censeas. Idem scripsit, Hortensium de proroganda nostra prouincia dixisse nescio quid. mihi in Cumano, diligentissime, se, ut annui essemus, defensurum, receperat. si quidquam me amas, hunc locum ama. dici non potest.*

potest, quam inuitus a uobis absim. & simul hanc gloriam iustitiae, & abstinentiae fore illustriorem spero, si cito decesserimus. id quod Scaeuolae contigit; qui solos nouem menses Asiae praefuit. Appius noster, cum me aduentare uideret, profectus est Tarsum usque Laodicea. ibi forum agit, cum ego sum in prouincia. quam eius iniuriam non insector. satis enim habeo negotij in sanãdis uulneribus, quae sunt imposita prouinciae. quod, do operam, ut faciam quamminima illius contumelia. sed hoc Bruto nostro uelim dicas, illum fecisse non belle, qui aduentu meo, quam longissime potuerit, discesserit. Vale,

CICERO S. D. ATTICO. 18

QVAM *uellem, Romae esses, si forte non es. nihil enim certi habebamus, nisi accepisse nos tuas litteras ad* XIV. *kal. Sext. datas, in quibus scriptum esset, te in Epirum iturum circiter Kal. Sext. sed, siue Romae es, siue in Epiro, Parthi Euphratem transierunt duce Pacoro, Orodis, Parthorum regis, filio, cunctis referto copijs. Bibulus nondum audiebatur esse in Syria. Cassius in opido Antiochiae cum omni exercitu. nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybistra. hostis in Cyrhestica, quae Syriae pars proxima est prouinciae meae. his de rebus scripsi ad senatum. quas litteras, si Romae es, uidebis, putes ne reddendas & multa, immo omnia. quorum* κεφάλαιον, *ne quid in-*

ter caesa, & porrecta, ut aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. nobis enim, hac infirmitate exercitus, inopia sociorum, praesertim fidelium, certissimum subsidium est hiems, ea si uenerit, nec illi ante in meam prouinciam transierint. unum uereor, ne senatus propter urbanarum rerum metum Pompeium nolit dimittere. quod si alium ad uer mittit; non laboro. nobis modo temporis ne quid prorogetur. Haec igitur, si Romae es. sin abes, aut etiam si ades; haec negotia sic se habent. Stamus animis; &, quia consilijs, ut uidemur, bonis utimur, speramus etiam manu. tuto consedimus, copioso a frumento, Ciliciam prope conspiciente, expedito ad mutandum locum, paruo exercitu, sed, ut spero, ad beneuolentiam erga nos consentiente: quem nos, Deiotari aduentu cum suis omnibus copijs, duplicaturi eramus. socijs multo fidelioribus utimur, quam quisquam usus esset: quibus incredibilis uidetur & nostra mansuetudo, & abstinentia. delectus habetur ciuium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur. si fuerit occasio, manu; sin minus, locis nos defendemus. quare bono animo es. uideo enim te, et, quasi coram adsis, ita cerno συμπάθειαν amoris tui. sed te rogo, (si ullo pacto fieri poterit) si integra in senatu nostra caussa ad kal. Ian. manserit, ut Romae sis mense Ianuario. profecto nihil accipiam iniuriae, si tu aderis. amicos consules habemus, nostrum tribunum pl. Furnium. uerum tua est opus assi-

assiduitate, prudentia, gratia. tempus est necessarium: sed turpe est, me pluribus uerbis agere tecum. Cicerones nostri sunt apud Deiotarum: sed, si opus erit, deducentur Rhodum. Tu, si es Romae; ut soles diligentissime: sin in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut & tu, quid nos agamus, & nos, quid tu agas, quidq. acturus sis, scire possimus. Ego tui Bruti rem sic ago, ut suam ipse non ageret. sed iam exhibeo pupillum, neque defendo: sunt enim negotia et lenta, & inania. faciam tamen satis, tibi quidem, cui difficilius est, quam ipsi: sed certe satisfaciam utrique. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

OBSIGNARAM *iam epistolam, eam quam puto te modo perlegisse, scriptam mea manu, in qua omnia continentur, cum subito Appij tabellarius ad* XI. *kal. Oct. septimo quadragesimo die Roma celeriter (hui tam longe) mihi tuas litteras reddidit. ex quibus non dubito, quin, ut Pompeium exspectaris, dum Arimino rediret, etiam in Epirum profectus sis: magisq. uereor, ut scribis, ne in Epiro sollicitus sis non minus, quam nos hic sumus. De Atiliano nomine scripsi ad Philotimum ne appellaret Messallam. Itineris nostri famam ad te peruenisse laetor, magisq. laetabor, si reliqua cognoris. Filiolam tuam tibi iam Romae iucundam esse gaudeo; eamque, quam numquam uidi,*

di, tamen & amo, & amabilem esse certo scio. Etiam atque etiam uale. De Patrone, & tuis condiscipulis, quae de Tarentinis in militia laboraui, ea tibi grata esse gaudeo. Quod scribis libenter, repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuae filij patruo certaret: magni amoris signum: itaque me etiam admonuisti ut gauderem. nam mihi in mentem non uenerat. non credo, inquis, ut libet: sed plane gaudeo: quoniam τὸ νεμεσᾶν interest τοῦ φθονεῖν. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

SATVRNALIBVS mane se mihi Pendentissae dediderunt, septimo, & quinquagesimo die, postquam oppugnare eos coepimus. qui (malum) isti Pendentissae, qui sunt? inquies: nomen audiui numquam. quid ego faciam? num potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere? hoc iam sic habeto, nec hoc exercitu hic tanta negotia geri potuisse: quae cognosce ἐν ἐπιτομῇ. sic enim concedis mihi proximis litteris. Ephesum ut uenerim, nosti; qui etiam mihi gratulatus es illius diei celebritate: qua nihil me umquam delectauit magis. inde opidis, ijs, quae erant, mirabiliter accepti, Laodiceam prid. kal. Sext. uenimus. ibi morati biduum, perillustres fuimus, honorificisq. uerbis omnes iniurias reuellimus superiores. quod * Dein Apameae quinque dies morati, Synnadis triduum, Philomeli quinque dies; Iconij decem fecimus, nihil ea iurisdictione

ne aequabilius, nihil lenius, nihil grauius. inde ad castra ueni ad VII. Kal. Sept. ad III. exercitum lustraui apud Iconium. ex his castris, cum graues de Parthis nuncij uenirent, perrexi in Ciliciam per Cappadociae partẽ eam, quae Ciliciam attingit, eo consilio, ut Armenius Artauasdes, & ipsi Parthi Cappadocia se excludi putarent. cum dies quinque ad Cybistra Cappadociae castra habuissem; certior sum factus, Parthos ab illo aditu Cappadociae longe abesse, Ciliciae magis imminere: itaque confestim iter in Ciliciam feci per Tauripylas: Tarsum ueni ad III. non. Oct. inde ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia aquarum diuortio diuidit, qui mons erat hostium plenus sempiternorum. hic ad III. id. Oct. magnum numerum hostium caecidimus: castella munitissima, nocturno Pontinij aduentu, nostro matutino, cepimus, incendimus, imperatores appellati sumus: castra paucos dies habuimus, ea ipsa, quae contra Darium habuerat apud Issum Alexander, imperator haud paullo melior, quam aut tu, aut ego. ibi dies quinque morati, direpto, & uastato Amano, inde discessimus. Interim (scis enim quaedam πανικὰ dici, item τὰ κενὰ τῦ πολέμου) rumore aduentus nostri, & Cassio, qui Antiochia tenebatur, animus accessit, & Parthis timor iniectus est. itaque eos cedentes ab opido Cassius insecutus, rem bene gessit. qua in fuga, magna auctoritate, Osaces, dux Parthorum, uulnus accepit, eoq. interijt paucis post diebus. erat in

Syria

Syria nostrum nomen in gratia. uenit interim Bibulus. credo, uoluit appellatione hac inani nobis esse par. in eodem Amano coepit laureolam in mustaceo quaerere. at ille cohortem primam totam perdidit, centurionemq. primipili, nobilem sui generis, Asinium Dentonem, et reliquos cohortis eiusdem, & Sext. Lucilium, T. Gauij Caepionis, locupletis, & splendidi hominis, filium, tribunum militum. sane plagam odiosam acceperat cum re, tum tempore. Nos Pindenissum, quod opidum munitissimum Eleutherocilicum omnium memoria in armis fuit, (feri homines, & acres, & omnibus rebus ad defendendum parati) cinximus uallo, & fossa: aggere maximo, uineis, turre altissima, magna tormentorum copia, multis sagittarijs, magno labore, apparatu, multis saucijs nostris, incolumi exercitu, negotium confecimus. hilara sane Saturnalia. militibus quoque, equis exceptis, reliquam praedam concessimus. mancipia ueniebant Saturnalibus tertijs. cum haec scribebam in tribunali, res erat ad HS CXX. hinc exercitum in hiberna agri male pacati deducendum Quincto fratri dabam. ipse me Laodiceam recipiebam. Haec adhuc. sed ad praeterita reuertamur. Quod me maxime hortaris, &, quod pluris est, quam omnia, in quo laboras, ut etiam Ligurino μώμῳ satisfaciam: moriar, si quidquam fieri potest elegantius: nec tamen ego hanc continentiam appello, quae uirtus uoluptati resistere uidetur. ego in uita mea nulla umquam uo-

luptate

luptate tanta sum affectus, quanta afficior hac integritate. nec me tam fama, quae summa est, quam res ipsa, delectat: quid quaeris? fui tanti: me ipse non noram: nec satis sciebam, quid in hoc genere facere possem: recte πεφυσίωμαι. nihil est praeclarius. interim haec λαμπρά. Ariobarzanes opera mea uiuit, regnat. ἐν παρόδῳ, consilio, & auctoritate, & quod insidiatoribus eius ἀπρόσιτον me, non modo ἀδωροδόκητον praebui, regem, regnumq. seruaui. interea e Cappadocia ne pilum quidem: Brutum abiectum, quantum potui, excitaui: quem non minus amo, quam tu; paene dixi, quam te. atque etiam spero toto anno imperij nostri teruncium sumptus in prouincia nullum fore. Habes omnia. nunc publice litteras Romam mittere parabam. uberiores erunt, quam si ex Amano misissem. at Romae non fore? sed est totum, quid kal. Martij futurum sit. uereor enim, ne, cum de prouincia agetur, si Caesar resistet, nos retineamur. his tu si adesses, nihil timerem. Redeo ad urbana: quae ego diu ignorans, ex tuis iucundissimis litteris ad V. kal. Ian. denique cognoui. eas diligentissime Philogenes, libertus suus, curauit, perlonga, & non satis tuta uia, perferendas. nam quas Leny pueris scribe bis datas, non acceperam. Iucunde de Caesare, & quae senatus decreuit, & quae tu speras. quibus ille si cedit, salui sumus. Incendio Plaetoriano quod Leius adustus est, minus moleste fero. Lucceius de Q. Cassio cur tam uehemens fuerit, et quid actum

sit,

ſit, aueo ſcire. Ego, cum Laodiceam uenero, Quinćto, ſororis tuae filio, togam puram iubeor dare: cui moderabor diligentius. Deiotarus, cuius auxilijs magnis uſus ſum, ad me, ut ſcripſit, cum Ciceronibus Laodiceam uenturus erat. Tuas etiam Epiroticas exſpećto litteras; ut habeam rationem non modo negotij, uerum etiam otij tui. Nicanor in officio eſt, & a me liberaliter traćtatur: quem, ut puto, Romam cum litteris publicis mittam; ut & diligentius perferantur, & idem ad me certa de te, et a te referat. Alexis quod mihi toties ſalutem adſcribit, eſt gratum: ſed cur non ſuis litteris idem facit. quod meus ad te Alexis facit? Phemin quaeritur κέρας. Sed haec hactenus. Cura, ut ualeas, et ut ſciam, quando cogites Romam. etiam atque etiam uale. Tua, tuosq. Thermo & praeſens Epheſi diligentiſſime commendaram, & nunc per litteras: ipſumq. intellexi eſſe perſtudioſum tui. Tu uelim, quod antea ad te ſcripſi, de domo Pammenis, des operam, ut, quod tuo, meoq. beneficio puer habet, cures, ne qua ratione conuellatur. utrique noſtrum exiſtimo, tum mihi erit pergratum.

CICERO S. D. ATTICO. 21

T E *in Epirum ſaluum ueniſſe, &, ut ſcribis, ex ſententia nauigaſſe, uehementer gaudeo: non eſſe Romae meo tempore perneceſſario, ſubmoleſte fero. hoc me tamen conſolor, quod non ſpero te iſtic iucunde hiemare, & libenter requieſcere. Caſſius,*

frater

frater Q. Cassii, familiaris tui, pudentiores illas litteras miserat, de quibus tu ex me requiris, quid sibi uolerint, quam eas, quas postea misit, quibus per se scribit cōfectum esse Parthicum bellum, recesserant illi quidem ab Antiochia ante Bibuli aduentum, sed nullo nostro δὶ ημερήματι. *hodie uero hiemant in Cyrhestica, maximumq. bellum impendet. nam & Orodis, regis Parthorum, filius in prouincia nostra est: nec dubitat Deiotarus, cuius filio pacta est Artauasdis filia, ex quo scire potest, quin cum omnibus copijs ipse prima aestate Euphratem transiturus sit. quo autem die Cassii litterae uictrices in senatu recitatae sunt, idest, non. Oct. eodem meae tumultum nunciantes. Axius noster ait nostras auctoritatis plenas fuisse; illis negat cre ditum. Bibuli non dum erant allatae: quas certo scio plenas timoris fore. Ex ijs rebus hoc uereor, ne, cum Pompeius propter metum rerum nouarum nusquam dimittatur, Caesari nullus honos a senatu habeatur; dum hic nodus expediatur, non putet senatus, nos ante, quam successum sit, oportere dece dere, nec in tanto motu rerum tantis prouincijs sin gulos legatos praeesse. hic, ne quid mihi prorogetur, quod ne intercessor quidem sustinere possit, horreo, atque eo magis, quod tu abes, qui consilio, gratia, studio multis rebus occurreres. sed dices me ipsum mihi sollicitudinem struere. cogor: & uelim ita sit; sed omnia metuo. etsi bellum* ἀκροτελεύτιον *habet illa tua epistola, quam dedisti nauseans Buthroto;*

TIBI

TIBI, VT VIDEO, ET SPERO NVLLA AD DECEDENDVM MORA. *mallem,* VT VIDEO: *nihil opus fuit,* VT SPERO. *acceperam autem satis celeriter Iconij per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. in his* γλυκύτερον *illud confirmas, moram mihi nullam fore: deinde addis, si quid secus, te ad me fore uenturum. pungunt me dubitationes tuae. simul & uides, quas acceperim litteras. nam quas Hemoni centurioni Scamulae ipse scribis te dedisse, non accepi. Lenij pueris te dedisse, saepe ad me scripseras. eas Laodiceae denique, cum eo uenissem,* III. *id. Febr. Lenius mihi reddidit, datas ad* X. *kal. Oct. Lenio tuas commendationes & statim uerbis, & re aliquo tempore probabo. hae litterae cetera uetera habebant, unum hoc nouum, de Cibyratis pantheris. multum te amo, quod respondisti M. Octauio, te non putare: sed posthac omnia, quae certa non erunt, pro certo negato. nos enim & nostra sponte bene firmi, & mehercule auctoritate tua inflammati uicimus omnes (hoc tu ita reperies) cum abstinentia, tum iustitia, facilitate, clementia. caue putes quidquam homines magis umquam esse miratos, quam nullum teruncium, me obtinente prouinciam, sumptus factum esse nec in remp. nec in quemquam meorum, praeterquam in L. Tullium legatum. is,*
* *ceteroqui abstinens, (sed Iulia lege transita, semel tamen in diem, non, ut alij solebant, omnibus uicis: praeter eum semel, nemo accepit) facit ut mihi*

excipien-

excipiendus sit, cum teruncium nego sumptus factum. praeter eum accepit nemo. has a nostro Q. Titinio sordes accepimus. Ego, aestiuis confectis, Quinctum fratrem hibernis, & Ciliciae praefeci. Q. Volusium, tui Tiberij generum, certum hominem, sed mirifice abstinentem, misi in Cyprum, ut ibi pauculos dies esset, ne ciues Romani pauci, qui illic negotiantur, ius sibi dictum negarent. nam euocari ex insula Cyprios non licet. ipse in Asiam profectus sum Tarso nonis Ian. non mehercule dici potest, qua admiratione Ciliciae ciuitatum, maximeq. Tarsensium. postea uero quam Taurum transgressus sum, mirifica exspectatio Asiae nostrarum dioecesium, quae sex mensibus imperij mei nullas meas acceperat litteras, numquam hospitem uiderat. illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quaestu. ciuitates locupletes, ne ĩ hiberna milites reciperent, magnas pecunias dabant: Cyprij talenta Attica C C. qua ex insula (non ὑπερβολικῶς, sed uerissime loquor) nummus nullus me obtinente erogabatur. ob haec beneficia, quibus illi obstupescunt, nullos honores mihi, nisi uerborum, decerni sino: statuas, fana, τέθριππα prohibeo. nec ✱ *sum in ulla alia re molestus ciuitatibus, sed fortasse tibi, qui haec praedicem de me. perfer, si me amas: tu enim me haec facere uoluisti. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quae tum erat in hac mea Asia, (messis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit. quacũque*

iter

iter feci, nulla ui, nullo iudicio, nulla contumelia, auctoritate, & cohortatione perfeci, ut Graeci, & ciues Romani, qui frumentum compresserant, magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Feb. quo die has litteras dedi, forum institueram agere Laodiceae Cybiraticum, & Apamense: ex idibus Mart. ibidem Synnadense, Pamphilium, cum Phemio dispiciam κέρας Aonium; Isauricum: ex idibus Mai. in Ciliciam, ut ibi Iunius consumatur. uelim tranquille a Parthis. Quinctilis, si erit, ut uolumus, in itinere est, per prouinciam redeuntibus, consumendus. uenimus enim in prouinciam, Laodiceam, Sulpicio, & Marcello cos. pridie kal. Sext. inde nos oportet decedere ad IV. kal. Sext. primum contendam a Quincto fratre, ut se praefici patiatur: quod & illo, & me inuitissimo fiet: sed aliter honeste fieri non potest, praesertim cum, uirum optimum, Pontinium ne nunc quidem retinere possim, rapit enim hominē Postumius Romam, fortasse etiam Postumia. Habes consilia nostra: nunc conosce de Bruto. Familiares habet Brutus tuus quosdam creditores Salaminiorum, ex Cypro, M. Scaptium, & P. Matinium; quos mihi maiorem in modum commendauit. Matinium non noui. Scaptius ad me in castra uenit. pollicitus sum curaturum me, Bruti caussa, ut ei Salaminij pecuniam soluerent. egit gratias. praefecturam petiuit: negaui me cuiquam negotianti dare: quod idem tibi ostenderam: Cn. Pompeio petenti probaram

ram institutum meum: quid dicam, Torquato in Lenio tuo? multis alijs. si praefectus uellet esse syngraphae caussae, me curaturum, ut exigeret. gratias egit: discessit. Appius noster turmas aliquot equitum dederat huic Scaptio, per quas Salaminios coerceret; & eundem habuerat praefectum. uexabat Salaminios. ego equites ex Cypro decedere iussi. moleste tulit Scaptius. quid multa? ut ei fidem meam praestarem; cum ad me Salaminij Tarsum uenissent, & una Scaptius, imperaui, ut pecuniam soluerent. multa de syngrapha, de Scaptij iniurijs. negaui me audire: hortatus sum, petiui etiam pro meis in ciuitatem beneficijs, ut negotium conficerent: denique dixi me coacturum. homines non modo non recusare, sed etiam hoc dicere, se a me soluere: quod enim praetori dare consuessent, quoniam ego non acceperam, se a me quodam modo dare; atque etiam minus esse aliquanto in Scaptij nomine, quam in uectigali praetorio. collaudaui homines. recte, inquit Scaptius: sed subducamus summam. interim cum ego in edicto translaticio centesimas me obseruaturum haberem, cum antocismi anniuersario; ille ex syngrapha postulabat quaternas. quid ais? inquam. possumne contra meum edictum? at ille profert S. C. Lentulo Philippoq. cos. ut, qui Ciliciam obtineret, ius ex illa syngrapha diceret. cohorrui primo, etenim erat interitus ciuitatis. reperio duo S. C. ijsdem consulibus de eadem syngrapha. Salaminij cum Romae uersuram face-

certe probabitur, praesertim cum S. C. modo factum sit, puto, postquam tu es profectus, in creditorum caussa, ut centesimae perpetuo foenore ducerentur. hoc quid intersit, si tuos digitos noui, certe habes subductum. in quo quidem ὁδοῦ πάρεργον. Lucceius M. F. queritur apud me per litteras, summum esse periculum, ne culpa senatus, his decretis, res ad tabulas nouas perueniat. commemorat, quid olim mali C. Iulius fecerit, cum dieculam dixerit. numquam resp. plus. Sed ad rem redeo: meditare aduersus Brutum caussam meam: si haec caussa est, contra quam nihil honeste dici potest, praesertim cum integram rem, & caussam reliquerim. Reliqua sunt domestica. De ἐνδομύχῳ, probo idem, quod tu, Postumiae filiae: quoniam Pontidia nugatur. sed uellem adesses. A Quincto fratre his mensibus nihil exspectaris, nam Taurus propter niues ante mensem Iunium transiri non potest. Thermum, ut rogas creberrimis litteris fulcio. P. Valerium negat habere quidquam Deiotarus rex, eumq. ait se sustentari. Cum scies, Romae intercalatum sit, nec ne; uelim ad me scribas certum, quo die mysteria futura sint. Litteras tuas minus paullo exspecto, quam si Romae esses, sed tamen exspecto. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VI.

CICERO S. D. ATTICO.

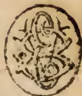
* ACCEPI *tuas litteras ad quinctum ter milia Laodiceae, quas legi libentissime, plenissimas amoris, humanitatis, officij, diligentiae. ijs igitur respondebo: sic enim postulas: nec* οἰκονομίαν *meam instituam, sed ordinem conseruabo tuum. Recentissime a Cybistris te meas litteras habere ais, ad* X. *kal. Oct. datas: & scire uis, tuas ego quas acceperim. omnes fere, quas commemoras, praeter eas, quas scribis Lentuli pueris & Equotutico, & Brundisio datas. quare non* οἴχεται *tua industria, quod uereris, sed praeclare ponitur; siquidem id egisti, ut ego delectarer. nam nulla re sum delectatus magis. Quod meam* βαθύτητα *in Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; uehementer gaudeo. ac putaram secus. Appius enim ad me ex itinere bis, ter ue* ὑπομεμψιμοίρους *litteras miserat, quod quaedam a se constituta rescinderem. ut si medicus, cum aegrotus alij medico traditus sit, irasci uelit ei medico, qui sibi successerit, si, quae ipse in curando constituerit, mutet ille: sic Appius, cum* ἐξ ἀφαιρέσεως *prouinciam curarit, sanguinem miserit,*

rit, quidquid potuit detraxerit, mihi tradiderit enectam, προσανατρεφομένην eam a me non libenter uidet; sed mo do succenset, modo gratias agit. nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia. tantummodo dissimilitudo meae rationis offendit hominem. quid enim potest esse tam dissimile, quam, illo imperante, exhaustam esse sumptibus, & iacturis prouinciam; nobis eam obtinentibus, nummum nullum esse erogatum nec priuatim, nec publice? Quid dicam de illius praefectis? comitibus? legatis etiam de rapinis? de libidinibus? de contumelijs? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tanta disciplina gubernatur, aut tam modesta est, quam nostra tota prouincia. hanc nonnulli amici Appij ridicule interpretantur: qui me iccirco putent bene audire uelle, ut ille male audiat; & recte facere non meae laudis, sed illius contumeliae caussa. sin Appius, ut Bruti litterae, quas ad te misit, significabant; gratias nobis agit: non moleste fero: sed tamen eo ipso die, quo haec ante lucem scribebam, cogitabam eius multa, inique constituta, & acta, tollere. Nunc uenio ad Brutum: quem ego omni studio, te auctore, sum complexus: quem etiam amare coeperam: sed; dico? reuocaui me, ne te offenderem. noli enim putare, me quidquam maluisse, quam ut mandatis satisfacerem, nec ulla de re plus laborasse. mandatorum autem mihi libellum dedit: ijsdemq. de rebus tu mecum egeras. omnia sum diligentissime persecu-

 tus.

tus. primum ab Ariobarzane sic contendi, ut talenta, quae mihi pollicebatur, illi daret. quoad mecum rex fuit, perbono loco res fuit; post a Pompeij procuratoribus sexcentis premi coeptus. Pompeius autem cum ob ceteras caussas plus potest unus, quam ceteri omnes, tum quod putatur ad bellum Parthicum esse uenturus. et tamen sic nunc soluitur, tricesimo quoque die talēta Attica XXXIII, *& hoc ex tributis: nec id satis efficitur in usuram menstruam sed Cnaeus noster clementer id fert: sorte caret: usura, nec ea solida, contentus est. alij neque soluit quidquam, nec potest soluere: nullum enim aerarium, nullum uectigal habet. Appij instituta tributa imperat. ea uix, in foenus Pompeij quod satis sit, efficiunt. amici regis duo, tres ue perdiuites sunt: sed ij suum tam diligenter tenent, quam ego, aut tu. equidem non desino tamen per litteras rogare, suadere, accusare regem. Deiotarus etiam mihi narrauit, se ad eum legatos misisse de re Bruti: eos sibi responsum retulisse, illum non habere. & mehercule ego ita iudico. nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius. itaque aut tutela cogito me abdicare, aut, ut pro Glabrione Scaeuola, foenus, & impendium recusare. Ego autem quas per te Bruto promiseram praefecturas M. Scaptio, & L. Gauio, qui in regno rem Bruti procurabant, detuli: nec enim in prouincia mea negotiabantur. tu autem meministi, nos sic agere, ut, quot uellet, praefecturas sumeret, dum ne negotiatori. duas ei prae-*

praeterea dederam: sed ij, quibus petierat, prouincia decesserant. Nunc cognosce de Salaminijs: quod uideo tibi etiam nouum accidisse, tamquam mihi. numquam enim ex illo audiui, illam pecuniam esse suam. quin etiam libellum ipsius habeo, in quo est, Salaminij pecuniam debent. M. Scaptio, & P. Matinio, familiaribus meis, eos mihi commendat: adscribit etiam, & quasi calcar admouet, intercessisse se pro ijs magnam pecuniam. confeceram, ut soluerent centesimis sexennij ductis cum renouatione singulorum annorum. at Scaptius quaternas postulabat. metui, si impetrasset, ne tu ipse me amare desineres. nam ab edicto meo recessissem; & ciuitatem, in Catonis, & in ipsius Bruti fide locatam, meisq. beneficijs ornatam, funditus perdidissem. Atque hoc tempore ipso impingit mihi epistolam Scaptius Bruti, rem illam suo periculo esse: quod nec mihi umquam Brutus dixerat, nec tibi: etiam, ut praefecturam Scaptio deferrem. id uero per te exceperamus, ne negotiatori: quod si cuiquam, huic tamen non: fuerat enim praefectus Appio: & quidem habuerat turmas equitum, quibus inclusum in curia senatum Salamine obsederat, ut fame senatores quinque morerentur. itaque ego, quo die tetigi prouinciam, cum mihi Cyprij legati Ephesum obuiam uenissent, litteras misi, ut equites ex insula statim decederent. His de caussis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum scripsisse. sed tamen hoc sum ani-



mo: si Brutus putabit me quaternas centesimas oportuisse decernere, qui in tota prouincia singulas obseruarem, itaq. edixissem, idq. etiam acerbissimis foeneratoribus probaretur; si praefecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato nostro in tuo Lenio, Pompeio ipsi in Sex. Statio negaui, & ijs probaui; si equites deductos moleste feret; accipiam equidem dolorem, mihi illum irasci, sed multo maiorem, non esse eum talem, qualem putassem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me ius dicente, sibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi potestaté fuisse. Addo etiam illud, quod, uereor, tibi ipsi ut probem: consistere usura debuit, quae erat in edicto meo deponere uolebant: impetraui ab Salaminijs, ut silerent. ueniam illi quidem mihi dederunt: sed quid ijs fiet, si huc Paullus uenerit? sed totum hoc Bruto dedi; qui de me ad te humanissimas litteras scripsit. ad me autem, etiam cum rogat aliquid, contumaciter, arroganter, ἀκοινωνήτως solet scribere. tu autem uelim, ad eum scribas de his rebus; ut sciam, quo modo haec accipiat. facies enim me certiorem. atque hoc superieribus litteris ad te diligenter perscripseram. sed plane te intelligere uolui, mihi non excidisse illud, quod tu ad me quibusdam litteris scripsisses; si nihil aliud de hac prouincia, nisi illius beneuolentiam, deportassem, mihi satis esse. sit sane; quoniam ita tu uis: sed tamen cum eo credo, quod sine peccato meo fiat.

** Igitur meo decreto soluta res Scaptio, statim quam de-*

decretum sit, tu iudicabis: ne ad Catonem quidem prouocabo. sed noli me putare ἐγκελεύσματα illa tua abiecisse, quae mihi in uisceribus haerent. flens mihi meam famam commendasti. quae epistola tua est, in qua mentionem non facias? itaque irascatur, qui uolet: patiar. τὸ γὰρ εὖ, μετ' ἐμοῦ: praesertim cum sex libris tamquam praedibus me ipse obstrinxerim: quos tibi tam ualde probari gaudeo: e quibus unum ἱστορικὸν requiris de Cn. Flauio Cn. F. ille uero ante decemuiros non fuit: quippe qui aedilis curulis fuerit: qui magistratus multis annis post decemuiros institutus est. quid ergo profecit; quod protulit fastos? occultatam putant quodam tempore istam tabulam, ut dies agendi peterentur a paucis. nec uero pauci sunt auctores, Cn. Flauium scribam fastos protulisse, actionesq. composuisse: ne me hoc, uel potius Africanum, (is enim loquitur) commentum putes, Οὐκ ἔλαθες illud, de gestu histrionis: tu sceleste suspicaris, ego ἀφελῶς scripsi. De me imperatore scribis tē ex Philotimi litteris cognouisse· sed credo te, iam in Epiro cum esses, binas meas de omnibus rebus accepisse, unas a Pindenisso capto, alteras a Laodicea, utrasque tuis pueris datas: quibus de rebus, propter casum nauigandi, per binos tabellarios misi Romam litteras publice. De Tullia mea tibi assentior: scripsiq. ad eam, & ad Terentiā, mihi placere. tu enim ad me iam ante scripseras, Ac uellem, te in tuum ueterē gregem retulisses. *correcta uero epistola Memmiana,*

na,

na, nihil negotij fuit. multo enim malo huic a Pontidia, quam illum a Seruilia. quare adiunges Aufium nostrum, hominem semper amantem me, nunc, credo, eo magis, quod debet etiam fratris Appij amorem erga me cum reliqua hereditate creuisse; qui declarauit, quanti me faceret, cum saepe, tum in Bursa. nae tu me sollicitudine magna liberaris. Furnij exceptio mihi non placet: nec ego ullum aliud tempus timeo, nisi quod ille solum excipit. Sed scriberem ad te de hoc plura, si Romae esses. In Pompeio te spem omnem otij ponere non miror. ita res est. remouendumq. censeo illum dissimulantem. sedenim, οἰκονομία si perturbatior est, tibi assignato: te enim sequor χεδιάζοντα. Cicerones pueri amant inter se, discunt, exercentur: sed alter, ut dixit Isocrates in Ephoro, & Theopompo, frenis eget, alter calcaribus. Quincto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandauit enim pater. ea sic obseruabo, quasi intercalatum non sit. Dionysius mihi quidem in amoribus est: pueri autem aiunt, eum furenter irasci. sed homo nec doctior, nec sanctior fieri potest, nec tui meiq. amantior. Thermum, Siluium uere audis laudari. ualde se honeste gerunt. adde M. Nonium, Bibulum, me, si uoles. iam Scrofa, uellem, haberet, ubi posset: est enim lautum negotium. ceteri infirmant πολίτευμα Catonis. Hortensio quod caussam meam commendas, ualde gratum. De Amiano, spei nihil putat esse Dionysius. Terentij nullum uestigium agnoui.

agnoui. Meragenes certe periit. feci iter per eius possessionem, in qua animal reliquum nullum est. haec non noram tum, cum Democrito tuo locutus sum. Rhosij caussam mandaui. Sed heus tu, quid cogitas infelicitatis? lancibus, & splendidissimis canistris, olusculis nos soles pascere: quid te in uasis fictilibus appositurum putem? Κέρας Phemio mandatum est: reperietur: modo aliquid illo dignum canat. Parthicum bellum impendet. Cassius ineptas litteras misit: nec dum Bibuli erant allatae: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commoueatur senatus. equidem sum magna animi perturbatione. si, ut opto, non proragatur nostrum negotium: habeo Iunium, & Quinctilem in metu. esto: duos quidem menses sustinebit Bibulus. quid illo fiet, quem reliquero, praesertim si fratrem? quid de me autem, si non tam cito decedo? magna turba est. mihi tamen cum Deiotaro conuenit, ut ille in meis castris esset cum suis copijs omnibus. habet autem cohortes quadringenarias, nostra armatura, XXX, equitum ∞ ∞. erit ad sustenstandum, quoad Pompeius ueniat; qui litteris, quas ad me mittit, significat, suum negotium illud fore. hiemant in nostra prouincia Parthi: exspectatur ipse Orodes. quid quaeris? aliquantum est negotij. De Bibuli edicto nihil noui, praeter illam exceptionem, de qua tu ad me scripseras, Nimis graui praeiudicio in ordinem nostrum. *ego tamen habeo ἰσοδυναμοῦσαν, sed tectiorem, ex Q. Mucij P. F. edi-*

cto

cto Asiatico, Extra quam si ita negotium gestum est, ut eo stari non oporteat, ex fide bona. *multaq. sum secutus Scaeuolae, in ijs illud, in quo sibi libertatem censent Graeci datam, ut Graeci inter se disceptent suis legibus. breue autem edictũ est propter hanc meam διαίρεσιν, quod duobus generibus edicendum putaui: quorum unum est prouinciale, in quo est de rationibus ciuitatum, de aere alieno, de usura, de syngraphis, in eodem omnia de publicanis: alterum, quod sine edicto satis commode transigi non potest, de hereditatum possessionibus, de bonis possidendis, magistris faciundis, uendendis: quae ex edicto & postulari, & fieri solent. tertium, de reliquo iure dicendo,* ἄγραφον *reliqui: dixi me de eo genere mea decreta ad edicta urbana accommodaturum: itaq. curo: & satisfacio adhuc omnibus. Graeci uero exultant, quod peregrinis iudicibus utuntur. nugatoribus quidem, inquies. quid refert? tamen se* αὐτονομίαν *adeptos putant. nostri enim, credo, graues habent, Turpionem sutorium, & Vettium mancipem. De publicanis quid agam, uideris quaerere. habeo in delicijs, obsequor, uerbis laudo, orno; efficio, ne cui molesti sint.* τὸ παραδοξότατον. *usuras eorum, quas pactionibus adscripserant, seruauit etiam Seruilius. ego sic. diem statuo satis laxam; quam ante si soluerint, dico me centesimas ducturum: si non soluerint, ex pactione. itaque & Graeci soluunt tolerabili foenore: & publicanis res est gratissima, si illa iam habent,*

pleno

pleno modio uerborum honorem, inuitationem crebram. quid plura? sunt omnes ita mihi familiares, ut se quisque maxime putet. sed tamen μηδὲν αὐτοῖς. scis reliqua. De statua Africani, (ὢ πραγμάτων ἀσυγκλώστων: sed me ipsum delectauit in tuis litteris) ain' tu? Scipio hic Metellus proauum suum nescit censorem non fuisse? atqui nihil habuit aliud inscriptum, nisi, CENSOR, *ea statua, quae ad Opis aperte posita in excelso est. in illa autem, quae est ad πολυδεύκους, inscriptum est,* COS. *quam esse eiusdem, status, amictus, anulus, imago ipsa declarat. at hercule ego cum in turma inauratarum equestrium, quas hic Metellus in Capitolio posuit, animaduertissem in Serapionis subscriptione Africani imaginem, erratum fabrile putaui, nunc uideo Metelli ἀνιστορησίαν turpem. Nam illud de Flauio, & fastis, si secus est, commune erratum est; & tu belle ἠπόρησας; & nos publicam prope opinionem secuti sumus, ut multa apud Graecos. quis enim non dixit,* Εὔπολιν, τὸν τῆς ἀρχαίας, *ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare? redarguit Eratosthenes: affert enim, quas ille post id tempus fabulas docuerit. nunc iccirco Duris Samius, homo in historia diligens, quod cum multis errauit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris scripsisse non dixit? num igitur iacet Theophrastus, si id a Timaeo, tuo familiari, reprehensum est? Sed nescire proauum suum censorem non fuisse, turpe est, praesertim cum post eum consulem nemo*

mo Cornelius, illo uiuo, censor fuerit. Quod de Philotimo, et de solutione XX C D *scribis: Philotimum circiter kal. Ian. in Chersonesum audio uenisse, ac mihi ab eo nihil adhuc. reliqua mea Camillus scribit se accepisse. ea quae sint, nescio, & aueo scire. sed haec posterius, & coram fortasse commodius. Illud me, mi Attice, in extrema fere parte epistolae commouit: scribis enim sic, τί λοιπόν? deinde me obsecras amantissime, ne obliuiscar uigilare; ut animaduertam, quae fiant. num quid de quo inaudisti? & si nihil eiusmodi est: πολλοῦγε καὶ δεῖ. nec enim me fefellisset, nec fallet. sed ista admonitio tua tam accurata nescio quid mihi significare uisa est. De M. Octauio, iterum tibi rescribo, te illi probe respondisse. paullo uellem fidentius. Nam Coelius libertum ad me misit, & litteras accurate scriptas, ✱ & de pantheris, sed a ciuitatibus. rescripsi, alterum me moleste ferre, si ego in tenebris laterem, nec audiretur Romae, nullum in mea prouincia nummum, nisi in aes alienum, erogari; docuique, nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere; monuiq. eum, quem plane diligo, ut, cum alios accusasset, cautius uiueret: illud autē alterum alienum esse existimatione mea, Cybiratas imperio meo publice uenari. Lepta tua epistola gaudio exultat: etenim scripta belle est, meq. apud cū magna in gratia posuit. Filiola tua gratum mihi fecit, quod tibi diligenter mandauit, ut mihi salutem adscriberes: gratum etiam Pilia: sed illa officiosius, quod mihi, quem iam pridem num-*

quam.

quam uidet. igitur tu quoque ſalutem utrique adſcribito. Litteras daturum pridie Kal. Ian. *ſuauem habuit recordationem clariſſimi iuriſiurandi: quod ego non eram oblitus: magnus enim praetextatus illo die fui. Habes ad omnia, non, ut poſtulaſti, χρύσεα χαλκείων; ſed paria paribus reſpondemus. Ecce autem alia puſilla epiſtola; quam non relinquebam ἀναντιφώνητον. Bene mehercule potuit Lucceius Tuſculanum: niſi forte, ſolet enim, cum ſuo tibicine. & uelim ſcire, quis ſit ſtatus eius. Lentulum quidem noſtrum, praeter Tuſculanum, proſcripſiſſe audio. cupio hos expeditos uidere: cupio etiam Sextium: addes etiam iis Coelium. quibus omnibus eſt: αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι. De Memmio reſtituendo ut Curio cogitet, te audiſſe puto. De Egnatii Sidicini nomine, nec nulla, nec magna ſpe ſumus. Pinarium, quem mihi commendas, diligentiſſime Deiotarus curat, grauiter aegrum. Reſpondi etiam minori. Tu, uelim, dum ero Laodiceae, ideſt ad idus Mai. quamſaepiſſime mecum per litteras colloquare: & cum Athenas ueneris, (iam enim ſciemus de rebus urbanis, de prouinciis, quae omnia in menſem Martium ſunt collata) utique ad me tabellarios mittas. Sed heus tu, Genuarios a Caeſare per Herodem, talenta Attica L, extorſiſtis: in quo, ut audio, magnum odium Pompeii ſuſcepiſtis. putat enim, ſuos nummos uos comediſſe, Caeſarem in merito reaedificando diligentiorem fore. hoc ego* *

ex

ex P. Vedio, magno nebulone, sed Pompeij tamen familiari, audiui. hic Vedius uenit mihi obuiam cum duobus essedis, & rheda equis iuncta, & lectica, & familia magna: pro qua, si Curio legem pertulerit, HS centena pendat necesse est. erat praeterea cynocephalus in essedo: nec deerant onagri. numquam uidi hominem nequiorem. sed extremum audi. Diuersatus est Laodiceae apud Pompeium Vindullum: ibi sua deposuit, cum ad me profectus est. moritur interim Vindullus: quae res ad Magnum Pompeium pertinere putabatur. C. Vennonius domum Vindulli uenit: cum omnia obsignaret, in Vidianas res incidit. in his inuētae sunt quinque lagunculae matronarum, in quibus una sororis amici tui, hominis Bruti, qui hoc utatur; & illius Lepidi, qui haec tam negligenter ferat. Haec te uolui παριστορῆσαι: sumus enim ambo belle curiosi. Vnum etiam uelim cogites. audio Appium προπύλαιον Eleusine facere. num inepti fuerimus, si nos quoque Academiae fecerimus? puto, inquies. ergo id ipsum scribes ad me. equidem ualde Athenas ipsas amo. uolo esse aliquod monumentum. odi falsas inscriptiones statuarum alienarum. sed ut tibi placebit: faciesq. me, in quem diem Romana incidant mysteria, certiorem, & quo modo hiemaris. Cura ut ualeas. Post Leuctricam pugnam die septingentesimo sexagesimo quincto.

CICERO S. D. ATTICO. 2

CVM *Philogenes, libertus tuus, Laodiceam ad me, salutandi caussa, uenisset, & se statim ad te nauigaturum esse diceret; has ei litteras dedi; quibus ad eas rescripsi, quas acceperam a Bruti tabellario. Et respondebo primum postremae tuae paginae: quae mihi magnae molestiæ fuit, quod ad te scriptum est ab Cincio de Statij sermone: in quo hoc molestissimum est, Statium dicere, a me quoque id consilium probari. probari autem? de isto hactenus. dixerim me uel plurima uincla tecum summae coniunctionis optare: & sunt amoris arctissima: tantum abest, ut ego ex eo, quo adstricti sumus, laxari aliquid uelim. illum autem multa de istis rebus asperius solere loqui, saepe sum expertus, saepe etiam leniui iratum. id scire te arbitror. in hac autem peregrinatione, militia ue nostra saepe incensum ira uidi, saepe placatum. quid ad Statium scripserit, nescio. quidquid acturus de tali re fuit, scribendum tamen ad libertum non fuit. mihi autem erit maxime curae, ne quid fiat secus, quam uolumus, quamq. oportet. nec satis est in eiusmodi re, se quenque praestare. ac maxime partes istius officij sunt pueri Ciceronis, siue iam adolescentis; quod quidem illum soleo hortari. ac mihi uidetur matrem ualde, ut debet, amare, teq. mirifice. sed est magnum illud quidem, uerumtamen multiplex pueri ingenium: quo ego regendo habeo negotij satis.*

Quoniam respondi tuae paginae postremae prima mea, nunc ad primam reuertar tuam. Peloponnesias ciuitates omnes maritimas esse, hominis non nequam, sed etiam tuo iudicio probati, Dicaearchi tabulis credidi. is multis nominibus in Trophoniana Chaeronis narratione Graecos in eo reprehendit, quod mare tam secuti sunt: nec ullum in Peloponneso locum excipit. cum mihi auctor placeret, (etenim erat ἱστορικώτατος, & uixerat in Peloponneso) admirabar tamen, & ,uix aggrediens, communicaui cum Dionysio. atque is primo est commotus: deinde, quod tum de isto Dicaearcho non minus bene existimabat, quam tu de C. Vestorio, ego de M. Cluuio, non dubitabat, quin ei crederemus. Arcadiae censebat esse Lepreon quoddam maritimum: Tene autem, & Aliphera, & Tritia νεόκτιστα ei uidebantur: idq. τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ confirmabat, ubi mentio non fit istorum. itaque istum ego locum totidem uerbis a Dicaearcho transtuli. Philiasios dici sciebam: & ita fac ut habeas: nos quidem sic habemus. sed primo me ἀναλογία deceperat, φλιοῦς, ὀπους, σιπους, quod ὀπούντιοι, σιπούντιοι. sed hoc continuo correximus. Laetari te nostra moderatione, & continentia uideo. tum id magis faceres, si adesses, atque hoc foro, quod egi ex idibus Febr. Laodiceae ad Kal. Mai. omnium dioecesium, praeter Ciliciae. mirabilia quaedam effecimus. ita multae ciuitates omni aere alieno liberatae, multae ualde leuatae sunt: omnes suis legibus,

& iudicijs usae, αὐτονομίαν adeptae, reuixerunt. his ego duobus generibus facultatem ad se aere alieno liberandas, aut leuandas dedi: uno, quod omnino nullus in imperio meo sumptus factus est, (nullum cum dico, non loquor ὑπερβολικῶς) nullus, inquam, ne teruncius quidem. hac autem re, incredibile est, quantum ciuitates emerserint. accessit altera. Mira erant in ciuitatibus ipsorum furta Graecorum. quae magistratus sui fecerant. quaesiui ipse de ijs, qui annis decem proximis magistratum gessẽrant. aperte fatebantur: itaque sine ulla ignominia suis humeris pecunias populis retulerunt. populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil soluerant, etiam superioris lustri reddiderunt. itaque publicanis in oculis sumus. gratis, inquis, uiris. sensimus. Iam cetera iurisdictio nec imperita, & clemens, cum admirabili facilitate. aditus autem ad me minime prouinciales. nihil per cubicularium. ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus. grata haec, & magna, mihiq. non dum laboriosa ex illa uetere militia. Nonis Mai. in Ciliciam cogitabam: ibi cum Iunium mensem consumpsissem, atque utinam in pace, (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quinctilem in reditu ponere. annuae enim mihi operae ad III. kal. Sext. emerentur. magna autem in spe sum, mihi nihil temporis prorogatum iri. habebam acta urbana usque ad non. Mart. e quibus intelligebam, Curionis nostri constantia omnia po-

tius actum iri, quam de prouincijs. ergo, ut spero, propediem te uidebo. Venio ad Brutum tuum, immo nostrum: sic enim mauis. Equidem omnia feci, quae potui aut in mea prouincia perficere, aut in regno experiri. omni igitur modo egi cum rege, & ago quotidie, per litteras scilicet: ipsum enim triduum, quatriduum ue mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberaui: sed & eum praesens, & postea creberrime non destiti rogare, & petere mea caussa, suadere, & hortari sua. multum profeci, sed, quantum, non plane, quia longe absum, scio. Salaminios autem (hos enim poteram coercere) adduxi, ut totum nomen Scaptio uellent soluere, sed centesimis ductis a proxima quidem syngrapha, nec perpetuis, sed renouatis quotannis numerabantur nummi: noluit Scaptius. tu qui ais Brutum cupere aliquid perdere? quaternas habebat in syngrapha. fieri non poterat: nec, si posset, ego pati possem. audio omnino Scaptium paenitere. nam quod S. C. esse dicebat, ut ius ex syngrapha diceretur; eo consilio factum est, quod pecuniam Salaminij contra legem Gabiniam sumpserant. uetabat autem Auli lex, ius dici de ita sumpta pecunia. decreuit igitur senatus, ut ius diceretur ista syngrapha. nunc ista habet iuris idem, quod ceterae, nihil praecipui. haec, a me ordine facta, puto me Bruto probaturum; tibi, nescio; Catoni certe probabo. sed iam ad te ipsum reuertor. Ain' tandem Attice, laudator integritatis, & elegantiae

gantiae nostrae? ausus es hoc ex ore tuo? inquit Ennius: ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, si mecum esses, qui scribis morderi te interdum, quod non simul sis, paterere me id facere, si uellem? Non amplius, inquis, quinquaginta. Cum Spartaco minus multi primo fuerunt. quid tandem isti mali in tam tenera insula non fecissent? non fecisset autem? immo quid ante aduentum meum non fecerunt? inclusum in curia senatum habuerunt Salaminium ita multos dies, ut interierint non nulli fame. erat enim praefectus Appij Scaptius, & habebat turmas ab Appio. id me igitur tu, cuius mehercule os mihi ante oculos solet uersari, cum de aliquo officio, ac laude cogito, tu me, inquam, rogas praefectus ut Scaptius sit? at hoc statueramus, ut negotiatorem neminem: idq. Bruto probaueramus. Habeat is turmas: cur potius, quam cohortes? sumptu iam nepos euadit Scaptius. Volunt, inquis, principes. Scio: nam ad me Ephesum usque uenerunt; flentesque, equitum scelera, & miserias suas detulerunt. itaque statim dedi litteras, ut ex Cypro equites ante certam diem decederent. ob eamq. caussam, tum ob ceteras, Salaminij nos in caelum decretis suis sustulerunt. Sed iam quid opus equitatu? soluunt enim Salaminij nisi forte id uolumus armis efficere, ut fenus quaternis centesimis ducant. & ego audebo legere unquā, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? nimis, inquā,

in isto Brutum amasti dulcissime Attice: nos, uereor, ne parum. atque haec, scripsi ego ad Brutum, scripsisse te ad me. cognosces nunc cetera. Pro Appio nos hic omnia facimus, honeste tamen, sed plane libenter. nec enim ipsum odimus: & Brutum amamus: & Pompeius a me mirifice contendit; quem mehercule plus plusq. in dies diligo. C. Coelium quaestorem huc uenire audisti. nescio, quid sit: sed Pammenia illa mihi non placent. Ego me spero Athenas fore mense Septembri. tuorum itinerum tempora scire sane uelim. Εὐήθειαν *Sempronij Rufi cognoui ex epistola Corcyraea. quid quaeris? inuideo potentiae Vestorij. Cupiebam etiam nunc plura garrire: sed lucet: urget turba: festinat Philogenes. ualebis igitur, & ualere Piliam, & Caeciliam nostram iubebis litteris, & saluebis a meo Cicerone.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

ETSI *nil sane habebam noui, quod post accidisset, quam dedissem ad te Philogeni, liberto tuo, litteras: tamen cum Philotimum Romam remitterem, scribendum aliquid ad te fuit. ac primum illud, quod me maxime angebat, (non quo me aliquid iuuare posses: quippe res est in manibus: tu autem abes longe gentium:*

- Πολλὰ δ' ἐν μεταιχμίῳ

Νότος κυλίνδει κλύματ' εὐρείης ἁλὸς) *obrepsit dies, ut uides, (mihi enim ad* III. *Kal. Sext. de prouin-*

prouincia decedendum est) nec succeditur. quem re linquam, qui prouinciae praesit? ratio quidem, & opinio hominum postulat fratrem: primum, quod ui detur esse honos: nemo igitur potior: deinde, quod solum habeo praetorium. Pontinius enim ex pacto, & conuentu (nam ea lege exierat) iam a me discesserat. Quaestorem nemo dignum putat: etenim est leuis, libidinosus, sagax. De fratre autem primum illud est: persuaderi ei non posse arbitror: odit enim prouinciam. et hercule nihil odiosius, nihil molestius. deinde, ut mihi nolit negare; quidnam mei sit officij; cum bellum esse in Syriam magnum putetur, id uideatur in hanc prouinciam erupturum; hic praesidij nihil sit; sumptus annuus decretus sit: uideatur ne aut pietatis esse meae, fratrem, aut diligentiae, nugarum aliquid relinquere. Magna igitur, ut uides, sollicitudine afficior, magna inopia consilij. quid quaeris? toto negotio nobis opus non fuit. quanto tua prouincia melior? decedes, cum uoles: nisi forte iam decessisti. quem uidebitur, praeficies Thesprotiae, & Chaoniae. nec dum tamẽ ego Quinctum conueneram; ut iam, si id placeret, scirem, posset ne ab eo impetrari: nec tamen, si posset, quid uellem, habebam. Hoc est igitur eiusmodi; reliqua plena adhuc & laudis, & gratiae, digna ijs libris, quos dilaudas. conseruatae ciuitates; cumulate publicanis satisfactum: offensus contumelia nemo, decreto iusto, & seuero perpauci, nec tamen quisquam, ut queri audeat. res gestae dignae

triumpho: de quo ipso nihil cupide agemus, sine tuo quidem consilio certe nihil. Clausula est difficilis in tradenda prouincia. sed haec deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus scilicet plura tu scis; saepius, & certiora audis. equidem doleo, non me tuis litteris certiorem fieri. huc enim odiosa afferebantur de Curione, de Paullo: non quo ullum periculum uideam stante Pompeio, uel etiam sedente; ualeat modo: sed mehercule Curionis, & Paulli, meorum familiarium, uicem doleo. formam igitur mihi totius reip. si iam es Romae aut cum eris, uelim mittas; quae mihi obuiā ueniat, ex qua me fingere possim, & praemeditari, quo animo accedam ad urbem. est enim quiddam, aduenientem non esse peregrinum, atque hospitem. Et, quod paene praeterij, Bruti tui caussa, ut saepe ad te scripsi, feci omnia. Cyprij numerabant: sed Scaptius centesimis, renouato in singulos annos fenore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompeium prolixior per ipsum, quam per me in Brutum: quem tamen ego praestare non poteram. erat enim rex perpauper; aberamq. ab eo ita longe, ut nihil possem, nisi litteris; quibus pugnare non destiti. summa haec est. pro ratione pecuniae liberius est Brutus tractatus, quam Pompeius. Bruto curata hoc anno talenta circiter C, *Pompeio in sex mensibus promissa* CC. *in Appij negotio quantum tribuerim Bruto, dici uix potest. quid est igitur, quod laborem? Amicos habet meras nugas, M. Scaptium:*

Scaptium: qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum uexaret, ut ante me fecerat, fortasse succenset: aut quia praefectus non est; quod ego nemini tribui negotiatori, non C. Vennonio, meo familiari, non tuo M. Lenio; & quod tibi Romae ostenderam me seruaturum, in quo perseuerauí. sed quid poterit queri is, qui, auferre pecuniam cum posset, noluit? Scaptio, qui in Cappadocia fuit, puto esse satisfactum. is a me tribunatum cum accepisset, quem ego ex Bruti litteris ei detulissem, postea scripsit ad me, se uti nolle eo tribunatu. Caius est quidam; cui cum praefecturam detulissem Bruti rogatu, multa & dixit, & fecit cum quadam mea contumelia, P. Clodij canis. is me nec proficiscentem Apameam prosecutus est; nec, cum postea in castra uenisset, atque inde discederet, numquid uellem, rogauit; & fuit aperte mihi, nescio quare, non amicus. hunc ego si in praefectis habuissem, quem tu me hominem putares? qui, ut scis, potentissimorum hominum contumaciam numquam tulerim, ferrem huius assectae? etsi hoc plus est, quam ferre, tribuere etiam beneficij aliquid, & honoris. is igitur Caius, cum Apameae me nuper uidisset Romam proficiscens, me ita appellauit: (Culleolum uix auderem) Vnde, inquit, me iubes petere cibaria? profecto respondi lenius, quam putabant oportuisse, qui aderant: me non instituisse ijs dare cibaria, quorum opera non essem usus. abijt iratus. huius nebulonis oratione si Brutus moueri potest,

licebit

licebit eum solus ames, me aemulum non habebis. sed illum eum futurum esse puto, qui esse debet. tibi tamen caussam notam esse uolui: & ad ipsum haec perscripsi diligentissime. omnino (soli enim sumus) nullas umquam ad me litteras misit Brutus, ne proxime quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, ἀκοινώνητον aliquid. tibi autem ualde
* solet in ore esse, grauius autem Non contemnere se, & reges odisse superbos. in quo tamen ille mihi risum magis, quam stomachum, mouere solet. sed plane parum cogitat, quid scribat, aut ad quem. Q. Cicero puer legit, ut opinor, & certe, epistolam inscriptam patri suo. solet enim aperire, idq. de meo consilio; si quid forte sit, quod opus sit sciri. in ea autem epistola erat illud idem de sorore, quod ad me. mirifice conturbatum uidi puerum. lacrymans mecum est questus. quid quaeris? miram in eo pietatem, suauitatem, humanitatemq. perspexi: quo maiorem spem habeo, nihil fore aliter, ac deceat. id te igitur scire uolui. Ne illud quidem praetermittam. Hortensius filius fuit Laodiceae cum gladiatoribus, flagitiose, et turpiter. hunc ego patris caussa uocaui ad cenam, quo die uenit: & eiusdem patris caussa nihil amplius. is mihi dixit, se Athenis me expectaturum, ut mecum decederet. recte, inquam. quid enim dicerem? omnino puto nihil esse, quod dixit. non quidem; ne offendam patrem, quem mehercule ualde diligo. sin fuerit meus comes; moderabor ita, ne quid eum offendam, quem

minime

minime uolo. Haec sunt, etiam illud. Orationem Q. Celeris mihi uelim mittas contra M. Seruilium. literas mitte quamprimum, si nihil fuerit, uel per tuũ tabellarium. Piliae. & filiae salutẽ. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 4

TARSVM *uenimus non. Iun. ibi me multa mouerunt, magnum in Syria bellum, magna in Cilicia latrocinia. Mihi difficilis ratio administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui muneris: illud autem difficillimum: relinquendus erat ex S. C. qui praeesset. nihil minus probari poterat, quam quaestor Messinius. nam de Coelio nihil audiebamus. rectissimum uidebatur, fratrem cum imperio relinquere: in quo multa molesta, discessus noster, belli periculum, militum improbitas, sexcenta praeterea. o rem totam odiosam. sed haec fortuna uiderit: quoniam consilio non multum uti licet. Tu, quando Romam saluus, ut spero, uenisti, uidebis, ut soles, omnia, quae intelliges nostra interesse, in primis de Tullia mea: cuius de condicione quid mihi placeret, scripsi ad Terentiam, cum tu in Graecia esses: deinde de honore nostro. quod enim tu absuisti, uereor ut satis diligenter actum in senatu sit de litteris meis. Illud praeterea* μυστικώτερον *ad te scribam, tu sagacius odorabere:*

τοῦ δάμαρτός μου ὁ ἀπελεύθερος (οἶδας ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρώην, ἐξ ὧν ἀλογευόμενος παρεφθέγγετο, πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων

του

τοῦ Κροτωνιάτου τυραννοκτόνου. δέδοικα δὴ, μή τι νοήσῃς, εἴς δήπου τοῦτο προσκεψάμενος, τὰ λοιπὰ ἐξ ἀσφαλείας. non queo tantum, quantum uereor, scribere. Tu autem fac, ut mihi tuae litterae uolent obuiae. Haec festinans scripsi in itinere, atque agmine. Piliae, & puellae Caeciliae bellissimae salutem dices. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

NVNC quidem profecto Romae es: quo te, si ita est, saluum uenisse gaudeo: unde quidem quam diu absuisti, magis a me abesse uidebare, quam si domi esses, minus enim mihi meae notae res erant, minus etiam publicae. quare uelim, etsi, ut spero, tu haec legente aliquantum tamen uiae processero, tamen obuias mihi litteras quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas, in primis de quo scripsi ad te antea. τῆς ξυναόρου τῆς ἐμῆς ὁ ἐξελεύθερος, ἔδοξέ μοι θαμὰ βατταρίζων, καὶ ἀλύων τοῖς ξυλλόγοις, καὶ ταῖς λέσχαις ὑπότι πεφυρακέναι καὶ ψήφους ἐν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς τοῦ Κροτωνιάτου. hoc tu indaga, ut soles, ast hoc magis. ἐξ ἄστεως ἐπταλόφου τειχῶν παρέδωκεν ἡμῶν γάμου ὀφειλήματα ὁ Κάμιλλος, αὐτόν τε ὀφείλοντα μνᾶς κδ. ἐκ τῶν Κροτωνιατικῶν, καὶ ἐκ τῶν Χερρονησιατικῶν μη. καὶ κληρονομούσας χιλ. κ. μ. τούτων δὲ μηδὲ ὀβολὸν διαλύσασθαι πάντων ὀφειληθέντων τοῦ δευτέρου μηνὸς τῇ νουμηνίᾳ. τὸν δὲ ἀπελεύθερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ Κόνωνος πατρὶ, μηδὲν ὁλοσχερῶς πεφροντικέναι. ταῦτα δύο, πρῶτον μὲν, ἵνα πάντα σώζῃ: δεύτερον δὲ, ἵνα μη-

δὲν τῆς τόκων ὀλιγωρήσῃς τῆς ἀπὸ τῆς προκειμένης ἡμέρας, ὅσας αὐτὸν ἠνέγκαμεν, σφόδρα δέδοικα. καὶ γὰρ παρῆν πρὸς ἡμᾶς κατασκεψόμενος, καί τι σχεδὸν ἤλπισας. ἀπογνοὺς δὲ, ἀλόγως ἀπέστη ἐπειπὼν, αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν. *meq́; obiurgauit uetere prouerbio*, τὰ μὲν διδόμενα. *reliqua uide, & , quantum fieri potest, perspiciamus. etsi annuum tempus prope iam emeritũ habebamus: dies enim* XXXIII. *erant reliqui: sollicitudine prouinciae tamen uel maxime urgebamur. cum enim arderet Syria bello; & Bibulus, in tanto maerore suo, maximam curam belli sustineret; ad meq́; legati eius, et quaestor, & amici litteras mitterent, ut subsidio uenirem: etsi exercitum infirmum habebam, auxilia sane bona; sed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum; (haec enim sunt nostra robora) tamen esse officium meum putaui, exercitum habere quamproxime hostem, quoad mihi praeesse prouinciae per S. C. liceret. sed, quo ego maxime delectabar, Bibulus molestus mihi non erat; de omnibus rebus scribebat ad me potius. & mihi decessionis dies* λεληθότως *obrepebat. qui cum aduenerit:* ἄλλο πρόβλημα, *quem praeficiam, nisi Coelius quaestor uenerit; de quo adhuc nihil certi habebamus. Cupiebam mehercule longiorem epistolam facere: sed nec erat res, de qua scriberem; nec iocari prae cura poteram. ualebis igitur, & puellae salutem articulate dices, nostraeq́; Piliaeq́;.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

EGO, *dum in prouincia omnibus rebus Appium orno, subito sum factus accusatoris eius socer. id quidem, inquis, dij approbant. ita uelim: teq. ita cupere certo scio: sed crede mihi, nihil minus putaram ego, qui de Ti. Nerone, qui mecum egerat, certos homines ad mulieres miseram: qui Romam uenerunt factis sponsalibus. sed hoc spero melius. mulieres quidem ualde intelligo delectari obsequio, & comitate adolescentis. cetera noli ἐξακανθίζειν. Sed heus tu, πυρούς ἐς δῆμον Athenis, placet hoc tibi? etsi non impediebant mei certe libri: non enim ista largitio fuit in ciues, sed in hospites liberalitas. me tamen de Academiae προπύλῳ iubes cogitare; quoniam Appius de Eleusine non cogitet. De Hortensio te certo scio dolere: equidem excrucior: decreueram enim cum eo ualde familiariter uiuere. Nos prouinciae praefecimus Coelium. puerum, inquies, & fortasse fatuum, & non grauem, & non continentem: assentior: fieri non potuit aliter. nam quas multo ante tuas acceperam litteras, in quibus ἐπέχειν te scripseras, quid esset mihi faciundum de relinquendo; eae me pungebant, uidebam enim, quae tibi essent ἐποχῆς caussae, (& erant eaedem mihi) puero ne traderem. fratri autem, illud non utile nobis. nam praeter fratrem nemo erat, quem sine contumelia quaestori, nobili praesertim, anteferrem. tamen, dum impendere*

Parthi

Parthi uidebantur, statueram fratrem relinquere, aut etiam reip. caussa contra S. C. ipse remanere. qui postea quam, incredibili felicitate, discesserunt; sublata dubitatio est. uidebam sermones: Hui fratrem reliquit? num est hoc non plus annum obtinere prouinciam? Quid, quod senatus eos uoluit praeesse prouincijs, qui non praefuissent? at hic triennium. Ergo haec ad populum. quid, quae tecum? nunquam essem sine cura, si quid iracudius, aut contumeliosius, aut negligentius. quae fortuita hominum? quid, si quid filius puer, & puer bene sibi fidens? qui esset dolor? quem pater non dimittebat; teq. id censere, moleste ferebat. at nunc Coelius, non dico equidem, quod egerit; sed tamen multo minus laboro. Adde illud. Pompeius, eo robore uir, ijs radicibus, Q. Cassium sine sorte delegit, Caesar Antonium: ego sorte datum offenderem? aut etiam inquirerem in eum, quem reliquissem? hoc melius: & huius rei plura exempla. senectuti quidem nostrae profecto aptius. at te apud eum, dij boni, quanta in gratia posui: eiq. legi litteras nō tuas, sed librarij tui. Amicorum litterae me ad triumphū uocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσίαν nostram, non negligendam. quare tu quoque, mi Attice, incipe hoc cupere; quo nos minus inepti uideamur, Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

QVINCTIVS *filius, pie sane, me quidem certe*

certe multum hortante, sed currentem animum patris sui sorori tuae reconciliauit. eum ualde tuae litterae excitarunt. quid quaeris? confido rem, ut uolumus, esse. Bis ad te ante scripsi de re mea familiari, si modo tibi redditae litterae sunt, graece, ἐν αἰνιγμοῖς. scilicet nihil est mouendum. sed tamen, ἀφελῶς percunctando de nominibus Milonis, &, ut expediat, ut mihi recepit, hortando, aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceae quaestorem Messinium expectare iussi, ut confectas rationes lege Iulia apud ciuitates possim relinquere. Rhodum uolo puerorum caussa: inde quamprimum Athenas: etsi Etesiae ualde reflant: his sed uolo magistratibus, quorum uoluntatem in supplicatione sum expertus. Tu tamen mitte mihi, quaeso, obuiam litteras, numquid putes reip. nomine tardandum esse nobis. Tiro ad te dedisset litteras, nisi eum grauiter ae-
* *grum Eseae reliquissem. sed nunciant, melius esse. ego tamen angor. nihil enim illo adolescente castius, nihil diligentius. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

CVM *instituissem ad te scribere, calamumq. sumpsissem, Batonius e naui recta ad me uenit domum Ephesi, & epistolam tuam reddidit prid. Kal. Oct. Laetatus sum felicitate nauigationis tuae, opportunitate Piliae, etiam mehercule sermone eiusdem de cõiugio Tulliae meae. Batonius autem miros terrores ad me attulit Caesarianos, cum Lepta etiam*

plura

plura locutus est, spero, falsa, sed certe horribilia: exercitum nullo modo dimissurum: cum illo praeto res des. Cassium tribunum, Lentulum cos. facere: Pompeio in animo esse urbem relinquere. Sed heus tu, numquid moleste fers de illo, qui se solet antefer re patruo sororis tuae filij? at a quibus uictus, sed ad rem. Nos Etesiae uehementissime tardarunt. detraxit x x ipsos dies etiam aphractus Rhodiorum. kal. Oct. Ephesi conscendentes hanc epistolam dedimus L. Tarquinio, simul e porto egredienti, sed expeditius nauiganti. nos Rhodiorum aphractis, ceterisq. longis nauibus tranquillitates au cupaturi eramus: ita tamen properabamus: ut non posset magis. De rauduscul0 Puteolano, gratum. Nunc uelim dispicias res Romanas; uideas, quid nobis de triumpho cogitandum putes; ad quem amici me uocant. ego, nisi Bibulus, qui, dum unus hospes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo sua, adniteretur de triumpho, aequo animo essem. nunc uero αἰσχρὸν σιωπᾶν. sed explora rem totam: ut, quo die congressi erimus, consilium capere possimus. At multa; qui & properarem, & ei litteras darem, qui aut mecum, aut paullo ante uenturus esset. Cicero tibi plurimam salutem dicit. tu dices utriusque nostrum uer bis & Piliae tuae, & filiae. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

IN PIRAEEA *cum exissem pridie id. Oct. accepi ab Acasto, seruo meo, statim tuas litteras: quas quidem cum exspectassem iam diu, admiratus sum, ut uidi obsignatam epistolam, breuitatem eius; ut aperui, rursus σύγχυσιν litterularum, quae solent tuae compositissimae, & clarissimae esse, ac ne multa, cognoui ex eo, quod ita scripseras, te Romam uenisse ad* XII. *kal. Oct. cum febri. perculsus uehementer, nec magis, quam debui, statim quaero ex Acasto. ille & tibi, & sibi uisum, & ita se domi ex tuis audisse, ut nihil esset incommode. id uidebatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem scripsisse. sed clamaui tamen; admiratusq. sum, quod nihilo minus ad me tua manu scripsisses. quare de hoc satis. spero enim, quae tua prudentia, & temperantia, & hercule, ut me iubet Acastus, confido te iam, ut uolumus, ualere. A Turranio te accepisse meas litteras gaudeo.* παραφύλαξον, *si me amas,* τὴν τοῦ φυρατοῦ φιλοτιμίαν αὐτόταθα. *hanc, quae mehercule mihi magno dolori est, (dilexi enim hominē) procura, quantulacunque est, Praetianam hereditatem. prorsus ille ne attingat. dices, nummos mihi opus esse ad apparatum triumphi: in quo, ut praecipis, nec me* κενὸν *in expetendo cognosces, nec* ἄτυφον *in abiiciendo. Intellexi ex tuis litteris, te ex Turrannio audisse, a me prouinciam fratri traditā.*

adeon

adeon' ego non perſpexeram prudentiā litterarum tuarum? ἐπέχειν te ſcribebas. quid erat dubitatione dignum? ſi eſſet quidquam; cur placeret, fratrem, & talem fratrem, relinqui? ἀϑέτησις iſta mihi tua, non ἐποχὴ, uidebatur. monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem: Τοὐρὸν ὄναρ ἐρῶν ἐμοί. eodem omnia, quaſi collocuti eſſemus, uidimus. non fuit faciendum aliter, meq. ἐπιχρονία ἐποχὴ tua dubitatione liberauit. ſed puto te accepiſſe de hac re epiſtolam, ſcriptam accuratius. ego tabellarios poſtero die ad uos eram miſſurus, quos puto ante uenturos, quam noſtrum Saufeium. ſed, eum ſine meis litteris ad te uenire, uix rectum erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, id eſt de Dolabella, perſcribas: de rep. quam praeuideo in ſummis periculis, de cenſoribus, maximeq. de ſignis, tabulis quid fiat, referatur ne. Idibus Oct. has dedi litteras: quo die, ut ſcribis, Caeſar Placentiam legiones quattuor. quaeſo, quid nobis futurum eſt? In arce Athenis ſtatio mea nunc placet. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VII.

CICERO S. D. ATTICO.

DEDERAM *equidem L. Saufeio litteras, & dederam ad te unum; quod, cum non esset temporis mihi ad scribendum satis, tamen hominem tibi tam familiarem sine meis litteris ad te uenire nolebam. sed, ut philosophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius. sin iam illas accepisti, scis me Athenas uenisse pridie id. Oct. e naui egressum in Piraeeum tuas ab Acasto nostro litteras accepisse; cóturbatum, quod cum febre Romam uenisses; bono tamen animo esse coepisse, quod Acastus ea, quae uellem, de alleuato corpore tuo nunciaret; cohorruisse autem, quod tuae litterae de legionibus Caesaris afferrent; & egisse tecum, ut uideres, ne quid* φιλοτιμία *eius, quem nosti, nobis noceret; & de quo iam pridem ad te scripseram. Turranius autem secus tibi Brundisii dixerat: quod ex ijs litteris cognoui, quas a Xenone, optimo uiro, accepi. Cur fratrem prouinciae non praefecissem, exposui breuiter. Haec fere sunt in illa epistola: nunc audi reliqua. Per fortunas, omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemq. tuam prudentiam,*

quam

quam mehercule in omni genere iudico singularem, conferto ad eam curam, ut de omni statu meo cogites. uidere enim mihi uideor tantam dimicationem, nisi idem deus, qui nos melius, quam optare auderemus, Parthico bello liberauit, respexerit remp. sed tantam, quanta numquam fuit. age, hoc malum mihi commune est cum omnibus: nihil tibi mando, ut de eo cogites: illud meum proprium πρόβλημα, *quaeso, suscipe. uides ne, ut te auctore sim utrunque complexus? ac uellem a principio te audisse amicissime monentem:*

Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπειθες:

Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος:

sed aliquando tamen persuasisti, ut alterum complecterer, quia de me erat optime meritus; alterum, quia tantum ualebat. feci igitur, atque effeci omni obsequio, ut neutri illorum quisquam esset me carior. haec enim cogitabamus; nec mihi, iuncto cum Pompeio, fore necesse peccare in rep. aliquando, nec, cum Pompeio sentienti, pugnandum esse cum Caesare: tanta erat illorum coniunctio. nunc impendet, ut & tu ostendis, & ego uideo, summa inter eos contentio. me autem uterque numerat suum. nisi forte simulat alter. nam Pompeius non dubitat (uere enim iudicat) ea, quae de rep. nunc sentiat, mihi ualde probari. utriusque autem accepi eiusmodi literas eodem tẽpore, quo tuas, ut neuter quenquam omnium pluris facere, quam me, uideretur. uerum quid agam? non quaero illa ultima, (si enim

castris res geretur, uideo cum altero uinci satius esse, quam cum altero uincere) sed illa, quae tum agentur, cum uenero; ne ratio absentis habeatur, ut exercitum dimittat. dic M. Tulli. quid dicam? expecta, amabo te, dum Atticum conueniam. non est locus ad tergiuersandum contra Caesarem. ubi illae sunt densae dexterae? nam, ut illi hoc liceret, adiuui, rogatus ab ipso Rauennae de Coelio tribuno pl. ab ipso autem? etiam a Cnaeo nostro, in illo diuino tertio consulatu. aliter sensero: αἰδέομαι non Pompeium modo, sed Τρῶας, καὶ Τρῳάδας. Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταθήσει, quis? tu ipse scilicet, laudator & factorum, & scriptorum meorum. hanc ego plagam effugi per duos superiores Marcellorum consulatus, cum est actum de prouincia Caesaris. nunc incido in discrimen ipsum. itaque, ut stultus primus suam sententiam dicat, mihi ualde placet de triumpho nos moliri aliquid, extra urbem esse cum iustissima caussa. tamen dabunt operam, ut eliciant sententiam meam. Ridebis hoc loco fortasse: quam uellem etiam nunc in prouincia morari. plane opus fuit, si hoc impendebat. etsi nil miserius. nam, ὁδοῦ πάρεργον, uolo te hoc scire: omnia illa prima, quae etiam tu litteris in caelum ferebas, ἐπίτηκτα fuerunt. quam non est facilis uirtus, quam uero difficilis eius diuturna simulatio. cum enim hoc rectum, & gloriosum putarem, ex annuo sumptu, qui mihi decretus esset, me C. Coelio quaestori relinquere annuũ, referre in aerarium ad HS

CIↃ:

CIↃ: *ingemuit nostra cohors, omnê illud putans distribui sibi oportere: ut ego amicior inuenirer Phrygum, & Cilicum aerariis, quam nostro. sed me non mouerunt. nam & mea laus apud me plurimum ualuit: nec tamen quidquam honorifice in quenquam fieri potuit, quod praetermiserim. Sed haec fuerit, ut ait Thucydides, ἐκβολὴ λόγου non inutilis. Tu autem de nostro statu cogitabis: primum quo artificio tueamur beneuolentiam Caesaris: deinde de ipso triumpho: quem uideo, nisi reip. tempora impedient, ἀπόριστον. iudico autem cum ex litteris amicorum, tum ex supplicatione: quam qui non decreuit, plus decreuit, quam si omnes decreuisset triumphos. ei porro assensus est unus, familiaris meus, Fauonius, alter iratus Hirrus. Cato autem & scribendo affuit, & ad me de sententia sua iucundissimas litteras misit.. sed tamen gratulans mihi Caesar de supplicatione, triumphat de sententia Catonis; nec scribit, quid ille sententiae dixerit, sed tantum, supplicationem eum mihi non decreuisse. Redeo ad Hirrum. coeperas eum mihi placare: perfice. habes Scrofam, habes Silium. ad eos ego etiam antea scripsi, & ad ipsum Hirrum: locutus enim erat cum iis, commode se potuisse impedire, sed noluisse; assensum tamen esse Catoni, amicissimo meo; cum is honorificentissimam in me sententiam dixisset; nec me ad se ullas litteras misisse, cum ad omnes mitterem. uerum dicebat. ad eum enim solum, & ad Crassipedem non scripseram.*

ram. Atque haec de rebus forensibus. redeamus domum. Diiungere me ab illo uolo. mirus est φυράτης, germanus Laertidius.

Ἀλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ.

Reliqua expediamus, hoc primum, quod accessit cura dolori meo, sed hoc tamen, quidquid est: Praetianum cum ijs rationibus, quas ille meas tractat, admisceri nolo. scripsi ad Terentiam, scripsi etiam ad ipsum, me, quidquid possem nummorum, ad apparatum sperati triumphi ad te redacturum. ita puto ἀμεμπτα fore. uerum, ut lubebit. Hanc quoque suscipe curam, quemadmodum experiamur. id & ostendisti quibusdam litteris, ex Epiro, & Athenis datis; & in eo ego te adiuuabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

BRVNDISIVM *uenimus* VII. Kal. *Dec. usi tua felicitate nauigandi, ita belle nobis flauit ab Epiro lenissimus Auster mitis. hunc σπουδειάζοντα, si cui uoles τῶν νεωτέρων, pro tuo uendito. Inualetudo tua me ualde conturbat. significant enim tuae litterae, te prorsus laborare. ego autem, cum sciam, quam sis fortis, uehementius esse quiddam suspicor, quod te cogat cedere, & propemodum infringat. etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit decessisse, & alteram leuiorem accedere. Terentia uero, quae quidem eodem tempore ad portam Brundisinam uenit, quo ego in portum, mihiq. obdiam in foro fuit, L. Pontium sibi in Trebulano*

lano dixisse narrabat, etiam eam decessisse. quod si ita est, quod maxime hercule opto; id spero tua prudentia, & temperantia te consecutum. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas uno tempore accepi, aliam alia iucundiorem, quae quidem erant tua manu. nam Alexidis manum amabam, quod tã prope accedebat ad similitudinem tuae litterae: manum non amabam quia indicabat te non ualere. cuius quoniam mentio iam facta est, Tironem Patris aegrum reliqui, adolescentem, ut nosti, (& adde, si quiduis) probum: nihil uidi melius: itaque careo aegre. quamquam uidebatur se non grauiter habere: tamen sum sollicitus, maximamq. spem habeo in Mˈ. Curij diligentia, de qua ad me scripsit Tiro, & multi nunciarunt. Curius autem ipse sensit, quam tu uelles a me diligi: & eo sum admodum delectatus: & mehercule est, quem facile diligas. αὐτόχθον in homine urbanitas. eius testamentum * *de tortorio, Ciceronum signis obsignatum, cohortisq. praetoriae. fecit palam te ex libella, me ex teruncia. Corcyrae Alexion me opipare muneratus est. Q. Ciceroni obsisti non potuit, quo minus Thyamim uideret. Filiola tua te delectari laetor, & probari tibi* στοργὴν φυσικὴν *esse*, τὴν πρὸς τὰ τέκνα. *etenim, si haec non est, nulla potest homini esse ad hominem naturae adiunctio: qua sublata, uitae societas tollitur. bene eueniat, inquit Carneades, spurce, sed tamen prudentius, quam Lucius noster, & Patron: qui cum omnia ad se referant, nec quidquam*

alterius

alterius caussa fieri putent; et cum ea re bonum uirum oportere esse dicant, ne malum habeat, non quo id natura rectum sit; non intelligunt se de callido homine loqui, non de bono uiro. sed haec opinor sunt in ijs libris, quos tu laudando, animos mihi addidisti. Redeo ad rem. Quo modo exspectabam epistolam, quam Philoxeno dedisses? scripseras enim, in ea esse de sermone Pompeij Neapolitano. eam mihi Patro Brundisij reddidit: Corcyrae, ut opinor, acceperat. nihil potuit esse iucundius. erat enim de rep. de opinione, quam is uir haberet integritatis meae, de beneuolentia, quam ostendit eo sermone, quem habuit de triumpho. sed tamen hoc iucundissimum. quod intellexi, te ad eum uenisse, ut eius animum erga me perspiceres. hoc mihi inquam accidit iucundissimum. De triumpho autem, nulla me cupiditas umquā tenuit ante Bibuli impudentissimas litteras, quas amplissime supplicatio cō secuta est. a quo si ea gesta sunt, quae scripsit; gauderem, & honori fauerem: nunc illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulerit, honore augeri; me, ut cuius exercitu spem illius exercitus habuit, idem non assequi, dedecus est nostrum, nostrū, inquam, te coniungens. itaque omnia experiar, &, ut spero, assequar. quod si tu ualeres, iam mihi quaedam explorata essent: sed, ut spero, ualebis. De raudusculo Numeriana multum te amo. Hortensius quid egerit, aueo scire, Cato quid agat: qui quidem in me turpiter fuit maleuolus:

dedit integritatis, iustitiae, clementiae, fidei mihi testimonium, quod non quaerebam; quod postulabam, negauit. itaque Caesar ijs litteris, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exultat Catonis, in me ingratissimi, iniuria? at hic idem Bibulo dierum XX. *ignosce mihi, non possum haec ferre, nec feram. cupio ad omnes tuas epistolas; sed nihil necesse est: iam enim te uidebo. illud tamen de Chrysippo. nam de altero illo minus sum admiratus, operario homine: sed tamen ne illo quidem quidquam improbius. Chrysippum uero, quem ego, propter litterularum nescio quid, libenter uidi, in honore habui, discedere a puero, insciente me? mitto alia, quae audio, multa: mitto furta: fugam non fero; qua mihi nihil uisum est sceleratius. itaque usurpaui uetus illud Drusi, ut ferunt, praetoris in eo, qui eadem liber non iuraret: me istos liberos non addixisse, praesertim cum adesset nemo, a quo recte uindicarentur. id tu, ut uidebitur, ita accipies: ego tibi assentiar. Vni tuae disertissimae epistolae non rescripsi, in qua est de periculis reip. quid rescriberem? ualde eram perturbatus: sed, ut nihil magnopere metuam, Parthi faciunt, qui repente Bibulum semiuiuum reliquerunt. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

AD VIII. *idus Dec. in Trebulanum ueni, & ibi tuas litteras legi, quas Philotimus mihi reddidit, e quibus hanc primo aspectu uoluptatem cepi,*

quod

quod erant a te ipso scriptae, deinde earum accuratissima diligentia sum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicaearcho assentiri negas, etsi cupidissime expeditum a me sit, & approbante te, ne diutius anno in prouincia essem, tamen non est nostra contentione perfectum. sic enim scito, uerbum in senatu factum esse numquam de ullo nostrum, qui prouincias obtinuimus, quo in his diutius, quam ex S. C. maneremus: ut iam ne istius quidem rei culpam sustineam, quod minus diu fuerim in prouincia, quam fortasse fuerit utile. sed quid, si hoc melius? oportune dici uidetur, ut in hoc ipso. siue enim ad concordiam res adduci potest, siue ad bonorum uictoriam; utriusuis rei me aut adiutorem uelim esse, aut certe non expertem: sin uincuntur boni; ubicunque essem, una cum ijs uictus essem. quare celeritas nostri reditus ἀμεταμέλητος debet esse. quod si ista nobis cogitatio de triumpho iniecta non esset, quam tu quoque approbas: nae tu haud multum requireres illum uirum, qui in VI. *libro informatus est. quid enim tibi faciam, qui illos libros deuorasti? qui nunc ipsum non dubitabo rem tantam abijcere, si id erit rectius. utrumque uero simul agi non potest, & de triumpho ambitiose, & de rep. libere. sed ne dubitaris, quin, quod honestius, id mihi futurum sit antiquius. Nam quod putas utilius esse uel mihi, quod tutius sit, uel etiam ut reip. prodesse possim, me esse cum imperio: id coram considerabimus quale*

le sit. habet enim res deliberationem: etsi ex parte magna tibi assentior. De animo autem meo erga remp. bene facis, quod non dubitas; & illud probe indicas, nequaquam satis pro meis officijs, pro ipsius in alios effusione illum in me liberalem fuisse; eiusq. rei caussam uere explicas; & eis, quae de Fabio, Caninioq. acta scribis, ualde consentiunt. quae si secus essent, totumq. se ille in me profudisset: tamen, illa quam scribis, custos urbis me praeclarae inscriptionis memorem esse cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium, aut Seruim, quibus tu es contentus; sed aliquid nos uellet nobis dignum & sentire, & defendere. quod quidem agerem, si liceret, alio modo, ac nunc agendum est. de sua potentia dimicant homines hoc tempore, periculo ciuitatis. nam, si resp. defenditur; cur ea, consule isto ipso, defensa non est? cur ego, in cuius caussa reip. salus consistebat, defensus postero anno non sum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum est? cur tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem tribuni pl. ferrent? his ille rebus ita conualuit, ut nunc in uno ciue resp. ad resistendum imbecilla sit. quam mallem, tantas ei uires non dedisset, quam nunc tam ualenti resisteret. sed, quoniam res eo deducta est, nō quaeram, ut scribis, τὸ σκάφος τῶν Ἀτρειδῶν. mihi σκάφος unum erit, quod a Pompeio gubernabitur. illud ipsum, quod ais; quid fiet, cum erit dictum? dic M. Tulli σύντομα. Pompeio assentiar: ipsum tamen

Pom-

Pompeium separatim ad concordiam hortabor. sic enim sentio; maximo in periculo rem esse. uos scilicet plura, qui in urbe estis. uerumtamen hoc uideo, cum homine audacissimo, paratissimoq. negotium esse; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione, ignominiaq. dignos illac facere, omnem fere iuuentutem, omnem illam urbanam, ac perditam plebem, tribunos ualentes, addito C. Cassio, omnes, qui aere alieno premantur; quos plures esse intelligo, quam putaram. caussam solum illa caussa non habet; ceteris rebus abundat. hic omnia facere omnis, ne armis decernatur: quorum exitus semper incerti, nunc uero in alteram partem magis timendi. Bibulus de prouincia decessit; Veientonem praefecit. in decedendo erit, ut audio, tardior. quem cum ornauit Cato, declarauit, ijs se solis non inuidere, quibus nihil, aut non multum ad dignitatem posset accedere. Nunc uenio ad priuata: fere enim respondi tuis litteris de rep. & ijs, quas in suburbano, & ijs, quas postea scripsisti. ad priuata uenio. Vnum etiam de Coelio. tantum abest, ut meam ille sententiam moueat, ut ualde ego ipsi, quod de sua sententia decesserit, paenitendum putem. sed quid est, quod cuncti Lucceijs sint addicti? hoc te praetermisisse miror. De Philotimo, faciam equidem, ut mones: sed ego mihi ab illo non rationes exspectabam, quas tibi edidit, uerum id reliquum, quod ipse in Tusculano me referre in commentarium mea manu uoluit: quodq. idem in Asia

mihi

mihi sua manu scriptum dedit. id si praestaret; quantum mihi aeris alieni esset, tibi edidit, tantum, & plus etiam ipse mihi deberet. sed in hoc genere, si modo per remp. licebit, non accusabimur posthac: neque hercule antea negligentes fuimus, sed amicorum multitudine occupati: ergo utemur, ut polliceris, & opera, & consilio tuo: nec tibi erimus, ut spero, i eo molesti. De serperastris cohortis meae, nihil est, quod doleas. ipsi enim, se collegerunt admiratione uitae integritatis meae. sed me mouerat nemo magis, quam is, quem tu neminem putas. idem & initio fuerat; & nunc est egregius: sed in ipsa decessione significauit, sperasse se aliquid; & id, quod animum induxerat paulisper, non tenuit: sed cito ad se rediit; meisq. honorificentissimis erga se officiis uictus, pluris ea duxit, quàm omnem pecuniam. Ego a Curio tabulas accepi, quas mecum porto. Hortensij legata cognoui. nunc aueo scire, quid hominis sit, & quarum rerum auctionem instituat. nescio enim, cur, cum portam Flumentanam Coelius occuparit, ego Puteolos non faciā meos. Venio ad Piraeea. in quo magis reprehendēdus sum, quod homo Romanus Piraeea scripserim, non Piraeeum, (sic enim omnes nostri locuti sunt) quam quod, in, addiderim. non enim hoc ut opido praeposui, sed ut loco. & tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, & Nicias Cous non rebatur, opidum esse Piraeea. sed de re uidero, nostrum quidem si est peccatum, in eo est, quod, non ut de opido, *

locutus

locutus sum, sed ut de loco: secutusq. sum, non dico Caecilium, Mane ut ex portu in Piraeeum; (malus enim auctor latinitatis est) sed Terentium, cuius fabellae, propter elegantiam sermonis, putabantur a C. Laelio scribi: Heri aliquot adolescentuli coimus in Piraeeum. & idem, Mercator hoc addebat, captam e Sunio. quod si δήμους opida uolumus esse, tam est opidum Sunium, quam Piraeeum. sed quoniam grammaticus es; si hoc mihi ζήτημα persolueris, magna me molestia liberaris. Ille mihi literas blandas mittit. facit idem pro eo Balbus. mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. sed scis, illi reliquum quantum sit. putas ne igitur uerendum esse, ne aut obijciat id nobis aliquis, si languidius; aut repetat, si fortius? quid ad haec reperis? soluamus, inquis. age, a Coelio mutuabimur. hoc tu tamen consideres uelim. puto enim, in senatu si quando praeclare pro rep. dixero, Tartessium istum tuum mihi exeunti, Iube sodes nummos curare. Quid superest? etiam. gener est suauis mihi, Tulliae, Terentiae quantumuis. uel ingenij, uel humanitatis satis. reliqua, quae nosti, ferenda. scis enim, quos aperuimus. qui omnes, praeter eum, de quo per te egimus, reum me facere rentur. ipsis enim expensum nemo offeret. Sed haec coram: nam multi sermonis sunt. Tironis reficiendi spes est in M'. Curio: cui ego scripsi, tibi eum gratissimum facturum. Vale. D. V. id. Dec. a Pontio, ex Trebulano,

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 4

DIONYSIVM, *flagrantem desiderio tui, misi ad te, nec mehercule aequo animo, sed fuit concedendum. quem quidem cognoui cum doctum, quod mihi iam ante erat notum, tum sanctum, plenum officij, studiosum etiam meae laudis, frugi hominem, ac, ne libertinum laudare uidear, plane uirum bonum. Pompeium uidi* IV. *id. Dec. fuimus una horas duas fortasse. magna laetitia mihi ui sus est affici meo aduentu. de triumpho hortari, su scipere partes suas: monere, ne ante in senatum accederem, quam rem confecissem; ne, dicendis sententijs, aliquem tribunum alienarem. quid quaeris? in hoc iudicio, et officio sermonis nihil potuit esse pro lixius. de rep. autem ita mecum locutus est, quasi non dubium bellum haberemus. nihil ad spem concordiae: plane illum ab se alienatum, cum ante intelligeret, tum uero proxime indicasse: uenisse Hirtium a Caesare, qui esset illi familiarissimus; ad se non accessisse; &, cum ille ad* VIII. *id. Dec. uesperi uenisset, Balbus de tota re constituisset, ad* VII. *ad Scipionem ante lucem uenisse; multa de nocte profectum esse ad Caesarem. hoc illi* τεκμηριῶδες *uidebatur esse alienationis. quid multa? nihil me aliud consolatur, nisi quod illum, cui etiam inimici alterum consulatum, fortuna summam potentiam dederit, non arbitror fore tam amentem, ut haec in discrimen adducat. quod si ruere coeperit; ne ego*

multa timeo; quae non audeo scribere. sed, ut nunc est, ad III. non. Ian. ad urbem cogito. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

MVLTAS *uno tempore accepi epistolas tuas: quae mihi, quanquam recentiora audiebam ex ijs, qui ad me ueniebant, tamen erant iucundae. studium enim, & beneuolentiam declarabant. Inualetudine tua moueor: et, Piliam in idem genus morbi delapsam, curam tibi afferre maiorem sentio. date igitur operam, ut ualeatis. De Tirone, uideo tibi curae esse: quem quidem ego, etsi mirabiles utilitates mihi praebet; cum ualet, in omni genere uel negotiorum, uel studiorum meorum, tamen propter humanitatem, & modestiam malo saluum, quam propter usum meum. Philogenes mecum nihil unquam de Luscenio locutus est: de ceteris rebus habes Dionysium. Sororem tuam non uenisse in Arcanum miror. De Chrysippo, meum consilium probari tibi, non moleste fero. Ego in Tusculanum nihil sane hoc tempore. deuium est τοῖς ἀπαντῶσιν, & habet alia δύχρηστα. sed de Formiano Tarracinam pridie Kal. Ian. inde Pontinium summam: inde Albanum Pompeij: ita ad urbem III. non. natali meo. De rep. quotidie magis timeo. non enim boni, ut putaui, consentiunt. quos ego equites R. quos senatores uidi, qui acerrime cum cetera, tum hoc iter Pompeij uituperarent? pace opus est. ex uictoria cum multa mala, tum certe tyrannis existet. sed*

sed haec propediem coram. Iam plane mihi deest, quid ad te scribam. nec enim de rep. quod uterque nostrum scit eadem: & domestica nota sunt ambobus. reliquum est iocari, si hic sinat. nam ego is sum, qui, illi concedi, putem, utilius esse quod postulat, quam signa conferri. sero enim resistimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. quid sentis igitur? inquis. nihil scilicet, nisi de sententia tua, nec prius quidem, quam nostrum negotium aut confecerimus, aut deposuerimus. Cura igitur, ut ualeas. aliquando ἀπότριψαι quartanam istam diligentia, quae in te summa est.

CICERO S. D. ATTICO. 6

PLANE *deest, quid ad te scribam. nota omnia tibi sunt: nec ipse habeo, a te quid expectem. tantum igitur nostrum illud sollemne seruemus, ut ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus. De rep. ualde timeo: nec adhuc fere inueni, qui non concedendum putaret Caesari, quod postularet, potius, quam depugnandum. est illa quidem impudens postulatio, opinione ualentior: cur autem nunc primum ei resistamus? οὐ γὰρ ἄν τόδε μεῖζον ἔποι κακὸν, quam cum quinquennium prorogabamus, aut cum, ut absentis ratio haberetur, ferebamus. nisi forte haec illi tum arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. dices, quid tu igitur sensurus es? non idem, quod dicturus. sentiam enim omnia facienda, ne armis decertetur: dicam idem, quod*

Pompeius; neque id faciam humili animo. sed rursus hoc permagnum reip. malum est, & quodam modo mihi praeter ceteros non rectum, me in tantis rebus a Pompeio diffidere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

DIONYSIVS, *uir optimus, ut mihi quoque est perspectus, et doctissimus, tuiq. amantissimus, Romam uenit* XV. *Kal. Ian. & litteras a te mihi reddidit. tot enim uerba sunt de Dionysio in epistola tua. illud putato. non adscribis, Et tibi gratias egit. atqui certe ille agere debuit: &, si esset factum, quae tua est humanitas, adscripsisses. mihi autem nulla de eo* παλινῳδία *datur propter superioris epistolae testimonium. sit igitur sane bonus uir. hoc enim ipsum bene fecit, quod mihi sui cognoscendi penitus etiam istam facultatem dedit. Philogenes recte ad te scripsit: curauit enim, quod debuit. eum ego uti ea pecunia uolui, quoad liceret. itaque usui est menses* XIII. *Pontinium cupio ualere: et quod scribis in urbem introisse, uereor quid sit. nam id nisi graui de caussa non fecisset. Ego, quoniam* IV. *non. Ian. compitalicias dies, nolo eo die in Albanum uenire molestus familiae: ueniam* III. *non. igitur: inde ad urbem prid. non. Tua* λῆψις *quem in diem incurrat, nescio: sed prorsus te commoueri incommodo ualetudinis tuae nolo. De honore nostro, nisi quid occulte Caesar per suos tribunos molitus erit, cetera uidentur esse tranquilla. tranquillissimus*

mus autem animus meus, qui totum istuc aequi bo. ni facit, & eo magis, quod iam a multis audio constitutum esse Pompeio, & eius consilio, in Siciliam me mittere, quod imperium habeam. id est ΑΣΣυρι-τικὸν. nec enim senatus decreuit, nec populus iussit, me imperium in Sicilia habere. sin hoc resp. ad Pompeium refert: qui me magis, quam priuatum aliquem, mittat? itaque, si hoc imperium mihi molestum erit; utar ea porta, quam primum uidero. Nam quod scribis, mirificam expectationem esse mei; neque tamen quemquam bonorum, aut satis bonorum dubitare, quid sensurus sim: ego, quos tu bonos esse dicas, non intelligo: ipse nullos noui; sed ita, si ordines bonorum quaerimus. nam singulares sunt boni uiri. uerum in dissensionibus ordines bonorum, & genera quaerenda sunt. senatum bonum putas, per quem sine imperio prouinciae sunt? numquam enim Curio sustinuisset, si cum eo agi coeptum esset. quam sententiam senatus sequi noluit. ex quo factum est, ut Caesari non succederetur. an publicanos? qui numquam fuerunt mi. sed nunc Caesari sunt amicissimi. an feneratores? an agricolas? quibus optatissimum est otium. nisi eos timere putas, ne sub regno sint, qui id numquam, dummodo otiosi essent, recusarunt. quid ergo? exercitum retinentis, cum legis dies transierit, rationem haberi placet? mihi uero ne absentis quidem. sed, cum id datum est, illud una datum est. Annorum decem imperium, & ita latum, placet? placet igitur etiam me expul-

sum, & agrum Campanum perisse, & adoptatum patricium a plebeio, Gaditanum a Mitylenaeo. & Labieni diuitiae, & Mamurrae placent, & Balbi horti, & Tusculanum. sed horum omnium fons unus est. imbecillo resistendum fuit: & id erat facile. nunc legiones XI, equitatus tantus, quantum uolet; transpadani, plebs urbana, tot tribuni pl. tam perdita iuuentus, tanta auctoritate dux, tanta audacia. cum hoc aut depugnandum est, aut habenda e lege ratio. depugna, inquis, potius, quam seruias: ut quid? si uictus eris, proscribare: si uiceris, tamen seruias. quid ergo, inquis, acturus es? idē quod pecudes, quae dispulsae sui generis sequuntur greges. ut bos armenta, sic ego bonos uiros, aut eos, quicumque dicentur boni, sequar, etiam si ruēt. quid sit optimum male contractis rebus, plane uideo. nemini est enim exploratum, cum ad arma uentum est, quid futurum sit: at illud omnibus, si boni uicti sunt, nec in caede principum clementiorē hunc fore, quam Cinna fuerit, nec moderationem, quam Sylla, in pecunijs locupletium. Ἐμπλητόμαί σοι *iam dudum; & facerem diutius, nisi me lucerna deficeret. Ad summam, dic M. Tulli. assentior Cn. Pompeio, id est T. Pomponio. Alexim, humanissimum puerum, nisi forte, dum ego absum, adolescens factus est, (id enim agere uidebatur) saluere iubeas uelim.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVID opus est de Dionysio tam ualde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidem? suspicionem autem eo mihi maiorem tua taciturnitas attulerat, quod & tu soles conglutinare amicitias testimonijs tuis; & illum aliter cum alijs de nobis locutum audiebam. sed prorsus ita esse, ut scribis, mihi persuades: itaque ego is in illum sum, quem tu me esse uis. Diem tuum ego quoque ex epistola quadam tua, quam incipiente febricula scripseras, mihi notaueram; & animaduerteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum uenire III. non. Ian. sed, amabo te nihil incommodo ualetudinis feceris. quid enim est tantum in uno, aut altero die? Dolabellam uideo Liuiae testamento cum duobus coheredibus esse in triente, sed iuberi mutare nomen. est πολιτικὸν σκέμμα, rectum ne sit nobili adolescenti mutare nomen mulieris testamento. sed id φιλοσοφώτερον διακρινήσομεν, cum sciemus, quantum quasi sit in trientis triente. Quod putasti fore, ut ante, quam istuc uenirem, Pompeium uiderem: factum est ita. nam VI. kal. ad Lauernium me consecutus est. una Formias uenimus, & ab hora octaua ad uesperum secreto collocuti sumus. Quod quaeris, ecquae spes pacificationis sit: quantum ex Pompeii multo, & accurato sermone perspexi, ne uoluntas quidem est. sic enim existimat, si ille, uel dimisso exercitu, consul factus sit,

σύγχυσιν τῆς πολιτείας fore. atque etiam putat eum, cum audierit, contra se diligenter parari, consulatum hoc anno neglecturum, ac potius exercitum prouinciamq. retenturum. sin autem ille fureret; uehementer hominem contemnebat, & suis, & reip. copijs confidebat. quid quaeris? etsi mihi crebro ξυνὸς ἐνυάλιος occurrebat; tamen leuabar cura, uirum fortem, & peritum, & plurimum auctoritate ualentem audiens, πολιτικῶς de pacis simulatae periculis disserentem. habebamus autem in manibus Antonij concionem, habitam X. kal. Ian. in qua erat accusatio Pompeij usque a toga pura, querela de damnatis, terror armorum. in quibus ille, Qud censes, aiebat, facturum esse ipsum, si in possessionem reip. uenerit, cum haec quaestor eius infirmus, & inops audeat dicere? quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere uisus est. ex illa autem sententia ira relinquendae urbis mouet hominem, ut puto. mihi autem illud molestissimum est, quod soluendi sunt nummi Caesari, & instrumentum triumphi eo conferendum: est enim ἄμορφον, ἀντιπολιτευομένου χρεωφειλέτην esse. Sed haec, & multa alia coram. Valetudinem tuam cura diligenter.

CICERO S. D. ATTICO 9

QVOTIDIE ne, inquis, a te accipiendae litterae sunt? si habebo, cui dem, quotidie. at iam ipse ades. tum igitur, cum uenero, desinam. Vnas uideo

uideo mihi a te non esse redditas; quas L. Quinctius, familiaris meus cum ferret, ad Bustum Basilij uulneratus, & despoliatus est. uidebis igitur, num quid fuerit in ijs, quod me scire opus sit. & simul ut hoc διευκρινήσεις: πρόβλημα sane πολιτικόν: cum sit necesse, aut haberi Caesaris rationem, illo exercitum uel per senatum, uel per tribunos pl. obtinente; aut persuaderi Caesari, ut tradat prouinciam, atque exercitum, & ita consul fiat; aut, si id non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente prouinciam; aut, si per tribunos pl. non patiatur, tamen quiescat, rem adduci ad interregnum; aut, si ob eam caussam, quod ratio eius non habeatur: exercitum adducat, armis cum eo contendere; illum autem initium facere armorum aut statim nobis minus paratis, aut tum, cum comitijs, amicis eius postulantibus ut e lege ratio habeatur, impetratum non sit: ire autem ad arma aut hanc unam ob caussam, quod ratio non habetur; aut addita caussa, si forte tribunus pl. senatum impediens, aut populum incitans notatus, aut senatus consulto circumscriptus, aut sublatus, aut expulsus sit, dicens ue se expulsum, ad illum confugerit: suscepto autem bello, aut tenenda sit urbs, aut, ea relicta, ille a commeatu, & reliquis copijs intercludendus: quod horum malorum, quorum aliquod certe subeundum est, minimum putes. dices profecto, persuaderi illi, ut tradat exercitum, & ita consul fiat. est omnino

id

id eiusmodi, ut, si ille eo descendat, contra dici nihil possit: idq. eum, si non obtinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. nobis autem, ut quidam putant, nihil est timendum magis, quam ille consul. at sic malo, inquies, quam cum exercitu. certe. sed istuc ipsum, SIC, *o magnum malum, putat aliquis: neque ei remedium est ullum. cedendum est, si id uolet. uide consulem illum iterum, quem uidisti consulatu priore. at tum imbecillus plus, inquis, ualuit, quam tota resp. quid nunc putas? & eo consule, Pompeio certum est esse in Hispania. o rem miseram: siquidem id ipsum deterrimum est, quod recusari non potest, & quod ille si faciat, iam iam a bonis omnibus summam ineat gratiam. Tollamus igitur hoc, quo illum posse adduci negát. de reliquis quid est deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissime postulat. nam quid impudentius? tenuisti prouinciam per decem annos, non tibi a senatu, sed a te ipso per uim, & per factionem datos. praeterijt tempus legitimum, non legis, sed libidinis tuae: fac tamen, legis: ut succedatur, decernitur: impedis; & ais habe mei rationem. habe tu nostrum. exercitum tu habeas diutius, quam populus iussit, inuito senatu? Depugnes oportet, nisi concedis. Cum bona quidem spe, ut ait idem, uel uincendi, uel in libertate moriendi. Iam, si pugnandum est; quo tempore, in casu; quo consilio, in temporibus situm est. itaque te in ea quaestione non exerceo: ad*

ea

ea, quae dixi, affer, si quid habes. equidem dies, noctesq. torqueor. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

SVBITO *consilium cepi, ut ante, quam luceret, exirem; ne qui conspectus fieret, aut sermo, lictoribus praesertim laureatis. de reliquo, neque hercule, quid agam, nec, quid acturus sim, scio: ita sum perturbatus temeritate nostri amentissimi consilij. tibi uero quid suadeam, cuius ipse consilium exspecto? Cnaeus noster quid consilij ceperit, capiatue, nescio, adhuc in opidis coarctatus: & stupent omnes. si in Italia consistat, erimus una. sin cedet, consilij res est. adhuc certe, nisi ego insanio, stulte omnia, & incaute. Tu, quaeso, crebro ad me scribe, uel quod in buccam uenerit. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 11

QVAESO, *quid hoc est? aut quid agitur? mihi enim tenebrae sunt. Cingulum, inquit, nos tenemus. Anconem amisimus. Labienus discessit ab Caesare. utrum de imperatore populi R. an de Hannibale loquuntur? o hominem amentem, & miserum, qui ne umbram quidem umquam* τοῦ καλοῦ *uiderit. atque haec ait omnia facere se dignitatis caussa. ubi est autem dignitas, nisi ubi honestas? num honestum igitur, habere exercitum nullo publico consilio? occupare urbes ciuium, quo facilior sit aditus ad patriam?* χρεῶν ἀποκοπὰς,

φυγάδων καθόδους, sexcenta alia scelera moliri, τὴν θεῶν μεγίστην ὡς ἔχειν τυραννίδα? sibi habeat suam fortunam, unam mehercule tecum apricationem in illo Lucretino tuo sole malim, quam omnia istiusmodi regna; uel potius mori millies, quam semel istiusmodi quidquam cogitare. quid si tu uelis? inquis. age quis est, cui uelle non liceat? sed ego ipsum, uelle, miserius esse duco, quam in crucem tolli. una res est ea miserior, adipisci, quod ita uolueris. Sed haec hactenus: libenter enim in his molestijs ἐνσχολάζωσοι. redeamus ad nostrum. Per fortunas, quale tibi consilium Pompeij uidetur? hoc quaero, quod urbem reliquerit. ego enim ἀπορῶ: tum nihil absurdius. Vrbem tu relinquas? ergo idem, si Galli uenirent. non est, inquit, in parietibus resp. at in aris, & focis: fecit idem Themistocles. fluctum enim totius barbariae ferre urbs una non poterat. at idem Pericles non fecit, annum fere post quinquagesimum, cum praeter moenia nihil teneret. nostri olim, urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.

οὕτω που τῶν πρόσθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν.

rursus autem ex dolore municipali, sermonibusq. eorum, quos conuenio, uidetur hoc consilium exitum habiturum. mira hominum querela est, (nescio istic: sed facies, ut sciam) sine magistratibus urbem esse, sine senatu. fugiens denique Pompeius mirabiliter homines mouet. quid quaeris? alia caussa facta: nihil iam concedendum putant Caesari. haec

haec, tu mihi explica, qualia sint. Ego negotio prae sum non turbulento. uult enim me Pompeius esse, quem tota haec Campana, & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus, & summa negotij referatur. itaque uagus esse cogitabam. Te puto iam uidere, quae sit ὁρμὴ Caesaris, qui populus, qui totius negotij status. ea uelim scribas ad me, et quidem, quoniam mutabilia sunt, quamsaepissime. acquiesco enim & scribens ad te, & legens tua. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

V N A M *adhuc a te epistolam acceperam, datam* XII. *Kal. Ian. in qua significabatur, aliam te ante dedisse, quam non acceperam. sed quaeso, ut scribas quamsaepissimae, non modo si quid scies, aut audieris, sed etiam si quid suspicabere; maximeq. quid nobis faciundum, aut non faciundum putas. Nam quod rogas, curem, ut scias, quid Pompeius agat: ne ipsum quidem scire puto: nostrum quidem nemo. uidi Lentulum cos. Formijs* x. *Kal. uidi Libonem. plena timoris, & terroris omnia. ille iter Larinum. ibi enim cohortes, & Luceriae, & Theani, reliquae in Apulia. inde utrum consistere uspiam uelit, an mare transire, nescitur. si manet; uereor, ne exercitum firmum habere non possit. sin discedit; quo, aut qua, aut quid nobis agendum sit, nescio. nam istum quidem, cuius φαλαρισμὸν times, omnia taeterrime facturum puto.*

nec

nec enim rerum prolatio, nec senatus, magistratuumq. discessus, nec aerarium clausum tardabit. Sed haec, ut scribis, cito sciemus. interim uelim mihi ignoscas, quod ad te scribo tam multa toties. acquiesco enim, & tuas uolo elicere litteras, maximeq. consilium, quid agam, aut quo me pacto gerã; dimittam ne me penitus in caussam, (non deterreor periculo, sed disrumpor dolore: tam ne nullo consilio, aut tam contra meum consilium gesta esse omnia?) an cuncter, & tergiuerser, & ijs me dem, qui tenent, qui potiuntur. αἰδέομαι Τρῶας; nec solum ciuis, sed etiam amici officio reuocor. etsi frangor saepe misericordia puerorum. ut igitur ita perturbato, etsi te eadem solicitant, scribe aliquid, et maxime, si Pompeius Italia cedit, quid nobis agendum putes. M. quidem Lepidus (nam fuimus una) eum finem statuit, L. Torquatus eundem. me cum multa, tum etiam lictores impediunt. nihil uidi unquam, quod minus explicari posset. itaque a te nihil dum certi exquiro, sed quid uideatur. denique ipsam ἀπορίαν tuam cupio cognoscere. Labienum ab illo discessisse, propemodum constat. si ita factum esset, ut ille Romam ueniens magistratum: & senatum Romae offenderet: magno usui caussae nostrae fuisset. damnasse enim sceleris hominem amicum, reip. caussa, uideretur. quod nunc quoque uidetur, sed minus prodest. non enim habet, cui prosit: eumq. arbitror paenitere: nisi forte id ipsum est falsum, discessisse illum: nos quidem

pro

pro certo habebamus. et uelim, (quanquam, ut ſcribis, domeſticis te finibus tenes) formam mihi urbis exponas, ecquod Pompeij deſiderium, ecquae Caeſaris inuidia appareat; etiam quid cenſeas de Terentia, & Tullia, Romae eas eſſe, an mecum, an aliquo tuto loco. et haec, et ſi quid aliud, ad me ſcribas uelim, uel potius ſcriptites. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

De Vennonianis rebus tibi aſſentior. Labienum ἥρωα iudico. facinus iam diu nullum ciuile praeclarius. qui ut aliud nihil, hoc tamen profecit; dedit illi dolorem. ſed etiam ad ſummam profectum aliquid puto. amo etiam Piſonem: cuius iudicium de genero ſuſpicor uiſum iri graue. quanquam, genus belli quod ſit, uides. ita ciuile eſt, ut non ex ciuium diſſenſione, ſed ex unius perditi ciuis audacia natum ſit. is autem ualet; exercitum tenet multa ſpe, & promiſſis; omnia omnium concupuit. huic tradita urbs eſt, nuda praeſidio, referta copijs. quid eſt, quod ab eo non metuas, qui illa templa, & tecta non patriam, ſed praedam putet? quid autem ſit acturus, aut quo modo, neſcio, ſine ſenatu, ſine magiſtratu. ne ſimulare quidem poterit quidquam πολιτικῶς. nos autem ubi exurgere poterimus? aut quando? quorum dux quam ἀστρατήγητος, tu quoque animaduertis; cui ne Picena quidem nota fuerint. quae autem ſine conſilio res ſtet? ut enim alia omittam decem annorum peccata, quae condi-

condicio non huic fugae praestitit? nec uero núc quid cogitet, scio: ac non desino per litteras sciscitari. nihil esse timidius constat, nihil perturbatius. itaque nec praesidium, cuius parandi caussa ad urbem retentus est, nec locum, ac sedem praesidij ullam uideo. spes omnis in duabus, inuidiose retentis, paene alienis legionibus. nam delectus adhuc quidem inuitorum est, & a pugnando abhorrentium. condicionum autem amissum tempus est. quid futurum sit, non uideo. commissum quidem a nobis certe est, siue a nostro duce, ut, e portu sine gubernaculis egressi, tempestati nos traderemus. itaque de Ciceronibus nostris dubito quid agam. nam mihi interdum amandandi uidentur in Graeciam. de Tullia autem, & Terentia, cum mihi barbarorum aduentus ad urbem proponitur, omnia timeo: cum autem Dolabellae uenit in mentem, paullum respiro. sed uelim consideres, quid faciendum putes: primum πρὸς τὸ ἀσφαλές: (*aliter enim mihi de illis, ac de me ipso, consulendum est*) *deinde* πρὸς τὰς δόξας; *ne reprehendamur, quod eas Romae uelimus esse in communi bonrum fuga. quin etiam tibi, & Peduceo, (scripsit enim ad me) quid faciatis, uidendum est. is enim splendor est uestrum, ut eadem postulentur a uobis, quae ab amplissimis ciuibus. sed de hoc tu uidebis, quippe cum de ipso, ac de me ista considerare uelim. Reliquum est, ut, & quid agatur, quoad poteris, explores, scribasq. ad me, & quid ipse coniectura assequare. quod etiam a te magis*

gis expecto. nam acta omnibus nunciantibus, a te expecto futura. μάντις δ' ἄριστος. Loquacitati ignosces, quae & me leuat ad te quidem scribentem, & elicit tuas litteras.

AENIGMA *Oppiorum ex Velia plane non intellexi: est enim numero Platonis obscurius. iam intellexi tuum aenigma. Oppios enim de Velia Sac*
* *cones dicis in eo aestu, aut diu. quo aperto, reliqua patebant, & cum Terentiae summa congruebant. L. Caesarem uidi Minturnis ad* VIII. *kal. Febr. mane, cum absurdissimis mandatis, non hominem, sed scopas solutas: ut id ipsum mihi ille uideatur irridendi caussa fecisse, qui tantis de rebus huic mandata dederit: nisi forte non dedit, & hic sermone aliquo arrepto pro mandatis abusus est. Labienus, uir mea sententia magnus, Theanum uenit ad* IX. *kal. Febr. ibi Pompeium, consulesq. conuenit. qui sermo fuerit, & quid actum sit, scribam ad te, cum certum sciam. Pompeius ab Theano Larinum uersus profectus est ad* VIII. *kal. eo die mansit Venafri. aliquantum animi uidetur nobis attulisse Labienus. sed ego non dum habeo, quid ad te ex his locis scribam. ista magis expecto, quid illinc afferatur, quo pacto de Labieno ferat, quid agat Domitius in Marsis, Tignij Thermus, P. Atius Cinguli, quae sit populi urbani uoluntas, quae tua coniectura de rebus futuris. haec uelim crebro, & quid tibi de mulieribus nostris placeat, & quid acturus ipse sis, scribas. Si scriberem ipse, lon-*

gior epistola fuisset: sed dictaui propter lippitudinem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

AD VI. *kal. Febr. Capuam Calibus proficiscens, cum leuiter lippirem, has litteras dedi. L. Caesar mãdata Caesaris detulit ad Pompeiũ* VIII. *kal. cum is esset cum consulibus Theani. probata condicio est, sed ita, ut ille de ijs opidis, quae extra suam prouinciam occupauisset, praesidia deduceret. id si fecisset, responsum est, ad urbem nos redituros esse, & rem per senatum confecturos. spero etiam in praesentia pacem nos habere. nam & illum furoris, & hunc nostrum copiarum suppaenitet. Me Pompeius Capuam uenire uoluit, & adiuuare delectum. in quo parum prolixe respondent, Campani coloni. gladiatores Caesaris, qui Capuae sunt, de quibus ante ad te falsum ex Torquati litteris scripseram, sane commode Pompeius distribuit, binos singulis patribus familiarum. secutorum in ludo* IↃↃ *fuerunt. eruptionem facturi fuisse dicebantur. sane multum in eo reip. prouisum est. De mulieribus nostris, in quibus est tua soror, quaeso uideas, ut satis honestum nobis sit, eas Romae esse, cum ceterae ulla dignitate discesserint. hoc scripsi ad eas, & ad te ipsum antea. uelim, eas cohortere, ut exeant; praesertim cum ea praesidia in ora maritima habeamus, cui ego praesum, ut in his pro re nata non incommode possint esse. nam si quid offendi-*

dimus in genero noſtro, quod quidem ego praeſtare non debeo; id fit maius, quod mulieres noſtrae praeter ceteras Romae remanſerunt. tu ipſe cum Sexto, ſcire uelim, quid cogites de excundo, de totaq. re quid exiſtimes. equidem ad pacem hortari non deſino: quae uel iniuſta utilior eſt, quam iuſtiſſimum bellum. ſed haec, ut fors tulerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

VT AB urbe diſceſſi, nullum adhuc intermiſi diem, quin aliquid ad te litterarum darem; non quo haberem magnopere, quid ſcriberem; ſed ut loquerer tecum abſens: quo mihi, cum coram id non liceret, nihil eſt iucundius. Capuam cum ueniſſem ad VI. kal. pridie, quam has litteras dedi, conſules conueni, multosq. noſtri ordinis. omnes cupiebant, Caeſarem, abductis praeſidijs, ſtare condicionibus ijs, quas tuliſſet. uni Fauonio leges ab illo nobis imponi non placebat: ſed is auditus in conſilio. Cato enim ipſe iam ſeruire, quam pugnare, mauult: ſed tamen ait, in ſenatu ſe adeſſe uelle, cum de condicionibus agatur, ſi Caeſar adductus ſit, ut praeſidia deducat. ita, quod maxime opus eſt, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obſit, in ſenatu eſſe uult. Poſtumus autem, de quo nominatim ſenatus decreuit, ut ſtatim in Siciliam iret, Furfanoq. ſuccederet, negat ſe iturum ſine Catone, & ſuam in ſenatu operam, auctoritatemq. magni aeſtimat. ita res ad Fannium peruenit. is cum im-

perio in Siciliam praemittitur. In disputationibus nostris summa uarietas est. plerique negant, Caesarem in condicione mansurum; postulataq. haec ab eo interposita esse, quo minus, quod opus esset ad bellum, a nobis pararetur. ego autem eum puto facturum, ut praesidia deducat. uicerit enim, si consul factus erit, & minori scelere uicerit, quam quo est ingressus. sed accipienda plaga est. sumus enim flagitiose imparati cum a militibus, tum a pecunia: quam quidem omnem non modo priuatam, quae in urbe est, sed etiam publicam, quae in aerario, illi reliquimus. Pompeius ad legiones Atianas est profectus; Labienum secum habet. ego tuas opiniones de his rebus expecto. Formias me continuo recipere cogitabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OMNES *arbitror mihi tuas litteras redditas esse, sed primas praepostere, reliquas ordine, quo sunt omissae, per Terentiam. De mandatis Caesaris, aduentuq. Labieni, & responsis consulum ad Pompeium, scripsi ad te litteris ijs, quas ad* V. *kal. Capua dedi: pluraq. praeterea in eandem epistolam conieci. nunc has expectationes habemus duas; unam, quid Caesar acturus sit, cum acceperit ea, quae referenda ad illum data sunt L. Caesari; alteram, quid Pompeius agat: qui quidem ad me scribit, paucis diebus se firmum exercitum habiturum; spemq. affert, si in Picenum agrum ipse uenerit,*

rit, nos Romam redituros esse. Labienum secum habet, non dubitantem de imbecillitate Caesaris copiarum: cuius aduentu Cnaeus noster multo animi plus habet. nos a consulibus Capuam uenire iussi sumus ad non. Febr. Capua profectus sum Formias ad III. *Kal. eo die cum Calibus tuas litteras hora fere nona accepissem, has statim dedi. De Terentia, & Tullia tibi assentior; ad quas scripseram, ad te ut referrent. si non dum profectae sunt, nihil est, quod se moueant, quoad perspiciamus, quo loco sit res. Tuae litterae mihi gratae, iucundaeq. sunt. De pueris in Graeciam transportandis tum cogitabam; cum fuga ex Italia quaeri uidebatur. nos enim Hispaniam peteremus: illis hoc aeque commodum non erat. tu ipse cum Sextio etiam nunc mihi uideris Romae recte esse posse. etenim minime amici Pompeio nostro esse debetis. nemo enim umquam tantum de urbanis praesidijs detraxit. Vides ne me etiam iocari? scire iam te oportet, L. Caesar quae responsa referat a Pompeio, quas ab eodem ad Caesarem ferat litteras. scriptae enim, et datae ita sunt, ut proponerentur in publico. in quo accusaui mecũ ipse Pompeium, qui, cum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas, quae in omnium manus uenturae essent, Sextio nostro scribendas dederit. itaque nihil umquam legi scriptũ σηστιωδέστερον. perspici tamen ex litteris Pompeij potest, nihil Caesari negari, omniaque, & cumulate, quae postulet, dari: quae ille, amentissimus fuerit, nisi acceperit,*

praesertim cum impudentissime postulauerit. quis enim tu es, qui dicas, si in Hispaniam profectus erit, si praesidia dimiserit? tamen conceditur, minus honeste nunc quidem, uiolata iam ab illo rep. illatoq. bello, quam si olim de ratione habenda impetrasset: tamen uereor, ut his ipsis contentus sit. nam cum ista mandata dedisset L. Caesari, debuit esse paullo quietior, dum responsa referrentur: dicitur autem nunc esse acerrimus. Trebulano quidem scribit, se ab illo IX. Kal. Febr rogatum esse, ut scriberet ad me, ut essem ad urbem: nihil ei me gratius facere posse. haec uerbis plurimis. intellexi ex dierum ratione, ut primum de discessu nostro Caesar audisset, laborare eum coepisse, ne omnes abessemus: itaque non dubito, quin ad Pisonem, quin ad Seruium scripserit. illud admiror, non ipsum ad me scripsisse, non per Dolabellam, non per Coelium egisse. quamquam non aspernor Trebatij litteras, a quo me unice diligi scio. rescripsi ad Trebatium, (nam ad ipsum Caesarem, qui mihi nihil scripsisset, nolui) quam illud hoc tempore esset difficile: me tamen in praedijs meis esse, neque delectum ullum, neque negotium suscepisse. in quo quidem manebo, dum spes pacis erit. sin bellum geretur; non deero officio, nec dignitati meae, pueros ὑπεκθέμενος in Graeciam. totam enim Italiam flagraturam bello intelligo: tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex inuidis ciuibus. sed haec paucis diebus ex illius ad nostra responsa responsis intelligen-

ligenter, quorſum euaſura ſint. tum ad te ſcribam plura, ſi erit bellum: ſin autem etiam indutiae, te ipſum, ut ſpero, uidebo. Ego IV. *non. Febr. quo die has litteras dedi, in Formiano, quo Capua redieram, mulieres expectabam: quibus quidem ſcripſeram, tuis litteris admonitus, ut Romae manerent: ſed audio maiorem quendam in urbe timorem eſſe. Capuae nonis Febr. eſſe uolebam, quia conſules iuſſerant. quidquid huc erit a Pompeio allatum, ſtatim ad te ſcribam: tuaſq. de iſtis rebus litteras exſpectabo. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 17

IV. *non. Feb. mulieres noſtrae Formias uenerunt, tuaq. erga ſe officia, plena tui ſuauiſſimi ſtudij, attulerunt. eas ego, quoad ſciremus utrum turpe pace nobis, an miſere bello eſſet utendum, in Formiano eſſe uolui, & una Cicerones. ipſe cum fratre Capuam ad conſules (nonis enim adeſſe iuſſi ſumus)* III. *non profectus ſum, cum has litteras dedi. Reſponſa Pompeij grata populo, et probata concioni eſſe dicuntur. ita putaram. quae quidem ſi ille repudiarit, iacebit: ſi acceperit. Vtrum igitur, inquies, mauis? reſponderem, ſi, quemadmodum parati eſſemus, ſcirem. Caſſium, erat hic auditum, expulſum Ancone, eamq. urbem a nobis teneri. ſi bellum futurum eſt, negotium utile. Caeſarem quidem, L. Caeſare cum mandatis de pace miſſo, tamen aiunt acerrime delectum habere,*

loca occupare, uincire praesidijs. o perditum latronem, uix ullo otio cumpensandam hanc reip. turpitudinem. sed stomachari desinamus, tempori pareamus, cum Pompeio in Hispaniam eamus. haec opto in malis; quoniam illius alterum consulatum a rep. ne data quidem occasione repulimus. Sed haec hactenus. De Dionysio, fugit me ad te antea scribere: sed ita constitui, expectare responsa Caesaris: ut, si ad urbem rediremus, ibi nos expectaret; sin tardius id fieret, tum eum arcesseremus. omnino quid ille facere debuerit in nostra illa fuga, quid docto homine, & amico dignum fuerit, cum praesertim rogatus esset: sed haec nō nimis exquiro a Graecis. tu tamen uidebis, si erit, quod nolim, arcessendus, ne molesti simus inuito. Quinctus frater laborat, ut tibi, quod debet, ab Egnatio soluat: nec Egnatio uoluntas deest: nec parum locuples est: sed, cum tale tempus sit, ut Q. Titinius (multum enim est nobiscum) uiaticum se reget habere; idemq. debitoribus suis denunciarit, ut eodem fenore uterentur; atque hoc idem etiam L. Ligus fecisse dicatur; nec hoc tempore aut domi nummos Quinctus habeat, aut exigere ab Egnatio, aut uersuram usquam facere possit, miratur, te non habuisse rationem huius publicae difficultatis. ego autem, etsi illud τὸ ἀδησιόδειον (ita enim putatur) obseruo; μηδὲ δίκην, praesertim in te, a quo nihil umquam uidi temere fieri; tamen illius querela mouebar. hoc, quidquid est, te scire uolui. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 18

NIHIL *habeo, quod ad te scribam. quin etiam eam epistolam, quam eram elucubratus, ad te non dedi. erat enim plena spei bonae; quod et concionis uoluntatem audieram, & illum condicionibus usurum putabam, praesertim suis. ecce tibi* IV. *non Febr. mane accepi litteras tuas, Philotimi, Furnij, Curionis ad Furnium, quibus irridet L. Caesaris legationem. plane oppressi uidemur: nec, quid consilij capiam, scio: nec mehercule de me laboro: de pueris quid agam, non habeo. Capuam tamen proficiscebar haec scribens, quo facilius de Pompeij rebus cognoscerem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 19

BREVILOQVENTEM *iam me tempus ipsum facit. pacem enim desperaui: bellum nostri nullum administrant. caue enim putes, quidquam esse minoris his consulibus: quorum ego spe audiendi aliquid, & cognoscendi nostri apparatus, maximo imbri Capuam ueni prid. non. ut eram iussus. illi autem non dum uenerant, sed erant uenturi, inanes, imparati. Cnaeus autem Luceriae dicebatur esse, et adire cohortes legionum Atianarum non firmissimarum. at illum ruere nunciant, & iam iamq. adesse, non ut manum conferat, (quicum enim?) sed ut fugam intercludat. ego autem in Italia* καὶ συναποθανεῖν *nec te id consulo. sin extra, quid ago? ad*

manendum

manendum hiems, lictores, improuidi, & negligentes duces, ad fugam hortatur amicitia Cnaei. caussa bonorum, turpitudo coniungendi cum tyranno: qui quidem, incertum est, Phalarim ne, an Pisistratum sit imitaturus. Haec uelim explices, & me iuues consilio: etsi te ipsum istic iam calere puto: sed tamen quantum poteris. ego si quid hic hodie noui cognoro, scies. iam enim aderunt consules ad suas nonas. Tuas quotidie litteras exspectabo. ad has autem, cum poteris, rescribes. Mulieres, & Cicerones in Formiano reliqui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

DE *malis nostris tu prius audis, quam nos: istinc enim emanant. boni autem hinc quod expectes, nihil est. Veni Capuam ad non. Febr. ita ut iusserant consules. eo die Lentulus uenit sero. alter consul omnino non uenerat* VII. *idus. eo enim die ego Capua discessi, & mansi Calibus. inde has litteras postridie ante lucem dedi. haec, Capuae dum fui, cognoui, nihil in consulibus, nullum usquam delectum: nec enim conquisitores* φαινοπροσωπεῖν *audent; cum ille adsit contra; cum noster dux nusquam sit, nihil agat: nec nomina dant: deficit enim non uoluntas, sed spes. Cnaeus autem noster (o rem miseram, & incredibilem) ut totus iacet. non animus est, non consilium, non copiae, non diligentia. mitto illam fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in oppidis conciones, ignorationē non solum*

solum aduersarij, sed etiam suarum copiarum. hoc cuiusmodi est? VII. id. Febr. Capuam C. Cassius trib. pl. uenit, attulit mandata ad consules, ut Romam uenirent, pecuniam de sanctiore aerario auferrent, statim exirent urbe relicta. redeant, quo praesidio? deinde exeāt, quis sinat? consul ei rescripsit, ut prius ipse in Picenū. at illud totū erat amissum: sciebat nemo, praeter me ex litteris Dolabellae. mihi dubium non erat, quin ille iam iamq. foret in Apulia, Cnaeus noster in naui. ego quid agam? σκέμμα magnum, neque mehercule mihi quidem ullum, nisi omnia essent acta turpissime: neque ego ullius consilij particeps. sed tamen, quod me deceat. ipse me Caesar ad pacem hortatur: sed antiquiores litterae, quam ruere coepit. Dolabella, Coelius, me illi ualde satisfacere. mira me ἀπορία torquet. iuua me consilio, si potes: & tamen ista, quantum potes, prouide. nihil habeo, tanta rerum perturbatione, quod scribam. tuas litteras expecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO.   21

PEDEM *in Italia uideo nullum esse, qui non in istius potestate sit. De Pōpeio scio nihil; eumq., nisi in nauim se contulerit, exceptum iri puto. o celeritatem incredibilem: huius autem nostri: sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor, & crucior. Tu caedem non sine caussa times: non quo minus quidquam Caesari expediat ad diuturnitatem uictoriae, & dominationis: sed ui-*

uideo, quorum arbitrio sit acturus. recte sit. censeo cedendum de opidis his. egeo consilij. quod optimum factu uidebitur, facies. cum Philotimo loquere: atque adeo Terentiam habebis idibus. Ego quid agam? qua aut terra, aut mari persequar eum, qui ubi sit, nescio? etsi terra quidem qui possum? mari, quo? tradam igitur isti me? fac posse tuto: multi enim hortantur: num etiam honeste? nullo modo quidem. a te petam consilium, ut soleo. explicari res non potest: sed tamen, si quid in mentem uenit, uelim scribas, & ipse quid sis acturus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

V. *id. Feb. uesperi e Philotimo litteras accepi; Domitium exercitum firmum habere; cohortes ex Piceno, Lentulo, & Thermo ducentibus, cum Domitij exercitu coniunctas esse; Caesarem intercludi posse; eumq. id timere; bonorum animos recreatos Romae, improbos quasi perculsos. haec, metuo equidem, ne sint insomnia: sed tamen* M'. *Lepidum, L. Torquatum, C. Cassium trib. pl. (ij enim sunt nobiscum, id est, in Formiano) Philotimi litterae ad uitam reuocarunt. ego autem illa metuo ne ueriora sint, nos omnes paene iam captos esse, Pompeium Italia cedere. quem quidem (o rem acerbam) persequi Caesar dicitur. persequi Caesar Pópeium? quid? ut interficiat? o me miserum: et non omnes nostra corpora opponimus? in quo tu quoque*

que ingemiſcis. ſed quid faciamus? uicti, oppreſſi, capti plane ſumus. Ego tamen, Philotimi litteris lectis, mutaui conſilium de mulieribus: quas, ut ſcripſeram ad te, Romam remittebam: ſed mihi uenit in mentem, multum fore ſermonem, me iudicium iam de cauſſa publica feciſſe; qua deſperata, quaſi hunc gradum mei reditus eſſe, quod mulieres reuertiſſent. De me autem ipſo tibi aſſentior, ne me dem incertae, & periculoſae fugae: cum reip. nihil proſim, nihil Pompeio; pro quo emori cum pie poſſum, tum libenter. manebo igitur: etſi uiuere. Quod quaeris, hic quid agatur: tota Capua, & omnis hic delectus iacet: deſperata res eſt; in fuga omnes ſunt; niſi quid eiuſmodi fuerit, ut Pompeius iſtas Domitij copias cum ſuis coniungat. ſed uidebamur omnia biduo, triduo ue ſcituri. Caeſaris litterarum exemplum tibi miſi: rogaras enim. cui nos ualde ſatisfacere, multi ad me ſcripſerunt. quod patior facile; dum, ut adhuc, nihil faciam turpiter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

PHILOTIMI *litterae me quidem non nimis, ſed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. ecce poſtridie Caſſii litterae Capuam a Lucretio, familiari eius, Nigidum a Domitio Capuam ueniſſe; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno currere ad Cnaeum, confeſtim ſequi Caeſarem, Domitium non habere militum uim. idé*

ſcripſit,

scripsit, consules Capua discessisse. non dubito, quin Cnaeus in fuga sit. modo effugiat. a consilio fugiendi, ut tu censes, absum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 24

CVM *dedissem ad te litteras tristes, & metuo ne ueras; de Lucretij ad Cassium litteris Capua missis: Cephalio uenit a uobis, attulit etiam a te litteras hilariores, nec tamen firmas, ut soles. omnia facilius credere possum, quam quod scribitis, Pompeium exercitum habere. nemo huc ita affert; omniaque, quae nolim. rem miseram. malas caussas semper obtinuit, in optima concidit. quid dicam? nisi; illud eum scisse; neque enim erat difficile; hoc nescisse; erat enim ars difficilis, recte remp. regere. Sed iam iamq. omnia sciemus, & scribemus ad te statim. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 25

NON *uenit idem usu mihi, quod tu tibi scribis;* Quoties exorior. *ego enim nunc paullum exorior, & maxime quidem his litteris, quae Roma afferuntur, de Domitio, de Picentium cohortibus. omnia erát facta hoc biduo laetiora: itaque fuga, quae parabatur, repressa est. Caesaris interdicta. Si te secundo lumine hic offerendo, respuuntur. bona de Domitio, praeclara de Afranio fama est. Quod me amicissime admones, ut me integrum, quoad possim, seruem; gratum est. Quod addis, ne propensior*

pensior ad turpem caussam uidear: certe uideri possum. ego me ducem in ciuili bello, quoad de pace ageretur, negaui esse: non quin rectum esset: sed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit. plane eum, cui Cnaeus noster alterum consulatum deferret, & triumphum, at quibus uerbis? pro suis gestis amplissimis, inimicum habere uolueram. ego scio, & quem metuam, & quam ob rem. sin erit bellum, ut uideo fore: partes meae non desiderabuntur. De HS *x x Terentia tibi rescripsit. Dionysio, dum existimabam uagos nos fore, nolui molestus esse. tibi autem, crebro ad me scribenti de eius officio, nihil rescripsi; quod diem ex die expectabam, ut statuerem, quid esset faciendum. nunc, ut uideo, pueri certe in Formiano uidentur hiematuri: num & ego, nescio. si enim erit bellum, cum Pompeio esse constitui. quod habebo certi, faciam, ut scias. ego bellum foedissimum futurum puto; nisi qui, ut tu scis, Parthicus casus extiterit. Vale.*

M.TVL-

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VIII.

CICERO S. D. ATTICO.

CVM ad te litteras dedissem, redditae mihi litterae sunt a Pompeio. cetera de rebus in Piceno gestis, quae ad se Vibullius scripsisset, de d.lectu Domitij; quae sunt nobis nota, nec tam laeta erant in his litteris, quam ad me Philotimus scripserat: (ipsam tibi epistolam misissem; sed subito fratris puer proficiscebatur: cras igitur mittam) sed in ea Pompeij epistola erat in extremo ipsius manu: Tu, censeo, Luceriam uenias: nusquam eris tutius. Id ego in eam partem accepi, haec opida, atque oram maritimam illum pro derelicto habere: nec sum miratus, eum, qui caput ipsum reliquisset, reliquis membris non parcere. ei statim rescripsi, hominemq. certum misi de comitibus meis, non me quaerere, ubi tutissimo essem: si me uellet sua, aut reip. caussa Luceriam uenire, statim esse uenturum: hortatusq. sum, ut oram maritimam retineret, si rem frumentariam sibi ex prouincijs suppeditari uellet. Haec me frustra scribere uidebam: sed uti in urbe retinenda tunc, sic nunc in Italia non relinquenda testificabar sententiam meam. sic enim parari uideo, ut Luceriam

riam omnes copiae contrahantur: & ne is quidem locus stabilis: sed ex eo ipso, si urgeamur, paretur fuga. quo minus mirere, si inuitus in eam caussam descendo, in qua neque pacis, neque uictoriae ratio quaesita sit umquam, semper flagitiosae, et calamitosae fugae. eundem; ut, quemcunque fors tulerit, casum subeam potius cum ijs, qui dicuntur esse boni, quam uidear a bonis dissentire. etsi propediem uideo bonorum, id est lautorum, & locupletum, urbem refertam fore, municipijs uero his relictis, refertissimam. quo ego in numero essem, si hos lictores molestissimos non haberem: nec M. Lepidi, L. Volcatij, Ser. Sulpicij comitum paeniteret: quorum nemo nec stultior est, quam L. Domitius; nec inconstantior, quam Ap. Claudius. unus Pompeius me mouet, beneficio, non auctoritate. quam enim ille habeat auctoritatem in hac caussa, qui, cum omnes Caesarem metuebamus, ipse eum diligebat? postquam uero ipse metuere coepit, putat omnes hostes illi oportere esse. ibimus tamen Luceriam: nec eum fortasse delectabit noster aduentus. dissimulare enim non potero, mihi, quae adhuc acta sunt, displicere. Ego, si somnum capere possem, tam longis te epistolis non obtunderem. tu, si tibi eadem caussa est, me remunerere sane uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

MIHI uero omnia grata; & quod scripsisti ad me, quae audieras; & quod non credidisti, quae di

gna diligentia mea non essent; & quod monuisti, quod sentiebas. Ego ad Caesarem unas Capua litteras dedi, quibus ad ea rescripsi, quae mecum ille de gladiatoribus suis egerat, breues, sed beneuolentiam significantes, non modo sine contumelia, sed etiam cum maxima laude Pompeij. id enim illa sententia postulabat, quia illum ad concordiam hortabar. eas si quo ille misit, in publico proponat uelim. Alteras eodem die dedi, quo has ad te. non potui non dare, cum & ipse ad me scripsisset, & Balbus. earum exemplum ad te misi. nihil arbitror fore, quod reprehendas. si qua erunt, doce me. quo modo enim effugere possum? nihil, inquies, omnino scripseris. qui magis effugias eos, qui uolent fingere? ueruntamen ita faciam: quoad fieri poterit. Nam quod me hortaris ad memoriam factorum, dictorum, scriptorum etiam meorum: facis amice tu quidem, mihiq. gratissimum: sed mihi uideris aliud tu honestum, meq. dignum in hac caussa iudicare, atque ego existimem. mihi enim nihil illa in gente umquam ab ullo auctore reip. ac duce turpius factum esse uidetur, quam a nostro amico factum est. cuius ego uicem doleo. qui urbem reliquit, id est patriam; pro qua, & in qua mori praeclarum fuit. ignorare mihi uideris, haec quanta sit clades. es enim etiam nunc domi tuae: sed, inuitis perditissimis hominibus, esse diutius non potes. hoc miserius, hoc turpius quidquam? uagamur egentes, cum coniugibus, & liberis. in unius hominis,

quotannis

*quotannis periculose aegrotantis, anima positas omnes nostras spes habemus, non expulsi, sed euocati e patria, quam non seruandam ad reditum nostrum, sed diripiendam, inflammandamq. reliquimus. ita multi nobiscum sunt, non in suburbanis, non in hortis, non in ipsa. & si non sunt, non erunt. nos interea, ne Capuae quidem, sed Luceriae. & oram quidem maritimam iam relinquemus. Afranium expectabimus, & Petreium. nam in Labieno parum est dignitatis. hic tu in me * illud desideras. nihil de me dico: alij uiderint. hic quidem quae est * domi uestrae estis, & eritis omnes boni. quis tum se mihi non ostendit? quis nunc adest hoc bello? sic enim iam appellandum est. Vibullij res gestae sunt adhuc maximae. id ex Pompeij litteris cognosces. in quibus animaduertito illum locum, ubi erit διπλῆ. uidebis, de Cnaeo nostro ipse Vibullius quid existimet. Quo igitur haec spectat oratio? ego pro Pompeio libenter emori possum. facio pluris omnium hominum neminem. sed non ita non meo iudicio spem de salute reip. significas enim aliquanto secus, quam solebas: ut etiam, Italia si ille cedat, putes cedendum: quod ego nec reip. puto esse utile, nec liberis meis: praeterea neque rectum, neque honestum. sed cur? poteris ne uidere tyrannum? quasi intersit, audiam, an uideam; aut locupletior mihi sit quaerendus auctor, quam Socrates; qui, cum triginta tyranni essent, pedem porta non extulit. Est mihi praeterea praecipua caussa manēdi: de qua*

utinam aliquando tecum loquar. Ego XIII. *kal. cum eadem lucerna hanc epistolam scripsissem, qua inflammaram tuam, Formijs ad Pompeium, si de pace ageretur, profecturus eram; si de bello, uidero. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

MAXIMIS, *& miserrimis rebus perturbatus, cum coram tecum mihi potestas deliberandi non esset, uti tamen tuo consilio uolui. deliberatio autem omnis haec est: si Pompeius Italia cedat, quod eum facturum esse suspicor, quid mihi agendum putes. & quo facilius consilium dare possis; quid in utramque partem mihi in mentem ueniat, explicabo breui. Cum merita Pompeij summa erga salutem meam, familiaritasque, quae mihi cum eo est, tum ipsa reip. caussa me adducit, ut mihi uel consilium meum cum illius consilio, uel fortuna coniungenda esse uideatur. Accedit illud: si maneo, et illum comitatum optimorum, & clarissimorum ciuium desero; cadendũ est in unius potestatem, qui etsi multis rebus significat se nobis esse amicum; et, ut esset, a me est (tute scis) propter suspicionem huius impendentis tempestatis multo ante prouisum: tamen utrunque considerandum est, & quanta ei fides sit habenda; &, si maxime exploratum sit, eum nobis amicum fore, sit ne uiri fortis, et boni ciuis, esse in ea urbe, in qua cum summis honoribus, imperijsq. usus sit, res maximas gesserit, sacerdo-*

cerdotio sit amplissimo praeditus, non futurus sit sui iuris, subeundumq. periculum sit cum aliquo sorte dedecore, si quando Pompeius remp. recuperarit. In hac parte haec sunt: uide nunc, quae sint in altera. Nihil actum est a Pompeio nostro sapienter, nihil fortiter; adde etiam, nihil nisi contra consilium auctoritatemq. meam. Omitto illa uetera, quod istum in remp. ille aluit, auxit, armauit; ille legibus per uim, & contra auspicia ferendis auctor, ille Galliae ulterioris adiunctor; ille gener; ille in adoptando P. Clodio augur; ille restituendi mei, quam retinendi, studiosior; ille prouinciae propagator; ille absentis in omnibus adiutor: idem etiam tertio consulatu, postquam esse defensor reip. coepit, contendit, ut decem tribuni pl ferrent, ut absentis ratio haberetur: quod idem ipse sanxit lege quadam sua; Marcoq. Marcello consuli, finienti prouincias Gallias kal. Mart. restitit: sed, ut haec omittam, quid foedius, quid perturbatius hoc ab urbe discessu, siue potius turpissima fuga? quae condicio non accipienda fuit potius, quam relinquenda patria? malae condiciones erāt, fateor: sed numquid hoc peius? at recuperabit remp. quando? aut quid ad eam spem est parati? non ager Picenus amissus? non patefactum iter ad urbem? non pecunia omnis & publica, & priuata aduersario tradita? denique nulla caussa, nullae uires, nulla sedes, quo concurrant, qui remp. defensam uelint. Apulia delecta est, inanissima pars Italiae, & an impetu hu-

ius belli remotissima. fuga, & maritima oportunitas uisa quaeri desperatione. inuite cepi Capuam; non quo munus illud defugerem, sed sine caussa, in qua nullus esset ordinum, nullus apertus priuatorum dolor, bonorum autem esset aliquis, sed hebes, ut solet; &, ut ipse sensissem, multitudo, & infimus quisque propensus in alteram partem; multi mutationis rerum cupidi. dixi ipsi, me nihil suscepturum sine praesidio, & sine pecunia: itaque habui nihil omnino negotij: quod ab initio uidi, nihil quaeri praeter fugam. Eum si nūc sequor, quoniam? cum illo non. ad quem cum essem profectus, cognoui in ijs locis esse Caesarem, ut tuto Luceriam ueni re non possem. infero mari nobis, incerto cursu, hieme maxima nauigandum est. Age iam, cum fratre, an sine? cum filio, an quo modo? in utraque enim re summa difficultas erit, summus animi dolor. Qui autem impetus illius erit in nos absentes, fortunasq. nostras? acrior, quam in ceterorum; quod putabit fortasse in nobis uiolandis aliquid se habere populare. Age iam has compedes, fasces inquam hos laureatos efferre ex Italia, quam molestum est? Qui autem locus erit nobis tutus, (ut iam placatis utamur fluctibus) ante quam ad illum uenerimus? qua autem, aut quo, nihil scimus. At si restitero, & fuerit nobis in hac parte locus; idē fecero, quod in Cinnae dominatione Philippus. quod L. Flaccus, quod Q. Mucius; quoquo modo ea res huic quidem cecidit: qui tamen ita dicere solebat

libet, se id fore uidere, quod factum est; sed hoc malle, quam armatum ad patriae moenia accedere. aliter Thrasybulus, & fortasse melius. sed est certa quaedam illa Mucij ratio, atque sententia; est illa etiam Philippi; &, cum sit necesse, seruire tempori; & non amittere tempus, cum sit datum. sed in hoc ipso habent tamen ijdem fasces molestiam. sit enim nobis amicus, quod incertum est; sed sit: deferet triumphum. non accipere ne periculosum sit, an accipere inuidiosum ad bonos? o rem, inquis, difficilem, & inexplicabilem. atqui explicanda est. qui enim fieri potest? ac ne me existimaris ad manendum esse propensiorem, quod plura in ea parte uerba fecerim. potest fieri, quod fit in multis quaestionibus, ut res uerbosior haec fuerit, illa uerior. quamobrem, ut maxima de re aequo animo deliberanti, ita mihi des consilium uelim. nauis & in Caieta est parata nobis, & Brundisij. sed ecce nuncij, scribente me haec ipsa noctu in Caleno, ecce litterae, Caesarem ad Corfinium, Domitium Corfinij cum firmo exercitu, & pugnare cupiente. non puto etiam hoc Cnaeum nostrum commissurum, ut Domitium relinquat. etsi Brundisium Scipionem cum cohortibus duabus praemiserat: legionem a Fausto conscriptam, in Siciliam sibi placere a consule duci, scripserat ad consules. sed turpe Domitium erit deserere, implorantem eius auxilium. est quaedam spes mihi quidem non magna, sed in his locis firma, Afranium in Pyrenaeo cum Tre-

bonio pugnasse, pulsum Trebonium, etiam Fabium tuum transisse cum cohortibus: summum autem, Afranium cum magnis copijs aduentare. id si est, in Italia fortasse manebitur. ego autem, cum esset incertum iter Caesaris, quod uel ad Capuam, uel ad Luceriam iturus putabatur, Leptam ad Pompeium misi, & litteras; ipse, ne quo inciderem, reuerti Formias. Haec te scire nolui, scripsiq. sedatiore animo, quam proxime scripseram, nullum meum iudicium interponens; sed exquirens tuum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

DIONYSIVS *quidem tuus potius, quam noster, cuius ego cum satis cognossem mores, tuo tamen potius stabam iudicio, quam meo, ne tuum quidem testimonium, quod ei saepe apud me dederas, ueritus, superbum se praebuit in fortuna, quam putauit nostram fore: cuius fortunae nos, quantum humano consilio effici poterit, motum ratione quadam gubernabimus. cui qui noster honos, quod obsequium, quae etiam ad ceteros contẽpti cuiusdam hominis commendatio defuit? ut meum iudicium reprehendi a Quincto fratre, uulgoq. ab omnibus mallem, quam illum non efferre laudibus; Ciceronesq. nostros meo potius labore subdoceri, quam me alium ijs magistrum quaerere. ad quẽ ego quas litteras, dij immortales, miseram, quantum honoris significantes, quantum amoris. Dicaearchum mehercule, aut Aristoxenum diceres arcessi, non*

unum

unum omnium loquacissimum, & minime aptum ad docendum. sed est memoria bona. me dicet esse meliore. Quibus litteris ita respondit, ut ego nemini, cuius caussam non reciperem. semper enim, si potero, si ante suscepta caussa non impediar. numquam reo cuiquam, tam humili, tam sordido, tam nocenti, tam alieno, tam praecise negaui, quam hic mihi. plane sine ulla exceptione praecidit. nihil cognoui ingratius: in quo uitio nihil mali non inest. Sed de hoc nimis multa. Ego nauem paraui: tuas litteras tamen expecto; ut sciam, quid respondeant consultationi meae. Sulmone C. Atium Pelignum aperuisse Antonio portas, cum essent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugisse scis, Cnaeum ire Brundisium desertum. confecta res est. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVM *ante lucem* VIII. *kal. ad te litteras dedissem, uesperi ad nos eodem die uenit ipse Dionysius, auctoritate tua permotus, ut suspicor. quid enim putem aliquid? etsi solet, cum aliquid furiose fecit, paenitere. numquam autem certior fuit, quam in hoc negiotio. nam quod ad te non scripseram, postea audiui, a tertio milliario tum eum isse* πολλὰ * μάτην ΚΑΕ ΡΕCCINECHE ῥαθυμεῖν δῆτα. *multa, inquam, mala cum dixisset, suo capiti, ut aiunt. sed meam mansuetudinem. conieceram in fasciculum una cum tua uenientem ad illum epistolã: hanc ad me referri uolo; nec ullam ob aliam caussam*

ſam Pollicem, ſeruum a pedibus meum Romam miſi. eo autem ad te ſcripſi, ut, ſi tibi forte reddita eßet, mihi curares referendam; ne in illius manus perueniret. Noui ſi quid eſſet, ſcripſiſſem. pendeo animi expectatione Corfinienſi; in qua de ſalute reip. decernitur. Tu faſciculum, qui eſt M. *Curio inſcriptus, uelim cures ad eum perferendum; Tironemq. Curio commendes; ut ei, ut petiit, ſi quid opus erit, in ſumptum eroget. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

OBSIGNATA *iam epiſtola, quam de nocte daturus eram, ſicut dedi, (nam eam ueſperi ſcripſeram) C. Soſius praetor in Formianum uenit ad* M. *Lepidum, uicinum noſtrum, cuius quaeſtor fuit; Pompeij litterarum ad conſulem exemplum attulit. Litterae mihi a L. Domitio ad* VII. *kal. Mart. alletae ſunt. earum exemplum infra ſcripſi. nunc, ut ego non ſcribam, tua ſponte te intelligere ſcio, quanti reip. interſit, omnes copias in unum locum primo quoque tempore conuenire. tu, ſi tibi uidebitur, dabis operam, quamprimum ad nos uenias. praeſidij Capuae, quantum conſtitueris eſſe ſatis, relinquas. Vale. Deinde ſuppoſuit exemplum epiſtolae Domitij, quod ego ad te pridie miſeram. Dij immortales, qui me horror perfudit. quam ſum ſollicitus, quidnam futurum ſit. hoc tamen ſpero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in aduentu terrorem. ſpero etiam, quoniam adhuc nihil nobis*

bis obfuit, nihil mutasse, nec tegentia hoc, quod * cum fortiter, & diligenter, tum etiam mehercule: * modo enim audiui, quartanam a te discessisse. moriar, si magis gauderem, si id mihi accidisset. Tiliae dic, non esse aequum, eam diutius habere, nec id esse uestrae concordiae. Tironem nostrum ab altera relictum audio. sed eum uideo in sumptum ab alijs mutuatũ. ego autem Curium nostrum, si quid opus esset, rogaram. malo Tironis uerecundiam in culpa esse, quam illiberalitatem Curij. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

VNVM etiam restat amico nostro ad omne dedecus, ut Domitio non subueniat. at nemo dubitat, quin subsidio uenturus sit: ego non puto. deseret igitur talem ciuem, & eos, quos una scis esse? cum habeat praesertim & ipse cohortes XXX? nisi me omnia fallent, deseret: incredibiliter pertimuit. nihil spectat, nisi fugam: cui tu (uideo enim, quid sentias) me comitem putas debere esse. ego uero, quem fugiam, habeo; quem sequar, non habeo. quod enim tu meum laudas, & memorandum dicis, malle quod dixerim me cum Pompeio uinci, quam cum istis uincere: ego uero malo; sed cum illo Pompeio, qui tum erat, aut qui mihi esse uidebatur: cum hoc uero, qui ante fugit, quam scit, aut quem fugiat, aut quo, qui nostra tradidit, qui patriam reliquit, Italiam relinquit. si malui, contigit; uictus sum: quod superest, nec ista uidere pos-

sum,

ſum, quae, numquam timui, ne uiderem; nec mehercule iſtum, propter quem mihi non modo meis, ſed memet ipſo carendum eſt. Ad Philotimum ſcripſi de uiatico, ſiue a Moneta, (nemo enim ſoluit) ſiue ab Oppijs, tuis contubernalibus. cetera appoſita tibi mandabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

O REM *turpem, & ea re miſeram. ſic enim ſentio, id demum, aut potius id ſolum eſſe miſerum, quod turpe ſit. aluerat Caeſarem: eundem repente timere coeperat: condicionem pacis nullam probarat: nihil ad bellum pararat: urbem reliquerat: Picenum amiſerat culpa: in Apuliam ſe compegerat: ibat in Graeciam: omnes nos* ἀπροσφωνήτους, *expertes ſui tanti, tam inuſitati conſilij, relinquebat. ecce ſubito litterae Domitij ad illum, ipſius ad conſules. fulſiſſe mihi uidebatur* τὸ καλὸν *ad oculos eius, & exclamaſſe ille uir, qui eſſe debuit,*

Πρὸς ταῦθ᾽ ὅ, τι χρὴ, καὶ παλαμάσθων,
Καὶ πάντ᾽ ἐπ᾽ ἐμοὶ τεκταινέσθων.
Τὸ γὰρ δὴ, μετ᾽ ἐμοῦ.

at ille tibi, πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundiſium. Domitium autem aiunt, re audita, & eos, qui una eſſent, ſe tradidiſſe. o rem lugubrem: itaque intercludor dolore, quo ad te plura ſcribam. tuas litteras expecto. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 9

EPISTOLAM *meam quod peruulgatam scribis esse, non fero moleste: quin etiam ipse multis dedi describendam. ea enim & acciderunt iam, & impendent, ut testatum esse uelim, de pace quid censuerim. cum autem ad eam hortarer, eum praesertim hominẽ, non uidebar ullo modo facillius moturus, quam si id, ad quod eum hortarer, conuenire eius sapientiae dicerem. eam si admirabilem dixi, cum eum ad salutem patriae hortabar; non sum ueritus, ne uiderer assentari; cui tali in re libenter me ad pedes abiecissem. Qua autem est,* Aliquid impertias temporis; *non est de pace, sed, de me ipso, & de meo offi:io ut aliquid cogitet. Nam quod testificor, me expertem belli fuisse; etsi id re perspectum est, tamen eo scripsi, quo in suadendo plus anctoritatis haberem. Eodemq. pertinet, quod caussam eius probo. Sed quid haec nunc? utinam aliquid profectum esset: nae ego istas litteras in concione recitari uelim. siquidem ille ipse ad eundem in publico proposuit epistolam illam, in qua est,* pro tuis rebus gestis amplissimis. *amplioribus ne, quam suis, quam Africani? ita tempus ferebat. siquidẽ etiam uos duo tales ad quinctum milliarium. quid, nunc ipsum, unde se recipienti, quid agẽti, quid acturo? quanto autem ferocius ille caussae suae confidet, cum uos, cum uestri similes non modo frequentes, sed laeto uultu gratulantes uiderit? Num igitur pecca-*

peccamus? minime uos quidem: sed tamen signa conturbantur, quibus uoluntas a simulatione distingui posset. Quae uero S. C. uideo? sed apertius, quam proposueram. Ego Arpini uolo esse prid. Kal. deinde circum uillulas nostras errare, quas uisurum me postea desperaui. Εὐγενῆ tua consilia, & tamen pro temporibus non incauta, mihi ualde probantur. Lepido quidem (nam fere συνδιημερεύομεν: quod gratissimum illi est) numquam placuit ex Italia exire, Tullo multo minus. crebro enim illius litterae ab alijs ad nos commeant. sed me illorum sententiae minus mouebant. minus multa dederant illi reip. pignora. tua mehercule auctoritas uehementer mouet. affert enim & reliqui temporis recuperandi rationem, & praesentis tuendi. sed, obsecro te, quid hoc miserius, quam alterum plausus in foedissima caussa quaerere, alterum offensiones in optima? alterum existimari conseruatorem inimicorum, alterum desertorem amicorum? & mehercule quamuis amemus Cnaeum nostrum; ut & facimus, & debemus: tamen hoc, quod talibus uiris non subuenit, laudare non possum. nam siue timuit; quid ignauius? siue, ut quidam putant, meliorem suam caussam illorum caede fore putauit; quid iniustius? Sed haec omittamus: augemus enim dolorem retractando. VI. Kal. uesperi Balbus minor ad me uenit, occulta uia currens ad Lentulum cos. missu Caesaris, cum litteris, cum mandatis, cum promissione prouinciae, Romam ut redeat. cui per-

persuaeri posse non arbitror, nisi erit conu[...]tus. idem aiebat, nihil malle Caesarem, quam ut Pompeium assequeretur: id credo: ut rediret in gratiam, id non credo: & metuo, ne omnis haec clementia ad unam illam crudelitatem colligatur. Balbus quidem maior ad me scribit, nihil malle Caesarem, quam principe Pompeio sine metu uiuere, tu puto haec credis. sed, cum haec scribebam V. *kal. Pompeius iam Brundisium poterat uenisse: expeditus enim antecesserat legiones Luceria. sed hoc* τέρας *horribili uigilantia, celeritate, diligentia est. plane, quid futurum sit, nescio. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 10

DIONYSIVS *cum ad me praeter opinionem meam uenisset, locutus sum cum eo liberalissime: tempora exposui: rogaui, ut diceret, quid haberet in animo: me nihil ab ipso inuito contendere. respondit: se, quod in nummis haberet, nescire quo loci esset: alios non soluere, aliorum diem non dum esse. dixit etiam alia quaedam de seruulis suis, quare nobiscum esse non posset. morem gessi: dimisi a me, ut magistrum Ciceronum, non libenter; ut hominem ingratum, non inuitus. Volui te scire, quid ego de eius facto iudicarem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 11

QVOD *me magno animi motu perturbatum putas; sum equidem, sed non tam magno, quam ti*

bi

bi fortasse uideor. leuatur enim omnis cura, cum aut consistit consilium, aut cogitando nihil explicatur. lamentari autem licet: illud tamen totos dies: sed uereor, ne, nihil cum proficiam, etiam dedecori sim studijs, ac litteris nostris. consumo igitur omne tempus, considerans, quanta uis sit illius uiri, quem nostris libris satis diligenter, ut tibi quidem uidetur, expressimus. tenes ne igitur, moderatorem illum reip. quo referre uelimus omnia? nam sic quincto, ut opinor, in libro loquitur Scipio. VT *enim gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori uictoria, sic huic moderatori reip. beata ciuium uita proposita est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honesta sit. huius enim operis, maximi inter homines, atque optimi, illum esse effectorem uolo. Hoc Cnaeus noster cum antea numquam, tum in hac caussa minime cogitauit. dominatio quaesita ab utroque est, non id actū, beata, & honesta ciuitas ut esset. Nec uero ille urbem reliquit, quod eam tueri non posset; nec Italiam, quod ea pelleretur: sed hoc a primo cogitauit, omnes terras, omnia maria mouere, reges barbaros incitare, gentes feras armatas in Italiam adducere, exercitus conficere maximos. genus illud Sullani regni iampridem appetitur, multis, qui una sunt, cupientibus. an censes, nihil inter eos conuenire? nullam pactionem fieri potuisse? hodie potest. sed neutri σκοπὸς est ille, ut nos beati simus. uterque regnare uult. Haec, a te inuitatus, breuiter*

ter

ter exposui. uoluisti enim me, quid de his malis sentirem, ostendere. προθεσπίζω igitur, noster Attice, non ariolans, ut illa, cui nemo credidit, sed coniectura prospiciens. Iamq. mari magno. non multo inquam secus possum uaticinari: tanta malorum impendet Ἰλιάς. atque hoc nostra grauior est caussa, qui domi sumus, quam illorum, qui una transierunt, quod illi quidem alterum metuunt, nos utrumque. cur igitur, inquis, remansimus? uel tibi paruimus; uel non occurrimus; uel hoc fuit rectius. conculcari, inquam, miseram Italiam uidebis proxima aestate ab utriusque mancipijs ex omni genere collectis. nec tam proscriptio pertimescenda, quae Luceriae multis sermonibus denunciata est, quam uniuerse interitus: tantas in confligendo utriusque uires uideo futuras. Habes coniecturam meam. tu autem consolationis fortasse aliquid exspectasti. nihil inuenio. nihil fieri potest miserius, nihil perditius, nihil foedius. Quod quaeris, quid Caesar ad me scripserit: quod saepe: gratissimum sibi esse, quod quierim: oratque, in eo ut perseuerem. Balbus minor haec eadem mandata. iter autem eius erat ad Lentulum cos. cum litteris Caesaris, praemiorumq. promissis, si Romam reuertisset. uerum, cum habeo rationem dierum, ante puto transmissurum, quam potuerit conueniri. Epistolarum Pompeij duarum, quas ad me misit, negligentiam, meamq. in rescribendo diligentiam uolui tibi notam esse. earum exempla ad te misi. Caesaris hic per

Apuliam ad Brundisium cursus quid efficiat, exspecto. utinam aliquid simile Parthicis rebus, simul aliquid audiero, scribam ad te. tu ad me uelim bonorum sermones. Romae frequentes esse dicuntur. scio equidem te in publicum non prodire: sed tamen, audire te multa, necesse est. Memini tibi librum afferri, a Demetrio Magnete ad te missum, περὶ ὁμονοίας. eum mihi uelim mittas. uides, quam caussam mediter. Vale. *Cn. Pompeius procos. M. Ciceroni imp. S.* *Q. Fabius ad me uenit ad* IV. *id. Febr. is nunciat L. Domitium cum suis cohortibus* XI. *& cohortibus* XIV. *quas Vibullius adduxit, ad me iter habere; habuisse in animo proficisci Corfinio: & ad* V. *id. Febr. C. Hirrum cum* V. *cohortibus subsequi. censeo, ad nos Luceriam uenias. nam te hic tutissime puto fore. Vale.*

Cicero imp. Cn. Pompeio procos. S. Ad XV. *kal. Mart. Formijs accepi tuas litteras: ex quibus ea, quae in agro Piceno gesta erant, cognoui commodiora esse multo, quam ut erat nobis nunciatum: Vibullijq. uirtutem, industriamq. libenter agnoui. Nos adhuc in ea ora, ubi praepositi sumus, ita fuimus, ut nauem paratam haberemus. ea enim audiebamus, & ea uerebamur, ut, quodcumque tu consilium praecepisses, id nobis persequendum putaremus. nunc, quoniam auctoritate, & consilio tuo in spe firmiore sumus; si teneri posse putas Tarracinam, & oram maritimam, in ea manebo. & si praesidia in opidis nulla sunt. nemo enim nostri ordinis*

dinis in his locis est praeter M. Eppium, quem ego Minturnis esse uolui, uigilantem hominem, & industrium. L. Torquatum, uirum fortem, & cum auctoritate, Formijs non habemus: ad te profectum arbitramur. ego omnino, ut proxime tibi placuerat, Capuam ueni eo ipso die, quo tu Theano Sidicino es profectus. uolueras enim me cum M. Considio propraet. Illa negotia tueri. cum eo uenissem, uidi T. Ampium delectum habere diligentissime, ab eo accipere Libonem summa item diligentia, & in illa colonia auctoritate. fui Capuae, quoad consules. iterum, ut erat dictum ab consulibus, ueni Capuam ad non. Febr. cum fuißem triduum, recepi me Formias. nunc quod tuum consilium, aut quae ratio belli sit, ignoro. tenendam hanc oram putas, quae & opportunitatem, & dignitatem habet, & egregios ciues, &, ut arbitror, teneri potest: opus est esse, qui praesit. sin omnia in unum locum contrahenda sunt: non dubito, quin ad te statim ueniam: quo mihi nihil optatius est: idq. tecum, quo die ab urbe discessimus, locutus sum. ego, si cui adhuc uideor segnior fuisse, dum ne tibi uideor, non laboro. & tamen, si, ut uideo, bellum gerendum est, cõfido me omnibus facile satisfacturum. M. Tullium, meum necessarium, ad te misi, cui tu, si tibi uideretur, ad me litteras dares. Vale.

Cn. Pompeius procos. M. Ciceroni imp. S.

Tuas litteras libenter legi. recognoui enim tuam pristinam uirtutem etiam in salute communi. con-

sules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, ue nerunt. Magnopere te hortor pro tuo singulari, per petuoq. studio in remp. ut te ad nos conferas; ut communi consilio reip. afflictae opem, atque auxilium feramus. censeo, uia Appia iter facias, & celeriter Brundisium uenias. Cura ut ualeas.

M. Cicero imp. Cn. Pompeio procos. S. *Cum ad te litteras misissem, quae tibi Canusij redditae sunt, suspicionem nullam habebam, te reip. caussa mare transiturum; eramq. in spe magna, fore, ut in Italia possemus aut concordiam constituere, qua mihi nihil utilius uidebatur, aut remp. summa cum dignitate defendere. interim, non dum meis litteris ad te perlatis, ex ijs mandatis, quae D. Laelio ad consules dederas, certior tui consilij factus, non exspectaui, dum mihi a te litterae redderentur; confestimq. cum Quincto fratre, & cum liberis nostris iter ad te in Apuliam facere coepi. cum Theanum Sidicinum uenissem, C. Messius, familiaris tuus, mihi dixit, alijque complures; Caesarem iter habere Capuam, & eo ipso die mansurum esse Eserniae. sane sum commotus; quod, si ita esset, non modo iter meum interclusum, sed me ipsum plane exceptum putabam. itaque tum Cales processi, ut ibi potissimum consisterem, dum certum nobis ab Esernia de eo, quod audieram, referretur. at mihi, cum Calibus essem, affertur litterarum tuarum exemplum, quas tu ad Lentulum cos. misisses. hae scriptae sic erát: litteras tibi a L. Domitio ad XIII.*

kal.

kal. Mart. allatas esse: earumq. exemplum subscripseras: magniq. interesse reip. scripseras, omnes copias primo quoque tempore in unum locum conuenire; & ut, praesidij quod satis esset, Capuae relinqueret. His ego litteris lectis, in eadem opinione fui, qua reliqui omnes, te cum omnibus copijs ad Corfinium esse uenturum: quo mihi, cum Caesar ad oppidum castra haberet, tutum iter esse non arbitrabar. cum res in summa exspectatione esset, utrumque simul audimus, & quae Corfinij acta essent, & te iter Brundisium facere coepisse. cumque nec mihi, nec fratri meo dubium esset, quin Brundisium contenderemus, a multis, qui e Samnio, Apuliaq. ueniebant, admoniti sumus, ut caueremus, ne exciperemur a Caesare; quod is in eadem loca, quae nos petebamus, profectus, celerius etiam, quam nos possemus, eo, quo intenderat, uenturus esset: quod cum ita esset; nec mihi, nec fratri meo, nec cuiquam amicorum placuit committere, ut temeritas nostra non solum nobis, sed etiam reip. noceret; cum praesertim non dubitaremus, quin, si etiam tutum nobis iter fuisset, te tamen iam consequi non possemus. interim accepimus tuas litteras, Canusio ad x. kal. Mart. datas, quibus nos hortaris, ut celerius Brundisium ueniamus. quas cum accepissemus ad III. kal. Mart. non dubitabamus, quin tu iam Brundisium peruenisses: nobisq. iter illud omnino interclusum uidebamus, neque minus nos esse captos, quam qui Cor

finium uenissent. neque enim eos solos arbitrabamur capi, qui in armatorum manus incidissent, sed eos nihilominus, qui regionibus exclusi, intra praesidia, atque intra arma aliena uenissent. quod cum ita sit; maxime uellem primum tecum semper fuisse; quod quidem tibi ostenderam, cum a me Capuam reijciebam: quod feci non uitandi oneris caussa, sed quod uidebam, teneri illam urbem sine exercitu non posse: accidere autem mihi nolebam, quod doleo uiris fortissimis accidisse. quoniam autem, tecum ut essem, non contigit: utinam tui consilij certior factus essem. nam suspicione assequi non potui; quod omnia prius arbitratus sum fore, quam ut haec reip. caussa in Italia non posset duce te consistere. neque uero nunc consilium tuum reprehendo, sed fortunam reip. lugeo: nec, si, egeo, quid tu sis secutus, non perspicio, iccirco minus existimo, te nihil, nisi summa ratione, fecisse. mea quae semper fuerit sententia, primum de pace uel iniqua condicione retinenda, deinde de urbe, (nam de Italia quidem nihil mihi umquam ostenderas) meminisse te arbitror. sed mihi non sumo, ut meum consilium ualere debuerit: secutus sum tuum, neque id reip. caussa, de qua desperaui, quae & nunc afflicta est, nec excitari sine ciuili perniciosissimo bello potest: sed te quaerebam: tecum esse cupiebam: neque eius rei facultatem, si qua erit, praetermittam. Ego me in hac omni caussa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non satisfacere. primum enim prae

me

me tuli, me nihil malle, quam pacem: non quin eadem timerem, quae illi: sed ea bello ciuili leuiora ducebam. inde, suscepto bello, cum pacis condiciones ad te afferri, a teq. ad ea honorifice, & large responderi uiderem; duxi meam rationem; quam tibi facile me probaturum, pro tuo in me beneficio, arbitrabar. Memineram me esse unum, qui pro meis maximis in remp. meritis supplicia miserrima, & crudelissima pertulissem: me esse unum, qui, si offendissem eius animum, cui tum, cum iam in armis essemus, consulatus tamen alter, & triumphus amplissimus deferebatur, subijcerer eiusdem proelijs: ut mea persona semper ad improborum ciuium impetus aliquid uideretur habere populare. atque haec non ego prius sum suspicatus, quam mihi palam denunciata sunt: neque ea tam pertimui, si subeunda essent, quam declinanda putaui, si honeste uitare possem. Quoniam breuem illius temporis, dum in spe pax fuit, rationem nostras uides; reliqui facultatem res ademit. Iis autem, quibus non satisfacio, facile respondeo. neque enim ego amicior C. Caesari umquam fui, quam illi: neque illi amiciores reip. quam ego. hoc inter me, & illos interest; quod, cum & illi ciues optimi sint, & ego ab ista laude non absim, ego condicionibus, quod idem te intellexeram uelle, illi armis disceptari maluerunt. quae quoniam ratio uicit; perficiam profecto, ut neque resp. ciuis a me animum, neque tu amici desideres. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MIHI *molestior lippitudo erat, etiam, quam ante fuerat: dictare tamen hanc epistolam malui, quam Gallo Fabio, amantissimo utriusque nostrum, nihil ad te litterarum dare. nam pridie quidem, quoquo modo potueram, scripseram ipse eas litteras, quare uaticinationem falsam esse cupio. huius autem epistolae non solum ea caussa est, ut ne quis a me dies intermittatur, quin dem ad te litteras; sed etiam haec iustior, ut ad te impetrarem, ut sumeres aliquid temporis; quo quia tibi perexiguo opus est, explicari mihi tuum consilium plane uolo, ut penitus intelligam. Omnia sunt integra nobis. nihil praetermissum est, quod non habeat sapientem excusationem, non modo probabilem. nam certe neque tum peccaui, cum, imparatam iam Capuam, non solum ignauiae delectus; sed etiam perfidiae, suspicionem fugiens, accipere nolui: neque, cũ, post cõdiciones pacis per L. Caesarem, & Fabium allatas, caui, ne animum eius offenderem, cui Pompeius iã armatus armato consulatum triumphumq. deferret. Nec uero haec extrema quisquam potest iure reprehendere, quod mare non transierim. id enim, etsi erat deliberationis, tamen obire non potui; neque enim suspicari debui: praesertim cum ex ipsius Pompeij litteris, idem quod uideo te existimasse, non dubitarim, quin is Domitio subuenturus esset. & plane, quid rectum, & quin facien-*

dum mihi esset, diutius cogitare malui. Primum igitur, haec qualia tibi esse uideantur, etsi saepius significata sunt a te, tamen accuratius mihi perscribas, uelim: deinde aliquid etiam in posterum prospicias, fingasque, quem me esse deceat, & ubi me plurimum prodesse reip. sentias: ecquae pacifica persona desideretur, an in bellatore sint omnia. Atque ego, qui omnia officio metior, recordor tamen tua consilia. quibus si paruissem, tristitiam illorum temporum non subissem. memini, quid mihi tum suaseris per Theophanem, per Culeonem: idq. saepe ingemiscens sum recordatus. quare nunc saltem ad illos calculos reuertamur, quos tum abiecimus, ut non solum gloriosis consilijs utamur, sed etiam paullo salubrioribus. sed nihil praescribo. accurate uelim perscribas tuam ad me sententiam. Volo etiam exquiras, quam diligentissime poteris, (habebis autem, per quos possis) quid Lentulus noster, quid Domitius agat, quid acturus sit, quemadmodum nunc se gerant, num quem accusent, num cui succenseant: quid dico, num cui? num Pompeio. omnino culpam omnẽ Pompeius in Domitium confert: quod ipsius litteris cognosci potest: quarum exemplum ad te mitto. Haec igitur uidebis: &, quod ad te ante scripsi, Demetrij Magnetis librum, quem ad te misit: de concordia, uelim mihi mittas. Vale.

Cn. Magnus procos. M. Marcello L. Lentulo cos. S.

Ego, quod existimabam, dispersos nos, neque reip. utiles, neque nobis praesidio esse posse, icirco ad

ad L. Domitium litteras misi, primum uti ipse cum omni copia ad nos ueniret: si de se dubitaret, ut cohortes XIX. *quae ex Piceno ad me iter habebant, ad nos mitteret. quod ueritus sum, factum est, ut Domitius implicaretur, neque ipse satis firmus esset ad castra facienda: quod meas* XIX. *& suas* XII *cohortes tribus in opidis distributas haberet; (nã partim Albae, partim Sulmone collocauit) neque, si uellet, expedire posset. nunc scitote, me esse in summa sollicitudine. nam & tot, & tales uiros periculo obsidionis liberare cupio: neque subsidio ire possum; quod his duabus legionibus non puto esse committendum, ut illuc ducantur. ex quibus tamen non amplius* XIV. *cohortes contrahere potui, quas Brundisium misi; neque Canusium sine praesidio, dum abessem, putaui esse dimittendum. D. Aelio mandaram, quod maiores copias sperabam nos habituros, ut, si uobis uideretur, alteruter uestrum ad me ueniret, alter in Ciliciam cum ea copia, quam Capuae, & circum Capuam comparastis, & cum ijs militibus, quos Faustus legit, proficisceretur; Domitius cum* XII. *suis cohortibus eodem adiungeretur; reliquae copiae omnes Brundisium cogerentur, & inde nauibus Dyrrhachium transportarentur. nunc, cum hoc tempore nihilo magis ego, quam uos, subsidio Domitio ire possim, seu per montes explicare; non est nobis committendum, ut ad has* XIV. *cohortes, quas dubio animo habeo, hostis accedere, aut in itinere me consequi possit. Quam*

obrem placitum est mihi, (etiam uideo C. Marcello, & ceteris nostri ordinis, qui hic sunt) ut Brundisium ducerem hanc copiam, quam mecum habeo. uos hortor, ut, quodcumque militum contrahere poteritis, contrahatis, & eodem ueniatis quamprimum. arma, quae ad me missuri eratis, ijs, censeo, armetis milites, quos uobiscum habetis. quae arma superabunt, ea si Brundisium iumentis deportaritis, uehementer reip. profueritis. de hac re uelim nostros certiores faciatis. ego ad P. Lupum, & C. Coponium praetores misi, ut se uobis coniungerent, &, militum quod haberent, ad uos deducerent. Vale. Cn. Pompeius procos. L. Domitio procos. S. Miror, te ad me nihil scribere, & potius ab alijs, quam a te, de rep. certiorem me fieri. Nos, disiecta manu, pares aduersarijs esse non possumus. contractis nostris copijs, & spero nos & reip. & communi saluti prodesse posse. quamobrem cum constituisses, ut Vibullius mihi scripserat, ad v. id. Febr. Corfinio proficisci cum exercitu, & ad me uenire: miror, quid caussae fuerit, quare consilium mutaris. nam illa caussa, quam mihi Vibullius scribit, leuis est, te propterea moratum esse, quod audieris, Caesarem Firmo progressum in Castrum Truentinum uenisse. quanto enim magis appropinquare aduersarius coepit, eo tibi celerius agendum erat, ut te mecum coniungeres, prius, quam Caesar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere posset. Quamobrem etiam te rogo, et hor-

tor

tor, id quod non destiti superioribus litteris a te petere, ut primo quoque die Luceriam aduenias antequam copiae, quas instituit Caesar contrahere, in unum locum coactae nos a nobis distrahant. sed si erunt, qui te impediant, ut illas suas seruent: aequum est me a te impetrare, ut cohortes, quae ex Piceno, & Camerino uenerunt, quae fortunas suas reliquerunt, ad me missum facias. Vale.

Cn. Pompeius procos. L. Domitio procos. S.

Litteras abs te M. Calenius ad me attulit ad XIII.*kal. Mart. in quibus litteris scribis, tibi in animo esse, obseruare Caesarem, &, si secundum mare ad me ire coepisset, confestim in Samnium ad me uenturum; sin autem ille circum istaec loca commoraretur, te ei, si propius accessisset, resistere uelle. te animo magno, & forti istam rem agere existimo: sed diligentius nobis est uidendum, ne distracti pares esse aruersario non possimus; cum ille magnas copias habeat, & maiores breui habiturus sit. non enim pro tua prudentia debes illud solum animaduertere, quot in praesentia cohortes, contra te habeat Caesar, sed quantas breui tempore equitum, & peditum copias contracturus sit. cui rei testimonio sunt litterae, quas Bussenius ad me misit; in quibus scribit, id quod ab alijs quoque mihi scribitur, praesidia Curionem, quae in Vmbria, & Tuscis erant, contrahere, & ad Caesarem iter facere. quae si copiae in unum locũ fuerint coactae, ut pars exercitus ad Albam mittatur; pars ad te accedat,*

cedat, ut non pugnet, sed locis suis repugnet: haerebis, neque solus cum ista copia tantam multitudinem sustinere poteris, ut frumentatum eas. Quamobrem te magnopere hortor, ut quamprimum cum omnia copia huc uenias. cōsules constituerunt idem facere. ego Metuscilio ad te mandata dedi, prouidendum esse, nec duae legiones sine Picentinis cohortibus in conspectum Caesaris committerentur.

Quamobrem nolito commoueri, si audieris me regredi, si forte Caesar ad me ueniet. cauendum enim puto esse, ne implicatus haeream. nam neque castra, propter anni tempus, & militum animos, facere possum: neque ex omnibus opidis contrahere copias expedit; ne receptum amittam. itaque non amplius XIV. cohortes Luceriam coegi. consules praesidia omnia deducturi sunt, aut in Siciliam ituri. nam aut exercitum firmum habere oportet, quo confidamus perrumpere nos posse; aut regiones eiusmodi obtinere, e quibus repugnemus. id quod neutrum nobis hoc tempore contingit: quod & magnam partem Italiae Caesar occupauit; & nos non habemus exercitum tam amplum, neque tam magnum, quam ille. itaque nobis prouidendum est, ut summam reip. rationem habeamus. Etiam atque etiam te hortor, ut cum omni copia quamprimum ad me uenias. possumus etiam nunc remp. erigere si communi consilio negotium administrabimus: sin distrahemur, infirmi erimus. mihi hoc constitutum est. His litteris scriptis, Sica a te mihi litteras attulit,

lit, & mandata. Quod me hortare, ut istuc ueniam: id me facere non arbitror posse; quod non magnopere his legionibus confido. Vale. *Cn. Pompeius L. Domitio S.* *Litterae mihi a te redditae sunt ad* XII. *kal. Mart. in quibus scribis, Caesarem apud Corfinium castra posuisse. quod putaui, & praemonui, fit, ut nec in praesentia committere tecum proelium uelit, &, omnibus copijs conductis, te implicet, ne ad me iter expeditum tibi sit, atque istas copias coniungere optimorum ciuium possis cum his legionibus, de quarum uoluntate dubitamus. quo etiam magis tuis litteris sum commotus. neque enim eorum militum, quos mecum habeo, uoluntati satis confido, ut de omnibus fortunis reip. dimicem: neque etiam, qui ex delectibus conscripti sunt a consulibus, conuenerunt. Quare da operam, si ulla ratione etiam nunc efficere potes, ut te explices, huc quamprimum uenias ante, quam omnes copiae aduersariorum conueniant. neque enim celeriter ex delectibus huc homines conuenire possunt: &, si conuenirent, quantum ijs committendum sit, quod inter se ne noti sunt, contra ueteranas legiones, non te praeterit. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 13

LIPPITVDINIS *meae signum tibi sit librarij manus, & eadem caussa breuiatis. etsi nunc quidem, quod scriberem nihil erat. omnis exspectatio nostra erat in nuncijs Brundisinis. si nactus hic esset*

Cnaeum nostrum, spes dubia pacis: sin ille ante trãs misisset, exitiosi belli metus. sed uides ne, in quem hominem inciderit resp.? quam acutum, quam uigilantem, quam paratum? si mehercule neminem occiderit, nec cuiquam quidquam ademerit; ab ijs, qui eum maxime timuerant, maxime diligetur.. multum mecum municipales homines loquuntur, multum rustici. nihil prorsus aliud curant, nisi agros, nisi uillulas, nisi nummulos suos. & uide, quam conuersa res est. illum, quo antea confidebant, metuunt; hunc amant, quem timebant. id quantis nostris peccatis, uitijsq. euenerit, non possum sine molestia cogitare. quae autem impendere putarem, scripseram ad te; & iam tuas litteras exspectabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

NON *dubito, quin tibi odiosae sint epistolae quotidianae, cum praesertim neque noua de re aliqua certiorem te faciam, neque nouam denique iam reperiam scribendi ullam sententiam. sed, si dedita opera, cum caussa nulla esset, tabellarios ad te cum inanibus epistolis mitterem; facerem inepte: euntibus uero, domesticis praesertim, ut nihil ad te dem litterarum, facere non possum. & simul (crede mihi) requiesco paullulum in his miserijs, cum quasi tecum loquor; cum uero tuas epistolas lego, multum etiam magis. omnino intelligo, nullum fuisse tempus post has fugas, & formidines, quod magis debuerit*

buerit mutum esse a litteris: propterea quod neque Romae quidquã auditur noui, nec in his locis, quae a Brundisio absunt propius quam tu, biduum, aut triduum. Brundisii autem omne certamen uertitur huius primi temporis. qua quidem exspectatione terqueor. sed omnia ante nos sciemus. eodem enim die uideo Caesarem a Corfinio post meridiem profectum esse, quo Canusio mane Pompeium. eo modo autem ambulat Caesar, & ijs diarijs militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius ad Brundisium, quam opus sit, accesserit. Dices, Quid igitur proficis, qui anticipes eius rei molestiam, quam triduo sciturus sis? Nihil equidem: sed, ut supra dixi, tecum perlibenter loquor. & simul scito, labare meum consilium, illud, quod satis iam fixum uidebatur. non mihi satis idonei sunt auctores ij, quia a te probantur. quod enim umquam eorum in rep. forte factum extitit? aut quis ab ijs ullam rem laude dignam desiderat? nec mehercule laudandos existimo, qui trans mare belli parandi caussa profecti sunt (quamquam haec ferenda non erant) uideo enim, quantum id bellum, & quam pestiferum futurum sit. sed me mouet unus uir; cuius fugientis comes, remp. recuperantis socius uideor esse debere. toties ne igitur sententiam mutas? ego tecum, tãquam mecum, loquor. quis autem est, tanta quidem de re, quin uarie secum ipse disputet? simul & elicere cupio sententiam tuam; si manet, ut firmior sim; si mutata est, ut tibi assentiar. omnino ad id, de

*id, de quo dubito, pertinet, me ſcire, quid Domitius acturus ſit, quid noſter Lentulus. de Domitio uaria audimus, modo eſſe in Tiburti, aut Lepidi; * quo cum Lepidus acceſſiſſet ad urbem. quod item falſum uideo eſſe. ait enim Lepidus eum neſcio quo penetraſſe itineribus; occultandi ſui cauſſa, an maris apiſcendi, ne id quidem ſcit. ignorat enim de filio. addit illud, ſane moleſtum: pecuniam Domitio ſatis grandem, quam is Corcni habuerit, non * eſſe redditam. de Lentulo autem nihil audimus. haec uelim exquiras, ad meq. perſcribas. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 15

AD V. *non. Mart. epiſtolas mihi tuas Aegypta reddidit, unam ueterem* IV. *kal. quam te ſcribis dediſſe Pindario, quem non uidimus; in qua exſpectas, quidnam praemiſſus agat Vibullius qui omnino nõ eſt uiſus a Ceſare. in altera epiſtola, uideo, te ſcire ita eſſe: & quemadmodum redeuntem excipiam Caeſarem, quem omnino uitare cogito: & aut Hemonis fugam tendis, commutationemq. ui- * tae tuae: quod tibi puto eſſe faciendum. & ignoras, Domitius cum faſcibus ne ſit. quod cum ſcies, facies, ut ſciamus. Habes ad primam epiſtolam. ſecutae ſunt duae, pridie kal. ambae datae, quae me conuellerunt de priſtino ſtatu, iam tamen, ut ante ad te ſcripſi, labantem. Nec me mouet, quod ſcribis, Ioui ipſi iniquum. nam periculum in utriuſque iracundia poſitum eſt: uictoria autẽ ita incerta, ut*

V dete-

daterior caussa paratior mihi esse uideatur. nec me consules mouent, qui ipsi pluma, aut folio facilius mouentur: officij me deliberatio cruciat, cruciauitq. adhuc. cautior certe est mansio. honestior existimatur traiectio: malo interdum, multi me non caute, quam pauci non honeste, fecisse existiment. De Lepido, & Tullo quod quaeris: illi uero non dubitant, qui Caesari praesto futuri, in senatumq. uenturi sint. Recentissima tua est epistola kal. data, in qua optas congressum, pacem non desperas: sed ego, cum haec scribebam, nec illos cógressuros, nec, si congressi essent, Pompeium ad ullam condicionem accessurum putabam. Quod uideris non dubitare, si consules transeant, quid nos facere oporteat: certe transeunt, uel, quomodo nunc est, transierunt. sed momento, praeter Appium, neminem esse fere, qui non ius habeat transeundi. nam aut cum imperio sunt, ut Pompeius, ut Scipio, Setenas, Fannius, Voconius, Sextius, ipsi consules; quibus more maiorum concessum est uel omnes adire prouincias: aut legati sunt eorum. sed nihil desero. quid placeat tibi, & quid propemodum rectum sit, intelligo. Plura scriberem, si ipse possem: sed, ut mihi uideor, potero biduo. Balbi Cornelij litterarum exemplum, quas eodem die accepi, quo tuas, misi ad te, ut meam uicem dolores, cum me derideri uideres. Vale.

Balbus Ciceroni imp. S.

Obsecro te Cicero, suscipe curam, & cogitationem dignissimam tuae uirtutis, ut Caesarem, & Pompeium

peium, perfidia hominum distractos, rursus in pristinam concordiam reducas. crede mihi, Caesarem non solum in tua fore potestate, sed etiam maximum beneficium te sibi dedisse iudicaturum, si huc te reijcias. uelim, idem Pompeius faciat: qui ut adduci tali tempore ad ullam condicionem possit, magis opto, quam spero. sed, cum constiterit, & timere desierit; tum incipiam non desperare, tuam auctoritatem plurimum ualituram. Quod Lentulum cos. meum uoluisti hoc remanere; Caesari gratum, mihi uero gratissimum mediusfidius fecisti. nam illum tanti facio, qui non Caesare magis diligam. qui si passus esset, nos secum, ut consueueramus, loqui; & non se totum etiam & etiam ab sermone nostro auertisset: minus miser, quam sum, essem. nam caue putes, hoc tempore plus me quem quam cruciari; quod eum, quem ante me diligo, uideo in consulatu quiduis potius esse, quam consulem. quod si uoluerit tibi obtemperare, & nobis de Caesare credere, & consulatum reliquum Romæ peragere: incipiam sperare, etiam, consilio senatus, auctore te, illo relatore, Pompeium, & Caesarem coniungi posse. quod si factum erit, me satis uixisse putabo. Factum Caesaris de Corfinio totum me probaturum scito, & quo modo in huiusmodi re commodius cadere non potuit, quam ut res sine sanguine confieret. Balbi mei, tuiq. aduentu delectatum te, ualde gaudeo. is quaecumque tibi de Caesare dixit, quaeq. Caesar scripsit; scio re tibi pro

babit, quaecumque fortuna eius fuerit, belliſſime ſcripſiſſe. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OMNIA *mihi prouiſa ſunt, praeter occultum, * & tum iter ad mare ſuperum. hoc enim mari uti non poſſumus hoc tempore anni. illuc autem, quo ſpectat animus, & quo res uocat, qua ueniam? cedendum enim eſt celeriter; ne forte qua re impediar, atque alliger. nec uero ille me ducit, qui uidetur: quem ego hominem* ἀπολιτικώτατον *omnium iam ante cognoram, nunc uero etiam* ἀστρατηγικώτατον. *non me igitur is ducit, ſed ſermo hominum, qui ad me a Philotimo ſcribitur. is enim me ab optimatibus ait conſcindi. quibus optimatibus, dij boni? qui nunc quo modo occurrunt, quo modo autem ſe uenditant Caeſari? municipia uero deum: nec ſimulant, ut cum de illo aegroto uota faciebant. ſed plane, quidquid mali hic Piſiſtratus non fecerit, tam gratum eſt, quam ſi alium facere prohibuerit. hunc propitium ſperant: illum iratum putant. quas fieri cenſes* ἀπαντήσεις *ex opidis? quos honores? metuunt, inquies. credo, ſed hercule illum magis. huius inſidioſa clementia delectantur: illius iracundiam formidant. iudices* DCCCL, *qui praecipue Cnaeo noſtro delectabantur, ex quibus quotidie aliquem uideo, neſcio quas eius Lucerias horrent. itaque quaero, qui ſint iſti optimates, qui me exturbent, cum ipſi domi maneant. ſed tamen, quicunque*

ſunt,

*sunt, αἰδέομαι Τρῶας. etsi, qua spe proficiscar, uideo: coniungoq. me cum homine magis ad uastandam Italiam, quam ad uincendum parato, domum * quem exspecto. & quidem, cum haec scribebam IV. non. iam exspectabam aliquid à Brundisio. quid autem aliquid? quam inde turpiter fugisset, & uictor hic qua se referret, & quo. quod ubi audissem; si ille Appia ueniret, ego Arpinum cogitabam. Vale.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER IX.

CICERO S. D. ATTICO.

ETSI, cum tu has litteras legeres, putabam fore, ut scirem iam, quid Brundisii actum esset; nam Canusio VIII. *kal. profectus erat Cnaeus; haec autem scribebam prid. non.* XIV. *die postquam ille Canusio mouerat: tamen angebar singularum horarum exspectatione; mirabarque, nihil allatum esse ne rumoris quidem: nam erat mirum silentium. sed haec fortasse* κενόσπουδα *sunt: quae tamen iam sciantur, necesse est. illud molestum, me adhuc inuestigare non posse, ubi Lentulus noster sit, ubi Domitius. quaero autem, quo facilius scire possim, quid acturi sint, ituri ne ad Pompeium, &, si sint, qua, quando ue ituri sint. urbem quidem iam refertam esse optimatium audio, Sosium, et Lupum, quos Cnaeus noster ante putabat Brundisium uenturos esse, quam se, ius dicere. hinc uero uulgo uadunt. etiam M'. Lepidus, quocum diem conterere solebam, cras cogitabat. nos autem in Formiano morabamur, quo citius audiremus. deinde Arpinum uolebamus. inde, iter quamaxime* ἀνάπαντητον *esset, ad mare superum, remotis, siue omnino missis lictoribus.*

ribus. audio enim, bonis uiris, qui & nunc, & saepe antea magno praesidio reip. fuerunt, hanc cunctationem nostram non probari, multaq. in me, & seuere in conuiuijs tempestiuis quidem disputari. cedimus igitur; &, ut boni ciues simus, bellum Italiae terra, mariq. inferamus; & odia improborum rursus in nos, quae iam extincta erant, incendamus; & Lucceij consilia, ac Theophanis persequamur. nam Scipio uel in Syriam proficiscitur, forte; uel cum genero, honeste; uel Caesarem fugit, iratum. Marcelli quidem, nisi gladium Caesaris timuissent, manerent. Appius & eodem timore, & inimicitiarum recentium. & tamen, praeter hunc, & C. Cassium, reliqui legati, Faustus pro quaes. ego unus, cui utrumuis licet. frater accederet; quem socium huius fortunae esse, non erat aequum; cui magis etiam Caesar irasceter: sed impetrare non possum, ut maneat. dabimus hoc Pompeio, quod debemus. nam me quidem alius nemo mouet; non sermo bonorum, qui nulli sunt; non caussa, quae acta timide est, agetur improbe. uni uni hoc damus, nec id quidem roganti, nec suam caussam, ut ait, agenti, sed publicam. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

ETSI *nonis Mart. die tuo, ut opinor, exspectabam a te epistolam longiorem: tamen ad eam ipsam breuem, quam III. non.* ὑπὸ τὴν διάληψιν *dedisti,*

disti, rescribendum putaui. Gaudere ais te, mansisse me; & scribis, in sententia te manere. mihi autem superioribus litteris uidebare non dubitare, quin cederem, ita si & Cnaeus bene comitatus conscendisset, & consules transissent. utrum, hoc tu parum commeministi, an ego non satis intellexi, an mutasti sententiam? sed aut ex epistola, quam expecto, perspiciam, quid sentias; aut alias abs te litteras eliciam. Brundisio nihil dum erat allatum. o rem difficilem, planeq. perditam. quam nihil praetermittis in consilio dando. quam nihil tamen, quod tibi ipsi placeat, explicas. Non esse me una cum Pompeio, gaudes: ac proponis, quam sit turpe me adesse, cum quid de illo detrahatur: nefas esse approbare. certe. contra igitur? dij, inquis, auerruncent. quid ergo fiet, si in altero scelus est, in altero supplicium? impetrabis, inquis, a Caesare, ut tibi abesse liceat, et esse otioso. supplicandum igitur? miserum. quid, si non impetraro? Et de triumpho erit, inquis, integrum. quid, si hoc ipso premar? accipiam? quid foedius? negem? repudiari se totum, magis etiam, quam olim in XX uiratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicum, ut ne honorem quidem a se accipere uellem. quanto nunc hoc idem accipiet asperius? tanto scilicet, quanto et honor hic illo est amplior, & ipse robustior. Nam quod negas te dubitare, quin magna in offensa sim apud Pompeium hoc tempore:

re: non uideo caussam, cur ita sit, hoc quidem tempore. qui enim, amisso Corfinio denique, certiorem me sui consilij fecit, is queretur Brundisium me non uenisse, cum inter me, & Brundisium Caesar esset? deinde, etiam scit, ἀπαῤῥησίαστον esse in ea caussa querellam suam. me putat de municipiorum imbecillitate, de delectibus, de pace, de urbe, de pecunia, de Piceno occupando plus uidisse, quam se. sin, cum potuero, non uenero: tum erit inimicus. quod ego non eo uereor, ne mihi noceat: (quid enim faciet? τίς δ᾽ ἐστι δοῦλος, τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;)
sed quia ingrati animi crimen horreo. confido igitur aduentum nostrum illi, quoquo tempore fuerit, ut scribis, ἀσμένιστον fore. Nam quod ais, si hic temperantius egerit, consideratius consilium te daturum: qui hic potest se gerere non perdite? uita, mores, ante facta, ratio suscepti negotij, socij, uires bonorum, aut etiam constantia. Vix dum epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum, Postumus Curtius uenit, nihil nisi classes loquens, & exercitus. eripiebat Hispanias: tenebat Asiam, Siciliam, Africam, Sardiniam: confestim in Graeciam persequebatur. eundum igitur est, nec tam ut belli, quam ut fugae socij simus. nec enim ferre potero sermones istorum, quicumque sunt. non sunt enim certe, ut appellantur, boni. sed tamen id ipsum scire cupio, quid loquantur: idq. ut exquiras, meq. certiorem facias, te uehementer rogo. Nos adhuc, quid Brundisii actum esset, plane

plane nesciebamus. cum sciemus, tum ex re, & ex tempore consilium capiemus, sed utemur tuo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

DOMITII *filius transiit Formias* VII. *id. currens ad matrem Neapolim; mihiq. nunciari iussit, patrem ad urbem esse; cum de eo curiose quaesisset seruus noster Dionysius. nos autem audieramus eum profectum siue ad Pompeium, siue in Hispaniam. id cuiusmodi sit, scire sane uelim. nam ad id, quod delibero, pertinet, si ille certe nusquam discessit, intelligere Cnaeum, non eße faciles nobis ex Italia exitus, cum ea tota armis, praesidijsq. teneatur, hieme praesertim. nam si commodius anni tempus esset; uel infero mari liceret uti. nunc nihil potest, nisi supero, transmitti, quo iter interclusum est. quaeres igitur & de Domitio, & Lentulo. A Brundisio nulla adhuc fama uenerat: & erat hic dies* VII. *id. quo die, suspicabamur, aut pridie Brundisium uenisse Caesarem. nam kalendis Arpis manserat. sed si Postumũ audire uelles, persecuturus erat Cnaeum: transiisse enim iam putabat, coniectura tempestatum, ac dierum. ego nautas eu non putabam habiturum: ille confidebat, & eo magis, quod audita nauicularijs hominis liberalitas esset. sed, tota res Brundisina iam quo modo habeat se, diutius nescire non possum. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 4

E G O *etsi tam diu requiesco, quam diu aut ad te scribo, aut tuas litteras lego: tamen & ipse egeo argumento epistolarum, & tibi idem accidere certo scio. quae enim soluto animo familiariter scribi solent, temporibus his excluduntur: quae autem sunt horum temporum, ea iam contriuimus. sed tamen, ne me totum aegritudini de dam, sumpsi mihi quasdam tamquã* θέσεις, *quae et politiae sunt, et temporum horũ; ut et abducam animum ab querellis, et in eo ipso, de quo agitur, exercear. eae sunt huiusmodi.* Εἰ μενετέον ἐν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ: τυραννουμένης δὲ αὐτῆς. εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πειρατέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύσειν. εἰ δ' εὐλαβητέον τὸν καταλύοντα, μὴ αὐτὸς ἄρθηται. εἰ πειρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι εἰρήνῃ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ. εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν ἀναχωρήσαντά ποι τῆς πατρίδος τυραννουμένης, ἢ διὰ παντὸς ἰτέον κινδύνου τῆς ἐλευθερίας πέρι. εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ, καὶ πολιορκητέον αὐτὴν τυραννουμένην. εἰ καὶ μὴ δοκιμάζοντα τὴν διὰ πολέμου κατάλυσιν τῆς τυραννίδος συναπογραπτέον ὅμως τοῖς ἀρίστοις. εἰ τοῖς εὐεργέταις, καὶ φίλοις συγκινδυνευτέον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, κἂν μὴ δοκῶσιν εὖ βεβουλεῦσθαι περὶ τῶν ὅλων. εἰ ὁ μεγάλα τὴν πατρίδα εὐεργετήσας, δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀνήκεστα παθὼν, καὶ φθονηθεὶς, κινδυνεύσειεν ἂν ἐθελοντὴς ὑπὲρ τῆς πατρίδος: ἢ ἀφετέον αὐτῷ ἑαυτοῦ ποτε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων ποιεῖσθαι πρόνοιαν

νοιαν ἀφεμένῳ τὰς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας διαπολιτείας. in his ego me consultationibus exercens, & disserens in utramque partem tum graece, tum latine, & abduco parumper animum a molestijs, & τῶν προὔργου τί delibero. Sed uereor, ne tibi ἄκαιρος sim. si enim recte ambulauit is, qui hanc epistolam tulit, in ipsum tuum diem incidit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

NATALI die tuo scripsisti epistolam ad me plenam consilij, summaeq. tum beneuolentiae, tum etiam prudentiae. eam mihi Philotimus postridie, quam a te acceperat, reddidit. Sunt ista quidem, quae disputas, difficillima, iter ad superum, nauigatio infero, discessus Arpinum, ne hunc fugisse; mansio Formijs, ne obtulisse nos gratulationi uideamur: sed miserius nihil, quam ea uidere, quae tamen iam, iam inquam uidenda erunt. Fuit apud me Postumus: scripsi ad te, quam grauis. uenit ad me etiam Q. Fusius, quo uultu, quo spiritu? properans Brundisium, scelus accusans Pompeij, leuitatem, & stultitiam senatus. haec qui in mea uilla non feram, cur tum in curia potero ferre? Age, finge me quamuis ἀστομάχως haec ferentem: quid illa, dic M. Tulli, quem habebunt exitum? Et omitto caussam reip. quam ego amissam puto cum uulneribus suis, tum medicamentis his, quae parantur. de Pompeio quid agam? cui plane (quid cum negem?) succensui. semper enim caus-

sae euentorum magis mouent, quam ipsa euenta. haec igitur mala, quibus maiora esse quae possunt? considerans, uel potius iudicans eius opera accidisse, & culpa inimicior eram huic, quam ipsi Caesari. ut maiores nostri funestiorem diem esse uoluerunt Alliensis pugnae, quam urbis captae; quod hoc malum ex illo; itaque alter religiosus etiam núc dies, alter in uulgus ignotus: sic ego, decem annorum peccata recordans, in quibus inerat ille etiam annus, qui nos, hoc defendente, ne dicam grauius, afflixerat; praesentisq. temporis cognoscens temeritatem, ignauiam, negligentiam, succensebam. sed ea iam mihi exciderunt. beneficia eiusdem cogito, cogito etiam dignitatem. intelligo serius equidem, quam uellem, propter epistolas, sermonesq. Balbi; sed uideo plane. nihil aliud agi, nihil actum ab initio, quam ut hunc occideret. ego igitur. si quis apud Homerum, cum ei & mater, & dea dixisset,

Αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ' Ἕκτορα πότμος ἕτοιμος,

matri ipse respondit,

Αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑτέρῳ
Κτεινομένῳ ἐπαμῦναι.

quid, si non ἑτέρῳ solum, sed etiam εὐεργέτῃ? adde, tali uiro, talem caussam agenti. & ego uero haec officia mercanda uita puto. optimatibus uero tuis nihil confido, nihil iam ne inseruio quidem. uideo, ut se huic dent, ut daturi sint. quidquam tu illa putas fuisse de ualetudine decreta municipiorum prae his de uictoria gratulationibus? timent, inquies. at ipsi tum se timuisse dicunt.

cunt. sed uideamus; quid actum sit Brundisij. ex eo fortasse mea cósilia nascétur, aliaeq. litterae. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

NOS *adhuc Brundisio nihil. Roma scripsit Balbus, putare iam Lentulum cos. transmisisse, nec eum a minore Balbo conuentum; quod is hoc iam Canusij audisset; inde ad se eum scripsisse: cohortesq. sex, quae albae fuissent, ad Curtium Minucia transisse: id Caesarem ad se scripsisse, & breui tempore eum ad urbem futurum. ego utar tuo consilio: neque me in Arpinum hoc tempore abdam. etsi, Ciceroni meo togam puram cum dare Arpini uellem, hanc eram ipsam excusationem relicturus ad Caesarem. sed fortasse in eo ipso offendetur, cur non Romae potius. sed tamen, si est conueniendus, hic potissimum. tum reliqua uidebimus, idest & quo, & qua, & quando. Domitius, ut audio, in Cossano, & quidem, ut aiunt, paratus ad nauigandum: si in Hispaniam, non probo: si ad Cnaeum, laudo: quouis potius certe, quam ut Curtium uideat; quem ego patronus adspicere non possum. quid alios? sed, opinor, quiescamus; ne nostram culpam coarguamus; qui, dum urbem, idest patriam, amamus, dumq; rem conuenturam putamus, ita nos gessimus, ut plane interclusi, captiq. simus. Scripta iã epistola, Capuae litterae sunt allatae hoc exemplo. Pompeius mare transiit cum omnibus militibus, quos secum habuit. hic numerus est hominum*

minum millia XXX, & consules duo, & tribuni pl. & senatores, qui fuerant cum eo, omnes cum uxoribus, & liberis. Conscendisse dicitur ad IV. non. Mart. ex ea die fuere septemtriones uenti. naues, quibus usus non est, omnes aut praecidisse, aut incendisse dicunt. de hac re litterae L. Metello trib. pl. Capuam allatae sunt ab Clodia socru, quae ipsa transiit, ante sollicitus eram, & angebar, sicut res scilicet ipsa cogebat, cum consilio explicare nihil possem: nunc autem, postquam Pompeius, & consules ex Italia exierunt, nō angor, sed ardeo dolore.

— οὐδέ μοι ἦτορ
ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι.

non sum, inquam, mihi crede, mentis compos: sua tum mihi dedecoris admisisse uideor. me non primum cum Pompeio, qualicumque consilio uso, deinde cum bonis esse, quamuis caussa temere instituta? praesertim cum ij ipsi, quorum ego caussa timidius me fortunae committebam, uxor, filia, Cicerones pueri, me illuc sequi mallent, hoc turpe, & me indignum putarent. nam Quinctus quidem frater, quidquid mihi placeret, id rectum se putare aiebat, id animo aequissimo sequetur. tuas nunc epistolas a primo lego. hae me paullum recreant. primae monent, & rogant, ne me proijciam. proximae gaudere te ostendunt, me remansisse. eas cum lego, minus mihi turpis uideor, sed tam diu, dum lego: deinde emergit rursum dolor & αἰσχροῦ φαντασία. Quamobrem obsecro te, mi Tite, eripe mihi

*mihi nunc dolorem, aut minue saltem, aut conso- latione, aut consilio, aut quacumque re potes. quid tu autem possis? aut quid homo quisquam? uix iam deus. equidem illud molior, quod tu mones, speras q. fieri posse; ut mihi Caesar concedat, ut absim, cum aliquid in senatu contra Cnaeum agatur. sed timeo, ne non impetrem. uenit ab eo Furnius: (ut quidem scias, quos sequamur: Q. Titinij filium cũ Caesare esse nũciat) sed illum maiores mihi gratias agere, quam uellem. quid autem me roget, (paucis ille quidem uerbis, sed ἐν δυνάμει) cognosce ex ipsius epistola. me miserum, quod tu non ualuisti. una fuissemus: consilium certe non defuisset, σύν τε δύ' ἐρχομένω sed acta ne agamus: reliqua paremus. me adhuc haec duo fefellerunt, initio spes com- * positionis; qua facta uolebam, ut populari, ut ea sollicitudine senectutem nostram liberari: deinde bellum crudele, & exitiosum suscipi a Pompeio intelligebam. melioris mediusfidius ciuis, & uiri putabam, quouis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum praeesse, uerum etiam interesse. uidetur uel mori satius fuisse, quam esse cum ijs. Ad haec igitur cogita, mi Attice, uel potius excogita. quemuis euentum fortius feram, quam hunc dolorem. Vale.* *Caesar imp. S. D. Ciceroni imp. Cum Furnium nostrum tantum uidissem; neque loqui, neque audire me commodo potuisset; cum properarem, atque essem in itinere, praemissis iam legionibus: praeterire tamen non potui, quin & scriberem*

rem ad te, & illum mitterem, gratiusq. agerem. etsi hoc officium & feci saepe, & saepius mihi factu rus uideor: ita de me mereris. in primis a te peto, quoniam confido me celeriter ad urbem uenturum, ut te ibi uideam; ut tuo consilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti possim. Ad propositum reuertar: festinationi meae, breuitatiq. litterarum ignoscens. reliqua ex Furnio cognosces.

CICERO S. D. ATTICO. 7

SCRIPSERAM *ad te epistolam, quam darem* IV. *id. sed eo die is, cui dare uolueram, non est profectus. uenit autem eo ipso die ille celeripes, quem Saluius dixerat: attulit uberrimas tuas litteras; quae mihi quiddam, quo starem, instillarunt. recreatum enim me non queo diccere. sed plane τὸ συνέχον effecisti. ego enim non iam id ago, mihi crede, ut prosperos exitus consequar. sic enim uideo, nec, duobus his uiuis, nec, hoc uno, nos umquam remp. habituros. ita neque de otio nostro spero iam, nec ullam acerbitatem recuso. unum illud extimescebam, ne quid turpiter facerem, uel, dicam, iam effecissem. sic ergo habeto, salutares te mihi litteras misisse, neque solum has longiores, quibus nihil potest esse explicatius, nihil perfectius, sed etiam illas breuiores, in quibus hoc mihi iucundissimum fuit, consilium, factumq. nostrum ab Sexto probari. pergratumq. mihi tu fecisti; a quo diligi me, & , quid rectum sit, intelligi, scio. Longior uero*

tua epistola non me solum, sed meos omnes aegritudine leuauit. itaque utar tuo consilio, & ero in Formiano: ne aut ad urbem ἀπάντησις mea animaduertatur; aut, si nec hic, nec illic eum uidero, deuitatum se a me putet. Quod autem suades, ut ab eo petam, ut mihi concedat, ut idem tribuam Pompeio, quod ipsi tribuerim, id me iam pridem agere intelliges ex litteris Balbi, & Oppij: quarum exempla tibi misi: misi etiam Caesaris ad eos sana mente scriptas: quo modo in tanta insania? sin mihi Caesar hoc non concedat; uideo tibi illud placere, me πολίτευμα de pace suscipere: in quo non extimesco periculum. cum enim tot impendeant, cur non honestissimo depacisci uelim? sed uereor, ne Pompeio quid oneris imponam;

μή μοι γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου

intorqueat. mirandum enim in modum Cnaeus noster Sullani regni similitudinem cōcupiuit. εἰδώς σοι λέγω. nihil, inquam, ille minus obscure tulit. Cum hoc ne igitur, inquies, esse uis? Beneficium sequor mihi crede, non caussam, ut in Milone, ut in. sed hactenus. Caussa igitur non bona est? immo optima: sed agetur (memento) foedissime. primum, consilium est, suffocare urbem, & Italiam fame: deinde, agros uastare, urere, pecunijs locupletum non abstinere. sed, cum eadem metuam ab hac parte; si illinc beneficium non sit, rectius putem quiduis domi perpeti: sed ita meruisse illum de me puto, ut ἀχαριστίας crimen subire non audeam. quāquam a te

a te eius quoque rei iusta defensio est explicita. De triumpho tibi assentior. quem quidem totum facile, & libenter abiecero. egregie probo fore, ut dum agamus, ὁ πλοῦς ὡραῖος obrepat: si modo, inquis, satis ille erit firmus. est firmior etiam, quam putabamus. de isto licet bene speres. promitto tibi, si ualebit, tegulam illum in Italia nullam relicturum. te ne igitur socio? contra mehercule meum iudicium, & contra omnium antiquorum auctoritatem: nec tam ut illa adiuuem, quam ut haec ne uideam, cupio discedere. noli enim putare tolerabiles horum insanias, nec uniusmodi fore. etsi quid te horum fugit, legibus, iudiciis, senatu sublato, libidines, audacias, sumptus, egestates tot egentissimorum hominum nec priuatas posse res, nec remp. sustinere? abeamus igitur qualibet nauigatione; etsi id quidem, ut tibi uidebitur: sed certe abeamus. sciemus enim, id quod exspectas, quid Brundisii actum sit. Bonis uiris quod ais probari, quae adhuc fecerimus, scirique. ab iis non profectis: ualde gaudeo; si est nunc ullus gaudendi locus, De Lentulo inuestigabo diligentius: id mandaui Philotimo, homini forti, ac nimium optimati. Extremum est, ut tibi argumentum ad scribendum fortasse iam desit. nec enim alia de re nunc ulla scribi potest: & de hac quid iam amplius inueniri potest? sed quoniam & ingenium suppeditat, (dico mehercule, ut sentio) & amor, quo & meum ingenium incitatur: perge, ut facias, & scri- *

be, quantum potes. In Epirum quod me non inuitas, comitem non molestum: subirascor: sed uide. nam, ut tibi ambulandum, ungendum, sic mihi dormiendum. etenim litterae tuae mihi somnum attulerunt. Cenantibus pridie idus nobis, ac noctu quidem, Statius a te epistolam breuem attulit. De L. Torquato quid modo quaeris? non modo Lucius, sed etiam Aulus profectus est, alij multi. De Reatinorum corona, quod scribis; moleste fero, in agro Sabino sementem fieri proscriptionis. Senatores multos esse Romae, nos quoque audieramus. ecquid potes dicere, cur exierint? in his locis opinio est, coniectura magis, quam nuncio, aut litteris, Caesarem Formijs ad XI. kal. Apr. fore. hic ego uellem habere Homeri illam Mineruam simulatam Mentori, cui dicerem:

Μέντορ πῶς τ' ἄρ ἴω, πῶς τ' ἄρ προσπτύσομαι αὐτόν?

nullam rem umquam difficiliorem cogitaui: sed cogito tamen; nec ero, ut in malis, imparatus. sed cura, ut ualeas. puto enim diem tuum heri fuisse,

Caesar Oppio, Cornelio S. *Gaudeo mehercule uos significare litteris, quam ualde probatis ea, quae apud Corfinium sunt gesta. consilio uestro utar libenter, & hoc libentius, quod mea sponte facere constitueram, ut quamlenissimum me praeberem; & Pompeium, darem operam, ut reconciliarem. tentemus, hoc modo si possumus omnium uoluntates recuperare, & diuturna uictoria uti: quoniam reliqui crudelitate odium effugere non potue-*

tuerunt; neque uictoriam diutius tenere, praeter unum L. Sullam, quem imitaturus non sum. haec noua sit ratio uincendi; ut misericordia, & liberalitate nos muniamus. id quemadmodum fieri possit, non nulla mihi in mentem ueniunt, & multa reperiri possunt. De his rebus, rogo uos, ut cogitationem suscipiatis. Cn. Magium, Pompeij praefectum, deprehendi: scilicet meo instituo usus sum, & eum statim missum feci. iam duo praefecti fabrum Pompeij in meam potestatem uenerunt, & a me missi sunt. si uolent grati esse, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi esse amicus, quam ijs, qui & illi, & mihi semper fuerunt inimicissimi: quorum artificijs effectum est, ut resp. in hunc statum perueniret. Vale. Balbus Ciceroni imp. S. Subito postea quam litteras communes cum Oppio ad te dedi, ab Caesare epistolam accepi, cuius exemplum tibi misi; ex quibus perspicere poteris, quam cupiat concordiam, & Pompeium reconciliare, & quam remotus sit ab omni crudelitate: quod eum sentire, ut debeo, ualde gaudeo. De te, & tua fide, & pietate idem mehercule, mi Cicero, sentio, quod tu, non posse tuam famam & officium sustinere, ut contra eum arma feras, a quo tantum beneficium te accepisse praedices. Caesarem hoc idem probaturum, exploratum, pro singulari eius humanitate, habeo: eiq. cumulatissime satisfacturum te certo scio, cum nullam partem belli contra eum suscipias, neque socius

eius aduersarijs fueris: atque hoc non solum in te, tali, & tanto uiro, satis habebit; sed etiam mihi ipse sua concessit bonitate, ne in ijs castris essem, quae contra Lentulum, aut Pompeium futura essent; quorum beneficia maxima haberem: sibiq. satis esse dixit, si togatus urbana officia sibi praestitissem; quae etiam illi, si uellem, praestare possem. itaque nunc Romae omnia negotia Lentuli procuro, sustineo, meumq. officium, fidem, pietatem ijs praesto. sed mehercule rursus tam abiectam compositionis spem non desperatissimam esse puto: quoniam Caesar est ea mente, qua optare debemus. hac re mihi placet, si tibi uidetur, te ad eum scribere, & ab eo praesidium petere, ut petisti a Pompeio, me quidem approbante, temporibus Milonianis. praestabo (si Caesarem bene noui) eum prius tuae dignitatis, quam suae utilitatis rationem habiturum. Haec quam prudenter tibi scribam, nescio: sed illud certe scio, me ab singulari amore, ac beneuolentia, quaecunque scribo, tibi scribere: quod te (ita, incolumi Caesare, moriar) tanti facio, ut paucos aeque ac te caros habeam. De hac re cum aliquid constitueris, uelim mihi scribas. nam non mediocriter laboro, ut utrique, ut uis, tuam beneuolentiam praestare possis: quam mehercule te praestaturum confido. Fac ualeas.

Balbus, & Oppius S. D. M. Ciceroni. Nedum hominum humilium, ut nos sumus, sed etiam amplissimorum uirorum consilia ex euentu, non ex uo-

uoluntate, a plerisque probari solent: tamen freti tua humanitate, quod uerissimum nobis uidebitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod si non fuerit prudens, at certe ab optima fide, & optimo animo proficiscetur. Nos, nisi id, quod nostro iudicio Caesarem facere oportere existimamus, ut, simul Romam uenerit, agat de reconciliatione gratiae suae, & Pompeij; id eum facturum, ex ipso cognouissemus: te hortari desineremus, ut uelles his rebus interesse, quo facilius, & maiore cum dignitate per te, qui utrique es coniunctus, res tota confieret: aut, si ex contrario putaremus, Caesarem id non facturum; & eum uelle cum Pompeio bellum gerere, sciremus; numquam tibi suaderemus, contra hominem optime de te meritum arma ferres; sicuti te semper orauimus, ne contra Caesarem pugnares. sed cum etiamnũ, quid facturus Caesar sit, magis opinari, quam scire, possimus; non possumus nisi hoc, non uideri eam tuam esse dignitatem, neque fidem omnibus cognitam; ut contra alterutrum, cum utrique sis maxime necessarius, arma feras: & hoc, non dubitamus, quin Caesar pro sua humanitate maxime sit probaturus. nos tamen (si tibi uidebitur) ad Caesarem scribemus, ut nos certiores faciat, quid in hac re acturus sit. a quo si erit nobis rescriptum, statim, quae sentiemus, ad te scribemus, & tibi fidem faciemus, nos ea suadere, quae nobis uidentur tuae dignitati, non Caesaris rationi, esse utilissi-

ma. & hoc Caesarem, pro sua indulgentia in suos, probaturum putamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

TRES *epistolas tuas accepi postridie idum: erant autem IV. III. prid. id. datae: igitur antiquissimae cuique primum respondebo. Assentio tibi, ut in Formiano potissimum commorer. & iam de* * *supero mari plaboque, ut antea ad te scripsi, et quonam modo possem uoluntate eius nullam reip. partem attingere. Quod laudas, quia obliuisci me scripsi ante facta, & dicta nostri amici: ego uero ita facio: quin ea ipsa, quae a te commemorantur, secus ab eo in me ipsum facta esse, non memini: tanto plus apud me ualere beneficij gratiam, quam iniuriae dolorem, uolo. faciamus igitur, ut censes, col* * *ligamusq. nos: festiuo enim simili urus decurro, atque cursu. Θέσεις meas commentari non desino: sed sunt quaedam earum perdifficiles ad iudicandum. De optimatibus, sit sane ita, ut uis: sed nosti illud, Διόνυσος ἐν Κορίνθῳ. Titinij filius apud Caesarem est. Quod autem quasi uereri uideris, ut mihi tua consilia displiceant: me uero nihil delectat alind, nisi consilium, & litterae tuae. quare fac, ut ostendis, ne destiteris ad me, quidquid tibi in mentem uenerit, scribere. mihi nihil potest esse gratius. Venio ad alteram nunc epistolam. Recte non credis de numero militum. ipso dimidio plus scripsit Clodia. falsum etiam de corruptis nauibus.*

uibus. Quod consules laudas; ego quoque animum laudo, consilium reprehendo. discessu enim illorum, actio de pace sublata est: quam quidem ego meditabar: itaque postea Demetrij librum de concordia tibi remisi, & Philotimo dedi. nec uero dubito, quin exitiosum bellum impendeat, cuius initium ducetur a fame. & me tamen doleo non interesse huic bello; in quo tanta uis sceleris futura est, ut, cum parentes non alere nefarium sit, nostri principes antiquissimam, & sanctissimam parentem patriam fame necandam putent. atque hoc non opinione timeo, sed interfui sermonibus. omnis haec classis Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, Andro, Cypro, Pamphylia, Licia, Rhodo, Chio, Byzantio, Lesbo, Smyrna, Mileto, Co, ad intercludendos commeatus Italiae, & ad occupandas frumētarias prouincias comparatur. at quam uenit iratus, & ijs quidem maxime, qui eam maxime saluam uolebant, quasi relictus ab ijs, quos reliquit. itaque mihi dubitanti, quid me facere par sit, permagnum pondus affert beneuolentia erga illum; qua dempta; perire melius esset in patria, quam patriam seruando euertere. De septemtrione, plane ita est. metuo, ne uexetur Epirus. sed quem tu locum Graeciae non direptum iri putas? praedicat enim palam, & militibus ostendit, se largitione ipsa superiorem, quam hunc, fore. Illud me praeclare admones, cum illum uidero, ne nimis indulgenter, & ut cum grauitate potius lequar. plane sic faciendum. Arpinum,

cum

eum cum conuenero, cogito; ne forte aut absim, cum ueniet, aut cursem huc illuc uia deterrima. Bibulum, ut scribis, audio uenisse, & redisse prid. id. Philotimum, ut ais epistola tertia, expectabas: at ille idibus a me profectus est. eo serius ad tuam illam epistolam, cui ego statim rescripseram, redditae sunt meae litterae. De Domitio, ut scribis, ita opinor esse, ut & in Cossano sit, & consilium eius ignoretur. Iste omnium turpissimus, & sordidissimus, qui consularia comitia a praetore ait haberi posse, est idem, qui semper in rep. fuit. itaque nimirum hoc illud est, quod Caesar scribit in ea epistola, cuius exemplum ad te misi, se uelle uti consilio *meo: age, esto hoc commune:* gratia: *ineptum id quidem: sed puto, hoc simulat ad quasdam senatorum sententias:* dignitate, *fortasse sententia consularis. illud extremum est,* ope omnium rerum. *id, ego suspicari coepi tum ex tuis litteris, aut hoc ipsum esse, aut non multo secus. nam permagni eius interest, rem ad interregnum non uenire: id assequitur, si per praetorem consules creantur. nos autem in libris habemus, non modo consules a praetoribus, sed ne praetores quidē creari ius esse, idq. factum esse numquam: consules, eo non esse ius, quod maius imperium a minore rogari non sit ius: praetores autem, cum ita rogentur, ut collegae consulum sint, quorum est maius imperium. aberit non longe, quin hoc a me decerni uelit, neque sit contentus Galba, Scaeuola, Cassio, Antonio.*

— τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών.

ſed quanta tempeſtas impendeat, uides. Qui tranſierint ſenatores, ſcribam ad te, cum certum habebo. De re frumentaria recte intelligis; quae nullo modo adminiſtrari ſine uectigalibus poteſt: nec ſine cauſſa & eos, qui circum illum ſunt, omnia poſtulantes, & bellum nefarium times. Trebatium noſtrum, etſi, ut ſcribis, nihil bene ſperat, tamen uidere ſane uelim. quem fac horteris, ut properet. opportune enim ad me ante aduentum Caeſaris uenerit. De Lanuino, ſtatim, ut audiui Phameam mortuum, optaui, ſi modo eſſet futura reſp. ut id aliquis emeret meorum: neque tamen ad te, qui maxime meus, cogitaui. ſciebam enim, de quoto anno, & quantum in ſolo, ſolere quaerere: neque ſolum Romae, ſed etiam Deli tuum digamma uideram. uerumtamen ego illud, quamquam eſt bellum, minoris aeſtimo, quam aeſtimabatur Marcello conſule; cum ego iſtos hortulos propter domum, Antij quam tum habebam, iucundiores mihi fore putabam, & minore impenſa, quam ſi Tuſculanum refeciſſem. uolui HS Q. egi per praedem, illi daret, Antij cum haberet uenale: noluit. ſed nunc omnia iſta iacere puto propter nummorum caritatem: mihi quidem erit aptiſſimum, uel nobis potiùs, ſi tu emeris. ſed eius dementias caue contemnas. ualde eſt uenuſtum. quamquam mihi iſta omnia iam addicta uaſtitati uidentur. Reſpondi epiſtolis tribus:

ſed

ſed exſpecto tuas. nam me adhuc tuae litterae ſuſten tarunt. Dec. Liberalibus.

CICERO S. D. ATTICO. 6

NIHIL *habebam, quod ſcriberem: neque enim noui quidquam audieram: et ad tuas omnes reſcripſeram pridie: ſed, cum me aegritudo non ſolum ſomno priuaret, uerum ne uigilare quidem ſine ſummo dolore pateretur; tecum ut quaſi loquerer, in quo uno acquieſco, hoc neſcio quid, nullo argumento propoſito, ſcribere inſtitui. Amens mihi fuiſſe uideor a principio, et me una haec res torquet, quod non omnibus in rebus labentem, uel potius ruentem Pompeium tãquam unus manipularis ſecutus ſim. uidi hominem* XIV. *kal. Febr. plenum formidinis. illo ipſo die ſenſi, quid ageret. numquam mihi poſtea placuit: nec umquam aliud in alio peccare deſtitit. nihil interim ad me ſcribere, nihil niſi fugã cogitare. quid quaeris? ſicut* ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς *alienantur immũdae, inſulſae, indecorae: ſic me illius fugae, negligẽtiaeq. deformitas auertit ab amore. nihil enim dignum faciebat, qu are eius fugae comitem me adiungerem. nunc em ergit amor: nunc deſiderium ferre non poſſum: nunc mihi nihil libri, nihil litterae, nihil doctrina prodeſt. itaque dies & noctes, tamquam auis illa, mare proſpecto, euolare cupio. do, do paenas temeritatis meae. etſi quae fuit illa temeritas? quid feci non conſideratiſſime? ſi enim nihil*

praeter

praeter fugam quaereretur; fugissem libentissime: sed genus belli crudelissimi, & maximi, quod, non dum uident homines, quale futurum sit, perhorrui. quae minae municipijs? quae nominatim uiris bonis? quae denique omnibus, qui remansissent? quam crebro illud? Sulla potuit; ego non potero? mihi autem haeserunt illa. Male Tarquinius, qui Porsenam, qui Octauium Mamilium contra patriam: impie Coriolanus, qui auxilium petijt a Volscis: recte Themistocles, qui mori maluit: nefarius Hippias, Pisistrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens. At Sulla, at Marius, at Cinna recte. immo iure fortasse: sed quid eorum uictoria crudelius? quid funestius? huius belli genus fugi, & eo magis, quod crudeliora etiam cogitari, & parari uidebam. me, quem non nulli conseruatorem istius urbis, quem parentem esse dixerunt, Getarum, & Armeniorum, & Colchorum copias ad eam adducere? me meis ciuibus famem, uastitatem inferre Italiae? hunc primum mortalem esse, deinde etiam multis modis posse extingui cogitabam: urbem autem, & populum nostrum seruandum ad immortalitatem, quantum in nobis esset, putabam. & tamen spes quaedam me obtentabat, fore, ut aliquid conueniret potius, quam aut hic tantum sceleris, aut ille tantum flagitij admitteret. alia res nunc tota est, alia mea. Sol, ut est in tua quadam epistola, excidisse mihi e mundo uidetur. ut aegroto, dum anima

est,

est, spes esse dicitur; sic ego, quo ad Pompeius in Italia fuit, sperare non destiti. haec me fefellerunt; & ut uerum loquar, aetas iá a diuturnis laboribus deuexa ad otium, domesticarum me rerum delectatione molliuit. nunc siue periculo experiundum erit, experiar certe, ut hinc auolem. ante oportuit fortasse: sed ea, quae scripsisti, me tardarunt, & auctoritas maxime tua. nam cum ad hunc locum uenissem, euolui uolumen epistolarum tuarum, quod ego sub signo habeo, seruoq. diligentissime. erat igitur in ea, quam X. *kal. Febr. dederas, hoc modo.* SED *uideamus, & Cnaeus quid agat, & illius rationes quorsum fluant. quod si iste Italiam relinquet; faciet omnino male, &, ut ego existimo, ἀλογίςως; sed tum domum consilia nostra commutanda erunt. Hoc scribis post diem quartum, quam ab urbe discessimus. deinde* VIII. *kal. Febr.* TANTVMMODO. *Cnaeus noster ne, ut urbem ἀλογίςως reliquit, sic Italiam relinquat. Eodem die das alteras litteras, quibus mihi consulenti planissime respondes: est enim sic.* SED *uenio ad consulationem tuam. si Cnaeus Italia cedit, in urbem redeundum puto. qui enim finis peregrinationis? hoc mihi plane haesit: & nunc ita uideo, infinitum bellum iunctum miserrima fuga; quam tu peregrinationem ὑποκορίζῃ. Sequitur χρησμὸς* VI. *kal. Feb.* EGO *si Pompeius manet in Italia, nec res ad pactionem uenit, longius bonum puto fore: sin Italiam relinquit, ad posterum bellum ἄσπονδον strui existimo,*

huius

Huius igitur belli ego particeps, & socius, & adiutor esse cogor; quod & ἄσπονδον, & cum ciuibus. Deinde VI. id. Febr. cũ iam plura audires de Pompeii consilio, concludis epistolam quandam hoc modo: EGO quidem tibi non sim auctor, si Pompeius Italiam relinquit, te quoque profugere. summo enim periculo facies, nec reip. proderis; cui quidem posterius poteris prodesse, si manseris. Quem φιλόπατριν, ac πολιτικὸν hominis prudentis, & amici tali admonitu non moueret auctoritas? Deinceps III. id. Febr. iterum mihi respondes consulẽti, sic. QVOD quaeris a me, fugam ne fidam, an moram desertẽdam utiliorem putem: ego uero in praesentia subitum discessum, & praecipitem profectionem cum tibi, tum ipsi Cnaeo inutilem; & periculosam puto: & satius esse existimo, nos dispertitos, & in speculis esse: sed mediusfidius turpe nobis puto esse de fuga cogitare. Hoc turpe Cnaeus noster biennio ante cogitauit; ita Sullaturit animus eius, & proscripturit diu. Inde, ut opinor, cum tu ad me quaedam γενικώτερον scripsisses, & ego mihi a te quaedam significari putassem, ut Italia cederem; detestaris hoc diligenter XI. kal. Mart. EGO uero nulla epistola significaui, si Cnaeus Italia cederet, ut tu una cederes: aut, si significaui, non dico fui inconstans, sed demens. In eadẽ epistola alio loco. NIHIL relinquitur, nisi fuga; cui te socium neutiquã puto esse oportere, nec umquam putaui. Totam autem hanc deliberationem euoluis accuratius in litteris

VII.

VII. *kal. Mart. datis.* SI *M'. Lepidus, & L. Volcatius remanent, manendum puto, ita, ut, si saluus sit Pompeius, & constiterit alicubi, hanc νεκύαν relinquas; & te in certamine uinci cum illo facilius patiaris, quam cum hoc in ea, quae perspicitur futura, colluuie regnare. Multa disputas huic sententiae conuenientia. inde ad extremum.* QVID SI, *inquis, Lepidus, & Volcatius discedunt? plane ἀπορῶ quod euenerit igitur, & quod egeris; id στερκτέον putabo. Si tum dubitares, nunc certe non dubitas, istis manentibus. Deinde in ipsa fuga* V. *kal. Mart.* INTEREA *non dubito, quin in Formiano mansurus sis. commodissime enim τὸ μέλλον ibi καραδοκήσεις. Ad kal. Mart. cum ille quinctum iam diem Brundisij esset.* TVM *poterimus deliberare, non scilicet integrare, sed certe minus infracta, quam si una proieceris te. Deinde* IV. *non. Mart.* ὑπὸ τὴν λῆψιν *cum breuiter scriberes, tamen ponis hoc.* CRAS *scribam plura, & ad omnia: hoc tamen dicam, non paenitere me consilij de tua mansione: &, quamquam magna sollicitudine, tamen, quia minus mali puto esse, quam in illa profectione, maneo in sententia, & gaudeo te mansisse. Cum uero iam angerer, & timerem, ne quid a me dedecoris esset admissum;* III. *non. Mart.* TAMEN, *te non esse una cum Pompeio, non fero moleste. postea, si opus fuerit, non erit difficile: & illi, quoquo tempore fiet, erit ἀσμένιστον sed hoc ita dico: si hic, qua ratione initium fecit, eadem*

cetera aget, sincere, temperate, prudenter; ualde uidero, & consideratius utilitatis nostrae consuluero. VII. id. Mart. scribis, Peducaeo quoque nostro probari, quod quierim: cuius auctoritas multum apud me ualet. His ego tuis scriptis me consolor, ut nihil a me adhuc delictum putem. tu modo auctoritatem tuam defendito aduersus me. nihil opus esse, conscius ego, aliis. ego, si nihil peccaui, reliqua tuebor. ad ea tute hortare, & me omnino tua cogitatione adiuua. Hic nihil dũ de reditu Caesaris audiebatur. Ego his litteris hoc tamen profeci: perlegi omnes tuas, & in eo acquieui. Lentulum nostrum scis Puteolis esse? quod cum e uiatore quodam esset auditum, qui se diceret, eum in Appia, cum is paullum lecticam aperuisset, cognosse, & si uix ueri simile, misi tamen Puteolos pueros, qui peruestigarent, & ad eum litteras. inuentus est uix, in hortis suis se occultans: litterasq. mihi remisit, mirifice gratias agens Caesari: de suo autem consilio C. Caecio mandata ad me dedisse. eum ego hodie exspectabam, idest XIV. kal. Apr. Venit etiam ad me Matius Quinquatribus, homo mehercule, ut mihi uisus est, temperatus, & prudens: existimatus quidem est semper auctor otii. quam ille haec non probare mihi quidem uisus est, quam illam νεκύαν, ut tu appellas, timere. huic ego in multo sermone epistolam ad me Caesaris ostendi, eam, cuius exemplum ad te antea misi: rogauique, ut interpretaretur, quid esset, quod ille scriberet,

consilio meo se uti uelle, gratia, dignitate, ope rerum omnium. respondit, se non dubitare, quin & opem, et gratiam meam ille ad pacificationem quaereret. utinam aliquod in hac miseria reip. πολιτικὸν opus efficere, & nauare mihi liceat. Matius quidem & illum in ea sententia esse confidebat; & se auctorem fore pollicebatur. Pridie autem apud me Crassipes fuerat, qui se pridie non. Mart. Brundisio profectum, atque ibi Pompeium reliquisse dicebat: quod etiam, qui VIII. id. illinc profecti erant, nunciabant: illa uero omnes, in quibus etiam Crassipes, qui prudentia potuit attendere, sermones minaces, inimicos optimatium, municipiorum hostes, meras proscriptiones, meros Sullas: quae Lucceium loqui, quae totam Graeciam, quae uero Theophanem. & tamen omnis spes salutis in illis est: & ego excubo animo, nec partem ullam capio quietis: &, ut has pestes effugiam, cum dissimillimis nostri esse cupio. quid enim tu illuc Scipionem, quid Faustum, quid Libonem praetermissurum sceleris putas? quorum creditores conuenire dicuntur. quid eos autem, cum uicerint, in ciues effecturos? quam uero putas μακρόψυχίαν Cnaei nostri esse? nunciant, Aegyptum, & Arabiam εὐδαίμονα cogitare, Hispaniam abiecisse. monstra narrant: quae falsa esse possunt: sed certe et haec perdita sunt, & illa non salutaria. Tuas litteras iam desidero. post fugam nostram numquam tantum earum interuallum fuit. Misi ad te exemplum litterarum mearum ad Caesarem;

ſarem; quibus me aliquid profecturum puto. Vale. Cicero imp. s. d. Caeſari imp. *Vt legi tuas litteras, quas ab Furnio noſtro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem eſſem; te uelle uti conſilio, & dignitate mea: minus ſum admiratus: de gratia, & de ope quid ſignificarer, mecum ipſe quaerebam: ſpe tamen deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili, ac ſingulari ſapientia de otio, de pace, de concordia ciuium agi uelle arbitrarer: & ad eam rationem exiſtimabam ſatis aptam eſſe & naturam, & perſonam meam. quod ſi ita eſt; & ſi qua de Pompeio noſtro tuendo, & tibi, ac reip. reconciliando cura te attingit: magis idoneum, quam ego ſum, ad eam cauſſam profecto reperies neminem: qui & illi ſemper, & ſenatui, cum primum potui, pacis auctor fui; nec, ſumptis armis, belli ullam partem attigi; iudicauiq. te eo bello uiolari, contra cuius honorem, populi R. beneficio conceſſum, inimici, atque inuidi niterentur. ſed ut eo tempore non modo ipſe auctor dignitatis tuae fui, uerum etiam ceteris auctor ad te adiuuandum: ſic me nunc Pompeij dignitas uehementer mouet. aliquot enim ſunt anni, cum uos duos delegi, quos praecipue colerem, & quibus eſſem, ſicut ſum, amiciſſimus. Quamobrem a te peto, uel potius precibus omnibus oro, & obteſtor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias téporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus uir, gratus, pius denique eſſe in maximi beneficij memoria*

moria possim. quae si tantum ad me ipsum pertinerent, sperarem me a te tamen impetraturum: sed, ut arbitror, & ad tuam fidem, & ad remp. pertinet, me & pacis, et utriusque uestrum, et ad ciuium concordiam, per te, quam accomodatissimum, conseruari. Ego, cum antea tibi de Lentulo gratias egissem, cum ei saluti, qui mihi fuerat, fuisses; tamen, eius litteris lectis, quas ad me gratissimo animo de tua liberalitate, beneficioq. misit, eandem me salutem a te accepisse putaui, quam ille. in quem si me intelligis esse gratum; cura, obsecro, ut etiam in Pompeium esse possim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

LEGEBAM *tuas litteras* XIII. *kal. cum mihi epistola affertur a Lepta, circumuallatum esse Pompeium, ratibus etiam exitus portus teneri. non mediusfidius prae lacrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere. misi ad te exemplum. miseros nos, cur non omnes factum illius una executi sumus? ecce eadem a Matio, & Trebatio: quibus Minturnis obuij Caesaris tabellarij. torqueor infelix, ut iam illum Mucianum exitum exoptem. at quam honesta, at quam expedita tua consilia, quam euigilata tuis cogitationibus qua itineris, qua nauigationis, qua congressus, sermonisq. cum Caesare? omnia tum honesta, tum cauta. in Epirum uero inuitatio quam suauis, quam liberalis, quam fraterna? De Dionysio, sum admiratus: qui apud me*

honoratior

honoratior fuit, quam apud Scipionem Panaetius: a quo impurissime haec, haec nostra fortuna despecta est. odi hominem, & odero: utinā ulcisci possem: sed illum ulciscentur mores sui. Tu, quaeso, nunc uel maxime, quid agendum nobis sit, cogita. Populi R. exercitus Cn. Pompeium circumsidet: fossa & uallo septum tenet: fuga prohibet: nos uiuimus, & stat urbs ista? praetores ius dicunt? aediles ludos parant? uiri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo? coner illuc ire, ut insanus? implorare fidem municipiorum? boni non sequentur; leues irridebunt; rerum nouarum cupidi, uictores praesertim, & armati, uim, & manus afferent. Quid censes igitur? ecquidnam est tui consilij? adfinis huius miserrimae * uitae? nunc doleo, nunc torqueor, cum quibusdam aut sapiens uideor, quod una non ierim, aut felix fuisse. mihi contra: numquam enim illius uictoriae socius esse uolui; calamitatis mallem fuisse. quid ego nunc tuas litteras, quid tuam prudentiam, aut beneuolentiam implorem? actum est. nulla re iam possum iuuari, qui ne quid optem quidem iam habeo, nisi ut aliqua inimici misericordia liberetur. οὐκ ἐς' ἔτυμος λόγος, ut opinor, ille de ratibus. quid enim est, quod Dolabella ijs litteris, quas III. id. Mart. a Brundisio dedit, hanc δ'ημερίαν quasi Caesaris scriberet, Pompeium in fuga esse? eumq. primo uento nauigaturum? quod ualde discrepat ab ijs epistolis, quarum exempla antea ad te misi: hic quidem mera scelera loquuntur: sed non erat

nec recentior auctor, nec huius rei quidem melior Dolabella. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

TVAS XI. *kal. accepi litteras, quibus omnia consilia differs in id tempus, cum scierimus, quid actum sit. & certe ita est: nec interim potest quidquam statui, ne cogitari quidem. quamquam hae mihi litterae Dolabellae iubent ad pristinas cogitationes reuerti. fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto.* συναγωγὴ *consiliorum tuorum non est a me collecta ad querellam, sed magis ad consulationem meam. nec enim me tam haec mala angebant, quam suspicio culpae, ac temeritatis meae. eam nullam puto esse; quoniam cum consilijs tuis mea et facta, & consilia consentiunt. Quod mea praedicatione factum esse scribis magis, quam illius merito, ut tantum ei debere uiderer: est ita. ego illa extuli semper, & eo quidem magis, ne quid illi superiorum meminisse me putaret. quae si maxime meminissem, tamen illius temporis similitudinem iam sequi deberem. nihil me adiuuit, cum posset: & postea fuit amicus, & tam ualde: & quam ob caussam, plane scio. ergo ego quoque illi. quin etiam illud par in utroque nostrum, quod ab eisdem illecti sumus. sed utinam tantum ego ei prodesse potuissem, quantum ille mihi potuit. mihi tamen, quod fecit, est gratissimum, nec ego, cum nunc iuuare qua re possim, scio: nec*

si possem, cum tam pestiferum bellum pararet, adiuuandum putarem. tantum offendere animum eius hic manens nolo. nec mehercule ista uidere, quae tu potes iam animo prouidere, nec interesse istis malis possem: sed eo tardior ad discedendum fui, quod difficile est de discessu uoluntario sine ulla spe reditus cogitare. nam ego hunc ita paratum uideo peditatu, equitatu, classibus, auxilijs Gallorum, quos Matius ἐπάλπιζεν, *ut puto, sed certe dicebat, peditum, equitum se polliceri sumptu suo annos decem. sed sit hoc* λάπισμα. *magnas habet certe copias, & habebit non ille uectigal, sed ciuium bona. adde confidentiam hominis. adde imbecillitatem bonorum uirorum; qui quidem, quod illum sibi merito iratum putant, oderunt, ut tu scribis ludum.* *** *ac uellem, scribis, quisnam hic significasset. sed & iste, quia plus ostenderat, quam fecit, & uulgo illum, qui amarunt, non amant. municipia uero, & rustici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. quare ita paratus est, ut, etiam si uincere non possit, quo modo tamen ipse uinci possit, non uideo. ego autem non tam* γοητείαν *huius timeo, quam* πειθανάγκην. αἱ γὰρ τῶν τυράννων δεήσεις, *inquit* Πλάτων, οἶδ᾽ ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις. *Illa* ἀλίμενα *uideo tibi non probari, quae ne mihi quidem placebant: sed habebam in illis & occultationem; &* ὑπηρεσίαν *fidelem, quae si mihi Brundisij suppetant, mallem: sed ibi occultatio nulla est. uerum, ut scribis, cum sciemus. Viris bonis me non nimis excuso.*

quas enim eos cenas & facere, & obire ſcripſit ad me Sextus? quam lautas, quam tempeſtiuas? ſed ſint quamuis boni; non ſunt meliores, quam nos: mouerent me, ſi eſſent fortiores. De Lanuino Phameae erraui: Troianum ſomniaueram. id ego uolui Q. ſed pluris eſt. iſtuc tamen cuperem emeres, ſi ullam ſpem fruendi uiderem. Nos quae monſtra quotidie intelligamus, ex illo libello, qui in epiſtolá coniectus eſt. Lentulus noſter Puteolis eſt, ἀδημονῶν, ut Caecius narrat. quid agat? διαπορητὴν Corfinienſem reformidat: Pompeio nunc putat ſatisfactum: beneficio Caeſaris mouetur, ſed tamen mouetur magis proſpectare.

Men' haec poſſe ferre? omnia miſera: ſed hoc nihil miſerius. Pompeius Cn. Magium de pace miſit, & tamen oppugnatur: quod ego non credebam: ſed habeo a Balbo litteras, quarum ad te exemplum miſi. lege, quaeſo, & illud infimum caput ipſius Balbi, optimi, cui Cnaeus noſter locum, ubi hortos aedificaret, dedit: quem cui noſtrum non ſaepe praetulit? itaque miſer torquetur. ſed, ne bis eadem legas, ad ipſam te epiſtolam reijcio. ſpem autem pacis habeo nullam. Dolabella ſuis litteris, id. Mart. datis, merum bellum loquitur. maneamus ergo in illa eadem ſententia miſera, & deſperata: quando hoc miſerius eſſe nihil poteſt. Balbus Ciceroni imp. S. Caeſar nobis litteras perbreues miſit, quarum exemplum ſubſcripſi. breuitate epiſtolae ſcire poteris eum ualde eſſe diſtentum, qui tanta de

re

re tam breuiter scripserit. si quid praeterea noui fuerit, statim tibi scribam. Caesar Oppio, Cornelio S. Ad VII. id. Mart. Brundisium ueni: ad murum castra posui. Pompeius est Brundisij: misit ad me Cn. Magium de pace. quae uisa sunt, respondi. hoc uos statim scire uolui. cum in spem uenero, de compositione aliquid me conficere; statim uos certiores faciam. Valete. Quo modo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, postquam rursus in spem pacis ueni, ne qua res compositionem eorum impediat? namque, quod absens facere possum, opto. quod si una essem, aliquid fortasse proficere possem. nunc exspectatione crucior. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MISERAM *ad te VIII. kal. exemplum epistolae Balbi ad me, & Caesaris ad eum. ecce tibi eodem die Capua litteras accepi ab Q. Pedio, Caesarem ad se prid. id. Mart. misisse litteras hoc exemplo. Pompeius se opido tenet: nos ad portas castra habemus: conamur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris: sed tamen nihil est, quod potius faciamus. ab utroque portus cornu moles iacimus, ut aut illum quamprimum traijcere quod habet Brundisij copiarum cogamus, aut exitu prohibeamus. Vbi illa pax, de qua Balbus scripserat torqueri se? ecquid acerbius? ecquid crudelius? atque eum loqui quidem* αὐθεντικῶς *narrant:*

rant; Cn. Carbonis, M. Bruti se poenas persequi, omniumq. eorum, in quos Sulla crudelis hoc socio fuisset; nihil Ciceronem se duce facere, quod non hic Sulla duce fecisset: ad ambitioné, quibus exsilij poe* na superioribus legibus non fuisset, ab illo patriae proditores de exsilio reductos esse: queri de Milone per uim expulso: neminem tamen se uiolaturum, nisi qui arma haec contra. Baebius quidam a Curione III. id. profectus, homo non infans, sed quis, ulli non dicat: plane nescio, quid agam. illinc quidem Cnaeum profectum puto. quidquid est, biduo sciemus.

CICERO S. D. ATTICO. 13

A TE nihil: ne ante prorsus quidem quid litterarum. nec mirum: quid enim est, quod scribamus? ego tamen nullum diem praetermitto. Scripta epistola, litterae mihi ante lucem a Lepta Capua redditae sunt, id. Mart. Pompeium a Brundisio conscendisse, at Caesarem ad VII. kal. Apr. Capuae fore. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 24

CVM dedissem ad te litteras, ut scires Caesarem Capuae VII. kal. fore; allatae mihi sunt litterae, eum in Albano apud Curionem V. kal. fore. eum cum uidero, Arpinum pergam. si mihi ueniam, quam peto, dederit, utar condicione: sin minus, impetrabo aliquid a me ipso. ille, ut ad me scripsit, legio-

legiones singulas posuit Brundisij, Tarenti, Siponti. claudere mihi uidetur maritimos exitus, & tamen ipse Graeciam spectare potius, quam Hispanias. sed haec longius absunt. Me nunc & congressus huius stimulat; (is uero adest) & primas eius actiones horreo. uolet enim, credo, senatusconsultum facere: uolet augurum decretum: rapiemur, aut absentes uexabimur. uel ut consules roget praetor, uel dictatorem dicat: quorum neutrum ius est. at si Sulla potuit efficere, ab interrege ut dictator diceretur, & magister equitum: cur hic non possit? nihil expedio, nisi ut aut ab hoc, tamquam Q. Mucius, aut ab illo, tamquam L. Scipio. Cum tu haec leges, ego illum fortasse conuenero τίτλα: κυύτεpoν. *ne illud quidem nostrum proprium. erat enim spes propinqui reditus, erat hominum querella. nūc exire cupimus; qua spe reditus, mihi quidem numquam in mentem uenit. non modo autem nulla querella est municipalium hominum, ac rusticorum, sed contra metuunt ut crudelem, iratum: nec tamen mihi quidquam est miserius, quam remansisse; nec optatius, quam euolare, non tam ad belli: quam ad fugae societatem. sed tu omnia consilia differebas in id tempus, cum sciremus, quae Brundisij acta essent: scimus nempe, haeremus nihilo minus. uix enim spero mihi hunc ueniam daturum: etsi multa affero iusta ad impetrandum. sed tibi omnem illius, meumq. sermonem, omnibus uerbis expressum, statim mittam. Tu nunc omni amore enitere*

tere, ut nos cura tua, & prudentia iuues. ita subito accurrit, ut ne Trebatium quidem ut constitueram, possim uidere. omnia nobis imparatis agenda: sed tamen

- ἄλλα μὲν αὐτὸς, ut ait ille,

Ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται.

quidquid egero, continuo scies. Mandata Caesaris ad consules, & ad Pompeium, quae rogas, nulla habeo. quae descripta attulit illa e uia misi ad te: e quibus mandata puto intelligi posse. Philippus Neapoli est, Lentulus Puteolis. de Domitio, ut facis, sciscitare, ubi sit, quid cogitet. Quod scribis, asperius me, quam mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse: uide, quam sim antiquorum hominum: te mediusfidius hanc rem grauius putaui laturum esse, quam me. nam, praeterquam quod te moueri arbitror oportere iniuria, quae mihi a quoquam facta sit; praeterea te ipsum quonam modo hic uiolauit, cum in me tam improbus fuit? sed tu id quanti aestimes, tuum iudicium est: nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono: ego autem illum male sanum semper putaui, nunc etiam impurum, & sceleratum puto, nec tamen mihi inimiciorem, quam sibi. Philargyro bene: caussam certe habuisti & ueram, & bonam: relictum eße me potius, quam reliquisse. Cum dedissem iam litteras ad VIII. kal. quos cum Matio pueros, & Trebatio miseram, epistolam mihi attulerunt hoc exemplo. Matius & Trebatius Ciceroni imp. S. Cum Capua

pua exissemus, in itinere audiuimus Pompeium Brundisio ad XVI. *kal. Apr. cum omnibus copijs, quas habuerat, profectum esse: Caesarem postero die in opidum introisse, concionatum esse, inde Romam contendisse: uelle ante kal. esse ad urbem, & paucos dies ibi commorari, deinde in Hispanias proficisci. Nobis non alienum uisum est, quoniam de aduentu Caesaris pro certo habebamus, pueros tuos ad te remittere, ut id tu quamprimum scires. Mandata tua nobis curae sunt, eaque, ut tempus postularit, agemus. Trebatius Scaeuola facit ut antecedat. Epistola conscripta, nunciatum est nobis, Caesarem ad* VIII. *kal. Capuae, ad* VII. *Sinuessae. hoc pro certo putamus, Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 15

CVM, *quid scriberem ad te, nihil haberem, tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi litteras. Ad* VII. *kal. Caesarem Sinuessae mansurum nunciabāt. ab eo mihi litterae redditae sunt ad* VII. *kal. quibus iam opes meas, non, ut in superioribus litteris, opem, exspectat. cum eius clementiam Corfiniēsem illam per litteras collaudauissem, rescripsit hoc exemplo. Caesar imp. Ciceroni imp. S. Recte augurаris de me, (bene enim tibi cognitus sum) nihil a me abesse longius crudelitate. atque ego cum ex ipsa re magnam capio uoluptatem: tum, meum factum probari abs te, triumpho, & gaudeo. neque illud me mouet, quod ij, qui*

qui a me dimiſſi ſunt, diſceſſiſſe dicuntur; ut mihi rurſus bellum inferrent. nihil enim malo, quam & me mei ſimilem eſſe, & illos ſui. Tu uelim mihi ad urbem praeſto ſis, ut tuis conſilijs, atque opibus, ut conſueui, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil ſcito mihi eſſe iucundius. hanc adeo habebo gratiam illi. neque enim aliter facere poterit: tanta eius humanitas, is ſenſus, ea in me eſt beneuolentia. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TREBATIVM VI. *kal. quo die has litteras dedi, exſpectabam. ex eius nuncio, Matijq. litteris meditabor, quo modo cum illo loquar. o tempus miſerum. nec dubito, quin a me contendat, ad urbem ueniam. ſenatum enim kal. uelle ſe frequentem adeſſe, etiam Formijs proſcribi iuſſit. ergo ei negandum eſt? ſed quid praeripi? ſtatim ad te perſcribam omnia. ex illius ſermone ſtatuam, Arpinum ne mihi eundum ſit, an quo alio. Volo Ciceroni meo togam puram dare, iſtic puto. tu quaeſo cogita, quid deinde. nam me hebetem moleſtia reddiderunt. A Curio, uelim ſcire, ecquid ad te ſcriptum ſit de Tirone. ad me enim ipſe Tiro ita ſcripſit, ut uerear, quid agat. qui autem ueniunt inde, id modo nunciant. ſane in magnis curis etiam haec me ſolicitāt. in hac enim fortuna perutilis eius & opera, & fidelitas eſſet.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 17

VTRVMQVE ex tuo consilio. nam & oratio fuit ea nostra, ut bene potius ille de nobis existimaret, quam gratias ageret: & in eo mansimus, ne ad urbem. illa fefellerunt, facilem quod putaramus. nihil uidi minus. damnari se nostro iudicio, tardiores fore reliquos, si in his non ueniremus, dicere. ego, dissimilem illorum esse caussam. cum multa: ueni igitur, & age de pace. nec ne, inquam, arbitratu? an tibi, inquit, ego praescribam? sic, inquam, agam, senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Graeciam transportari: multaq. inquam de Cnaeo deplorabo. tum ille, ego uero ista dici nolo. ita putabam, inquam: sed ego eo nolo adesse, quod aut sic mihi dicendum est, multaque, quae nullo modo possem silere, si adessem; aut non ueniendum. summa fuit, ut ille quasi exitum quaerens, ut deliberarem. non fuit negandum. ita discessimus. credo igitur hunc me non amare. at ego me amaui; quod mihi iam pridem usu non uenit. reliqua, o dij, qui comitatus, quae, ut tu soles dicere, νεκύα: in qua erat Eros Celeri. o rem perditam, o copias desperatas. quid? Seruij filius. quot in his castris fuerunt, quibus Pompeius circumsideretur? sex legiones. multum uigilat, audet, nullum uideo finem mali. nunc certe promenda tibi sunt consilia. Hoc fuerat extremum. illa tamen κατάκρισις illius est odiosa, quam paene

ne praeterij: si sibi consilijs nostris uti non liceret, usurum, quorum posset, ad omniaq. esse descensurum. uidisti igitur uirum, ut scripseras? ingemuisti? certe. cedo reliqua, quid? continuo ipse in Puteolanum, ego Arpinum. inde exspecto quidem ΛΑΛΤΕCΑΝ *illam tuam. tu (malum) inquies, actum ne agas. etiam illum ipsum, quem sequimur, multa fefellerunt. sed ego tuas litteras exspecto. nihil est enim, ut iam antea,* Videamus hoc quorsum euadat. *Extremum fuit de congressu nostro. quo quidem non dubito quin istum offenderim. eo maturius agendum est. amabo te epistolam, & πολιτικὴν. ualde tuas litteras nunc exspecto. Vale.* *

CICERO S. D. ATTICO. 18

EGO *meo Ciceroni, quoniam Roma caremus; Arpini potissimum togam puram dedi: idq. municipibus nostris fuit gratum. etsi omnes, & illos, & qua iter feci, maestos, afflictosq. uidi: tam tristis, & tam atrox est ἀναθεώρησις huius ingentis mali. delectus habetur. in hiberna deducuntur ea, quae, etiam cum a bonis uiris, cum iusto in bello, cum modeste fiunt, tamen ipsa per se molesta sunt, quam censes acerba nunc esse, cum a perditis, in ciuili nefario bello, petulantissime fiant? caue autem putes, quemquam hominem in Italia turpem esse, qui hinc absit. uidi ipse Formijs uniuersos. neque mehercule umquam homines putaui; & noram omnes, sed*

numquam

numquam uno loco uideram. Pergamus igitur, quo placet; & nostra omnia relinquamus. proficiscamur ad eum, cui gratior noster aduentus erit, quam si una fuissemus. tum enim eramus in maxima spe; nunc, ego quidem, in nulla. nec, praeter me, quisquam Italia cessit; nisi qui hunc inimicum sibi putaret. nec mehercule hoc facio reip. caussa, quam funditus deletam puto, sed ne quis me putet ingratum in eum, qui me leuauit iis incommodis, quibus idem affecerat: & simul, quod ea, quae fiunt, aut quae certe futura sunt, uidere non potero. etiam quidem S. C. facta quaedam iam puto, utinam in Volcatii sententiam. sed quid refert? est enim una sententia omnium. sed erit iniustissimus Seruius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certe capiendum, cum Pontio Titiniano. etsi hic quidem timoris caussa, ille uero? sed stomachari desinamus, & aliquando sententiam, ut nihil noui, nisi id; quod minimum uellem spiritum reliquum esse. Nos, quoniam superum mare obsidetur, infero nauigabimus: &, si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios; & boni ciues, amantes patriae, mare infestum habebimus. aliam rationem huius belli gerendi nullam uideo. in Aegyptum nos abdimus. exercitu pares esse non possumus. pacis fides nulla est. sed haec satis deplorata sunt. Tu uelim litteras Cephalioni des de omnibus rebus

 actis,

actis, denique etiam sermonibus hominum; nisi plane obmutuerunt. Ego tuis consilijs usus sum, maxime quod & grauitatem in congressu nostro tenui, quam debui; &, ad urbem ut non accederem, perseucraui. Quod superest, scribe, quaeso, quamaccuratissime, (iam enim extrema sunt) quid placeat, quid censeas. etsi iam nulla dubitatio est. tamen, si quid; uel potius quidquid ueniet in mentem, scribas uelim. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER X.

CICERO S. D. ATTICO.

TERTIO *non. cum in Laterium fratris uenissem, accepi litteras, & paullum respiraui: quod post has riunas mihi non acciderat. per enim magni aestimo, tibi firmitudinem animi nostri & factum nostrum probari. Sexto enim nostro quod scribis probari, ita laetor, ut me quasi patris eius, cui semper uni tribui plurimum, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod saepe soleo recordari, dixit olim, non is illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?*

Μὴ μὰν, *inquit ille,* ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,
Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

eius igitur mihi uiuit auctoritas; & simillimus eius filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem saluere uelim iubeas plurimum. Tu tuum consilium etsi non in longum tempus differs, (iam enim illum emptum pacificatorem perorasse puto, iam actum aliquid esse in consessu senatorum) tamen suspensum me detines, sed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. quid enim Flauio legionem, & Siciliam dari scribis, & id iam

 fieri?

fieri? quae tu scelera partim parari, et iam cogitari, partim ex tempore futura censes? ego uero Solonis, popularis tui, & , ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterutrius partis fuisset. nisi tu aliter censes. & hinc abero, & filij. sed alterum mihi est certius: nec praeripiam tamen; expectabo tuum consilium, & eas litteras, nisi alias iam dedisti, quas, scripsi, ut Cephalioni dares. Quod scribis, non quo aliunde audieris, sed te ipsum putare, me attractum iri, si de pace agatur: mihi omnino non uenit in mentem, quae possit actio esse de pace, cum illi certissimum sit, si possit, exspoliare exercitu, & prouincia Pompeium. nisi forte iste summarius ei potest persuadere, ut, dum oratores eant, & redeant, quiescat. nihil uideo, quod sperem, aut quod iam putem fieri posse. sed tamen hominis hoc ipsum probi est, & magnum τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, ueniendum ne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit. quare, si quid eiusmodi euenerit, ut accersamur: (quod equidem non curo: quid enim essem de pace dicturus, dixi; ipse ualde repudiauit) sed tamen, si quid acciderit, quid censeas mihi faciendum, utique scribito. nihil enim mihi adhuc accidit, quod maioris consilij esset. Trebatij, boni uiri, & ciuis, uerbis te gaudeo delectatum: tuaq. ista crebra ἐκφώνησις, ΙΠΕΡΕΙ me sola, adhuc delectauit. Litteras tuas uehementer expecto, quas quidem credo iam datas esse. Tu cum

Sexto

Sexto seruasti grauitatem eandem, quam mihi praecipis. Celer tuus disertus magis est, quam sapiens. De iuuenibus, quae ex Tullia audisti, uera sunt. M. Antonij istud, quod scribis, non mihi uidetur tam re esse triste, quam uerbo. haec est ἄλη, in qua nunc sumus, mortis instar. aut enim mihi libere inter malos πολιτεύεσθαι fuit, aut uel periculose cum bonis: aut nos temeritatem bonorum sequamur: aut audaciam improborũ insectemur. utrumque periculosum est. at hoc, quod agimus, & turpe, nec tamen tutum. Istum, qui filium Brundisium de pace misit, (de pace idem sentio, quod tu; simulationem esse apertam; parari autem bellum acerrime) legatum iri non arbitror; cuius adhuc, ut optaui, mentio facta nulla sit. eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare, quid sim facturus, si acciderit, ut legarer. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

EGO *cum accepissem tuas litteras nonis Apr. quas Cephalio attulerat, essemq. Minturnis postridie mansurus, & inde protinus; sustinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco essemus, agerenturq. nihilo minus, quae sine nobis agi possunt.* ΜΜΤΕΥCΑ *iam adest,* * *& animus ardet: nec est quidquam, quo, & qua. sed haec nostra erit cura, & peritorum. tu tamen, quod poteris, ut adhuc fecisti, nos consilijs iuuabis. res sunt inexplicabiles. fortunae sunt committenda*

omnia. sine spe conamur ulla. melius si quid acciderit, mirabimur. Dionysium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea scripsit: sed & tempus alienum est; & homini non amico nostra incommoda, tanta praesertim, spectaculo esse nollem: cui te meo nomine inimicum esse nolo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

CVM, *quid scriberem, plane nihil haberem; haec autem reliqua essent, quae scire cuperem, profectus ne esset, quo in statu urbem reliquisset, in ipsa Italia quem cuique regioni, aut negotio praefecisset, et qui essent ad Pompeium, & ad consules ex S.C. de pace legati: ut igitur haec scirem, dedita opera has ad te litteras misi. feceris igitur commode, mihiq. gratum, si me de his rebus, & si quid erit aliud, quod scire opus sit, feceris certiorem. ego in Arcano opperior, dum ista cognosco. Ad* VII. *id. alteram tibi eodem die hanc epistolam dictaui; & pridie dederam mea manu longiorem. Visum te aiunt in Regia: nec reprehendo: quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. sed expecto tuas litteras. neque iam sane uideo, quod expectem: sed tamen, etiam si nihil erit, id ipsum ad me uelim scribas. Caesar mihi ignoscit per litteras, quod non uenerim; seseq. in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod scribit, secum Tullum, & Seruium questos esse, quia non idem sibi, quod mihi, remisisset. homines ridiculos, qui cum*

cum filios misissent ad Cn. Pompeium circumsidendum, ipsi in senatum uenire dubitarent. sed tamen exemplum misi ad te Caesaris litterarum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

MVLTAS *a te accepi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas, eam uero, quae uoluminis instar erat, saepe legendam, sicuti facio: in qua non frustra laborem suscepisti: mihi quidem pergratum fecisti. quare, ut id, quoad licebit, id est, quoad scies ubi sumus, quamsaepissime facias, te uehementer rogo. at deplorandi quidem, quod quotidie facimus, sit iam nobis aut finis omnino, si potest, aut moderatio quaedam, quod profecto potest. non enim, quam dignitatem, quos honores, quem uitae statum amiserim, cogito, sed quid consecutus sim, quid praestiterim, qua in laude uixerim, his denique in malis quid intersit inter me, & istos, quos propter omnia amisimus. hi sunt, qui, nisi me ciuitate expulissent, obtinere se non posse putarunt licentiam cupiditatum suarum: quorum societas, et sceleratae consensionis fides quo eruperit, uides. alter ardet furore, & scelere, nec remittit aliquid, sed in dies ingrauescit: modo Italia expulit: nunc alia ex parte persequi, ex alia prouincia spoliare conatur: nec iam recusat, sed quodam modo postulat, ut, quemadmodum est, sic etiam appelletur tyrannus. alter, is, qui nos sibi quondam ad pedes stratos ne subleuabat quidem, qui se nihil contra hu-*

ius uoluntatem aiebat facere posse, elapsus e soceri manibus, ac ferro, bellum terra, & mari comparat, non iniustum ille quidem, sed tum pium, tum etiam necessarium, suis tamen ciuibus exitiabile, nisi uicerit; calamitosum etiam, si uicerit. horum ego summorum imperatorum non modo res gestas non antepono meis, sed ne fortunam quidem ipsam, qua illi florentissima, nos duriore conflictati uidemur. quis enim potest, aut deserta per se patria, aut oppressa, beatus esse? et, si, ut nos a te admonemur, recte in illis libris diximus, nihil esse bonum, nisi quod honestum; nihil malum, nisi quod turpe sit: certe uterque istorum est miserrimus; quorum utrique semper patriae salus, & dignitas posterior sua dominatione, & domesticis commodis fuit. Praeclara igitur conscientia sustentor, cum cogito me de rep. aut meruisse optime, cum potuerim, aut certe numquam, nisi diuine, cogitasse, eaq. ipsa tempestate euersam esse remp. quam ego XIV. *annis ante prospexerim. hac igitur conscientia comite proficiscar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum iam acta aetas, quam propter pueros, quibus interdum uidemur praestare etiam remp. debuisse: quorum quidem alter, non tam, quia maiore pietate est, me mirabiliter excruciat; alter, (o rem miseram; nihil enim mihi accidit in omni uita acerbius) indulgentia uidelicet nostra deprauatus, eo progressus est, quo non audeo dicere:*

cere: & expecto tuas litteras. scripsisti enim, te scripturum esse plurima, cum ipsum uidisses. omne meum obsequium in illum fuit cum multa seueritate: neque unum eius, nec paruum, sed multa magna delicta compressi. patris autem lenitas amanda potius ab illo, quam tam crudeliter negligenda. nam litteras eius ad Caesarem missas ita grauiter tulimus, ut te quidem caelaremus; sed ipsius uidemus uitam insuauem reddidisse. hoc uero eius iter, simulatioq. pietatis qualis fuerit, non audeo dicere. tantum scio, post Hirtium conuentum, accersitum ab Caesare: cum eo de meo animo ab suis rationibus alienissimo, & consilio relinquendi Italiam. et haec ipsa timide. sed nulla nostra culpa est: natura metuenda est. haec Curionem, haec Hortensii filium, non patrum culpa, corrupit. iacet in maerore meus frater, neque tam de sua uita, quam de mea metuit. huic tu, huic tu malo affer consolationes, si ullas potes: maxime quidem illam uelim, ea, quae ad nos delata sint, aut falsa esse, aut minora. quae si uera sint; quid futurum sit in hac fuga, nescio. nam si haberemus remp. consilium mihi non deesset nec ad seueritatem, nec ad indulgētiam. Haec, siue iracundia, siue dolore, siue metu permotus, grauius scripsi, quam aut tuus in illum amor, aut meus postulabat. si uera sunt, ignosces: si falsa, me libente eripies mihi hunc errorem. quoquo modo uero se res habeat, nihil assignabis nec patruo, nec patri. Cum haec scripsissem, a Curione mihi

bi

hi nunciatum est, eum ad me uenire. uenerat enim is in Cumanum uesperi pridie, id est idibus. si quid eius igitur sermo eiusmodi attulerit, quod ad te scribendum sit; id in litteris adiungam. Praeterijt uillam meam Curio, iussitq. mihi nunciari, mox se uenturum: Curritq. Puteolos, ut ibi concionaretur. concionatus est: redijt: fuit ad me sane diu. o rem foedam. nosti hominem: nihil occultauit, in primis nihil esse certius, quam ut omnes, qui lege Pompeia condemnati essent, restituerentur; itaque se in Sicilia eorum opera usurum. de Hispanijs, non dubitabat, quin Caesaris essent: inde ipsum cum exercitu, ubicunque Pompeius esset: eius interitu finem belli fore: propius factum esse nihil; cum plane, iracundia elatum, uoluisse occidi Metellum tribunum pl. quod si esset factum, caedem magnam futuram esse: permultos hortatores esse caedis; ipsum autem non uoluntate, aut natura non esse crudelem, sed quod putaret, popularem esse clementiam: quod si populi studium amisisset, crudelem fore: eumq. perturbatum, quod intelligeret, se apud ipsam plebem offendisse de aerario: itaque ei cum certissimum fuisset, ante, quam proficisceretur, concionem habere ausum non esse, uehementerq. animo perturbato profectum. Cum autem ex eo quaererem, quid uideret, quod exemplum, quam remp. plane fatebatur nullam spem reliquam: Pompeij classem timebat: quae si esset, se de Sicilia abiturum. Quid isti, inquam, sex tui fasces? si ab senatu, cur laureati?

reati? si ab ipso, cur sex? Cupiui, inquit, ex S. C. surrepto; nam aliter non poterat. at ille impendio nunc magis odit senatum: a me, inquit, omnia proficiscentur. sex autem, quia duodecim nolui: nam licebat. Tum ego, quam uellem, inquam, petijsse ab eo, quod audio Philippum impetrasse: sed ueritus sum, quia ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi concessisset. uerum puta te impetrasse. ego enim ad eum scribam, ut tu ipse uoles, de ea re nos inter nos locutos. quid autem illius interest, quoniam in senatum non uenis, ubi sis? quin nunc ipsum minime offendisses, eius caussa si in Italia non fuisses. Atque ego, me recessum, & solitudinem quaerere, maxime quod lictores haberem. laudabat consilium. Quid ergo, inquam? nam mihi cursus in Graeciam per tuam prouinciam est; quoniam ad mare superum milites sunt. Quid mihi, inquit, optatius? hoc loco multa perliberaliter. ergo hoc quidem est uerum profecto, ut non modo tuto, uerum etiam palam nauigaremus. Reliqua in posterum diem distulit: ex quibus scribam ad te, si quid erit epistola dignum. Sunt autem, quae praeterii, interregnum ne esset expectaturus, an, quo modo dixerim? Ad se ille quidem deferri consulatum, sed se nolle, in proximum annum. Et alia sunt, quae exquiram. Iurabat ad summam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mihi Caesarem. esse debet. quid enim, inquam, scripsit ad me Dolabella? dico, quid? affirmabant, cum scripsisset, quod

me

me cuperet ad urbem uenire, illum quidem gratias agere maximas, & non modo probare, sed etiam gaudere. quid quaeris? atque iubebat. est enim suspicio illa domestici mali, & sermonis Hirtiani. quam cupio illum dignum esse nobis, & quam ipse * *me inuito, quae pro illo sit suspicandum. sed opus fuit Hirtio conuento. est profecto nescio quid. sed uelim quamminimo. et tamen eum non dum redisse miramur. sed haec uidebimus. Tu Oppios Terétiae dabis. iam enim urbis unum periculum est. Me tamen consilio iuua, pedibus ne Rhegium, an hinc statim in nauem. ceterum, quoniam commoror, ego ad te statim habebo, quod scribam, simul ut uidero Curionem. De Tirone cura, quaeso, quod facis, ut sciam, quid is agat.*

CICERO S. D. ATTICO. 5

De *tota mea cogitatione scripsi ad te antea satis, ut mihi uisus sum, diligenter: de die nihil sane potest scribi certi, praeter hoc, non ante Lunam nouam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significauit, se harum rerum exitum non uidere. Quod mihi mandas de quodam regendo, ἀρκαδίαν. tamen nihil praetermittam. atque utinam tu. sed modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia. ac ualde requirere solebat. Commodius tecum Vectenus est locutus, quam ad me scripserat: sed mirari satis hominis negligentiam non queo. cum enim mihi*

hi Philotimus dixisset, HS L *emere de Canuleio diuersorium illud posse, minoris etiam empturum, si Vectenum rogassem; rogaui, ut, si quid posset, ex ea summa detraheret: promisit: ad me nuper,* HS XXX *emisse: ut scriberem, cui uellem addici: diem pecuniae id. Nou. esse. rescripsi ei stomachosius, cum ioco tamen familiari. nunc, quonam agit liberaliter, nihil accuso hominem, scripsiq. ad eum, me a te certiorem esse factum. Tu, de tuo itinere quid, & quando cogites, uelim me certiorem facias. ad* XV. *kal. Mai. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

ME *adhuc nihil, praeter tempestatem, moratur. astute nihil sum acturus. fiat in Hispania quidlibet: & tamen retice. meas cogitationes omnes explicaui tibi superioribus litteris. quocirca haec sunt breues: & tamen, quia festinabam, eramq. occupatior de Quincto fratre: ita me quidem sedulo; sed nosti reliqua. Quod deinde mones, & amice, & prudenter mones: sed erunt omnia facilia, si ab uno illo cauero. magnum opus est. mirabilia multa. nihil simplex, nihil sincerum. uellem, suscepisses iuuenem regendum. pater enim nimis indulgens, quidquid ego astrinxi, relaxat. si sine illo possem, regerem; quod tu potes: sed ignosco. magnum, inquam, opus est. Pompeium pro certo habemus per Illyricum proficisci in Galliam. ego nunc, qua, & quo, uidebo. Ego uero Apuliam,*

liam, & Sipontum, & tergiuersationem istam probo: nec tuam rationem eandem esse duco, quam meam: non quin in rep. rectum idem sit utrique nostrum: sed ea non agitur: regnandi contentio est; in qua pulsus est modestior rex, & probior, & integrior, & is, qui nisi uincit, nomen populi R. deleatur necesse est: sin autem uincit, Sullano more, exemploq. uincet. ergo hac in contentione neutrum tibi palam sentiendum, & tempori seruiendum est. Mea caussa autem alia est, quod beneficio uinctus, ingratus esse non possum: nec tamen in acie, sed Melitae, aut alio in loco, siue in opidulo futurum puto. Nihil, inquies, iuuas eum, in quem ingratus esse non uis? Immo minus fortasse uoluisset. sed de hoc uidebimus. exeamus modo: quod ut meliore tempore possimus, facit Adriatico mari Dolabella, freto Siciliensi Curio. Iniecta autem mihi spes quaedã est, uelle mecum Ser. Sulpicium colloqui. ad eum misi Philotimum cum litteris. si uir esse uolet praeclara συνόδια. sin autem; erimus nos, qui solemus. Curio mecum uixit, iacere Caesarem putans offensione populari, Sicilaeq. diffidens, si Pompeius nauigare coepisset. Quinctum puerum accepi uehementer. auaritiam uideo fuisse, & spem magni congiarij. magnum hoc malum est: sed scelus illud, quod timueramus, spero nullum fuisse. hoc autem uitium, puto te existimare non nostra indulgentia: sed a natura profectum. quem tamen nos disciplina regimus. De Oppijs Veliensibus quid placeat, cum

Philo-

Philotimo uidebis. Epirum nostram putabimus: sed alios cursus uidebamur habituri. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

ET res ipsa monebat, & tu ostenderas, & ego uidebam, de ijs rebus, quas intercipi periculosum esset, finem inter nos scribendi fieri tempus esse: sed, cum ad me saepe mea Tullia scribat, orans, ut, quid in Hispania geratur, & expectem, & semper adscribat idem uideri tibi, idq. ipse etiam ex tuis litteris intellixerim; non puto esse alienum, me ad te quid de ea re sentiam, scribere. Consilium istud tunc esset prudens, ut mihi uidetur, si nostras rationes ad Hispaniésem casum accommodaturi essemus: quod fieri dicitis oportere. necesse est enim, aut, id quod maxime uelim, pelli istum ab Hispania; aut trahi id bellum; aut istum, ut confidere uidetur, apprehendere Hispanias. si pelletur: quam gratus, aut quam honestus tum erit ad Pompeium noster aduentus; cum ipsum Curionem ad eum transiturum putem? si trahitur bellum: quid expectem, aut quam diu? relinquitur, ut, si uincimur in Hispania, quiescamus. id ego contra puto. istum enim uictorem magis relinquendum puto, quam uictum, & dubitantem magis, quam fidentem suis rebus. nam caedem uideo, si uicerit, & impetum in priuatorum pecunias, & exulum reditum, & tabulas nouas, & turpissimorum honores, & regnum non modo Romano homini, sed ne Persae qui-

dem

dem cuiquam tolerabile. tacita esse poterit in id dignitas nostra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio sententiam dicere? & quidem illum rogari prius? praesto esse clientem tuum Cloelium, Catuli Plagu leium, ceteros? sed cur inimicos colligo? qui meos necessarios, a me defensos, nec uidere in curia sine dolore, nec uersari inter eos sine dedecore potero. quod si ne id quidem est exploratum, fore, ut mihi liceat: (scribunt enim ad me amici eius, me illi nul lo modo satisfecisse, quod in senatum non uenerim) tamen ne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo uenditemus, qui eum coniuncti ne cum praemio quidem uoluimus esse? deinde hoc uide, non esse iudicium de tota contentione in Hispanijs: nisi forte, his amissis, arma Pompeium abiecturum putas: cuius omne consilium Themistocleum est. existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri. itaque, qui numquam egit, ut Hispaniae per se tenerentur, naualis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. nauigabit igitur, cum erit tempus, maximis classibus, & ad Italiã accedet: in qua nos sedentes quid erimus? nam medios esse iam non licebit. classi-
* *bus aduersabimur igitur? quod malum maius scili-*
* *cet tantum? denique quid turpius? Hannibal hic in absentis solus tuli scelus: eiusdem cum Pompeio, et cum reliquis principibus non feram? quod si iam, misso officio, periculi ratio habenda est: ab illis est periculum, si peccaro, ab hoc, si recte fecero: nec ullum in his malis consilium periculo uacuum inueniri*

niri potest: ut non sit dubium, quin cum periculo fugiamus, quod fugeremus etiam cum salute. Non simul cum Pompeio mare transierimus. Omnino nō potuimus: extat ratio dierum: sed tamen (fateamur enim, quod est: ne condamus quidem, ut possumus) fefellit ea res, quae fortasse non debuit, sed fefellit: pacem putaui fore: quae si esset, iratum mihi Caesarem esse, cum idem amicus esset Pompeio nolui. senseram enim, quam ijdem essent. hoc ueritus in hāc tarditatem incidi, sed assequar omnia, si propero; si cunctor, amitto. & tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant quadam spe non dubia, non haec collegij nostri ab Appio, sed illa Platonis de tyrannis. nullo enim modo posse uideo stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat, quippe qui florentis, ac nouos, ut *
uti diebus ipsi illi egenti, ac perditae multitudini in odium acerbissimum uenerit, qui duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in Metello, diuitiarum in aerario. Iam, quibus utatur uel socijs, uel ministris, si ij prouincias, si remp. regent, quarum nemo duo menses potuit patrimonium suum gubernare? Non sunt omnia colligenda: quae tu acutissime perspicis. sed tamen ea pone ante oculos: iam intelliges id regnum uix semestre esse posse, quod si me fefellerit, feram, sicut multi praeclarissimi homines in rep. excellentes, tulerunt. nisi forte me Sardanapali uice in suo lectulo mori malle censueris, quam exsilio Themistocleo: qui cum *

AA *fuisset,*

fuisset, ut ait Thucydides, τῶν τε παραστῆμα δι ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστὴς, tamen incidit in eos casus, quos uitasset, si eum nihil fefellisset. etsi is erat (ut ait idem) qui τό, τε ἄμεινον· ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα: tamen non uidit, nec quo modo Lacedaemoniorum, nec quo modo suorum ciuium inuidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. non fuisset & illa nox tam acerba Africano, sapientissimo uiro, non tam dirus ille dies Sullanus callidissimo uiro C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellisset. nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus: nec nos fallit, nec aliter accidet. corruat iste, necesse est, aut per aduersarios, aut ipse per se, qui quidem sibi est aduersarius unus acerrimus. id spero uiuis nobis fore. quamquam tempus est nos de illa perpetua iam, non de hac exigua uita cogitare. sin quid acciderit maturius; haud sane mea multum interfuerit, utrum factum uideam, an futurum esse multo ante uiderim. quae cum ita sint, non est committendum, ut iis paream, quos contra me senatus, ne quid resp. detrimenti acciperet, armauit. Tibi sunt omnia commendata: quae commendationis meae pro tuo in nos amore non indigent. ne hercule quidem reperio, quid scribam: sedeo enim πλουδοκῶν: & si nihil umquam tam fuit scribendum, quam nihil mihi umquam ex plurimis tuis iucunditatibus gratius accidisse, quam quod meam Tulliam suauissime, diligen-

gentissimeq. coluisti. ualde eo ipsa delectata est, ego autem non minus. cuius quidem uirtus mirifica. quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domesticas tricas? quantus autem animus in discessu nostro? στοργῆς sit summa σωύτηξις: tamen nos recte facere, & bene audire uult. Sed hac super re nimis; ne meam ipse συμπάθειαν euocem. Tu, si quid de Hispanijs certius, & si quid aliud, dum adsumus, scribes: & ego fortasse discedens dabo ad te aliquid, eo etiam magis, quod Tullia te non putabat ex Italia hoc tempore. Cum Antonio item est agendum, ut cum Curione, Melitae me uelit esse: huic bello nolle interesse. eo uelim tam facili uti possem, & tam bono in me, quam Curio. is ad Missenum VI. non. uenturus dicebatur, idest hodie: sed praemisit mihi odiosas litteras, hoc exemplo.

Antonius trib. propraet. Ciceroni imp. S.

Nisi te ualde amarem, & multo quidem plus, quam putas, non extimuissem rumorem, qui de te prolatus est, cum praesertim falsum esse existimarem: sed quia te nimio plus diligo, non possum dissimulare, mihi famam quoque, quamuis sit falsa, magni esse. Te iturum trans mare, credere non possum, cum tanti facias Dolabellam, et Tulliam tuá, feminam lectissimá, tantiq. ab omnibus nobis fias; quibus mehercule dignitas, amplitudoq. tua paene carior est, quam tibi ipsi. sed tamen non sum arbitratus esse amici, non commoueri etiam improborum sermone. eo feci studiosius, quod judicabam du-

duriores partes mihi impositas esse ab offensione nostra, quae magis a ζηλοτυπίᾳ mea, quam ab iniuria tua nata est. sic enim uolo te tibi persuadere, mihi neminem esse cariorem te, excepto Caesare; meq. illud una iudicare, Caesarem maxime in suis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra serues, eius fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius iniuriam fecit: contra, eum ne profugias, qui te, & si non amabit, (quod accidere non potest) tamen saluum, amplissimumq. esse cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnae curae tuam uitam, ac dignitatem esse scires. Eodé die a Caesare Philotimus litteras attulit, hoc exemplo. Caesar imp. M. Ciceroni imp. S. Etsi te nihil temere, nihil imprudenter facturum iudicaram: tamen permotus hominum fama, scribendum ad te existimaui, & pro nostra beneuolentia petendum, ne quo progredereris inclinata iam re, qua integra etiam progrediendum tibi non existimasses. namque & amicitiae grauiorem iniuriam feceris; & tibi minus commode consulueris, si non fortunae obsecutus uidebere; omnia enim secundissima nobis, aduersissima illis accidisse uidentur; nec caussam secutus; eadem enim tum fuit, cum ab eorum consilijs abesse iudicasti; sed meum aliquod factum condemnauisse: quo mihi grauius abs te nil accidere potest. quod ne facias, pro iure nostrae amicitiae a te peto. Postremo, quid uiro bono, & quieto,

to, & bono ciui magis conuenit, quam abesse a ciuilibus controuersiis? quod non nulli cum probarēt, periculi caussa sequi non potuerunt. tu, explorato et uitae meae testimonio, et amicitiae iudicio, neque tutius, neque honestius reperies quidquam, quam ab omni contentione abesse. XV. *kal. Mai. ex itinere. Vale.* *Aduentus Philotimi (at cuius hominis, quam insulsi, & quam saepe pro Pompeio mentientis) exanimauit omnes, qui mecum erant: nam ipse obdurui. Dubitauit nostrum nemo, quin Caesar itinera repressisset: uolare dicitur. Petreius cum Afranio se coniunxisset: nihil affert eiusmodi. Quid quaeris? etiā illud erat persuasum, Pompeium cum magnis copijs iter in Germaniam per Illyricum fecisse. id enim* αὐθεντικῶς *nunciabatur. Melitam igitur, opinor, capessemus, dum, quod in Hispania: quod quidem propemodum uideor ex Caesaris litteris ipsius uoluntate facere posse; qui negat neque honestius, neque tutius mihi quidquam esse, quam ab omni contentione abesse. dices, ubi ille, ergo tuus animus, quem proximis litteris? adest, & idem est: sed utiuam meo solum capite decernerem: lacrymae meorum me interdū molliunt, precantium, ut de Hispanijs exspectemus. M. Coelij quidem epistolam, scriptam miserabiliter, quae hoc idem obsecraret, ut exspectarem, ne fortunas meas, ne unicam filiam, ne meos omnes tam tamen proderem, non sine magno fletu legerunt pueri nostri. etsi meus quidem est fortior, eoq; ipso uehementius*

commouet; nec quidquam, nisi de dignatione, labo rat. Melitam igitur; deinde, quod uidebitur. tu tamen etiam nunc mihi aliquid litterarum, & maxime si quid ab Afranio. Ego, si cum Antonio locutus ero, scribam ad te, quid actum sit: ero tamen in credendo, ut mones, cautus. nam occultandi ratio tum difficilis, tum etiam periculosa est. Seruium exspecto ad nonas, & adijcit a Postumia, & Seruij filij. Quartanam leuiorem esse gaudeo. Misi ad te Coelij etiam litterarum exemplum.

Coelius M. Ciceroni imp. S. Exanimatus tuis litteris, quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti; neque, id quod esset, perscripsisti; neque non tamen, quale esset, quid cogitares, aperuisti; has ad te illico litteras scripsi. Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro, & obsecro, ne quid grauius de salute, & incolumitate tua consulas. nam deos, homines que, amicitiamq. nostram testificor, me tibi praedixisse, neque temere monuisse, sed, postquam Caesarem conuenerim, sententiamq. eius, qualis futura esset parta uictoria cognorim, te certiorem fecisse. Si existimas eandem rationem fore Caesaris in dimittendis aduersarijs, & condicionibus ferendis, erras. nihil, nisi atrox, & saeuum, cogitat, atque etiam loquitur: iratus senatui exijt: his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuae reliquae tibi carae sũt; si aliquid apud te nos, si, uir optimus, gener tuus ua-

let:

let: eorum fortunam non debes uelle conturbare; ut eam caussam, in cuius uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Denique illud cogita, quod offensae fuerit, in ista cunctatione te subijsse. nunc te contra uictorem facere, quem dubijs rebus laedere noluisti, & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summae stultitiae est. uide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quod optimum sit, eligas. quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispanijs agamus, scitur, exspecta; quas tibi nuncio aduētu Caesaris fore nostras. quam isti spem habeant amissis Hispanijs, nescio. quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non mediusfidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi significasti, Caesar audierat: ac simul atque aue, mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negaui me scire: tamen ab eo petiui, ut ad te litteras mitteret, quibus maxime ad remanendum commoueri posses. me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego potius, quam ad urbem accederem, ubicumque esses, ad te percurrissem, & hoc a te praesens contendissem, atque omni ui te retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te, tuosq. omnes funditus euertas, nec te sciens, prudensq. eo demittas, unde exitum uides nullum esse. quod si te aut uoces optimatium commouent; aut non nullorum hominum insolentiam, & iactatio-

nem ferre non potius : eligas, censeo, aliquod oppidum uacuum a bello; dum haec decernuntur, quae iam erunt confecta. id si feceris, & ego te sapienter fecisse iudicabo, & Caesarem non offendes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

ME CAECVM *qui haec ante non uiderim. misi ad te epistolam Antonij. & cum ego saepissime scripsissem, nihil me contra Caesaris rationes cogitare; meminisse me generi mei, meminisse amicitiae; potuisse, si aliter sentirem, esse cum Pompeio; me autem, quia cum lictoribus inuitus cursarem, abesse uelle, nec id ipsum certum etiam nunc habere: uide, quam ad haec* τυραννικῶς.

Tuum consilium quam uerum est. nam qui se medium esse uult, in patria manet: qui proficiscitur, aliquid de alterutra parte iudicare uidetur. sed ego is non sum, qui statuere debeam, iure quis proficiscatur, nec ne. partes mihi Caesar has imposuit, ne quem omnino discedere ex Italia paterer. quare parui refert me probare cogitationem tuam, si nihil tamen tibi remittere possum. ad Caesarem mittas, censeo, & ab eo hoc petas. non dubito, quin impetraturus sis, cum praesertim te amicitiae nostrae rationem habitaturum esse pollicearis.

Habes σκυτάλην λακωνικήν. *omnino excipiam hominem. erat autem* V. *non. uenturus uesperi, id est hodie. cras igitur ad me fortasse ueniet. tentabo audeam, nihil properare. missurum ad Caesarē clama-*

clamabam. tum paucissimis alicubi occultabor. certe hinc istis inuitissimis euolabo, atque utinam ad Curionem. σὺν θεῷ τοι λέγω. magnus dolor accessit. efficietur aliquid dignum nobis. δυσυρία tua mihi ualde molesta. medere amabo, dum est ἀρχή. De Massiliensibus gratae tuae mihi litterae. quaeso, ut sciam, quidquid audieris. Siciliam cuperem, si possem palam: quod a Curione effeceram. Hic ego Seruium exspecto: rogor enim ab eius uxore, & filio: & puto opus esse. Hic tamen Cyteridem secum lectica aperta portat, altera uxorem. septem praeterea cōiunctae lecticae amicarum. hae sunt amicorum. uide, quam turpi leto pereamus. & dubita, si potes, quin ille, seu uictus, seu uictor redierit, caedem facturus sit. ego uero uel lintriculo, si nauis non erit, eripiam me ex istorum paricidio. Sed plura scribam, cum illum conuenero. Iuuenem nostrum non possum non amare: sed ab eo nos non amari, plane intelligo. nihil ego uidi tam ἀνηθοποίητον, tam auersum a suis, tam nescio quid cogitans. uim incredibilem molestiarum. sed erit curae, & est, ut regatur. mirum est enim ingenium: ἦδη ἐπιμελητέον.

CICERO S. D. ATTICO. 9

OBSIGNATA iam epistola superiore, non placuit ei dare, cui constitueram, quod erat alienus: itaque eo die data non est. interim uenit Philotimus, & mihi a te litteras reddidit: quibus quae

de

de fratre meo scribis, sunt ea quidem parum firma, sed habent nihil ὕπουλον, nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil, quod non, quo uelis, uno sermone possis perducere. ne multa, omnes suos, etiam quibus irascitur crebrius, tamen caros habet, me quidem se ipso cariorem. Quod de puero aliter ad te scripsit, & ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere, & de sorore, quae scribis, molesta sunt, eoq. magis, quod ea tempora nostra sunt, ut ego his mederi non possim: nam certe mederer. sed quibus in malis, & qua in desperatione rerum simus, uides. Illa de ratione nummaria non sunt eiusmodi, (saepe enim audio ex ipso) ut non cupiat tibi praestare, & in eo laboret. sed si mihi Q. Axius in hac mea fuga HS XIII. *non reddit, quae dedi eius filio mutua, & utitur excusatione temporis; si Lepta, si ceteri: soleo mirari, de nescio queis* HS XX *cum audio ex illo se urgeri. uides enim profecto angustias. curari tamen ea tibi utique iubet. an existimas illum in isto genere lentulum, aut restrictum? nemo est minus. De fratre satis. de eius filio, indulsit illi quidem suus pater semper; sed non facit indulgentia mendacem, aut auarum, aut non amantem suorum; ferocem fortasse, & arrogantem, & infestum facit. itaque habet haec quoque, quae nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia: (quid enim dicam, hac iuuentute?) ea uero, quae mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in queis sumus, misериora, non*

sunt

sunt ab obsequio nostro, non; suas radices habent: quas tamen euellerem profecto, si liceret. sed ea omnia mihi sunt patienda. ego meum facile teneo. nihil est enim eo tractabilius. cuius quidem misericordia languidiora adhuc consilia cepi: & quo ille me fortiorem uult esse, eo magis timeo, ne in eum existam crudelior. Sed Antonius uenit heri uesperi. iam fortasse ad me ueniet, aut ne id quidem, quoniam scripsit, quid fieri uellet. sed scies continuo, qui actum sit. Nos iam nihil, nisi occulte. De pueris quid agam? paruo ne nauigio committam? quid mihi animi in nauigando censes fore? recordor enim, aestate cum illo Rhodiorū ἀφράκτῳ *nauigans, quam fuerim sollicitus. quid, duro tempore anni, actuariolo fore censes? o rem undique miseram. Trebatius erat mecum, uir plane, & ciuis bonus. quae ille monstra, dij immortales. etiam ne Balbus in senatum uenire cogitet? sed ei ipsi cras ad te litteras dabo. Vectenum mihi amicum, ut scribis, ita puto esse. cum eo, quod* ἀποτόμως *ad me scripserat de nummis curandis,* θυμικώτερον *erat. id tu, si ille aliter acceperit, ac debuit, lenies. Monetali autem adscripsi, quod ille ad me, Proconsuli: sed quoniam est homo, & nos diligit, ipse quoque a nobis diligatur. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 10

QVIDNAM *mihi futurum est? aut quis me non solum infelicior, sed iam etiam turpior? nominatim*

minatim de me sibi imperatum dicit Antonius: nec me tamen ipse adhuc uiderat, sed hoc Trebatio narrauit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntq. ea, quae diligentissimae sunt cogitata, taeterrime? ego enim Curionem nactus, omnia me consecutum putaui. is de me ad Hortensium scripserat. Reginus erat totus noster. huic nihil suspicabamur cum hoc mare negotij fore. quo me nunc uertam? undique custodior. sed satis lacrymis. παραπλευτέον igitur, & occulte in aliquam onerariam corrependū, non committendum, & etiam compacto prohibiti uideamur. Sicilia petenda: quam si erimus nacti, maiora quaedam consequemur. sit modo recte in Hispanijs. quamquam de ipsa Sicilia utinam sit uerum: sed adhuc nihil secundi. concursus Siculorum ad Catonem dicitur factus; orasse, ut resisteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere coepisse. non credo, ut est luculentus auctor. potuisse certe tenere illam prouinciam scio. ab Hispanijs autem iam audietur. Hic nos C. Marcellum habemus, eadem de re cogitantem, aut bene simulantem. quamquam ipsum non uideram, sed ex familiarissimo eius audiebam. tu, quaeso, si quid habebis noui. ego, si quid moliti erimus, ad te statim scribam. Quinctum filium seuerius adhibebo. utinam proficere possem. tu tamen eas epistolas, quibus asperius de eo scripsi, aliquando concerpito, ne quando quid emanet: ego item tuas. Seruium exspecto, nec ab eo quidquam ὑγιές. scies, quid erit.

Sine

Sine dubio errasse nos, confitendum est. at semel? at una in re? immo omnia, quo diligentius cogitata, eo facta sunt imprudentius. ἀλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ: in reliquis modo ne ruamus. iubes enim profectionem meam prouidere. quid prouideam? ita patent omnia, quae accidere possunt, ut, ea si uitem, sedendum sit cum dedecore, & dolore; si negligam, periculum est, ne in manus incidam perditorum. sed uide, quantis in miserijs simus. optandum interdum uidetur, ut aliquam accipiamus ab istis quamuis acerbam iniuriam, ut tyranno in odio fuisse uideamur. quod si nobis is cursus, quem speraram, pateret; effecissem aliquid profecto, ut tu optas, & hortaris, dignum nostra mora: sed mirificae sunt custodiae: & quidem ille ipse Curio suspectus. ui, aut clam agendum est: &, si ui, forte ne cum tempestate: clam autem, istis. in quo si quod σφάλμα, uides quam turpe est. trahimur: nec fugiendum, si quid uiolentius. De Coelio, saepe mecum agito; nec, si quid habuero tale, dimittam. Hispanias spero firmas esse. Massiliensiũ factum cum ipsum per se luculentum est, tum mihi argumẽto est, recte esse in Hispanijs. minus enim auderent, si aliter esset. & scirent. nam & iuncti, & diligẽtes sunt. Odium autem recte animaduertis significatum theatro. Legiones autẽ has, quas in Italia assumpsit, alienissimas esse uideo: sed tamen nihil inimicius, quam sibi ipse. illud recte times, ne ruat. si desperarit, certe ruet. quo magis efficiendum aliquid

quid

quid est, fortuna uelim meliore, animo Coeliano. sed primum quidque: quod, qualecumque erit, continuo scies. Nos iuueni, ut rogas, suppeditabimus, & Peloponnesum ipsam sustinebimus. est enim indoles: modo aliquid hoc sit ἦθος AKIMO
* ΔON: *quodsi adhuc nullum est, esse tamen potest: aut ἀρετὴ non est διδακτὸν: quod mihi persuaderi non potest. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. II

EPISTOLA *tua gratissima fuit meae Tulliae, & mehercule mihi. semper secum aliquid afferunt tuae litterae. scribes igitur: ac, si quid ad spem poteris, ne dimiseris. Tu Antonij leones pertimescas caue. nihil est illo homine iucundius. attende πρᾶξιν πολιτικῆς. Euocauit litteris e municipijs denos: &* IV *uiri uenerunt ad uillam eius mane. primum dormijt ad horam tertiam: deinde, cum esset nunciatum, uenisse Neapolitanos, & Cumanos, (his enim est Caesar iratus) postridie redire iussit: lauari se uelle, & περὶ κοιλιολυσίαν γίνεσθαι. hoc heri effecit. hodie autem in Aenariam transire constituit. exulibus reditum pollicetur. Sed haec omittamus. de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi litteras. De Tirone gratum. Vectenum diligo. Vestio reddidi. Seruius prid. non. Mai. Minturnis mansisse dicitur, hodie in Liternino mansurus apud C. Marcellum. cras igitur nos mature uidebit, mihiq. dabit argumentum ad te epistolae. iam enim non reperio,*

perio, quid tibi scribam. Illud admiror, quod Antonius ad me ne nuncium quidem, cum praesertim me ualde obseruarit. uidelicet (aut aliquid atrocius de me imperatum est) coram negare mihi non uult. quod ego nec rogaturus eram, nec, si impetrassem, crediturus. nos tamen aliquid excogitabimus. Tu, quaeso, si quid in Hispanijs. iam enim poterit audiri: & omnes ita exspectant, ut, si recte fuerit, nihil negotij futurum putent. ego autem nec, retentis his, confectam rem puto; neque, amissis, desperatam. Silium, & Ocellam, & ceteros credo retardatos. te quoque a Curtio impediri uideo. etsi, ut opinor, habes Scytha ὄνον*. uitam miseram, ma-* *iusq. malum, tam diu timere, quam est illud ipsum, quod timetur.*

CICERO S. D. ATTICO. 12

SERVIVS, *ut antea scripsi, cum uenisset nonis Mai. postridie ad me uenit, ne diutius te teneam, nullius consilij exitum inuenimus. numquam uidi hominem perturbatiorem metu. neque hercule quidquam timebat, quod non esset timendum: illum sibi iratum, hunc non amicum: horribilem utriusque uictoriam, cum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriusque difficultatem pecuniarum, qua frui nusquam, nisi ex priuatorum bonis posset. atque haec ita multis cum lacrymis loquebatur, ut ego mirarer eas tam diuturna miseria non exaruisse. mihi quidem etiam lippitu-*

do

do haec, propter quam non ipse ad te scribo, sine ulla lacryma est, sed saepius odiosa est propter uigilias. quamobrem quidquid habes ad consolandum, collige, & illa scribe, non ex doctrina, neque ex libris: nam id quidem domi est; sed nescio quo modo imbecillior est medicina, quam morbus: haec potius conquire, de Hispanijs, de Massilia: quae quidem satis bella Seruius affert: qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores esse dicebat. haec igitur si habebis, & talia: & quidem paucis diebus aliquid audiri necesse est. sed redeo ad Seruium. Distulimus omnino sermonem in posterum, sed tardus ad exeundum: multo se in suo lectulo malle, quidquid foret. odiosus scrupulus de filij militia Brundisina. unum illud fortissime asseuerabat, si damnati restituerentur, in exilium se iturum. nos autem ad haec, & ipsum certo fore, &, quae iam fiebant, non esse leuiora: multaq. colligebamus. uerum ea non animum eius augebant, sed timorem; ut iam caelandus magis de nostro cōsilio, quam ad idem uideretur. quare in hoc non multum est. Nos a te admoniti de Coelio cogitabimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

SERVIVS cum esset apud me, Cephalio cum tuis litteris VI. id. uenit, quae nobis magnam spem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus. etenim hae quoque, quae in his locis sunt, labare dicuntur. Eodem die Funisulanus a te attulit litteras,

teras, in quibus erat confirmatius idem illud. ei de suo negotio respondi cumulate, cum omni tua gratia. adhuc non satisfaciebat: debet autem mihi multos nummos, nec habetur locuples. nunc ait se daturum: cui expensum tulerit, morari. tabellarijs, si apud te esset, qua satisfecisses, dares. quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. sed ad maiora redeamus. Quod optas, Coelianum illud maturescit. itaque torqueor, utrum uentum exspectem. uexillo opus est: conuolabunt. Quod suades, ut palam: prorsus assentior. itaque me profecturum puto. tuas tamen interim litteras exspecto. Seruij consilio nihil expeditur. omnes capitones in omni sententia occurrunt. unum C. Marcello cognoui timidiorem; quem consulem fuisse paenitet. ὢ πολλῆς ἀγεννείας: qui etiam Antonium confirmasse dicitur, ut me impediret; quo ipse, credo, honestius. Antonius autem VI. id. Capuam profectus est. ad me misit, se, pudore detterritum, ad me non uenisse, quod me sibi succensere putaret. ibitur igitur, & ita quidem, ut censes; nisi cuius grauioris personae suscipiendae spes erit ante oblata. sed uix erit tam cito. Allienus autem praetor putabat aliquem, si ego non, ex collegis suis. quiuis licet, dummodo aliquis. De sorore, laudo. De Quincto puero, datur opera. spero esse meliora. De Quincto fratre, scito eum non mediocriter laborare de usura: sed adhuc nihil a L. Egnatio expressit. Axius de XII. millibus pudens: saepe enim adscripsit, ut Gallio, quantum

tum is uellet, darem. quod si non scripsisset, possem ne aliter? & quidem saepe sum pollicitus, sed tantum uoluit cito, me uero adiuuarent his in angustijs. sed tu istos. uerum alias. Te a quartana liberatum gaudeo; itemque Piliam. Ego, dum panes, & cetera in nauem parantur, excurro in Pompeianum. Vecteno uelim gratias, quod studiosus. si quemquam nactus fueris, qui perferat; litteras des ante, quam discedimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

COMMODVM *ad te dederam litteras de pluribus rebus, cum ad me bene mane Dionysius fuit, cui quidem ego non modo placabilem me praebuissem, sed totum remisissem, si uenisset qua mente tu ad me scripseras. erat enim sic in tuis litteris, quas Arpini acceperam: eum uenturum, facturumque quod ego uellem. ego uolebam autem, uel cupiebam potius, esse eum nobiscum. quod quia plane, cum in Formianum uenisset, praeciderat, asperius ad te de eo scribere solebam. at ille perpauca locutus, hanc summam habuit orationis; ut sibi ignoscerem; se rebus suis impeditum nobiscum ire non posso. pauca respondi. magnum accepi dolorem: intellexi fortunam ab eo nostram despectam esse. quid quaeris? fortasse miraberis: in maximis herum temporum doloribus hunc mihi scito esse. uelim, ut tibi amicus sit. hoc cum tibi opto, opto ut beatus sis. erit enim tam diu. Consilium nostrum spero uacuum*

periculo

periculo fore. nam & dissimulabimus, &, ut opinor, accerrime obseruabimus. nauigatio modo sit, qualem opto, cetera, quae quidem consilio prouideri poterunt, cauebuntur. tu, dum adsumus, non modo quas scieris, audieris ue, sed etiam quae futura prouidebis, scribas uelim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, &, si tenuisset, omnes boni ad eum se contulissent, Syracusis profectus est ante diem VIII. kal. Mai. ut ad me Curio scripsit: utinam, quod aiunt, Cotta Sardiniam teneat. est enim rumor. o, si id fuerit, turpem Catonem. Ego, ut minuerem suspicionem profectionis, aut cogitationis meae, profectus sum in Pompeianum ad IV. id. ut ibi essem, dum, quae ad nauigandum opus essent, pararentur: cum ad uillam uenissem, uentum est ad me: centuriones trium cohortium, quae Pompeiis sunt, me uelle postridie (haec mecum Ninnius noster) uelle eos mihi se, & opidum tradere. at ego tibi postridie a uilla ante lucem, ut me omnino illi ne uiderent. quid enim erat in tribus cohortibus? quid si plures, quo apparatu? cogitaui eadem illa Coeliana, quae legi epistola tua; quam accepi, simul in Cumanum ueni, eodem die. & simul fieri poterat, ut tentaremur. omnem igitur suspicionem sustuli. sed cum redeo, Hortensius uenerat, ad Terentiam salutatum diuerterat, sermone erat usus honorifico erga me. tamen eum, ut puto, uidebo: misit enim puerum, se ad me uenire. hoc quidem melius quam collega noster Antonius: cuius inter lictores

 lecti-

lectica mima portatur. Tu, quoniam quartana cares, non modo morbum remouisti, sed etiam grauedinem, te uegetum nobis in Graecia siste; & litterarum aliquid interea.

CICERO S. D. ATTICO. 15

PRID. *id. Hortensius ad me uenit scripta epistola. uellem cetera eius. quam in me incredibilem* ἐκτένειαν, *qua quidem cogito uti. deinde Serapion cum epistola tua. quam prius quam aperuissem, dixi ei, te ad me de eo scripsisse antea, ut feceras deinde, epistola lecta, cumulatissime cetera. & hercule hominem probo. nam & doctum, & probum existimo. quin etiam naui eius me, & ipso conuectore usurum puto. Crebro refricat lippitudo, non illa quidem perodiosa, sed tamen quae impediat scriptionem meam. Valetudinem tuam iam confirmatam esse & a uetere morbo, et a nouis tentationibus, gaudeo. Ocellam uellem haberemus. uidentur enim esse haec paullo faciliora. nunc quidem aequinoctiũ nos moratur, quod ualde perturbatum erat. id s. cras erit. utinam idem maneat Hortensius: siquidẽ adhuc erat. liberalius esse nihil potest. De diplomate admiraris, quasi nescio cuius te flagitij insimularem. negas enim te reperire, qui mihi id in mentem uenerit. ego autem, quia scripseras te proficisci cogitare, (etenim audieram, nemini aliter licere) eo te habere censebam, & quia pueris diploma sumpseras. habes caussam opinionis meae. et tamen*

men uelem scire, quid cogites, in primisq. si quid etiam nunc noui est XVII. *kal. Ian.*

CICERO S. D. ATTICO. 16

TVLLIA *mea peperit* XIV. *kal. Iun. puerum* ἑπταμηνιαῖον. *quod* ἠυτόκησεν, *gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillú est. Me mirificae tranquillitates adhuc tenuerunt, atque maiore impedimento fuerunt, quam custodiae, quibus asseruor. nam illa Hortensiana omnia fuere infantia. ita fiet homo nequissimus. a Saluio liberto deprauatus est. itaque posthac non scribam ad te, quid facturus sim, sed quid fecerim. omnes enim* Κωρυκαῖοι *uidentur subauscultare, quae loquor. Tu tamen, si quid de Hispanijs, siue quid aliud, perge, quaeso, scribere: nec meas litteras exspectaris, nisi cum, quo opto, peruenerimus, aut si quis ex cursu. Sed hoc quoque timide scribo. ita omnia adhuc tarda, & spissa. ut male posuimus initia, sic cetera sequuntur. furias nunc sequimur: eaedem nos fortasse furiae persequẽtur. ex Balbi autem sermone, quem tecum habuit, non probamus de Melita. dubitas igitur, quia nos in hostium numero habeat? scripsi equidem Balbo, te ad me de beneuolentia scripsisse, & de suspicione. de altero egi gratias: de altero ei me purgaui. ecquem tu hominem infeliciorem? non loquor plura, ne te quoque excruciem. ipse conficior, uenisse tempus, cum iam nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim. Vale.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XI.

CICERO S. D. ATTICO.

ACCEPI a te signatum libellum, quem Anteros attulerat; ex quo scire nihil potui de nostris domesticis rebus: de quibus acerbissime afflictor, quod, qui eas dispensauit, neque, adest istic, neque, ubi terrarum sit, scio. omnem autem spem habeo existimationis, priuatarumq. rerum in tua erga me mihi perspectissima beneuolentia: quam si his temporibus miseris, & extremis praestiteris; haec pericula, quae mihi communia sunt cum ceteris, fortius feram. idq. ut facias, te obtestor, atque obsecro. ego in cistophoro in Asia habeo ad HS bis uicies. huius pecuniae permutatione fidem nostram facile tuebere. quam quidem ego nisi expeditam relinquere putassem, credrens ei cui tu scis iam pridem mini me credere; commoratus essem paullisper, nec domesticas res impeditas reliquissem. ob eamq. caussam serius ad te scribo, quod sero intellexi, quid timédú esset. Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suscipias; ut, si ij salui erunt, quibuscum sum, una cum ijs possim incolumis esse, salutemq. meam beneuolentiae tuae acceptam referre. Vale.

CI-

CICERO S. D. ATTICO. 2

LITTERAS *tuas accepi prid. non. Febr. eoq. ipso die ex testamento creui hereditatem. ex multis meis, & miserrimis curis est una enata, si, ut scribis, ista hereditas fidem, & famam meam tueri potest: quam quidem te intelligo, etiam sine hereditate, tuis opibus defensurum fuisse. De dote quod scribis, per omnes deos te obtestor, ut totam rem suscipias, & illam miseram mea culpa, & negligentia, tueare meis opibus, si quae sunt, tuis, quibus tibi molestum non erit, facultatibus. cui quidem deesse omnia, quod scribis, obsecro te noli pati. in quos enim sumptus abeunt fructus praediorum? Iam illa* HS L X, *quae scribis, nemo mihi umquam dixit ex dote esse detracta: numquam enim essem passus. sed haec minima est ex ijs iniurijs, quam accepi; de quibus ad te dolore, & lacrymis scribere prohibeor. Ex ea pecunia, quae fuit in Asia, partem dimidiam fere exegi. tutius uidebatur fore ibi, ubi est, quam apud publicanos. Quod me hortaris, ut firmo sim animo: uellem posses aliquid afferre, quamobrem id facere possem. sed si ad ceteras miserias accessit etiam id, quod mihi Chrysippus dixit parari, (tu nihil significasti) de domo; quis me miserior uno iam fuit? oro; obsecro, ignosce: non possum plura scribere. quanto maerore urgear, profecto uides. quod si mihi commune cum ceteris esset, qui uidentur in eadem caussa esse; mi-*

nor mea culpa uideretur, & eo tolerabilior esset: nunc nihil est, quod consoletur; nisi quid tu efficis, si modo etiam nunc effici potest, ut ne qua singulari afficiar calamitate, & iniuria. Tardius ad te remisi tabellarium, quod potestas mittendi non fuit. A tuis & nummorum accepi HS LX X, *& uestimentorum quod opus fuit. Quibus tibi uidebitur, uelim des litteras nomine meo. nosti meos familiares. signum requirent, aut manum: dices ijs, me propter custodias ea uitasse. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

QVID *hic agatur, scire poteris ex eo, qui litteras attulit: quem diutius tenui, quia quotidie aliquid noui exspectabamus. neque nunc mittendi tamen ulla caussa fuit, praeter eam, de qua tibi rescribi uolusti. Quod ad kal. Quinct. pertinet, quid uellem utrumque graue est, & tam graui tempore, periculum tantae paecuniae, &, dubio rerum exitu, ista, quam scribis, abruptio. quare, ut alia, sic hoc uel maxime tuae fidei, beneuolentiaeq. permitto, & illius consilio, & uoluntati: cui miseriae consuluissem melius, si tecum olim coram potius, quam per litteras, de salute nostra, fortunisq. deliberauissem. Quod negas praecipuum mihi ullum incommodum impendere: etsi ista res nihil habet consolationis, tamen etiam praecipua multa sunt, quae tu profecto uides grauissima esse, & me facillime uitare potuisse. ea tamen erunt minora, si, ut adhuc factum est,*

admini-

administratione, diligentiaq. tua leuabuntur. Pecinia apud Egnatium est. sit a me, ut est. neque enim hoc, quod agitur, uidetur diuturnum esse posse; ut scire iam possim, quid maxime opus sit. etsi egeo rebus omnibus; quod is quoque in angustijs est, qui cum sumus; cui magnam dedimus pecuniam mutuam, opinantes, nobis, constitutis rebus, eam rem etiam honori fore. Tu, ut antea fecisti, uelim, si qui erunt, ad quos aliquid scribendum a me existimes ipse conficias. Tuis saluté dic. Cura, ut ualeas. in id quoque, quod scribis, omnibus rebus cura, & prouide, ne quid ei desit, de qua scis me miserrimum esse. Idibus Iun. ex castris.

CICERO S. D. ATTICO. 4

ACCEPI *ab Isidoro litteras, & postea datas binas. ex proximis cognoui praedia non uenisse. uidebis ergo, ut sustentetur per te. de Frusinati, si modo futuri sumus, erit mihi res opportuna. Meas litteras quod requiris, impedior inopia rerum, quas nullas habeo litteris dignas, quippe cui nec, quae accidunt, nec, quae aguntur, ullo modo probentur. utinam coram tecum olim potius, quam per epistolas. Hic tua, ut possum, tueor apud hos. cetera Celer. ipse fugi adhuc omne munus, eo magis, quod ita nihil poterat agi, ut mihi, & meis rebus aptum esset. Quid sit gestum noui, quaeris: ex Isidoro scire poteris: reliqua non uidentur esse difficiliora. Tu id uelim, quod scis me maxime uelle, cures, ut scribis,*

scribis, ut facis. Me conficit sollicitudo, ex qua etiam summa infirmitas corporis: qua leuata, ero una cum eo, qui negotium gerit, estq. in spe magna. Brutus amicus in caussa uersatur acriter. Hactenus fuit, quod caute a me scribi posset. De pensione altera, oro te, omni cura considera, quid sit faciendum, ut scripsi ijs litteris, quas Pollex tulit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

QVAE *me caussae mouerint, quam acerbae, quam graues, quam nouae, coegerintq. impetu magis quodam animi uti, quam cogitatione, non possum ad te sine maximo dolore scribere: fuerunt quidem tantae, ut id, quod uides, effecerint. itaque nec quid ad te scribam de meis rebus, nec quid a te petam, reperio. rem, & summam negotij uides. equidem ex tuis litteris intellexi, & ijs, quas communiter cum alijs scripsisti, & ijs, quas tuo nomine, quod etiam mea sponte uidebam; te subdebilitatum nouas rationes tuendi mei quaerere. Quod scribis placere, ut propius accedam, iterq. per oppida noctu faciam: non sane uideo, quemadmodum id fieri possit. neque enim ita apta habeo diuersoria, ut tota tempora diurna in his possim consumere: neque ad id, quod quaeris, multum interest, utrum me homines in opido uideant, an in uia. sed tamen hoc ipsum, sicut alia. considerabo quemadmodum commodissime fieri posse uideatur. ego propter incredibilem & animi, & corporis mole-*

stiam

filiam conficere plures litteras non potui: ijs tantum rescripsi, a quibus acceperam. tu uelim & Basilio, & quibus praeterea uidebitur, etiam Seruilio conscribas, ut tibi uidebitur, meo nomine. Quod tanto interuallo nihil omnino ad uos: profecto intelligis, rem mihi deesse, de qua scribam, non uoluntatem. Quod de Vatinio quaeris: neque illius, neque cuiusquam mihi praeterea officium deest, si reperire possent, qua in re me iuuarent. Quinctus auersissimo a me animo Patris fuit. eodem Corcyra filius uenit: inde profectos eos una cum ceteris arbitror. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

SOLLICITVM esse te cum de tuis, communibusq. fortunis, tum maxime de me, ac de dolore meo, sentio. qui quidem dolor meus non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam augetur. omnino pro tua prudentia sentis, qua consolatione leuari maxime possim. probas enim meum consilium; negasq. mihi quidquam tali tempore potius faciendú fuisse. addis etiam, (quod etsi mihi leuius est, quam tuum iudicium, tamen non est leue) ceteris quoque, idest qui pondus habeant, factum nostrum probari. id si ita putarem, leuius dolerem. crede, inquis, mihi: credo equidem: sed scio, quam cupias minui dolorem meum. Me discessisse ab armis, numquam paenituit. tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris gétibus

con-

coniunctio, ut non nominatim, sed generatim proscriptio esset informata; ut iam omnium iudicio constitutum esset, omnium uestrum bona praedam esse illius uictoriae: uestrum, plane dico. numquam enim de te ipso, nisi crudelissime, cogitatum est. quare uoluntatis me meae numquam paenitebit: cōsilij paenitet. in opido mallem resedisse, quoad accerserer: minus sermonis subijssem: minus accepissem doloris: ipsum hoc me non angeret. Brundisij iacere, in omnes partes est molestum, propius accedere, ut suades, quo modo sine lictoribus, quos populus dedit, possum? qui mihi incolumi adimi non possunt: quos ego modo paullisper cum bacillis in turbā conieci ad opidum accedens, ne quis impetus militum fieret. recipio tempore me domo. te nunc ad Oppium, quoniam ijs placeret modo propius accedere, ut hac de re considerarent. credo fore auctores. sic enim recipiunt, Caesari non modo de conseruanda, sed etiam de augēda mea dignitate curae fore: meq. hortantur, ut magno animo sim, ut omnia summa sperem: ea spondent, confirmant. quae quidem mihi exploratiora essent, si remansissem. sed ingero praeterita. uide, quaeso, igitur ea, quae restant; & explora cum istis: & si putabis opus esse, & si istis placebit, quo magis factum nostrum Caesar probet, quasi de suorum sententia factum; adhibeantur Trebonius, Pansa, si qui alij, scribantq. ad Caesarem, me, quidquid fecerim, de sua sententia fecisse. Tulliae meae morbus, & imbecillitas corporis me exani

exanimat: quam tibi intelligo magnae curae esse; quod est mihi gratissimum. De Pompeij exitu mihi dubium numquam fuit. tanta enim desperatio rerum eius, omnium regum, & populorum animos occuparat, ut, quocumque uenisset, hoc putarem futurum. non possum eius casum non dolere. hominem enim integrum, & castum, & grauem cognoui. De Fannio consoler te? perniciosa loquebatur de mansione tua. Lucius uero Lentulus Hortensij domum sibi, & Caesaris hortos, et Baias, desponderat, omnino haec eodem modo ex hac parte fiunt. nisi illud erat infinitum. omnes enim, qui in Italia remanserant, hostium numero habebantur. sed uelim haec aliquando solutiore animo. Quinctum fratrem audio profectum in Asiam, ut deprecaretur. de filio nihil audiui sed quaerere ex Diochare, Caesaris liberto, quem ego non uidi, qui istas Alexandrinas litteras attulit. is dicitur uidisse an euntem, an iam in Asia? Tuas litteras, prout res postulat, exspecto: quas uelim cures quamprimum ad me perferendas. Vale. IV. kal. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 7

GRATAE mihi *tuae litterae sunt, quibus accurate perscripsisti omnia, quae ad me pertinere arbitratus es. Factum igitur, ut scribis istis placere, ijsdem istis lictoribus me uti, quod concessum Sextio sit. cui non puto suos esse concessos, sed ab ipso datos, audio enim eum ea S. C. improbare, quae post*

post discessum tribunorum facta sunt. quare poterit, si uolet sibi constare, nostros lictores comprobare. quamquam quid ego de lictoribus, qui paene ex Italia decedere sim iussus? nam ad me misit Antonius exemplum Caesaris ad se litterarum, in quibus erat: se audiuisse, Catonem, & L. Metellum in Italiam uenisse Romae ut essent palam: id sibi non placere; ne qui motus ex eo fierent: prohiberiq. omnes Italia, nisi quorum ipse caussam cognouisset. deq. eo uehementius erat scriptum. itaque Antonius petebat a me per litteras, ut sibi ignoscerem: facere se non posse, quin ijs litteris pareret. tum ad eum misi L. Lamiam, qui demonstraret, illum Dolabellae dixisse, ut ad me scriberet, ut in Italiam quamprimum uenirem: eius me litteris uenisse. tum ille edixit ita, ut me exciperet, & Laelium nominatim. quod sane nollem: poterat enim, sine nomine, re ipsa excipi. o multas, & graues offensiones: quas quidem, tu das operam, ut lenias; nec tamen nihil proficis: quin hoc ipso minuis dolorem meum, quod, ut minuas, tam ualde laboras: idq. uelim ne grauere quamsaepissime facere, maxime autem assequere quod uis, si me adduxeris, ut existimem, me bonorum iudicium non funditus perdidisse. quamquam quid tu in eo potes? nihil scilicet: sed, si quid res dabit tibi facultatis, id me maxime consolari poterit: quod nunc quidem uideo non esse. sed si quid ex euentis: ut hoc nunc accidit. dicebar debuisse cum Pompeo proficisci. exitus illius minuit

nuit eius officij praetermissi reprehensionem. sed ex omnibus nihil magis tamē desideratur, quam quod in Africam non ierim. iudicio hoc sum usus, non esse barbaris auxilijs fallacissimae gentis remp. defendendam, praesertim contra exercitum saepe uictorem. non probant fortasse. multos enim uiros bonos in Africam uenisse audio, & scio fuisse antea. ualde hoc loco urgeor. hic quoque opus est casu aliqui sint ex eis, aut, si potest, omnes, qui salutem anteponant. nam si perseuerant, & obtinent; quid nobis futurum sit, uides. dices, quid illis, si uicti erunt? honestior est plaga. Haec me excruciant. Sulpicij autem consilium, non scripsisti, cur meo non anteponeres: quod etsi non tam gloriosum est, quam Catonis, tamen & periculo uacuum est, & dolore. Extremum est eorum, qui in Achaia sunt. ij tamen ipsi se hoc melius habent, quam nos; quod & multi sunt uno in loco; &, cum in Italiam uenerint, domum statim uenerint. Haec tu perge, ut facis, mitigare, & probare quamplurimis. Quod te excusas: ego uero & tuas caussas nosco: & mea interesse puto, te istic esse, uel ut cum ijs, quibus oportebit, agas, quae erunt agenda de nobis, ut ea quae egisti. in primisq. hoc uelim animaduertas. multos esse arbitror, qui ad Caesarem detulerint, delaturi ue sint, me aut paenitere consilij mei, aut non probare, quae fiant. quorum etsi utrumque uerum est; tamen ab illis dicitur animo a me alienato, non quo ita perspexerint. sed totum ut hoc Balbus

sustineat,

sustineat & Oppius, & eorum crebris litteris illius uoluntas erga me confirmetur, & hoc plane ut fiat, diligentiam adhibebis. Alterum est, cur te nolim discedere, quod scribis Terentiam flagitare. o rem miseram. quid scribam? aut quid uelim? breue faciam: lacrymae enim se subito profuderunt: tibi permitto: tu consule. tantem uide, ne hoc temporis Terentiae obesse aliquid possit. ignosce, obsecro te: non possum prae fletu, & dolore diutius in hoc loco commorari. tantum dicam, nihil mihi gratius esse, quam quod eam diligis. Quod litteras, quibus putas opus esse, curas dandas, facis commode. Quinctum filium, uidi, qui Sami uidisset, patrem Sicyone: quorum deprecatio est facilis. utinam illi, qui prius illum uiderunt, me apud eum uelint adiutum tantum, quantum ego illos uellem, si quid possem. Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis litteris, quae me mordeát: ego uero in optimam; teq. rogo, ut aperte, quemadmodum facis, scribas ad me omnia, idq. facias quamsaepissime. Vale. XIV. *kal. Ian.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVANTIS *curis afficiar, etsi profecto uides, tamen cognosces ex Lepta, & Trebatio. maximas poenas pendo temeritatis meae; quam tu prudentiam mihi uideri uis; neque te deterreo, quo minus id disputes, scribasq. ad me quamsaepissime, non nihil enim me leuant tuae litterae hoc tempore. Per*

eos,

eos, qui nostra caussa uolunt, ualentq. apud illum, diligentissime contendas opus est, per Balbum, & Oppium maxime, ut de me scribant quamdiligentissime. oppugnamur enim, ut audio, & a praesentibus quibusdam, & per litteras. ijs ita occurrendum, ut rei magnitudo postulat. Furnius est illic, mihi inimicissimus. Quinctus misit filium non solum sui deprecatorem, sed etiam accusatorem mei. dictitat, se a me apud Caesarem oppugnari. quod refellit Caesar ipse, omnesq. eius amici. neque uero desistit, ubicumque est, omnia in me maledicta conferre. nihil mihi umquam tam incredibile accidit, nihil in his malis tam acerbum. qui ex ipso audissent, cum Sicyone palam multis audientibus loqueretur, nefaria quaedam ad me pertulerunt. nosti genus, etiam expertus es fortasse: in me id est omne conuersum. sed augeo commemorando dolorem, & facio etiam tibi. quare ad illud redeo. cura, ut huius rei caussa, dedita opera, mittat aliquem Balbus. ad quos uidebitur, uelim cures litteras meo nomine. Vale. xv. kal. Ian.

CICERO S. D. ATTICO. 9

EGO *uero & incaute, ut scribis, & celerius, quam oportuit, feci: nec in ulla sum spe, quippe qui exceptionibus edictorum retinear. quae si non essent sedulitate effectae, beneuolentia tua, liceret mihi abire in solitudines aliquas. nũc ne id quidem licet. quid autem me iuuat, quod ante initum tribuna-*

tum ueni, si ipsum, quod ueni, nihil iuuat? iam, quid sperem ab eo, qui mihi amicus numquam fuit; cum iam lege etiam sim confectus, & oppressus? quotidie Balbi ad me litterae láguidiores. multaeq. multorum ad illum, fortasse contra me. meo uitio pereo. nihil mihi mali caussa attulit: omnia culpa contracta sunt. ego enim, cum genus belli uiderem, imparata, & infirma omnia contra paratissimos iueram, (quid facerem?) ceperamq. consilium non tam forte, quam mihi praeter ceteros concedẽdum. cessimus, uel potius parui. ex quibus unus qua mente fuerit, is, quem tu mihi commendas, cognosces ex ipsius litteris, quas ad te, & ad alios misit. quas ego numquam aperuissem, nisi res acta sic esset. delatus est ad me fasciculus: solui, si quid esset ad me litterarum: nihil erat. epistola Vatinio, & Ligurio altera: iussi ad eos deferri. illi ad me statim ardentes dolore uenerunt, scelus hominis clamantes. epistolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. hic Ligurius furere: se enim scire, summo illum in odio fuisse Caesari: illum tamen non modo fouisse, sed & tantam pecuniam illi dedisse honoris mei caussa. hoc ego dolore accepto, uolui scire, quid scripsisset ad ceteros. ipsi enim illi putaui perniciosum fore, si eius hoc tantum scelus percrebuisset. cognoui. eiusdem generis litteras ad te misi. quas si putabis illi ipsi utile esse reddi, reddes: nil me laedet. nam quod resignatae sunt: habet, opinor, eius signum Pomponia. hac ille acerbitate initio neuigationis

tionis cum usus esset, tanto me dolore affecit, ut postea iacuerim. neque nunc tam pro se, quam contra me, laborare dicitur. ita omnibus rebus urgeor, quas sustinere uix possum, uel plane nullo modo possum. quibus in miserijs una est pro omnibus, quod istam miseram, patrimonio, fortuna omni spoliatam, relinquam. quare te, ut polliceris, uidere plane uelim. alium enim, cui illam commendem, habeo neminem: quoniam matri quoque eadem intellexi esse parata, quae mihi. sed, si me non offendes, satis tamen habeto commendatam, patremq. in ea, quantum poteris, mitigato. Haec ad te die natali meo scripsi: quo utinam susceptus non essem, aut ne quid ex eadem matre postea natum esset. plura scribere fletu prohibeor.

CICERO S. D. ATTICO. 10

A D *meas incredibiles aegritudines aliquid noui accedit ex ijs, quae de Q. fratre ad me afferuntur. P. Terentius, meus necessarius, operas in portu, & scriptura Asiae pro magistro dedit. is Quinctum filium Ephesi uidit* V I. *id. Dec. eumq. studiose propter amicitiam nostram inuitauit. cumq. ex eo de me cunctaretur, eum sibi ita dixisse narrabat, se mihi esse inimicissimum; uolumenq. sibi ostendisse orationis, quam apud Caesarem contra me esset habiturus: multaq. a se dicta contra eius amentiam: multa postea Patris consimili scelere secum Quinctum patrem locutum: cuius furorem ex ijs episto-*

lis, quas ad te misi, perspicere potuisti. haec tibi dolori esse certo scio: me quidem excruciant, & eo magis, quod mihi cum illis ne querendi quidem locum futurum puto. De Africanis rebus longe alia nobis, ac tu scripseras, nunciantur. nihil enim firmius esse dicunt, nihil paratius. accedit Hispania, & alienata Gallia, legionum nec uis eadem, nec uoluntas, urbanae res perditae. quid est, ubi acquiescam? nisi quam diu tuas litteras lego. quae essent profecto crebriores, si quid haberes, quo putares meam molestiam minui posse. sed tamen te rogo, ne intermittas scribere ad me, quidquid erit; eosque. qui mihi tam crudeliter inimici sunt, si odisse non potes, accuses tamen; non ut aliquid proficias, sed ut tibi me carum esse sentiant. Plura ad te scribam, si mihi ad eas litteras, quas proxime ad te dedi, rescripseris. Vale. XII. kal. Febr.

CICERO S. D. ATTICO. II

CONFECTVS *iam cruciatu maximorum dolorum, ne si sit quidem, quod ad te debeam scribetur, facile id exequi possem, hoc minus, quod res nulla est, quae scribenda sit; cum praesertim ne spes quidem ulla ostendatur, fore melius. ita iam ne tuas quidē litteras exspecto. quamquam semper aliquid afferunt, quod uelim. quare tu quidem scribito, cum erit, cui des. ego tuis proximis, quas tamen iam pridem accepi, nihil habeo, quod rescribam. longo enim interuallo uideo immutata esse omnia,*

illa

illa esse firma, quae debeant, nos stultitiae nostrae grauissimas poenas pendere. T. Sallustio curanda sunt HS xxx, quae accepi a Cn. Sallustio. uelim uideas, ut sine mora curentur. de ea re scripsi ad Terentiam. atque hoc ipsum iam prope consumptum est. quare id quoque uelim, cum illa uideas, ut sit, qui utamur. hic fortasse potero sumere, si sciam istic paratum fore: sed prius, quam id scirem, nihil sum ausus sumere. Qui sit omnium rerum status noster, uides. nihil est mali, quod non & sustineam, & exspectem. quarum rerum eo grauior est dolor, quo culpa maior. ille in Achaia non cessat de nobis detrahere. nihil uidelicet tuae litterae profecerunt. Vale. VIII. id. Martij.

CICERO S. D. ATTICO. 12

CEPHALIO *mihi a te litteras reddidit ad VIII. id. Mart. uespere. eo autem die mane tabellarios miseram, quibus ad te dederam litteras. tuis tamen lectis litteris, putaui aliquid rescribendum esse, maxime, quod ostendis te pendere animi, quamnam rationem sim Caesari allaturus profectionis meae tum, cum ex Italia discesserim. nihil opus est mihi noua ratione. saepe enim ad eum scripsi, multisq. mandaui, non potuisse, cum cupijssem, sermones hominum sustinere. multaq. in eam sententiam. nihil enim erat, quod minus eum uellem existimare, quam me tanta de re non meo consilio usum esse. postea, cum mihi litterae a Balbo Cor-*

nelio minore missae essent, illum existimare, Quinctum fratrem lituum meae profectionis fuisse, (ita enim scripsit) qui non dum cognosset quae de pace Quinctus scripsisset ad multos: etsi multa praesens in praesentem acerbe dixerat, & fecerat, tamen * L. in eo his uerbis ad Caesarem scripsi. De Quincto fratre meo non minus laboro, quam de me ipso: sed eum tibi commendare hoc meo tempore non audeo. illud dumtaxat tamen audebo petere abs te, quod te oro, ne quid existimes ab illo factum esse, quo minus mea in te officia constarent; minus ue te diligerem, potiusq. illum semper auctorem nostrae coniunctionis fuisse, meiq. itineris comitem, non ducem. quare ceteris in rebus tantum ei tribues, quantum humanitas tua, amicitiaq. uestra postulat: ego ei ne quid apud te obsim, id te uehementer etiam atque etiam rogo.

Quare, si quis congressus fuerit mihi cum Caesare, (etsi non dubito, quin is lenis in illum futurus sit, idq. iam declarauerit) ego tamen is ero, qui semper fui. sed, ut uideo, multo magis est nobis laborandum de Africa. quam quidem tu scribis confirmari quotidie magis ad condicionis spem, quam uictoriae. quod utinam ita esset: sed longe aliter esse intelligo; teq. ipsum ita existimare arbitror, aliter autem scribere non fallendi, sed confirmandi mei caussa, praesertim cum adiungatur ad Africam etiá Hispania. Quod me admones, ut scribam ad Antonium, & ad ceteros: si quid uidebitur tibi opus

esse, uelim facias id, quod saepe fecisti. nihil enim uenit mihi in mentem, quod scribendum putem. Quod me audis fractiorem esse animo: quid putas, cũ uideas accessisse ad superiores aegritudines praeclaras generi actiones? Tu tamen uelim ne intermittas, quoad eius facere poteris, scribere ad me, etiam si rem, de qua scribas, non habebis. semper enim afferunt aliquid mihi litterae tuae. Galeonis hereditatem creui. puto enim cretionem simplicem fuisse, quoniam ad me nulla missa est. Vale. VIII. id. Mart.

CICERO C. D. ATTICO. 13

A MVRENAE liberto nihil adhuc acceperam litterarum. P. Siser reddiderat eas, quibus rescribo. De Seruij patris litteris quod scribis, item, Quinctum in Syriam uenisse, quod ais esse qui nuncient: ne id quidem uerum est. Quod certiorem te uis fieri, quo quisque in me animo sit, aut fuerit eorum, qui huc uenerunt: neminem alieno intellexi: sed, quantum id mea intersit, existimare te posse certo scio. mihi cum omnia sunt intolerabilia ad dolorem, tum maxime, quod in eam caussam uenisse me uideo, ut sola utilia mihi esse uidentur, quae semper nolui. P. Lentulum patrem Rhodi esse aiunt, Alexandriae filium: Rhodoq. Alexandriam C. Cassium profectum esse constat. Quinctus mihi per litteras satisfacit, multo asperioribus uerbis, quam cum grauissime accusabat. ait enim se ex lit-

teris tuis intelligere, tibi non placere, quod ad multos de me asperius scripsit: itaque se paenitere, quod animum tuum offenderit: sed se iure fecisse. deinde perscribit spurcissime, quas ob caussas fecerit. sed neque hoc tempore, nec antea patefecisset odium suum in me, nisi omnibus rebus me esse oppressum uideret. atque utinam uel nocturnis, quemadmodum tu scripseras, itineribus propius te accessissem. nūc nec ubi, nec quando te sim uisurus, possum suspicari. De coheredibus Fufidianis nihil fuit, quod ad me scribere. nam et aequum postulant: &, quidquid egisses, recte esse actum putarem. De fundo Frusinati redimēdo iampridem intellexisti uoluntatem meā. etsi tum meliore loco res erant nostrae, neque tam mihi desperaturi uidebamur. tamen in eadem sum uoluntate. id quemadmodum fiat, tu uidebis. Et uelim, quoad poteris, consideres, ut sit, unde nobis suppeditentur sumptus necessarij si quas habuimus facultates, eas Pompeio tum, cum id uidebamur sapienter facere, detulimus. itaque tum et à tuo uillico sumpsimus, et aliunde mutuati sumus, cum Quinctus quereretur per litteras, sibi nos nihil dedisse, qui neque ab illo rogati sumus, neque ipsi eam pecuniam aspeximus, sed uelim uideas, quid sit, quod confici possit, quidq. mihi de omnibus des consilij: & caussam nosti. Plura ne scribam, dolore impedior. si quid erit, quod ad quos scribendum meo nomine putes, uelim, ut soles, facias quotiesq. habebis, cui des ad me litteras, nolim praetermittas. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 14

NON me offendit ueritas litterarum tuarum, quod me, tum communibus, tum praecipuis malis oppressum, ne incipis quidem, ut solebas, consolari, faterisq. id fieri iam non posse. nec enim ea sunt, quae erant antea, cum, ut nihil aliud: comites me, & socios habere putabam. omnes enim Achaici deprecatores, item qui in Asia, quibus non erat ignotum, etiam quibus erat, in Africam dicuntur nauigaturi. ita, praeter Laelium, neminem habeo culpae socium: qui tamen hoc meliore in caussa est, quod iam est receptus. de me autem, non dubito, quin ad Balbum, & ad Oppium scripserit: a quibus, si quid esset laetius, certior factus essem, tecum etiam essent locuti: quibuscum tu de hoc ipso colloquare uelim, & ad me, quid tibi responderint, scribas: non quod ab isto salus data quidquam habitura sit firmitudinis; sed tamen aliquid consuli, & prospici poterit. etsi omnium conspectum horreo, praesertim hoc genero: tamen, in tantis malis quid aliud uelim, non reperio. Quinctus pergit, ut ad me et Pansa scripsit, et Hirtius: isq. item Africam petere cum ceteris dicitur. Ad Minucium parentem scribam, & tuas litteras mittam. ad te scribam, num quid egerit. HS x x x potuisse mirarer, nisi multa de Fufidianis praedijs. & id uideo tamen. Te exspecto: quem uidere, si ullo modo potes uenire, peruellem. iam extremum concluditur.

* tur. ibi facile est, quod quale sit, grauius existimare. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

QVONIAM iustas caussas affers, quod te hoc tempore uidere non possum: quaeso, quid sit mihi faciendum. ille enim ita uidetur Alexandriam tenere, ut eum scribere etiam pudeat de illis rebus. ij autem ex Africa iam affuturi uidentur. Achaei item ex Asia redituri ad eos, aut libero aliquo loco commoraturi. quid mihi igitur putas agendum? uideo difficile esse consilium. sum enim solus, aut cum altero, cui neque ad illos reditus sit, neque ab his ipsis quidquam ad spem ostendatur. sed tamen scire uelim, quid censeas: idq. erat cum alijs, cur te, si fieri posset, cuperem uidere. Minucium XII. sola curasse, scripsi ad te antea. quod superest, uelim uideas, ut curetur. Quinctus non modo non cum magna prece ad me, sed acerbissime scripsit. filius uero mirifico odio. nihil fingi potest mali, quo nō urgear. omnia tamen sunt faciliora, quam peccati dolor, qui & maximus est, & aeternus. cuius peccati si socios essem habiturus ego; quos putaui, tamen esset ea consolatio tenuis: sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum. alij capti, alij interclusi non ueniunt in dubium de uoluntate, eo minus scilicet, cum se expedierint, & una esse coeperint. ij autem ipsi, qui sua uoluntate ad Fufium uenerunt, nihil possunt, nisi timidi, existimari. multi autem sunt, qui,

qui, quicunque sunt, modo ad illos se recipere uolent, recipientur. quo minus debes mirari, non posse me tanto dolori resistere. solius enim meum peccatum corrigi non pot est, et fortasse Laelij: sed quid me id leuat? Caium quidem Cassium aiunt consiliú Alexádriam eundi mutauisse. Haec ad te scribo, nó ut queas tu demere sollicitudiné, sed ut cognoscam, ecquid tu ad ea afferas, quae me conficiunt: ad quae gener accedit, & cetera, quae, fletu reprimor, ne scribam. quin etiam Aesopi filius me excruciat. prorsus nihil abest, quin sim miserrimus. Sed ad primum reuertor: quid putes faciendum, occulte ne aliquo proprius ueniendum, an mare transeundum. ná hic maneri diutius non potest. De Fufidianis quare nihil potuit confici? genus enim condicionis eiusmodi fuit, in quo non solet esse controuersia; cum ea pars, quae uidetur esse minor, licitatione expleri posset. haec ego nó sine caussa quaero: suspicor enim, coheredes dubiam nostram caussam putare, & eo rem in integro esse, Vale. Pridie id. Mai.

CICERO S. D. ATTICO. 16

NON *meo uitio fit, hoc quidem tempore; (ante enim est peccatum) ut me ista epistola nihil consoletur. nam & exigue scripta est, et suspiciones magnas habet, non esse ab illo; quas animaduertisse te existimo. De obuiam itione ita faciam, ut suades. neque enim ualde aduentus eius opinio est: neque, si qui ex Asia ueniunt, quidquam auditum esse dicunt*

cunt de pace: cuius ego ſpe in hanc fraudem incidi. nihil uideo, quod ſperandum putem; nunc praeſertim, cum ea plaga in Aſia ſit accepta, in Illyrico, in Caſſiano negotio, in ipſa Alexandria, in urbe, in Italia. ego uero, etiamſi rediturus ille eſt, qui adhuc bellum gerere dicitur, tamen ante reditum eius negotiũ confectum iri puto. Quod autem ſcribis, quandam laetitiam bonorum eſſe commotam, ut ſit auditum de litteris: tu quidem nihil praetermittis, in quo putes aliquid ſolatij eſſe: ſed ego non adducor, quemquam bonum ullam ſalutem putare mihi tanti fuiſſe, ut eam peterem ab illo, & eo minus, quod huius conſilij iam ne ſocium quidem habeo quemquam: qui in Aſia ſunt, rerum exitum exſpectant. Achaici etiam Fufio ſpem deprecationis afferunt. horum & timor idem fuit primo, qui meus, & conſtitutum: mora Alexandrina cauſſam illorum correxit, meam euertit. quamobrem idem a te nunc peto, quod ſuperioribus litteris, ut, ſi quid in perditis rebus diſpiceres, quod mihi putares faciendum, me moneres. ſi recipior ab his, quod uides non fieri; tamen, quoad bellum erit, quid agam, aut ubi ſim, non reperio. ſin iactor; eo minus. itaque tuas litteras exſpecto; eaſq. ut ad me ſine dubitatione ſcribas, rogo. Quod ſuades, ut ad Quinctum ſcribam de his litteris: facerem, ſi me quidquam iſtae litterae delectarent. etſi quidam ſcripſit ad me his uerbis: Ego, ut in his malis, Patris ſum non inuitus: eſſem libentius, ſi frater tuus ea de te loqueretur,

tur; quae ego audire uellem. Quod ais illum ad te ſcribere, me ſibi nullas litteras remittere: ſemel ab ipſo accepi: ad eas Cephalioni dedi, qui multos menſes tempeſtatibus retentus eſt. Quinctum filium ad me acerbiſſime ſcripſiſſe, iam ante ad te ſcripſi. Extremum eſt, quod te orem, ſi putas rectum eſſe, & a te ſuſcipi poſſe, cum Camillo communices, ut Terentiam moneatis de teſtamento. tempora monent, ut uideat, ut ſatisfaciat, quibus debeat. auditum ex Philotimo eſt, eam ſcelerate quaedam facere. credibile uix eſt: ſed certe, ſi quid eſt, quod fieri poſſit, prouidendum eſt. de omnibus rebus uelim ad me ſcribas, & maxime quid ſcribas de ea: in quo tuo conſilio egeo, etiam ſi nihil excogitas: id enim mihi erit pro deſperato. Vale. III. non. Iun.

CICERO S. D. ATTICO. 17

PROPERANTIBVS *tabellarijs alienis hanc epiſtolam dedi, eo breuiorem, quod eram miſſurus meos. Tullia mea uenit ad me prid. id. Iun. deq. tua erga ſe obſeruantia, beneuolentiaq. mihi plurima expoſuit, litterasq. reddidit trinas. ego autem ex ipſius uirtute, humanitate, pietate nō modo eam uoluptatem non cepi, quam capere ex ſingulari filia debui; ſed etiam incredibili ſum dolore affectus, tale ingenium in tam miſera fortuna uerſari, idq. accidere nullo ipſius delicto, ſumma culpa mea. itaque a te neque conſolationem iam, qua cupere te uti uideo, neque conſilium, quod capi nullum poteſt, exſpe-*

cto:

*cto, teq. omnia cum superioribus saepe litteris, tum proximis tentasse intelligo. Ego cum Sallustio Ciceronem ad Caesarem mittere cogitabam. Tulliam autem, non uidebam esse caussam, cur diutius mecum tanto in communi maerore retinerem. itaque eram tibi eam, cum primum per ipsam liceret, remissurus. pro ea, quemadmodum consolandis scripsisti,
* P. tanta eo me scripsisse, quae tu ipse intelligis respóderi potuisse. Quod Oppium tecum scribis locutum, non abhorret a mea suspicione eius oratio: sed non dubito quin istis persuaderi nullo modo possit, ea, quae faciant, mihi probari posse; quoquo modo loquar. ego tamen utar moderatione, qua potero. quamquam, quid mea intersit, ut eorum odium subeam, non intelligo. Te ista caussa impediri, quo minus ad nos uenias, uideo; idq. mihi ualde molestum est. Illum ab Alexandria discessisse, nemo nunciat; constatque, ne profectum quidem illo quemquam post id. Mart. nec post id. Dec. ab illo datas ullas litteras. ex quo illud intelligis, illud, de litteris ad v. id. Febr. datis, quod inane esset, etiam si uerum esset, non uerum esse. L. Terentium discessisse ex Africa scimus, Paestumq. uenisse. quid is afferat, aut quo modo exierit, aut quid in Africa fiat, scire uelim. dicitur enim per Nasidium emissus esse: id quale sit, uelim, si inueneris, ad me scribas. De HS x, ut scribis, faciam. Vale. XVIII. kal. Quinct.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 18

De illius ab Alessandria discessu, nihil adhuc rumoris, contraq. opinio, ualde esse impeditum: itaque nec mitto, ut constitueram, Ciceronem; & te rogo, ut me hinc expedias. quoduis enim supplicium leuius est hac permansione. hac de re & ad Antonium scripsi. & ad Balbum, & ad Oppium. siue enim bellum in Italia futurum est, siue classibus utetur; hic esse me, minime conuenit: quorum fortasse utrumque erit: alterum certe intellexi omninò ex Oppij sermone, quem tu mihi scripsisti, quae istorum uia esset: sed, ut eam flectas, te rogo. nihil omnino iam exspecto, nisi miserū. sed hoc perditius, in quo nunc sum, fieri nihil potest. quare, cum Antonio loquare, uelim, & cum istis; & rem, ut poteris, expedias; & mihi quamprimum de omnibus rebus rescribas. Vale. XII. kal. Quinct.

CICERO S. D. ATTICO. 19

Cum tuis dare possem litteras, non praetermisi: etsi, quid scriberem, non habebam. tu ad nos & rarius scribis, quam solebas, & breuius: credo, quia nihil habes, quod me putes libenter legere, aut audire posse. uerumtamen uelim, quid erit, qualecumque erit, scribas. est autem unum, quod mihi sit optandum, si quid agi de pace possit: quod nulla equidem habeo in spe: sed, quia, ut leuiter interdum significas, cogis me sperare, quod

optan-

optandum uix est. Philotimus dicitur idibus Sext. nihil habeo de illo amplius. tu uelim, ad ea mihi rescribas, quae ad te antea scripsi: mihi tantum temporis satis est, dum, ut in pessimis rebus, aliquid caueam, qui nihil umquam caui. Vale. XI. kal. Sext.

CICERO S. D. ATTICO. 20

XVII. *kal. Sept. uenerat die* XXVIII. *Seleucea Peria C. Trebonij, is, qui se Antiochiae diceret apud Caesarem uidisse Quinctum filium cũ Hirtio: eos de Quincto, quae uoluissent, impetrasse, nullo quidem, negotio. quod ego magis gauderem, si ista nobis impetrata quidquam ad spem explorati haberent. sed & alia timenda sunt, ab alijsque; & ab hoc ipso quae dantur, ut a domino, rursus in eiusdem sunt potestate. etiam Sallustio ignouit. omnino dicitur nemini negare: quod ipsum est suspectũ, notionem eius differri. M. Gallius Q. F. mancipia Sallustio reddidit. is uenit, ut legiones in Siciliam traduceret: & protinus iturum Caesarem Patris. quod si faciet; ego, quod ante mallem, aliquo propius accedam. Tuas litteras ad eas, quibus a te proxime consilium petiui, uehementer exspecto. Vale.* XVI. *kal. Sept.*

CICERO S. D. ATTICO. 21

ACCEPI VI. *kal. Sept. litteras a te, datas* XII. *kal. doloremque, quem ex Quincti scelere iam pridem*

iam pridem acceptum iam abiecerá, lecta eius epistola grauissimum cepi. tu etsi non potuisti ullo modo facere, ut mihi illam epistolam non mitteres: ita tamen mallem non esse missam. Ad ea autem, quae scribis de testamento, uidebis, quid, & quo modo. De nummis, & illa sic scripsit, ut ego ad te antea; & nos, si quid opus erit, utemur ex eo, de quo scribis. Ille ad kal. Sept. Athenis non uidetur fore. multa enim in Asia dicuntur morari, maxime Pharnaces. legio XII, *ad quam primum Sulla uenit, lapidibus egisse hominem dicitur. nullam putant se commoturam. illum arbitrantur protinus Patris in Siciliam. sed, si hoc ita est, huc ueniat necesse est. ac mallem illum. aliquo enim modo hinc euasissem. nunc metuo, ne sit exspectandum: & cum reliquis etiam loci grauitas hic miserrime perferenda. Quod me mones ut ea uideam, quae ad tempus accommodum: facerem, si res pateretur, & si ullo modo fieri posset: sed in tantis nostris peccatis, tantisq. nostrorum iniuriis, nihil est. quod aut facere dignum nobis, aut simulare possem. Sullana confers: in quibus omnia genere ipso praeclarissima fuerunt, moderatione paullo minus temperata; haec autem eiusmodi sunt, ut obliuiscar; multoq. malim quod omnibus sit melius, quorum utilitati meā iunxi. Tu ad me tamen uelim quam saepissime scribas, eoq. magis, quod praeterea nemo scribit: ac si omnes, tuas tamen maxime exspectarem. Quod scribis; illum per me Quincto fore placatiorem:*

DD scripsi

scripsi ad te antea, eum statim Quincto filio omnia tribuisse, nostri nullam mentionem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO, 22

DILIGENTER *mihi fasciculum reddidit Balbi tabellarius. accepi enim a te litteras, quibus uideris uereri, ut epistolas illas acceperim: quas quidem uellem mihi numquam redditas. auxerunt enim mihi dolorem: nec, si in aliquem incidissent, quidquam noui attulissent. quid enim tam peruulgatum, quam illius in me odium, et genus hoc litterarum? quod ne Caesar quidem ad istos uidetur misisse, quasi quo illius improbitate offenderetur, sed, credo, uti notiora nostra mala essent. Nam quod te uereri scribis, ne illi obsint, eiq. rei mederi: ne rogari quidem se passus est de illo. quod quidem mihi molestum non est: illud molestius, istas impetrationes nostras nihil ualere. Sulla, ut opinor, cras erit hic cum Messalla. currunt ad illum pulsi a militibus; qui se negant usquam, nisi acceperint. ergo ille huc ueniet: quod non putabant: tarde quidem: itinera enim ita facit, ut multos dies in operam ponat. Pharnaces autem, quo modo agit, afferet moram. quid mihi igitur censes? iam enim corpore uix sustineo grauitatem huius caeli, qui mihi laborem affert in dolore. An his illuc euntibus mandē, ut me excusent, ipse accedam propius? quaeso, attende; & me, quod adhuc saepe rogatus non fecisti, consilio iuua. scio rem difficilem esse: sed, ut in malis.*

lis. Etiam illud mea magni interest, te ut uideam. profecto aliquid profecero, si id acciderit. De testamento, ut scribis, animaduertes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

QVOD *ad te scripserum, ut cum Camillo communicares, de eo Camillus mihi scripsit, te cum eo locutum. tuas litteras exspectabam: nisi illud quidem mutari, si aliter est ut oportet, non uideo posse: sed cum a nullo accepissem litteras, desideraui tuas, (etsi putabam te fortiorem factum non esse) modo ualeres. scripseras enim te quodam ualetudinis genere tentari. Augustus quidam Rhodo uenerat* VIII. *id. Quinct. is nunciabat, Quinctum F. ad Caesarem profectum* IV. *kal. Iun. Philotimum Rhodum pridie eius diei uenisse, habere ad me litteras. ipsum Augustum audies. sed tardius iter faciebat. eo feci, ut celeriter eunti darem. quid sit in ijs litteris, nescio: sed mihi ualde Quinctus frater gratulatur. equidem in meo tanto peccato nihil ne cogitatione quidem assequi possum, quod mihi tolerabile possit esse. Te oro, ut de hac miseria cogites, & illud, de quo ad te proxime scripsi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulsandam, & etiam de ipso testamento. illud quoque uellem antea: sed omnia timuimus. melius quidem in pessimis nihil fuit diffidio. aliquid fecissemus, ut uiui uel tabularum nouarum nomine, uel nocturnarum expugnationum, uel Metellae, uel omnium maiorum.*

nec res periisset, & uideremur aliquid doloris uirilis habuisse. memini omnino tuas litteras; sed & tempus illud: etsi quiduis praestitit. nunc quidem ipsa uidetur denunciare. audimus enim de statu reip. o dij, generum ne nostrum potissimum, ut hoc uel tabulas nouas? placet mihi igitur, & idem tibi, nuncium remitti. petet fortasse tertiam pensionem. considera igitur tum, ne uim abuso nascetur, an prius. ego, si ullo modo potuero, uel nocturnis itineribus experiar, ut te uideam, tu & haec, & si quid erit, quod intersit me scire, scribas uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

QVAE *dudum ad me, & quae etiam ad meam Tulliam de me scripsisti, ea sentio esse uera. eo sum miserior, (etsi nihil uidebatur addi posse) quod mihi non modo irasci grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune liceat. quare istud feramus: quod cum tulerimus, tamen eadem erunt perpetienda, quae tu, ne accidant, ut caueamus, mones. ea enim est a nobis contracta culpa, ut omni statu, omniq. populo eundem exitum habitura uideatur. sed ad meam manum rediero. etenim haec occultius agenda. uide quaeso etiã nunc de testamento, quod tum factum, cum illa quaerere coeperat. non credo, & commoti neque eum rogari, ne me quidem. sed quasi ita sit: quoniam in sermonem iã uenisti, poteris eam mouere, ut alicui committat, cuius*

cuius extra periculū huius belli fortuna sit. equidē tibi potissimum uelim, si idem illa uellet: quam qui dem cccio miserā, me hoc timere. De illo altero, scio equidem uenire nunc nil posse: sed seponi, & occul tari possunt, ut extra ruinam sint eam, quae impen det. Nam quod scribis, nobis nostra, & tua Teren tiae fore parata: tua credo: nostra quae poterunt es- se? de Terentia autem (mitto cetera, quae sunt in- numeralia) quid ad hoc addi potest? scripseras, ut HS XII. permutaret, tantum esse reliquum de argento. misit illa CCIↃↃ mihi, & adscripsit, tā tum esse reliquum. cum hoc tam paruum de paruo detraxerit, perspicis quid in maxima re fecerit? Philotimus non modo nullus uenit, sed ne per litte ras quidem, aut per nuncium certiorem facit me, quid egerit. Epheso qui ueniunt, ibi se eum de suis controuersiis in ius adeuntem uidisse nunciant: quae quidem (ita enim uerisimile est) in aduentum Cae- saris fortasse reijciuntur. ita aut nihil puto eum ha bere, quod putet ad me celerius proferendum, & eo me magis esse despectum: aut, etiam si quid ha- bet; id, nisi omnibus suis negotijs confectis, ad me referre non curet. ex quo magnum equidem capio dolorem, sed non tantum, quantum uideor debe- re. nihil enim mea minus interesse puto, quam quid illinc afferatur. id quamobrem, te intelligere certo scio. Quod me mones de uultu, & oratione ad tem pus accommodanda: etsi difficile est, tamen impe- rarem mihi, si mea quidquam interesse putarem.

Quod scribis, litteris, putare, Africanum negotium confici posse: uelim scriberes, cur ita putares. mihi quidem nihil in mentem uenit, quare id putem fieri posse. tu tamen, uelim, si quid erit, quod consolationis aliquid habeat, scribas ad me. sin, ut perspicio, nihil erit, scribas id ipsum: ego ad te, si quid audiero citius, scribam. Vale. VIII.*id.Sext.*

CICERO S. D. ATTICO. 35

FACILE *assentior tuis litteris; quibus exponis pluribus uerbis, nullum te habere consilium, quo a te possim iuuari. consolatio certe nulla est; quae leuare possit dolorem meum. nihil est enim contractum casu: nam id esset ferendum: sed omnia fecimus ijs erroribus, & miserijs & animi, & corporis, quibus proximi utinam mederi maluissent, quam obesse. quoniam neque consilij tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur; non quaeram haec a te posthac. tantum uelim, ne pristinum hoc officium intermittas: scribas ad me, quidquid ueniet tibi in mentem, cum habebis, cui des, & dum erit, ad quem des: quod longum non erit. Illum discessisse Alexandria, rumor est non firmus, ortus ex Sulpicij litteris: quas cuncti postea nuncij confirmarunt. quod uerum, an falsum sit, quoniam me nihil interest, utrum malim, nescio. Quod ad* * *te iam pridem de testamento scripsit apud epistolas uelim ut possim aduersas ego huius miserrima facultate confectus conflictor. nihil unquam simile na-*

tum

tum puto. cui si qua re consulere aliquid possum, cupio a te admoneri. uideo eandem esse difficultatem, quam in consilio dato: attamen hoc me magis sollicitat, quam omnia. In pensione secunda caeci fuimus. alium mallem. sed praeterijt. te oro, ut in perditis rebus, si quid cogi, conficiq; potest, quod sit in tuto, ex argento, neque satis multa ex suppellectile, des operam. iam enim mihi uidetur adesse extremum, nec ulla fore condicio pacis, eaque, quae sunt, etiam sine aduersario peritura. haec etiam, si uidebitur, cum Terentia loquare opportune. non queo omnia scribere. Vale. III. non. Quinct.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XII.

CICERO S. D. ATTICO.

VNDECIMO *die postquam a te discesseram, hoc litterularum exaraui, egrediens e uilla ante lucem: atque eo die cogitabam in Anagnino, postero auté in Tusculano, ibi unum diem.* v. *kal. igitur ad constitutum: atque utinam continuo ad complexum meae Tulliae, ad osculum Atticae possim currere. quod quidem ipsum scribe quaeso ad me; ut, dum cósisto in Tusculano, sciam, quid garriat: sin rusticatur, quid scribat. eiq. interea aut scribes salutem, aut nunciabis, itemq. Piliae: & tamen, etsi continuo congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis. Cum complicarem hanc epistolam, noctuabundus ad me uenit cum epistola tua tabellarius. qua lecta, de Atticae febricula scilicet ualde dolui. reliqua, quae exspectabam, ex tuis litteris cognoui omnia. sed quod scribis, igniculum matutinum* γεροντικώτερον *est memoriola uacillare. ego enim* IV. *kal. Axio dederam, tibi* III. *Quincto quo die uenissem, idest* V. *kal. hoc igitur habebis, noui nihil. quid ergo opus erat epistola? quid, cum coram sumus, & garrimus quidquid in buccam? est*

profecto

profecto quaedam λέσχη, quae habet, etiam si nihil subest, collocutione ipsa suauitatem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

HIC *rumor est, T. Murcum periisse naufragio, Asinium delatum uiuum in manus militum, L naues delatas Vticam reflatu hoc, Pompeium non comparere, nec in Balearibus omnino fuisse, ut Patietus affirmat. sed auctor nullius rei quisquam. Habes, quae, dum tu abes, locuti sunt. Ludi inter ea Praeneste. ibi Hirtius, & isti omnes. & quidem ludi dies octo. quae cenae? quae deliciae? res interea fortasse transacta est. o miros homines. at Balbus aedificata: τὶ γάρ αὐτῷ μέλει? uerũ, si quaeris, homini non recta, sed uoluptaria quaerenti non ne βεβίωται? Tu interea dormis. iam explicandum est πρόβλημα, si quid acturus es. si quaeris quid putem, ego fructum puto. sed quid multa? iam te uidebo. & quidem, ut spero, de uia recta ad me. simul enim & diem Tyrannioni constituemus, & si quid aliud. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

VNVM *te puto minus blandum esse, quam me: aut, si uterque nostrum est aliquando aduersus aliquem, in nos certe numquam sumus. audi igitur me hoc ἀγοητεύτως dicentem. ne uiuam mi Attice, si mihi non modo Tusculanum, ubi ceteroqui sum libenter, sed μακάρων νῆσοι tanti sunt, ut sine te sim*

sim totos dies. quare obduretur hoc triduum: ut te quoque ponam in eodem πάθει: quod ita est profecto: sed uelim scire, hodie ne statim de auctione, aut quo die uenias. ego me interea cum libellis. ac moleste fero Vennonij historiam non habere: sed tamen, ne nihil de re, nomen illud, quod a Caesare, tres habet condiciones, aut emptionem ab hasta, (perdere malo: etsi, praeter ipsam turpitudinem, hoc ipsum puto esse perdere) aut delegationem a mancipe, annua die; (quis erit, cui credam? aut quando iste Metonis annus ueniet?) aut Vecteni condicione, semisse. σκέψαι igitur. ac uereor, ne iste iam auctionem nullam faciat, sed, ludis factis, clypo subsidio currat, ne talis uir ἀγοηθῇ. sed μελήσει.

CICERO S. D. ATTICO. 4

O GRATAS *tuas mihi, iucundasq. litteras quod quaeris? restitutus est mihi dies festus. angebar enim, quod Tiro ἐνερδυδιέστερον te sibi esse uisum dixerat. addam igitur, ut censes, unum diem. Sed de Catone πρόβλημα ἀρχιμήδειον est. non assequor, ut scribam, quod tui conuiuae non modo libenter, sed etiam aequo animo legere possint. quin etiã, si a sententijs eius dictis, si ab omni uoluntate, consilijsque, quae de rep. habuit, recedam, ψιλῶςq. uelim grauitatem, constantiamq. eius laudare; hoc ipsum tamen ijs odiosum ἄκουσμα sit. sed uere laudari ille uir non potest, nisi haec ornata sint; quod ille ea, quae non sunt, & futura uiderit, &, ne fierent, conten-*

tenderit, & , facta ne uideret, uitam reliquerit. horum quid est, quod Atedio probare possimus? sed cura obsecro, ut ualeas; eamque, quam ad omnes res adhibes, in primis ad conualescendum adhibe prudentiam.

CICERO S. D. ATTICO. 5

QVINCTVS pater quartum, uel potius millesimum nihil sapit, qui laetetur Luperco filio, & Statio, ut cernat duplici dedecore cumulatam domum. addo etiam Philotimum tertium. o stultitiam, nisi mea maior esset, singularem: (quod autem osim hanc rem, ἔρανον a te) fac, non ad διψῶσαν κρήνην, sed ad πειρήνην eum uenisse: ἄμπνευμα σεμνὸν ἀλφειοῦ πειρήνην, ut scribis, haurire, in tantis suis praesertim angustijs? ποῖ ταῦτ' ἄρ' ἀποσκήψῃ? sed ipse uiderit. Cato me quidem delectat, sed etiam Bassum Lucilium sua. De Coelio, tu quaeres, ut scribis. ego nihil noui. noscenda est natura, non facultas modo. De Hortensio, & Virginio tu, si quid dubitabis. etsi, quod magis placeat, ego quantum adspicio, non facile inueneris. Cum Mustella, quem admodum scribis, cum uenerit Crispius. Ad Aulum scripsi, ut ea, quae bene nossem de auro, Pisoni demonstrarem. tibi enim sane assentior, & istud nimium duci, & omnia nunc undique contrahenda. Te quidē nihil agere, nihil cogitare aliud, nisi quod ad me pertineat, facile perspicio, meisq. negotijs impediri cupiditatem tuam ad me ueniendi. sed mecum

cum

cum esse te puto; non solum quod meam rem agis, uerum etiam quod uidere uideor, quo modo agas. neque enim ulla hora tui mihi est operis ignota. Tubulum praetorem uideo L. Metello, Q. Maximo consulibus. nunc uelim, P. Scaeuola pontifex maximus, quibus consulibus tribunus pl. equidem puto Caepione, & Pōpeio: praetor enim P. Furio, Sex. Atilio. dabis igitur tribunatum, &, si poteris, Tubulus quo crimine. & uide quaeso, L. Libio, ille, qui de Ser. Galba, Censorino, & Manilio, an Quinctio, Manio consulibus tribunus pl. fuerit: conturbor enim. in Bruti epitoma Fannianorum, scripsi, quod erat in extremo: idq. ego secutus, hunc Fannium qui scripsit historiam, generum esse scripseram Laelij. sed tu me γεωμετρικῶς refelleras; te autem nunc Brutus, & Fānius. ego tamen de bono auctore Hortensio sic acceperam, ut apud Brutum est. hunc igitur locum expedies. Ego misi Tironem Dolabellae obuiam. is ad me idibus reuertetur. te exspectabo postridie. de Tullia mea tibi antiquissimum esse uideo: idq. ita ut sit, te uehementer rogo. Ergo & in integro omnia: sic enim scribis. mihi etsi kalendae uitandae fuerunt, incessionumq. ἀρχέτυπα fugienda, conficiendaeq. tabulae: nihil tamen tanti, ut a te abessem, fuit. cum Romae essem, & te iam iamq. uisurum me putarem quotidie: tamen horae, quibus exspectabam, longae uidebantur. scis me minime esse blandum: itaque minus aliquanto dico, quam sentio.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 14

De Coelio, *uide, quaeso, ne quae lacuna sit in auro. ego ista non noui. sed certe in collybo est detrimenti satis. huc aurum si accedit: sed quid loquor? tu uidebis. Habes Hegesiae genus, quod Varro laudat. uenio ad Tyrannionem: Ain tu? uerum hoc fuit, sine me? at ego quoties, cum essem otiosus. sine te tamen nolui? quo modo hoc ergo lues? uno scilicet, si mihi librum miseris: quod ut facias, etiá atque etiam rogo. Etsi me non magis liber ipse delectabit, quam tua admiratio delectauit. amo enim* πάντα φιλόδημον: *teq. istam tam tenué* θεωρίαν *tam ualde admiratum esse gaudeo. etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia. scire enim uis, quo uno animus alitur. sed, quaeso, quid ex ista acuta, & graui refertur ad* τέλος? *sed longa oratio est, & tu occupatus in meo fortasse aliquo negotio: & pro isto asso sole, quo tu abusus es in nostro pratulo, a te nitidú solem, unctumq. repetemus. sed ad prima redeo. librum, si me amas, mitte. tuus est enim profecto, quoniam quidem est missus ad te. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. II

Tantum ne *ab re tua est otij tibi, ut etiam Oratorem legas? macte uirtute. mihi quidé gratum: et erit gratius, si nó modo in libris tuis, sed etiá in aliorú per librarios tuos Aristophané reposueris pro Eupoli. Caesar auté mihi irridere uisus est* QVAE-

so illud tuum, quod erat ἀστεῖον, & urbanum: ita porro te sine cura esse iussit; ut mihi quidem dubitationem omnem tolleret. Atticam doleo tam diu: sed quoniam iam sine horrore est, spero esse, ut uolumus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVAE *desideras, omnia scripsi in codicillis, eosq. Eroti dedi, breuiter, sed etiam plura quam quaeris; in ijs de Cicerone: cuius quidem cogitationis initium tu mihi attulisti. locutus sum cum eo liberalissime: quod ex ipso, uelim, si modo tibi erit commodum, sciscitere. sed quid differo? exposui, te ex me detulisse, ecquid uellet, ecquid requireret. uelle Hispaniá, requirere liberalitatem. de liberalitate, dixi, quantum Publius, quantum flamen Lentulus filio. de Hispania, duo attuli, primum idem, quod tibi, me uereri uituperationem: non satis esse, si haec arma reliquissemus? etiam contraria? deinde fore, ut angeretur, cum a fratre familiaritate, et omnia gratia uinceretur. uelim magis liberalitate uti mea, quam sua libertate: sed tamen permisi. tibi enim intellexeram non nimis displicere. ego etiam atque etiam cogitabo: teque, ut idem facias, rogo. magna res: simplex est manere: illud anceps. uerum uidebimus. De Balbo, & in codicillis scripseram, & ita cogito, simul ac redierit. sin ille tardius, ego tamen triduum. Et, quod praeterij, Dolabella etiam mecum. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 9

De *Cicerone, multis res placet. comes eſt idoneus. ſed de prima penſione ante uideamus. adeſt enim dies, & ille currit. Scribe, quaeſo, quid referat Celer egiſſe Caeſarem cum candidatis, utrum ipſe in foenicularium, an in campum Martium cogitet. & ſane ſcire uelim, numquid neceſſe ſit comitijs eſſe Romae. nam & Piliae ſatisfaciendum eſt, et utique Atticae. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 10

Nae *ego eſſem hic libenter, atque id quotidie magis, ni eſſet ea cauſſa, quam tibi ſuperioribus litteris ſcripſi. nihil hac ſolitudine iucundius, niſi paullum interpellaſſet. Amyntae filius, ὁ ἀπεραντολογίαν ἄφ'ε. cetera noli putare amabiliora fieri poſſe ulla litore, proſpectu maris, tum his rebus omnibus. ſed neque haec digna longioribus litteris; nec erat, quod ſcriberem, & ſomnus urgebat. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 11

Male *mehercule de Athamante. tuus autem dolor humanus is quidem, ſed magnopere moderandus. conſolationum autem multae uiae, ſed illa rectiſſima. impetret ratio, quod dies impetratura eſt. Alexim uero curemus, imaginem Tironis; quem aegrum Romam remiſi: &, ſi quid habet collis ἐπιδήμιον, ad mecum teſtamento transferamus.*

tota

tota domus superior uacat, ut scis. hoc puto ualde ad rem pertinere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MALE *de Seio. sed omnia humana tolerabilia ducenda. ipsi enim quid sumus? aut quam diu haec curaturi sumus? ea uideamus, quae ad nos magis pertinent, nec tamen multo, quid agamus de senatu. Et, ut ne quid praetermittam, Caesonius ad me litteras misit, Postumiam sulpicij domum ad se uenisse. De Pompeij Magni filia, tibi rescripsi, nihil me hoc tempore cogitare. alteram uero illam, quam tu scribis, puto nosti. nihil enim uidi foedius. sed adsum: coram igitur. Obsignata epistola, accepi tuas. Atticae hilaritatem libenter audio: commotiunculis* συμπάσχω. *Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 13

DE *dote, tanto magis perpurga. Balbi regia condicio est delegandi. quoquo modo confice. turpe est rem impeditam iacere. Insula Arpinas habere potest germanum* ἀποθέωσιν. *habere uideatur:* ἐκγόνιμος *est: igitur animus in hortis: quod tamen inspiciam, cum uenero. De Epicuro, ut uoles; etsi* μεθαρμόζομαι *in posterum genus hoc personarum. incredibile est, quam ea quidam requirant. ad antiquos igitur* ἀνεμέσητον γάρ. *nihil habeo, ad te quod perscribam: sed tamen institui quotidie mittere, ut eliciam tuas litteras; non quo aliquid ex his exspectem;*

ctem; sed nescio quo modo tamen exspecto. quare siue habes quid, siue nihil habes, scribe tamen aliquid, teq. cura. Commouet me Attica. etsi assentior Cratero. Bruti litterae, scriptae & prudenter, & amice, multas mihi tamen lacrymas attulerunt. Me haec solitudo minus stimulat, quam ista celebritas. te unum desidero: sed litteris non difficilius utor, quam si domi essem. ardor tamen ille urget, & manet, non mehercule indulgente me, sed tamen non repugnante. Quod scribis de Appuleio, nihil puto opus esse tua contentione, nec Balbo, & Oppio; quibus quidem ille receperat, mihiq. etiam iusserat nunciari, se molestum omnino non futurum. sed cura, ut excuset morbi caussa in dies singulos Laenas hoc receperat. prende C. Septimium, L. Statilium. denique nemo negabit se iuraturum, quem rogaris. quod si erit durius, ueniam, & ipse perpetuum morbum iurabo. cum enim mihi carendum sit conuiuijs, malo id lege uideri facere, quam dolore. Cocceium uelim appelles: quod enim dixerat, non facit. ego autem uolo aliquod emere latibulum, perfugium doloris mei. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

D E *me excusando apud Appuleium dederam ad te pridie litteras. nihil esse negotij arbitror. quemcunque appellaris, nemo negabit. sed Septimium uide, & Laenatem, & Statilium. tribus enim opus est. sed mihi Laenas totum receperat.*

Quod ſcribis, a Iunio te appellatum: omnino Cornificius locuples eſt: ſed tamen ſcire uelim, quando dicar ſpopondiſſe; & pro patre, an ne pro filio: neque eo minus, ut ſcribis, procuratores Cornificij; & Appuleium praediatorem uidebis. Quod me ab hoc maerore recreari uis; facis, ut omnia: ſed, me mihi non defuiſſe, tu teſtis es. nihil enim de maerore minuendo ſcriptum ab ullo eſt, quod ego non domi tuae legerim. ſed omnem conſolationem uincit dolor. quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipſe me per litteras conſolarer. quem librũ ad te mittam, ſi deſcripſerint librarij. affirmo tibi nullam conſolationem eſſe talem. totos dies ſcribo; non quo proficiam quid; ſed tantiſper impedior, non equidem ſatis, (uis enim urget) ſed relaxor tamẽ, ad omniaq. nitor, non ad animũ, ſed ad uultum ipſum, ſi queam, reficiendum: idq. faciens, interdum mihi peccare uideor, interdum peccaturus eſſe, niſi faciam. ſolitudo aliquid adiuuat; ſed multo plus proficeret, ſi tu tamen intereſſes. quae mihi una cauſſa eſt hinc diſcedẽdi. nam, pro malis, recte habebat. quamquam ipſum doleo. non enim iam in me idem eſſe poteris: perierunt illa, quae amabas. De Bruti ad me litteris ſcripſi ad te antea. prudenter ſcriptae: ſed nihil, quod me adiuuarent. quod ad te ſcripſit, id uellem ut ipſe adeſſet: certe aliquid, quoniam me tam ualde amat, adiuuaret. quod ſi quid ſcies, ſcribas ad me uelim, maxime autẽ, Panſa quãdo. De Attica, doleo. credo tamen Cratero. Piliam angi uetabat. is mihi

bi est pro omnibus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

APVD *Appuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuser, uidebis. in hac solitudine careo omnium colloquio: cumq. mane me in siluam abstrusi densam, & asperam, non exeo inde ante uesperum. secundum te, nihil est mihi amicius solitudine. in hac mihi omnis sermo est cum litteris. eum tamen interpellat fletus: cui repugno, quoad possum: sed adhuc pares non sumus. Bruto, ut suades, rescribam. eas litteras cras habebis. cum erit cui des, dabis. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 16

TE, TVIS *negotijs relictis, nolo ad me uenire. ego enim potius accedam, si diutius impediere: etsi ne decessissem quidem e conspectu tuo, nisi me plane nihil ulla res adiuuaret. quod si esset aliquod leuamen, id esset in te uno: &, cum primum ab aliquo poterit esse, a te erit. nunc tamen ipsum sine te esse non possum: sed nec tuae domi probatur, nec meae poteram: nec, si propius essem uspiam, tecum tamen essem. idem enim te impediret, quo minus mecum esses; quod nunc etiam impedit. mihi adhuc nihil aptius fuit hac solitudine: quam uereor ne Philippus tollat. heri enim uesperi uenerat. Me scriptio, & litterae non leniunt, sed obturbant. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 17

MARCIANVS *ad me scripsit, me excusatum esse apud Appuleium a Laterensi, Nasone, Laenate, Torquato, Strabone. his uelim meo nomine red dendas litteras cures, gratū mihi eos fecisse. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis* XXV. *spopondisse dicit Flauius: & si reus locuples est, & Appuleius praediator liberalis, tamen uelim des operam, ut inuestiges ex conspensorum tabulis, sit ne ita. mihi enim ante aedilitatem meam nihil erat cū Cornificio. potest tamen uideri, sed scire certum uelim: & appelles procuratores, si tibi uidetur: quam quam quid ad me? uerumtamen. Pansae profectionem scribes, cum scies. Atticam saluere iube, & eam cura obsecro diligenter. Piliae salutem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 18

DVM *recordationes fugio, quae quasi morsu quodam dolorem efficiunt, refugio a te admonendo. quod uelim mihi ignoscas, eiusmodi est. etenim habeo non nullos ex ijs, quos nunc lectito, auctores, qui dicant, fieri id oportere, quod saepe tecum egi, & quod a te approbari uolo. de fano illo dico; de quo tantum, quantum me amas, uelim cogites. equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Cluatij: neque de re; statutum est enim: de loco non numquam. uelim igitur cogites. ego, quantum his temporibus tam eruditis fieri poterit, profecto il-*

lam

lam consecrabo omni genere monumentorum, ab omnium ingenijs scriptorum, & Graecorum, & Latinorum: quae res fortasse sit refricatura uulnus meum. sed iam quasi uoto quodam, & promisso me teneri puto: longumq. illud tempus, cum non ero, magis me mouet, quam hoc exiguum, quod mihi tamen nimium longum uidetur. habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquiescam. nam, dum illud tractabam, de quo antea scripsi ad te, quasi fouebam dolores meos: nunc omnia respuo; nec quidquam habeo tolerabilius, quam solitudinem: quam, quod eram ueritus, non obturbauit Philippus. nam, ut heri me salutauit, statim Romam profectus est. Epistolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, scripsi, misi ad te. curabis cum tua perferendam. eius tamen misi ad te exemplum, ut, si minus placeret, ne mitteres. Domestica quod ais ordine administrari, scribes, quae sunt ea: quaedam enim exspecto. Cocceius uide ne frustretur. nam Libo quod pollicetur, ut Eros scribit, non incertum puto. de sorte mea Sulpicio confido, & Egnatio scilicet. de Appuleio, quid est, quod labores? cum sit excusatio facilis. Tibi ad me uenire, ut ostendis, uide, ne non sit facile. est enim longum iter; discedentemq. te, quod celeriter tibi erit fortasse faciundum, non sine magno dolore dimittam. sed omnia, ut uoles. ego enim, quidquid feceris, id cum recte, tum etiam mea caussa factum putabo. Heri, cum ex aliorum litteris cognouissem de Antonij aduen-

tu, admiratus sum, nihil esse in tuis: sed erant pridie fortasse scriptae, quam datae. neque ista quidem curo, sed tamé opinor propter praedes suos accurrisse. Quod scribis, Terentiam de obsignatoribus mei testamenti loqui: primum tibi persuade, me istaec non curare, neque esse quidquam aut paruae curae, aut nouae loci: sed tamen quid simile? illa eos non adhibuit, quos existimauit quaesituros, nisi scissent, quid esset: num id etiam mihi periculi fuit? sed tamen faciat illa, quod ego. dabo meum testamentum legendum cui uoluerit: intelliget, non potuisse honorificentius a me fieri de Nepote, quam fecerim. nam quod non aduocaui ad obsignandum: primum mihi non uenit in mentem: deinde ea rē non uenit, quia nihil attinuit. tute scis, (si modo meministi) me tibi tum dixisse, ut de tuis aliquos adduceres: quid enim opus erat multis? equidem domesticos iusseram: tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium. inde est natum, ut ad Publium. sed necesse neutrum fuit. hoc tu tractabis, ut tibi uidetur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

EST *hic quidem locus amoenus, & in mari ipso, qui & Antio, & Circaeis adspici possit: sed ineunda nobis ratio est, quemadmodum in omni mutatione dominorum, qui innumerabiles fieri possunt in infinita posteritate, (si modo haec stabunt) illud, quasi consecratum, remanere possit. equidem iam nihil egeo uectigalibus, et paruo contentus esse possum.*

sum. cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, & quidem ob hanc caussam maxime: nihil enim uideo, quod tam celebre esse possit: sed quos, coram uidebimus; ita tamen, ut hac aestate fanum absolutum sit. tu tamen cum Appella Chio confice de columnis. De Cocceio, & Libone quae scribis, approbo, maxime, quod de iudicatu meo responsum sit. si quid perspexeris, & tamen quid procuratores Cornificij dicant, uelim scire, ita ut in ea re te, cum tam occupatus sis, non multum operae uelim ponere. De Antonio quoque Balbus ad me cum Oppio conscripsit, idq. tibi placuisse, ne perturbarer. illis egi gratias. te tamen, ut iam ante ad te scripsi, scire uolo, me neque isto nuncio esse perturbatum, nec iam ullo perturbatum iri. Pansa si hodie, ut putabas, profectus est, posthac iam incipito scribere ad me, de Bruti aduentu quid exspectes, idest, quos ad dies. id, si scies ubi iam sit, facile coniectura assequere. Quod ad Tironem de Terentia scribis, obsecro te, mi Attice, suscipe totum negotium. uides & officium agi meum quoddam, cui tu es conscius, &, ut non nulli putant, Ciceronis rem. me quidem id multo magis mouet, quod mihi est & sanctius, & antiquius; praesertim cum hoc alterum neque sincerum, neque firmum putem fore. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

NONDVM *uideris perspicere, quam me nec Antonius commouerit, nec quidquam iam eiusmo-*

di possit commouere. De Terentia autem scripsi ad te ijs litteris, quas dederam pridie. Quod me hortaris, idq. a ceteris desiderari scribis, ut dissimulem me tam grauiter dolere: possum ne magis, quod totos dies consumo in litteris? quod etsi non dissimulationis, sed potius leniendi, & sanandi animi caussa facio: tamen, si mihi minus proficio, simulationi certe facio satis. Minus multa ad te scripsi, quod exspectabam tuas litteras ad eas, quas ad te pridie dederam. exspectabam autem maxime de fano, non nihil etiam de Terentia. Velim me facias certiorem proximis litteris, Cn. Caepio, Seruiliae Claudij pater, uiuo ne patre suo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia uiuo ne C. Cotta, filio suo, mortua sit, an mortuo. pertinet ad eum librum, quem de luctu minuendo scripsimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

LEGI Bruti epistolam, eamq. tibi remisi, sane non prudenter rescriptam ad ea, quae requisieras. sed ipse uiderit. quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primum sententiam putat de animaduersione dixisse; quam omnes ante dixerant, praeter Caesarem. et cum ipsius Caesaris tam seuera fuerit, qui tum praetorio loco dixerit; consularium putat leniores fuisse, Catuli, Seruilij, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellij, Volcatij, Figuli, Cottae, L. Caesaris, C. Pisonis, etiam M'. Acilij Glabrionis, Silani, Murenae, designatorum consu-

lum.

lum. cur ergo in sententiam Catonis? quia uerbis luculentioribus, & pluribus rem eandem comprehenderat. Me autem hic laudat, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus sim, quod denique ante, quam consulerem, ipse iudicauerim. quae omnia quia Cato laudibus extulerat in caelũ, perscribendaq. censuerat; iccirco in eius sententiam est facta discessio. hic autem se etiam tribuere multum mihi putat, quod scripserit, Optimum consulem. quis enim ieiunius dixit inimicus? Ad cetera uero tibi quemadmodum rescripsit? tantum rogat de S. C. ut corrigas. hoc quidem fecisset, etiamsi Ranio admonitus esset. Sed haec iterũ ipse uiderit. De hortis, quoniam probas, effice aliquid. rationes meas nosti. si uero etiam a Faberio recedit; nihil negotij est. sed etiam sine eo posse uideor contendere. ueuales certe sunt Drusi. fortasse et Lamiani, & Cassiani. sed coram. De Tetentiano non possum commodius scribere, quam tu scribis. officium sit nobis antiquissimum. si quid nos fefellerit, illius malo me, quam mei paenitere, Ouiae C Lollij curanda sunt HS c̄. negat Eros posse, sine me; credo, quod accipienda aliqua sit; & danda aestimatio. uellem tibi dixisset. si enim res est, ut mihi scribit, parata; nec in eo ipso mentitur: per te confici potuit. cognoscas, & conficias, uelim. Quod me in forum uocas; eo uocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam. quid enim mihi cum foro sine curia? in oculos incurrentibus ijs, quos aequo animo uide-

uidere non possum. Quod autem homines a me postulare scribis, ut Romae sim, neque mihi, ut absim, concedere, aut quatenus eos mihi concedere: iam pridem scito esse, cum unũ te pluris, quam omnes illos, putem. ne me quidẽ contemno; meoq. iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum. neque tamen progredior longius, quam mihi doctissimi homines concedunt: quorum scripta omnia, quaecumque sunt in eam sententiam, non legi solum, quod ipsum erat fortis aegroti, accipere medicinam, sed in mea etiam scripta transtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit. ab his me remedijs noli in istam turbam uocare, ne recidam. De Terentia, quod mihi omne onus imponis; non cognosco tuam in me indulgentiam. ista enim sunt ipsa uulnera, quae non possum tractare sine maximo gemitu. moderare igitur, quaeso, ut potes. neque enim a te plus, quam potes, postulo. potes autem, quid ueri sit, perspicere tu unus. De Rutilia, quoniam uideris dubitare, scribes ad me, cum scies, sed quamprimum, num Clodia, D. Bruto consulari, filio suo, mortuo, uixerit. id de Marcello, aut certe de Postumia sciri potest, illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis, etiam atque etiam rogo. omnibus meis, eorumque, quos scio mihi non defuturos, facultatibus, sed potero meis, enitendum mihi est. sunt etiam, quae uendere facile possim: sed, ut non uendam, eiq. usuram pendam, a quo emero, non plus annum, possum asse-

assequi, quod uolo, si tu me adiuuas. paratissimi sunt Drusi. cupit enim uendere. proximos puto Lamiae. sed abest. tu tamen, si quid potes, odorare. ne Silius quidem quidquam utitur, & ijs usuris facillime sustentabor. habe tuum negotium; nec, quid res mea familiaris postulet, quam ego non curo, sed quid uelim, existima. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

Pvtaram te aliquid noui; quod eiusmodi fuerat initium litterarum; quamuis nō curarem, quid in Hispania fieret, tamen te scripturum: sed uidelicet meis litteris respondisti, ut de foro, & de curia. sed domus est, ut ais, forum. quid ipsa domo mihi opus est, carenti foro? occidimus, occidimus, Attice, iam pridem nos quidem, sed nunc fatemur, postea quam unum, quo tenebamur, amisimus. itaque solitudinem sequor. et tamen, si qua me res isto abduxerit, enitar, si quo modo potero, (potero autem) ut praeter me nemo dolorē meum sentiat; si ullo modo poterit, ne tu quidem. Atque etiam illa caussa est non ueniendi. meministi, quid ex te Atedius quaesierit: quin etiam nunc molesti sunt: quid existimas, si uenero? De Terentia ita cura, ut scribis, meq. hac ad maximas aegritudines accessione non maxima libera. Et, ut scias me ita dolere, ut non iaceam, quibus consulibus Carneades, & ea legatio Romam uenerit, scriptum est in tuo annali. haec nunc quaero, quae caussa fuerit.

de

de Oropo, opinor, sed certum nescio: &, si ita est, quae controuersiae: praeterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis. qui praefuerit hortis: qui etiam Athenis πολιτικοὶ fuerint illustres. quae etiam ex Apollodori puto posse inueniri. De Attica, molestum: sed quoniam leuiter: recte esse confido. De Megala dubium mihi non erat. unde enim tam felix Ligus pater? nam quid de me dicam? cui ut omnia contingant, quae uolo, leuari non possum. De Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram, &, ut opinor, heri ad te scripseram: sed quanti quanti, bene emitur, quod necesse est. mihi, quoquo modo tu existimas, (scio enim, ego ipse quid de me existimem) leuatio quaedam est, si minus doloris, at officij debiti. Ad Sicam scripsi, quod utitur L. Cotta. si nihil conficeretur de transtiberinis, habet in Ostiensi Cotta celeberrimo loco, sed pusillum loci, ad hanc rem tamen plus etiam satis. id uelim cogites. nec tamen ista pretia hortorum pertimueris. nec mihi argento iam, nec ueste opus est, nec quibusdam amoenis locis: hoc opus est. uideo etiam, a quibus adiuuari possim. sed loquere cum Silio: nihil enim est melius. mandaui etiam Sicae. rescripsit, constitutum se cum eo habere. scribat igitur ad me, quid egerit, & tu uidebis.

CICERO S. D. ATTICO. 23

BENE *fecit A. Silius, qui transegerit. neque enim ei deesse uolebam, &, quid possem, timebam.*

De

De Ouia, confice, ut scribis. De Cicerone, tempus esse iam uidetur: sed quaero, quod illi opus erit Athenis, permutari ne possit, an ipsi ferendum sit: de totaq. re, quemadmodum, & quando placeat, uelim consideres. Publius iturus ne sit in Africam, & quando, ex Atedio scire poteris. quaeras, & ad me scribas, uelim. Et, ut ad meas ineptias redeam, uelim me certiorem facias, P. Crassus, Vinuliae filius, uiuo ne P. Crasso, consulari, patre suo, mortuus sit, ut ego meminisse uideor, an post. item quaero de Regillo, Lepidi filio, recte ne meminerim, patre uiuo mortuum. Cispiana explicabis, itemq. Praeterea. De Attica, optime: & ei salutem dices, Piliae.

CICERO S. D. ATTICO. 24

SCRIPSIT *ad me diligenter Sica de Silio, seq. ad te rem detulisse: quod tu idem scribis. mihi & res, & condicio placet, sed ita, ut numerato malim, quam aestimatione. uoluptarias enim possessiones nolet Silius: uectigalibus autem ut his possum esse contentus, quae habeo, sic uix minoribus. unde ergo numeratos?* HS DC *exprimes ab Hermogene, cum praesertim necesse erit. & domi uideo esse* HS DC*. reliquae pecuniae uel usuram Silio pendemus, dum a Faberio, uel ab aliquo, qui Faberio debet. repraesentabimus. erit etiam aliquid alicunde. sed totam rem tu gubernabis. Drusianis uero hortis multo antepono: neque sunt numquam comparati,* mi-

mihi crede. una me caussa mouet, in qua scio me τετυφῶσθαι: sed, ut facias, obsequere huic errori meo. Nam quod scribis ἐγγύημα: actum iam de isto est; alia magis quaero. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

SICA, *ut scribit, etiam si nihil confecerit cum A. Silio, tamen se scribit* X. *kal. esse uenturum: cuius occupationibus ignosco: eaeq. mihi sunt notae. De uoluntate tua, ut simul simus, uel studio potius, & cupiditate, non dubito. De Nicia quod scribis: si ita me haberem, ut eius humanitate frui possem, in primis uellem illum mecum habere: sed mihi solitudo & recessus prouincia est. quod quia facile ferebat Sica, eo magis illum desidero. praeterea nosti Niciae nostri imbecillitatem, molliciem. consuetudinem uictus. cur ego illi molestus uelim, cum mihi ille iucundus esse non possit? uoluntas tamen eius mihi grata est. Vnam rem ad me scripsisti, de qua decreui nihil tibi rescribere. spero enim me a te impetrasse, ut priuares me ista molestia. Piliae, & Atticae salutem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE SILIANO *negotio, etsi mihi non est ignota condicio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cogniturum. Cottae quidem negas te nosse. sed ultra Silianam uilla est, quam puto tibi notam esse, uillula sordida, & ualde pusilla: nihil agri: ad*

aliam

aliam rem loci ſatis, nihil ad eam, quam quaero. ſequor celebritatem. ſed, ſi perficitur de hortis Silij, hoc eſt, ſi perficis; (eſt enim totum poſitum in te) nihil eſt ſcilicet, quod de Cotta cogitemus. De Cicerone, ut ſcribis, ita faciam: ipſi permittam de tempore: nummorum quantum opus erit, ut permutetur, tu uidebis. Ex Atedio, quod ſcribis, ſi quid inueneris, ſcribes. Et ego ex tuis animaduerto litteris, & profecto tu ex meis, nihil habere nos, quod ſcribamus. eadem quotidie: quae iam, iamq; ipſa contrita ſunt: tamen facere non poſſum, quin quotidie ad te mittam, ut tuas accipiam. De Bruto tamen, ſi quid habebis. ſcire enim iam puto, ubi Panſam exſpectet. ſi, ut conſuetudo eſt, in prima prouincia; circiter kalendas affuturus uidetur. uellem, tardius. ualde enim urbem fugio multas ob cauſſas. itaque id ipſum dubito, an excuſationem aliquam ad illum parem: quod quidem uideo facile eſſe. ſed habemus ſatis temporis ad cogitandum. Piliae, Atticae ſalutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 27

DE SILIO *nihilo plura cognoui ex praeſente Sica, quam ex litteris tuis. ſcripſeras enim diligenter. ſi igitur tu illum conueneris, ſcribes ad me, ſi quid uidebitur. De quo putas ad me miſſum eſſe; ſit miſſum, nec ne, neſcio; dictum quidem mihi certe nihil eſt. tu igitur, ut coepiſti: &, ſi quid ita conficies, (quod equidem non arbitror fieri poſſe) ut il-*

li probetur; Ciceronem, si tibi placebit, adhibebis. eius aliquid interest, uideri illius caussa uoluisse: mea quidem nihil, nisi id quod tu scis, quod ego aestimo Quod me ad meã cõsuetudinẽ reuocas, fuit meum quidem iam pridem remp. regere, quod faciebam: sed interea erat, ubi acquiescerem. nunc plane nec ego uictum, nec uitam illam colere possum: nec in ea re, quid alijs uideatur, mihi puto curandum. mea mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo. Quod me ipse per litteras consolatus sum; non paenitet me, quantum profecerim. maerorem minui. dolorem nec potui, nec, si possem, uellem. De Triario, bene interpretatis uoluntatem meam. tu uero nihil, nisi ut illi uolent. amo illum mortuum: tutor sum liberis: totam domum diligo. De Castricino negotio, si Castricius pro mancipijs pecuniam accipere uolet, eamq. ei solui, ut nunc soluitur; certe nihil est commodius. sin autem ita actum est, ut ipsa mancipia abduceret; non mihi uidetur esse aequum. rogas enim me, ut tibi scribam, quid mihi uideatur. nolo enim negotij Quinctum fratrem quidquam habere: quod uideor mihi intellexisse, tibi uideri idem. Publius, si aequinoctium exspectat, ut scribis Atedium dicere, nauigaturus uidetur. mihi autem dixerat, per Siciliam. utrum, & quando, uelim scire. Et uelim aliquando, cum erit tuum commodum, Lentulum puerum uisas, eiq. de mancipijs. quae tibi uidebitur, attribuas. Piliae, Atticae salutem. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 28

SILIVS, ut scribis, hodie. cras igitur, uel potius cum poteris, scribes, si quid erit, cum uideris. Nec ego Brutum uito, nec tamen ab eo leuationem ullam exspecto: sed erant caussae, cur hoc tempore istic esse nollem: quae si manebunt, quaerenda erit excusatio ad Brutum: & , ut nunc est, mansurae uidentur. De hortis, quaeso explica. caput illud est, quod scis. sequitur, ut etiam mihi ipsi quiddam opus sit. nec enim esse in turba possum, nec a uobis abesse. huic meo consilio nihil reperio isto loco aptius. & de hac re quid tui consilij sit, mihi persuasum est, & eo magis, quod idem intellexi tibi uideri, me ab Oppio, & Balbo ualde diligi: cum ijs communices, quantopere, & quare uelim hortos; sed ita posses, si expediatur illud Faberiannm. sin igitur auctor es futuri, qua etiam iactura faciunda sit representabo: (quod possum) adducito tum enim illud desperandum denique intelliges, & quid inclinent ad hoc meum consilium adiuuandum. si quid erit, magnum est adiumentum: sin minus, quacunque ratione contendamus. uetus illud ἐγγύραμα, quemadmodum scripsisti, uel ἐντάφιον putato. de illo Ostiensi nihil est cogitandum, si hoc non assequimur. a Lamia non puto posse. Damasippi experiendum est. Vale. *

CICERO S. D. ATTICO. 29

Qvaero, *quid ad te scribam: sed nihil est: eadem quotidie. Quod Lentulum inuisis, ualde gratum. pueros attribue ei, quot, & quos uidebitur. De Silij uoluntate uendendi, & de eo, quanti; tu uereri uideris, primum ne nolit, deinde ne tanti, Sica aliter: sed tibi assentior. quare, ut ei placuit, scripsi ad Egnatium. Quod Silius te cum Clodio loqui uult: potes id mea uoluntate facere; commodiusq. id est, quam, quod ille a me petit, me ipsum scribere ad Clodium. De mancipijs Castricianis, commodissimum esse credo, transigere Egnatium: quod scribis te ita futurum putare. Cum Ouia, quaeso, quidem ut conficiatur. Quoniam, ut scribis, nox erat, in hodierna epistola plura exspecto. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO, 30

Silivm *mutasse sententiam, Sica mirabatur. equidem magis miror, quod, cum in filium caussam conferret, quae mihi non iniusta uidetur; (habet enim qualem uult) ais te putare, si addiderimus aliud, a quo refugiat, cum ab ipso id fuerit destinatum, uenditurum. Quaeris a me, quod summum pretium constituam; & quantum anteire istos hortos. Drusi: accessi numquam: Coponianam uillam, & ueterem, & non magnam, noui; siluam nobilem, fructum autem neutrius: quod tamen puto nos scire oportere. sed mihi, utrius istorum, tempore*

pore

pore magis meo, quam ratione, aestimanda sunt: possim autem assequi, nec ne, tu uelim cogites. si enim Faberianum uenderem, explicare uel repraesentatione non dubitarem, de Silianis, si modo adducetur, ut uenderet: si uenales non haberet, transirem ad Drusum, uel tanti, quanti Egnatius illum uelle tibi dixit. magno etiam adiumēto nobis Hermogenes potest esse in repraesentando. at concede mihi, quaeso, ut eo animo sim, quo is debeat esse, qui emere cupiat. & tamen sermo ita cupiditati, & dolori meo, ut a te regi uelim. Egnatius mihi scripsit. is si quid tecum locutus erit, (commodissime enim per eum agi potest) ad me scribes: & id agendum puto. nam cum Silio non uideo confici posse. Piliae, & Atticae salutem. Haec ad te mea manu. uide, quaeso, quid agendum sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 31

PVBLILIA *ad me scripsit, matrem suam cum Publilio loqui, eam ad me cum illo uenturam, & se una, si ego paterer. orat multis, & supplicibus uerbis, ut liceat, & ut sibi rescribam. res quam molesta sit, uides. rescripsi, me etiam grauius esse affectum, quam tum, cum illi dixissem, me solum esse uelle; quare nolle me hoc tempore eam ad me uenire. putabam, si nihil rescripsissem, illa cum matre uenturam: nunc non puto. apparebat enim illas litteras non illius esse. illud autem, quod fore uideo, ipsum uolo uitare, ne illae ad me ueniant. &*

una est uitatio: & ego nollem: sed necesse est. te hoc nunc rogo, ut explores, ad quam diem hic ita possim esse, ut ne opprimar. ages, ut scribis, temperate. Ciceroni uelim hoc proponas, (ita tamen, si tibi non iniquum uidebitur) ut sumptus huius peregrinationis (quibus, si Romae esset, domumq. conduceret, quod facere cogitabat, facile contentus futurus erat) accommodet ad mercedes Argileti, & Auentini. & cum ei proposueris: ipse uelim reliqua moderere, quemadmodum ex his mercedibus suppeditemus ei quod opus sit. praestabo, nec Bibulum, nec Acidinum, nec Messallam, quos Athenis futuros audio, maiores sumptus facturos, quam quod ex eis mercedibus recipietur. itaque uelim uideas, primum, conductores qui sint, & quanti; deinde, ut sit, qui ad diem soluat; & quid uiatici, quid instrumenti satis sit. iumento certe Athenis nihil opus sit, quibus autem in uia utatur, domi sunt plura. quam opus erat: quod etiam tu animaduertis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

EGO, *ut heri ad te scripsi, si & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Drusus facilem se praebuerit, Damasippum uelim aggrediare. is, opinor, ita partes fecit in ripa nescio quotenorum iugerum, ut certa pretia cōstitueret; quae mihi nota non sunt. scribes ad me igitur, quidquid egeris. Vehementer me sollicitat Atticae nostrae ualetudo; ut uerear etiam,*

etiam, ne qua culpa sit. sed & paedagogi probitas, & medici assiduitas, & tota domus in omni genere diligens me rursus id suspicari uetat. cura igitur. plura enim non possum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 33

EGO *hic uel sine Sica (Tironi enim melius est) facillime possem esse, ut in malis: sed, cum scribas uidendum mihi esse, ne opprimar; ex quo intelligam, te certum illius profectionis diem non habere; putaui esse commodius. me istuc uenire, quod idē uideo tibi placere. cras igitur in Sicae suburbano: inde, quemadmodum suadès, puto me in Ficulensi fore. quibus de rebus ad me scripsisti, quoniam ipse uenio, coram uidebimus. tuam quidem & in agendis nostris rebus, & in consilijs ineundis, mihiq. dandis, in ipsis litteris, quas mittis, beneuolentiam, diligentiam, prudentiam mirifice diligo.*

CICERO S. D. ATTICO. 34

TV *tamen, si quid cum Silio, uel illo ipso die, quo ad Sicam uenturus ero, certiorem me uelim facias, & maxime cuius loci detractionem fieri uelit. quod enim scribis, extremū, uide; ne is ipse locus sit, cuius caussa de tota re, ut scis est, a nobis cogitatum. Hirtij epistolam tibi misi, & recentem, & beneuole scriptam. Ante, quam proxime discessi, numquam mihi uenit in mentem, quo plus insumptum in monumentum esset, quam nescio quid,*

quod lege conceditur tantundem populo dandum esse: quod non magnopere moueret, nisi nescio quo modo, ἀλόγως fortasse, nollem illud ullo nomine, nisi fani, appellari. quod si uolumus; uereor, ne assequi non possimus, nisi mutato loco. hoc quale sit, quaeso considera. nam etsi minus urgeor, meq. ipse propemodum collegi: tamen indigeo tui consilij. itaque te uehementer etiam atque etiam rogo, magis quam a me uis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 35

FANVM *fieri uolo; neque hoc mihi erui potest: sepulcri similitudinem effugere, non tam propter poenam legis studeo, quam ut maximè assequar ἀποθέωσιν: : quod poteram, si in ipsa uilla facerem: sed, ut saepe locuti sumus, commutationes dominorum reformido. in agro ubicumque fecero, mihi uideor assequi posse, ut posteritas habeat religionem. hae meae tibi ineptiae (fatebor enim) ferēdae sunt. non habeo, ne me quidem ipsum, quicum tam audacter communicem, quam te. si tibi res, si locus, si institutum placet, lege, quaeso, legem, mihiq. eam mitte. si quid in mentem ueniet, quo modo eum effugere possimus; utemur. Ad Brutum si quid scribes, nisi alienum putabis, obiurgato eum, quod in Cumano esse noluerit propter eam caussam, quam tibi dixi. cogitanti enim mihi, nihil tam uidetur potuisse facere rustice. Et, si tibi placebit sic agere de fano,*

fano, ut coepimus; uelim cohortere & exacuas Cluatium. nam etiam si alio loco placebit; illis nobis opera, consilioq. utendum puto. Tu ad uillam fortasse cras. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

A TE *heri duas epistolas accepi, alteram pridie datam Hilaro, alteram eodem die tabellario: accepiq. ab Aegypta litteras eodem die, Piliam, & Atticam plane belle se habere. tuae litterae mihi redditae sunt tertiodecimo die. Quod mihi Bruti litteras, gratum. ad me quoque misit. eam ipsam ad te epistolam misi, & ad eam exemplum mearum litterarum. De fano, si nihil mihi hortorum inuenis; qui quidem tibi inueniendi sunt, si me tanti facis, quanti certe facis; ualde probo rationem tuam de Tusculano. quamuis prudens ad cogitandum sis, sicut es: tamen, nisi magnae curae tibi esset, ut ego consequerer id, quod magnopere uellem, numquam ea res tibi tam belle in mentem uenire potuisset. sed nescio quo pacto celebritatem requiro: itaque hortos mihi conficias, necesse est. maxima est in Scapulae celebritas, propinquitas praeterea ubi sis, ne totum diem in uillam. quare, antequam discedit, Othonem, si Romae est, conuenias peruelim. si nihil erit, etsi tu meam stultitiam consuesti ferre, eo tamen progrediar, ut mihi stomachere. Drusus enim certe uendere uult. si ergo aliud erit, non mea erit culpa, nisi emero? qua in re ne labar,*

quaeso prouide. prouidendi autem una ratio est, si quid de Scapulanis possumus. Et uelim me certiorem facias, quam diu in suburbano sis futurus. Apud Terentiam gratia opus est nobis, tuaq. auctoritate. sed facies, ut uidebitur. scio enim, si quid mea intersit, tibi maiori curae solere esse, quam mihi. Hirtius ad me scripsit, Sex. Pompeium Corduba exisse, & fugisse in Hispaniam citeriorem, Cnaeum fugisse nescio quo: neque enim curo: nihil praeterea. noui litteras Narbone dedit XIV. *kal. Mai. Tu mihi de Caninij naufragio, quasi dubia re, misisti. scribas igitur, si quid erit certius. Quod me a maestitia auocas, multum proficies, si locum fano dederis. multa mihi* εἰς ἀποθέωσιν *in mentem ueniunt: sed loco ualde opus est. quare etiam Othonem uide. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO, 37

NON *dubito, quin occupatissimus fueris, qui ad me nihil litterarum. sed homo nequam, qui tuum commodum nō exspectarit, cum ob eam unam caussam missus esset. nunc quidem, nisi quid te tenuit, suspicor esse in suburbano. at ego hic, scribendo dies totos, nihil equidem leuor, sed tamen aberro. Asinius Pollio ad me scripsit de impuro nostro cognato. quod Balbus minor nuper satis plane, Dolabella obscure, hic apertissime. ferrem grauiter, si nouae aegrimoniae locus esset. sed tamen quid impurius? o homlnem cauendum: quamquam mihi quidem.*

dem. sed tenendus dolor est. Tu, quoniam necesse nihil est, sic scribes aliquid, si uacabis. Quod putas oportere prouideri iam animi mei firmitatem, grauiusq. quosdã scribis de me loqui, quam aut te scribere, aut Brutum: si, qui me fractum animo, & debilitatum putant, sciant, quid litterarum, & cuius generis conficiam; credo, si modo homines sint, existiment me, siue ita leuatus sim, ut animum uacuum ad res difficiles scribendas afferam, reprehendendum non esse; siue hanc aberrationem a dolore delegerim, quae maxime liberalissima, doctoq. homine dignissima, laudari etiam oportere. sed, cum ego faciã omnia, quae facere possim ad me adiuuandum; tu effice id, quod uideo te non minus, quam me, laborare. hoc mihi debere uideor, neque leuari posse, nisi soluero, aut uidero me posse soluere, id est locum, qualem uolo, inuenero. Heredes Scapulae si istos hortos, ut scribis tibi Othonem dixisse, partibus quattuor factis, liceri cogitant: nihil est sci licet emptori loci. sin uenibunt: quid fieri possit, uidebimus. nam ille locus publicatus, qui est Trebonij, & Cusinij, erat ad me allatus. sed scis aream esse. nullo pacto probo. Clodiae sane placent; sed non puto esse uenales. De Drusi hortis, quamuis ab ijs abhorreas, ut scribis; tamen eo confugiam, nisi quid inueneris. aedificatio me nõ mouet. nihil enim aliud aedificabo, nisi id, quod etiam si illos non habuero. Κύριος mihi sic placuit, ut cetera Antisthenis, hominis acuti magis, quam eruditi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 38

TABELLARIVS *cum ad me sine litteris tuis uenisset, existimaui, tibi eam caussam non scribendi fuisse, quod pridie scripsisses ea ipsa, ad quae rescripsi hac epistola. exspectaram tamen aliquid de litteris Asinij Pollionis. sed nimium ex meo otio tuum specto. quamquam tibi remitto, nisi quid necesse erit, necesse ne habeas scribere, nisi eris ualde otiosus. De tabellarijs facerem, quod suades, si essent ullae necessariae litterae, ut erant olim, cum, breuioribus diebus, tamen quotidie respondebant tempori tabellarij. & erat aliquid, Silius, Drusus, alia quaedam. nunc, nisi Otho extitisset, quid scriberemus, non erat. id ipsum dilatum est: tamen alleuor, cum loquor tecum absens, multo etiam magis, cum tuas litteras lego. sed quoniam & abes; (sic enim arbitror) & scribendi necessitas nulla est, conquiescent litterae, nisi quid noui extiterit. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 39

QVALIS *futura sit Caesaris uituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro, quem Hirtius ad me misit, in quo colligit uitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis. itaque misi librũ ad Muscam, ut tuis librarijs daret. uolo enim eum diuulgari: quod quo facilius fiat, imperabis tuis. συμβουλευτικὸν saepe conor: nihil reperio: & quidem mecum habeo &* Ἀριστοτέλους, *&* Θεοπόμπου

πρὸς Ἀλέξανδρον: sed quid simile? illi, quae & ipsis honesta essent, scribebant, & grata Alexandro. ecquid tu eiusmodi reperis? mihi quidem nihil in mentem uenit. Quod scribis te uereri, ne & gratia, & auctoritas nostra hoc meo maerore minuatur: ego, quid homines aut reprehendat, aut postulent, nescio; ne doleam? qui potest? ne iaceam? quis umquam minus? dum tua me domus leuabat, quis a me exclusus? quis uenit, qui offenderetur? Asturam sum a te profectus. legere isti leti, qui me reprehendunt, tam multa non possunt, quam ego scripsi. quam bene, nihil ad rem. sed genus scribendi id fuit, quod nemo abiecto animi facere posset. triginta dies in hortis fui. quis aut congressum meum, aut facilitatem sermonis desiderauit? nunc ipsum, ea lego, ea scribo, ut ijs, qui mecum sunt, difficilius otium ferant, quam ego laborem. si quis requirit, cur Romae non sim: quia discessus est: cur non sim in his meis praediolis, quae sunt huius tēporis: quia frequentiam illam non facile ferrem. ibi sum igitur, ubi is, qui optimas Baias habebat, quotannis hoc tempus consumere solebat. cum Romam uenero, nec uultu, nec oratione reprehendar. hilaritatem illam, qua hanc tristitiam temporum condiebamus, in perpetuum amisi. constantia, & firmitas nec animi, nec orationis requiretur. De hortis Scapulanis hoc uidetur effici posse, aliud tua gratia, aliud nostra, ut praeconi subijciantur. id nisi fit, excludemur. sin ad tabulam uenimus, uincemus facul-

facultates Othonis nostra cupiditate. Nam quod ad me de Lentulo scribis, non est in eo. Faberianas modo res certa sit; tuq. enitare, quod facis: quod uolumus, consequemur. Quod quaeris, quam diu hic: paucos dies: sed certum non habeo: simul ac constituero, ad te scrbam: et tu ad me, quam diu in suburbano sis futurus. quo die ego ad te haec misi, de Pilia, & Attica mihi quoque eadem, quae scribis, & scribuntur, & nunciantur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 40

NIHIL *erat, quod scriberem: scire tamen uolebam, ubi esses; si abes, aut absuturus es, quando rediturus esses, facias igitur me certiorem. Et quod tu scire uolebas, ego quando ex hoc loco: postridie iduum Lanuuij constitui manere, inde postridie in Tusculano, aut Romae. utrum sim facturus, eo ipso die scies. Scis, quam sit* φιλαίτιον συμφορὰ*, minime in te quidem: sed tamen auide sum affectus de fano: quod nisi, non dico, effectum erit sed fieri uidero; audebo hoc dicere, & tu, ut soles, accipies; incursabit in te dolor meus, non iure ille quidem sed tamen feres hoc ipsum quod scribo, ut omnia mea fers, ac tulisti. omnes tuas consolationes unam hanc in rem uelim conferas. si quaeris, quid optem: primum Scapulae, deinde Clodiae, postea, si Silius nolet, Drusus aget iniuste, Cusinij, & Trebonij. puto Terentium esse dominum, Rebilum fuisse certo scio. sin autem tibi Tusculanum placet, ut significasti*

casti

caſti quibuſdam litteris : tibi aſſentiar . hoc quidem utique perficies , ſi me leuari uis ; quem iam etiam grauius accuſas, quam patitur tua conſuetudo : ſed facis ſummo amore , & uictus fort aſſe uitio meo : ſed tamen, ſi me leuari uis , haec ſumma leuatio, uel, ſi uerum ſcire uis , una . Hirtij epiſtolam ſi legeris , quae mihi quaſi πρόπλασμα *uidetur eius uituperationis , quam Caeſar ſcripſit de Catone ; facias me, quid tibi uiſum ſit , ſi tibi erit commodum , certiorem . Redeo ad fanum . niſi hac aeſtate abſolutum erit, quam uides integram reſtare; ſcelere me liberatum non putabo . Vale .*

CICERO S. D. ATTICO. 41

NVLLVM *a te deſideraui diem litterarum. uidebam enim quae ſcribis : & tamen ſuſpicor , uel potius intelligebam, nihil fuiſſe , quod ſcriberes . ad* VI. *id. uero & abeſſe te putabam , & plane uidebam, nihil te habere . ego tamen ad te fere quotidie mittam . malo enim fruſtra , quam te non habere , cui des ; ſi quid forte ſit , quod putes me ſcire oportere . itaque accepi* VI. *id. litteras tuas inanes . quid enim habebas, quod ſcriberes ? mihi tamen illud , quidquid erat , non moleſtum fuit , nihil aliud ſcire me , noui te nihil habere . ſcripſiſti tamen neſcio quid de Clodia . ubi ergo ea eſt , aut quando uentura ? placet mihi res ſic , ut ſecundum Othonem nihil magis . ſed neque hanc uenditurum puto : delectatur enim, & copioſa eſt : & illud alterum quam*

ſit

sit, difficile, te non fugit. sed obsecro enitamur, ut aliquid ad id, quod cupio, excogitemus. Ego me hinc postridie exiturum puto, sed aut in Tusculanum, aut domum, inde fortasse Arpinum. cum certum sciero, scribam ad te. Venerat mihi in mentem monere te, ut id ipsum, quod facis, faceres. putabam enim commodius te idem istud domi agere posse, interpellatione sublata. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 42

EGO *postridie iduum, ut scripsi ad te ante, Lanuuij manere constitui, inde aut Romae, aut in Tusculano. scies ante utrumque. Quod scies recte illam rem fore leuamento; bene facis; cum id esset, mihi crede, perinde, ut existimare tu non posses. res indicat, quantopere id cupiam, cum tibi audeam confiteri, quem id non ita ualde probare arbitrer. sed ferendus tibi in hoc meus error: ferendus? immo uero etiam adiuuandus. De Othone, diffido, fortasse quia cupio: sed tamen maior etiam res est quam facultates nostrae, praesertim aduersario & cupido, & locuplete, & herede. Proximum est, ut uelim Clodiae, si ista minus confici possunt, effice quiduis. ego me maiore religione, quam quisquam fuit ullius uoti, obstrictum puto. uidebis etiam Trebonianos: etsi absunt domini. sed, ut ad te heri scripsi, considerabis etiam de Tusculano: ne aestas effluat: quod certe non est committendum. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 43

ET *Hirtium aliquid ad te* συμπαθῶς *de me scr psisse, facile patior, (fecit enim humane) & te eius epistolam ad me non misisse, multo facilius: tu enim etiam humanius. Illum librum, quem ad me misit de Catone, propterea uolo diuulgari ab tuis, ut ex istorum uituperatione sit illius maior laudatio. Quod per Mustellam agis; habes hominem ualde idoneum, meiq. sane studiosum iam inde a Pontiano. perfice igitur aliquid: quid autem aliud, nisi ut aditus sit emptori? quod per quemuis heredem potest effici. sed Mustellam id perfecturum, si rogaris, puto. Mihi uero & locum, quem opto, ad id, quod uolumus, dederis, & praeterea* ἐγγύραμα. *Nam illa Sily, & Drusi non satis* οἰκοδεσποτικὰ *mi hi uidentur. quid enim sedere totos dies in uilla ista? igitur malim primum Othonis, deinde Clodiae. si nihil fiet: aut Druso ludus est suggerendus, aut utendum Tusculano. Quod domi te inclusisti, ratione fecisti: sed quaeso confice, et te uacuum redde nobis. Ego hinc, ut scripsi antea, postridie idus Lanuuium, deinde postridie in Tusculano. contudi enim animum, & fortasse uici, si modo permansero. scies igitur fortasse cras, summum perendie. Sed quid est quaeso? Philotimus nec Cartini Pompeium teneri,* * *(qua de re litterarum ad Clodium Patauinum missarum exemplum mihi Oppius, & Balbus miserant, se id factum arbitrari) bellumq. narrat reli-*

quum

quum satis magnum. solet omnino esse Fuluiaster: sed tamen, si quid habes. uolo etiam scire de naufragio Caniniano, quid sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 44

E G O *hic duo magna* συντάγματα *absolui. nullo enim alio modo a miseria quasi aberrare possum. tu mihi, etiam si nihil erit, quod scribas, quod fore ita uideo; tamen id ipsum scribas uelim, te nihil habuisse, quod scriberes, dummodo ne his uerbis. De Attica, optime.* Ἀκηδία *tua me mouet: etsi scribis nihil esse. In Tusculano eo commodius ero, quod & crebrius tuas litteras accipiam, & te ipsum non numquam uidebo. nam ceteroqui* ἀνεκτότερα *erant Asturae: nec, quae refricant, hic me magis angunt. etsi tamen, ubicumque sum, illa sunt mecum. De Caesare uicino scripseram ad te, quia cognoram ex tuis litteris. eum* σύνναον *Quirini malo, quam Salutis. Tu uero peruulga Hirtium. id enim ipsum putaram, quod scribis; ut, cum ingenium amici nostri probaretur,* ὑπόθεσις *uituperandi Catonis irrideretur. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 45

V I N C A M, *opinor, animum, & Lanuuio pergam in Tusculanum. aut enim mihi in perpetuum fundo illo carendum est: (nam dolor idem manebit, tantum mediocrius) aut nescio quid intersit, utrum illuc nunc ueniam, an ad decem annos. neque*

enim

enim ista maior admonitio, quam quibus assidue conficior & dies, & noctes. quid ergo, inquies, nihil litterae? in hac quidem re, uereor, ne etiam contra. nam essem fortasse durior. exculto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 46

T V *igitur, ut scripsisti, nec id incommodo tuo. uel binae enim poterunt litterae. occurram etiam, si necesse erit. ergo id quidem, ut poteris. De Mustela, ut scribis. etsi magnum opus est. eo magis delabor ad Clodium: quamquam in utroque Faberionum nomen explorandum est. de quo, nihil nocuerit, si aliquid cum Balbo eris locutus, & quidem, ut res est, emere nos uelle, nec posse sine isto nomine, nec audere incerto. sed quando Clodia Romae futura est, & quia tanti rem aestimas; eo prorsus specto; non quid illud malim; sed & magna res est, & difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede. etsi de cupiditate nemini concedam: ceteris rebus infirmiores sumus. sed haec coram. Hirtij librum, ut facis, diuulga. De Philotimo, idem & ego arbitrabar. Domum tuam pluris uideo futuram uicino Caesare. Tabellarium meum hodie exspectamus. nos de Pilia, et Attica certiores facit. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 47

DOMI *te libenter esse, facile credo: sed uelim scire, quid tibi restet, aut iam ne confecerim. ego te*

in Tusculano exspecto, eoq. magis, quod Tironi statim te uenturum scripsisti, & addidisti, te putare opus esse. sentiebam omnino, quantum mihi praesens prodesses; sed multo magis post discessum tuum sentio. quamobrem, ut ante ad te scripsi, aut ego ad te totus, aut tu ad me, quot licebit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 48

HERI *non multo post, quam tu a me discessisti, puto, quidam urbani, ut uidebantur, ad me mandata, & litteras attulerunt a C. Mario C. F. cum multis uerbis agere mecum per cognationem, quae mihi secum esset, per eum Marium, quem scripsissem, per eloquentiam L. Crassi, aui sui, ut se defenderem: caussamq. suam mihi perscripsit. rescripsi, patrono illi nihil opus esse, quoniam Caesaris, propinqui eius, omnis potestas esset, uiri optimi, & hominis liberalissimi: me tamen ei futurum. O tempora: fore, cum dubitet Curtius consulatum petere? Sed haec hactenus. De Tirone mihi curae est: sed iam sciam, quid agat. heri enim misi, qui uideret: cui etiam ad te litteras dedi. Epistolam ad Caesarem tibi misi. Horti quam in diem proscripti sint, uelim ad me scribas. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 49

VT *me leuarat tuus aduentus, sic discessus afflixit: quare, cum poteris, id est cum Sexti auctioni operam dederis, reuises nos. uel unus dies mihi erit utilis, quid dicam, gratus? ipse Romam uenirem*

rem, ut una essemus, si satis consilium quadam de re haberem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 50

TIRONEM habeo citius, quam uerebar. uenit etiam Nicias: & Valerium hodie audiebam esse uenturum. quamuis multi sint, magis tamen ero solus, quam si unus esses. sed exspecto te a Peducaeo utique. tu autem significas aliquid, etiam ante uerum id quidem, ut poteris. De Virgilio, ut scribis. hoc tamen uelim scire, quando auctio. Epistolam ad Caesarem mitti, uideo tibi placere. quid quaeris? mihi quoque idem maxime placuit, & eo magis, quod nihil est in ea, nisi optimi ciuis, sed ita optimi ut tempora; quibus parere omnes πολιτικοὶ praecipiunt. sed scis nobis esse uisum, ut isti ante legerent. tu igitur id curabis. sed, nisi plane ijs intelliges placere, mittenda non est. id autem utrum illi sentiant, an uero simulent, tu intelliges. sed mihi simulatio pro repudiatione fuerit, τοῦτο δὲ μυκώση. De Caerellia quid tibi placeret, Tiro mihi narrauit. debere, non esse dignitatis meae perscriptionem tibi placere: hoc metuere, alterum in metu non ponere. sed & haec, & multa alia coram. sustinenda tamen, si tibi uidebitur, solutio est nominis Caerelliani, dum & de Metone, & de Faberio sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 51

L. TVLLIVM Montanum nosti, qui cum Ci-

cerone profectus est. ab eius sororis uiro litteras accepi, Montanum Planco debere, quod praes pro Flaminio sit, HS XX; de ea re nescio quid te a Montano rogatum. sane uelim, siue Plancus est rogandus, siue qua re potes illum iuuare; iuues. pertinet ad nostrum officium. si res tibi forte notior est, quam mihi; aut si Plancum rogandum putas; scribas ad me uelim; ut, quid rei sit, & quid rogandum, sciam. De epistola ad Caesarem quid egeris, exspecto. De Silio, non ita sane laboro. tu mihi aut Scapulanos, aut Clodianos efficias, necesse est. sed nescio quid uideris dubitare de Clodia; utrum, quando ueniat; an, sint ne uenales? Sed quid est, quod audio, Spintherem fecisse diuortium? De lingua latina securi es animi, dices, qui talia conscribis. ἀπόγραφα sunt: minore labore fiunt: uerba tantum affero, quibus abundo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 52

EGO, etsi nihil habeo, quod ad te scribam, scribo tamen, quia tecum loqui uideor. Hic nobiscum sunt Nicias, & Valerius. hodie tuas litteras exspectabamus matutinas. erunt fortasse alterae pomeridianae, nisi te Epiroticae litterae impedient: quas ego non interpello. Misi ad te epistolas ad Martianum, & ad Montanum. eas in eundem fasciculum uelim addas, nisi forte iam dedisti. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XIII.

CICERO S. D. ATTICO.

A D CICERONEM *ita ſcripſiſti, ut neque ſeuerius, neque temperatius ſcribi potuerit, nec magis quam quemadmodum ego maxime uellem. prudentiſſime etiam ad Tullios. quare aut iſta proficient, aut aliud agamus. De pecunia uero, uideo a te omnem diligentiam adhiberi, uel potius iam adhibitam: &, ſi efficis, a te hortos habebo. nec uero ullum genus poſſeſſionis eſt, quod malim, maxime ſcilicet ob eam cauſſam, quae ſuſcepta eſt; cuius feſtinationem mihi tollis, quoniam de aeſtate polliceris, uel potius recipis: deinde etiam ad* καταβίωσιν, *maeſtitiamq. minuẽdam nihil mihi reperiri poteſt aptius. cui rei cupiditas impellit me interdum, ut te hortari uelim. ſed me ipſe reuoco. non enim dubito, quin, quod me ualde uelle putes, in eo tu me ipſum cupiditate uincas. itaque iſtuc iam profecto habeo: Exſpecto. quid iſtis placeat de epiſtola ad Caeſarem. Nicias te, ut debet, amat, uehementerq. tua ſui memoria delectatur. Ego uero Paeducaeum noſtrũ uehemẽter diligo. nam et quãti patrem feci, totum in hunc: ipſum per ſe aeque amo, atque illum amaui, te uero plurimũ,*

qui hoc ab utroque nostrum fieri uelis. Si hortos inspexeris, etsi de epistola certiorem me feceris, dederis mihi quod ad te scribam: sin minus, scribam tamen aliquid: numquam enim deerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

GRATIOR *mihi celeritas tua, quam ipsa res. quid enim indignius? sed iam ad ista obduruimus, & humanitatem omnem exuimus. Tuas litteras hodie exspectabam, nihil equidem ut ex iis noui: quid enim? uerumtamen. Oppio, et Balbo epistolas deferri iubebis: & tamen Pisonem sicubi de auro. Faberius uenerit, uidebis, ut tantum attribuatur, si modo attribuetur, quantum debetur. accipies ab Erote. Ariarathes Ariobarzanis filius Romam uenit. uult, opinor, regnum aliquod emere a Caesare. nam, quo modo nunc est, pedem ubi ponat in suo, non habet. omnino eum Sextius noster parochiis publicis occupauit: quod quidem facile patior. uerumtamen, quod mihi, summo beneficio meo, magna cum fratribus illius necessitudo est, inuito eum per litteras, ut apud me diuersetur. ad eam rem cum mitterem Alexādrum, has ei dedi litteras. Cras igitur auctio Peducaei: cum poteris ergo: etsi impediet fortasse Faberius: sed tamen, cum licebit. Dionysius noster grauiter queritur, et tamen iure, a discipulis abesse tam diu. multis uerbis scripsit ad me, credo item ad te. mihi quidem uidetur etiam diutius absuturus. ac nollem: ualde enim hominem desidero. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO, 3

A TE *litteras exspectabam, non dum scilicet: nam has mane rescribebam. Ego uero ista omnia sic probo, ut nihil aliud me moueat, nisi quod tu uideris dubitare. illud enim non accipio in bonam partem, quod ad me refers. quid? ipse negotium meum gererem, nisi consilio tuo? sed tamen intelligo, magis te id facere diligentia, qua semper uteris, quam quod dubites de nominibus istis. etenim Coelium nō probas: plura non uis. utrumque laudo: his igitur utēdum est. praes aliquando factus esset, in his quidem tabulis. a me igitur omnia, quod dies longiores: teneamus modo, quod uolumus. puto fore istam etiam a praecone diē, certe ab heredibus. De Crispo, & Mustela uidebis: & uelim scire, quae sit pars duorum. De Bruti aduentu erā factus certior. attulerat enim ab eo Aegypta libertus litteras. misi ad te epistolam, quia commode scripta erat. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 4

HABEO *munus a te elaboratum decem legatorum. & quidem puto. nam filius anno post quaestor fuit, quam consul Mummius. sed quoniam saepius de nominibus quaeris quid placeat: ego quoque tibi saepins respondeo, placere. Si quid poteris cum Pisone, conficies: Aulus enim uidetur in officio futurus. uelim ante possis: si minus, utique simul, cum Brutus ueniet in Tusculanum. magni interest*

mea, una nos esse - scies autem, qui dies is futurus sit, si puero negotium dederis, ut qua erat. Spirium Mammium putaram in decem legatis fuisse: & uidelicet: etenim ἄλογον fratri fuisse: fuit etenim ad Corinthum.

CICERO S. D. ATTICO. 5

MISI *tibi Torquatum. colloquere tu quidem cum Silio, ut scribis, & urge. illam diem negabat esse mense Maio, istá negabat. sed tu, ut omnia, istuc quoque ages diligenter. De Crispo, & Mustela scilicet, cum quid egeris. Quoniam ad Bruti aduentum fore te nobiscum polliceris, satis est, praesertim cú hi tibi dies in magno nostro negotio consumantur.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

DE *aquae ductu probe fecisti. columnarium, uide, ne nullum debeamus. quamquam mihi uideor audisse a Camillo, commutatam esse legem. Pisoni, quid est, quod honestius respondere possimus, quam solitudinem Catonis? nec coheredibus solum Herennianis, sed etiam, ut scis (tu enim mecum egisti) de puero Lucullo: quam pecuniam tutor (nam hoc quoque ad rem pertinet) in Achaia sumpserat. sed agit liberaliter, quoniam negat se quidquam facturum contra nostram uoluntatem. coram igitur, ut scribis, constituerimus, quemadmodum rem explicemus. Quod reliquos coheredes conuenisti, plane bene. Quod epistolam meam ad Brutum poscis, non*

habeo

*habeo eius exemplum, sed tamen saluum est, & ait Tiro te habere oportere, &, ut recordor, una cum illius obiurgatoria tibi meam quoque, quam ad eũ rescripseram, misi. Iudiciali molestia ut caream, uidebis. Tuditanum istum, proauum Hortensii, plane non noram; & filium, qui tum non potuerat esse legatus, fuisse putaram. Mumminm fuisse ad Corinthum, pro certo habeo. saepe enim hic Spurius, qui nuper est * epistolas mihi pronunciabat uersiculis facetis ad familiares missas a Corintho. sed non dubito, quin fratri fuerit legatus, non in decem. atque hoc etiam accepi, non solitos maiores nostros legare in decem, qui essent imperatorum necessarij, ut nos, ignari pulcherrimorum institutorum, aut negligẽtes potius, M. Lucullum, & L. Muraenam, & ceteros ad L. Lucullum misimus. illudq. ἀλογώτατον, illum fratri in primis eius legatis fuisse. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 7

OPERAM *tuam multum, qui & haec cures, & mea expedias, & sis in tuis multo minus diligens, quam in meis. Sextius apud me fuit, et Theopompus pridie: uenisse a Caesare narrabat litteras: hoc scribere, sibi certum esse Romae manere; caussamq. eã adscribere, quae erat in epistola nostra, ne se absente leges suae negligerentur, sicut esset neglecta sumptuaria. est ἄλογον: idq. eram suspicatus. sed istis mos gerendus est; nisi placet hanc ipsam*

sam sententiam nos persequi: et Lentulum cum Metella fecisse diuortium. haec omnia tu melius. rescribes igitur quidquid uoles, dum modo quid. iam enim non reperio, quid te rescripturum putem, nisi forte de Mustela, aut si Silium uideris. Brutus heri uenit in Tusculanum post horam decimam. hodie igitur me uidebit: ac uellem, cum tu adesses. misi equidem ei nunciari, te, quoad potuisses, exspectasse eius aduentum, uenturumque, si audisses, meque, ut facio, continuo te certiorem esse facturum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

PLANE nihil erat, quod ad te scriberem. modo enim discesseras, et paullo post triplices remiseras. uelim cures fasciculum ad Vestorium deferendum: & alicubi des negotium, qui quaerat, Q. Faberij fundus num quis in Pompeiano, Nolano uenalis sit. Epitomen Bruti Coelianorum uelim mihi mittas, & a Philoxeno Παναιτίου περὶ προνοίας. Te idibus uidebo cum tuis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

COMMODVM discesseras heri, cum Trebatius uenit, paullo post Curtius, hic salutandi caussa, sed mansit inuitatus. Trebatium nobiscum habemus. hodie mane Dolabella. multus sermo ad multum diem. nihil possum dicere ἐκτενέστερον, nihil φιλοστοργότερον, uentum est tamen ad Quinctum. multa ἄφατα, ἀδιήγητα, sed unum eiusmodi, quod, nisi

nisi exercitus sciret, non modo Tironi dictare, sed ne ipse quidem auderem scribere. sed hactenus, ἀ-κρίβεια ad me uenit, cum haberem Dolabellam, Torquatus; humanissimeque Dolabella, quibus uerbis secum egissem, exposuit. commodum enim egeram diligentissime. quae diligentia grata est uisa Torquato. A te exspecto, si quid de Bruto. quamquam Nicias confectum putabat, sed diuortium non probari. quo etiam magis laboro idem, quod tu. si quid est enim offensionis, haec res mederi potest. mihi Arpinum eundem est. nam & opus est constitui a nobis illa praediola: & uereor, ne exeundi potestas non sit, cum Caesar uenerit: de cuius aduentu eam opinionem Dolabella habet, quam tu coniecturam faciebas ex litteris Messallae. cum illuc uenero, intellexeroq. quid negotij sit; tum, ad quos dies rediturus sim, scribam ad te. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. IO

MINIME *miror, te & grauiter ferre de Marcello, & plura uereri periculi genera. quis enim hoc timeret, quod neque acciderat antea, nec uidebatur natura ferre, ut accidere posset? omnia igitur metuenda. sed illud παρὰ τὴν ἱστορίαν tu, praesertim me reliquum consularem. quid tibi Seruius, quid uidetur? quamquam hoc nullam ad partem ualet scilicet, mihi praesertim, qui non minus bene actum cum illis putem. quid enim sumus? aut quid esse possumus? domi ne, an foris? quod nisi hoc mihi*

bi uenisset in mentem, scribere ista nescio quae; quo uerterem me, non haberem. ad Dolabellam, ut scribis. ita puto faciendum, κοινότερα quaedam, & πολιτικώτερα. faciendum certe aliquid est. ualde enim desiderat. Brutus si quid, curabis ut sciam. cui quidem quamprimum agendum puto, praesertim si statuit. sermunculum enim omnem aut restinxerit, aut sedarit. sunt enim, qui loquantur etiam mecum. Sed haec ipse optime, praesertim si etiam tecum loquetur. Mihi est in animo proficisci XI. kal. hic enim nihil habeo quod agam, ne hercule illic quidem nec usquam, sed tamen illic. Hodie Spintherem exspecto. misit enim Brutus ad me: per litteras purgat Caesarem de interitu Marcelli: in quem, ne si insidijs quidem ille interfectus esset, caderet ulla suspicio. nunc uero, cum de Magio constet, non ne furor eius omnem caussam sustinet? plane, quid sit, non intelligo. explanabis igitur. quamquã nihil habeo, quod dubitem, nisi, ipso Magio quae fuerit caussa amentiae; pro quo quidem etiam sponsor factus est. nimirum id fuit. soluendo enim non erat. credo cum petijsse a Marcello aliquid, & illum, ut erat constantius respondisse. οὐ γὰρ ὄνειδος. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

CREDEBAM esse facile: totum est aliud, postea quam sum a te diiunctior. sed fuit faciendũ, ut & constituerem mercedulas praediorum, & ne magnum onus obseruantiae Bruto nostro imponerem.

post

posthac enim potuerimus cõmodius colere inter nos in Tusculano: hoc autem tempore, cum ille me quotidie uidere uellet, ego ad illum ire non possem, priuabatur omni delectatione Tusculani. tu igitur, si Seruilia uenerit, si Brutus quid egerit, etiam, si constituerit quando obuiam, quidquid denique erit, quod scire me oporteat, scribes. Pisonem, si poteris, conuenias. uides, quam maturum sit. sed tamen, quod commodo tuo fiat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

VALDE me momorderunt epistolae tuae de Attica nostra: eaedem tamen sanauerunt. quod enim te ipse consolabare eiusdẽ litteris, id mihi erat satis firmum ad leniendam aegritudinem. Ligurianam praeclare uendidisti. post hac quidquid scripsero, tibi praeconium deferam. Quod ad me de Varrone scribis; scis, me antea orationes, aut aliquid id genus solitum scribere, ut Varronem nusquam possem intexere. postea autem quam haec coepi φιλολογώτερα, iam Varro mihi denunciauerat magnum sane, & grauem προσφώνησιν. biennium praeteriit, cum ille Καλλιπίδης assiduo cursu cubitum nullum processerit. ego autem me parabam ad id, quod ille mihi misisset, ut αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον, si modo potuissem. nam hoc etiam Hesiodus adscribit, αἴ κε δύνηαι. nunc illam περὶ τελῶν σύνταξιν, sane mihi probatam, Bruto, ut tibi placuit, despondimus. idq. eum non nolle mihi scripsisti. ergo illam ἀκαδημικήν,

frustra descripta sunt. multo tamen haec erunt splé diâiora, breuiora, meliora. nunc autem ἀπορῶ, quo me uertam. uolo Dolabellae ualde desideranti. non reperio, quid: & simul αἰδέομαι Τρῶας: neque, si aliquid, potero μέμψιν effugere. aut cessandū igitur, aut aliquid excogitandum. sed quid haec leuia curamus? Attica mea, obsecro te, quid agit? quae me ualde angit. sed crebro regusto tuas litteras: in his acquiesco: tamen exspecto nouas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

BRINNII *libertus, coheres noster, scripsit ad me, uelle, si mihi placet, coheredes, & Sabinum Albium ad me uenire. id ego plane nolo. hereditas tanti non est. & tamen obire auctionis diem facile poterunt, (est enim III. idus) si me in Tusculano postridie nonas mane conuenerint. quod si laxius uolent proferre diem, poterunt uel biduum, uel triduum, uel ut uidebitur. nihil enim interest. quare, nisi iam profecti sunt, retinebis homines. De Bruto, si quid erit, de Caesare, si quid scies praeterea, scribes. Illud etiam atque etiam consideres uelim placeat ne tibi mitti ad Varronem, quod scripsimus; etsi etiam ad te aliquid pertinet. nam scito, te ei dialogo adiunctum esse tertium. opinor igitur cō sideremus. etsi nomina iam facta sunt: sed uel induci, uel mutari possunt. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 15

QVID agit, obsecro te, Attica nostra? nam triduo ab te nullus acceperam: nec mirum: nemo enim uenerat: nec fortasse caussa fuerat. itaque, ipse quid scriberem, non habebam. quo autem die has Valerio dabam, exspectabam aliquem meorum: qui si uenisset, & a te quid attulisset, uidebam non defuturum, quid scriberem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

NOS cum flumina, & solitudinem sequeremur, quo facilius sustentare nos possemus, pedem e uilla adhuc egressi non possumus: ita magnos, & assiduos imbres habebamus. Illam Academicen σύνταξιν totam ad Varronem traduximus: modo fuit Catuli, Luculli, Hortensij: deinde, quia παρὰ τὸ πρέπον uidebatur, quod erat hominibus non ignota, non illa quidem ἀπαιδευσία, sed in ijs rebus ἀτριψία; simul ac ueni ad uillam, eosdem illos sermones ad Catonem, Brutumq. transtuli. ecce tuae litterae de Varrone. nemini uisa est aptior Αντιόχεια ratio. sed tamen uelim scribas ad me, primum placeat ne tibi aliquid ad illum; deinde, si placebit, hoc nec potissimum. Quid Seruilia, iam ne uenit? Brutus ecquid agit, ecquando? De Caesare quid auditur? Ego ad nonas, quemadmodum dixi. Tu cum Pisone, si quid poterit. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 17

De vi. *exspectabam Roma aliquid. non imperassem igitur aliquid tuis. nunc eadem illa, quid Brutus cogitet, aut si aliquid egit, & quid a Caesare. sed quid ista, quae minus curo? Attica nostra quid agat, scire cupio. etsi tuae litterae (sed iam nimis ueteres sunt) recte sperare iubent. tamen exspecto recens aliquid. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 18

Vides, *propinquitas quid habet. nos uero conficiamus hortos. colloqui uidebamur, in Tusculano cum essem: tanta erat crebritas litterarum. sed id quidem iam erit, ego interea admonitu tuo perfeci sane argutulos libros ad Varronem: sed tamen exspecto, quid ad ea, quae scripsi ad te: primum qui intellexeris eum desiderare a me, cum ipse homo* πολυγραφώτατος *numquam me lacessisset: deinde, quem* ζηλοτυπεῖν: *multo Hortensium minus, aut eos, qui de rep. loquuntur. plane hoc mihi explices uelim: in primis, maneas ne in sententia, ut mittam ad eum, quae scripsi; an nihil necesse putes. sed haec coram. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 19

Commodum *discesserat Hilarus librarius* IV. *kal. cui dederam litteras ad te, cum uenit tabellarius cum tuis litteris pridie datis: in quibus*

illud mihi gratissimum fuit, quod Attica nostra rogat te, ne tristis sis, quodq. tu ἀκίνδυνα esse scribis, Ligarianam, ut uideo, praeclare auctoritas tua commendauit. scripsit enim ad me Balbus, ac Oppius, mirifice se probare, ob eamq. caussam ad Caesarem meam se oratiunculam misisse. hoc igitur idem tu mihi antea scripseras. In Varrone ista caussa me non moueret, ne uiderer φιλένδοξος. sic enim constituebam, neminem includere in dialogos eorum, qui uiuerent: sed, quia scribis & desiderari a Varrone, & magni illum aestimare; eos confeci, & absolui, nescio quam bene, sed ita accurate, ut nihil posset supra: Academicam omnem quaestiones libris quattuor. in eis, quae erant contra ἀκαταληψίαν, praeclare collecta ab Antiocho, Varroni dedi: ad ea ipse respondeo: tu es tertius in sermone nostro. si Cottam, & Varronem fecissem inter se disputantes, ut a te proximis litteris admoneor; meum κωφὸν πρόσωπον esset. hoc in antiquis personis suauiter fit, ut & Heraclides in multis, & nos sex de rep. libris fecimus, sunt etiam de oratore nostri tres, mihi uehemẽter probati. in eis quoque eae personae sunt, ut mihi tacendum fuerit. Crassus enim loquitur, Antonius, Catulus senex, C. Iulius, frater Catuli, Cotta, Sulpicius. puero me hic sermo a me inducitur, ut nullae esse possent partes meae. quae autem his temporibus scripsi, Ἀριστοτέλειον morem habent; in quo sermo ita inducitur ceterorum, ut penes ipsum sit principatus. ita confeci quin-

quinque libros περὶ τελῶν, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, περιπατητικὰ M. Pisoni daremus. ἀζηλότυπον id fore putaram, quod omnes illi aecesserant. haec Academica, ut scis, cum Catulo, Lucullo, Hortensio contuleram. sane in personas non cadebant. erat enim λογικώτερα, quam ut illi de ijs somniasse umquam uiderentur. itaque, ut legi tuas de Varrone, tanquam ἕρμαιον arripui. aptius esse nihil potuit ad id philosophiae genus, quo ille maxime mihi delectari uidetur, easq. partes, ut non sim consecutus, ut superior mea caussa uideatur. sunt enim uehementer πιθανὰ Antiochia: quae diligenter a me expressa, acumen habent Antiochi, nitorem orationis nostrum: si modo is est aliquis in nobis. sed tu, dandos ne putes hos libros Varroni, etiam atque etiam uidebis. mihi quaedam occurrunt: sed ea coram. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

A CAESARE litteras accepi cosolatorias: datas prid. kal. Mai. Hispali. De urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sane scire uelim. Torquato nostra officia grata esse, facile patior: eaq. augere non desinam. De uxore Tuberonis, & priuigna, neque possum iam abdere, (est enim res peruulgata) neque Tuberonem uolo defendere: mirifice est enim φιλαίτιος. theatrum quidem sane bellum habuisti. ego, etsi hoc loco facillime sustentor, tamen te uidere cupio: itaque, ut con

ſtitui, adero: Fratrem credo a te eſſe conuentum, ſcire igitur ſtudeo, quid egeris. De fama nihil ſane laboro. etſi ſcripſeram ad te tunc ſtulte. nihil melius. curandum enim non eſt: atque hoc: in omni uita ſua quęque a recta conſcientia tranſuerſum unguem non oportet diſcedere. uiden', quam φιλοσόφως? an tu nos fruſtra exiſtimas haec in manibus habere? δεδῆχθαι te nollem, quod nihil erat. redeo enim rurſus eodem. quidquam ne me putas curare in toto, niſi ut ei ne deſim? id ago ſcilicet, ut iudicia uidear tenere. μὴ γὰρ αὐτοῖς. uellem tam domeſtica ferre poſſem, quam iſta contemnere. putas autem me uoluiſſe aliquid, quod perfectum non ſit? non licet ſcilicet ſententiam ſuam: ſed, tamen, quae tum acta ſunt, non poſſum non probare: & tamen non curare pulchre poſſum, ſicuti facio. ſed nimium multa de nugis.

CICERO S. D. ATTICO. 21

Ad Hirtium dederam epiſtolam ſane grandem, quam ſcripſeram proxime in Tuſculano huic, quam tu mihi miſiſti, reſcribam alias: nunc alijs malo. Quid poſſum de Torquato, niſi aliquid a Dolabella? quod ſimul ac, continuo ſcietis. exſpectabam hodie, aut ſummum cras ab eo tabellarios: qui ſimul ac uenerint, mittentur ad te. A Quinctio exſpecto. proficiſcens enim e Tuſculano VIII. kal. ut ſcis, miſi ad eum tabellarios. Nunc, ad rem ut redeam, inhibere illud tuum, quod ualde mihi arriſerat,

rat, uehementer displicet. est enim uerbum totum nauticum: quamquam id quidem sciebam; sed arbitrabar sustineri remos, cum inhiberi essent remiges iussi. id non esse eiusmodi didici heri, cum ad uillam nostram nauis appelleretur. non enim sustinent, sed alio modo remigant. id ab ἐποχῆς remotissimum est. quare facies, ut ita sit in libro, quemadmodum fuit. dices hoc idem Varroni, si forte mutauit. nec est melius quidquam, quam ut Lucullus

Sustineat currú, ut bonú saepe agitator, equosque.

semperq. Carneales προβολὴν pugilis, & retentionem aurigae similem facit ἐποχῇ. inhibitio autẽ remigum motum habet, & uehementiorem quidem, remigationis nauem conuertentis ad puppim. uides, quanto hoc diligentius curem, quam aut de rumore, aut de Pollione. De Pansa etiam, si quid certius. credo enim palam factum esse De Critonio, si quid esset. Certe ne de Metello, & Balbino? dic mihi, placet ne tibi primum edere iniussu meo? hoc ne Hermodorus quidem faciebat, is, qui Platonis libros solitus est diuulgare; ex quo λόγοισιν Ἑρμόδωρος. quid illud? rectum ne existimas cuiquam quidquam ante, quam Bruto? cui te auctore προσφωνῶ. scripsit enim Balbus ad me, se a te quinctum de finibus librum descripsisse: in quo non sane multa mutaui, sed tamen quaedam. tu autem commode feceris, si reliquos continueris; ne & ἀδιόρθωτα habeat Balbus, & ἕωλα Brutus. sed haec hactenus: ne uidear περὶ μικρὰ σπουδάζειν. etsi nunc

quidẽ maxima mihi ſunt haec: quid eſt enim aliud? Varroni quidem quae ſcripſit te auctore, ita prope ro mittere, ut iam Romam miſerim deſcribenda. ea ſi uoles, ſtatim habebis: ſcripſi enim ad librarios, ut fieret tuis, ſi uelles, deſcribendi poteſtas. ea uero continebis, quoad ipſe te uideam, quod diligentiſſime facere ſoles, cum a me tibi dictũ ſit. Quo modo autem fugit me, tibi dicere? mirifice Caerellia, ſtudio uidelicet philoſophiae flagrans, deſcribit a tuis. iſtos ipſos de finibus habet; ego autem tibi non firmo. (poſſum falli, ut humanus) a me non habere. numquam enim ab oculis meis abfuerunt. tantum porro aberat, ut binos ſcriberent: uix ſingulos confecerunt. tuorum tamen eo nullum delictum arbitror: idemq. te uolo exiſtimare. a me enim praetermiſſum eſt, ut dicerem eos exire non dum uelle. Hui quã diu de nugis. de re enim nihil habeo, quod loquar. De Dolabella tibi aſſentior. coheredes, ut ſcribis, in Tuſculano. De Caeſaris aduentu, ſcripſit ad me Balbus, non ante kal. Sext. De Attica optime, quod leuius, ac leuius, & quod fert εὐκόλως. Quod autem de illa noſtra cogitatione ſcribis, ĩ qua nihil tibi credo ea, quae noui: ualde probo hominem, domum, facultates: quod caput eſt, ipſum non noui: ſed audio laudabilia de Scrofa. etiam proxime accedit, ſi quid hoc ad rem. εὐγενέστερος eſt etiam, quam pater. coram igitur, & quidem propenſo animo ad probandum. accedit enim, quod patrem, ut ſcire te puto, plus etiam, quam non modo

do tu, sed quam ipse scit, amo, idq. & merito, & iam diu. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

DE VARRONE, *non sine caussa, quid tibi placeat, tam diligenter exquiro. occurrunt mihi quaedam: sed ea coram. te autem ἀσμενέστατα inte xui, faciamq. id crebrius. proximis enim tuis litteris primum, te id non nolle, cognoui. De Marcello, scripserat ad te Cassius antea, τὰ κατὰ μέρος Seruius. rem acerbam. ad prima redeo. Scripta nostra nusquam malo esse, quam apud te, sed ea tam feras dari, cum utrique nostrum uidebitur. ego & librarios tuos culpa libero, neque te accuso, & tamen aliud quiddam ad te scripseram, Caerelliam quaedam habere, quae nisi a te non potuerit. Balbo quidem intelligebam satisfaciendum fuisse: tantum nolebam, aut obsoletum Bruto, aut Balbo incohoatum dari. Varroni, simul ac te uidero, si tibi uidebitur, mittam. quid autem dubitarim, cum uidero te, scies. Attributos quod appellas, ualde probe. Te de praedio auiae exerceri, moleste fero. De Bruto nostro, perodiosum: sed uita fert. mulieres autem uix satis humane, quae inimico animo ferant, cum utraque officio pareat. Tullium scribam, nihil fuit, quod appellares. nam tibi mandassem, si fuisset. nihil enim est apud eum positum nomine uo ti. sed est quiddam apud illum meum. id ego in hac rem statui conferre. itaque & ego recte tibi dixi,*

ubi esset: & tibi ille recte negauit. hoc quoque ipsum continuo adoriamur. locum hominibus non sane probo, quod est desertior: sed habet εὐλογίαν. *uerum hoc quoque, ut censueris; quippe qui omnia. Ego, ut constitui, adero: atque utinam tu quoque eodem die. sin quid; multa enim; utique postridie. etenim coheredes: a queis sini te opprimi, malitia est. Alteris iam litteris nihil ad me de Attica. sed id quidem mihi in optima spe pono. illud accuso, non te, sed illam, ne salutem quidem. at tu & illi, & Piliae plurimam; nec me tamen irasci indicaris. Epistolam Caesaris misi, si minus legisses. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 23

ANTEMERIDIANIS *tuis litteris heri statim rescripsi: nunc respondebo uespertinis. Brutus, mallem, me arcesseret. nam & aequius erat, cum illi iter instaret & subitum, & longum: et mehercule nunc, cum ita simus affecti, ut non possimus plane simul uiuere, (intelliges enim profecto, quo maxime posita sit* συμβίωσις *) facile patiebar, nos potius Romae una esse, quam in Tusculano. libri ad Varronem non morabantur. sunt enim defecti, ut uidisti: tantum librariorum menda tolluntur. de quibus libris scis me dubitasse: sed tu uideris. item, quos Bruto mittimus, in manibus habent librarij. Mea mandata, ut scribis, explica. quamquam ista retentione omnes ait uti Trebatius: quid tu istos putas? nosti domum, quam confice* εὐλόγως. *incredibile*

bile eſt, quam ego iſta non curem. omni tibi aſſeueratione affirmo, quod mihi credas uelim, mihi maiori offenſioni eſſe, quam delectationi, poſſeſſiunculas meas. magis enim doleo, me non habere cui tradam, quam habere, qui utar. atque illud Trebatius ſe tibi dixiſſe narrabat. tu autem ueritus es fortaſſe, ne ego inuitus audirem. fuit id quidem humanitatis: ſed, mihi crede, iam iſta non curo. quare da te in ſermonem, & perſeca, & confice, excita, compella, loquere, ut te cum illa Scaeua loqui putes. ne exiſtimes eos, qui non debita conſectari ſoleant, quod debeatur, remiſſuros. de die tantum uideto, & id ipſum bono modo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVID *eſt, quod Hermogenes mihi Clodius, Andromenem ſibi dixiſſe, ſe Ciceronem uidiſſe Corcyrae? ego enim audita tibi putaram. nil igitur ne ei quidem litterarum? an non uidit? facies ergo ut ſciam. Quid tibi ego de Varrone reſcribam? quattuor* διφθέραι *ſicut in tua poteſtate. quod egeris, id probabo. nec tamen* αἰδέομαι Τρῶας: *quid enim? ſed, ipſi quam res illa probaretur, magis uerebar. ſed quoniam tu ſuſcipis, in alteram aurem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 25

DE RETENTIONE, *reſcripſi ad tuas accurate litteras ſcriptas. conficies igitur, & quidem ſine ulla dubitatione, aut retractatione. hoc fieri*

&

& oportet, & opus est. De Andromene, ut scribis, ita putaram: scisses enim, mihiq. dixisses. Tu tamen ita mihi de Bruto scribis, ut de te nihil. quã do autẽ illum putas? nam ego Romam pridie idus. ita uolui Bruto scribere: sed quoniam tu te legisse scribis, fui fortasse ἀσαφέστερος, me ex tuis litteris intellexisse, nolle eum me quasi prosequendi sui caussa Romam nunc uenire. sed quoniam iá adest meus aduentus; fac quaeso, ne quid eum idus impediant, quo minus suo commodo in Tusculano sit. nec enim ad tabulam eum desideraturus erá. in tali enim negotio cur tu unus non satis es? sed ad testamentũ uolebam: quod iam malo alio die; ne ob eam caussam Romam uenisse uidear. scripsi igitur ad Brutum, iam illud, quod putassem, idibus, nihil opus esse. uelim ergo totum hoc ita gubernes, ut ne minima quidem re ulla Bruti commodum impediamus. Sed quid est tandem, quod perborrescas, quia tuo periculo iubeam libros dare Varroni? etiam nunc, si dubitas, fac, ut sciamus. nihil est enim illis elegantius. uolo Varronem, praesertim cum ille desideret: sed est, ut scis,

δεινὸς ἀνήρ: τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόωτο.

ita mihi saepe occurrit uultus eius, querentis fortasse uel hoc, meas partes in ijs libris copiosius defensas esse, quam suas: quod mehercule intelliges non esse, si quando in Epirum ueneris. nam nunc Alexionis epistolis cedimus: sed tamen ego non despero probatum iri Varroni: & id, quoniam impensam feci-

fecimus in macrocola, facile patior teneri. sed etiã atque etiam dico, tuo periculo fiet. quare, si addubitas, ad Brutum transeamus: est enim is quoque Antiochius. o Academiam uolaticam, & sui similem, modo huc, modo illuc. sed, quaeso, epistola mea ad Varronem ualde ne tibi placuit? male mihi sit, si umquam quidquam tam enitar. at ego ne Tironi quidem dictaui, qui totas περιοχὰς *persequi solet, sed Spintheri syllabatim. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE VIRGILII *parte ualde probo. sic ages igitur. & quidem id erit primum, proximum Clodiae. quod si neutrum metuo, ne turbem, & irruam in Drusum. intemperans sum in eius rei cupiditate, quam nosti. itaque reuoluor identidem in Tusculanum. quiduis enim potius, quam ut non hac aestate absoluatur. Ego, ut tempus est nostrum, locum habeo nullum, ubi facilius esse possim, quam Asturae. sed quia qui mecum sunt, credo, quod maestitiam meam non ferunt, domum properant: etsi poteram remanere, tamen, ut scripsi tibi, proficiscar hinc, ne relictus uidear. quo autem Lanuuio? conor equidem in Tusculanum. sed faciam te statim certiorem. tu litteras conficies. equidem, credibile non est, quantum scribam die: quin etiam noctibus: nihil est enim somni. heri etiam effeci epistolam ad Caesarem: tibi enim placebat. quam non fuit malum scribi, si forte opus esse putares. ut qui*

dem

dem nunc est, nihil sane est necesse mittere. sed id quidem, ut tibi uidebitur. mittam tamen ad te exemplum fortaße Lanuuio, nisi forte Romam; sed cras scies.

CICERO S. D. ATTICO. 27

EPISTOLAM ad Caesarem, nobis uero semper rectissime placuit, ut isti ante legerent. aliter enim fuissemus & in hos inofficiosi, & in nosmet ipsos, si illum offensuri fuimus, paene periculosi. isti autem ingenue. mihiq. gratum, quod, quid sentirent. non reticuerunt: illud uero uel optime, quod ita multa mutari uolunt, ut mihi de integro scribendi caussa non sit. quamquam de Parthico bello quid spectare debui, nisi quod illum uelle arbitrabar? quod enim aliud argumentum epistolae nostrae, nisi κολακία, fuit? an, si ea, quae optima putarem, suadere uoluissem, oratio mihi defuisset? totis igitur litteris nihil opus est. ubi enim ἐπίτευγμα magnum nullum fieri possit, ἀπότευγμα uel non magnum molestum futurum sit; quid opus est παρακινδυνεύειν? praesertim cum illud occurrat, illum, cum antea nihil scripserim, existimaturum, me, nisi toto bello confecto, nihil scripturum fuisse. atque etiam uereor, ne putet, me hoc quasi Catonis μείλιγμα esse uoluisse. quid quaeris? ualde me paenitebat: nec in hac quidem re quidquam magis ut uellem accidere potuit, quam quod σπουδὴ nostra non est probata. incidissemus etiam in illos, in eis in cognatum tuum.

ſed redeo ad hortos. Plane illuc te ire, niſi tuo magno commodo, nolo: nihil enim urget. quidquid erit, operam Faberio uonamus. de die tamen auctionis, ſi quid ſcies. Eum, qui e Cumano uenerat, quod & plane ualere Atticam nunciabat, & litteras ſe habere aiebat, ſtatim ad te miſi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 28

HORTOS *quoniam hodie eras inſpecturus, quid uiſum tibi ſit, cras ſcilicet. De Faberio autem, cum uenerit. De epiſtola ad Caeſarem, iurato mihi crede, non poſſum: nec me turpido deterret, & ſi maxime debeat, quam enim turpis eſt aſſentatio, cum uiuere ipſum turpe ſit nobis? ſed ut coepi, non me hoc turpe deterret: (ac uellem quidem: eſſem enim, qui eſſe debebam) ſed in mentem nihil uenit. nam, quae ſunt ad Alexandrum hominum eloquentium, & doctorum ſuaſiones, uides quibus in rebus uerſentur. adoleſcentem incenſum cupiditate ueriſſimae gloriae, cupientem ſibi aliquid conſilij dari, quod ad laudem ſempiternam ualeret, cohortantur ad decus: non deeſt oratio. ego quid poſſum? tamen neſcio quid e quercu exſculpſeram, quod uideretur ſimile ſimulacri. in eo quod non nulla erant paullo meliora, quam ea, quae fiunt, & facta ſunt, reprehenduntur. quod me minime paenitet. ſi enim perueniſſent iſtae litterae; mihi crede, nos paenitet. quid? tu non uides, ipſum illum Ariſtotelis diſcipulum, ſummo ingenio, ſumma modeſtia, poſtea*

quam rex appellatus sit, superbum, crudelem, immoderatum fuisse? quid, tu hunc de pompa, Quirini contubernalem, his nostris moderatis epistolis laetaturum putas? ille uero potius non scripta desiderat, quam scripta non probet. postremo, ut uolet. abijt illud, quod tum me stimulabat, quod tibi dabam πρόβλημα ἀρχιμήδειον. multo mehercule magis nunc opto casum illum, quam tum timebam, uel quemlibet. Nisi quid te aliud impediet, mihi optato ueneris. Nicias a Dolabella magno opere accersitus, (legi enim litteras) etsi inuito me, tamen eodem me auctore profectus est. Hoc manu mea. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 29

CVM *quasi alias res quaererem de philologis e Nicia, incidimus in Talnam. ille de ingenio nihil nimis: modestum, & frugi. sed hoc mihi non placuit. se scire aiebat ab eo nuper petitã Conificiam, Quincti filiam, uetulam sane, & multarum nuptiarum: non esse probatam mulieribus, quod ita reperirent, rem non maiorem* DCCC. *hoc putaui te scire oportere. De hortis ex tuis litteris cognoui, et Chrysippo, in uilla, cuius insulsitatem bene noram, uideo nihil, aut pauca mutata. balnearia tamen laudat maiora. de minoribus ait hiberna effici posse. tecta igitur ambulatiuncula addenda est: quam ut tãtam faciamus, quantam in Tusculano fecimus, prope dimidio minoris constabit isto loco. ad id autem, quod*

uolu-

uolumus. ἀφίδρυμα, *nihil aptius uidetur, quam lucus, quem ego noram: sed celebritatem nullam tum habebat; nunc audio maximam. nihil est, quod ego malim. hoc* τὸν τύφον μου πρὸς θεῶν προποφόρησον. *Reliquum est. si Faberius nobis nomen illud explicat; noli quaerere, quanti: Othonem uincas uolo. nec tamen insaniturum illum puto: nosse enim mihi hominem uideor. ita male autem audio ipsum esse tractatum, ut mihi ille emptor non esse uideatur: quid enim pateretur? sed quid argumentor? si Faberianum explicas, emamus uel magno: sin minus, ne paruo quidem possumus. Clodiam igitur: a qua ipsa ob eam caussam sperare uideor, quod & multo minoris sunt, & Dolabellae nomen iam expeditum uidetur, ut etiam repraesentatione concludam. De hortis satis. Cras aut te, aut caussam: quam quidem futuram Faberianam: sed si poteris. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO 30

CICERONIS *epistolam tibi remisi. o te ferreum, qui illius periculis non moueris. me quoque accusat. eam epistolam tibi misissem. nam illam alteram de rebus gestis eodem exemplo puto. In Cumanum hodie misi tabellarium. ei dedi tuas ad Vestorium, quas Pharnaci dederas. Commodum ad te miseram Demeam, cum Eros ad me uenit. sed in eius epistola nihil erat noui, nisi, auctionē biduū. ab ea igitur, ut scribis: et uelim, confecto negotio Faberiano: quem quidem negat Eros hodie. cras mane*

ne putat, a te colendus est. iste autem κολακίαι *non longe absunt a scelere. te, ut spero, perendie. Sicunde potes, erues, quid decem legati Mummio fuerunt. Polybius non nominat. ego memini, Albinum consularem, & Sp. Mummium: uideor audisse ex Hortensio, Tuditanum: sed in Libonis annali, XIV annis post praetor est factus Tuditanus, quam consul Mummius. non sane quadrat. uolo aquem Olympiae, aut ubi uisum* πολιτικὸν σύλλογον, *more Dicaearchi, familiaris tui. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 31

V. KAL. *mane accepi a Demea litteras pridie datas, ex quibus aut hodie, aut cras te exspectare deberem. sed, ut opinor, idem ego, qui exspecto tuum aduentum, morabor te. non enim puto tam expeditum Faberianum negotium futurum, etiam si est futurum, ut non habeat aliquid morae. cum po teris igitur: quoniam etiamdum abes. Dicaearchi, quos scribis, libros sane uelim mihi mittas: addas etiam* καταβάσεως. *De epistola ad Caesarē,* κέκριται. *atque id ipsum, quod isti aiunt illum scribere, se, nisi constitutis rebus, non iturum in Parthos; idem ego suadebam in illa epistola; utrum liberet, facere posse, auctore me. hoc enim ille exspectat uidelicet, neque est facturus quidquam, nisi de meo consilio. obsecro, abijciamus ista, & semiliberi saltem simus: quod assequemur & tacendo, & latendo, Sed aggredere Othonem, ut scribis. confice, mi Attice,*

tice, istam rem. nihil enim aliud reperio, ubi & in foro non sim, & tecum esse possim. quanti autem, hoc mihi uenit in mentem. C. Albanius proximus est uicinus. is ∞ iugerum de M. Pilio emit, ut mea memoria est, HS C X V. omnia scilicet nunc minoris: sed accedit cupiditas: in qua, Praeter Othonem, non puto nos ullum aduersarium habituros. sed eum ipsum tu poteris mouere, facilius etiam, si Canium haberes. o gulam insulsam. pudet me patris. rescribes, si quid uoles.

CICERO S. D. ATTICO. 32

ALTERAM *a te epistolam cum hodie accepissem, nolui te una mea contentum. Tu uero age, quod scribis, de Faberio. in eo enim totum est positum id, quod cogitamus. quae cogitatio si non incidisset, (mihi crede istuc, ut cetera) non laborarem. quamobrem, ut facis, (istuc enim addi nihil potest) urge, insta, perfice. Dicaearchi* περὶ ψυχῆς *utrosque uelim mittas, &* καταβάσεως. τριπολιτικὸν *non inuenio, & epistolam eius. quam ad Aristoxenum misit. tres eos libros maxime nunc uellem: apti essent ad id, quod cogito. Torquatus Romae est. iussi, ut tibi daretur. Catulum, & Lucullum, ut opinor, antea. his libris noua prooemia sunt addita, quibus eorum uterque laudatur. eas litteras uolo habeas. & sunt quaedam alia. Et quod ad te de decem legatis scripsi; parum intellexti, credo, quia* διὰ σημείων *scripseram. de C. Tuditano enim quae-*

rebam, quae ex Hortensio audieram fuisse in decem, cum uideo in Libonis praetorem L. Popillio P. Rupilio cos. annis XVI ante, quam praetor factus est, legatus esse potuisset: nisi admodum sero quaestor est factus: quod non arbitror. uideo enim curules magistratus eum legitimis annis perfacile cepisse. Postumium autem, cuius statuam in Isthomo meminisse te dicis, sciebam fuisse. is autem est, qui cum Lucullo fuisse; quem tu mihi addidisti, sane ad illum σύλλογον personam idoneam. uidebis igitur, si poteris, ceteros; ut possumus πομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 33

NEGLIGENTIAM miram. semel ne putas mihi dixisse Balbum, & Faberium, professionem relatam? quin etiam eorum iussu miseram, qui profiteretur: ita enim oportere dicebant. professus est Philotimus libertus. nosti credo librarium: sed scribis, & quidem confectum. Ad Faberium, ut tibi placet, litteras misi. cum Balbo autem puto te aliquid fecisse H. in Capitolio. In Virgilio mihi nulla est δυσωπία. nec enim eius caussa sane debeo: &, si emero, quid erit, quod postulet? sed uidebis, ne is cum sit in Africa, ut Coelius. De nomine tu uidebis, cum Cispio: sed, si Plancus destinat, tum haberes difficultatem. Te ad me uenire uterque nostrum cupit: sed ista res nullo modo relinquenda est. Othonem quod speras posse uinci, sane bene narras, de

de aestimatione, ut scribis, cũ agere coeperimus; etsi nihil scripsit nisi de modo agri. Cum Pisone, si quid poteris. Dicaearchi librum accepi: καταβάσεως exspecto. negotium dederis. reperies ex eo libro, in quo sunt S. C. Cn. Cornelio, & L. cos. De Tuditano autem, quod putas, ἄλογον est, tum illum; quoniam fuit ad Corinthum. non enim temere dixit Hortensius, aut quaestoré, aut tribunum mil. idq. potius fuisse credo. sed tu de Antiocho scire poteris. uide etiam, quo anno quaestor, aut tribunus mil. fuerit: si neutrum, eodem in praefectis, aut contubernalibus fuerit, modo fuerit in eo bello. De Varrone loquebamur: lupus in fabula. uenit enim ad me, & quidem id temporis, ut retinendus esset; sed ego ita egi, ut non sciderem paenulam. memini enim tui: & multi erant, nosq. imparati. qui refert? paullo post C. Capito cum C. Carinate. horum ego uix attigi paenulam: tamen remanserunt. cecidit belle. sed casu sermo a Capitone de urbe augenda, a ponte Muluio Tiberim duci secundum montes Vaticanos, campum Martium tuum aedificari, illum autem campum Vaticanum fieri quasi Martium campum. quid ais? inquam. at ego ad tabulam, ut, si recte possem, Scapulanos hortos. caue facias, inquit: nam ista lex perferetur: uult enim Caesar. Audire me, facile passus sum: fieri autem, moleste fero. sed tu quid ais? quamquam quid quaero? nosti diligentiam Capitonis in rebus nouis perquirendis. non concidit Camilo. facies igitur me

certiorem de idibus. ista enim me res adducebat, eo adiunxeram ceteras: quas consequi tamen biduo, aut triduo post facile potero. te tamen in uia confici minime uolo. quin etiam Dionysio ignosco. De Bruto quod scribis, feci ut ei liberum esset, quod ad me attineret. scripsi enim ad eum heri, idibus Mai. eius opera mihi nihil opus esse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 34

ASTVRAM *ueni* VIII. *kal. Iul. uitandi enim caloris caussa, Lanuuij tres horas acquieueram. tu uelim, si graue non erit, efficias, ne ante nonas mihi illuc ueniendum sit. id potes per Egnatium Maximum. Illud in primis cum Publilio me paene absente conficies: de quo quae fama sit, scribes. id populus curat scilicet. non mehercule arbitror: etenim haec decantata erat fabula: sed complere paginam uolui. quid plura? ipse enim adsum, nisi quid tu prorogas: scripsi enim ad te de hortis. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 35

O REM *indignam: Gentilis tuus urbem auget quam hoc biennio primum uidit: & ei parum magna uisa est, quae etiam ipsum capère potuerit. hac de re igitur exspecto litteras tuas. Varroni, scribis, te, simul ac uenerit. dati igitur iam sunt; nec tibi integrum est: (hui, si scias quanto periculo tuo) aut fortasse litterae meae te retardarunt: sed eas non dum legeras, cum has proximas scripsisti. scire igitur aueo, quo modo res se habeat. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 36

DE *Bruti amore, uestraq. ambulatione; etsi mihi nihil noui affers; sed idem, quod saepe, tamen hoc audio libentius, quo saepius: eoq. mihi iucundius est, quod tu eo laetaris; certiusq. eo est, quod a te dicitur. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO, 37

HAS *alteras hodie litteras. De Xenonis nomine, & de Epiroticis* XL, *nihil potest fieri nec commodius, nec aptius, quam ut scribis. id erat locutus mecum eodem modo Balbus minor. Noui nihil sane, nisi Hirtium cum Quincto acerrime pro me litigasse: omnibus eum locis facere, maximeq. in conuiuijs: cum multa de me, tum redire ad patrem: nihil autem ab eo tam ἀξιοπίστως dici, quam alienissimos nos esse a Caesare: fidem nobis habendam non esse, me uero etiam cauendum, φοβερὸν ἦν, nisi uiderem scire regem, me animi nihil habere. Ciceronem uero meum uexari, sed id quidem arbitratu suo. Laudationem Porciae gaudeo me ante dedisse Leptae tabellario, quam tuas acceperim litteras, eam tu igitur, si me amas, curabis, si modo mittetur, isto modo mittendam Domitio, & Bruto. De gladiatoribus, de ceteris, quae scribis ἀνεμοφόρητα, facis me quotidie certiorem. Velim, si tibi uidetur, appelles Balbum, & Offilium de auctione proscribenda. equidem locutus sum cum Balbo. place-*

bat. puto conscripta habere Offilium omnia. habet & Balbus; sed Balbo placebat, propinquum diem, & Romae: si Caesar moraretur, posse in diem differri. sed is quidem adesse uidetur. totum igitur considera. placet enim Vestorio. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 38

ANTE lucem cum scriberem contra Epicureos, de eodem oleo, & opera exaraui nescio quid ad te, & ante lucem dedi. deinde cum somno repetito, simul cum Sole experrectus essem, datur mihi epistola a sororis tuae filio, quam ipsam tibi misi, cuius est principium non sine maxima contumelia: sed fortasse οὐκ ἐπέστησεν. est autem sic. EGO enim non probo, quidquid non belle in te dici potest. posse uult in me multa dici non belle, sed ea se negat approbare. hoc quidquam potest esse impurius? iam cetera leges, (misi enim ad te) iudicabisque. Bruti nostri quotidianis, assiduisq. laudibus, quas ab eo de nobis hbberi, permulti mihi renunciauerunt, commotum istum, aliquando scripsisti aliquid ad me: credo, & ad te, idq. ut sciam, facies. nam, ad patrem de me quid scripserit, nescio: de matre, quam pie? VOLVERAM, inquit, ut quamplurimum tecum essem, conduci mihi domum: & id ad te scripseram: neglexisti. ita minus multum una erimus. non ego istam domum uidere non possum: qua de caussa, scis. Hanc autem caussam pater odium matris esse dicebat. nunc me iuua, mi Attice, consilio,

lio, πότερον δίχας τεῖχος ὕψιον, id est utrum aperte hominem aspernér, ac respuam; ἢ σκολιαῖς ἀπάταις: ut enim Pindaro, sic δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν, omnino moribus meis illud aptius, sed hoc fortasse temporibus. tu autem, quod ipse tibi suaseris, idem mihi persuasum putato. equidem uereor maxime, ne in Tusculano opprimar. in turba haec essent faciliora. utrum igitur Asturae? quid? Caesar subito. iuua me, quaeso, consilio: utar eo, quod tu decreueris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 39

O INCREDIBILEM uanitatem: ad patrem, domo sibi carendum propter matrem, plenam pietatis. hic autem iam languescit, & ait tibi illum iure iratum. sed utar tuo consilio. σκολιὰ enim tibi uideo placere. Romam, ut censes, ueniam, sed inuitus. ualde enim in scribendo haereo. Brutum, inquis, eadem. scilicet: sed nisi hoc esset, res me ista non cogeret. nec enim inde uenit, unde mallem: neque diu abfuit: neque ullam litteram ad me. sed tamē scire aueo, qualis ei totius itineris sūma fuerit. Libros mihi, de quibus ad te antea scripsi, uelim mittas, & maxime φαίδρου περὶ θεῶν & ΠΠΔΔΔΟC. * Ita ne nunciat Brutus, illum ad bonos uiros ἐγγέλια? sed ubi eos? nisi forte suspendit. hic autem, ut fultum est? ubi igitur φιλοτέχνημα illud tuum, quod uidi in Parthenone? Ahalam, & Brutum. sed quid faciam? illud optime; quod ne is quidem,

qui omnium flagitiorum auctor, bene de nostro. atque ego uerebar, ne etiam Brutus eum diligeret. ita enim significarat iis litteris, quas ad meas. at uellem aliquid degustasse de fabulis. sed coram, ut scribis. etsi quid mihi auctor es, aduolo ne, an maneo? equidem & in libris haereo, & illum hic excipere nolo. ad quem, ut audio, pater hodie ad Saxa Acrimonia. mirum, quam inimicus ibat, ut ego obiurgarem. sed ego ipse κέπφωμα. itaque posthac. tu tamen uide, quid de aduentu meo censeas; & τὰ ὅλα. cras si perspici potuerint, mane statim ut sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 40

EGO *uero Quincto epistolam ad sororem misi. cum ille quereretur filio cum matre bellum, & se ob eam caussam domo cessurum filio diceret; dixi, illum commodas ad matrem litteras, ad te nullas. ille alterum mirabatur: de te autem suam culpam, quod saepe grauiter ad filium scripsisset de tua in illum iniuria. quod autem relanguisse se dicit; ego ei, tuis litteris lectis, σκολιαῖς ἀπάταις significaui me non fore. tum enim mentio Canai. omnino, si id consilium placeret, esset necesse. sed, ut scribis, ratio est habenda grauitatis, & utriusque nostrum idem consilium esse debet: etsi in me grauiores iniuriae, & certe notiores. si uero etiam Brutus aliquid afferet, nulla dubitatio est. sed coram. magna enim res, & multae cautionis. cras igitur, nisi quid a te commotus. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 41

VENIT ille ad me, καὶ μάλα κατηφής. & ego, σὺ δὲ τί σκυθρωπός? rogas? inquit. quod iter instet, & iter ad bellum, idq. tum periculosum, tum etiam turpe. quae uis igitur? inquam. aes, inquit, alienum, & tamen ne uiaticum quidem. hoc loco ego sumpsi quiddam de tua eloquentia: nam tacui. at ille: sed me maxime angit auunculus. quidnam? inquam. quod mihi, inquit, iratus est. cur pateris? inquam. malo enim ita dicere, quam, cur committis? non patiar, inquit: caussam enim tollam. & ego, rectissime quidem: sed, si graue non est, uelim scire, quid sit caussae. quia dum dubitabam, quam ducerem, non satisfaciebam matri, ita ne illi quidem. nunc nihil mi tanti est: faciam, quod uolunt. faeliciter uelim, inquam; teq. laudo, sed quando? nihil ad me, inquit, de tempore, quoniam rem probo. at ego, inquam, censeo, prius, quam proficiscaris, ita patri quoque morem gesseris. faciam, inquit, ut censes. Hic dialogus sic conclusus est. Sed heus tu, diem meum scis esse III. non. Ian? aderis igitur. scripseram iam: ecce tibi, orat Lepidus, ut ueniam (opinor augures nihil habere) ad templum effandum Saturni ἀπόνδου. uidebimus te igitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 41

EGO uero utar prorogatione diei: tuq; humanissime

nissime fecisti, qui me certiorem feceris, atque ita, ut eo tempore acciperem litteras, quo non exspectarem, tuq; ut ab ludis scriberes. sunt omnino mihi quaedam agenda Romae: sed consequemur biduo post. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 43

SVAVES *tuas litteras: etsi acerba pompa: uerumtamen scire omnia non acerbum est, uel de Cotta: populum uero praeclarum, quod propter malum uicinum ne Victoriae quidem plauditur. Brutus apud me fuit: cui quidem ualde placebat, me aliquid ad Caesarem annueram: sed pompam uideret. Tu autem ausus es Varroni dare. exspecto, quid iudicet. quando autem perleget? De Attica probo. est quiddam, etiam animum leuari tum spectatione, tum etiam religionis opinione, & fama. Cottam mihi uelim mittas. Libonem mecum habeo; & habueram ante Cascam. Brutus mihi T. Ligarij uerbis nunciauit, quod appelletur L. Corfidius in oratione Ligariana, erratum esse meum, sed, ut aiunt, μνημονικὸν ἁμάρτημα. sciebam, Corfidium pernecessarium Ligariorum: sed eu uideo ante esse mortuum. da igitur, quaeso, negotium Pharnaci, Antaeo, Saluio, ut id nomen ex omnibus libris tollatur. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 44

FVIT *apud me Lamia post discessum tuum, episto-*

epistolamq. ad me attulit missam sibi a Caesare: quae quamquam ante data erat, quam ille Diochari nae, tamen plane declarabat, illum ante ludos Romanos esse uenturum: in qua extrema scriptum erat, ut ad ludos omnia pararet, ne ue committeret, ut frustra ipse properasset. prorsus ex his litteris non uidebatur esse dubium, quin ante eam diem uenturus esset: idemq. Balbo, cum eam epistolam legisset, uideri Lamia dicebat. Dies feriarum mihi additos uideo, sed quam multos, fac, si me amas, sciam. de Babio poteris, & de altero uicino Egnatio. Quod me hortaris, ut eos dies consumam in philosophia explicanda: currentem tu quidem: sed cum Dolabella uiuendum esse istis diebus uides. quod nisi me Torquati caussa teneret; satis erat dierum, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Lamia quidem a Balbo, ut uidebatur, audiuerat, multos nummos domi esse numeratos, quos oporteret quamprimum diuidi: magnum pondus argenti: auctionem, praeter praedia, primo quoque tempore fieri oportere. scribas ad me uelim, quid tibi placeat. equidem, si ex omnibus esset eligendum, nec diligentiorem, nec officiosiorem facile delegissem Vestorio; ad quem accuratissimas litteras dedi: quod idem te fecisse arbitror. mihi quidem hoc satis uidetur. tu quid dicis? unum enim pungit, ne negligentiores esse uideamur. exspectabo igitur tuas litteras. Vale.

CI-

CICERO S. D. ATTICO. 45

POLLEX *quidem, ut dixerat, ad idus Sext. ita mihi Lanuuij pridie iduum praesto fuit. sed plane pollex, non index. cognosces igitur ex ipso. Balbum conueni: (Lepta enim de sua ui in curatione laborans, me ad eum perduxerat) in eo autem Lanuuino, quod Lepido tradidit. ex eo hoc primum. Paulò ante acceperá eas litteras, in quibus magnopere confirmat, ante ludos Romanos. legi epistolam. multa de meo Catone: quem saepissime legendo, se dicit copiosiorem factum; Bruti Catone lecto, se sibi uisum disertú. Ex eo cognoui cretionem Cluuij, (o Vestorium neglıgentem) liberam, testibus praesentibus sexaginta duobus. metuebam, ne ille arcessendus esset: nunc mittendum est, ut meo iussu cernat. idem igitur Pollex. Etiam de hortis Cluuianis egi cum Balbo. liberalius: se enim statim ad Caesarem scripturum. Cluuium autem a T. Hordeonio legare & Terentiae HS ↀↀↀ, & sepulcro, multisq. rebus, nihil a nobis. subaccusa quaeso Vestorium. quid minus probandum, quam Plotium unguentarium per suos pueros omnia tanto ante Balbo, illum mihi ne per meos quidem? De Cosinio doleo. dilexi hominem. Quincto delegabo, si qui aeri meo alieno superabit, & emptionibus; ex quibus mihi etiam aes alienum faciendum puto. De domo Arpini nihil scio. Vestorium, nil est, quod accuses. iam enim obsignata hac epistola, noctu tabellarius*

bellarius noster uenit, & ab eo litteras diligenter scriptas attulit, & exemplum testamenti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 46

POSTEA QVAM *abs te Agamemno, non ut uenirem, (nam id quoque fecissem, nisi Torquatus esset) sed ut scriberem, tetigit; omisi ea, quae manibus habebam, abieci; quod iusseras, edolaui. Tu uelim e Pollice cognoscas rationes nostras sumptuarias. turpe est enim nobis, illum, qualiscumque est, hoc primo anno agere: post moderabimur diligentius. Idem Pollex remittendus est, ut ille cernat. Plane Puteolos non fuit eundum, cum ob ea, quae ad te scripsi, tum quod Caesar adest. Dolabella scribit, se ad me postridie iduum. o magistrum molestum. Lepidus ad me heri uesperi litteras misit Antio. nam ibi erat. habet enim domum, quam nos uendidimus. rogat magnopere, ut sim kalendis in senatu: me & sibi, & Caesari uehementer gratum esse facturum. puto equidem nihil esse. dixisset enim tibi fortasse aliquid Oppius: quoniam Balbus est aeger: sed tamen malim uenire frustra, quam desiderari, si opus esset: moleste ferrem postea: itaque hodie Antij, cras ante meridiem domi. tu uelim, nisi te impediuisti, apud nos pridie kal. cum Pilia. Te spero tum Publilio confecisse. equidem kalendis in Tusculanum recurram. me enim absente omnia cum illis transigi malo. Quincti fratris epistolam ad te misi,*

non

non satis humanè. illam quidem respondentem meis litteris, sed tamen quod tibi satis sit, ut equidem existimo. tu uidebis. Heri nescio quid in strepitu uideor exaudisse, cùm diceres te in Tusculanum uenturum: quod utinam, iterum utinam, tuo tamen commodo. Lepta me rogat, ut, si quid sibi opus sit, accurram. mortuus enim Babulius. Caesar opinor ex uncia: etsi nihil adhuc: sed Lepta ex triente. ueretur autem, ne non liceat tenere hereditatem, ἀλόγως omnino, sed ueretur tamen. is igitur si acciderit, accurram: sin minus, haud ante, quam necesse erit. Tu Pollicem, cùm poteris.

CICERO S. D. ATTICO. 47

LAVDATIONEM *Porciae tibi misi correctam: ac eo properaui, ut, si forte aut Domitio filio, aut Bruto mitteretur, haec mitteretur. id, si tibi erit commodum, magnoperè cures uelim. & uelim M. Varronis, & Lollij mittas laudationem, Lollij utique. nam illam legi: uolo tamen regustare. quaedam enim uix mihi credo legisse. Atticae primum salutem, quam quidem ruri esse arbritror. multam igitur salutem & Piliae. De Tigellio, si quid noui: qui quidem, ut mihi Gallus Fabius scripsit, μέμψιν ἀναφέρει mihi quandam iniquissimam, me Phameae defuisse, cum eius caussam recipissem: quam quidem receperam contra pueros Octauios Cn. F. non libenter: sed Phameae caussam uolebam. erat enim si meministi, in consulatus petitone per te mihi pollicitus,*

tus, si quid opus esset: quod ego perinde tuebar, ac si usus essem. is ad me uenit, dixitq. iudicem operam dare sibi cōstituisse ea die ipso, quo de Sextio nostro lege Pompeia in concilium iri necesse erat. scis enim dies illorum iudiciorum praestitutos fuisse. respondi non ignorare eum, quid ego deberem Sextio: quem uellet alium diem si sumpsisset, me ei non defuturum. ita tum ille discessit iratus. puto me tibi narrasse. non laboraui scilicet, nec hominis alieni iniustissimam iracundiam mihi curandum putaui. Gallo autem narraui, cum proxime Romae fui, quid audißem, neque nominaui Balbum minorem. habuit suum negotium Gallus, ut scribit. ait illum, me animi conscientia, quod Phameam destituissem, de se suspicari. quare tibi hactenus mando, de illo nostro, si quid poteris, exquiras: de me ne quid labores. est bellum, aliquem libenter odisse, & quemadmodum non omnibus seruire. etsi mehercule, ut tu intelligis, magis mihi isti seruiunt: si obseruare seruire est.

CICERO S. D. ATTICO. 48

ADMONITVS *quibusdam tuis litteris, ut ad Caesarem uberires litteras mitterem, institueram, cum mihi Balbus nuper, in Lanuuino dixisset se, et Oppium scripsisse ad Caesarem, me legisse libros contra Catonem, & uehementer probasse: conscripsi de his ipsis libris epistolam Caesari, quae deferretur ad Dolabellam: sed eius exemplum misi ad Oppium,*

pium, & Balbum; ſcripſiq. ad eos ut tum deferri ad Dolabellam iuberent meas litteras, ſi ipſi exemplum probaſſent, ita mihi reſcripſerunt, nihil umquam ſe legiſſe melius: epiſtolamq. meam iuſſerunt dari Dolabellae. Veſtorius ad me ſcripſit, ut iuberē mancipio dari ſeruo ſuo pro mea parte Petreio cuidam fundum Brinnianum, ut ipſe ei Puteolis recte mancipio dare poſſet. eum ſeruum, ſi tibi uidebitur, ad me mittes. opinor enim ad te etiam ſcripſiſſe Veſtorium. De aduentu Caeſaris idem, quod a te, mihi ſcriptum eſt ab Oppio, & Balbo, Miror te nihil dum cum Tigellio, uel ut hoc ipſum, quantum acceperit. prorſus aueo ſcire: nec tamen floccifacio. Quaeris, quid cogitem de obuiam itione: quid cenſes, niſi Alſium? & quidem ad Murenam de hoſpitio ſcripſeram: ſed opinor cum Matio profectum. Salluſtius igitur urgebitur. Scripto iam ſuperiore uerſiculo, Eros mihi dixit, ſibi Murenam liberaliſſime reſpondiſſe. eo igitur utamur. nam Silius culcitras non habet. Dida autem, opinor, hoſpitibus totam uillam conceſſit.

CICERO S. D. ATTICO. 49

Ad *Caeſarem quam miſi epiſtolam, eius exemplum fugit me tum tibi mittere. nec id fuit, quod ſuſpicaris, ut me puderet tui; ne ridicule Micillus. nec mehercule ſcripſi aliter, ac ſi πρὸς ἴσον ὅμοιον[que] ſcriberem. bene enim exiſtimo de illis libris, ut tibi coram. itaque ſcripſi & ἀκολακεύτως, et tamē ſic, ut nihil*

hil eum existimem lecturum libentius. De Attica, nunc demum mihi est exploratum. itaque ei deintegro gratulare. Tigellium totum mihi, & quidem quamprimum: nam pendeo animi. Narrabo tibi. Quinctus cras; sed ad me, an ad te, nescio. mihi scripsit, Romam VIII. *kal. sed misi, qui inuitaret. etsi hercle iam Romam ueniendum est; ne ille ante aduolet. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO, 50

HOSPITEM *mihi tam grauem* ἀμεταμέλητον. *fuit enim periucunde. sed cũ secũdis Saturnalibus ad Philippum uesperi uenisset, uilla ita completa militibus est, ut uix triclinium, ubi cenaturus ipse Caesar esset, uacaret: quippe hominum* ∞ ∞. *sane sum commotus, quid futurum esset postridie. ac mihi Barba Cassius subuenit: custodes dedit: castra in agro: uilla defensa est. ille tertijs Saturnalibus apud Philippum ad horam* VII. *nec quẽquam admisit. rationes opinor cum Balbo. inde ambulauit in litore. post horam* VIII. *in balneum. tũ audiuit: de Mamurra non mutauit. unctus est, accubuit,* ἐμετικὴν *agebat: itaque & edit, & bibit* ἀδεῶς, *& iucunde: opipare sane, & apparate: nec id solum, sed bene, cocto, condito, sermone bono, si quaeris, libenter. praeterea tribus triclinijs accepti* περὶ αὐτὸν *ualde copiose. libertis minus lautis, seruisq. nihil defuit: nam lautiores eleganter accepti. quid multa? homines uisi sumus: hospes tamen non is, cui*

diceres: amabo te, eodem ad me cum reuertere. semel satis est. σπουδαῖον οὐδὲν in sermone, φιλόλογα multa. quid quaeris? delectatus est, & libenter fuit. Puteolis se aiebat unum diem fore, alterum ad Baias. Habes hospitium, siue ἐπισταθμείαν. odiosam mihi duxi, non molestam Ego paullisper hic, deinde in Tusculanum. Dolabellae uillam cum praeteriret, omnis armatorum copia dextra sinistra ad equum, nec usquam alibi. hoc ex Nicia. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XIV.

CICERO S. D. ATTICO.

DIVERTI ad illum, de quo tecum mane. nihil perditius: explicari rem non posse. etenim, si ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? quid quaeris? periisse omnia aiebat. quod haud scio an ita sit. uerum ille gaudens. affirmatq. minus diebus XX tumultum Gallicum. in sermonem se post idus Mart. praeterquam Lepidi, uenisse nemini: ad summam, non posse istaec sic abire. o prudentem Oppium, qui nihilo minus illum desiderat, sed loquitur nihil, quod quemquam bonum offendat. Sed haec hactenus. Tu, quaeso, quidquid noui, (multa autem exspecto) scribere ne pigrere. in his, de Sexto, satis ne certum; maxime autem de Bruto nostro: de quo quidem ille, ad quem diuerti, Caesarem solitum dicere: Magni refert, hic quid uelit, sed, quidquid uult, ualde uult: idq. eum animaduertisse, cum pro Deiotaro Niceae dixerit: ualde uehementer eum uisum, & libere dicere. atque etiam (ut enim quidque succurrit, libet scribere) proxime, cum Sextij rogatu apud eum fuisse, exspectaremq. sedens, quoad uocarer, dixisse eum: Ego du-

bitem, quin summo in odio sim, cum M. Ciceronē sedeat, nec suo commodo me conuenire possit? atqui, si quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito, quin me male oderit. Haec, & eiusmodi multa sed ad propositum. Quidquid erit, non modo magnum, sed etiam paruum, scribes. equidem nihil inter mittam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

DVAS *a te accepi epistolas heri. ex priore theatrum, Publiumq; cognoui, bona signa consentientis multitudinis. plausus uero L. Cassio datus etiam facetus mihi quidem uisus est. Altera epistola de Madro scripta. apud quem nullum* σαλάκωμα, *ut putas. processi enim, sed minus diu: eius sermone enim sum retentus. Quod autem ad te scripseram, obscure fortasse, id eiusmodi est. aiebat, Caesarem secum, quo tempore, Sextij rogatu, ueni ad eum, cum exspectarem sedens, dixisse: ego nunc tam sim stultum, ut hunc ipsum, facilem hominem, putem mihi esse amicum, cum tam diu sedens meum commodum exspectet? Habes igitur* φαλάκρωμα, *inimicissimum otij, id est Bruti. In Tusculanum hodie, Lanuuij cras, inde Asturae cogitabam. Piliae paratum est hospitium: sed uellem Atticam. uerum tibi ignosco, quarum utrique salutem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

TRANQVILLAE *quidem tuae litterae: quod*

utinam diutius: nam Matius posse negabat: Ecce autem structores nostri frumentum profecti, cum inanes redissent, rumorem ad afferunt magnum, Romae domum ad Antonium frumentum omne portari: πανικὸν certe: scripsisses enim. Corumbus Balbi nullus adhuc: & mihi notum nomen. bellus enim esse dicitur architectus. Ad obsignandum tu adhibitus non sine caussa uideris. uolunt enim nos ita putare: nescio, cur non animo quoque sentiant. sed quid haec ad nos? odorare tamen Antonij διάτηξιν: quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quam quidquam mali cogitare. tu, si quid πραγματικὸν habes, scribe: sin minus, populi ἐπισημασίαν & minorum dicta perscribito. Tiliae, & Atticae salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

NVNC *quid putas me Lanunij? at ego te istic quotidie aliquid noui suspicor. tument negotia. nam cum Matius, quid censes ceteros? equidem doleo, quod numquam in ulla ciuitate accidit, non una cum libertate remp. recuperatam. horribile est, quae loquantur, quae minitentur. ac uereor Gallica etiam bella, ipse Sextus quo euadat. sed omnia licet concurrant, idus Martiae consolantur. nostri autem ἥρωες, quod per se ipsos confici potuit, gloriosissime, & magnificentissime confecerunt. reliquae res opes, & copias desiderant; quas nullas habemus. Haec ego ad te, ut, si quid noui, (nam quotidie aliquid exspecto)*

confestim ad me: & , si noui nihil, nostro more tamen ne patiamur intermitti litterulas, equidem non committam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

SPERO *tibi iam esse, ut uolumus; quoniam quidem ἐσίγησας, quam leuiter commotus esses: sed tamen uelim scire, quid agas. Signa bella, quod Caluena moleste fert, se suspectum esse Bruto illa signa non bona, si cum signis legiones ueniunt e Gallia: quid tu illas putas, quae fuerunt in Hispania? non ne idem postulaturas? quid eas, quas Annius transportauit? Caninium uolui, sed μνημονικὸν ἁμάρτημα, ab aleatore φυρμὸς πολύς. nam ista quidem Caesaris libertorum coniuratio facile opprimeretur, si recta saperet Antonius. Meam stultam uerecundiam, qui legari noluerim ante res prolatas, ne deserere uiderer hunc rerum tumorem: cui certe si possem mederi, deesse non deberem: sed uides magistratus: siquidem illi magistratus: uides tamen tyranni satellites in imperijs: uides eiusdem exercitus, uides in latere ueteranos: quae sunt ἀρίστα omnia: eos autem, qui orbis terrae custodijs non modo septi, uerum etiam magni esse debebát, tantummodo laudari, atque amari, sed parietibus contineri. atque illi quoquo modo beati, ciuitas misera. Sed uelim scire, quid aduentus Octauij, num qui concursus ad eum, num quae νεωτερισμοῦ suspicio. non puto equidem: sed tamen, quidquid est, scire cupio. Haec scripsi ad te proficiscens Astura, III. id. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 6

PRID. *id. Fundis accepi tuas litteras cenans. primum igitur, melius esse: deinde, meliora te nuntiare. Odiosa illa enim fuerant, legiones uenire. Nam de Octauio susq. deque. Exspecto, quid de Mario: quem quidem ego sublatum rebar a Caesare. Antonij colloquium cum heroibus nostris pro re nata non incommodum: sed tamen adhuc me nihil delectat praeter idus Mart. nam quoniam Fundis sum cum Ligure nostro, discrucior, Sextilij fundum a Verberone Curtilio possideri. quod cum dico, de toto genere dico. quid enim miserius, quam ea nos tueri, propter quae illum oderamus? etiam ne consules, & tribunos pl. in biennium, quos ille uoluit? nullo modo reperio, quemadmodum possim* πολιτεύεσθαι. *nihil enim tam* σόλοικον, *quam* τυραννοκτόνους *in caelo esse, tyranni facta defendi. sed uides consules: uides reliquos magistratus; si isti magistratus: uides languorem bonorum. exultant laetitia in municipijs. dici enim non potest, quantopere gaudeant, ut ad me concurrant, ut audire cupiant uerba mea de re: nec ulla interea decreta. sic enim* πεπολιτεύμεθα, *ut uictos metueremus. Haec ad te scripsi appositâ secunda mensa. plura, &* πολιτικώτερα *postea: & tu, quid agas, quidq. agatur.*

CICERO S. D. ATTICO. 7

POSTRIDIE *id. Paullum Caietae uidi. is mi-*

bi de Mario, & de rep. alia quaedam ſane peſſima. a te ſcilicet nihi: nemo enim meorum. ſed Brutum noſtrum audio uiſum ſub Lanuuio. ubi tandem eſt futurus? nam cum reliqua, tum de hoc ſcire aueo omnia. Ego e Formiano exiens XVII. *kal. ut inde altero die in Puteolanum, ſcripſi haec. A Cicerone mihi litterae ſane πεπινωμέναι & bene lõgae. cetera autem uel fingi poſſunt: πῖνος litterarum ſignificat doctiorem. nunc magnopere a te peto, de quo ſum nuper tecum locutus, ut uideas, ne quid ei deſit. id cum ad officium noſtrum pertinet, tum ad exiſtimationem, & dignitatem: quod idem intellexi tibi uideri omnino. ſi ergo eſt, uolo menſe Quinctili in Graeciam. ſunt omnia faciliora. ſed cum ſint ea tempora, ut certi nihil eſſe poſſit, quid honeſtum mihi ſit, quid liceat, quid expediat: quaeſo, da operam, ut illum quamhoneſtiſſime, copioſimeq. tueamur. haec, & cetera, quae ad nos pertinebunt, ut ſoles, cogitabis, ad meque, aut quod ad rem pertineat, aut, ſi nihil erit, quod in buccam uenerit, ſcribes. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

TV ME *iam rebare, cum ſcribebas, in agris eſſe noſtris: at ego accepi* XVII. *kal. in diuerſoriolo Sinueſſano tuas litteras. De Mario probe. etſi doleo L. Craſſi nepotem. Optime, tam etiam Bruto noſtro probari Antonium. nam quod Iuniam ſcribis moderate, & amice ſcriptas litteras attuliſſe:*

se.: mihi Paullus dedit ad se a fratre missas, quibus in extremis erat, si insidias fieri, se id certis auctoribus comperisse. hoc nec mihi placebat, & multo illi minus. Reginae fuga mihi non molesta: sed, Clodia quid egerit, scribas ad me uelim. De Byzantijs curabis, ut cetera: & Pelopem ad te arcesse. Ego, ut postulas, Baiana negotia, chorumq. illum, de quo scire uis, cum perspexero, tum scribam, ne quid ignores. Quid Galli, quid Hispani, quid Sextus agat, uehementer exspecto. ea scilicet tu declarabis, qui cetera. Nauseolam tibi tum caussam otij dedisse, facile patiebar. uidebar enim mihi, legenti tuas, requiesse paullisper. De Bruto semper ad me omnia perscribito, ubi sit, quid cogitet: quem quidem ego spero iam tuto uel solum tota urbe uagari posse. ueruntamen. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

De *rep. multa cognoui ex tuis litteris: quas quidem multiiuges accepi uno tempore a Vestorij liberto. ad ea autem, quae requiris, breui respondebo. Primum, uehementer me Cluuiana delectant. Sed, quod quaeris, quid arcesserim Chrysippum: tabernae mihi duae corruerunt, reliquae rimas agunt: itaque non solum inquilini, sed mures etiam migrauerunt. hanc ceteri calamitatem uocant, ego ne incommodum quidem. o Socrates, o Socratici uiri, numquam uobis gratiam referam. dii immortales, quam mihi ista pro nihilo. sed tamen ea ratio aedificandi*

candi initur, consiliario quidem, & auctore Vestorio, ut hoc damnum quaestuosum sit. Hic turba magna est, eritque, ut audio, maior: duo quidem quasi designati consules. o dij boni, uiuit tyrannis. tyrannus occidit? eius interfecti morte laetamur, cuius facta defendimus? itaque quam seuere nos M. Curtius accusat: ut pudeat uiuere: neque iniuria. nam mori millies praestitit, quam haec pati, quae mihi uidentur habitura etiam uetustatem. & Balbus hic est, multumq. mecum: ad quem a Vetere litterae, datae pridie kal. Ian. cum a se Caecilius circumsideretur, & iam teneretur, uenisse cum maximis copijs Pacorum Parthum: ita sibi esse eum ereptum, multis suis amissis: in qua re accusat Volcatium. ita mihi uidetur bellum illud instare. sed Dolabella, & Nicias uiderint. idem Balbus meliora de Gallia: XXI. die litteras habebat: Germanos, illasq. nationes, re audita de Caesare, legatos misisse ad Aurelium, qui est praepositus ab Hirtio, se, quod imperatum esset, esse facturos. quid quaeris? omnia pleua pacis, aliter ac mihi Caluena dixerat.

CICERO S. D. ATTICO. 10

ITA *ne uero? hoc meus, & tuus Brutus egit, ut Lanuuij esset? ut Trebonius itineribus deuijs proficisceretur in prouinciā? ut omnia facta, scripta, dicta, promissa, cogitata Caesaris plus ualerēt, quam si ipse uiueret? meministi ne clamare, illo ipso primo Capitolino die senatum in Capitolium a praetoribus uocari?*

cari? dij immortales, quae tu opera effici potuerunt, laetantibus omnibus bonis, etiã sat bonis, fractis latronibus. Liberalia tu accusas. quid fieri tũ potuit? iam pridem perieramus. meministi ne te clamare, caussam perisse, si funere elatus esset? at ille etiam in foro combustus, laudatusq. miserabiliter: seruique, & egentes in tecta nostra cum facibus immissi. quae deinde? ut audeant dicere, tunc contra Caesaris nutum? haec, & alia ferre non possum. itaque γῆν πρὸ γῆς cogito. Tua tamen ὑπηνέμιος nausea iam ne plane abijt? mihi quidem ex tuis litteris coniectanti ita uidebatur. redeo ad Thebassos, Sceuas, Frangones. hos tu existimas confidere, se illa habituros, stantibus nobis? in quibus plus uirtutis putarunt, quam experti sunt. pacis isti scilicet amatores, & non latrocinij auctores; at ego cum tibi de Curtilio scripsi, Sextilianoq. fundo, scripsi de Censorino, de Messalla, de Planco, de Postumio, de genere toto. melius fuit perisse illo interfecto, quod numquam accidisset, quam haec uidere. Octauius Neapolim uenit XIV. kal. ibi eum Balbus mane postridie: eodemq. die mecum in Cumano: illum hereditatem aditurum. sed, ut scribis, ῥιξόθεμιν magnam cum Antonio. Buthrotia mihi tua res est, ut debet, eritq. curae. Quod quaeris, iam ne ad centena Cluuianum: aduentare uidetur: sed primo anno LXXX. detersimus. Quinctus pater ad me grauia de filio, maxime quod matri nunc indulgeat, cui antea bene merenti fuerit inimicus. ar

dentes in eum litteras ad me misit. ille autem quid agat, si scis, neque dum Roma es profectus, scribas ad me uelim, & hercule si quid aliud. uehementer delector tuis litteris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

NVDIVS *tertius dedi ad te epistolam longiorem: nunc ad ea, quae proxime. Velim mehercule, Asturae Brutus.* ἀκολασίαν *istorum scribis. an censebas aliter? equidem etiam maiora exspecto. cum equidem concionem lego, De tanto uiro, de clarissimo ciue, ferre non queo. etsi ista iam ad risum. sed memento: sic alitur consuetudo perditarum concionum: ut nostri illi, non heroes, sed dij, futuri quidem in gloria sempiterna sint, sed non sine periculo quidem. uerum illis magna consolatio, conscientia maximi, & clarissimi facti: nobis quae? qui, interfecto rege, liberi non sumus. sed haec fortuna uiderit, quoniam ratio non gubernat. De Cicerone, quae scribis, iucunda mihi sunt: uelim sint prospera. quod uero curae tibi est, ut ei suppeditetur ad usum, & cultum copiose; per mihi gratum est; idq. ut facias, te etiam rogo. De Buthrotijs, & tu recte cogitas, & ego non dimitto istam curam: suscipiam omnem etiam actionem; quam uideo quotidie faciliorem. De Cluuiano, quoniam in re mea me ipsum diligentia uincis, res ad centena perducitur. ruina rem non fecit deteriorem, haud scio an iam fructuosiorem. Hic mecum Bal-*

bus.

bus, Hirtius, Pansa, modo uenit Octauius, et quidem in proximam uillam Philippi, mihi totus deditus. Lentulus Spinther hodie apud me: cras mane uadit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

O MI *Attice, uereor, ne nobis idus Martiae nihil dederint praeter laetitiam, & odij poenam, ac doloris. quae mihi istinc afferuntur? quae hic uideo?* ὢ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. *Scis quam diligam Siculos, & quam illam clientelam honestam iudicem. multa illis Caesar, neque me inuito. etsi Latinitas erat non ferenda: uerumtamen. ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitijs latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei, uiuo illo, mentio nulla. Quid? Deiotari nostri caussa non similis? dignus ille quidem omni regno, sed non per Fuluiam. sexcenta similia. uerum illuc refero. tam claram, tamq. testatam rem, tamq. iustam Buthrotiam non tenebimus aliqua ex parte? & eo quidem magis, quo ista plura. Nobiscum hic perhonorifice, & amice Octauius: quem quidem sui Caesarem salutabant, Philippus non: itaque ne nos quidem: quem nego posse bonum ciuem: ita multi circumstant, qui quidem nostris mortem minitantur. negăt haec ferri posse. quid censes, cum Romam puer uenerit, ubi nostri liberatores tuti esse non possunt? qui quidem semper erunt clari, conscientia uero facti sui etiam beati: sed nos, nisi*

si me falli, iacebimus. itaque exire queo; ubi nec Pelopidarum, inquit, haud amo uel hos designatos; qui etiam declamare me coegerunt; ut ne apud aquas quidem aquiescere liceret. sed hoc meae nimiae facilitatis. nam id erat quondam quasi necesse: nunc, quoquo modo se res habet, non est item, quam dudum. Nihil habeo, quod ad te scribam: scribo tamen, non ut delecter meis litteris, sed ut eliciam tuas. tu, si quid erit de ceteris, de Bruto utique quidquid. Haec conscripsi x. kal. accubans apud Vestorium, hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis satis exercitatum.

CICERO S. D. ATTICO. 13

SEPTIMO *denique die litterae mihi redditae sunt, quae erant a te XIII. kal. datae: quibus quaeris, atque etiam me ipsum nescire arbitraris, utrum magis tumulis, prospectuque, an ambulatione ἀλε-τενῆ delecter. est mehercule, ut dicis, utriusque loci tanta amoenitas, ut dubitem, utra anteponenda sit.*

ἀλλὰ οὐδ' αὐτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν,
Ἀλλὰ λίην μέγα πῆμα διοτρεφὲς εἰσορόωντες.
Δείδιμεν. ἐνδοίῃ δὲ σαωσέμεν ἢ ἀπολέσθαι.

quamuis enim tu magna, et mihi iucunda scripseris de D. Bruti aduentu ad suas legiones; in quo spem maximam uideo: tamen, si est bellum ciuile futurum, quod certe erit, si Sextus in armis permanebit, quem permansurum esse certo scio; quid nobis faciendum est, ignoro. neque enim iam licebit, quod

Caesaris

Caesaris bello licuit, neque huc, neque illuc. quemcumque enim haec pars perditorum laetatum morte Caesaris putabit, (laetitiam autem apertissime tulimus omnes) hunc in hostium numero habebit. quae res ad caedem maximam spectat. restat, ut in castra Sexti, aut, si forte, Bruti nos conferamus. res odiosa, & aliena nostris aetatibus, & incerto exitu belli: & nescio quo pacto tibi ego possim, mihi tu dicere

Τέκνον ἐμὸν, οὔ τοι δέδοται πολεμήϊα ἔργα,
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο.

sed haec fors uiderit, ea, quae talibus in rebus plus, quam ratio, potest. nos autem id uideamus, quod in nobis ipsis esse debet, ut, quidquid acciderit, fortiter, & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus; nosq. cum multum litterae, tum non minimum idus quoque Martiae consolentur. Suscipe nunc meam deliberationem, qua sollicitor. ita multa ueniunt in mentem in utramque partem. Proficiscor, ut constitueram, legatus in Graeciam: caedis impendentis periculum non nihil uitare uideor, sed casurus in aliquam uituperationem, quod reip. defuerim tam graui tempore. sin autem mansero; equidem uideo in discrimine, sed accidere posse suspicor, ut prodesse possim reip. Iam illa consilia priuata sunt, quod sentio ualde esse utile ad confirmationem Ciceronis, me illuc uenire. nec alia caussa profectionis mihi ulla fuit, cum consilium cepi legari ab Caesare. tota igitur hac de re, ut soles, si quid

quid ad me pertinere putas, cogitabis. Redeo nunc ad epistolam tuam. scribis enim esse rumores, me, ad lacum quod habeo, uenditurum, minusculam uero uillam utique Quincto traditurum, uel impenso pretioso, quo introducatur, ut tibi Quinctus F. dixerit, dotata Aquillia. ego uero de uenditione nihil cogito, nisi quid, quod magis me delectet, inuenero. Quinctus autem de emendo nihil curat hoc tempore: satis enim torquetur debitione dotis: in qua mirificas Q. Egnatio gratias agit: a ducenda autem uxore sic abhorret, ut quidquam libero lectulo neget esset iucundius. Sed haec quoque hactenus. redeo enim ad miseram, seu nullam potius remp. M. Antonius ad me scripsit de restitutione Sex. Clodij: quam honorifice, quod ad me attinet, ex ipsius litteris cognosces: misi enim tibi exemplum: quam dissolute, quam turpiter, quamq. perniciose, ut non numquam Caesar desiderandus esse uideatur, facile existimabis. quae enim Caesar numquam neque fecisset, neque passus esset, ea nunc ex falsis eius commentarijs proferuntur. ego autem Antonio facillimum me praebui. etenim ille, quoniam semel induxit animum, sibi licere quod uellet, fecisset nihilo minus me inuito. itaque mearum quoque litterarum misi tibi exemplum. Antonius consul S. D. Ciceroni. Occupationibus est factum meis, & subita tua profectione, ne tecum coram de hac re agerem. quam ob caussam uereor, ne absentia mea leuior sit apud te. quod si bonitas

nitas tua responderit iudicio meo, quod semper habui de te; gaudebo. A Caesare petij, ut Sex. Clodium restitueret: impetraui. erat mihi in animo etiam tum sic uti beneficio eius: si tu concessisses. quo magis laboro, ut tua uoluntate id per me facere nunc liceat. quod si duriorem te eius miserae, & afflictae fortunae praebes; non contendam ego aduersus te. quamquam uideor debere tueri commensarium Caesaris. sed mehercule, si humaniter, & sapienter, & amabiliter in me cogitare uis, facilem te profecto praebebis, & uoles P. Clodium, in optima spe puerum repositum, existimare, non te insectatum esse, cum potueris, amicos paternos. patere, obsecro te, pro rep. uideri gessisse simultatem cum patre eius: non contempseris hanc familiam. honestius enim, et libentius deponimus inimicitias reip. nomine susceptas, quam contumaciae. Me deinde sine ad hanc opinionem iam nunc dirigere puerum, & tenero animo eius persuadere, non esse tradendas posteris inimicitias. quamquam, tuam fortunam, Cicero, ab omni periculo abesse, certum habeo: tamen arbitror malle te quietam senectutem, & honorificam potius agere, quam sollicitam. Postremo, meo iure te hoc beneficium rogo. nihil enim non tua caussa feci. Quod si non impetro, per me Clodio daturus non sum: ut intelligas, quanti apud me auctoritas tua sit, atque eo te placabiliorem praebeas. Vale. Cicero Antonio cos. S.

Quid mecum per litteras agis, unam ob caus-

sam mallem coram egisses. non enim solum ex oratione, sed etiam ex uultu, & oculis, & fronte, ut aiunt, meum erga te amorem perspicere potuisses. nam cum te semper amaui, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus: tum his temporibus resp. te mihi ita commendauit, ut cariorem habeam neminem. litterae uero tuae, tum amantissime, tum honorificentissime scriptae, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficiũ uiderer, sed accipere a te ita petente, ut inimicum meum, necessarium tuum, me inuito seruare nolles; cum id nullo negotio facere posses. Ego uero tibi istuc, mi Antoni, remitto, atque ita, ut me a te, cum his uerbis scripseris, liberalissime, atque honorificentissime tractatum existimem. idq. cum totum, quoquo modo se res haberet, tibi dandum putarem, tum do etiam humanitati, & naturae meae. nihil enim umquam non modo acerbum in me fuit, sed ne paullo quidem tristius, aut seuerius, quam necessitas reip. postulauit. Accedit, ut ne in ipsum quidem Clodium meum insigne odiũ fuerit umquam: semperq. ita statui, non esse insectando inimicorum amicos, praesertim humiliores, nec his praesidijs nosmet ipsos esse spoliandos. Nam de puero Clodio tuas partes esse arbitror, ut eius animum tenerum, quemadmodum scribis, his opinionibus imbuas, ut ne quas inimicitias residere in familijs nostris arbitretur. contendi cum P. Clodio, cum ego publicam caussam, ille suam defenderet. nostras contentiones resp. dijudicauit. si uiueret,

ret, mihi cum illo nulla contentio iá maneret. Quare, quoniam hoc a me sic petis, ut, quae tua potestas est, ea neges te me inuito usurum; puero quoque hoc a me dabis, si tibi uidebitur: non quo aut aetas nostra ab illius aetate quidquam debeat periculi suspicari, aut dignitas mea ullam contentionem extimescat: sed ut nosmet ipsi inter nos coniunctiores simus, quam adhuc fuimus. interpellantibus enim his inimicitijs animus tuus mihi magis patuit, quam domus. Sed haec hactenus: illud extremum: ego, quae te uelle, quaeq. ad te pertinere arbitrabor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. hoc uelim tibi penitus persuadeas.

CICERO S. D. ATTICO. 14

ITERA dum eadem ista mihi. coronatus Quinctus noster Parilibus? Parilibus solus ne? etsi addis Lamiam: quod demiror equidem: sed scire cupio, qui fuerint alij: quamquam satis scio, nisi improbum neminem. explanabis igitur hoc diligentius. ego autem casu cum dedisse ad te litteras. VI. kal. satis multis uerbis, tribus fere horis post accepi tuas, & magni quidem ponderis. itaque ioca tua plena facetiarum, de haeresi Vestoriana, & de Pherionum more Puteolano, risisse me satis, nihil est necesse rescribere. πολιτικώτερα illa uideamus. Ita Brutos, Cassiumq. defendis, quasi eos ego reprehendam: quos satis laudare non possum. rerum ego uitia collegi, non hominum: sublato enim tyranno,

tyrannida manere uideo. nam quae ille facturus non fuit, ea fiunt, ut de Clodio: de quo mihi exploratum est, illum non modo non facturum, sed etiam ne passurum quidem fuisse. sequetur Rufio Vestorianus, Victor numquam scriptus, ceteri quis non? cui seruire ipsi non potuimus, eius libellis paremus. Nam Liberalibus quis potuit in senatum non uenire? fac id potuisse aliquo modo: num, etiam cum uenissemus, libere potuimus sententiam dicere? non ne omni ratione ueteri, qui armati aderant, cum praesidij nos nihil haberemus, defendendi fuerunt? illam sessionem Capitolinam mihi non placuisse, tu testis es. quid ergo? culpa ista Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum Brutorum, qui se cautos, ac sapientes putant: quibus satis fuit, laetari; nonnullis etiam gratulari; nullis, permanere. sed praeterita omittamus: istos omni cura, praesidioq. tueamur; &, quemadmodum tu praecipis, contenti idibus Mart. simus: quae quidem nostris amicis, diuinis uiris, aditum ad caelum dederunt, libertatem populo R. non dederunt. Recordare tua. non ne meministi clamare te, omnia perijsse, si ille funere elatus esset? sapienter id quidem: itaque ex eo quae manarint, uides. Quae scribis kalendis Iunij Antonium de prouincijs relaturum, ut & ipse Gallias habeat, & utriusque dies prorogetur: licebit ne decerni libere? si licuerit; libertatem esse recuperatam laetabor. si non licuerit; quid mihi attulerit ista domini mutatio praeter laetitiam, quam oculis cepi

iusto interitu tyranni? Rapina scribis ad Opis fieri: quas nos quoque tum uidebamus. nae nos & liberati ab egregijs uiris, nec liberi sumus. ita laus illorum est, culpa nostra. & hortaris me, ut historias scribam: ut colligam tanta eorum scelera, a quibus etiam nunc obsidamur? potero ne eos ipsos non laudare, qui te obsignatorem adhibuerunt? nec mehercule me raudusculum mouet: sed homines beneuolos, qualescumque sunt, graues est insequi contumelia. sed de omnibus meis consilijs, ut scribis, existimo exploratius nos ad kal. Iun. statuere posse: ad quas adero, & omni ope, atque opera enitar, adiuuante me scilicet auctoritate tua, & gratia, & summa aequitate caussae, ut de Buthrotijs S.C. quale scribis, fiat. Quod me cogitare iubes, cogitabo equidem. etsi tibi dederam superiore epistola cogitandum. tu autem, quasi iam recuperata rep. uicinis tuis Massiliensibus sua reddis. haec armis, quae quam firma habeamus, ignoro; restitui fortasse possunt, auctoritate non possunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

EPISTOLA breuis, quae postea a te scripta est, sane mihi fuit iucunda, de Bruti ad Antonium, & de eiusdem ad te litteris. posse uidentur esse meliora, quam adhuc fuerint: sed nobis, ubi simus, & quo iam nos conferamus, prouidendum est. o mirificum Dolabellam meum: iam enim dico meum; antea, crede mihi, subdubitabam. magnam ἀνα-

θεώρημα res habet: de saxo, in crucem, columnam tollere, locum illum sternendum locare. quid quaeris? heroica. sustulisse mihi uidetur simulationem desiderij, adhuc quae serpebat in dies, & inueterata, uerebar, ne periculosa nostris tyrannoctonis esset. nunc prorsus assentior tuis litteris, speroq. meliora. quamquam istos ferre non possum: qui, dum se pacem uelle simulant, acta nefaria defendunt. sed non possunt omnia. incipit res melius ire, quam putaram. nec uero discedam, nisi cum tu id me honeste putabis facere posse. Bruto certe meo nullo loco dero: idque, etiam si mihi cum illo nihil fuisset, facerem propter ejus singularem, incredibilemq. uirtutem. Piliae nostrae uillam totam, quaeq. in uilla sunt trado, in Pompeianum ipse proficiscens kal. Mai. quam uelim Bruto persuadeas, ut Asturae sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

V. NON. conscendens ab hortis Cluuianis in phaselum epicopum has dedi litteras, cum Piliae nostrae uillam ad Lucrinum, uillicosq. procuratores tradidissem. ipse autem eo die in Paeti nostri tyrotarichum imminebam, perpaucis diebus in Pompeianum, post in haec Puteolana, & Cumana regna renauigare. o loca ceteroqui ualde expetenda, interpellantium autem multitudine paene fugienda. Sed ad rem ut ueniam, o Dolabellae nostri magnam ἀριστείαν. quanta est ἀναθεώρησις, equidem laudare eum, & hortari non desisto. recte tu omnibus epi-

stolis significas, quid de re, quid de uiro sentis. mihi quidem uidetur Brutus noster iam uel coronam auream per forum ferre posse. quis enim audeat uiolare, proposita cruce, uel saxo? praesertim tantis plausibus, tanta approbatione infirmorum? Nunc, mi Attice, me fac ut expedias. cupio, cum Bruto nostro affatim satisfecerim, excurrere in Graeciam. magni interest Ciceronis, uel mea potius, uel mehercule utriusque, me interuenire discenti. nam epistola Leonidae, quam ad me misisti, quid habet, quae so, in quo magnopere laetemur? numquam illa mihi satis laudari uidebitur, cum ita laudabitur, QVO MODO NVNC EST. *non est fidentis hoc testimonium, sed potius timentis. Herodi autem mandaram, ut mihi* κατὰ μίτον *scriberet: a quo adhuc nulla littera est. uereor, ne nihil habuerit, quod mihi, cum cognossem, iucundum putaret fore.*

Quod ad Xenonem scripsisti, ualde mihi gratū est. nihil enim deesse Ciceroni, tum ad officium, tum ad existimationem meam pertinet.

Flammam Flaminium audio Romae esse. ad eum scripsi, me tibi mandasse per litteras, ut de Montani negotio cum eo loquerere. & uelim cures epistolam, quam ad eum misi, reddendam, & ipse, quod commodo tuo fiat, cum eo colloquare. puto, si quid in homine pudoris est, praestaturum eum, ne pro se quodam modo dependatur. De Attica pergratum mihi fecisti, quod curasti, ante scirem recte esse, quam non belle fuisse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

In *Pompeianum ueni v. kal. Mai. cum pridie, ut antea ad te scripsi, Piliam in Cumano collocauissem. ibi mihi cenanti litterae tuae sūt redditae, quas dederas Demetrio liberto prid. kal. in quibus multa sapienter, sed tamen talia, quemadmodum tute scribebas, ut omne consilium in fortuna positum uideretur. itaque his de rebus ex tempore, & coram. De Buthrotio negotio, utinam quidem Antonium conueniam: multum profecto proficiam. sed non arbitrantur eum a Capua declinaturum. quo quidem, metuo, ne magno reip. malo uenerit. quod idem L. Caesari uidebatur; quem pridie Neapoli affectum grauiter uideram. quamobrem ista nobis ad kal. Iun. tractanda, & perficienda sunt. Sed hactenus. Quinctus filius ad patrem acerbissimas littaras misit: quae sunt ei redditae, cum uenissemus in Pompeianum: quarum tamen erat caput, Aquilliam nouercam non esse laturum. sed hoc tolerabile fortasse, illud uero? se ab Caesare habuisse omnia, nihil a patre, reliqua sperare ab Antonio. o perditum hominem. sed μελήσει. Ab Brutum nostrum, & Cassium, & ad Dolabellam epistolas scripsi. earum exempla tibi misi, non ut deliberarem reddendae ne essent, (plane enim iudico esse reddendas) sed quod non dubito, quin tu idem existimaturus sis. Ciceroni meo, mi Attice, suppeditabis quantum uidebitur; meq. tibi hoc onus imponere patiere.*

re: quae adhuc fecisti, mihi sunt gratissima. Librum meum illum ἀνέκδοτον nondum, ut uolui, perpoliui. ista uero, quae tu contexi uis, aliud quiddam separatum uolumen exspectant. ego autem (credas mihi uelim) minore periculo existimo contra illas nefarias partes, uiuo tyranno, dici potuisse, quam mortuo. ille enim nescio quo pacto ferebat me quidem mirabiliter: nunc, quacumque nos commouimus, ad Caesaris non modo acta, uerum etiam cogitata reuocamur. De Montano, quoniam Flamma uenit, uidebis. puto rem meliore loco esse debere. Vale. Cicero S. D. Dolabellae cos. suo.

Etsi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisq. ex ea magnam laetitiam, uoluptatemq. capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod uulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. neminem conueni, (conuenio autem quotidie plurimos: sunt enim permulti optimi uiri, qui, ualetudinis caussa, in haec loca conueniant, praeterea ex mancipijs frequentes necessarij mei) quin omnes, cum te summis laudibus ad caelum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negant enim se dubitare, quin tu, meis praeceptis, & consilijs obtemperans, praestantissimum te ciuem, & singularem consulem praebeas. quibus ego quamquam ucrissime possim respondere, te, quae facias, tuo iudicio, & tua sponte facere, nec cuiusquam egere consilio: tamen neque plane assentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis a meis

consilijs

consilijs profecta uideatur; neque uale nego: sum enim auidior etiam, quam satis est, gloriae: & tamen non alienum est dignitate tua; quod ipsi Agamennoni, regi regum, fuit honestum, habere aliquem in consilijs capiundis Nestorem. mihi uero gloriosum, te iuuenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinae meae. Lucius quidem Caesar, cú ad eum aegrotum Neapolim uenissem, quamquá erat oppressus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plane salutauit, o mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum uales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium ualerem, iá salui esse possemus. Dolabellae uero tuo et gratulor, et gratias ago: quem quidem, post te consulem, solú possumus uere consulé dicere. deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil praeclarius actum umquá, nihil reip. salutarius. atque haec una uox omnium est. A te autem peto, ut me hanc quasi falsá hereditaté alienae gloriae sinas cernere, meq. aliqua ex parte in societatem tuarum laudum uenire patiare. quamquam, mi Dolabella, (haec enim iocatus sum) libentius omnes meas, si modo sunt aliquae meae laudes, ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauserim ex tuis. nam cum te semper tantum dixerim, quantum tu intelligere potuisti; tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. NIHIL est enim, mihi crede, uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. semper amaui, ut scis, M.

Brutum, propter eius summum ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem, atque constantiam; tamen idibus Mart. tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi iam pridem cumulatum etiam uidebatur, quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique amare uidear, antea dilexisse. Quare quid est, quod ego te horter, ut dignitati & gloriae seruias? proponam tibi claros uiros, quod facere solent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam te ipsum. te imitere oportet, tecum ipse certes. nec licet quidem tibi iam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. quod cum ita sit; hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est. contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa seueritas animaduersionis non modo non inuidiosa, sed etiam popularis, esset, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuae: sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenij, atque consilij. legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius: ita pedetentim, & gradatim tum accessus a te ad caussam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animaduertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur & urbem periculo, & ciuitatem metu: neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum. quo facto, intelligere debes, in te positam

tam esse remp. tibiq. non modo tuendos, sed etiam ornandos illos uiros, a quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coram plura propediem, ut spero. Tu, quoniam remp. nosq. conseruas, fac, ut diligentissime te ipsum, mi Dolabella, custodias. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

SAEPIVS *me iam agitas, quod rem gestam Dolabellae nimis in caelum uidear efferre. ego autem, quamquam sane probo factum, tamen, ut tantopere laudarem, adductus sum tuis & unis, & alteris litteris. sed totum se a te abalienauit Dolabella, ea de caussa, qua me quoque sibi inimicissimum reddidit. o hominem pudentem. kal. Iun. debuit: adhuc non soluit, praesertim cum se maximo aere alieno Faberij manu liberarit, & Opem ab eo petierit. licet enim iocari; ne me ualde conturbatum putes. atque ego ad eum* VIII. *id. litteras dederam bene mane. eodem autem die tuas litteras uesperi acceperam in Pompeiano, sane celeriter, tertio abs te die. sed, ut ad te eo ipso die scripseram, satis aculeatas ad Dolabellam litteras dedi: quae si nihil profecerint, puto fore, ut me praesentem non sustineat. Albianum te confecisse arbitror. De Petulciano nomine, quod mihi suppeditatus es, gratissimum est; & simile tuorum omnium. sed ego Erotem ad ista expedienda factum mihi uidebar reliquisse: cuius non sine magna culpa uacillarunt. sed cum ipso uideor*

uidero. De Montano, ut saepe ad te scripsi, erit tibi tota res curae. Seruius proficiscens, quod disperanter tecum locutus est, minime miror, neque ei quidquam in desperatione concedo. Brutus noster, singularis uir, si in senatum non est kal. Iun. uenturus; quid facturus sit in foro, nescio. sed hoc ipse melius. Ego ex his, quae parari uideo, non multum idibus Martijs profectum iudico: itaque de Graecia quotidie magis & magis cogito. nec enim Bruto meo, exsilium, ut scribis ipse, meditanti, uideo quid prodesse possim. Leonidae me litterae satis delectarunt. De Herode tibi assentior. Saufeium legisse uellem. Ego ex Pompeiano VI. idus Mai. cogitabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

NONIS Mai. cum essem in Pompeiano, accepi binas a te litteras, alteras sexto die, alteras quarto. ad superiores igitur prius. Quam mihi iucundum, oportune tibi Barnachum litteras reddidisse. Tu uero cum Cassio, ut cetera. quam commode autem, quod id ipsum, quod me mones, quatriduo ante ad eum scripseram, exemplumq. mearum litterarum ad te miseram: sed cum Dolabellae auaritia (sic enim tu ad me scripseras) magna desperatione affectus essem; ecce tibi & Bruti, & tuae litterae, ille exsilium meditari, nos autē alium portum propiorem huic aetati uidebamus: in quem mallem equidem peruehi florente Bruto nostro, constitutaq.

rep.

rep. sed nunc quidem, ut scribis, non utrum uis: assentiris enim mihi, nostram aetatem praesertim a castris ciuilibus adhorrere. M. Antonius ad me tantum de Clodio rescripsit; meam lenitatem, & clementiam & sibi esse gratam, & mihi uoluptati magnae fore: sed Pansa furere uidetur de Clodio, itemq. de Deiotaro; & loquitur seuere, si uelis credere: illud tamen non belle, ut mihi quidem uidetur, quod factum Dolabellae uehementer improbat. De coronatis, cum sororis tuae filius a patre accusatus esset, rescripsit, se coronam habuisse honoris Caesaris caussa, posuisse luctus gratia: postremo, se libenter uituperationem subire, quod amaret etiam mortuum Caesarem. Ad Dolabellam, quemadmodum tibi dicis placere, scripsi diligenter: ego etiam ad Sicam. tibi hoc oneris non impono. nolo te illum ratum habere. Seruij orationem cognosco: in qua plus timoris uideo, quam consilij: sed quoniam perterriti omnes sumus, assentior Seruio. Publilius tecum tricatus est. huc enim Caerellia missa ab istis est legata ad me: cui facile persuasi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modo non libere. Antonium si uidero, accurrate agam de Buthroto. Venio ad recentiores litteras. quamquam de Seruio iam rescripsi, me facere magnam πρᾶξιν Dolabellae. mihi mehercule ita uidetur, non potuisse maior tali re, taliq. tempore. sed tamen, quidquid ei tribuo, tribuo ex tuis litteris. tibi uero assentior, maiorem πρᾶξιν eius fore, si mihi, quod debuit, dissol-

uiri

uerit: Brutus, uelim, sit Asturae. Quod autem laudas me, quod nihil ante de profectione constituam, quam, ista quo euasura sint, uidero: muto sententiam, neque quidquam tamen ante, quam te uidero. Atticam meam gratias mihi agere de matre gaudeo: cui quidem ego totam uillam, cellamq. tradidi; eamq. cogitabam v. id. uidere. tu Atticae salutem dices: nos Piliam diligenter tuebimur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

E POMPEIANO *naui aduentus sum in Luculli nostri hospitium* VI. *id. hora fere tertia. egressus autem e naui, accepi tuas litteras, quas tuus tabellarius in Cumanum attulisse dicebatur, nonis Mai. datas, a Lucullo postridie eadem fere hora, qua ueni,* VII. *id. Lanuuio datas. audi igitur ad omnes. Primum, quae de re mea gesta & in solutione, & in Albano negotio, grata. de tuo autem, cum in Pompeiano essem, Misenum uenit Antonius: inde ante discessit, quam illum uenisse audissem: a quo in Samnium. uide, quid speres. Romae igitur de Buthroto. L. Antonij horribilis concio, Dolabellae praeclara. iam uel sibi habeat nummos, modo numeret idibus. Tertullae nollem abortum. tam enim Cassii sunt iam, quam Bruti serendi. De regina uelim, atque etiam de Caesare illo. Persolui primae epistolae: uenio ad secundam. De Quinctis, Buthroto, cum uenero, ut scribis. Quod Ciceroni suppeditas, gratum. Quod errare me putas, qui*

remp. putem pendere a Bruto: sic se res habet: aut nulla erit, aut ab isto, istis ue seruabitur. Quod me hortaris, ut scriptam concionem mittam: accipe a me, mi Attice, καθολικὸν θεώρημα earum rerum, in quibus satis exercitati sumus. nemo umquam neque poeta, neque orator fuit, qui quemquam meliorem, quam se, arbitraretur. hoc etiam malis contigit: quid tu Bruto putas, & ingenioso, & erudito? de quo etiam experti sumus nuper in edicto. scripseram rogatu tuo. meum mihi placebat, illi suum. quin etiam, cum, ipsius precibus paene adductus, scripsissem ad eum de optimo genere dicendi, non modo mihi, sed etiam tibi scripsit, sibi illud, quod mihi placeret, non probari. quare sine quaeso sibi quemque scribere: suam cuique sponsam, mihi meam; suum cuique amorem, mihi meum. non scite: hoc enim Atilius, poeta durissimus. atque utinam liceat isti contionari: cui si esse in urbe tuto licebit, uicimus. ducem enim noui belli ciuilis aut nemo sequetur, aut ij sequentur, qui facile uincantur. Venio ad tertiam: Gratas fuisse meas litteras Bruto, & Cassio, gaudeo: itaque ijs rescripsi. Quod Hirtius per me meliorem fieri uolunt: do equidem operam; & ille optime loquitur; sed uiuit, habitatq. cum Balbo; qui item bene loquitur. quid credas, uideris. Dolabellam ualde placere tibi uideo. mihi quidem egregie. Cum Pansa uixi in Pompeiano, is plane mihi probabat se bene sentire, & cupere pacem. Caussam armorum quaeri plane uideo.

Edictum

Edictum Bruti, & Cassii probo. Quaeris, ut suscipiam cogitationem, quid nam istis agendum putem. consilia temporum sunt; quae in horas commutari uides. Dolabellae & prima illa actio, & haec contra Antonium concio mihi profecisse permultum uidetur. prorsus ibat res. nunc autem uidemur habiturí ducem: quod unum municipia, boniq. desiderant. Epicuri mentionem facis, & audes dicere μὴ πολιτεύεσθαι. non te Bruti nostri uulticulus ab ista oratione deterret? Quinctus filius, ut scribis, est dextella. per eum igitur, quod uolemus, facile auferemus. exspecto, si, ut putas, L. Antonius produxit Octauium, qualis concio fuerit. Haec scripsi. statim enim Cassii tabellarius. eram continuo Piliam salutaturus: deinde ad epulas Vestorij, nauicula. Atticae plurimam salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

C V M *paullo ante dedissem ad te Cassii tabellario litteras, v. id. uenit noster tabellarius, & quidem portenti simile, sine tui litteris. sed cito conieci, Lanuuij te fuisse. Eros autem festinauit, ut ad me litterae Dolabellae perferrentur, non de re mea, (nondum enim meas acceperat) sed rescripsit ad eas, quarum exemplum tibi miseram, sane luculente. Ad me autem, cum Cassii tabellarium dimisissem, statim Balbus. o dij boni, quam facile perspiceres timere otium. & nosti uirum, quam*

tectus: sed tamen Antonij consilia narrabat; illum circuire ueteranos, ut acta Caesaris sancirent, idq. se facturos esse iurarent: ut rata omnes haberent, eaq. duumuiri omnibus mensibus inspicerent. questus est etiam de sua inuidia, eaq. omnis eius oratio fuit, ut amare uideretur Antonium. quid quaeris? nihil sinceri. mihi autem non est dubium, quin res spectet ad castra. acta enim illa res est animo uirili, consilio puerili. quis enim hoc non uidit, regni heredem relictum? quid autem absurdius, hoc metuere, alterum in metu non ponere? quin etiam hoc ipso tempore multa ὑποσόλοικα, Pontij Neapolitanum a matre tyrannoctoni possideri. legendus mihi saepius est Cato maior, ad te missus. amariorem enim me senectus facit; stomachor omnia. sed mihi quidem βεβίωται: uiderint iuuenes. tu mea curabis, ut curas. Haec scripsi, seu dictaui, opposita secunda mensa, apud Vestorium. postridie apud Hirtium cogitabam, & quidem πεντέλοιπον. sic hominem traducere ad optimates paro. λῆρος πολύς. nemo est istorum, qui otium non timeat. quare talaria uideamus. quiduis enim potius, quam castra. Atticae salutem plurimam uelim dicas. Exspecto Octauij concionem, & si quid aliud, maxime autem ecquid Dolabella tinniat, an in meo nomine tabulas nouas fecerit. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 22

CERTIOR *a Pilia factus, mitti ad te idibus tabellarios, statim hoc nescio quid exaraui. Primum igitur scire te uolui, me hinc Arpinum* XVI. *kal. Iun. eo igitur mittes, si quid erit posthac. (quamquam ipse iam iamq. adero) cupio enim ante, quam Romam uenio, odorari diligentius, quid futurum sit. quamquam uereor, ne nihil coniectura aberrem. minime enim obscurum est, quid isti moliantur. meus uero discipulus, qui hodie apud me cenat, ualde amat illum, quem Brutus noster sauciauit. & si quaeris, (perspexi enim plana) timent otium.* ὑπόθεσιν *autem hanc habent, eamq. praeseferunt, uirum clarissimum interfectum, totam remp. illius interitu perturbatam: irrita fore, quae ille egisset, simul ac desistemus timere: clementiam illi malo fuisse: qua si usus non fuisset, nihil ei tale accidere potuisse. Mihi autem uenit in mentem, si Pompeius cum exercitu firmo ueniat, quod est* εὔλογον, *certe fore bellum. haec me species, cogitatioq. perturbat. neque enim, quod tibi tum licuit, nobis nunc licebit. nam aperte laetati sumus. deinde habent in ore, nos ingratos. nullo modo licebit, quod tum & tibi licuit, & multis.* φαινοπροσωπητέον *ergo, &* ἰτέον *in castra? millies mori melius, huic praesertim aetati. itaque me idus Martiae non tam consolantur, quam antea, magnum enim men-*

 dum

dum continent. etsi illi iuuenes

ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τὸν δ᾽ ἀπωθοῦνται ψόγον.

Sed, si tu melius quippiam speras; quod & plura audis, & interes consilijs; scribas ad me uelim; simulq. cogites, quid agendum nobis sit super legatione uotiua. equidem in his locis moneor a multis, ne in senatu kalendis. dicuntur enim occulte milites ad eam diem comparati, & quidem in istos: qui mihi uidentur ubiuis tutius, quam in senatu, fore. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XV.

CICERO S. D. ATTICO.

O FACTVM *male de Alexione. incredibile est, quanta me molestia affecerit; nec mehercule ex ea parte maxime, quod plerique mecum; ad quem igitur medicum te conferes? quid mihi iam medico? aut, si opus est, tanta inopia est? amorem erga me, humanitatem, suauitatemq. desidero. etiam illud: quid est, quod non pertimescendum sit; cum hominem temperantem, summum medicum, tantus improuise morbus oppresserit? sed ad haec omnia una consolatio est, quod ea condicione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recusare debeamus. De Antonio, iam antea tibi scripsi, non esse eum a me conuentum. uenit enim Missenum, cum ego essem in Pompeiano. inde ante profectus est, quam ego eum uenisse cognoui. sed casu, cum legerem tuas litteras, Hirtius erat apud me in Puteolano. ei legi, & egi primum, quod attinet. nihil mihi concedebat. deinde ad summum, arbitrum me statuebat non modo huius rei, sed totius consulatus sui. Cum Antonio autem sic agemus, ut perspiciat, si in eo negotio nobis satisfecerit; totum me futu-*

rum suum. Dolabellam spero domi esse. Redeamus ad nostros: de quibus tu bonam spem te significas habere propter edictorum humanitatem. ego autem perspexi, cum a me XVII. kal. de Puteolano Neapolim Pansae conueniēdi caussa proficisceretur Hirtius, omnem eius sensum: seduxi enim, & ad pacem sum cohortatus. non potuerat scilicet negare se uelle pacem, sed non minus se nostrorum arma timere, quam Antonij, & tamen utrosque non sine caussa praesidium habere, se autem utraque arma metuere. quid quaeris? οὐδὲν ὑγιές. De Quincto F. tibi assentior: patri quidem gratissimae, & bellae tuae litterae fuerūt. Caerelliae uero facile satisfeci. nec ualde laborare mihi uisa est: & si illa, ego certe non laborarem. istam uero, quam tibi molestam scribis esse, auditam a te esse omnino demiror. nam quod eam collaudaui apud amicos, audientibus tribus filijs eius, & filia: τοῦτο δὲ λόγον. quid est hoc? quid est autem, cur ego personatus ambulem? parum ne foeda persona est ipsius senectutis? Quod Brutus rogat, ut ante kalendas, ad me quoque scripsit: & fortasse faciam: sed plane, quid uelit, nescio. quid enim illi afferre consilij possum, cum ipse egeam consilio? & cum ille suae immortalitati melius, quam nostro otio, consuluerit? De Regina, rumor extinguetur. De Flamma, obsecro te, si quid potes. Heri dederam ad te litteras exiens e Puteolano, diuerteramq. in Cumanum. ibi paene ualentem uideram Piliam. quin etiam paullo clam ijs
eam

eam uidi: uenerat enim in funus: cui funeri ego quoque operam dedi. Cn. Lucullus, familiaris noster, matrem efferebat. mansi igitur eo die in Sinuessano: atque inde mane postridie Arpinum proficiscẽs, hanc epistolam exaraui. erat autem nihil noui quod aut scriberem, aut ex te quaererem: nisi forte hoc ad te putas pertinere. Brutus misit ad me orationẽ suam, habitam in concione Capitolina; petiuitq. a me, ut eam ne ambitiose corrigerem ante, quam ederet. est autem oratio scripta elegantissime sententijs, uerbis, ut nihil possit ultra. ego tamen, si illam caussam habuissem, scripsissem ardentius ὑπόθεσις, uides, quae sit, persona dicentis. itaque eam corrigere non potuit. quo enim in genere Brutus noster esse uult, & quod iudicium habet de optimo genere dicendi, ita consecutus est ea oratione, ut elegantius nihil esse possit. sed ego solus alius sum, siue hoc recte, siue non recte. tu tamen uelim orationem legas, nisi forte iam legisti, certioremq. me facias, quid iudices ipse. quamquam uereor, ne cognomine tuo lapsus ὑπεραττικὸς sis in iudicando. sed si recordabere Δημοσθένους fulmina, tum intelliges posse & ἀττικώτατα, & grauissime dici. sed haec coram. nunc nec sine epistola, nec cum inani epistola uolui ad te Metrodorum uenire, Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

XV. kal. e Sinuessano proficiscens, cum dedissem ad te litteras, diuertissemq. a Cumis in Ve-

stiano, accepi a tabellario tuas litteras: in quibus nimis multa de Buthroto. non enim tibi ea res maiori curae aut est, aut erit, quam mihi. sic enim decet, te mea curare, tua me. quamobrem id quidem sic susceptum est mihi, ut nihil sim habiturus antiquius. L. Antonium concionatum esse, cognoui tuis litteris, & alijs, sordide: sed, id quale fuerit, nescio: nihil enim scripsisti. De Menedemo, probe. Quinctus certe ea dictitat, quae scribis. Consilium meum a te probari, quod ea non scribam, quae tu a me postularis, facile patior: multoq. magis id probabis, si orationem eam, de qua hodie ad te scripsi, legeris. Quae de legionibus scribis, ea uera sunt. sed nõ satis hoc mihi uideris tibi persuasisse, quid de Buthrotijs nostris per senatum speres confici posse. quod puto, (tãtum enim uideo) non uidemur esse uicturi. sed, si etiam nos hoc fallat, de Buthroto te non fallet. De Octauij concione idem sentio, quod tu: ludorumq. eius apparatus, & Matius, ac Postumus mihi procuratores non placent. Saserna collega dignus. sed isti omnes, quemadmodum sentis, non minus otium timent, quam nos arma. Balbum leuari inuidia per nos uelim: sed ne ipse quidem id fieri posse confidit: itaque alia cogitat. Quod prima disputatio Tusculana te confirmat, sane gaudeo, neque enim ullum est perfugium aut melius, aut paratius. Flamma quod bene loquitur, non moleste fero. Tyndaritanorum caussa, de qua laboras, quae sit, ignoro. hos tamen πεντέλοιπον mouere ista uidentur,

tur in primis erogatio pecuniae. De Alexione do leo; sed, quoniam inciderat in tam grauem morbũ; bene actum cum illo arbitror. quos tamen secundos heredes, scire uellem, & diem testamenti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

XI. kal. accepi duas epistolas tuas; quibus duabus meis respondisti. una erat XV. kal. altera XII data. ad superiorem igitur. Prius accurres in Tusculanum, ut scribis: quo me VI. kal. uenturum arbitrabar. Quod scribis parendum uictoribus: non mihi quidem, cui sunt multa potiora. nam illa, quae recordaris Lentulo, & Marcello cos. acta in aede Apollinis; nec caussa eadem est, nec simile tempus; praesertim cum Marcellum scribas, aliosq. discedere. erit igitur nobis coram odorandum, & constituendum, tuto ne Romae esse possimus. noui conuentus habitatores sane mouẽt. in magnis enim uersamur angustijs. sed sint ista parui: quin & maiora contemnimus. Caluae testamentum cognoui. hominis turpis; ac sordidi. Tabula Demonici quod tibi curae est, gratum. De Mario scripsi iam pridẽ ad Dolabellã accuratissime; modo litterae redditae sint. eius caussa & cupio, & debeo. Venio ad propiorem. Cognoui de Alexione, quae desiderabam. Hirtius est tuus. Antonio, quam est, uolo peius esse. De Quincto filio, ut scribis, A. M. cato de patre coram agemus. Brutum omni re, qua possum, cupio iuuare. cuius de oratiuncula idem te, quod *

me,

me, sentire uideo: sed parum intelligo, quid me uelis scribere, quasi a Bruto habita oratione, cum ille ediderit. qui tandem conuenit? an, sicut in tyrannũ iure optimo caesum multa dicentur, multa scribentur a nobis? sed alio modo, & tempore. De sella Caesaris, bene tribuni. praeclaros etiam XIV. ordines. Brutum apud me fuisse gaudeo, modo & libenter fuerit, & sat diu.

CICERO S. D. ATTICO. 4

X. KAL. VIII. ferre a Q. Fufio uenit tabellarius, nescio quid ab eo litterularum, ut me sibi restituerem, sane insulse, ut solet: nisi forte, quem non ames, omnia uidentur insulse fieri. scripsi ita, ut te probaturum existimem. mihi duas a te epistolas reddidit, unam XI. alteram X. kal. ad recentiorem prius. & leuiorem laudo: si uero etiam Calfulenus, ἀνω ποταμῶν. Antonij consilia narras turbulenta: itaque utinam potius per populum agat, quam per senatum: quod quidem ita credo. sc mihi totum eius consilium ad bellum spectare uidetur, siquidem D. Bruto prouincia eripitur. quo modo ego de illius neruis existimo, non uidetur fieri posse sine bello. sed non cupio; quoniam cauetur Buthrotijs, rides? ast condoleo, non mea potius assiduitate, diligentia, gratia per ci. Quod scribis te nescire. * quid nostris faciundum sit: iam pridem me illa ἀπορία sollicitat: itaque stulta iam iduum Martiarum est consolatio, animis enim usi sumus uirilibus, consilijs,

filijs, mihi crede, puerilibus. excisa enim est arbor, non euulsa: itaque, quam fruticetur, uides. redeamus igitur, quoniam saepe usurpas, ad Tusculanas disputationes. Sauseium pete. caelemus: ego numquam iudicabo. Quod te a Bruto scribis, ut certior fieret, quo die in Tusculanum essem futurus: ut ad te ante scripsi, VI. kal. & quidem ibi te quam primum peruidere uelim. puto enim nobis Lanuuium eundum, & quidem non sine multo sermone. sed μηλώσει. Redeo ad superiorem: ex qua praetereo illa prima de Buthrotijs: quae mihi sunt inclusa medullis: sit modo, ut scribis, locus agendi. De oratione Bruti, prorsus contendis committere: tam multis uerbis agis. ego ne ut eam caussam, quam is scripsit? ego scribam non rogatus ab eo? nulla παρεγχείρησις fieri potest contumeliosior: at, inquis: ἡρακλείδιον aliquod. non recuso id quidem; sed & componendum argumentum est, & scribendi expectandum tempus maturius. licet enim de me, ut libet, existimes: uelim quidem quam optime. si haec ita manant, ut uidentur, (feres, quod dicam) me idus Martiae non delectant. ille enim numquam reuertisset: nos timor confirmare eius acta non coegisset: aut (ut in Saufeianam, reliquasq. Tusculanas disputationes, ad quas tu etiam Vestorium hortaris) ita gratiosi eramus apud illum, quem dij mortuum perdant, ut nostrae aetati, quoniam interfecto domino liberi non sumus, non fuerit dominus ille fugiendus. rubeo, mihi crede; sed iam scripseram;

dele-

delere nolui. De Menedemo, uellem uerum fuisset. De Regina, uelim uerum sit. Cetera coram & maxime, quid nostris faciendum sit, quid etiam nobis, si Antonius militibus obsessurus est senatum. Hanc epistolam si illius tabellario dedissem, ueritus sum, ne solueret: itaque misi dedita opera: erat enim rescribendum tuis. Quam uellem, Bruto studium tuum nauare potuisses. ego igitur ad eum litteras. Ad Dolabellam Tironem misi cum mandatis, & litteris. eum ad te uocabis; &, si quid habebis, quod placeat, scribes. Ecce autem de transuerso L. Caesar, ut ueniam ad se, rogat, in nemus; aut scribam, quo se uenire uelim: Bruto enim placere, se a me conueniri. o rem odiosam, & inexplicabilem. puto me ergo iturum, & inde Romam, nisi quid mutaro. Summatim adhuc ad te: nihil dum enim a Balbo. tuas igitur exspecto, nec actorum solum, sed etiam futurorum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

A BRVTO *tabellarius rediјt: attulit & ab eo, & Cassio. consilium meum magnopere exquirunt, Brutus quidem, utrum de duobus. o rem miseram. plane non habeo, quid scribam: itaque silentio puto me usurum: nisi quid aliud tibi uidetur. sin tibi quid uenit in mentem, scribe quaeso. Cassius uero uehementer orat, ac petit, ut Hirtium quam optimum faciam. sanum putas? ὁ θησαυρὸς ἄνθρακες. epistolam tibi misi. Vt tu de prouincia Bruti, & Cassii per S.C.*

S. C. ita scribit & Balbus; & Hirtius quidem, se acturum. etenim iam in Tusculano est: mihique, ut absim, uehementer auctor est: ille quidem, periculi caussa; quod sibi etiam fuisse dicit: ego autem, etiam ut nullum periculum sit, tantum abest, ut Antonij suspicione fugere non curem, ne uidear eius secundis rebus non delectari, ut mihi caussa sit, cur Romam uenire nolim, ne illum uideam. Varo autem noster ad me epistolam misit, sibi a nescio quo missam, (nomen enim delerat) in qua scriptum erat, ueteranos eos, qui reijciantur, (nam partem esse dimissam) impossibile loqui; ut magno periculo Romae sint futuri, qui ab eorum partibus dissentire uideantur. Quis porro noster itus, reditus, uultus, incessus inter istos? quod si, ut scribis, L. Antonius in Decimum, reliqui in nostros; ego quid faciam? aut quo me pacto geram? mihi uero deliberatum est, ut nunc quidem est, abesse ex ea urbe, in qua non modo florui cum summa, uerum etiam seruiui cum aliqua dignitate. nec tã statui ex Italia exire, de quo tecum deliberabo, quam istuc non uenire.

CICERO S. D. ATTICO. 6

C**VM** *ad me Brutus noster scripsisset, & Cassius, ut Hirtium, quem adhuc bonum fuisse sciebant, neque confidebant fore, mea auctoritate meliorem facerem, (Antonio est enim fortasse iratior, caussae uero amicissimus) tamen ad eum scripsi, eiq. dignitatem Bruti, & Cassii commendaui.*

ille

ille quid mihi rescripsisset, scire te uolui, si forte idem tu, quod ego, existimares, istos etiam nunc uereri, ne forte ipsi nostri plus animi habeant, quam habent. *Hirtius Ciceroni suo S.*

Rure an redierim, quaeris, an ego, cum omnes caleant, ignauiter aliquid faciam? etiam ex urbe sum profectus: utilius enim statui abesse. has tibi litteras exiens in Tusculanum scripsi. noli autem me tam strenuum putare, ut ad nonas recurram. nihil enim iam uideo opus esse nostra cura: quoniam praesidia sunt in tot annos prouisa. Brutus, & Cassius utinam, quam facile a te de me impetrare possunt, ita per te exorentur, ne quod callidius ineant consilium. cedentes enim haec ais scripsisse: quo? aut quare? retine, obsecro te, Cicero illos: noli sinere haec omnia perire, quae funditus mediusfidius rapinis, incendijs, caedibus peruertuntur. tantum, si quid timent, caueant, nihil praeterea moliantur. non mediusfidius acerrimis consilijs plus, quam etiam inertissimis, dum modo diligentibus, consequentur. haec enim, quae fluunt, per se diuturna non sunt, in contentione praesentes ad nocendum habent uires. quid speres de illis, ad me scribe. *Habes Hirtij epistolam: cui rescripsi, nil illos callidius cogitare, idq. confirmaui. hoc qualecumque esset, te scire uolui.* *Vale.*

OBSIGNATA *iam epistola, Balbus ad me, Seruiliam redijsse, confirmare non discessuros. nunc exspecto a te litteras.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 7

Gratvm, *quod mihi epistolas: quae quidem me delectarunt, in primis Sexti nostri. dices, quia te laudat. puto mehercule id quoque esse caussae: sed tamen etiam ante, quam ad eum locum ueni, ualde mihi placebat cum sensus eius de rep. tum scribendi cura. Seruius uero pacificator cum librariolo suo uidetur obijsse legationem, & omnes captiunculas pertimescere. debuerat autem, Non ex iure manu consertum, sed quae sequuntur. Tu quoque scribes.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

Post *tuum discessum binas a Balbo; nihil noui: itemq. ab Hirtio, qui se scribit uehementer offensum esse ueteranis. exspectat animus, quidnam agant de kal. Martijs. misi igitur Tironem, et cum Tirone plures, quibus singulis, ut quid accidisset, daret litteras. atque etiam scripsi ad Antonium de legatione: ne, si ad Dolabellam solum scripsissem, iracundus homo commoueretur. quod autem aditus ad eum difficilior esse dicitur, scripsi ad Eutrapelum, ut is ei meas litteras redderet, legatione mihi opus esse. honestior est uotiua: sed licet uti utraque. De te quaeso etiam atque etiam uide. uelim possis coram: si minus, litteris idem consequemur. Graeceius ad me scripsit, C. Cassium sibi scripsisse, homines comparari, qui armati in Tusculanũ mitteren-*

terentur. id quidem mihi non uidebatur: sed cauendum tamen, ut ille, quae plures uident. *debet aliquid crastinus dies ad cogitandum nobis dare. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 9

III. non. uesperi a Balbo redditae mihi litterae, fore nonis senatum, ut Brutus in Asia, Cassius in Sicilia frumentum emendum, & ad urbem mittendum curarent. o rem miseram: primum ullam ab istis, dein si aliquam, hanc legatariam prouinciam: atque haud scio, an melius sit, quam ad Eurotam sedere. sed haec casus gubernabit. ait autem, eodem tempore decretum iri, ut & ijs, & reliquis praetorijs prouinciae decernantur. hoc certe melius, quam illa Persicae porticus. nolo enim Lacedaemonem longinquam Lanuuium existimari. rides, inquies, in talibus rebus? quid faciam? plorando fessus sum. Dij immortales, quàm me conturbatum tenuit epistolae tuae prior pagina. quid autem iste in domo tua casus armorum? sed hunc quidem nimbum cito transiisse laetor. tu quid egeris tua cum tristi, tum etiam difficili ad consiliandum legatione, uehementer exspecto. est enim inexplicabilis: ita circumsidemur copijs omnibus. me quidem Bruti litterae, quas ostendis a te lectas, ita perturbarunt, ut, quamquam ante egebam consilio, tamen animi dolore sim tardior. sed plura, cum ista cognoro. hoc autem tempore, quod scriberem, nihil erat, eoq. minus, quod dubitabam, tu has ipsas litteras esses ne accepturus.

rus. erat enim incertum, uisurus ne te esset tabellarius. ego tuas litteras uehemeter exspecto.

CICERO S. D. ATTICO. 10

O BRVTI *amanter scriptas: o iniquum tuum tempus, qui ad eum ire non possis. ego autem quid scribam? ut beneficio istorum utantur? quid turpius? ut moliantur aliquid? nec audent, nec iam possunt. age, quiescant auctoribus nobis? quid incolumitatem praestat? si uero aliquid de Decimo gratius; quae nostris uita, etiamsi nemo molestus sit? ludos uero non facere, quid foedius? frumentum imponere, quae est alia Dionis legatio? aut quod munus in rep. sordidius? prorsus quidem consilia tali in re ne iis quidem tuta sunt, qui dant: sed possim id negligere proficiens: frustra uero quid ingrediar? matris consilio cum utatur, uel etiam precibus, quid me interponam? sed tamen cogitabo, quo genere utar litterarum: nam silere non possum. statim igitur mittam uel Antium, uel Circaeos. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. II

ANTIVM *ueni ante* V I. *kal. Bruto iucundus noster aduentus. deinde, multis audientibus, Seruilia, Turtella, Porcia, quaerere, quid placeret. aderat etiam Fauonius. ego, quod eram meditatus in uia, suadere, ut uteretur Asiatica curatione frumenti; nihil esse iam reliqui, quod agere-*

mus, nisi ut saluos esse; in eo etiam ipsi reip. esse praesidium. quam orationem cum ingressus essem, Cassius interuenit. ego eadem illi repetiui. hoc loco, fortibus sane oculis, Cassius, (Martem spirare diceres) se in Siciliam non iturum. ego ne ut beneficium accepisse in contumelia? quid ergo agis? inquam. at ille, in Achaiam se iturum. quid tu, inquam, Brute? Romam, inquit; si tibi uidetur. mihi uero minime: tuto enim non eris. quid, si possem esse? placeret ne? atque ut omnino neque nunc, neque ex praetura in prouinciam ires: sed auctor non sum, ut te urbi committas. dicebam ea, quae tibi profecto in mentem ueniunt, cur non esset tuto futurus. multo inde sermone querebantur, atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones; Decimumq. grauiter accusabat. ea negabam oportere praeterita: assentiabar tamen. cumq. ingressus essem dicere, quid oportuisset, nec uero quidquam noui, sed ea, quae quotidie omnes; nec tamen illum locum attingere, quemquam praeterea oportuisse tangi, sed senatum uocari, populum ardentem studio uehementius incitari, totam suscipere remp. exclamat tua familiaris: Hoc uero neminem unquã audiui. ego repressi. sed & Cassius mihi uidebatur iturus; (etenim Seruilia pollicebatur se curaturam, ut illa frumenti curatio de s. c. tolletur.) & noster cito deiectus est de illo inani sermone. uelle enim se dixerat: constituit igitur, ut ludi, absente se, fierent suo nomine. proficisci autem mi-

bi in Asiam uidebitur ab Antio uelle. ne multa nihil me in illo itinere, praeter conscientiam. delectauit. non enim fuit committendum, ut ille ex Italia prius, quam a me conuentus esset, discederet. hoc dempto munere amoris, atque officij, sequebatur, ut mecum ipse:

Ἦδ᾽ ἄρ᾽ ὁδός σοι τί δύναται νῦν θεοπρόπε?

prorsus dissolutum offendi nauigium, uel potius dissipatum. nihil consilio, nihil ratione, nihil ordine. itaque etsi ne antea quidem dubitaui, tamen nunc eo minus, euolare hinc, idq. quàprimum, ubi Nec Pelopidarum facta, neque famam audiam. Sed heus tu, ne forte sis nescius, Dolabella me sibi legauit ad IV. non. Arp. id mihi heri uesperi nunciatum est. uotiua ne tibi quidem placebat. etenim erat absurdum, quae, si stetisset resp. uouissem, ea me, euersa illa, uota dissoluere: & habent, opinor, liberae legationes definitum tempus lege Iulia, nec facile addi potest: idq. adeo genus legationis, ut, cum uelis, introire, exire liceat. quod nunc mihi additum est. bella est autem huius iuris quinquennij licentia. quamquam quid de quinquennio cogitem? contrahi mihi negotium uidetur. sed σκόφημα mittamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

BENE *mehercule de Buthroto. at ego Tironem ad Dolabellam cum litteris, quia iusseras, miseram. quid nocet? De nostris autem Antiatibus*

ſatis uidebar plane ſcripſiſſe, ut non dubitares, eſſent quin otioſi futuri, uſuriq. beneficio Antonij contumelioſo. Caſſius frumentariam rem aſpernabatur. eam Seruilia ſublaturam s. c. ſe eſſe dicebat. noſter uero, καὶ μάλα σεμνῶς, in Aſiam; poſtea quam mihi eſt aſſenſus, tuto ſe Romae eſſe non poſſe. ludos enim abſens facere malebat. ſtatim autem ſe iturum, ſimul ac ludorum apparatum ijs, qui curaturi eſſent, tradidiſſet. nauigia colligebat: erat animus in curſu. interea in eiſdem locis erant futuri. Brutus quidem ſe aiebat Aſturae. L. quidem Antonius liberaliter litteris ſine cura me eſſe iubet: habeo unum beneficium: alterum forte, ſi in Tuſculanum uenerit. o negotia non ferenda, quae feruntur tamen. τὰν δ' αἰτίαν τῶν βρούτων τίς εἶχεν; Octauiano, ut perſpexi, ſatis ingenij, ſatis animi: uidebaturq. erga noſtros ἥρωας ita fore, ut nos uellemus, animatus. ſed quid aetati credendum ſit, quid nomini, quid hereditati, quid κατηχήσει, magni conſilij eſt: uitricus quidem nihil cenſebat; quem Aſturae uidimus. ſed tamen alendus eſt, &, ut nihil aliud, ab Antonio ſeiungendus. Marcellus praeclare, ſi praecipit noſtro noſtri: cui quidem ille deditus mihi uidebitur: Panſae autem, & Hirtio non nimis credebat. bona indoles, ἐὰν διαμένῃ.

CICERO S. D. ATTICO. 13

VIII. kal. duas a te accepi epiſtolas: reſpondebo igitur priori prius. Aſſentior tibi, ut nec duces

ces simus, nec agmen cogamus, faueamus tamen. Orationem tibi misi. eius custodiendae, & proferendae arbitrium tuum. sed quando illum diem, cum tu edendam putes? Inducias, quas scribis, non intelligo fieri posse. melior est ἀναντιφωνησία: qua me usurum arbitror. Quod scribis, legiones duas Brundisium uenisse: uos omnia prius: scribes igitur, quidquid audieris. Varronis διάλογον exspecto. Iam probo ἡρακλείδιον, praesertim cum tu tantopere delectere. sed, quale uis, uelim scire. Quod ad te antea, atque adeo prius scripsi, (sic enim mauis ad scribendum tibi uere dicere) fecisti me acriorem. ad tuum iudicium, quod mihi erat notum, addidisti Peducei auctoritatem, magnam quidem apud me, & in primis grauem. enitar igitur, ne desideres aut industriam meam, aut diligentiam. Vectenum, ut scribis, & Faberium foueo. Clodium nihil arbitror malitiose. quamquam, si quid egerit de libertate retinenda, qua certe nihil est dulcius, tibi assentior. Ita ne Gallo? o hominem nequam. quid enim dicam aliud? cautum Marcellum, me sic, sed non tamen cautissimum. Longiori epistolae, superioriq. respondi. nunc breuiori, proprioriq. quid respondeam, nisi eam fuisse dulcissimam? Res Hispanienses ualde bonae. modo Balbilium incolumem uideam, subsidium nostrae senectutis. De Anniano item, quod me ualde obseruat Visellia. sed haec quidem humana. De Bruto te nihil scire dicis: sed Selicia,

uenisse M. Scaptium, eumq. non qua pompa, ad se tamen clam uenturum, sciturumq. me omnia. quae ego statim. interea narrat eadem, Bassi seruum uenisse, qui nunciaret, legiones Alessandrinas in armis esse, Bassum arcessi; Cassium exspectari. quid quaeris? uidetur resp. ius suum recuperatura. sed ne quid ante. nosti horum exercitationem in latrocinio, & amentiam. Dolabella, uir optimus, etsi cum scribebam; secunda mensa apposita, uenisse eum ad Baias audiebam, tamen ad me ex Formiano scripsit. quas litteras, cum e balneo exijssem, accepi, sese de attributione omnia summa fecisse. Vectenum accusat. tricatur scilicet, ut homo talis. sed ait totum negotium Sextium nostrum suscepisse, optimum quidem illum uirum, nostriq. amantissimum: quaero autem, quid tandem Sextius in hac re facere possit, quod non quiuis nostrum? sed, si quid praeter spem erit, facies ut sciam. sin est, ut arbitror, negotium perditum; scribes tamen, neque ista res commouebit. Nos hic φιλοσοφούμεθα, (quid enim aliud?) & τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος magnifice explicamus, προσφωνοῦμενq. Ciceroni. qua de re enim potius pater filio? deinde alia. quid queris? extabit opera peregrinationis huius. Varronem hodie, aut cras uenturum putabant. ego autem in Pompeianum properabam; non quo hoc loco quidquam pulchrius; sed interpellatores illic minus molesti. sed perscribe quaeso, quae caussa sit Myrtillo: (poenas quidem illum pependisse audiui) et satis ne pa-

patet; unde corruptus. Haec cum scriberem, tantum quod existimabam ad te orationem esse perlatam. hui quam timeo, quid existimes. etsi quid ad me? quae non sit foras proditura, nisi rep. recuperata: de quo quid sperem, non audeo scribere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

VI. KAL. *accepi a Dolabella litteras, quarum exemplum tibi misi: in quibus erat, omnia se fecisse, quae tu uelles. statim ei rescripsi, & multis uerbis gratias egi: sed tamen, ne miraretur, cur idem iterum facerem, hoc caussae sumpsi, quod ex te ipso coram antea nihil potuissem cognoscere. sed quid multa? litteras hoc exemplo dedi. Cicero S. D. Dolabellae cos. suo. Antea cum per litteras Attici nostri de tua summa liberalitate, summoq. erga se beneficio certior factus essem; cumq. tu ipse etiam ad me scripsisses, te fecisse ea, quae nos uoluissemus: egi tibi gratias per litteras ijs uerbis, ut intelligeres, nihil te mihi gratius facere potuisse. postea uero quam ipse Atticus ad me uenit in Tusculanum huius unius rei caussa, tibi ut apud me gratias ageret, cuius eximiam quandam, & admirabilem in caussa Buthrotia uoluntatem, & singularem erga se amorem perspexisset: teneri non potui, quin tibi apertius illud idem his litteris declararem. ex omnibus enim, mi Dolabella, studijs in me, & officijs; quae summa sunt, hoc, scito mihi & amplissimum uideri, & gratissimum esse, quod perfeceris,*

ut Atticus intelligeret, quantum ego te, quam tu me amares. quod reliquum est, Buthrotiam & caussam, & ciuitatem, quamquam a te constituta est, (beneficia autem nostra tueri solemus) tamen uelim, receptam in fidem tuam, a meq. etiam tibi commendatam, auctoritate, & auxilio tuo tectam uelis esse. satis erit in perpetuum Buthrotijs praesidijs; magnaq. cura, & sollicitudine Atticum, & me liberaris; si hoc honoris mei caussa susceperis, ut eos semper a te defensos uelis. quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. His litteris scriptis, me ad συντάξεις *dedi: quae quidem, uereor, ne miniata caerula tua pluribus locis notandae sint: ita sum,* μετέωρος, *& magnis cogitationibus impeditus.*

CICERO S. D. ATTICO. 15

L. ANTONIO *male sit, siquidem Buthrotijs molestus est. Ego testimonium composui: quod, cum uoles, obsignabo. Tu nummos Arpinatum, si L. Fadius aedilis petet, uel omnes reddito. ego ad te alia epistola scripsi de* HS CX, *quae Statio curarentur. si ergo petet Fadius, ei uolo reddi; praeter Fadium, nemini. apud me item puto depositum. id scripsi ad Erotem, ut redderet. Reginam odi. me iure facere scit. sponsor promissorum eius Ammonius: quae quidē erant* φιλόλεγα, *et dignitatis meae, ut uel in concione dicere auderem. Saram autem praeterquam quod nefarium hominē cognoui, prae-*

terea in me contumacem. semel eum omnino domi meae uidi. cum φιλοφρόνως ex eo quaererem, quid opus esset; Atticum se dixit quaerere. superbiam autem ipsius reginae, cũ esset trans Tiberim in hortis, commemorare sine magno dolore non possum. nihil igitur cum istis: nec tam animum me, quam stomachum, non habere arbitrantur. Profectionem meam, ut uideo, Erotis dispensatio impedit. nam cum ex reliquis, quae nonis Apr. fecit, abundare debeam; cogor mutuari; quodq. ex istis fructuosis rebus receptum est, id ego ad illud fanum sepositum putabam. sed haec Tironi mandaui, quem ob eam caussam Romam misi. te nolui impeditum impedire. Cicero noster quo modestior est, eo me magis commouet: ad me enim de hac re nihil scripsit, ad quem nimirum potissimum debuit. scripsit hoc autem ad Tironem, sibi post kal. Apr. (sic enim annuum tempus confici) nihil datum esse; tibi pro tua natura semper placuisse, teq. existimasse id etiam ad dignitatem meam pertinere, eum non modo liberaliter a nobis, sed etiam ornate, cumulateq. tractari. quare uelim cures, (nec tibi essem molestus si per alium hoc agere possem) ut permutetur Athenas, quod sit in annuum sumptum. & scilicet Eros numerabit. eius rei caussa Tironem misi. curabis igitur, & ad me, si quid tibi de eo uidebitur, scribes.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TANDEM a Cicerone tabellarius: et mehercule litterae πεπινωμένως scriptae: quod ipsum προκοπήν aliquam significaret. itemq. ceteri praeclara scribũt. Leonidas tamen retinet suum illud ADHVC. summis uero laudibus Herodes. quid quaeris? uel uerba mihi dari facile patior in hoc, meq. libenter praebeo credulum. Tu uelim, si quid tibi est a tuis scriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias.

NARRO tibi: haec loca uenusta sunt, abdita certe, &, si quid scribere uelis, ab arbitris libera: sed nescio quo modo οἶκος φίλος: itaque me referunt pedes in Tusculanum: & tamen haec ῥωπογραφία ripulae uidetur habitura celerem satietatẽ. equidem etiam pluuias metuo, si prognostica nostra uera sunt: ranae enim ῥητορεύουσιν. Tu, quaeso, fac sciam, ubi Brutum nostrum, & quo die uidere possim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

DVAS accepi postridie idus, alteram eo die datam, alteram idibus, prius igitur superiori. De Bruto, cum scies. De consulum ficto timore cognoueram. Sica enim φιλοστόργως ille quidem, sed tumultuosius ad me etiam illam suspicionem pertulit. Quid tu autem, τὰ μὲν διδόμενα? nullum enim uerbum a Siregio. non placet. De Plaetorio uicino tuo, permoleste tuli, quemquam prius audisse, quam me

De Syro prudenter. L. Antonium per Marcum fratrem, ut arbitror, facillime deterrebis auctoritate, uel ui. sed non dum acceperas litteras: nec cuiquam, nisi L. Fadio aedili: aliter enim nec ante, nec iure fieri potest. Quod scribis tibi deesse HS C, *quae Ciceroni curata sint: uelim ab Erote quaeras, ubi merces insularum. Arabioni de Sito nihil irascor. ego de itinere, nisi explicato* Δ, *nihil cogito. quo idem tibi uideri puto. Habes ad superiorem: nunc audi ad alteram. Tu uero facis, ut omnia, quod Seruiliae non dees, id est Bruto. De Regina gaudeo te non laborare, certe etiam tibi probari. Erotis rationes & ex Tirone cognoui, & uocaui ipsum. Gratissimum, quod polliceris, Ciceroni nihil defuturum: de quo mirabilia Messalla; qui, Lanuuio rediens ab illis, uenit ad me. & mehercule ipsius litterae sic et* φιλεσόργος, & πινῶς *scriptae, ut eas uel in acroasi audeam legere, quod magis illi indulgendum puto. De Buciliano Sextium puto non moleste ferre. Ego, si Tiro ad me, cogito in Tusculanum. Tu uero, quidquid erit, quod me scire par sit, statim. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 18

XVII. *kal. etsi satis uidebar scripsisse ad te, quid mihi opus sit, & quid te facere uellem, si tibi commodum esset: tamen, cum profectus essem, & in lacu nauigarem, Tironem statui ad te esse mittendum, ut iis negotiis, quae agerentur, interesset: atque etiam scripsi ad Dolabellam, me si ei uideretur*

retur, uelle proficisci: petuq. ab eo de mulis uectu-rae itineris: ut in eis, cum intelligo te distentissimum esse qua de Buthrotijs, qua de Bruto, cuius etiam ludorum suorum curam, etiam administrationem suspicor ex magna parte ad te pertinere: ut ergo in eiusmodi re, tribues nobis paullum operae: nec enim multum opus est. mihi res ad caedem, & eam qui-dem propinquam, spectare uidetur. uides homines: uides arma. prorsus non mihi uideor esse tutus. sin tu aliter sentis, uelim ad me scribas. domi enim manere si recte possum, multo malo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

QVIDNAM *est, quod audendum amplius de Buthrotijs? stetisse enim te frustra scribis. quid autem si refert Brutus? doleo mehercule te tam esse detentum. Quod decem hominibus referendum est acceptum, est illud quidem* ἐργῶδες *sed* ἀνεκτόν, *mihiq. gratissimum. De armis, nihil uidi aper-tius; fugiamus igitur, & ut ais, coram. Theopha-nes quid uelit, nescio. scripserat enim ad me: cui rescripsi, ut potui. mihi autem scripsit. uenire ad me se uelle, ut & de suis rebus, & quaedam, quae ad me pertinerent. tuas litteras exspecto, uide quae so, ne quid temere fiat. Statius scripsit ad me, lo-cutum secum esse Q. Ciceronem ualde asseueran-ter; se haec ferre non posse, certum sibi esse ad Bru-tum, & Cassium transire. hoc enimuero nunc di-scere aueo. hoc ego, quid sit, interpretari non pos-sum.*

ſum. poteſt aliquid iratus Antonio: poteſt gloriam nouam quaerere: poteſt totum eſſe χεδίασμα: & nimirum ita eſt. ſed tamen & ego uereor, & pater conturbatus eſt: ſcit enim, quae ille de hoc. mecum quidem ἄφατα. nolim. plane, quid uelit, neſcio. A Dolabella mandata habebo, quae mihi uidebuntur, id eſt nihil. Dic mihi, C. Antonius uoluit ne fieri ſemptemuir? fuit certe dignus. De Menedemo eſt, ut ſcribis. facies omnia mihi nota. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

EGI gratias Vecteno. nihil enim potuit humanius. Dolabellae mandata ſint quaelibet, modo aliquid, uel quod Niciae nunciem. quis enim haec, ut ſcribis anteno? nunc dubitare quemquam prudenter, quin meus diſceſſus deſperationis ſit, non legationis? Quod ais, extrema quaedam iam homines de rep. loqui, & eos quidem uiros bonos: ego quo die audiui illum tyrannum in concione clariſſimum uirum appellari, ſubdiffidere coepi: poſtea uero quam tecum Lanuuij uidi noſtros tantum ſpei habere ad uiuendum, quantum accepiſſent ab Antonio, deſperaui. itaque, mi Attice, fortiter hoc uelim accipias, ut ego ſcribo. genus illud interitus, quo caſurus eſt, foedum duces, & quaſi denunciatum non ab Antonio. ex hac naſſa exire conſtitui; non ad fugam, sed ad ſpem mortis melioris. haec omnis culpa Bruti. Pompeium Cartheiae receptũ ſcribis. iam igitur cõtra hunc exercitum. utra ergo ca-

castra? media enim tollit Antonius. illa infirma, haec nefaria. properemus igitur. sed iuua me consilio, Brundisio ne, an Puteolis. Brutus quidem subito: sed sapienter: πάχωτι quando enim illum? sed humana ferenda. tu ipse eum uidere non potes. dij illi mortuo, qui umquam Buthrotium. sed acta missa. uideamus, quae agenda sint. Rationes Erotis, etsi ipsum nondum uidi, tamen & ex litteris eius, & ex eo, quod Tiro cognouit, propemodum cognitas habeo. uersuram scribis esse faciendam mensium quinque, id est ad kal. Nou. HS C C: in eam diem cadere nummos, qui a Quincto debentur. uelim igitur, quoniam Tiro negat tibi placere, me eius rei caussa Romam uenire; si te ea res nihil offendet, uideas, unde nummi sint, mihi feras expensum. hoc uideo in praesentia opus esse. reliqua diligentius ex hoc ipso exquiram, in his, de mercedibus dotalium praediorum: quae si fideliter Ciceroni curabuntur, quamquam uolo laxius, tamen ei propemodum nihil deerit. equidem uideo mihi quoque opus esse uiaticum: sed id ex praedijs, ut cadet, ita soluetur. mihi autem opus est uniuerso quidem: etsi mihi uidetur iste, qui umbras timet, ad caedem spectare: tamen, nisi explicata solutione, non sum discessurus. sit ne autem excitata, nec ne, tecum cognoscam. Hanc putaui mea manu scribendam: itaque feci. De Fadio, ut scribis: utrique alij nemini. rescribas uelim hodie. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

NARRO tibi: *Quinctus pater exultat laetitia: scrisit enim filius, se iccirco profugere ad Brutum uoluisse, quod, cum sibi negotium daret Antonius, ut eum dictatorem efficeret, praedisium occuparet; id recusasset: recusasse autem se, ne patris animum offenderet: ex eo sibi illum hostem. tum me, inquit, collegi, uerens, ne quid mihi ille iratus tibi noceret, itaque eum placaui. & quidem* CCCC *certa, reliqua in spe. scripsit autem Statius, illum cum patre habitare uelle. hoc uero mirum: & id gaudet. quem tu illo certiorem nebulonem?* Ἐποχὴν *uestram de re Canij deliberationis probo. nihil eram suspicatus de tabulis:* ἀκεραίως *restitutam arbitrabar. Quae differs, ut mecum coram: exspectabo. Tabellarios, quoad uoles, tenebis: es enim occupatus. Quod Xenonem, probe. Quod scribis, cum absoluero. Quincto scripsisti, te ad eum litteras. nemo attulerat. Tiro negat iam tibi placere Brundisium, & quidem dicere aliquid de militibus. at ego iam destinaram, Hydruntem quidem. mouebant me tuae quinque horae. hic autem, quantus* πλοῦς*? sed uidebimus. Nullas a te* XI. *kal. quippe: quid enim iam noui? cumprimum igitur poteris, uenies. ego propero, ne ante Sextus; quem aduentare aiunt. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 22

GRATVLOR nobis *Quinctum filium exisse: molestus non erit. Pansam bene loqui credo: semper enim coniunctum esse cum Hirtio scio amicissimum Bruto, & Cassio puto, si expediet: sed quando illos uidebit? inimicum Antonio: quando, aut cur? quousque ludemur? Ego autem scripsi Sextum aduentare, non quo iam adesset, sed quia certe id ageret, ab armisq. nullus discederet. certe, si pergit, bellum paratum est. hic autem noster Cytherius, nisi uictorem, neminem uicturum. quid ad haec Pansa? utro erit, si bellum erit; quid uidetur fore? sed & haec, & alia coram, hodie quidem, ut scis, aut cras.* *Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 23

MIRIFICE *torqueor, sine dolore tamen: sed permulta mihi de nostro itinere in utramque parté occurrit. quousque? inquies. quoad erit integrum: erit autem usque dum ad nauem. Pansa si rescripserit, & meam tibi, & illius epistolam mittam. Silium exspectabam: cui ὑπόμνημα compositum, si quid noui. Ego litteras misi ad Brutum: cuius de itinere etiam ex te uelim, si quid scies, cognoscere.*

CICERO S. D. ATTICO. 24

TABELLARIVS, *quem ad Brutum miseram, ex itinere rediit* VII. *kal. ei Seruilia dixit,*

eo die Brutum Puteolis profectum. sane dolui meas redditas non esse. Silius ad me non uenerat. caussam composui. eum libellum tibi misi. te quo die exspectem, uelim scire.

CICERO S. D. ATTICO. 25

D E *meo itinere uariae sententiae: multi enim ad me. sed tu incumbe quaeso in eam curam. magna res est. an probas, si ad kal. Ian. cogitamus? meus animus est aequus, sic tamen, ut si nihil offensionis sit. & tu etiam scribe, quo die Olympia cum mysteria scilicet, ut tu scires. casus consilium nostri itineris iudicabit. dubitemus igitur. hiberna enim nauigatio odiosa; eoq. ex te quaesieram mysteriorum diem. Brutum, ut scribis, uisum iri a me puto. ego hinc uolo prid. kal. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 26

D E *Quincti negotio uideo a te omnia facta, ille tamen dolet, dubitans, utrum morem gerat Leptae, an idem infirmet Silio Mandibili. L. Pisonem uellem exire legatum. ψευδογράφῳ S.C. uelim scire, quid sit. Tabellarius ille, quem tibi dixeram a me ad Brutum esse missum in Anagnium, ad me uenit ea nocte, quae proxima ante kal. fuit, litterasq. ad me attulit: in quibus unum alienum summa sua prudentia, ut spectem ludos suos. rescripsi scilicet, primum me iam profectum, ut non integrum sit: dein, ἀτοπώτατόν esse, me, qui Romam omnino post*

haec arma non acceſſerim, neque id tam periculi mei cauſſa fecerim, quam dignitatis, ſubito ad ludos uenire. tali enim tempore ludos facere illi honeſtum eſt. cui non neceſſe eſt ſpectare, mihi ut non eſt neceſſe, ſic nec honeſtum eſt. equidem illos celebrari, & eſſe quamgratiſſimos mirabiliter cupio: idq. ita futurum eſſe confido; & tecum ago, ut iam ab ipſa commiſſione ad me, quemadmodum accipiantur; deinde omnino reliquorum dies ſingulos proſequare. ſed de ludis hactenus. Reliqua pars epiſtolae: illa namque in utranque. ſed tamen non nullos interdum iacit igniculos uiriles, quod quale uideretur, ut poſſes interpretari, miſi ad te exemplum epiſtolae. quamquam mihi tabellarius noſter dixerat, tibi quoque ſe attuliſſe litteras a Bruto, eaſq. a Tuſculano eſſe delatas. Ego itinera ſic compoſueram, ut nonis Quinct. Puteolis eſſem. ualde enim feſtino, ita tamen, ut, quantum homo poſſit, quam cautiſſime nauigem. M. Aelium cura libera. ei ſine paucos ſpecus in extremo fundo, & eos quidem ſubterraneos; ſeruitutis apud Thalnae quid habituros: id me iam iam nolle; neque mihi quidquam eſſe tanti; ſed, ut mihi dicebat, quamleniſſime, potius ut cura liberetur, quam ut me ſuccenſere aliquid ſuſpicetur. Item de illo Tulliano, cupide libero. cum Caſelio loquare. parua res eſt: ſed tu bene attendiſti. nimis callide agebatur. ego autem, ſi mihi impoſuiſſet aliquid, quod paene fecit, niſi tua malitia affuiſſet; animo iniquo tuliſſem. itaque, ut erit, rem impe-

impediri malo. Octauam partem Tullij luminarium in aedium ad strane memineris. cui Caerellia uideris mancipio dare ad eam summam, quae sub praecone fuit maxima. id opinor esse CCCLXXX. *Noui si quid erit, atque etiam si quid prospicies, quod futurum putes, scribas ad me quamsaepissime uelim. Varroni, quemadmodum tibi mandaui, memineris excusare tarditatem litterarum mearum. Mundus istum. M. Ennius quid egerit de testamento, (curiosus enim) facias me uelim certiorem. Ex Arpinati,* VI. *non. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 27

GAVDEO *id te mihi suadere, quod ego mea sponte pridie feceram. nam cum ad te* VI. *non. darem, eidem tabellario dedi etiam ad Sextium, scriptas* πάνυ φιλοσόργως. *Ille eutem, quod Puteolos prosequitur, humane: quod queritur, iniuste. non enim ego tam illum exspectare, cum de Cossano rediret, debui, quam ille aut non ire ante, quam me uidisset, aut citius reuerti, sciebat etiam me celeriter uelle proficisci, seseq. ad me in Tusculanum scripserat esse uenturum. Te, ut a me discesseris, lacrymasse, moleste ferebam. quod si me praesente fecisses, consilium totius itineris fortasse mutassem. sed illud praeclare, quod consolata est spes breui tempore congrediendi: quae quidem exspectatio me maxime sustentat. meae tibi litterae non deerunt. De Bruto, scribam ad te omnia. Librum tibi celeri-*

ter mittam de gloria. excudam aliquid ἡρακλείδιον, quod lateat in thesauris tuis. De Planco, memini. Attica iure queritur. Quod me de Bacchi, de statuarum coronis certiorem fecisti, ualde gratum: nec quidquam posthac non modo tantum, sed ne tantulum quidem praeterieris. Et de Herode, & Metio meminero, & de omnibus, quae te uelle suspicor. Modo turpem sororis tuae filium, cum haec scriberem. aduentabat autem Ϲουλύσει cenantibus uobis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 28

EGO, *ut ad te pridie scripseram, nonis constitueram uenire in Tusculanum. ibi igitur quotidie tuas litteras exspectabo, & maxime de ludis; de quibus etiam ad Brutum tibi scribendum est. cuius epistolae, quam interpretari ipse uix poteram, exemplum pridie tibi miseram. Atticae meae uelim me ita excuses, ut omnem culpam in te transferas, & ei tamen confirmes, me minime totum amorem eo mecum abstulisse.*

CICERO S. D. ATTICO 29

BRVTI *ad te epistolam misi. dij boni, quanta ἀμηχανία cognosces, cum legeris. De celebratione ludorum, tibi assentior. Ad M. Aelium nullus tu quidem domum, sed sicubi inciderit. De Tulliano semisse, M. Axianum adhibebis, ut scribis. Quod cum Cosiano egisti, optime. Quod non solum mea, uerum*

uerum etiam tua expedis, gratum. Legationem probari meam, gaudeo. Quod promittis, dij faxint: quid enim mihi, meis, iucundius? sed istam quam tu excipis, metuo: Brutum com conuenero, perscribam omnia. De Planco, & Decimo, sane uelim Sextum scutum abijcere. De Mundo, si quid scies. Rescripsi ad omnia. nunc nostra accipe. Quinctus filius Puteolos: mirus ciuis, ut tu Fauonium, Asinium dicas: & quidem duas ob caussas, & ut mecum, & ασιέσαθαι uult cum Bruto, & Cassio. Sed tu quid ais? scio enim te familiarem esse Othonum. ait hic sibi Iuliam ferre: constitutum enim esse dissidium. quaesiuit ex me pater, qualis esset fama. dixi, nihil sane me audisse, (nesciebam enim cur quaereret) nisi de ore, & patre. sed cur tu, inquam? at ille, filium uelle. tum ego, etsi ἐβδελυττόμην, tamen negaui. putaui illa esse uera. σκοπὸς hoc est enim huic nostro, nihil praebere. illa autem οὐ παρὰ τούτῳ. ego tamen suspicor hunc, ut solet, alucinari. sed uelim quaeras, (facile autem potes) & me certiorem. Obsecro te, quid est hoc? signata iam epistola, Formiani, qui apud me cenabant, Plancum se aiebant, hunc Buthrotium, pridie, quam hoc scribebam, id est III. nonarum, uidisse demissum, sine phaleris; seruulos autem dicere, eum, & agripetas eiectos a Buthrotijs. macte. sed amabo te, perscribe mihi totum negotium. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XVI.

CICERO S. D. ATTICO.

NONIS *Quinct. ueni in Puteolanum, iens ad Brutum. in Nesidie haec scripsi, sed eo die, quo ueneram, cenanti Eros tuas litteras. Ita ne? nonis Iulij? mehercule istis. sed stomachari totum diem licet. quidquam ne turpius, quam Bruto, Iulijs? redeo ad meum, igitur* ἐλθωμεν. *nihil uidi. Sed quid est quaeso, quod agripetas Buthroti concisos audio? quid autem Plancus tam cursim (ita enim audiebam) diem, & noctem? sane cupio scire, quid sit. Meam profectionem laudari gaudeo. Dymaeos agro pulsos, mare infestum habere, nil mirum uidendum est, ut mansio laudetur.* ἐν ὁμοπλοίᾳ *Bruti uidetur aliquid praesidij esse: sed, opinor, minuta nauigia. sed iam sciam, & ad te cras. De Ventidio,* πανικὸν *puto. De Sexto, pro certo habebatur, ad arma. quod si uerum est; sine bello ciuili uideo seruiendum. quid ergo? kal. Ian. in Pansa spes.* λῆρος πολὺς*, in uino & in somno istorum.* DE CCX*, optime. Ciceronis rationes explicentur. Obius enim recessis multa, quae uellem: in his ne hoc quidem malum, in mandatis sat abunde:* HS LXXII *satis esse,*

se affatim prorsus, sed Xenonem perexigue, & γλίσχρως *praebere, id est minutatim. quo plus permutasti, quam ad fructum insularum, id ille annus habeat, in quem itineris sumptus accessit. hinc ex kal. Apr. ad* HS LXXX *accommodetur. nunc enim insulae tantum. uidendum enim est, quid, cum Romae erit. non enim puto socrum illam ferendam. Pindaro decumano negaram. Nunc, cuius rei caussa tabellarium miserim, accipe. Quinctus filius mihi pollicetur se Catonem. egit autem & pater, & filius, ut tibi sponderem, sed ita, ut tum crederes, cum ipse cognosses. huic ego litteras ipsius arbitratu dabo: eae te ne mouerint. has scripsi in eam partem, ne me motum putares. dij faxint, ut faciat ea quae promittit. commune enim gaudium: sed ego: nihil dico amplius. is hinc* VII. *idus. ait enim attributionem in idus, se autem urgeri acriter. tu ex meis litteris, quo modo respondeas, meditabere. Plura, cum & Brutum uidero, & Erotem remittam. Atticae meae excusationem accipio, eamq. amo plurimum: cui, & Piliae salutem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 2

VI. *idus duas epistolas accepi, unam a meo tabellario, alteram Bruti. De Buthrotijs longe alia fama in his locis fuerat: sed cum alijs multis hoc ferendum. Erotem remisi citius, quam constitueram ut esset cum Hortensio, & quia equitibus quidem ait se idibus constituisse. Hortensius uero impuden-*

ter, nihil enim debetur ei, nisi ex tertia pensione, quae est kal. Sext. ex qua pensione ipsa maior pars est ei soluta aliquanto ante diem. sed haec Eros uidebit idibus. De Publilio autem, quod perscribi oportet, moram non puto esse faciendam. sed cum uideas, quantum de iure nostro decesserimus, qui de residuis CCCC HS, CC praesentia soluerimus, reliqua perscribamus; loqui cum eo, si tibi uidebitur, poteris, eum commodum nostrum exspectare debere, cum tanta sit a nobis iactura facta iuris. Sed amabo te, mi Attice, (uides ne quam blande?) omnia nostra, quoad eris Romae, ita gerito, regito, gubernato, ut nihil a me exspectes. quamquam enim reliqua satis apta sint ad soluendum; tamen fit saepe, ut ij, qui debent, non respondeant ad tempus. si quid eiusmodi acciderit, ne quid tibi sit fama mea potius. non modo uersura, uerum etiam uenditione, si ita res coget, nos uindicabis. Bruto tuae litterae gratae erant. fui enim apud illum multas horas in Neside, cum paullo ante tuas litteras accepissem. delectari mihi Tereo uidebatur, & habere maiorem Attio, quam Antonio, gratiam. mihi autem quo laetiora sunt, eo plus stomachi, & molestiae est, populum R. manus suas non in defendenda rep. sed in plaudendo consumere. mihi quidem uidentur istorum animi incendi etiam ad repraesentandam improbitatem suam. sed tamen, dum modo doleant aliquid, doleant quidlibet, Consilium meum quod ais quotidie magis laudari;

non

non moleste fero; exspectabamque, si quid de eo ad me scriberes. ego enim in uarios sermones incidebam: quin etiam iccireo trahebam, ut quamdiutissime integrum esset. sed quoniam Euro ulla extrudimur, Brundisium cogito. facilior enim, & exploratior deuitatio legionum fore uidetur, quam piratarum, qui apparere dicuntur. Sextius VI*.id.exspectabatur, sed non uenerat quod sciam. Cassius cum classicula sua uenerat. ego, cum eum uidissem* V*. kalendas, in Pompeianum cogitabam, inde Aculanum. nosti reliqua. De Tutia ita putaram. De C. Metio non credo, nec tamen curo plus quam tu. Planco, & Oppio scripsi equidem, quoniam rogaras: sed, si tibi uidebitur, ne necesse habueris reddere. cum enim tua caussa fecerint omnia; uereor, ne meas litteras superuacaneas arbitrentur. Oppio quidem utique: quem tibi amicissimum cognoui. uerum, ut uoles tu. Quoniam scribis hiematurum te in Epiro, feceris mihi gratum, si ante eo ueneris, quam mihi in Italiam te auctore ueniendum est. litteras ad me quamsaepissime, sed de rebus minus necessarijs aliquem nactus: sin autem erit quid maius, domo mittito.* Ηρακλείδειον*, si Brundisium salui, adoriemur. de Gloria misi tibi. custodies igitur, ut soles: sed notentur eclogarij. quos Saluius, bonos auditores nactus, in conuiuio dumtaxat legat. mihi ualde placent: mallem tibi. Etiam atque etiam uale.*

CI.

CICERO S. D. ATTICO. 3

TV VERO *sapienter. nunc demum enim rescribo ijs litteris, quas mihi misisti, conuento Antonio Tiburi. sapienter igitur, quod manus dedisti, quodq. etiam ultro gratias egisti. certe enim, ut scribis, deseremur ocyus a rep. quam a re familiari. quod uero scribis te magis delectari,* O TITE SI QVID EGO: *addis mihi scribendi alacritatem. Quod Erotem non sine munusculo exspectare dicis; gaudeo non fefellisse eam rem opinionem tuam. sed tamen idem σούταγμα nisi ad te retractatius, & quidem ἀρχέτυπον ipsum, crebris locis inculcatum, & refectum. hunc tu translatum in macrocolum lege arcano conuiuis tuis, sed, si me amas, hilaris, & bene acceptis; ne in me stomachum erũpant, cum sint tibi irati. De Cicerone, uelim ita sit, ut audiuimus. De Xenone, coram cognoscam: quamquam nihil ab eo arbitror neque indiligenter, neque illiberaliter. De Herode, faciam, ut mandas, & ea, quae scribis, ex Saufeio, & e Xenone cognoscam. De Quincto filio, gaudeo tibi meas litteras prius a tabellario meo, quam ab ipso, redditas. quamquam te nihil fefellisset. ueruntamẽ. sed exspecto, quid ille tecum, quid tu uicissim: nec dubito, quin suo more uterque. sed eas litteras Curium mihi spero redditurum: qui quidem etsi per se est amabilis, a meq. diligitur; tamen accedet magnus cumulus commendationis tuae. Litteris tuis*

satis

satis responsum est. nunc audi, quod, etsi intelligo scribi necesse non est, scribo tamen. Multa me mouent in discessu, in primis mehercule, quod disiungor a te. mouet etiam nauigationis labor, alienus non ab aetate solum nostra, uerum etiam a dignitate; tempusq. discessus subabsurdum. relinquimus enim pacem, ut ad bellum reuertamur; quodq. temporis in praediolis nostris, & belle aedificatis, & satis amoenis, consumi potuit, in peregrinatione consumimus. Consolantur haec, aut proderimus aliquod Ciceroni: aut, quantum profici possit, iudicabimus. deinde tu iam, ut spero, & ut promittis, aderis. quod quidem si accide rit, omnia nobis erunt meliora. Maxime autem me angit ratio reliquorum meorum. quae quamquam explicata sunt; tamen, quod & Dolabellae nomen in ijs est, & attributio est mihi nominum ignota, conturbor, nec ulla res magis angit ex omnibus. itaque non mihi uideor errasse, quod ad Balbum scripsi apertius, ut, si quid tale accidisset, ut non concurrerent nomina, subuenirent; meq. tibi etiam mandasse, ut, si quid eiusmodi accidisset, cum eo communicares. quod facies, si tibi uidebitur, eoq. magis, si proficisceris in Epirum. Haec ego conscen dēs e Pompeiano tribus actuariolis decemscalmis. Brutus erat in Neside etiam nunc, Neapoli Cassius. Ecquid amas Deiotarum, & non amas Eram? qui, ut Blesamius uenit ad me, cum ei praescriptum esset, ne quid sine Sextij nostri sententia ageret, neque

que ad illum, neque ad quemquam nostrum retulit. Atticum nostrum cupio suauiari: ita mihi dulcis salus uisa est, per te missa ab illa. refers igitur ei plurimam, itemq. Piliae dicas uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

ITA ut heri tibi narraui, uel fortasse hodie, (Quinctus enim altero die se aiebat) in Nesida VIII. idus. ibi Brutus. quam ille doluit de nonis Iulijs. mirifice est conturbatus. itaque sese scripturum aiebat, ut uenationem etiam, quae postridie ludos Apollinares futura est, proscriberent, III. idus Quinct. Libo interuenit. is Philonem, Pompeij libertum, & Hilarum suum uenisse a Sexto cum litteris ad consules, siue quo alio nomine sunt. earum exemplum nobis legit, si quid uideretur. pauca παρὰ λέξιν: ceteroqui & satis grauiter, & non contumaciter. tantum addi placuit, quod erat, COS. solum, ut esset, PRAET. TRIB. PL. SENATVI; ne illi non proferrent eas, quae ad ipsos missae essent. Sextum autem nunciauit cum una solum legione fuisse Carthagine, eiq. eo ipso die, quo opidum Boriam cepisset, nunciatum esse de Caesare: capto opido, miram laetitiam, commutationemq. animorum, concursumq. undique, sed illum ad sex legiones, quas in ulteriore reliquisset, reuertisse. ad ipsum autem Libonem scripsit, nihil esse, nisi ad larem suum liceret. summa postulatorum, ut omnes exercitus dimittantur, qui ubique sint. Haec fere de Sexto. De Buthrotijs undique quaerens

rens nihil reperiebam. alij, concisos agripetas: alij, Plancum, acceptis nummis, relictis illis, aufugisse. itaque non uideo sciturum me, quid eius sit, ne statim aliquid litterarum. Iter illud Brundisium, de quo dubitabam, sublatum uidetur. legiones enim aduentare dicuntur: haec autem nauigatio habet quasdam suspiciones periculi: itaque constituebam ut ὁμοπλοίᾳ. *paratiorem offendi Brutum, quam audiebam. nam & ipse Domitius bona plane habet dicrota, suntq. nauigia praeterea luculenta Sextij, Buciliani, ceterorum. nam Cassij classem, quae plane bella est, non numero, ultra Fretum. illud est mihi submolestum, quod parum Brutus properare uidetur. primum confectorum ludorum nuncios exspectat, deinde, quantum intelligo, tarde est nauigaturus. consistens in locis pluribus. tamen arbitror esse commodius tarde nauigare, quam omnino non nauigare. etsi, cum processerimus, exploratiora uidebuntur, & tectis utemur. Tuas iam litteras Brutus exspectabat: cui quidem ego non nouum attuleram de Tereo Attij. ille Brutum putabat. sed tamen rumoris nescio quid afflauerat, commissione Graecorum, frequentiam non fuisse: quae quidem me minime fefellit: scis enim, quid ego de graecis ludis existimem. nunc audi quod pluris est, quam omnia Quinctus fuit mecum dies complures, &, si ego cuperem, ille uel plures fuisset: sed, quantum fuit, incredibile est, quam me in omni genere delectarit, in eoq. maxime, in quo minime*

nime satisfaciebat. sic enim commutatus est totus, & scriptis meis quibusdam, quae in manibus habebam, & assiduitate orationis, & praeceptis, ut tali animo in remp. quali nos uolumus, futurus sit. hoc cum mihi non modo confirmasset, sed etiam persuasisset; egit mecum accurate multis uerbis, tibi ut sponderem, se dignum & te, & nobis futurum; neque se postulare, ut statim crederes, sed, cum ipse perspexisset, tum ut se amares. quod nisi fidem mihi fecisset, iudicassemq. hoc, quod dico, firmum fore; non fecissem id, quod dicturus sum. duxi enim mecum adolescentem ad Brutum. sic ei probatum est, quod ad te scribo, ut ipse crediderit, me sponsorem accipere noluerit, eumq. laudans amicissime mentionem tui fecerit, complexus, osculatusq. dimiserit. quamobrem etsi magis est, quod gratuler tibi, quam quod te rogem; tamen etiam rogo, ut, si quae minus antea propter infirmitatem aetatis constanter ab eo fieri uidebantur, ea iudices illum abiecisse; mihiq. credas, multum allaturum uel plurimum potius, ad illius iudicium confirmandum, auctoritatem tuam. Bruto cum saepe iniecissem de ὁμοπλοίᾳ, non perinde, atque ego putaram, arripere uisus est. existimabam μετεωρότερον esse: & hercule erat, & maxime de ludis. at mihi, cum ad uillam redissem, Cn. Lucceius, qui multum utitur Bruto, narrauit, illum ualde morari, non tergiuersantem, sed exspectantem, si qui forte casus. itaque dubito, an Venu-

ſiam tendam, & ibi exſpectem de legionibus: ſi aberunt, ut quidam arbitrantur, Hydruntem: ſi neutrum erit ἀσφαλὲς, eodem reuertar. iocari me putas? moriar, ſi quiſquam me tenet praeter te: etenim circumſpice: ſed ante erubeſco. O dies in auſpicijs Lepidi deſcriptos, & aptos ad conſilium reditus noſtri. magna ῥοπὴ ad proficiſcendum tuis litteris. atque utinam te illic. ſed ut conducere putabis. Nepotis epiſtolam exſpecto. cupidus ille meorum? qui ea, quibus maxime γαυριῶ, legenda non putet. & ais μετ' ἀμύμονα: tu uero ἀμύμων: ille quidem ἄμβροτος. Mearum epiſtolarum nulla eſt συναγωγὴ. ſed habet Tiro inſtar ſeptuaginta. & quidem ſunt a te quaedam ſumendae. eas ego, oportet, perſpiciam, corrigam. tum denique edentur.

CICERO S. D. ATTICO. 5

EGO *adhuc (perueni enim Vibonem ad Sicam) magis commode, quam ſtrenue nauigaui: remis enim magnam partem: prodromi nulli. illud ſatis opportune. duo ſinus fuerunt, quos tranſmitti oportet, Paeſtanus, & Vibonenſis: utrumque pedibus equis tranſmiſimus. ueni igitur ad Sicam, octauo, die e Pompeiano; cum unum diem Veliae conſtitiſſem: ubi quidem fui ſane libenter apud Thalnam noſtrum: nec potui accipi, illo abſente praeſertim, liberalius. IX. kal. igitur ad Sicam. ibi tanquam domi meae ſcilicet: itaque obduxi poſterum diem. ſed putabam, cum Rhegium ueniſſem, fore, ut illic,*

lic, δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες, cogitaremus, corbita ne Patras, an actuariolis ad Leucopertam Tarentinorum, ast inde Corcyram: &, si oneraria, statim ne Freto, an Syracusis. hac super re scribam ad te Rhegio. Mehercule, mi Attice, saepe mecum, ἦ δεῦρ' ὁδός σοι τί δύναται; cur ego tecum non sum? cur, ocellos Italiae, uillulas meas non uideo? sed id satis, superque, tecum me non esse, fugientem periculum. nec id nunc quidem, nisi fallor, ullum est. ad ipsum enim reuocat me auctoritas tua. scribis enim, in caelum ferri profectionem meam, sed ita, si ante kal. Ian. redeam: quod quidem certe enitar; malo enim uel cum timore domi esse, quam sine timore Athenis tuis. sed tamen prospice, quo ista uergant, mihiq. aut scribe, aut, quod multo malim, affer ipse. haec hactenus. Illud uelim in bonam partem accipias, me agere tecum, quod tibi maiori curae sciam esse, quam ipsi mihi. nomina mea, per deos, expedi, exsolue: bella reliqui. sed opus est diligentia, coheredibus pro Cluuiano kal. Sext. persolutum ut sit. cum Publio quomodo agendum sit, uidebis. non debet urgere, quoniam iure non utimur: sed tamen ei quoque satisfieri plane uolo. Terentiae uero quid ego dicam? etiam ante diem, si potes. quin, si, ut spero, celeriter in Epirum; hoc, quod satis dato debeo, peto a te, ut ante prouideas, planeq. expedias, & solutum relinquas. sed de his satis; metuoque, ne tu nimium putes. nunc negligentiam meam cognosce. De Gloria librum

brum ad te misi: & in eo prooemium, id est, quod in Academico tertio. id euenit ob eam rem, quod habeo uolumen prooemiorum. ex eo eligere soleo, cum aliquid σύγγραμμα institui. itaque iam in Tusculano, qui non meminissem meo abusum isto prooemio, conieci id in eum librum, quem tibi misi. cum autem in naui legerem Academicos, agnoui erratum meum: itaque statim nouum prooemium exaraui, & tibi misi. tu illud desecabis, & hoc agglutinabis. Piliae salutem dices, & Atticae, delicijs, atque amoribus meis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

VIII. id. Sext. cum a Leucopetra profectus, (inde enim transmittebam) stadia circiter CCC processissem, reiectus sum Austro uehementi ad eandem Leucopetram. ibi cum uentum exspectarem, (erat enim uilla Valerij nostri, ut familiariter essem, & libenter) Rhegini quidem, illustres homines, eo uenerunt, Roma sane recentes, in ijs Bruti nostri hospes, qui Brutum Neapali reliquisset. haec afferebant, edictum Bruti, & Cassii, & fore frequentem senatum kalendis: a Bruto, & Cassio litteras missas ad consulares, et praetorios; ut adessent, rogare. summam spem nunciabant, fore, ut Antonius cederet, res conueniret, nostri Romam redirent. Addebant etiam, me desiderari, subaccusari. quae cum audissem, sine ulla dubitatione abieci consilium profectionis; quo mehercule ne an-

tea quidem delectabar. lectis uero tuis litteris, admiratus equidem sum, te tam uehementer sententiam commutasse; sed, non sine caussa, arbitrabar. etsi quamuis non fueris suasor, & impulsor profectionis meae, approbator certe fuisti, dummodo kal. Ian. Romae essem. ita fiebat, ut, dum minus periculi uideretur, abessem, in flammam ipsam uenirem. sed haec, etiam si non prudenter, tamen ἀνεμέσητα sunt; primum, quod de mea sententia acta sunt; deinde, etiam si te auctore quid debet, qui consilium dat, praestare praeter fidem? Illud admirari satis non potui, quod scripsisti his uerbis: Bene igitur tu, qui εὐθανασίαν, bene relinquis patriam? *An ego relinquebam? aut tibi tu relinquere uidebar, tu id non modo non prohibebas, uerum etiam approbabas? grauiora, quae restant.* Velim σχόλιον aliquod elimes ad me, oportuisse te istuc facere. *Ita ne, mi Attice, defensione eget meum factum, praesertim apud te, qui id mirabiliter approbasti? ego uero istum ἀπολογισμὸν συντάξομαι, sed ad eorum aliquem, quibus inuitis, & dissuadentibus profectus sum, etsi quid iam opus est σχολίῳ? si perseuerassem, opus fuisset. at hoc ipsum non constanter. nemo doctus umquam (multa autem de hoc genere scripta sunt) mutationem consilij inconstantiam dixi esse. deinceps igitur haec* NAM *si a Phaedro nostro, exspedita excusatio esset, nunc quid respondemus? Ergo id erat meum factũ, quod Catoni probare non possim, flagitij scilicet plenum,*

plenum, & dedecoris. utinam a primo ita tibi esset uisum. tu mihi, sicut esse soles, fuisses Cato. Extremum illud uel molestissimũ. Nam Brutus noster silet: *hoc est, non audet hominem id aetatis monere. aliud nihil habeo, quod ex ijs a te uerbis significari putem. & hercule ita est. Nam* XVI. *kal. Sept. cum uenissem Veliam, Brutus audiuit. erat enim cum suis nauibus apud Heletem fluuium citra Veliam millia passuum* III. *pedibus ad me statim. dij immortales, quam ualde ille reditu, uel potius reuersione mea laetatus? effudit illa omnia, quae tacuerat: ut recordarer illud tuum,* Nam Brutus noster silet. *maxime autem dolebat, me kal. Sext. in senatu non fuisse. Pisonem ferebat in caelum: se autem laetari, quod effugissem duas maximas uituperationes, unam, quam itinere faciendo me intelligebam suscipere, desperationis, ac relictionis reip. (flentes mecum uulgo quaerebantur, quibus de meo celeri reditu non probabam) alteram, de qua Brutus, & qui una erant, (multi autem erant) laetabantur, quod eam uituperationem effugißem, me existimari ad Olympia. hoc uero nihil turpius quouis reip. tempore. sed hoc ἀναπολόγητον. ego uero Austro gratias miras, qui me a tanta infamia auerterit. Reuersionis has speciosas caussas habes, iustas illas quidem, & magnas, sed nulla iustior, quam quod tu idem alijs litteris:* Prouide, si cui quod debetur, ut sit unde par pari respondeatur. mirifica enim

aetatem. atque a me postulat, primum ut clam colloquatur, uel Capuae. puerile hoc quidem, si id putat clam fieri posse. docui litteris, id nec opus esse, nec fieri posse. misit ad me Caecinam quendam Volaterranum, familiarem suum, qui hoc pertulit, Antonium cum legione Alaudarum ad urbem pergere, pecunias mancipijs impetrare, legionem sub signis ducere. consultabat, utrum Romam cum ∞ ∞ ∞ *ueteranorum proficisceretur, an Capuam teneret, & Antonium uenientem excluderet, an iret ad tres legiones Macedonicas, quae iter secundum mare superum faciunt, quas sperat suas esse. hae cōgiarium ab Antonio accipere noluerunt, ut hic quidem narrat, & ei conuicium grande fecerunt, concionantemq. reliquerunt. quid quaeris? ducem se profitetur, nec nos sibi putat deesse oportere. equidem suasi, ut Romam pergeret. uidetur enim mihi & plebeculam urbanam, &, si fidem fecerit, etiam bonos secum habiturus. o Brute ubi es? quantam ἀκαιρίαν amittis. non equidem hoc diuinaui, sed aliquid tale putaui fore. Nunc tuum consilium exquiro, Romam ne uenio, an hic maneo, an Arpinum? ἀσφάλειαν habet is locus. fugiam Romam, ne desideremur, si quid actum uidebitur. hoc igitur explica. numquam in maiore ἀπορίᾳ fui. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

BINAE *mihi uno die litterae ab Octauio, nunc quidem, ut Romam statim ueniam: uelle se*

rem agere per senatum: cui ego, non posse senatum ante kal.Ian.quod quidem ita credo.ille autem addit, consilio tuo. quid multo ille urget: ego autem σκέπτομαι. non confido aetatis; ignoro, quo animo: nil sine Pansa tuo uolo; uereor, ne ualeat Antonius: nec a mari discedere libet: & metuo, ne quae ἀριστεία me absente. Varroni quidem displicet consilium pueri, mihi non. firmas copias habet', Brutum habere potest: & rem gerit palam: centuriat Capuae, dinumerat. iam, iamq. uideo bellum. ad haec rescribe. Tabellarium meum kalendis Romae profectum sine tuis litteris, miror. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

V I. *ueni, ad me, in Sinuessanum. eodem die, uulgo loquebantur, Antonium mansurum esse Casilini. itaque mutaui consilium. statueram enim recta Appia Romam. facile me ille esset assecutus. aiunt enim eum Caesariana uti celeritate. uerti igitur me a Minturnis Arpinum uersus. constitueram, ut pridie idus aut Aquini manerem, aut in Arcano, nunc, mi Attice, tota mente incumbe in hanc curam. magna enim res est. tria' sunt autem, maneam ne Arpini, an propius accedam, an ueniam Romam. quod censuris, faciam: sed quamprimum. auide exspecto tuas litteras.* V I. *idus mane, n Sinuessano. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 10

NONIS accepi a te duas epistolas: quarum alteram kal. dederas, alteram pridie. igitur prius ad superiorem. Nostrum opus tibi probari laetor. ex quo ante ipse posuisti, quae mihi florentiora sunt uisa tuo iudicio. caerulas enim tuas miniatulas illas extimescebam. De Sica ita est, ut scribis. ast aegre me tenui. itaque perstringam sine ulla contumelia Sicae, & Septimiae: tantum, ut sciant παῖδες παίδων sine uallo Luciliano, eum ex C. Fadij filia liberos habuisse. atque utinam eum diem uideam, cum ista oratio ita libere uagetur, ut etiam in Sicae domum introeat. sed illo tempore opus est, quod fuit illis triumuiris. moriar, nisi facete. tu uero leges Sexto, eiusq. iudicium mihi perscribes εἷς ἐμοὶ μύριοι. Caleni interuentum, & Caluenae cauebis. Quod uereris, ne ἀδόλεσχος: mihi tu? quis minus? cui, ut Aristophani Archilochi iambus, sic epistola longissima quaeque optima uidetur. Quod me admones, tu uero etiam si reprehenderes, non modo facile paterer, sed etiam laetarer, quippe cum in reprehensione est prudentia cum εὐμενείᾳ. ita libenter ea corrigam, quae a te animaduersa sunt, eodem iure, quo Rubriana potius, quam quo Scipionis: & de laudibus Dolabellae deruam cumulum. attamen est isto loco bella, ut mihi uidetur, εἰρωνεία, quod cum contra ciues in acie. illud etiam malo, indignius esse hunc uiuere, quam, quid in-

dignius. Πεπλογραφίαν *Varronis tibi probari non moleste fero: quo adhuc* ἡρακλείδιον *illud non abstuli. Quod me hortaris ad scribendum; amice tu quidem, sed me scito agere nihil aliud. Grauedo tua mihi molesta est. quaeso adhibe, quam soles, diligentiam.* O T I T E, *tibi prodesse laetor. Anagnini sunt, Mustela* ταξιάρχης, *& Laco, qui plurimum bibit. Librum, quem rogas, perpoliam & mittam. Haec ad posteriorem.* Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος, *quatenus Panaetius, absolui duobus: illius tres sunt. sed cum initio diuisisset ita, tria genera exquirendi officij esse; unum, cum deliberamus, honestum, an turpe sit; alterum, utile, an inutile; tertium, cum haec inter se pugnare uideantur, quo modo iudicandum sit: qualis caussa Reguli; redire honestum, manere utile: de duobus primis praeclara disseruit; de tertio pollicetur se deinceps sceipturum, sed nihil scripsit. eum locum Posidonius persecutus. ego autem & eius librum accersiui, & ad Athenodorum Caluum scripsi, ut ad me* τὰ κεφάλαια *mitteret: quem exspecto: quem uelim cohortere, & roges, ut quamprimum: in eo est* περὶ τοῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος. *Quod de inscriptione quaeris; non dubito, quin* τὸ καθῆκον *officium sit, nisi quid tu aliud: sed inscriptio plenior, de officijs.* προσφωνῶ *autem Ciceroni filio. uisum est non ἀνοικεῖον. De Myrtilo, dilucide. o qualis tu semper istos. ita ne in D. Brutum? de istis. Ego me, ui scripseram, in Pompeianum non abdidi,*

abdidi, primo tempestatibus, quibus nihil taetrius: deinde ab Octauio quotidie litterae, ut negotium susciperem, Capuam uenirem; iterum remp. saluarem, Romam utique statim. αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι. is tamen egit sane strenue, & agit. Romam ueniet cum manu magna. sed est plane puer. putat senatum statim. quis ueniet? si uenerit, quis, incertis rebus, offendet Antonium? kal. Ian. erit fortasse praesidio: aut quidem ante depugnabitur. puero municipia mire fauent. iter enim faciens in Samnium uenit Cales, mansit Theani. mirifica ἀπάντησις & cohortatio. hoc tu putares? ob hoc ego citius Romam, quam constitueram. simul ac constituero, scribam. etsi non dum stipulationes legeram: nec enim Eros uenerat. tamen rem pridie idus uelim conficias. Epistolas Catinam, Tauromenium, Syracusas commodius mittere potero, si Valerius interpres ad me nomina gratiosorum scripserit. alij enim sunt alias, nostriq. familiares fere demortui. publice tamen scripsi, si uti uellet eis Valerius, aut mihi nomina mitteret. De Lepidianis feris Balbus ad me. Vsque ad III. kal. exspectabo tuas litteras: deq. Torquati negotiolo sciturum poto. Quinctii litteras ad te misi, ut scires, quam ualde eum amaret, quem dolet a te minus amari. Atticae, quoniam, quod optimum in pueris est, hilarula est, meis uerbis suauium dices. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

O PPII *epistolae, quia perhumana erat, tibi misi exemplum. De Ocella, dum tu muginaris, nec mihi quidquam rescribis, cepi consilium domesticum: itaque me pridie idus arbitror Romae futurum. commodius est uisum, frustra me istic esse, cum id non necesse esset, quam, si opus esset, non adesse. & simul, ne intercluderer, metuebam. ille enim iam aduentare potest: etsi uarij rumores, multique, quos cuperem ueros: nihil tamen certi. ego uero, quidquid est, tecum potius, quam animi pendeam, cum a te absim, & de te, & de me. sed quid dicam? bonum animum. ἡρακλειδίῳ Varronis, negotia salsa. me quidem nihil umquam sic delectauit. sed haec, & alia maiora coram. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO 12

O CASVM *mirificum. V. idus cum ante lucem de Sinuessano surrexissem, uenissemq. diluculo ad Pontem Tirentium, qui est Minturnis, in quo flexus est iter Arpinas, obuiam mihi fit tabellarius, qui me offendit* δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα. *ego statim, cedo, inquam, si quid ab Attico. non dum legere poteramus. nam & lumina dimiseramus; nec satis lucebat. cum autem luceret, ante scripta epistola ex duabus tuis prior mihi legi coepta est. illa omnium quidem elegantissima. ne sim saluus, si aliter scribo, ac sentio. nihil legi humanius.*

nius. itaque ueniam, quo uocas, modo adiutore te. sed nihil tam ἀπροσδιόνυσον mihi primo uidebatur, quam ad eas litteras, quibus ego a te consilium petieram, te mihi ista rescribere. ecce tibi altera, qua hortaris παρ' ὑπεμόεντα μίμαντα, Νήσου ἐπὶ ψυρίης, Appiam ἐν ἀριστερ' ἔχοντα. itaque eo die mansi Aquini. longulum sane iter, & uia inepta. inde postridie mane proficiscens, has litteras dedi. & quidem, ut a me dimitterem inuitissimus, fecerunt Erotis litterae. rem tibi Tiro narrabit. tu, quid faciendum sit, uidebis: praeterea, possim ne propius accedere, (malo enim esse in Tusculano, aut uspiam in suburbano) an etiam longius discedendum putas. crebro ad me uelim scribas. erit autem quotidie, cui des. Quod praeterea consulis, quid tibi censeam faciundum: difficile est, cum absim: uerumtamen, si pares aeque inter se, quiescendum: sin, latius manabit, & quidem ad nos, deinde communiter. auide tuum consilium exspecto, timeo, ne absim, cum adesse me sit honestius: uenire non audeo. De Antonij itineribus nescio quid aliter audio, atque ut ad te scribebam. omnia igitur uelim explices, & ad me certa mittas. De reliquo quid ego tibi dicam? ardeo studio historiae. incredibiliter enim me commouet tua cohortatio. quae quidem nec institui, nec effici potest sine tua ope. coram igitur hoc quidem conferemus. In praesentia mihi uelim scribas, quibus cos. C. Fannius M. F. tribunus pl. fuerit. uideor mihi audisse, P. Africano, L. Mummio. id igi-

igitur quaero. tu mihi de ijs rebus, quae nouantur, omnia certa, clara. III, id. ex Arpinati. Valc.

CICERO S. D. ATTICO. 13

NIHIL *erat plane, quod scriberem. nam, cum Puteolis essem, quotidie aliquid noui de Octauiano, multa etiam falsa ad Antonio. ad ea autem, quae scripsisti, (tres enim acceperam III. id. a te epistolas) ualde tibi assentior, si multum possit Octauianus, multo firmius acta tyranni comprobatum iri, quam in Telluris, atque id contra Brutum fore. sin autem uincitur, uides intolerabilem Antonium: ut, quem uelis, nescias. O Sextij tabellarium hominem nequam. postridie Puteoli Romae se dixit fore. Quod me mones, ut pedetentim: assentior, etsi aliter cogitabam. nec me Philippus, aut Marcellus mouet. alia enim eorum ratio: etsi non est, tamen uidetur. sed in isto iuuene, quamquam animi satis, auctoritatis parum est. tamen uide, si forte in Tusculano recte possim, ne id melius sit: (ero libentius: nihil enim ignorabo) an hoc, cum Antonius uenerit. Sed, ut aliud ex alio, mihi non est dubium, quin, quod Graeci καθῆκον nos officium. id autem, quid dubitas, quin etiam in remp. praeclare caderet? non ne dicimus, consulum officium, senatus officium? praeclare conuenit; aut da melius. Male narras de Nepotis filio. ualde mehercule moueor. & moleste fero, nescieram omnino esse istum puerum. Caninium perdidi, hominem,*

minem, quod ad me attinet, non ingratum. Athenodorum, nihil est, quod hortere: misit enim satis bellum ὑπόμνημα. Grauedini, quaeso, omni ratione subueni. Quintus, tui patris nepos, scribit ad patris mei nepotem, se ex nonis iis, quibus nos magna gessimus, aedem Opis explicaturum, idq. ad populum. uidebis igitur, & scribes. Sexti iudicium exspecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

NOLI putare, pigritia facere me, quod non mea manu scribam: sed mehercule pigritia; nihil enim habeo aliud, quod dicam. & tamen in tuis quoque epistolis Alexim uideor agnoscere. sed ad rem uenio. Ego, si me non improbissime Dolabella tractasset, dubitassem fortasse, utrum remissior essem, an summo iure contenderem: nunc uero etiam gaudeo mihi caussam oblatam, in qua & ipse sentiat, & reliqui omnes me ab illo allienatum: idq. praemiseram, & quidem me mea facere, & rep. caussa, cur illum oderim, quod, cum eam me auctore defendere coepisset, non modo deseruit emptus pecunia, sed etiam, quantum in ipso fuerit, euerterit. Quod autem quaeris, quo modo agi placeat, cum dies uenerit: primum uelim eiusmodi sit, ut nõ alienum sit, me Romae esse; de quo ut de ceteris faciam, ut tu censueris: summa autem agi prorsus uehementer, & seuere uolo. etsi sponsores appellare, uidetur habere quandam δυσωπίαν tamen,

men, hoc quale sit, consideres uelim. possumus enim, ut sponsores appellentur, procuratorem introducere. neque enim illi litem contestabuntur. quo facto, non sum nescius sponsores liberari. sed & illi turpe arbitror, eo nomine, quod satisdato debeat, procuratores eius non dissoluere: & nostrae grauitatis, ius nostrum sine summa illius ignominia persequi. de hoc quid placeat, rescribas uelim. non dubito, quin hoc totum lenius administraturus sis. Redeo ad remp. Multa mehercule a te saepe ἐν πολιτικῷ genere prudenter: sed his litteris nihil prudentius: Quamquam enim posset in praesentia belle iste puer retundere Antonium, tamen exitum exspectare debemus. *at, quae concio? nam est missa mihi. iurat, ita sibi parentis honores consequi liceat: & simul dextram intendit ad statuam. μὴ δὲ σωθείην, εἴποτε τοιοῦτο. sed, ut scribis, certissimum esse uideo discrimen Cascae nostri tribunatum: de quo quidem ipso dixi Oppio, cum me hortaretur, ut adolescentem, totamq. caussam, manumq. ueteranorum complecterer, me nullo modo facere posse, ni mihi exploratum esset, eum non modo non inimicum tyrannoctonis, uerum etiam amicum fore. cum ille diceret, ita futurum: quid igitur festinamus? inquam. illi enim mea opera ante kal. Ian. nihil opus est: nos autem eius uoluntatem ante idus Dec. perspiciemus in Casca. mihi ualde assensus est. Quamobrem haec quidem hactenus. Quod reliquum est, quotidie tabellarios habebis,*

bebis, &, ut ego arbitror, etiam, quid scribas, quotidie. Leptae litterarum exemplum tibi misi: ex quo mihi uidetur στρατηλάξ *ille deiectus de gradu. sed tu, cum legeris, existimabis.*

OBSIGNATA *iam epistola, litteras a te, & a Sexto accepi. nihil iucundius litteris Sexti, nihil amabilius. nam tuae breues: priores erunt uberrimae. Tu quidem & prudenter, & amice suades, ut in his locis potissimum sim; quoad audiamus, haec, quae commota sunt quorsum euadant. sed me, mi Attice, non sane hoc quidem tempore mouet resp. non quo ea sit mihi quidquã carius, aut esse debeat: sed desperatis etiã Hippocrates uetat adhibere medicinam. quare ista ualeant. Me res familiaris mouet: rem dico? immo uero existimatio. cum enim tanta reliqua sint; ne Terentiae quidem adhuc quod soluam expeditum est. Terẽtiam dico? scis nos pridem iam constituisse Montani nomine* HS XXII. *dissoluere. pudentissime hoc Cicero petierat, uti de suo. liberalissime, ut tibi quoque placuerat, promiseram; Erotiq. dixeram, ut sepositum haberet. non modo, sed iniquissimo foenore uersuram facere Aurelius coactus est. nam de Terentiae nomine Tiro ad me scripsit, te dicere, nummos a Dolabella fore. male eum credo intellexisse, si quisquam male intelligit; potius, nihil intellexisse. tu enim ad me scripsisti Cocceij responsum, & ijsdem paene uerbis Eros. ueniẽdum est igitur uel in ipsam flammam. turpius est enim priuatim cadere, quam publice. itaque ceteris*

teris de rebus, quas ad me suauissime scripsisti, perturbato animo, non potui, ut consueueram, rescribere. consenti in hac cura, ubi sum, ut me expediá. quibus autem rebus, uenit quidem mihi in mentem; sed certo constituere nihil possum, prius quam te uidero. qui minus autem ego istic recte esse possim, quam est Marcellus? sed non id agitur: neque id maxime curo: quid curem, uides. adsum igitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

IVCVNDISIMAS *tuas legi litteras. ad Plancum scripsi: habes exemplum. cum Tirone quid sit locutus, cognoscam ex ipso. Cum sorore ages attentius, si te occupatione ista relaxaris. Vale.*

M. Cicero L. Planco praet. des. S. Attici nostri te ualde studiosum esse cognoui, mei uero ita cupidum, ut mehercule paucos aeque obseruátes, atque amantes me habere existimem. ad paternas enim magnas, & ueteres, & iustas necessitudines magnam attulit accessionem tua uoluntas erga me, meaq. erga te par, atque mutua. Buthrotia tibi caussa ignota non est: egi enim saepe, tibiq. totam rem demonstraui: quae est acta hoc modo. Vt primum Buthrotium agrum proscriptũ uidimus; commotus Atticus libellum cõposuit. eum mihi dedit, ut darem Caesari; eram enim cenaturus apud eum illo die. cum libellum Caesari dedi, probauit caussam, rescripsit Attico aequa eum postulare: admonuit tamen, ut pecuniam reliquam Buthrotij ad dié soluerent.

soluerunt. Atticus, qui ciuitatem conseruatam cuperet, pecuniam numerauit de suo. quod cum esset factum, adiuimus ad Caesarem, uerba fecimus pro Buthrotijs, liberalissimum decretum abstulimus; quod est obsignatum ab amplissimis uiris. quae cum essent acta mirari quidem solebam, pati Caesarem conuenire, eos, qui agrum Buthrotium concupissent, neque solum pati, sed etiam ei negotio te praeficere: itaque & ego cum illo locutus sum, & saepius quidem; ut etiam accusarer ab eo, quod parum constantiae suae confiderem: & M. Messallae, & ipsi Attico dixit, ut sine cura essent: aperteque ostendebat, se praesentium animos (erat enim popularis, ut noras) offendere nolle: cum mare transissent, curaturum se, ut in alium agrum deducerentur. haec illo uiuo. post interitum uero Caesaris; ut primum ex S. C. caussas consules cognoscere instituerunt, haec, quae scripsi, ad eos delata sunt. probauerunt caussas sine ulla dubitatione, seq. ad te litteras daturos esse dixerunt. Ego autem, mi Plance, etsi non dubitabam, quin & S. C. & lex, & consulum decretum, ac litterae apud te plurimum auctoritatis haberent, teq. ipsius Attici caussa uelle intellexeram: tamen hoc pro coniunctione, & beneuolentia nostra mihi sumpsi, ut id a te peterem, quod tua singularis humanitas, suauissimiq. mores a te essent impetraturi. id autem est, ut hoc, quod te tua sponte facturum esse certo scio, honoris nostri caussa libenter, prolixe, celeriter facias. mi-

bi nemo est amicior, nec iucundior, nec carior Attico: cuius antea res solum familiaris agebatur, eaq. magna; nunc accessit etiam existimatio, ut, quod consecutus est magna & industria, & gratia, & uiuo Caesare, & mortuo, id te adiuuante obtineat. quod si a te erit impetratum, sic uelim existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo summo beneficio me affectum iudicem. ego, quae te uelle, quaeq. ad te pertinere arbitror, studiose, diligenterq. curabo. da operam, ut ualeas. Vale.

Cicero Planco praet. des. S. Iam antea petiui abs te per litteras, ut cum caussa Buthrotiorum probata a consulibus esset, quibus & lege, & S.C. permissum erat, ut de Caesaris actis cognoscerent, statuerent, iudicarent eam rem tu adiuuares, Atticumq. nostrum, cuius te studiosum cognoui, & me, qui non minus laboro, molestia liberares. omnibus enim rebus magna cura, multa opera, & labore confectis, in te positum est, ut nostrae sollicitudinis finem quamprimum facere possimus. quamquam intelligimus, ea te esse prudentia, ut uideas, si ea decreta consulum, quae de Cesaris actis interposita sunt, non seruentur, magnam perturbationem rerum fore. equidem, cum multa, quod necesse erat in tanta occupatione, non probentur, quae Caesar statuerit; tamen otij, pacisq. caussa acerrime illa soleo defendere: quod tibi idem magnopere faciendum censeo. quamquam haec epistola nō suasoris est, sed rogatoris. Igitur mi Plance rogo te, &

etiam

etiam oro, sic medius fidius, ut maiore studio, magisq. ex animo agere non possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut, quod sine ulla dubitatione apud consules obtinuimus propter summam bonitatem, & aequitatem causae, id tu nos obtinuisse non modo facile patiare, sed etiam gaudeas: qua quidem uoluntate esse erga Atticum, saepe praesens & illi ostendisti, & uero etiam mihi. quod si feceris, me, quem uoluntate, & paterna necessitudine coniunctum semper habuisti, maximo beneficio deuinctum habebis. idq. ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale. Cicero Capitoni suo S. Numquam putaui fore, ut supplex ad te uenirem: sed hercule facile patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis. amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea caussa, illum aliquando suo familiari, aduersario tuo, uoluisse consultum, cum illius existimatio ageretur. hoc primum ignoscere, est humanitatis tuae: suos enim quisque debet tueri: deinde, si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo: quem quanti facias, prae te soles ferre. totum hoc, ut, quod semper existimaui, nunc plane intelligam, me a te multum amari. Buthrotios cum Caesar decreto suo, quod ego obsignaui cum multis amplissimis uiris, liberauisset, ostendissetq. nobis, se, cum agrarij mare transissent, litteras missurum, quem in agrum deducerentur: accidit, ut subito ille interiret. deinde, quemadmodum tu scis, (interfuisti

enim, cum consules oporteret ex S.C. de actis Caesaris cognoscere) res ab ijs in kal. Iun. dilata: accessit ad S. C. lex, quae lata est ad VI. non. Iun. quae lex earum rerum, quas Caesar statuisset, decreuisset, egisset, consulibus cognitionem dedit. caussa Buthrotiorum delata est ad consules. decretum Caesaris recitatum est, & multi praeterea libelli Caesaris prolati. consules de consilij sententia decreuerunt secundum Buthrotios; Plancum dederunt. Nunc mi Capito (scio enim quantum semper apud eos, quibuscum sis, posse soleas, eo plus apud hominem facillimum, atque humanissimum Plancum) enitere, elabora, uel potius eblandire, effice, ut Plancus, quem spero optimum esse, sit etiam melior opera tua. omnino res huiusmodi uidetur esse, ut sine cuiusquam gratia Plancus ipse pro ingenio, & prudentia sua non sit dubitaturus, quin decretum consulum, quorum & lege, & S. C. cognitio, & iudicium fuit, conseruet, praesertim cum, hoc genere cognitionum labefacto, acta Caesaris in dubium uentura uideantur: quae non modo ij, quorum interest, sed etiam ij, qui illa non probant, otij caussa confirmare uelint. quod cum ita sit; tamen interest nostra. Plancum hoc animo libenti prolixoq. facere. quod certe faciet, si tu neruulos tuos, mihi saepe cognito, suauitatemque, qua nemo tibi par est, adhibueris. quod ut facias, te uehementer rogo. Vale. Cicero Cupiennio S. *Patrem tuum plurimi feci; meq. ille mirifice & coluit, & amauit.*

uit. nec mehercule umquam mihi dubium fuit, quin a te diligerer. ego quidem id facere non destiti. quá obrem peto a te in maiorem modum, ut ciuitatem Buthrotiam subleues, decretumq. consulum, quod ij secundum Buthrotios fecerunt, cum & lege, & S.C. statuendi potestatem haberent, des operam, ut Plancus noster quamprimum confirmet, & pro bet. hoc te uehementer, mi Capienni, etiam atque etiam rogo. Vale. Cicero Planco praet. des. S. Ignosce mihi, quod, cum antea accuratissime de Buthrotijs ad te scripserim, eadem de re saepius scribam: non mehercule mi Plance facio, quod parum cõfidam aut liberalitati tuae, aut nostrae amicitiae; sed cum tanta res agatur Attici nostri, nunc uero etiam existimatio, ut id, quod probauit Caesar, nobis testibus, & obsignatoribus, qui & decretis, & responsis Caesaris interfueramus, uideatur obtinere potuisse, praesertim cum tota potestas eius rei tua sit, ut ea, quae consules decreuerunt secundum Caesaris decreta, & responsa, non dicam comprobes, sed studiose, libenterq. comprobes. id mihi sic erit gratum, ut nulla res gratior esse possit. etsi iam sperabam, cum has litteras accepisses, fore, ut ea, quae superioribus litteris a te petijssemus, impetrata essent: tamen non faciam finem rogandi, quoad nobis nunciatum erit, te id fecisse, quod magna cú spe exspectamus. deinde enim, confido fore, ut alio genere litterarum utamur, tibiq. pro tuo summo beneficio gratias agamus. quod si acciderit, uelim

sic existimet, non tibi tam Atticum, cuius permagna res agitur, quam me, qui non minus laboro, quam ille, obligatum fore. Vale. *Cicero Capitoni S.* *Non dubito, quin mirere, atque etiam stomachere, quod tecum de eadem re agam saepius. Hominis familiarissimi, et mihi omnibus rebus coniunctissimi, permagna res agitur Attici. cognoui ego tua studia in amicos, etiam in te amicorum. multum potes nos apud Plancum iuuare. noui humanitatem tuam: scio, quam sis amicis iucundus. nemo nos in hac caussa plus iuuare potest, quam tu. & res ista est firma, ut debet esse, quam consules de consilij sententia decreuerunt, cum & lege, & S. C. cognoscerent. tamen omnia posita putamus in Planci tui liberalitate: quem quidem arbitramur cum officij tui, & reip. caussa decretum consulum comprobaturum, tum libenter nostra caussa esse facturum. adiuuabis igitur, mi Capito: quod ut facias, uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.*

T. POMPONII ATTICI VITA PER CORNELIVM NEPOTEM.

POMPONIVS *Atticus, ab origine ultima stirpis Romanae generatus, perpetuo a maioribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. patre usus est diligente, indulgente, & , ut tum erant tempora, diti, in primisq. studioso litterarum. hoc, prout ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus puerilis aetas impertiri debet, filium erudiuit. erat autem in puero, praeter docilitatem ingenij, summa suauitas oris, & uocis, ut non solum celeriter acciperet, quae tradebantur, sed etiam excellenter pronunciaret. qua ex re a pueritia nobilis inter aequales ferebatur, clariusq. exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo aequo ferre possent. itaque incitabat omnes studio suo. quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marij filius, M. Cicero: quos consuetudine sua sic sibi deuinxit, ut nemo ijs perpetuo fuerit carior. pater mature decessit. ipse adolescentulus propter affinitatem P. Sulpicij, qui tribunus pl. interfectus est, non expers fuit illius periculi. namque Anicia, Pomponij consobrina, nupserat Seruio fratri Sulpicij. itaque, interfecto Sulpicio, postea quam uidit Cinnano tumultu ciuitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem*

pro dignitate uiuendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis ciuium, cum alij Sullanis, alij Cinnanis fauerent partibus, idoneum tempus ratus studijs obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium, hostem iudicatum, iuuit opibus suis: cuius fugam pecunia subleuauit. ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferet rei familiari, eodem magnam partem fortunarum traiecit suarum. hic ita uixit, ut uniuersis Atheniensibus merito esset carissimus. nam praeter gratiam, quae iam in adolescentulo magna erat, saepe suis opibus inopiam publicam leuauit. cum enim uersuram facere publica necesse esset; neque eius condicionem aequam haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram umquam ab ijs acceperit, neque longius, quam dictum esset, debere passus sit. quod utrumque erat ijs salutare. nam neque indulgendo inueterascere eorum aes alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. auxit hoc officium alia quoque liberalitate: nam uniuersos frumento donauit, ita ut singulis VI. *modij tritici darentur, qui modus mẽsurae medimnus Athenis appellatur. hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus uideretur. quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, ciuemq. facere studerent. quo beneficio ille uti noluit. quod non nulli ita interpretantur. amitti ciuitatem Romanã aliã adscita. Quam diu affuit, ne qua sibi*

statua

statua poneretur, restitit; absens prohibere non potuit. itaque aliquot ipsi, & Phidiae locis sanctissimis posuerunt. hunc enim in omni procuratione reip. actorem, auctoremq habebant. Igitur primum illud munus fortunae, quod in ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset imperij, ut eandem & patriam haberet, & domum: hoc specimen prudentiae, quod, cum in eam se ciuitatem contulisset, quae antiquitate, humanitate, doctrinaq. praestaret omnes, ei unus ante alios fuerit carissimus. Huc ex Asia Sulla decedens cum uenisset; quam diu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis & humanitate, et doctrina. sic enim Graece loquebatur, ut Athenis natus uideretur. tanta autem erat suauitas sermonis Latini, ut appareret in eo natiuum quendam leporem esse, non adscitum. idem poemata pronunciabat & Graece, & Latine sic, ut supra nihil posset. quibus rebus factum est, ut Sulla nũquam a se dimitteret, cuperetq. secum deducere. qui cum persuadere tentaret, Noli, oro te, inquit Pomponius, aduersum eos me uelle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. at Sulla, adolescentis officio collaudato, omnia munera ei, quae Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri. Hic complures annos moratus, cum & rei familiari tantum operae daret quantum non indiligens deberet paterfamilias; & omnia reliqua tempora aut litteris, aut Atheniensium reip. tribueret, nihilo minus amicis urbana officia

ficia praestitit: nam & ad comitia eorum uentitauit: & si qua res maior acta est, non defuit: sicut Ciceroni omnibus eius periculis singularem fidem praebuit: cui ex patria fugienti HS CC & quinquaginta millia donauit. Tranquillatis autem rebus Romanis, remigrauit Romam, ut opinor, L. Cotta, & L. Torquato cos. quem diem sic uniuersa ciuitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrymis desiderij futuri dolorem indicaret. Habebat auunculum Q. Caecilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli diuitem, difficillima natura: cuius sic asperitatem ueritus est, ut, quem nemo ferre posset, huius sine offensione ad summam senectutem retinuerit beneuolentiam. quo facto, tulit, pietatis fructum: Caecilius enim moriens testamento adoptauit eum, heredemq. fecit ex dodrante. ex qua hereditate accepit circiter centies HS. erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni: easq. nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiscipulatu uiuebat coniunctissime, multo etiam familiarius, quam cum Quincto: ut iudicari possit, plus in amicitia ualare similitudinem morum, quam affinitatem. utebatur autem intime Q. Hortensio, qui ijs temporibus principatum eloquentiae tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut, inter quos tantae laudis esset aemulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetq. talium uirorum copula. In rep. ita est uersatus, ut semper optima-

rum

rum partium & esset, & existimaretur, neque tamen se ciuilibus fluctibus committeret; quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se ijs dedissent, quam qui maritimis iactarentur. honores non petijt, cum ei paterent propter uel gratiam, uel dignitatem; quod neque peti more maiorum, neque capi possent conseruatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus, neque geri sine periculo, corruptis ciuitatis moribus. ad hastam publicam numquam accessit. nullius rei neque praes, neque manceps factus est. neminem suo nomine, neque subscribens accusauit. in ius de sua re numquã ijt, iudicium nullum habuit. multorum consulum, praetorumq; praefecturas delatas sic accepit, ut neminem in prouinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum, qui ne cum Q. quidem Cicerone uoluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset. non enim decere se arbitrabatur, cum praeturam gerere noluisset, assectam esse praetoris. qua in re non solum dignitati seruiebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque uitaret crimunum. quo fiebat, ut eis obseruantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori, neque spei tribui uiderent. Incidit Caesarianum ciuile bellum, cum haberet annos circiter sexaginta. usus est aetatis uacatione, neque quoquam se mouit ex urbe. quae amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit. ipsum Pompeium con-

iunctum non offendit. nullum ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores, aut diuitias ceperant: quorum partim inuitissimi castra sunt secuti, partim summa cum eius offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Caesari fuit grata, ut uictor cum priuatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium Q. Ciceronem ex Pompeij castris concesserit. sic uetere instituto uitae effugit noua pericula. Secutũ est illud occiso Caesare, cum respub. penes Brutos uideretur esse, & Cassium, ac tota ciuitas se ad eum conuertisse uideretur: sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens aequali familiarius, quam hoc sene, neque solum eum principem consilij haberet, sed etiam in conuictu. Excogitatum est a quibusdam, ut priuatum aerarium Caesaris interfectoribus ab equitibus Romanus constitueretur. id facile effici posse arbitrati sunt, si & principes illius ordinis pecunias contulissent. itaque appellatus est a C. Flauio, & Bruti familiari, Atticus, ut eius rei princeps esse uellet. at ille, qui officia amicis praestáda sine factione existimaret, semperq. a talibus se consilijs remouisset; respondit, si quid Brutus de suis facultatibus uti uoluisset, usurum, quantum eae paterentur; sed neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coiturum. sic ille consensionis globus huius unius dissensione disiectus est. Neque multo post superior esse coepit Antonius, ita, ut Brutus & Cassius prouin-

uinciarum, quae ijs dicis caussa datae erant a consulibus; desperatis rebus, in exsilium proficiscerentur: Atticus, qui pecuniam simul cum ceteri conferre noluerat florenti illi parti, abiecto Bruto, Italiaq. cedeti HS C M *muneri misit: eidem in Epiro absens* CCC *iussit dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit. Secutum est bellum gestum apud Mutinam. in quo si tantum eum prudentem dicam; minus, quam debeam, praedicem; cum ille potius diuinus fuerit; si diuinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quae nullis casibus augetur, neque minuitur. Hostis Antonius iudicatus, Italia cesserat. spes restituendi nulla erat. non solum inimici, qui tamen erant potentissimi, & plurimi; sed etiam qui aduersarijs eius se dabant, & in eo laedendo aliquam consecuturos sperabant commoditatem; Antonij familiares sequebantur, uxorem Fuluiam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus, cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil ijs indulsit ad Antonium uiolandum, sed e contrario familiares eius, ex urbe profugientes, quantum potuit, texit; quibus rebus indiguerunt, adiuuit: P. uero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint, ipsi autem Fuluiae, cum litibus distineretur, magnisq. terroribus uexaretur, tanta diligentia officium suum praestitit, ut nullum illa praestiterit uadimonium sine*

Attico, sponsor omnium rerum fuerit. quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem, neque post calamitatem uersuram facere potuisset, ille se interposuit, pecuniamq. sine fenore, sineq. ulla stipulatione credidit, maximum existimans quaestum, memorem, gratumq. cognosci, simulq. aperire, se non fortunae, sed hominibus solere esse amicum. quae cum faciebat, nemo eum temporis caussa facere poterat existimare. nemini enim in opinionem ueniebat, Antonium rerum potiturum. sed sensus eius a non nullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos ciues uideretur. ille autem sui iudicij, potius, quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alij laudaturi forent. conuersa fortuna est: ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis, & Bruti. itaque ad aduentum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem: latebatq. apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus paullo ante, opem tulerat. tanta uarietas his temporibus fuit fortunae, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo. habebat secum Gellium Canium, aequalem, simillimumq. sui. hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognorat, adeo coniuncte uixit, ut ad extremam aetatem amicitia eorum creuerit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus suis

ami-

amicis esset inimicus, eosq. uellet proscribere; multis hortantibus: tamen Attici memor fuit officij, & ei, cum requisisset, ubi nam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimq. ad se ueniret: se eum & Gellium Canium de proscriptorũ numero exemisse: ac, ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, praesidium ei misit. sic Atticus in summo timore non solum sibi sed etiam ei, quem carissimum habebat, praesidio fuit. neque enim suae solum a quoquam auxilium petijt salutis, sed coniunctim, ut appareret nullam seiunctam sibi ab eo uelle fortunam. quod si gubernator praecipua laude fertur, qui nauem ex hieme, mariq. scopuloso seruat: cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot, tamq. grauibus procellis ciuilibus ad incolumitatem peruenit? quibus ex malis ut se emerserat, nihil aliud egit, quam ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. cum proscriptos praemijs imperatorum uulgus conquireret, nemo in epirum uenit, cui res ulla defuerit: nemini non ibi perpetuo manendi potestas facta est: qui etiam, post proelium Philippense, interitumq. C. Cassij, & M. Bruti, L. Iulium Mocillam praetorium, & filium eius, Aulumq. Torquatum, ceterosq. pari fortuna perculsos instituerit tueri, atque ex Epiro ijs omnia Samothraciam supportari iusserit. difficile enim est omnia persequi, & non necessaria. illud unum intelligi uolumus, illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus, ac temporibus

ribus iudicari potest, quod non florentibus se uenditauit, sed afflictis semper succurrit, qui quidem Seruiliam Bruti matrem non minus post mortem eius, quam florentem, coluerit. sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit, quod neque laedebat quemquam, neque, si quam iniuriam acceperat, non malebat obliuisci, quam ulcisci. Idem immortali memoria percepta ritinebat beneficia: quae autem ipse tribuerat, tam diu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. itaque hic fecit, ut uere dictum uideatur: sui cuique mores fingunt fortunam. neque tamen prius ille fortunam, quam se ipse, finxit, qui cauit, ne qua in re plecteretur. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa, intima familiaritate coniunctus adolescenti Caesari, cum propter suam gratiam, & Caesaris potentiam nullius condicionis non haberet potestatem, potissimum eius deligeret affinitatem, praeoptaretq. equitis Romani filiam generosarum nuptijs. atque harum nuptiarum conciliator fuit (non enim est caelandum) M. Antonius triumuir reip. cuius gratia cum augere possessiones posset suas, tantum abfuit a cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. quod quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit. nam cum L. Saufeij, equitis Romani, aequalis sui, qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiae, habitabat, habebatq. in Italia pretiosas possessiones, triumuiri bona uendidissent, consuetudine

dine ea, qua tum res gerebantur; Attici labore, atque industria factum est, ut eodem nuncio Saufeius fieret certior, se patrimonium amisisse, & recuperaße. idem L. Iulium Calidum, quem post Lucretij, Catulliq. mortem multo elegantissimum poetam nostram tulisse aetatem, uere uideor posse contendere, neque minus uirum bonum, optimisq. artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas eius Africanas possessiones, in proscriptorum numerum a P. Volumnio, praefecto fabrum Antonij, absentem relatum, expediuit. quod in praesenti utrum ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit iudicare; quod in eorum periculis non secus absentes, quam praesentes amicos Attico esse curae, cognitum est. Neque uero minus ille uir, bonus paterfamilias habitus est, quam ciuis. nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus aedificator: neque tamen non in primis bene habitauit, omnibusq. optimis rebus usus est. nam domum habuit in colle Quirinali Caecilianam, ab auunculo hereditate relictam, cuius amoenitas non aedificio, sed silua constabat. ipsum enim tectum, antiquitus constitutum, plus salis, quam sumptus, habebat: in quo nihil commutauit, nisi si quid uetustate coactus est. Vsus est familia, si utilitate iudicandum est, optima; si forma, uix mediocri. namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae optimi, & plurimi librarij; ut ne pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre

facere posset. pari modo artifices ceteri, quos cultus domisticus desiderat, apprime boni: neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domiq. factum, habuit: quod est signum non sulum continentiae, sed etiam diligentiae. nam & non intempe ranter concupiscere, quod a pluribus uideas, continentis debet duci; & potius diligentia, quam pretio, parare, non mediocris est industriae. Elegans, non magnificus; splendidus, non sumptuosus, omni diligentia munditiam non affluentem affectabat. supellex non modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. Nec praeteribo, quamquam non nullis leue uisum iri puté. Cum in primis lautus esset eques Romanus, & non parũ liberaliter in domum suam omniũ ordinum homines inuitaret; scimus, non amplius, quã terna millia aeris, peraeque in singulos menses ex ephemeride cum expensum sumptui ferre solitum. atque hoc non auditum, sed cognitum praedicamus. saepe enim, propter familiaritatem, domesticis rebus interfuimus. nemo in conuiuio eius aliud ἀκρόαμα audiuit, quam anagnosten: quod nos quidem iucundissimum arbitramur. neque umquam sine aliqua lectione apud eum cenatum est; ut non minus animo, quam uentre, conuiuae delectarentur. namque eos uocabat, quorum mores a suis non abhorrerent. Cum tanta pecuniae facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu mutauit, nihil de uitae consuetudine; tantaq. usus est moderatione, ut neque in HS uicies, quod a

patre

patre acceperat, parum se splendide gesserit, neque in HS centies affluentius uixerit, quam instituerat, pariq. fastigio steterit in utraque fortuna, nullos habuerit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam sumptuosam uillam, neque in Italia, praeter Ardeatinum, & Nomentanum, rusticum praedium. omnisq. eius pecuniae reditus constabat in Epiroticis, & urbanis possessionibus. ex quo cognosci potest, eum usum pecuniae non magnitudine, sed ratione metiri solitum. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. itaque eius comitas non sine seueritate erat, neque grauitas sine facilitate: ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis uererentur, an amarent. Quidquid rogabatur, religiose promittebat; quod non liberalis, sed leuis arbitrabatur, polliceri quod praestare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem uideretur agere. nusquam suscepti negotij eum pertesum est: suam enim existimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius. quo fiebat, ut omnia Ciceronum, Catonis, Marij, Q. Hortensii, A. Torquati, multorum praeterea equitum Romanum negotia procuraret. ex quo iudicari poterat, non inertia, sed iudicio fugisse reip. procurationem. Humanitatis uero nullū afferre maius testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Sullae fuerit iucundissimus, senex adolescenti M. Bruto; cum aequalibus autem suis Q. Hortensio, & M. Cicerone sic uixe-

rit, ut iudicare difficile sit, cui aetati fuerit aptissimus. quamquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quinctus carior fuerit, aut familiarior. ei rei sunt indicio, praeter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in uulgus sunt editi, sexdecim uolumina epistolarum ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad Atticum missarum: quae qui legat, non multum desideret historiam contextam eorum temporum. sic enim omnia de studijs principum, uitijs ducum, aemulationibus reip. perscripta sunt, ut nihil in his non appareat, & facile existimari possit, prudentiam quodam modo esse diuinationem. non enim Cicero ea solum, quae uiuo se acciderút, futura praedixit, sed etiam, quae nunc usu ueniunt, cecinit, ut uates. De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum uere gloriantem audierim in funere matris suae, quam extulit annorum nonaginta, cum esset septem, & sexaginta, se numquam cum matre in gratiam redijsse, numquam cum sorore fuisse in simultate, quam prope aetate aequalem habebat. quod est signum, aut nullam umquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis, nefas duceret. neque id fecit natura solum, (quamquam omnes ei paremus) sed etiam doctrina, nam & principum philosophorú ita percepta habuerat praecepta, ut his ad uitam agendam, non ad ostentationem, uteretur. moris autem maiorum summus

mus imitator fuit, antiquitatisq. amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo uolumine exposuerit, quo magistratus ornauit, nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populo R. quae non in eo suo tempore sit notata. &, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum uirorum propagines possimus cognoscere. fecit hoc idem separatim in alijs libris, ut, M. Bruti rogatu, Iuniam familiam a stirpe ad hanc aetatem ordine enumerauerit, notans, qui a quoque ortus, quos honores, quibusq. temporibus cepisset. pari modo, Marcelli Claudij, de Marcellorum; Scipionis Cornelij, & Fabij Maximi, de Fabiorum, & Aemiliorum: quibus libris nihil potest esse dulcius ijs, qui aliquam cupiditatē habent notitiae clarorum uirorum. Attigit quoque poeticen, credimus, ne eius expers esset suauitatis. namque uersibus, qui honore, rerum gestarum amplitudine ceteros Romani populi praestiterunt, exposuit, ita, ut sub singulorum imaginibus facta, magistratusq. eorum non amplius quaternis, quinisq. uersibus descripserit: quod uix credendum sit, tantas res tam breuiter potuisse declarari. Est etiam unus liber graece confectus de consulatu Ciceronis. Hactenus Attico uiuo, edita a nobis sunt. nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse uoluit, reliqua persequemur, &, quantum potuerimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significauimus, suos cuique mores plerumque

rumque conciliare fortunam. namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem peruenit imperatoris, diui Iulij filij, cum iam ante familiaritatem eius esset consecutus, nulla alia re, quam elegantia uitae, qua ceteros ceperat principes ciuitatis, dignitate pari, fortuna humiliores. tanta enim prosperitas Caesarem est consecuta, ut nihil ei non tribueret fortuna, quod cuiquam ante detulerit, & conciliarit, quod ciuis Romanus quiuit consequi. Nata autem est Attico neptis ex Agrippa, cui uirginem filiam collocauit. hanc Caesar uix anniculam Ti. Claudio Neroni, Drusilla nato, priuigno suo, despondit. quae coniunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem. quamuis ante haec sponsalia, non solum cum ab urbe abesset, numquam ad suorum quemquam litteras misit, quin Attico mitteret, quid ageret in primis, quid legeret, quibusq. in locis, & quam diu esset moraturus: sed &, cum esset in urbe, & propter suas infinitas occupationes minus saepe, quam uellet, Attico frueretur, nullus dies temere intercessit, quo non ad eum scriberet, quo aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam quaestionem poeticam ei proponeret; interdum iocans eius uerbosiores eliceret epistolas. ex quo accidit, cum aedes Iouis Feretij in Capitolio, ab Romulo constituta, uetustate, atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Caesar eam reficiendam curaret. Neque uero a M. Antonio minus ab-

sens

sens litteris colebatur, adeo ut accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, quid curae sibi haberet, certiorem faceret Atticum. hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantae sit sapientiae; eorum retinere usum, beneuolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum aemulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit intercere necesse inter Caesarem, atque Antonium; cum se uterque principem non solum urbis Romae, sed orbis terrarum esse cuperet. Tali modo cum septem, & septuaginta annos complesset, atque ad extremam senectutem non minus dignitate, quam gratia, fortunaque, creuisset; (multas enim hereditates nulla alia re, quam bonitate, cōsecutus) tantaq. prosperitate usus esset ualetudinis, ut annis XXX medicina non indiguisset: nactus est morbum, quem initio & ipse, & medici contempserunt: nam putarunt esse τεινασμὸν: cui remedia celeria, faciliaq. proponebantur. in hoc cum tres menses sine ullis doloribus, praeterquam quos ex cubatione capiebat, consumpsisset, subito tanta uis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. atque antea quidem morbi diuturnitatem moleste ferebat, prius quam hoc ei accideret: postquam uero in dies dolores accrescere, febresq. accessisse sensit; Agrippam generum ad se accersiri iussit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumq. Peducaeum. hos ut uenisse uidit, in cubitum nixus: Quantam, inquit, curam

diligentiamq. in ualetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum uos testes habeam, nihil opus est pluribus uerbis commemorare. quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad sanandum me pertineret. reliquum est, ut egomet mihi consulam. id uos ignorare nolui. nã mihi stat, alere morbum desinere. namque his diebus quidquid cibi sumpsi, ita produxi uitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. quare a uobis peto, primum ut consilium probetis meum, deinde ne frustra dehortando conemini. Hac oratione habita, tanta constantia uoci, atque uultus, ut non ex uita, sed ex domo in domum uideretur migrare; cum quidem Agrippa eum flens, atque osculans oraret, atque obsecraret, ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret, &, quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi, suisq. reseruaret, preces eius taciturna sua obstinatione depressit. sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit, leuiorq. morbus esse coepit: tamen propositum nihilo secius peregit. itaque die quincto postquam id consilium inerat, prid. kal. Apr. Cn. Domitio, C. Sosio cos. decessit. elatus est in lecticula, ut ipse praescripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima uulgi frequentia. sepultus est iuxta uiam Appiam, ad quinctum lapidem, in monumento Q. Caecilij, auunculi sui.

M. TVL-

M. TVLLII CICERONIS EPISTLARVM AD M. IVNIVM BRVTVM LIBER I.

CICERO S. D. BRVTO.

CLODIVS, *tribunus pl. designatus, ualde me diligit, uel, ut* ἐμφατικώτερον *dicam, ualde me amat. quòd cum mihi ita persuasum sit; non dubito, (bene enim me nosti) quin illum quoque iudices a me amari. nihil enim mihi minus hominis uidetur, quam non respondere in amore ijs, a quibus prouocere. is mihi uisus est suspicari, nec sine magno quidem dolore, aliquid a suis, uel per suos potius inimicos ad te esse delatum, quo tuus animus a se esset alienior. non soleo, mi Brute, quod tibi notum esse arbitror, temere affirmare de altero. est enim periculosum; propter occultas hominum uoluntates, multiplicesq. naturas. Clodij animum perspectum habeo; cognitum, iudicatum; multa eius indicia, sed ad scribendum non necessaria. uolo enim hoc testimonium tibi uideri potius, quam epistolam. auctus Antonij beneficio est: eius ipsius beneficij magna pars a te est. itaque eum, saluis nobis, uellet saluum. in eum autem locum rem adductam intelligit, (est enim, ut scis, minime stultus) ut utrique salui esse non possint: itaque nos maluut. de te uero ami-*

do, quae nimirum sola ab homine sunt postulanda; fidem, uigilantiam, patriae caritatem. ea sunt enim, quae nemo est, qui non praestare debeat. ego autem ei, qui sententiam dicat in principibus de rep. puto etiam prudentiam esse praestandam. nec me, cum mihi tantum sumpserim, ut gubernacula reip. prenderem, minus putarim reprehendendum, si inutiliter aliquid senatui suaserim, quam si infideliter. Acta quae sint, quaeq. agantur, scio perscribi ad te diligenter. Ex me autem illud est quod te uelim habere cognitum, meum quidem animum in acie esse, neque respectum ullum quaerere, nisi me utilitas ciuitatis fore conuerterit: maiores autem partes animi te, Cassiumq. respiciunt. Quamobrem ita te para, Brute, ut intelligas, aut, si hoc tempore bene res gesta sit tibi meliorem remp. esse faciendam, aut, si quid offensum sit, per te esse eandem recuperandam.

CICERO S. D. BRVTO. 3

PLACI animum in remp. egregium, legiones, auxilia, copias ex litteris eius. quare exemplum tibi missum arbitror, perspicere potuisti. Lepidi, tui necessarij, (qui, secundum fratrem, affines habet, quos oderit, proximos) liuitatem, & inconstantiam, animumq. semper inimicum reip. iam credo tibi ex tuorum litteris esse perspectum. Nos exspectatio sollicitat, quae est omnis iam in extremum adducta discrimen. est enim spes omnis in Bru

to expediendo, de quo uehementer timebamus. Ego hic cum homine furioso satis habeo negotij Seruilio: quem tuli diutius, quam dignitas mea patiebatur; sed tuli reip. caussa, ne darem perditis ciuibus hominem parum sanum illum quidem, sed tamen nobilem, quo concurrerent: quod faciunt nihilo minus: sed eum alienandum a rep. non putabam. finem feci eius ferendi. coeperat enim esse tanta insolentia, ut neminem liberum duceret. In Planci uero caussa exarsit incredibili dolore, mecumq. per biduum ita contendit, & a me ita fractus est, ut eum in perpetuum modestiorem sperem fore. Atque in hac contentione ipsa, cum maxime res ageretur ad V. id. April. litterae mihi in senatu redditae sunt a Lentulo nostro, de Cassio, de legionibus, de Syria: quas statim cum recitauissem, cecidit Seruilius, complures praeterea. sunt enim insignes aliquot, qui improbissime sentiunt. sed acerbissime tulit Seruilius, assensum esse mihi de Planco. Magnum illud monstrum in rep. est, sed quo *

BRVTVS S. D. CICERONI. 4

LITTERAS tuas ualde exspecto, quas scripsisti post nuncios nostrarum rerum, & de morte Trebonij, non enim dubito, quin mihi consilium tuum explices. Indigno scelere & ciuem optimum amisimus, & prouinciae possessione pulsi sumus: quam recuperari facile est neque minus turpe, aut flagitiosum erit, post recuperari. Antonius adhuc est*

nobiscum: sed mediusfidius & moueor hominis pre cibus; & timeo, ne illum aliquorum furor excipiat. plane aestuo. quod si scirem, quid tibi placeret: sine sollicitudine essem id enim optimum esse, persuasum esset mihi. quare quamprimum fac me certiorem, quid tibi placeat. Cassius noster Syriam, legiones Syriacas habet, ultro quidem a Murco, & a Marcio, & ab exercitu ipso accersitus. Ego scripsi ad Tertiam sororem, & ad matrem, ne prius ederent hoc, quod optime ac felicissime gessit Cassius, quam tuum consilium cognouissent, tibiq. uisum esset. Legi orationes duas tuas, quarum altera kalendis Ian. usus es, altera de litteris meis, quae habita est abs te contra Calenum. nunc scilicet hoc exspectas, dum eas laudem. Nescio, animi, an ingenij tui maior in his libellis laus contineatur. Iam concedo, ut uel Philippici uocentur: quod tu quadam epistola iocans scripsisti. Duabus rebus egemus Cicero, pecunia, & supplemento: quarum altera potest abs te expediri, ut aliqua pars militum istinc mittatur nobis, uel secreto consilio aduersus Pansam, uel actione in senatu; altera, quae magis est necessaria, neque meo exercitui magis, quam reliquorum. Hoc magis doleo, Asiam nos amisisse: quam sic uexari a Dolabella audio, ut iam non uideatur crudelissimum eius facinus interfectio Trebonij. Vetus Antistius me tamen pecunia subleuauit. Cicero filius tuus sic mihi se probat industria, patientia, labore, animi magnitudine, omni

denique

denique officio, ut prorsus numquam dimittere uideatur cogitationem, cuius sit filius. Quare, quoniam efficere non possum, ut pluris facias eum, qui tibi est carissimus; illud tribue iudicio meo, ut tibi persuadeas, non fore illi abutendum gloria tua, ut adipiscatur honores paternos. Kalendis Apr. Dyrrhachio.

CICERO S. D. BRVTO. 5

DATIS *mane ad III. id. Apr. Scaptio litteris, eodem die tuas accepi kalendis Apr. Dyrrhachio datas, uesperi. itaque mane prid. id. Apr. cum a Scaptio certior factus essem, non esse eos profectos, quibus pridie dederam, & statim ire, hoc paullulũ exaraui ipsa in turba matutinae salutationis. De Cassio laetor, & reip. gratulor, mihi etiam qui, repugnãte, & irascente Pansa, sententiam dixerim, ut Dolabellam bello Cassius persequeretur. & quidem audacter dicebam, sine nostro S. C. iam illud eum bellum gerere. De te etiam dixi tum, quae dicenda putaui. Haec ad te oratio perferetur: quoniam te uideo delectari Philippicis nostris. Quod me de Antonio consulis: quoad Bruti exitum cognorimus, custodiendum puto. Ex his litteris, quam mihi misisti, Dolabella Asiam uexare uidetur, & in ea se gerere taeterrime. compluribus autem scripsisti, Dolabellam a Rhodijs esse exclusum. qui si ad Rhodum accessit, uidetur mihi Asiam reliquisse. id si ita est, istic tibi censeo commorandum:*

randum: sin eam semel cepit; mihi crede, non erit, at in Asiam censeo persequendum. nihil mihi uideris hoc tempore melius acturus. Quod egere te duabus necessariis rebus scribis, supplemento, & pecunia: difficile consilium est. non enim mihi occurrunt facultates, quibus uti te posse uideam, praeter illas, quas senatus decreuit, ut pecunias a ciuitatibus mutuas sumeres. De supplemento autem non uideo quid fieri possit. tantum enim abest, ut Pansa de exercitu suo, aut delectu tibi aliquid tribuat, ut etiam moleste ferat, tam multos ad te ire uoluntarios: quo modo equidem credo, quod his rebus, quae in Italia decernuntur, nullas copias nimis magnas esse arbitretur: quo modo autem multi suspicantur, ne te quidem nimis firmum esse uelit, quod ego non suspicor. Quod scribis te ad Tertiam sororem scripsisse, ut ne prius ederent ea, quae gesta a Cassio essent, quam mihi uisum esset: uideo te ueritum esse id, quod uerendum fuit, ne animi partium Caesaris, quo modo etiam nunc partes appellantur, uehementer cõmouerentur. sed ante quam tuas litteras accepimus, audita res erat, & peruulgata. tui etiam tabellarii ad multos familiares tuos litteras attulerant. quare neque supprimenda res erat, praesertim cum id fieri non posset: neque, si posset, non diuulgandum potius, quam occultandum, putaremus. De Cicerone meo, &, si tantum est in eo, quantum scribis, tantum scilicet, quantum debeo, gaudeo: &, si, quod amas eum, eo ma-

maiora facis; id ipsum incrediblliter gaudeo, a te eum diligi.

CICERO S. D. BRVTO. 6

QVAE *litterae tuo nomine recitatae sunt idibus Apr. in senatu, eodemq. tempore Antonij, credo ad te scripsisse tuos: quorum ego nemini concedo: sed nihil necesse erat eadem omnes. illud necesse, me me ad te scribere, quid sentirem de tota constitutione huius belli, & quo iudicio essem, quaq. sententia. Voluntas mea, Brute, de summa rep. semper eadem fuit, quae tua; ratio quibusdam in rebus, non omnibus, paullo fortasse uehementior. Scis mihi semper placuisse, non rege solum, sed regno liberari remp. tu lenius, immortali omnino cum tua laude: sed, quid melius fuerit, magno dolore sensimus, magno periculo sentimus. Recenti illo tempore, tu omnia ad pacem, quae oratione confici non poterant: ego omnia ad libertatem, quae sine pace nulla est: pacem ipsam bello, atque armis effici posse arbitrabar. studia non deerant arma poscentium: quorum repressimus impetum, ardoremq. restinximus. itaque res in eum locum uenerat, ut, nisi Caesari Octauiano deus quidam illam mentem dedisset, in potestatem perditissimi hominis, & turpissimi M. Antonij ueniendum fuerit; quo cum, uides, hoc tempore ipso quod sit, quantumq. certamen. id profecto nullum esset, nisi tum conseruatus esset Antonius. Sed haec omitto. res enim a te ge-*

sta

sta memorabilis, & paene caelestis, repellit omnes repraehensiones; quippe, quae ne laude quidem satis idonea affici possit. Extitisti nuper uultu seuero: exercitum, copias, legiones idoneas per te breui tempore comparasti. Dij immortales, qui ille nuncius, quae illae litterae, quae laetitia senatus, quae alacritas ciuitatis erat? nihil umquam uidi tam omnium consensione laudatum. Erat exspectatio reliquiarum Antonij, quem equitatum, legionibusq. magna ex parte spoliaras. ea quoque habuit exitum optabilem. nam tuae litterae, quae recitatae in senatu sunt, & imperatoris, & militum uirtutem, & industriam tuorum, in quibus Ciceronis mei, declarant. Quod si tuis placuisset de his litteris referri; & nisi in tempus turbulentissimum post discessum Pansae consulis incidissent: honos quoque iustus, & debitus dijs immortalibus, decretus esset. Ecce tibi idibus Apr. aduolat mane celer Pilus, qui uir, dij boni, quam grauis, quam constans, quam bonarum in rep. partium? hic epistolas affert duas. unam tuo nomine, alteram Antonij. dat Seruilio tribunó pl. ille Cornuto: recitantur in senatu: ANTONIVS PROCOS. *magna admiratio, ut si esset recitatum, Dolabella imperator: a quo quidem uenerãt tabellarij, sed nemo Pili similis, qui proferre litteras auderet, aut magistratibus reddere. Tuae recitantur, breues illae quidem, sed in Antonium admodum lenes. uehementer admiratur senatus. mihi autem non erat explicatum; quid agerem. falsas*

 dicerem?

dicerem? quid, si tu eas approbasses? confirmarem? non erat dignitatis tuae. itaque ille dies silentio. Postridie autem, cum sermo increbuisset, Pilusq. oculos uehementius hominum offendisset, natum omnino est principium a me. de proconsule Antonio multa. Sextius caussae non defuit post me, cum, quanto suum filium, quanto meum in periculo futurum, diceret, si contra proconsulē arma tulissent. nosti hominem: caussae non defuit. dixerunt etiam alij. Labeo uero noster, nec signum tuum in epistola, nec diem appositum, nec te scripsisse ad tuos, ut soleres. hoc cogere uolebat, falsas litteras esse, &, si quaeris, probabat. Nunc totum est consilium, Brute, de toto genere belli. uideo te lenitate delectari, & eum putare fructum esse maximum. praeclare quidem, sed alijs rebus, alijs temporibus locus esse solet, debetq. clementiae. nunc quid agitur Brute templis deorum immortalium imminet hominum egentium & perditorum spes, nec quidquā aliud decernitur hoc bello, nisi utrum simus, necne. cui parcimus? aut quid agimus? his ergo consulimus, quibus uictoribus uestigium nostrum nullum relinquetur? nam quid interest inter Dolabellam & quemuis Antoniorum trium? quorum si cui parcimus, duri fuimus in Dolabella. Haec ut ita sentiret senatus, populusq. R. & si res ipsa cogebat tamen maxima ex parte nostro consilio, atque auctoritate perfectum est. Tu si hanc rationem non probas, tuam sententiam defendam, non relinquam meam.

meam. neque dissolutum a te quidquam homines exspectant, nec crudele. huius rei moderatio facilis est, ut in duces uehemens sis, in milites liberalis. Ciceronem meum, mi Brute, uelim quamplurimum tecum habeas. uirtutis disciplinam meliorem reperiet nullam, quam contemplationem, atque imitationem tui. XVI. kal. Mai.

SCRIPTA, & obsignata iam epistola, litterae mihi redditae sunt a te, plenae rerum nouarum, maximeq. mirabiles: Dolabellam quinque cohortes misisse in Cherrhonesum. adeo ne copijs abundat, ut is, qui ex Asia fugere dicebatur, Europam appetere conetur? quinque autem cohortibus quidnam se facturum arbitratus est, cum tu eo quinque legiones, optimum equitatum, maxima auxilia haberes? quas quidem cohortes spero iam tuas esse, quoniam latro ille tam fuit demens. & tuum consilium uehementer laudo, quod non prius exercitum Apollonia, Dyrrhachioq. mouisti, quam de Antonij fuga audisti, Bruti eruptione, populi R. uictoria. itaque quod scribis, postea statuisse te, ducere exercitum in Cherrhonesum, nec pati sceleratissimo hosti ludibrio esse imperium populi R. facis ex tua dignitate, & e rep. Quod scribis de seditione, quae facta est in legione quarta de Antonijs: quod dicam, in bonam partem accipias: magis mihi probatur militum seueritas, quam tua. Te beneuolentiam exercitus, equitumq. expertum esse, uehementer gaudeo. De Dolabella, ut scribis, si quid habes

noui, facies me certiorem. in quo ualde delector, me ante prouidisse, ut tuum iudicium liberum esset cum Dolabella belli gerendi: & id ualde pertinuit, ut ego tum intelligebam, ad remp. ut nunc iudico, ad dignitatem tuam. Quod scribis, me maximo otio egisse, ut insectarer Antonios; idq. laudas: credo ita uiderit tibi: sed illam distinctionem tuam nullo pacto probo. scribis enim, acrius prohibenda bella ciuilia esse, quam in superatos iracundiam exercendam. uehementer a te Brute dissentio: neque clementiae tuae concedo: sed salutaris seueritas uincit inanem speciem clementiae. quod si clementes esse uoluerimus, numquam deerunt bella ciuilia. sed de hoc ut uideris. de me possum idem, quod Plautinus pater in Trinummo: Mihi quidem aetas acta ferme est; tua istuc refert maxime; opprimemini, mihi crede, Brute, nisi prouideritis. neque enim populum semper eundem habebitis, neque senatum, neque senatus ducem. haec ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta. nihil potest esse uerius. XIV. *kal. Mai.*

CICERO S. D. BRVTO. 7

NOSTRAE *res meliori loco uidebantur. scripta enim ad te certo scio, quae gesta sunt. Quales tibi saepe scripsi, consules tales extiterunt. Caesaris uero pueri mirifica indoles uirtutis. utinam tam facile eum florentem & honoribus, & gratia regere, ac tenere possimus, quam facile adhuc tenuimus.*

mus. est omnino illud difficilius: sed tamen non diffidimus. persuasum est enim adolescenti, & maxime per me, eius opera nos esse saluos, & certe, nisi is Antonium ab urbe auertisset, perijssent omnia. triduo uero, aut quatriduo ante hanc rem pulcherrimam, timore quodam perculsa ciuitas tota ad te se cum coniugibus, & liberis effundebat: eadem recreata ad VII. kal. Mai. te huc uenire, quam se ad te ire, malebat. quo quidem die magnorum meorum laborum, multarumq. uigiliarum fructum cepi maximum; si modo est aliquis fructus ex solida, ueraq. gloria. nam tantae multitudinis, quantum capit urbs nostra, concursus est ad me factus. ea cum usque in Capitolium deductus, maximo clamore, atque plausu in Rostris collocatus sum. nihil est in me inane; neque enim debet: sed tamen omnium ordinum consensus, gratiarum actio, glatulatioq. me commouet: propterea quod, popularem me esse in populi salute, praeclarum est Sed haec te malo ab alijs audire. Me uelim de tuis rebus, consilijsq. facias diligentissime certiorem: illudq. consideres, ne tua liberalitas dissolutior uideatur. sic sentit senatus, sic populus R. nullos umquam hostes digniores omni supplicio fuisse, quam ciues, qui hoc bello contra patriam arma ceperunt. quos quidem ego omnibus sententijs ulciscor, & persequor, omnibus bonis approbantibus. tu quid de hac re sentias, tui iudicij est. ego sic sentio, trium fratrum unam, & eandem esse caussam. Consules duos, bo-

nos quidem, sed dumtaxat bonos, amisimus. Hirtius quidem in ipsa uictoria occidit, cum paucis diebus magno proelio ante uicisset. nam Pansa fugerat, uulneribus acceptis, quae ferre non potuit. reliquias hostium Brutus persequitur, & Caesar. hostes autem omnes iudicati, qui M. Antonij sectam secuti sunt. itaque id S. C. plerique interpretantur etiam ad tuos siue captiuos, siue dediticios pertinere. equidem nihil desserui durius, cum nominatim de C. Antonio decernerem; quod ita statueram, a te cognoscere caussam eius senatum oportere. x. kal. Mai.

BRVTVS S. D. CICERONI. 8

QVANTA sim laetitia affectus, cognitis rebus Bruti nostri, & consulum, facilius est tibi existimare, quam mihi scribere. cum alia laudo, & gaudeo accidisse, tum quod Bruti eruptio non solum ipsi salutaris fuit, sed etiam maximo ad uictoriam adiumento. Quod scribis, trium Antoniorum unam atque eandem caussam esse; quid ego sentiam, mei iudicij esse: statuo nihil, nisi hoc; senatus aut populi R. iudicium esse de ijs ciuibus, qui pugnantes non interierunt. At hoc ipsum, inquies, inique facis, qui hostilis animi in remp. homines ciues appelles. Immo iustissime. quod enim non dum senatus censuit, nec populus R. iussit, arroganter non praeiudico, neque reuoco ad arbitrium meum. illud quidem non muto, quod ei, quem me occidere

res non coegit, neque crudeliter quidquam eripui, neque dissolute quidquam remisi; habuiq. in mea potestate, quoad bellum fuit. multo quidem honestius iudico, magisq. quod concedere possit resp. miserorum fortunam non insectari, quam infinita tribuere potentibus, quae cupiditatem, & arrogantiam incendere possint. qua in re, Cicero, uir optime, ac fortissime, mihiq. merito & meo nomine, & reip. carissime, nimis credere uideris spei tuae, statimque, ut quisque aliquid recte fecerit, omnia dare, ac permittere: quasi non liceat traduci ad mala consilia corruptum largitionibus animũ. quae tua est humanitas, aequo animo te moneri patieris, praesertim de communi salute: facies tamen, quod tibi uisum fuerit: etiam ego, cum me docueris. nũc Cicero, nunc agendum est, ne frustra oppressũ esse Antoniũ gauisi simus; neu semper primi cuiusque mali excidendi caussa sit, ut aliud renascatur illo peius. nihil iam neque opinantibus, aut patientibus nobis aduersi euenire potest, in quo non cum omnium culpa, tum praecipue tua futura sit, cuius tantá auctoritatem senatus ac populus R. non solum esse patitur, sed etiam cupit, quanta maxima in libera ciuitate unius esse potest: quam tu non solum bene sentiendo, sed etiam prudenter tueri debes. prudentia porro, quae tibi superest, nulla abs te desideratur, nisi modus in tribuendis honoribus. alia omnia sic adsunt, ut cum quolibet antiquorum comparari possint tuae uirtutes. unum hoc, grato animo, libe-

raliq. profectum, cautiorem, ac moderatiorem libe ralitatem desiderat. nihil enim senatus cniquam di re debet, quo male cogitantibus exemplo, aut prae- sidio sit. itaque timeo, de consulatu, ne Caesar tuus altius se adscendisse putet decretis tuis, quam inde, si consul factus sit, descensurum. quod si Antonius ab alio relictum regni instrumentum occasionem re gnandi habuit: quonã animo fore putas, si quis, au- ctore non tyranno interfecto, sed ipso senatu, putat se imperia quaelibet concupiscere posse? quaretum et facilitatem, & prouidentiam laudabo tuam, cum exploratum habere coepero, Caesarem honoribus, quos acceperit, extraordinarijs fore contentum alie nae, igitur, inquies, culpae me reum facies? prorsus alienae; si prouideri potuit, ne existeret. quod uti- nam inspectare possis timorem de illa meum. His lit teris scriptis, te consulem factum audiuimus. tum ue ro incipiam proponere mihi remp. iustam, & iam suis nitentem uiribus, si istuc uidero. Filius ualet, & in Macedoniam cum equitatu praemissus est. Idi bus Mai. ex castris.

CICERO S. D. BRVTO. 9

AD V. *kal. Mai. cum de ijs, qui hostes iudica ti sunt, bello persequendis sententiae dicerentur, di xit Seruilius etiam de Ventidio, & ut Cassius per- sequeretur Dolabellam. cui cum essem assensus, decreui hoc amplius, ut tu, si arbitrarere utile, exq. rep. esse, persequerere Dolabellam bello: si*

minus

minus id commodo reip. facere posses, siue non existimares e rep. esse, ut in iisdem locis exercitum contineres. nihil honorificentius potuit facere senatus, quam ut tuum esset iudicium, quid tibi maxime conducere reip. uideretur. equidem sic sentio: si manum habet, si castra, si ubi consistat uspiã Dolabella; ad finem, & ad dignitatem tuam pertinere, eum persequi. De Cassii nostri copijs nihil sciebamus. neque enim ab ipso ullae litterae: neque nunciabatur quidquam, quod pro certo haberemus. quantopere autem intersit, opprimi Dolabellam, profecto intelligis; tum ut sceleris poenas persoluat; tum ne sit, quo se latronum duces ex Mutinẽsi fuga conferant. atque hoc mihi iam ante placuisse, potes ex superioribus meis litteris recordari. quamquam tum et fugae portus erat in tuis castris, et subsidium salutis in tuo exercitu. quo magis nunc liberati, ut spero, periculis, in Dolabella opprimendo occupati esse debemus. sed haec cogitabis diligentius, statues sapienter: facies nos, quid constitueris, & quid agas, si tibi uidebitur, certiores. Ciceronem nostrum in uestrum collegium cooptari uolo. existimo omnino absentium rationem sacerdotum comitijs posse haberi. nam etiam factum est antea. Caius enim Marius, cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur: nec, quo minus id postea liceret, ulla lex sanxit. est etiam in lege Iulia, quae lex est de sacerdotijs proxima, his uerbis: Qui petit, cuius ue ratio habebitur. *aperte indicat,*

cat, posse rationem haberi etiam nō praesentis: hac de re scripsi ad eum, ut tuo iudicio uteretur, sicut in rebus omnibus: tibi autem statuendum est de Domitio, & de Catone nostro: sed quamuis liceat absentis rationem haberi, tamen omnia sunt praesentibus faciliora. quod si statueris in Asiam tibi eundū, nulla erit ad comitia nostros accersendi facultas. omnino, Pansa uiuo, celeriora omnia putabamus: statim enim collegam sibi surrogasset: deinde ante praetoria, sacerdotum comitia fuissent. nunc per auspicia longam moram uideo. dum enim unius erit patricius magistratus, auspicia ad patres redire non possunt. magna sane perturbatio. tu tota de re quid sentias, uelim me facias certiorem. III. non. Mai.

BRVTVS S. D. CICERONI. 10

NOLI *exspectare, dum tibi gratias agam: iam pridē hoc ex nostra necessitudine, quae ad summam beneuolentiam peruenit, sublatum esse debet. Filius tuus a me abest. in Macedonia congrediemur. iussus est enim Ambraciam ducere equites per Thessaliam: & scripsi ad eum, ut mihi Heracleam occurreret. cum eum uidero, (quoniam nobis permittis) communiter constituemus de reditu eius ad petitionem, aut ad commendationem honoris. Tibi Glycona, medicum Pansae, qui sororem Achilleos nostri in matrimonio habet, diligentissime commendo. audimus, cum uenisse in suspicionem Torquato de morte Pansae, custodiriq. ut parricidam.*

ricidam. nihil minus credendum est. quis enim maiorem calamitatem morte Pansae accepit? praeterea est modestus homo, & frugi, quem ne utilitas quidem uideatur impulsura fuisse ad facinus. Rogo te, & quidem ualde rogo, (nam Achilleus noster non minus, quam aequū est, laborat) eripias eum ex custodia, conserues que. hoc ego ad meum officium priuatarum rerum aeque, atque ullam aliam rem, pertinere arbitror. Cum has ad te scriberem litteras, ab Satrio, legato C. Trebonij, reddita est mihi epistola, a Tullio, & Deiotaro Dolabellam caesum, fugatumq. esse. graecam epistolam tibi misi Cycherei cuiusdam ad Satrium missam. Flauius noster de controuersia, quam habet cum Dyrrhachinis hereditariam, sumpsit te iudicem. rogo te, Cicero, & Flauius rogat, rem conficias. quin ei, qui Flauium fecit heredem, pecuniam debuerit ciuitas, non est dubium: neque Dirrhachini inficiantur: sed sibi donatum aes alienum a Caesare dicunt. noli pati, a necessarijs tuis necessario meo iniuriam fieri. XXII. kal. Iun. ex castris, ad imā Candauiā.

BRVTVS S. D. CICERONI II

L. BIBVLVS *quam carus mihi esse debeat, nemo melius iudicare potest, quam tu, cuius tantae pro rep. contentiones, sollicitudinesq. sunt, fuerunt. itaque uel ipsius uirtus, uel nostra necessitudo debet conciliare te illi. quo minus multa mihi scribenda esse arbitror. uoluntas enim te mouere*

O 2313 *debet*

debet nostra; si modo iusta est, aut pro officio nece sario suscipitur. in Pansae locum petere constituit. eam nominationem a te petimus. neque coniunctiori dare beneficium, quam nos tibi sumus, neque digniorem nominare potes, quam Bibulum. De Domitio, & Appuleio quid attinet me scribere, cum ipsi per se tibi commendatissimi sint? Appuleium uero tu tua auctoritate sustinere debes. sed Appuleius in sua epistola celebrabitur. Bibulum noli dimittere ex sinu, tantum iam uirum, ex quanto, crede mihi, potest euadere, qui uestris paucorum respondeat laudibus.

CICERO S. D. BRVTO. 12

MVLTOS *tibi commendo, & commendem necesse est. optimus enim quisque uir, & ciuis sequitur iudicium tuum: tibiq. omnes fortes uiri nauare operam, & studium uolunt: nec quisquam est, quin ita existimet, meam apud te & gatiam, & auctoritatem ualere plurimum: sed C. Nasennium, municipiem Suessanum, tibi ita cōmendo ut neminem diligentius. Cretensi bello, Metello imperatore, octauum principem duxit: postea in re familiari occupatus fuit. hoc tempore, cum reip. partibus, tum tua excellenti dignitate cōmotus, uellet per te aliquid auctoritatis assumere. fortē uirum, Brute tibi cōmendo, frugi hominem, et, si quid ad rem pertinet, etiam locupletem. pergratū mihi erit, si eū ita tractaris, ut merito tuo mihi gratias agere possit.*

CICERO

CICERO S. D. BRVTO. 13

FVNGERER officio, quo tu functus & in meo luctu, teq. per litteras consolarer, nisi scirem, ijs remedijs, quibus meum dolorem tu leuasses, te in tuo agere. ac uelim, facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. est enim alienum tanto uiro, ut es tu, quod alteri praeceperit, id ipsum facere non posse. me quidem cum rationes, quas collegeras, tum auctoritas tua a nimio maerore deterruit. cum enim mollius tibi ferre niderer, quam deceret uirum, praesertim eum, qui alios consolari soleret, accusasti me per litteras grauioribus uerbis, quam tua consuetudo ferebat. itaque iudicium tuum magni aestimans, idq. ueritus, me ipse collegi, & ea, quae didiceram, legeram, acceperam, grauiora duxi, tua auctoritate addita. Ac mihi tum Brute officio solum erat, & naturae, tibi nunc populo, & scenae, ut dicitur, seruiendum est. nam cum in te non solum exercitus tui, sed omnium ciuium, ac paene gentium coniecti oculi sint; minime decet, propter quem fortiores ceteri sumus, eum ipsum animo debilitatum uideri. quamobrem accepisti tu quidem dolorem, (id enim amisisti, cui simile in terris nihil fuit) & est dolendum in tam graui uulnere, ne id ipsum, carere omni sensu doloris, sit miserius, quam dolere: sed, ut modice, ceteris utile est, tibi necesse est. Scriberem plura, nisi ad te haec ipsa nimis multa essent. Nos te, tuumq. exercitum

exspectamus:

exspectamus: sine quo, ut reliqua ex sententia succedant, uix satis liberi uidemur fore. De tota rep. plura scribam; & fortasse iam certiora ijs litteris, quas Veteri nostro cogitabam dare.

CICERO S. D. BRVTO. 14

NVLLAS adhuc a te litteras habebamus, ne famam quidem, quae declararet, te, cognita senatus auctoritate, in Italiam adducere exercitum: quod ut faceres, idq. maturares, magnopere desiderabat resp. ingrauescit enim in dies intestinum malum; nec externis hostibus magis, quam domesticis, laboramus: qui erant omnino ab initio belli, sed facilius frangebantur: erectior senatus erat, non sententijs solum nostris, sed etiam cohortationibus excitatus. erat in senatu satis uehemens, & acer Pansa, cum in ceteros huius generis, tum maxime in socerum. cui consuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. bellum ad Mutinam gerebatur, nihil ut in Caesare reprehenderes, non nulla in Hirtio. huius belli fortuna, ut in secundis, fluxa; ut in aduersis, bona. erat uictrix resp. caesis Antonij copijs, ipso expulso. Bruti deinde ita multa peccata, ut quodã modo uictoria excideret e manibus. perterritos, inermes, saucios non sunt nostri duces persecuti: datumq. Lepido tempus est, in quo leuitatem eius, saepe perspectam, maioribus in malis experiremur. sunt exercitus boni, sed rudes, Bruti, & Planci. sunt fidelissima, & maxima

ma auxilia Gallorum. sed Caesarem, meis consilijs adhuc gubernatum, praeclara ipsum indole, admirabiliq. constantia, improbissimis litteris quidam, fallacibus interpretibus, ac nuncijs impulerunt in spem certissimam consulatus. quod simul atque sensi, neque ego illum absentem litteris monere destiti, nec accusare praesentes eius necessarios, qui eius cupiditati suffragari uideantur: nec in senatu sceleratissimorum consiliorum fontes aperire dubitaui. nec uero ulla in re memini aut senatum meliorem, aut magistratus: numquam enim in honore extraordinario potentis hominis, uel potentissimi potius (quando quidem ptentia iam in ui posita est, & armis) accidit ut nemo tribunus pl. nemo alio magistratu, nemo priuatus auctor existeret. sed in hac constantia, atque uirtute, erat tamen sollicita ciuitas. illudimur enim, Brute cum militum delicijs, tum imperatoris insolentia. tantum quisque in rep. posse postulat, quantum habet uirium. non ratio, non modus, non lex, non mos, non officium ualet, non iudicium, non existimatio ciuium, non posteritatis uerecundia. Haec ego multo ante prospiciens, fugiebam ex Italia, tum, cum me uestrorum adictorum fama reuocauit. incitasti uero tu me, Brute, Veliae. quamquam enim dolebam in eam me urbem ire, quam tu fugeres, qui eam liberauisset, quod mihi quoque quondam acciderat, periculo simili, casu tristiore: perrexi tamen, Romamq. perueni; nulloq. praesidio quatefeci Antonium; contraq.

eius

maluerit, quam uideri aut coactus esse pecuniam dare, aut libenter dedisse homini nequissimo, atque improbissimo, is nobis ultro et pollicitus est, et dedit XX HS *ex sua pecunia, &, quod multo carius est, se ipsum obtulit, & coniunxit. huic persuadere coepimus, ut imperator in castris remaneret, remq. publicam defenderet. statuit eundum sibi, quoniam exercitum dimisisset: statim uero rediturum ad nos confirmauit, legatione suscepta, nisi praetorum comitia habituri essent consules. nam illi ita sentienti de rep. magnopere auctor fui, ne differret tempus petitionis suae. cuius factum omnibus gratum esse debet, qui modo iudicarint hunc exercitum esse reip. tibi tanto gratius, quanto maiore animo, gloriaq. libertatem nostram defendis, & dignitatem, si contigerit nostris consilijs exitus, quem optamus, perfuncturus es. ego etiam, mi Cicero, proprie, familiariterq. te rogo, ut Veterem ames, uelisq. esse quamamplissimum. qui etsi nulla re deterreri a proposito potest, tamen excitari tuis laudibus, indulgentiaq. poterit, quo magis amplexetur, ac tueatur iudicium suum: & mihi gratissimum erit.*

CICERO S. D. BRVTO. 16

ETSI *daturus eram Messallae Coruino continuo litteras, tamen Veterem nostrum ad te sine litteris meis uenire nolui. Maximo in discrimine resp. Brute, uersatur; uictoresq. rursus decertare cogimur. id accidit M. Lepidi scelere, & amentia. quo tēpore*

cum multa propter eam curam, quam pro rep. suscepi, grauiter ferrem, tum nihil tuli grauius, quam me non posse matris tuae precibus cedere, non sororis. nam tibi, quod mihi plurimi est, facile me satisfacturum arbitrabar. nullo enim modo poterat caussa Lepidi distingui ab Antonio, omniumq. iudicio etiam durior erat, quod, cum honoribus amplissimis a senatu esset Lepidus ornatus; tum etiam paucis ante diebus praeclaras litteras ad senatum misisset, repente non solum recepit reliquias hostiũ, sed bellum accerrimum terra, mariq. gerit: cuius exitus qui futurus sit, incertum est: ita, cum rogamur, ut misericordiam liberis eius impertiamus, nihil affertur, quo minus summa supplicia, si, quod Iuppiter omen auertat, pater puerorum uicerit, subeunda nobis sint. Nec uero me fugit, quam sit acerbum, parentum scelera filiorum poenis lui: sed hoc praeclare legibus comparatum est, ut caritas liberorum amiciores parentes reip. redderet. itaque Lepidus crudelis in liberos, non is, qui Lepidum hostem iudicat. atque ille, si, armis positis, de ui damnatus esset; quo in iudicio certe defensionem non haberet: eandem calamitatem subirent liberi, bonis publicatis. quamquam, quod tua mater, & soror deprecatur pro pueris, id ipsum, & multa alia crudeliora nobis omnibus Lepidus, Antonius, & reliqui hostes denunciant. itaque maximã spem hoc tempore habemus in te, atque exercitu tuo. cum ad reip. summam, tum ad gloriam, & dignitatem

tatem tuam uehementer pertinet, te in Italiam, ut ante scripsi, uenire quamprimum: eget enim uehementer tum uiribus tuis, tum etiam consilio resp. Veterem pro eius erga te beneuolentia, singulariq. officio libēter ex tuis litteris complexus sum; eumq. cum tui, tum reip. studiosissimum, amantissimumq. cognoui. Ciceronem meum propediem, ut spero, uidebo. tecum enim illum, & te in Italiam celeriter esse uenturum confido.

BRVTVS S. D. CICERONI. 17

DE M. *Lepido uereri me cogit reliquorum timor. qui si eripuerit se nobis; quod, uelim, temere, atque iniuriose de illo suspicati sint homines: oro atque obsecro te Cicero, necessitudinem nostram, tuamq. in me beneuolentiam obtestans, sororis meae liberos obliuiscaris esse Lepidi filios, meq. his in patris locum successisse existimes. hoc si a te impetro, nihil profecto dubitabis pro his suscipere. aliter alij cum suis uiuunt: nihil ego possum in sororis meae liberis facere, quo possit expleri uoluntas mea, aut officium. quid uero aut mihi tribuere boni possunt; si modo digni sumus, quibus aliquid tribuatur; a ut ego matri, ac sorori, puerisq. illis praestaturus sum, si nihil ualuerit apud te, reliquumq. senatum contra patrem Lepidum Brutus auunculus? scribere multa ad te neque possum prae sollicitudine, ac stomacho, neque debeo. nam si in tanta re, tamq. necessaria uerbis mihi opus est ad*

te excitandum, & confirmandum; nulla ſpes eſt, facturum te, quod uolo, & quod oportet. quare noli exſpectare longas preces: intuere me ipſum, qui hoc a te uel a Cicerone coniunctiſſimo homine, priuatim, uel a conſulari, tali uiro, remota neceſſitudine priuata, debeo impetrare. quid ſis facturus, uelim mihi quamprimum reſcribas. Kal. Quinct. ex caſtris.

CICERO S. D. BRVTO. 18

BREVES *tuae litterae: breues, dico? immo nullae. tribus ne uerſiculis his temporibus Brutus ad me? nihil ſcripſiſſem potius. & requiris meas. quis umquam ad te tuorum ſine meis uenit? quae autem epiſtola non pondus habuit? quae ſi ad te perlatae non ſunt, ne domeſticas quidem tuas perlatas arbitror. Ciceroni ſcribis te longiorem daturum epiſtolam. recte id quidem: ſed haec quoque debuit eſſe plenior. ego autem, cum ad me de Ciceronis abs te diſceſſu ſcripſiſſes, ſtatim extruſi tabellarios, litterasq. ad Ciceronem, ut, etiam ſi in Italiam ueniſſet, ad te rediret. nihil enim mihi iucundius, nihil illi honeſtius. quamquam aliquoties ei ſcripſerã, ſacerdotum comitia mea ſumma contentione in alterum annum eſſe reiecta; quod ego cum Ciceronis cauſſa elaboraui, tum Domitij, Catonis, Lentuli, Bibulorum: quod ad te etiam ſcripſeram. ſed uidelicet, cum illam puſillam epiſtolam tuam ad me dabas, non dum erat tibi id notum. quare omni ſtudio*

liber.

a te, mi Brute, contendo; ut Ciceronem meum ne dimittas, tecumq. adducas. quod ipsum, si remp. cui susceptus es, respicis, tibi iam iamq. faciendum est. renatum enim bellum est, idq. non paruo scelere Lepidi. exercitus autem Caesaris, qui erat optimus, non modo nihil prodest, sed etiam cogit exercitum tuum flagitari: qui si Italiam attigerit; erit ciuis nemo, quem quidem ciuem appellari fas sit, qui se non in tua castra conferat. etsi Brutum praeclare cum Planco coniunctum habemus. sed non ignoras, quam sint incerti animi hominum, & infecti partibus, & exitus proeliorum. quin etiam, si, ut spero, uicerimus, tamen magnam gubernationem tui consilij, tuaeq. auctoritatis res desiderabit. subueni igitur per deos, idq. quamprimum; tibiq. persuade, non te idibus Martijs, quibus seruitutem a tuis ciuibus repulisti, plus profuisse patiae, quam, si mature ueneris, profuturum. 12. id. Quinct.

CICERO S. D. BRVTO. 19

MESSALLAM habes: quibus igitur litteris tam accurate scriptis assequi possum, subtilius ut explicem, quae gerantur, quaeq. sint in rep. quam tibi is exponet, qui & optime omnia nouit, & elegantissime expedire, & deferre ad te potest? caue enim existimes, Brute, (quamquam non necesse est ea me ad te, quae tibi nota sunt scribere: sed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo si-

lentio praeterire)caue putes, probitate, constantia, cura, studio reip. quidquam illi esse simile: ut eloquentiá, qua mirabiliter excellit, uix in eo locum ad laudandum habere uideatur: quamquam in hac ipsa sapientia plus apparet: ita graui iudicio, multaq. arte se exercuit in uerissimo genere dicendi. tanta autem industria est, tantumq. euigilat in studio, ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda uideatur. Sed prouehor amore. non enim id propositum est huic epistolae, Messallam ut laudem, praesertim ad Brutum; cui & uirtus illius non minus, quam mihi, nota est, & haec ipsa studia, quae laudo, notiora. quem cum a me dimittens grauiter ferrem, hoc leuabar uno, quod ad te, tamquam ad alterum me, proficiscens, & officio fungebatur, & laudem maximam sequebatur. Sed haec hactenus. Venio nunc, longo sane interuallo, ad quandam epistolam, qua mihi multa tribuens, unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis essem nimius, & tanquam prodigus. tu hoc: alius fortasse, quod in animaduersione, poenaq. durior: nisi fortasse utrumque tu. quod si ita est, utriusque rei meum iudicium tibi cupio esse notissimum: neque solum ut Solonis dictum usurpem, qui & sapientissimus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. is remp. contineri duabus rebus dixit, praemio, & poena. est scilicet utriusque rei modus, sicut reliquarum, & quaedam in utroque genere mediocritas. sed non tanta de re propositum

est

est hoc loco disputare. quid ego autẽ secutus in bello sim in sententijs dicendis, aperire non alienum puto. Post interitum Caesaris, & uestras memorabiles idus Martias, Brute, quid ego praetermissum a uobis, quantamq. impendere reip. tempestatem dixerim, non es oblitus. magna pestis erat depulsa per uos, magna populi R. macula deleta, uobis uero parta diuina gloria: sed instrumentum regni delatum ad Lepidum, & Antonium: quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicos otio. his ardentibus perturbandae reip. cupiditate quod opponi posset praesidium, non habebamus: erexerat enim se ciuitas in retinenda libertate consentiens. nos tum nimis acres. uos, fortasse sapientius, excessistis urbe ea, quam liberastis: Italiae, sua uobis studia profitenti, remisistis. itaque cum teneri urbem a paricidis uiderem, nec te in ea, nec Cassium tuto esse posse, eamq. armis oppressam ab Antonio: mihi quoque ipsi esse excedendum putaui. taetrum enim spectaculum, oppressa ab impijs ciuitas, opitulandi potestate praecisa. sed animus idem, qui semper, infixus in patriae caritate, discessum ab eius periculis ferre non potuit. itaque in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus Auster me in Italiam, quasi dissuasor mei consilij, retulisset, te uidi Veliae, doluiq. uehementer. cedebas enim Brute, cedebas: quoniam Stoici uestri negant fugere sapientis. Romam ut ueni, statim me obtuli Antonij sceleri, atque dementiae.

quem cum in me incitauissem consilia inire coepi, Brutina plane, (uestri enim haec sunt propria sanguinis) reip. liberandae. longa sunt, quae restant, praetereunda: sunt enim de me, tantum dico, Caesarem hunc adolescentem, per quem adhuc sumus, si uerum fateri uolumus, fluxisse ex fonte consiliorum meorum. huic habiti a me honores, nulli quidem Brute, nisi debiti, nulli, nisi necessarij. ut enim primum libertatem reuocare coepimus, cum se nondum ne Decimi quidem Bruti diuina uirtus ita commouisset, ut iam id scire possemus; atque omne praesidium esset in puero, qui a ceruicibus nostris auertisset Antonium; quis honos ei non fuit decernendus? quamquam ego illi tum uerborum laudem tribui, eamq. modicam: decreui etiam imperium: quod quamquam uidebatur illi aetati honorificum, tamen erat exercitum habenti necessarium. quid enim est sine imperio exercitus? statuam Philippus decreuit; celeritatem petitionis primo Seruius, post maiorem etiam Seruilius. nihil tum nimium uidebatur. sed nescio quo modo facilius in timore benigni; quam in uictoria grati reperimur. ego enim, D. Bruto liberato, cum laetissimus ille ciuitatis dies illuxisset, idemq. casu Bruti natalis esset, decreui, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur. in eoq. sum maiorum exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Larentiae tribuerunt, cui uos pontifices ad aram in Velabro facere soletis. quod ego cum dabam Bruto, notam esse in

fastis

fastis gratissimae uictoriae sempiternam uolebam. atque illo die cognoui, haud paullo plures in senatu maleuolos esse, quam gratos. Eos per ipsos dies effudi, si ita uis, honores in mortuos Hirtium, & Pansam, Aquilam etiam: quod quis reprehendit, nisi qui, deposito metu, praeteriti periculi fuerit oblitus? accedebat ad beneficij memoriam gratam ratio illa, quae etiam posteris posset esse salutaris. extare enim uolebam in crudelissimos hostes monumenta odij publici sempiterna. Suspicor illud minus tibi probari, quod a tuis familiaribus, optimis illis quidem uiris, sed in rep. rudibus, non probatur, quod, ut ouanti introire Caesari liceret, decreuerim. ego autem (sed erro fortasse: nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi uideor hoc bello sensisse prudentius. cur autem ita sit, aperiendum non est; ne magis uideas prouidus fuisse, quam gratus. hoc ipsum nimium: quare alia uideamus. D. Bruto decreui honores, decreui L. Planco. praeclara illa quidem ingenia, quae gloria inuitantur, sed senatus etiam sapiens, qui, qua quemque re putat, modo honesta, ad remp. iuuandum posse adduci, hac utitur. At in Lepido reprehenditur: cui cum statuam in Rostris statuissemus, ijdem illam euertimus. Nos illum honore studuimus a furore reuocare: uicit amentia leuissimi hominis nostram prudentiam, nec tamen tantum in statuenda Lepidi statua factum est mali, quantum in euertenda boni. Satis multa de honoribus. nunc de poena pauca sunt dicenda,

dicenda. Intellexi enim ex tuis saepe litteris, te in ijs, quos bello deuicisti, clementiam tuam uelle laudari. existimo equidem, nil a te nisi sapienter: sed, sceleris poenam praetermittere, (id enim est, quod uocatur ignoscere) etiam si in ceteris rebus tolerabile est, in hoc bello perniciosum puto. nullum enim bellum ciuile fuit in nostra rep. omnium quae memoria mea fuerunt, in quo bello non, utracumque pars uicisset, tamen aliqua forma esset futura reip. hoc bello uictores quam remp. simus habituri, non facile affirmarim: uictis certe nulla umquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum seueras, neque tam ulciscendi caussa, quam ut & in praesens sceleratos ciues timore ab impugnanda patria deterrerem; & in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam uellet imitari. quamquam haec quidem sententia non magis mea fuit, quam omnium. in qua uidetur esse illud crudele; quod ad liberos, qui nihil meruerunt, poena peruenit. sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum: siquidem etiam Themistoclis liberi eguerunt. &, si iudicio damnatos eadem poena sequitur ciues; qui potuimus leniores esse in hostes? Quid autem queri quisquam potest de me; qui si uicisset, acerbiorem se in me futurum fuisse confiteatur, necesse est? Habes rationem mearum sententiarum, de hoc genere dumtaxat honoris, & poenae. nam de ceteris rebus quid senserim, quidq. censuerim, audisse te arbitror. Sed haec quidem non

ita necessaria: illud ualde necessariũ Brute, te in Italiam cum exercitu uenire quamprimum. summa est exspectatio tui: qui si Italiam attigeris, ad te concursus fiet omnium. siue enim uicerimus; qui quidem pulcherrime uiceramus, nisi Lepidus perdere omnia, & perire ipse cum suis concupiuisset: tua nobis auctoritate opus est ad collocandum aliquem ciuitatis statum. siue etiam nunc certamen reliquum est: maxima spes est cum in auctoritate tua, tum in exercitus tui uiribus. Sed propera per deos. scis, quantum sit in temporibus, quantum in celeritate. Sororis filijs quam diligenter consulam, spero te ex matris, & sororis, literis cogniturum. qua in caussa maiorem habeo rationem tuae uoluntatis, quae mihi carissima est, quam, ut quibusdam uideor, constantiae meae, sed ego nulla in re malo, quam te amando, constans & esse, & uideri. Vale.

BRVTVS S. D. CICERONI 20

PARTICVLAM litterarum tuarum, quas misisti Octauio, legi, missam ab Attico mihi. Studium tuum, curaq. de salute mea nulla me noua uoluptate affecit. non solum enim usitatum, sed etiam quotidianum est, aliquid audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter, atque honorifice dixeris, aut feceris. at dolore, quantum maximum capere animo possum, eadem illa pars epistolae scriptae ad Octauium de nobis afficit. sic enim illi gratias agis de rep. tam

suppliciter;

suppliciter, ac demisse. quid scribam? pudet condicionis, ac fortunae: sed tamen scribendum est. commendas nostram salutem illi; quae morte qua non perniciosior? ut prorsus praeferas, non sublatam dominationem, sed dominum commutatum esse. uerba tua recognosce, & aude negare, seruientis aduersus regem istas esse preces. unum ais esse, quod ab eo postuletur, & expectetur, ut eos ciues, de quibus uiri boni, populus R. bene existimet, saluos uelis. quid, si nolit? non erimus? atqui non esse, quam esse per illum, praestat. ego mediusfidius non existimo, tam omnes deos auersos esse a salute populi R. ut Octauius ornandus sit pro salute cuiusquam ciuis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. iuuat enim magnifice loqui, & certe decet aduersus ignorantes, quid pro quoque timendum, aut a quoque petendum sit. hoc tu Cicero posse fateris Octauium, & illi amicus es; aut, si me carum habes, uis Romae uideri; cum, ut ibi esse possem, commendandus puero illi fuerim? cui quid agis gratias, si, ut nos saluos esse uelit, & patiatur, rogandum putas? an hoc pro beneficio est habendum, quod se, quam Antonius, esse maluerit, a quo ista petenda essent? uindici quidem alienae dominationis, non uicario, ecquis supplicat, ut optime meritis de rep. liceat esse saluis? ista uero imbecillitas, & desperatio, cuius culpa non magis in te residet, quam in omnibus alijs, & Caesarem in cupiditatem regni impulit; & Antonio post interitum

tum

tum illius persuasit, ut interfecti locum occupare conaretur; & nunc puerum istum extulit, ut tu iudicares, precibus esse impetrandam salutem talibus uiris, misericordiaq. unius uix etiam nunc uiri tutos fore nos, haud ulla alia re. quod si Romanos nos esse meminissemus; non audacius dominari cuperent postremi homines, quam id nos probiberemus; neque magis irritatus esset Antonius regno Caesaris, quam ob eiusdem mortem deterritus. Tu quidem consularis, & tantorum scelerum uindex. quibus oppressis, uereor, ne in breue tempus dilata sit abs te pernicies, qui potes intueri, quae gesseris, simul & ista uel probare, uel ita demisse, ac facile pati, ut probantis speciem habeas? quod autem tibi cum Antonio priuatum odium? nempe, quia postulabat haec; salutem ab se peti; precariam nos incolumitatem habere, a quibus ipse libertatem accepisset; esse arbitrium suum de rep. quaerenda esse arma putasti, quibus dominari probiberetur; scilicet, ut, illo prohibito, rogaremus alterum, qui se in eius locum reponi pateretur, an ut esset sui iuris, ac mancipij resp.? nisi forte non de seruitute, sed de condicione seuiendi recusatum est a nobis. atqui non solum bono domino potuimus Antonio tolerare nostram fortunam, sed etiam beneficijs, atque honoribus, ut participes, frui, quantis uellemus. quid enim neget ijs, quorum patientiam uideret maximum suae dominationis praesidium esse? sed nihil tanti fuit, quo uenderemus fidem nostram, &

liber-

libertatem. hic ipse puer, quem Caesaris nomen incitare uidetur in Caesaris interfectores, quanti aestimet, si sit commercio locus, posse nobis auctoribus tantum, quantum profecto poterit; quoniam uiuere, & pecunias habere, & dici consulares uolumus? ceterum nequidquam perierit ille: cuius interitu quid gauisi sumus, si, mortuo, nihilo minus seruituri eramus? nulla cura adhibetur. sed mihi prius omnia dij, deaeq. eripuerint, quam illud iudicium, quo non modo heredi eius, quem occidi, non concesserim, quod in illo non tuli, sed ne patri quidem meo, si reuiuiscat, ut, patiente me, plus legibus, ac senatu possit. An hoc tibi persuasum est, fore ceteros ab eo liberos, quo inuito nobis in ista ciuitate locus non sit? qui porro id, quod petis, fieri potest, ut impetres? rogas enim, uelit nos saluos esse. uidemur ego tibi salutem accepturi, cum uitam acceperimus? quam, si prius dimittimus dignitatem, & libertatem, qui possumus accipere? An tu, Romae habitare, id putas incolumem esse? res, non locus, oportet, praestet istuc mihi. neque incolumis Caesare uiuo fui, nisi postquam illud consciui facinus: neque usquam exsul esse possum, dum, seruire, & pati contumelias, peius odero malis omnibus alijs. non ne hoc est in easdem tenebras recidisse? ab eo, qui tyranni nomē adsciuit sibi, (cum in Graecis ciuitatibus liberi tyrannorum, oppressis, illis, eodem supplicio afficiantur) petitur, ut uindices, atque oppressores dominationis salui sint?

hanc

hanc ego ciuitatem uidere uelim, aut putem ullam, quae ne traditam quidem, atque inculcatam libertatem recipere possit, plusq. timeat in puero nomen sublati regis, quam confidat sibi; cum illum ipsum, qui maximas opes habuerit, paucorum uirtute sublatum uideat? Me uero posthac ne cōmendaueris Caesari tuo, ne te quidem ipsum, si me audies. ualde care aestimas tot annos, quot ista aetas recipit, si propter eam caussam puero isti supplicaturus es. Deinde, quod pulcherrime fecisti, ac facis in Antonio, uide, ne conuertatur a laude maximi animi ad opinionem formidinis. nam si Octauius tibi placet, a quo de nostra salute petendum sit; non dominum fugisse, sed amiciorem dominum quaesisse uideberis. quem quod laudas ob ea, quae adhuc fecit; plane probo: sunt enim laudanda; si modo contra alienam potentiam, non pro sua suscepit eas actiones. cum uero iudicas tantum illi nō modo licere, sed etiam a te ipso tribuendum esse, ut rogandus sit, ne nolit esse nos saluos: nimium magnam mercedem statuis. id enim ipsum illi largiris, quod per illum habere uidebatur resp. neque hoc tibi in mentem uenit, si Octauius ullis dignus sit honoribus, quia cum Antonio bellum gerat; iis, qui illud malum exciderint, cuius istae reliquiae sunt, nihil, quo expleri possit eorum meritum, tributurum umquam populus R. si omnia simul congesserit. Ac uide, quanto diligentius homines metuant, quam meminerint, quia Antonius uiuat,

atque

atque in armis sit. de Caesare uero quod fieri potuit, ac debuit, transactum est, neqae iam reuocari in integrum potest. Octauius is est, qui quid de nobis iudicaturus sit, exspectet populus R.? nos ij sumus, de quorum salute unus homo rogandus uideatur? ego (ut istuc reuertar) is sum, qui non modo non supplicem, sed etiam coerceam postulantes, ut sibi supplicetur. aut longe a seruientibus abero; mihiq. esse iudicabo Romam, ubicunque liberum esse licebit; ac uestri miserebor, quibus nec aetas, neque honores, neque uirtus aliena dulcedinem uiuendi minuere potuerit. mihi quidem ita beatus esse uidebor, si modo constanter, ac perperto placebit hoc consilium, ut relatam putem gratiam pietati meae. quid enim est melius, quam, memoria recte factorum, & libertate contentum, negligere humana? sed certe non sucumbam succumbentibus; nec uincar ab ijs, qui se uinci uolunt; experiarque, & tentabo omnia, neque desistam abstrahere a seruitio ciuitatem nostram. si secuta fuerit, quae debet, fortuna; gaudebimus omnes: sin minus; ego tamen gaudebo. quibus enĩ prius haec uita factis, aut cogitationibus traducatur, quam ijs, quae pertinuerint ad liberandos ciues meos? te, Cicero, rogo, atque hortor ne defatigere, neu diffidas; semper in praesentibus malis prohibendis, futura quoque, nisi ante sit occursum, explores, ne se insinuent. fortem, & liberum animum, quo & consul, & nunc consularis remp. uindicasti, sine constantia, & aequa-

bilitatem nullam esse putaris. fateor enim, duriorem esse códicionem spectatae uirtutis, quam incognitae. benefacta pro debitis exigimus. quae si aliter eueniunt; ut decepti ab his, infesto animo reprehendimus. itaque, resistere Antonio Ciceronem, & si magna laude dignum est; tamen, quia ille consul hunc consularem merito praestare uidetur, nemo admiratur. idem Cicero, si flexerit aduersus alios iudicium suum, quod tanta firmitate, ac magnitudine animi direxit in exturbando Antonio, non modo reliqui temporis gloriam eripuerit sibi, sed etiam praeteriti euanescere coget: (nihil enim per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat) quia neminem magis decet, remp. amare, libertatisq. defensorem esse, uel ingenio, uel rebus gestis, uel studio, atque efflagitatione omnium. quare non Octauius est rogandus, ut uelit nos saluos esse: magis tu te exsuscita, ut eam ciuitatem, in qua maxima gessisti, liberam, atque honestam fore putes, si modo sint populo duces ad resistendum improborum consilijs.

BRVTO S. D. ATTICO. 21

SCRIBIS *mihi, mirari Ciceronem, quod nihil significem umquam de suis actis. quoniam efflagitas, coactu tuo scribam, quae sentio. Omnia fecisse Ciceronem optimo animo, scio. quid enim mihi exploratius esse potest, quàm illius animus in remp.? sed quaedam mihi uidetur, quid dicam, imperite uir omniũ prudentissimus, an ambitiose fecis-*

se, qui ualentissimum Antonium suscipere pro rep. non dubitauit inimicum? nescio quid scribam tibi, nisi unum, pueri & cupiditatem, & licentiam potius esse irritatam, quam repressam a Cicerone; tantumq. eum tribere huic indulgentiae, ut se maledictis non abstineat, ijs quidem quae in ipsum dupliciter recidunt, quod & plures occidit uno, seq. prius oportet fateatur sicarium, quam obijciat Cascae, quod obijcit; & imitatur in Casca Bestiam. an, quia non omnibus horis iactamus idus Martias, similiter atque illi nonas Decembres suas in ore habet, eo meliore condicione Cicero pulcherrimum factum uituperabit, quam Bestia, & Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt? Sustinuisse mihi gloriatur bellum Antonij togatus Cicero noster. quid hoc mihi podest, si merces Antonij oppressi poscitur in Antonij locum successio? & si uindex illius mali auctor extitit alterius, fundamentum, & radices habituri altiores, si patiamur? ut iam ista, quae facit, non dominationem, non; sed dominum Antonium timentis sint. ego autem geatiam non habeo, si quis, dum ne irato seruias; rem ipsam non deprecatur. Immo triumphus, & stipendium decernitur, & omnibus decretis ornatur. pudeat cōspicere fortunam, cuius nomen susceperit. consularis hoc, an Ciceronis est? quoniam tacere non licuit, leges, quae tibi necesse est molesta esse. etiam ipse sentio, quanto cum dolore haec ad te scripserim. nec ignoro, quid sentias in rep. & quam desperatam quoque sanari pu-

putes posse. nec mehercle te Attice reprehendo. aetas enim, mores, liberi segnem efficiunt: quod quidem etiam ex Flauio nostro perspexi. sed redeo ad Ciceronem. Quid inter Saluidenum, & eum interest? quid autem amplius ille decerneret? Timet, inquies, etiam nunc reliquias belli ciuilis. quisquam ergo ita timet profligatum, ut neque potentiam eius, qui exercitum uictorem habeat, neque temeritatem pueri putet extimescendam esse? an hoc ipsum ea re facit, quod illi propter amplitudinem omnia iam, ultroq. deferenda putat? o magnam stultitiam timoris, id ipsum, quod uerearis, ita cauere, ut, cum uitare fortasse potueris, ultro accersas, & attrahas. nimium timemus mortem & exsilium, et paupertatem. haec mihi uidentur Ciceroni ultima esse in malis: &, dum habeat, a quibus impetret, quae uelis, et a quibus colatur, ac laudetur, seruitutem, honorificam modo, non aspernatur; si quidquam in extrema, ac miserrima cōtumelia potest honorificum esse. Licet ergo patrem appellet Octauius Ciceronem, referat omnia, laudet, gratias agat: tamen illud apparebit, uerba rebus esse contraria. quid enim tam alienum ab humanis sensibus est, quam eum patris habere loco, qui ne liberi quidem hominis numero sit? atqui eo tendit, id agit, ad eum exitum properat uir optimus, ut sit illi Octauius propitius. Ego uero iam ijs artibus nihil tribuo, quobus scio Ciceronem instructissimum esse. quid enim illi prosunt, quae

pro libertate patriae de dignitate, quae de morte, exsilio, paupertate scripsit copiosissime? quanto autem magis illa callere uidetur Philippus, qui priuigno minus tribuerit, quam Cicero, qui alieno tribuat? Desinat igitur gloriando etiam insectari dolores nostros. quid enim nostra, uictum esse Antonium, si uictus est, ut alij uacaret, quod ille obtinuit? tametsi tuae litterae dubia etiam nunc significant. Viuat hercule Cicero. qui potest, supplex, & obnoxius; si neque aetatis, neque honorum, neque rerum gestarum pudet. ego certe, qui cum ipsa re bellum geram, hoc est cum regno, & imperijs extaordinarijs & dominatione, & potentia, quae supra leges se esse uelit, nulla erit tam bona condicio seruiendi, qua non deterrear; quamuis sit uir bonus, ut scribis, Antonius: quod ego numquam existimaui. sed dominum ne parentem quidem maiores nostri uoluerunt esse. Te nisi tantum amarem, quantum Ciceroni persuasum est diligi ab Octauio, haec ad te non scripsissem. dolet mihi, quod tu non stomacharis, amantissimus tum tuorum omnium, tum etiam Ciceronis. sed persuade tibi, de uoluntate propria mea nihil esse remissum, de iudicio largiter. neque enim impetrari potest, quin, quale quidque uideatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Vellem mihi scripsisses, quae condiciones essent Atticae nostrae. potuissem tibi aliquid de meo sensu perscribere. Valetudinem Porciae meae tibi curae esse nõ miror.

ror. Denique, quod petis, faciam libenter: nam etiam sorores me rogant: & hominem noro, & quid sibi uoluerit.

M. CICERO S. D. M. BRVTO. 22

Cvm saepe te litteris hortatus essem, ut quam primum reip. subuenires, in Italiamq. exercitum adduceres; neque id arbitrarer dubitare tuos necessarios; rogatus sum a prudentissima, & diligentissima femina, matre tua, cuius omnes curae ad te referuntur, & in te consumuntur, ut uenirem ad se ad VIII. kal. Sext. quod ego, ut debui, sine mora feci. cum autem uenissem, Casca aderat, & Labeo, & Scaptius. at illa retulit, quaesiuitque, quidnam mihi uideretur, arcesseremus ne te, atque tibi id conducere putaremus; an, tardare, & commorari te, melius esset. Respondi id, quod sentiebam, & dignitati, & existimationi tuae maxime conducere. te primo quoque tempore ferre praesidium labenti, & inclinatae reip. quid enim abesse censes mali in eo bello, in quo uictores exercitus fugientem hostem persequi noluerunt? & in quo incolumis imperator, honoribus amplissimis, fortunisq. maximis, coniuge, liberis, uobis affinibus ornatus, bellum reip. indixerit? quid dicam, in tanto senatus populiq. consensu; cum tantum resideat intra muros mali? Maximo autem, cum haec scribebam, afficiebar dolore, quod, cum me pro adolescentulo, ac paene puero resp. accepisset uadem

uix uidebar, quod promiserã, praeſtare poſſe. eſt autem grauior, & difficilior animi, & ſententiae, maximis praeſertim in rebus, pro altero, quam pecuniae, obligatio. haec enim ſolui poteſt; & eſt rei familiaris iactura tolerabilis: reip. quod ſpoponderis, quemadmodum ſoluas, niſi is dependi facile patitur, pro quo ſpoponderis? quamquam & hunc, ut ſpero, tenebo, multis repugnantibus. uidetur enim eſſe indoles, ſed flexibilis aetas, multiq. ad deprauandum parati; qui, ſplendore falſi honoris obiecto, aciem boni ingenij perſtringi poſſe confidunt. itaque ad reliquos hic quoque labor mihi acceſſit, ut omnes adhibeam machinas ad tenendum adoleſcentem, ne famam ſubeam temeritatis. quamquã quae temeritas eſt? magis enim illum, pro quo ſpopondi, quam me, obligaui. nec uero paenitere poteſt remp. me pro eo ſpopondiſſe. qui fuit in rebus gerendis tum ſuo ingenio, tum mea promiſſione conſtantior. Maximus autem, niſi me fortaſſe fallit, in rep. nodus eſt inopia rei pecuniariae. obdureſcunt enim magis quotidie boni uiri ad uocem tributi; quod ex centeſima collatum, impudenti cenſu locupletum, in duarum legionum praemijs omne conſumitur. impendent autem infiniti ſumptus tum in hos exercitus, quibus nunc defendimur, tum uero in tuum. nam Caſſius noſter uidetur poſſe ſatis ornatus uenire. Sed & haec, & multa alia coram cupio, idq. quamprimum. De ſororis tuae filijs, non exſpectaui, Brute, dum ſcriberes. omnino ipſa tempora (bellum enim

ducetur)

ducetur) integram tibi caussam reseruant. sed ego a principio, cũ diuinare de belli diuturnitate non possem, ita caussam egi puerorum in senatu, ut te arbitror e matris litteris potuisse cognoscere. nec uero ulla res erit umquam, in qua ego non, uel uitae periculo, ea dicam, eaq. faciam, quae te uelle, quaeq. ad te pertinere arbitrabor. Vale. VI. kal. Sext.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM LIBER I.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

E STI *non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuncij, fama denique esset ipsa sua celeritate superatura; tuq; ante ab alijs auditurus esses, annum tertium accessisse desiderio nostro, & labori tuo: tamen existimaui a me quoque tibi huius molestiae nuncium perferri oportere. nam superioribus litteris, non unis, sed pluribus, cum iam ab alijs desperata res esset, tamen tibi ego spem maturae decessionis afferebam; non solum, ut quamdiutissime te iucunda opinione oblectarem; sed etiam, quia tanta adhibebatur & a nobis, & praetoribus contentio, ut rem posse confici non diffiderem. nunc, quoniam ita accidit, ut neque praetores suis opibus, neque nos nostro studio quidquam proficere possemus: est omnino difficile non grauiter id ferre; sed tamen nostros animos, maximis in rebus & gerendis, & sustinendis exercitatos, frangi, & debilitari molestia non oportet. Et quoniam ea molestissime ferre homines debent, quae ipsorum culpa cótracta sunt: est quiddá in hac re mihi molestius ferendum, quam tibi. factum est enim mea culpa, contra quam tu*

mecum

mecum & proficiscens, & per litteras egeras, ut priore anno non succederetur. quod ego, dum saluti sociorum consulo, dum impudentiae non nullorum negotiatorum resisto, dum nostram gloriam tua uirtute augeri, expeto, feci non sapienter, praesertim cum id commiserim, ut ille alter annus etiam tertium posset adducere. quod quoniam peccatum meum esse confiteor; est sapientiae, atque humanitatis tuae, curare, & perficere, ut hoc, minus sapienter a me prouisum, diligentia tua corrigatur. Ac si te ipse uehementius ad omnes partes bene audiendi excitaris, non ut cum alijs, sed ut tecum iam ipse certes; omnem tuam mentem, curam, cogitationem, ad excellentem in omnibus rebus laudis cupiditatem incitaris: mihi crede, unus annus additus labori tuo, multorum annorum laetitiam nobis, gloriam uero etiam posteris nostris affert. Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, ne ue te obrui, tamquam fluctu, sic magnitudinem negotij sinas, contraq. erigas, ac resistas, siue etiam ultro occurras negotijs. neque enim ciusmodi partem reip. geris, in qua fortuna dominetur, sed in qua plurimum ratio possit, & diligentia. quod si tibi, bellum aliquod magnum. & periculosum administranti, prorogatum imperium uiderem, tremerem animo; quod eodem tempore esse intelligeré etiam fortunae potestatem in nos prorogatam. nunc uero ea pars tibi reip. commissa est, in qua aut nullam, aut perexiguam partem fortu

na

na tenet, & quae mihi tota in tua uirtute, ac moderatione animi posita esse uideatur. nullas, ut opinor, insidias hostium, nullam proelij dimicationem, nullam defectionem sociorum, nullam inopiam stipendij, aut rei frumentariae, nullam seditionem exercitus pertimescimus: quae persaepe sapientissimis uiris acciderunt; ut, quemadmodum gubernatores optimi uim tempestatis, sic illi fortunae impetum superare non possent. tibi data est summa pax, summa tranquillitas, ita tamen, ut dormientem gubernatorem uel obruere, uigilantem etiam delectare possit. Constat enim ea prouincia primum ex eo genere sociorum, quod est ex hominum omni genere humanissimum; deinde ex eo genere ciuium, qui aut, quod publicani sunt, nos summa necessitudine attingunt; aut, quod ita negotiantur, ut locupletes sint, nostri consulatus beneficio incolumes se fortunas habere arbitrantur. At enim inter hos ipsos existunt graues controuersiae, multae nascuntur iniuriae, magnae contentiones cõsequũtur. Quasi uero ego id putem, non te aliquantũ negotij sustinere. intelligo permagnum esse negotium, & maximi consilij: sed memento, consilij me hoc esse negotium magis aliquanto, quam fortunae, putare. quid est enim negotij, continere eos, quibus praesis, si te ipse contineas? id autem sit magnum, & difficile ceteris, sicut est difficillimum; tibi & fuit hoc semper facillimum, & uero esse debuit; cuius natura talis est, ut etiam sine doctrina uideatur moderata

rata esse potuisse; ea autem adhibita doctrina est, quae uel uitiosissimam naturam excolere possit. tu cum pecuniae, cum uoluptati, cum omnium rerum capiditati resistes, ut facis; erit, credo, periculum, ne improbum negotiatorem, paullo copidiorem publicanum comprimere non possis. nam Graeci quidé si te, ita uiuentem, intuebuntur, ut quendam ex annalium memoria, aut etiam e caelo diuinum hominem esse in prouinciam delapsum putent. Atque haec nunc, non ut facias, sed ut te facere, & fecisse gaudeas, scribo. praeclarum est enim, summo cum imperio fuisse in Asia triennium sic, ut nullum te signum, nulla pictura, nullum uas, nulla uestis, nullum mancipium; nulla forma cuiusquam, nulla condicio pecuniae, quibus rebus abundat ista prouincia, ab summa integritate, continentiaq. deduxerit. quid autem reperiri tam eximium, aut tam expetendum potest, quam illam uirtutem, moderationem animi, temperantiam non latere in tenebris, neque esse abditam, sed in luce Asiae, in oculis clarissimae prouinciae, atque in auribus omnium gentium, ac nationum esse positam? non itineribus tuis perterreri homines, non sumptu exhauriri, non aduentu commoueri; esse, quocumque ueneris, & publice, & priuatim maximam laetitiam; cum urbs custodem, non tyrannum, domus hospitem, non expilatorem recepisse uideatur. His autem in rebus iam te usus ipse profecto erudiuit, nequaquam satis esse ipsum hasce habere uirtutes, sed esse circum-

spiciendum

ſpiciendum diligenter, ut in hac cuſtodia prouinciae non te unum, ſed omnes miniſtros imperij tui ſocijs, ciuibus, & reip. praeſtare uideare. quamquam legatos habes eos, qui ipſi per ſe habituri ſint rationem dignitatis ſuae: de quibus honore, & dignitate, & aetate praeſtat Tubero: quem ego arbitror, praeſertim cum ſcribat hiſtoriam, multos ex ſuis annalibus poſſe deligere, quos uelit, & poſſit imitari. Allienus autem, noſter cum animo, & beneuolentia, tum uero etiam imitatione uiuendi. Nam quid ego de Gratidio dicam? quem certo ſcio ita laborare de exiſtimatione ſua, ut, propter amorem in nos fraternum, etiam de noſtra laboret. Quaeſtorem habes non tuo iudicio delectum, ſed eum, quem ſors dedit. hunc oportet & ſua ſponte eſſe moderatum, & tuis inſtitutis, ac praeceptis obtemperare. Quorum ſi quis forte eſſet ſordidior, ferres eatenus quoad per ſe negligeret eas leges, quibus eſt adſtrictus; non ut ea poteſtate, quam tu ad dignitatem permiſiſſes, ad quaeſtum uteretur. neque enim mihi ſane placet, praeſertim cum hi mores tantum iam ad nimiam leuitatem, & ambitionem incubuerint, ſcrutari te omnes ſordes, excutere unumquemque eorum, ſed, quanta ſit in quoque fides, tantum cuique committere. Atque inter hos, eos, quos tibi comites, & adiutores negotiorum publicorum dedit ipſa reſp. dumtaxat finibus ijs praeſtabis, quos ante praeſcripſi, quos uero aut ex domeſticis conuictionibus, aut ex neceſſarijs apparitionibus tecum eſſe uo-

uoluisti, qui quasi ex coborte praetoris appellari solent, horum non modo facta, sed etiam dicta omnia praestanda nobis sunt, sed habes eos tecum, quos possis recte facientes facile diligere, minus con sulentes existimationi tuae facillime coercere. a qui bus, rudis cum esses, uidetur potuisse tua liberalitas decipi. nam ut quisque est uir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur. nunc uero tertius hic annus habeat integritatem eandem, quam superiores, cautiorem etiam, ac diligentiorem. Sint aures tuae, quae id, quod audiunt, existimentur audire, non in quas ficte, & simulate quaestus caussa insusurretur. Sit anulus tuus, non ut uas aliquid, sed tamquam ipse tu; non minister alienae uoluntatis, sed testis tuae. Accensus sit eo etiam numero, quo cum maiores nostri esse uoluerunt, qui hoc non in beneficij loco, sed in laboris, ac muneris non temere, nisi litteris suis, deferebant; quibus illi quidem non multo secus, ac seruis, imperabant. Sit lictor non suae, sed tuae lenitatis appa ritor; maioraq. praeferant fasces illi, ac secures dignitatis insignia, quam potestatis. Toti denique sit prouinciae cognitum, tibi omnium, quibus praesis salutem, liberos, famam, fortunas esse carissimas. Denique haec opinio sit, non modo, qui aliquid ac ceperint, sed ijs etiam, qui dederint, te inimicum. si id cognoueris, futurum. neque uero quisquam da bit, cum erit hoc perspectum, nihil per eos, qui simulant se apud te multum posse, abs te solere im-

petrari.

petrari. nec tamen haec oratio mea eſt eiuſmodi, ut te in tuos aut durum eſſe nimium, aut ſuſpicioſum uelim. nam ſi quis eſt eorum, qui tibi biennij ſpatio numquam in ſuſpicioné auaritiae uenerit, ut ego Caeſium, & Chaerippum, & Labeonem & audio, &, quia cognoui, exiſtimo: nihil eſt, quod non & ijs, & ſi quis eſt alius eiuſmodi, & committi, & credi rectiſſime putem. ſed ſi quis eſt, in quo iam offenderis, de quo aliquid ſenſeris: huic nihil credideris, nullam partem exiſtimationis tuae commiſeris. In prouincia curo ipſa ſi quem es nactus, qui in tuam familiaritatem penitus intrarit, qui nobis ante fuerit ignotus, huic quantum credendum ſit, uide: non quin poſſint multi eſſe prouinciales uiri boni: ſed hoc ſperare licet, iudicare periculoſum eſt. multis enim ſimulationum inuolucris tegitur, & quaſi uelis quibuſdam obtenditur uniuſcuiuſque natura: frons, oculi, uultus perſaepe mentiuntur, oratio uero ſaepiſſime. quamobrem qui potes reperire ex eo genere hominum, qui pecuniae cupiditate adducti careant ijs rebus omnibus, a quibus nos diuulſi eſſe non poſſumus; te autem, alienum hominem, ament ex animo, ac non ſui commodi cauſa ſimulent? mihi quidem permagnum uidetur. praeſertim ſi ijdem homines priuatum non fere quemquam, praetores ſemper omnes amant. Quo ex genere ſi quem forte tui cognoſti amantiorem, (fieri enim potuit) quam temporis: hunc uero ad tuum numerum libenter adſcribito. ſin autem id non perſpicies:

ſpicies: nullum erit genus in familiaritate cauendum magis: propterea quod & omnes uias pecuniae norunt; & omnia pecuniae cauſſa faciunt; &, quicum uicturi non ſunt, eius exiſtimationi conſulere non curant. Atque etiam e Graecis ipſis diligenter cauendae ſunt quaedam familiaritates, praeter hominum perpaucorum, ſi qui ſunt uetere Graecia digni, ſic uero fallaces ſunt permulti, & leues, & diuturna ſeruitute ad nimiam aſſentionem eruditi. quos ego uniuerſos adhiberi liberaliter, optimum quēque hoſpitio, amicitiaq. coniungi dico oportere. nimiae familiaritates eorum neque tam fideles ſunt; (non enim audent aduerſari noſtris uoluntatibus) & uero inuident non noſtris ſolum, uerum etiam ſuis. Iam qui in eiuſmodi rebus, in quibus uereor etiam ne durior ſim, cautus eſſe uelim, ac diligens; quo me animo in ſeruis eſſe cenſes? quos quidem cum omnibus in locis, tum praecipue in prouincijs regere debemus. quo de genere multa praecipi poſſunt: ſed hoc & breuiſſimum eſt, & facillime teneri poteſt: ut ita ſe gerant in iſtis Aſiaticis itineribus, ut ſi iter Appia uia faceres; ne ue intereſſe quidquam putent, utrum Tralles, an Formias uenerint. At, ſi quis eſt ex ſeruis egregie fidelis; ſit in domeſticis rebus, & priuatis: quae res ad officium imperij tui, atque ad aliquam partem reip. pertinebunt, de ijs rebus ne quid attingat. multa enim, quae recte committi ſeruis fidelibus poſſunt, tamen, ſermonis, & uituperationis uitandae

dae

dae caussa, committenda non sunt. Sed nescio quo pacto ad praecipiendi rationem delapsa est oratio mea, cum id mihi prepositum initio non fuisset. Quid enim ei praecipiam, quem ego, in hoc praesertim genere, intelligam prudentia non esse inferiorem, quam me, usu uero etiam superiorem? sed tamen, si ad ea, quae faceres, auctoritas accederet mea, tibi ipsi illa putaui fore iucundiora. Quare sint haec fundamenta dignitatis tuae; tua primum integritas, & continentia; deinde omnium, qui tecum sunt; pudor; delectus in familiaritatibus & prouincialium hominum, & Graecorum percautus, & diligens, familiae grauis, & constans disciplina. quae cum honesta sint in his priuatis nostris, quotidianisq. rationibus; in tanto imperio, tam deprauatis moribus, tam corrnptrice prouincia, diuina uideantur, necesse est. Haec institutio, atque haec disciplina potest sustinere in rebus statuendis, & decernendis eam seueritatem, qua tu in ijs rebus usus es, ex quibus non nullas simultates cum magna mea laetitia susceptas habemus: nisi forte me Paconij nescio cuius, hominis ne Graeci quidem, ac Mysi, aut Phrygis potius, querelis moueri putas, aut Tuscenij, hominis furiosi, ac sordidi uocibus; cuius tu ex impurissimis faucibus inhonestissimam cupiditatem eripuisti summa cum aequitate. Haec, & cetera plena seueritatis, quae statuisti in ista prouincia, non facile sine summa integritate sustineremus. quare sit summa in iure dicendo seueritas, dum modo ea

do ea

do ea ne uarietur gratia, ſed conſeruetur aequabilis. ſed tamen parui refert, abs te ipſo ius dici aequaliter, & diligenter, niſi idem ab ijs fiet, quibus tu eius muneris aliquam partem conceſſeris. Ac mihi quidem uideretur non ſane magna uerietas eſſe negotiorum in adminiſtranda Aſia, ſed ea tota iuris dictione maxime ſuſtinere. in qua ſcientiae, praeſertim prouincialis, ratio ipſa expedita eſt: conſtantia eſt adhibenda, & grauitas, quae reſiſtat non ſolum gratiae, uerum etiam ſuſpicioni. Adiungenda etiam eſt facilitas in audiendo, lenitas in diſcernendo, in ſatisfaciendo, ac diſputando diligentia. his rebus nuper Cn. Octauius iucundiſſimus fuit: apud quem primus lictor quieuit, tacuit accenſus; quoties quiſque uoluit, dixit, & quam uoluit diu. quibus ille rebus fortaſſe nimis lenis uideretur, niſi haec lenitas illā ſeueritatē tueretur. cogebantur Syllani homines, quae per uim, & metum abſtulerant, reddere. qui in magiſtratibus iniurioſe decreuerāt, eodem ipſis priuatis erat iure parendum. haec illius ſeueritas acerba uideretur, niſi multis condimentis humanitatis mitigaretur. quod ſi haec lenitas grata Romae eſt, ubi tanta arrogantia eſt, tam immoderata libertas, tam infinita hominum licentia, denique tot magiſtratus, tot auxilia, tanta uis, tanta ſenatus auctoritas: quam iucunda tandem praetoris comitas in Aſia poteſt eſſe? in qua tanta multitudo ciuium, tanta ſociorum, tot urbes, tot ciuitates unius hominis nutum intuentur: ubi nullum

auxilium est, nulla conquestio, nullus senatus, nulla concio. quare permagni hominis est, & cum ipsa natura moderatu, tum uero etiam doctrina, atque optimarum artium studijs eruditi, sic se adhibere in tanta potestate, ut nulla alia potestas ab ijs, quibus is praesit, desideretur. Cyrus ille a Xenophonte non ad historiae fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperij: cuius summa grauitas ab illo Philosopho cum singulari comitate coniungitur: quos quidem libros non sine caussa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat. nullum est enim praetermissum in ijs officium diligentis, & moderati imperij. eaq. si sic coluit ille, qui priuatus futurus numquam fuit: quonam modo retinenda sunt ijs, quibus imperium ita datum est, ut redderent, & ab ijs legibus datum est, ad quas reuertendum est? Ac mihi quidem uidentur huc omnia esse referenda ijs, qui praesunt alijs, ut ij, qui eorum in imperio erunt, sint quambeatissimi: quod tibi & esse antiquissimum, & ab initio fuisse, ut primum Asiam attigisti, constante fama, atque omnium sermone celebratum est. Est autem non modo eius, qui socijs, & ciuibus, sed etiam eius, qui seruis, qui mutis pecudibus praesit, eorum, quibus praesit, commodis, utilitatiq. seruire. cuius quidem generis, constare inter omnes uideo, ab te summam adhiberi diligentiam, nullum aes alienum nouum contrahi ciuitatibus, uetere autem magno, & graui multas abs te esse liberatas: urbes complures dirutas, ac

paene

paene desertas, in quibus unam Ioniae nobilissimã, alteram Cariae, Samum, & Halycarnassum, per te esse recreatas: nullas esse in opidis seditiones, nullas discordias: prouideri abs te, ut ciuitetes optimatum consilijs administrentur: sublatis Mysiae latrocinia, caedes multis locis repressas, pacem tota prouincia constitutam, neque solum illa itinerum, atque agrorum, sed multo etiam plura, & maiora opidorum & furta, & latrocinia esse depulsa: remotam a fama, & a fortunis, & ab otio locupletum illam acerbissimam, ministram praetorum auaritiae, calumniam: sumptus, & tributa ciuitatum ab omnibus, qui earum ciuitatum fines incolant, tolerari aequaliter: facillimos esse aditus ad te: patere aures tuas querellis omnium: nullius inopiam, ac sollicitudinem non modo illo populari accessu, ac tribunali, sed ne domo quidem, & cubiculo esse exclusam tuo; toto denique imperio nihil acerbum esse, nihil crudele, atque omnia plena clementiae, mansuetudinis, humanitatis. quantum uero illud est beneficium tuum, quod iniquo, & graui uectigali aedilicioorum, magnis nostris simultatibus, Asiam liberasti? Enimuero, si unus homo nobilis queritur palam, te, quod edixeris, ne ad ludos pecuniae decernerentur, HS C C sibi eripuisse: quanta tandem pecunia penderetur, si omnium nomine; quicumque Romae ludos facerent, quod erat iam institutum, erogaretur? Quamquam has querellas hominum nostrorum illo consilio oppressimus, quod in

Asia nescio quonam modo, Romae quidem non mediocri cum admiratione laudatur; quod, cum ad templum, monumentumq. nostrum ciuitates pecunias decreuissent; cumq. id & pro magnis meis meritis, & pro tuis maximis beneficijs summa sua uoluntate fecissent; nominatimq. lex exciperet, ut ad templum, monumentumq. capere liceret; cumq. id, quod dabatur, non esset interiturum, sed in ornamentis templi futurum; ut non mihi potius, quam populo R. ac dijs immortalibus datum uideretur; tamen id, in quo erat dignitas, erat lex, erat eorum, qui faciebant, uoluntas, accipiendum non putaui, cum alijs de caussis, tam etiam ut animo aequiore ferrent ij, quibus nec deberetur, nec liceret. Quapropter incumbe toto animo, & studio omni in eam rationem, qua adhuc usus es, ut eos, quos tuae fidei, porestatiq. senatus, populusq. R. commisit, & credidit, diligas, & omni ratione tueare, ut esse quambeatissimos uelis. quod si te sors Afris, aut Hispanis, aut Gallis praefecisset, immanibus, ac barbaris nationibus: tamen esset humanitatis tuae, consulere eorum commodis, & utilitati, salutiq. seruire. cum uero ei generi hominum praesimus, non modo in quo ipsa sit, sed etiam a quo ad alios peruenisse putetur humanitas: certe ijs eá potissimum tribuere debemus, a quibus accepimus. non enim me hoc iam dicere pudebit, praesertim in ea uita, atque in ijs rebus gestis, in quibus non potest residere inertiae, aut leuitatis ulla suspicio, nos

ea,

ea: quae consecuti sumus, ijs studijs, & artibus esse adeptos, quae sint nobis Graeciae monumentis disci plinisq. traditae. Quare, praeter communem fidem; quae omnibus debetur, prarterea nos isti hominum generi praecipue debere uidemur; ut, quotum prae ceptis simus eruditi. apud eos ipsos, quod ab ijs didicerimus, uelimus expromere. Atque ille quidem princeps ingenij, & doctrinae Plato tum denique fore beatas resp. putauit, si aut docti, & sapientes homines eas regere coepissent, aut, qui regerent, omne suum studium in doctrina, ac sapientia collocassent. hanc coniunctionem uidelicet potestatis, & sapientiae, saluti censuit ciuitatibus esse posse. quod fartasse aliquando uniuersae reip. nostrae, nunc quidem profecto isti prouinciae contigit, ut is in ea summam potestatem haberet, cui in doctrina, cui in uirtutę, atque humanitate percipienda plurimum a pueritia studij fuisset, & temporis. Quare cura, ut hic annus, qui ad laborem tuum accessit, idem ad salutem Asiae prorogatus esse uideatur. quoniam in te retinendo fuit Asia felicior, quam nos in deducendo; perfice, ut laetitia prouinciae desiderium nostrum leniatur. etenim, si in promerendo ut tibi tanti honores haberentur, quanti haud scio an nemini, fuisti omnium diligentissimus; multo maiorem in his honoribus tuendis adhibere diligentiam debes. Equidem, de isto genere honorum quid sentirem, scripsi ad te ante. semper eos putaui, uulgares essent, uiles; si temporis caussa

constituerentur, leues: si uero, id quod ita factum est meritis tuis tribuerentur, existimabam multam tibi in ijs tuendis operam esse ponendam. Quare, quoniam in istis urbibus cum summo imperio, & potestate uersaris, in quibus tuas uirtutes consecratas, & in deorum numero collocatas uides, in omnibus rebus, quas statues, quas decernes, quas ages, quis tantis hominum opinionibus, tantis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. id autem erit eiusmodi, ut consulas omnibus, ut medeare incommodis hominum, prouideas saluti, ut te parentem Asiae & dici, & haberi uelis. Atque huic tuae uoluntati, ac diligentiae difficultatem magnam afferunt publicani: quibus si aduersamur, ordinem de nobis optime meritum, & per nos cum rep. coniunctum, & a nobis, & a rep. disiungemus. sin autem omnibus in rebus obsequimur; funditus eos perire patiemur, quorum non modo saluti, sed etiam commodis consulere debemus. Haec est una, si uere cogitare uolumus, in toto imperio tuo difficultas. nam, esse abstinentem, continere omnes cupiditates, suos coercere, & iuris aequabilem tenere rationem, facilem te in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis, admittendisq. praebere, praeclarum magis est, quam difficile. non est enim positum in labore aliquo, sed in quadam inductione animi, atque uoluntate. Illa caussa publicanorum quantam acerbitatem afferat socijs, intelleximus ex ciuibus, qui nuper in portorijs Italiae tollendis

non

non tam de portorio, quam de non nullis iniurijs portitorum querebantur. quare non ignoro, quid socijs accidat in ultimis terris, cum audiuerim in Italia querellas ciuium. Hic te ita uersari, ut & publicanis satisfacias, praesertim publicis male redemptis, & socios perire non sinas, diuinae cuiusdam uirtutis esse uidetur, idest tuae. Ac primum Graecis id, quod acerbissimum est, quod sunt uectigales, non ita acerbum uideri debet: propterea quod sine imperio populi R. suis institutis per se ipsi ita fuerunt: nomen autem publicani aspernari non possunt, qui pendere ipsi uectigal sine publicano non potuerunt, quod ijs aequaliter Sylla descripserat. non esse autem leniores in exigendis uectigalibus Graecos quam nostros publicanos, hinc intelligi potest, quod Caunij nuper omnes ex insulis, quae erant ab Sylla Rhodijs attributae, confugerunt ad senatum, nobis ut potius uectigal, quam Rhodijs, penderent. quare nomen publicani neque ij debent horrere, qui semper uectigales fuerunt; neque ij aspernari, qui per se pendere uectigal non potuerunt; neque ij recusare, qui postulauerunt. simul & illud Asia cogitet, nullam a se neque belli externi, neque discordiarum domesticarum calamitatem abfuturam fuisse, si hoc imperio non teneretur. id autem imperium cum retineri sine uectigalibus nullo modo possit, aequo animo parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat, atque otium. Quod si genus ipsum, & nomen publicani non

iniquo animo sustinebunt; poterunt ijs consilio, & prudentia tua reliqua uideri mitiora. possunt in pactionibus faciendis non legem spectare censoriam, sed potius commoditatem conficiendi negotij, & liberationem molestiae. potes etiam tu id facere, quod & fecisti egregie, & facis, ut commemores quanta sit in publicanis dignitas, quantum nos illi ordini debeamus; ut, remoto imperio, ac ui potestatis & fascium, publicanos cum Graecis gratia, atque auctoritate coniungas. sed & ab ijs, de quibus optime tu meritus es, & qui tibi omnia debent, hoc petas, ut facilitate sua nos eam necessitudinem, quae est nobis cum publicanis, obtinere, & conseruare patiantur. Sed quid ego te haec hortor, quae tu non modo facere potes tua sponte sine cuiusquam praeceptis, sed etiam magna iam ex parte perfecisti? non enim desistunt nobis agere quotidie gratias honestissimae, & maximae societates. quod quidem mihi iccirco iucundius est, quod idem faciunt Graeci. difficile est autem, ea, quae commodis, utilitate, & prope natura diuersa sunt, uoluntate coniungere. At ea quidem, quae supra scripta sunt, non, ut te instituerem, scripsi: (neque enim prudentia tua cuiusquam praecepta desiderat) sed me in scribendo commemoratio tuae uirtutis delectauit. quamquam in his litteris longior fui, quam aut uellem, aut quam me putaui fore. Vnum est, quod tibi ego praecipere non desinam; neque te patiar, quantum in me erit, cum exceptione laudari. omnes enim,

enim, qui istinc ueniunt, ita de tua uirtute, integritate, humanitate commemorant, ut in tuis summis laudibus excipiant unam iracundiam. quod uitium cum in hac priuata, quotidianaq. uita leuis esse animi, atque infirmi uidetur: tum uero nihil est tam deforme, quam ad summum imperium etiam acerbitatem naturae adiungere. quare illud non suscipiam, ut, quae de iracundia dici solent a doctissimis hominibus, ea tibi nunc exponam; cum & nimis longus esse nolim, & ex multorum scriptis ea facile possis cognoscere. illud, quod est epistolae proprium, ut is, ad quem scribitur, de ijs rebus, quas ignorat, certior fiat, praetermittendum esse non puto. Sic ad nos omnes fere deferunt, nihil, cum absit iracundia, te fieri posse iucundius; sed, cum te alicuius improbitas, peruersitasq. commouerit, sic te animo incitasti, ut ab omnibus tua desideretur humanitas. quare, quoniam in eam rationem uitae nos nõ tam cupiditas quaedam gloriae, quam res ipsa, ac fortuna deduxit, ut sempiternus sermo hominum de nobis futurus sit: caueamus, quantum efficere, & consequi possumus, ut ne quod in nobis insigne uitium fuisse dicatur. Neque ego hoc nunc contendo, quod fortasse cum in omni natura, tum iam in nostra aetate difficile est, mutare animum, et, si quid est penitus insitum moribus, id subito euellere: sed te illud admoneo, ut, si hoc plene uitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quam prouidere ratio potuit, ne

occu-

occuparet; ut te ante compares, quotidieq. meditere, resistendum esse iracundiae; cumq. ea maxime animum moueat, tum tibi esse diligentissime linguam continendam; quae quidem mihi uirtus non interdum minor uidetur, quam omnino non irasci, nam illud est non solum grauitatis, sed nõ numquam etiam lentitudinis. moderari uero & animo, & orationi, cum sis iratus, aut etiam tacere, & tenere in sua potestate motum animi, & dolorem, etsi non est perfectae sapientiae, tamen est non mediocris ingenij. atque in hoc genere multo te esse iam commodiorem, mitioremq. nunciant. nullae tuae uehementiores animi concitationes, nulla maledicta ad nos, nullae contumeliae perferuntur: quae cũ abhorrent a litteris, ab humanitate, tum uero contraria sunt imperio, ac dignitati. nam si implacabiles sunt iracundiae, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa liuitas: quae tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda est. Sed quoniam primus annus habuit de hac reprehensione plurimum sermonis; credo propterea, quod tibi hominum iniuriae, quod auaritia, quod insolentia praeter opinionem accidebat, & intolerabilis uidebatur; secundus autem multo lenior; quod & consuetudo, & ratio, &, ut ego arbitror, meae quoque litterae te patientiorem, lenioremq. fecerunt, tertius annus ita esse debet emendatus, ut ne minimam quidem rem quisquam possit ullam reprehendere. Ac iam hoc loco non hortatione, neque praeceptis, sed precibus tecum

fraternis

fraternis ago, totum ut animum, curam, cogitationemq. tuam ponas in omnium laude undique colligenda. quod si in mediocri statu sermonis, ac praedicationis nostrae res essent; nihil abs te eximium, nihil praeter aliorum consuetudinem postularetur. nunc uero, propter earum rerum, in quibus uersati sumus, splendorem, & magnitudinem, nisi summam laudem ex ista pronincia assequimur; uix uidemur summam uituperationem posse uitare. ea nostra ratio est, ut omnes boni cum faueant, tum etiam a nobis omnem diligentiam, uirtutemq. & postulent, & exspectent; omnes autem improbi, quod cum ijs bellum suscepimus sempiternum, uel minima re ad reprehendendum contenti esse uideantur. Quare, quoniam eiusmodi theatrum est totius Asiae, celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut usque Romam significationes, uocesq. referantur: contende, quaeso, atque elabora, non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam ut illa omnia tuis artibus superasse uideare. Et quoniam mihi casus urbanam in magistratibus administrationem reip. tibi prouincialem dedit; & si mea pars nemini cedit; fac, ut tua ceteros uincat. Simul & illud cogita, nos non de reliqua, & sperata gloria iam labore, sed de parta dimicare: quae quidem non tam expetenda fuit, quam tuenda nobis est. Ac si mihi quidquam esset abs te separatum, nihil amplius desiderarem

rarem hoc ſtatu, qui mihi iam partus eſt: nunc uero res ſic ſeſe habet, ut, niſi omnia tua facta, atque dicta noſtris rebus iſtinc reſpondeant, ego me tantis meis laboribus, tantisq. periculis, quorum tu omnium particeps fuiſti, nihil conſecutum putem. quod ſi, ut ampliſſimum nomen conſequeremur, unus praeter ceteros adiuuiſti: certe idem, ut id retineamus, praeter ceteros elaborabis. non eſt tibi his ſolis utendum exiſtimationibus, ac iudicijs, qui nunc ſunt, hominum, ſed ijs etiam, qui futuri ſunt, quamquam illorum erit uerius iudicium, obtrectatione, & maleuolentia liberatum. Denique illud etiam debes cogitare, non te tibi ſoli gloriam quaerere: quod ſi eſſet, tamen non negligeres, praeſertim cum ampliſſimis monumentis conſecrare uoluiſſes memoriam nominis tui: ſed ea tibi eſt communicanda mecum, prodenda liberis noſtris: in qua cauendum eſt, ne, ſi negligentior fueris, non ſolum tibi parum conſuluiſſe, ſed tuis etiam inuidiſſe uidearis. Atque haec non eo dicuntur, ut te oratio mea dormientem excitaſſe, ſed potius ut currentem incitaſſe uideatur. facies enim perpetuo, quae feciſti, ut omnes aequitatem tuam, temperantiam, ſeueritatem, integritatemq. laudent. ſed me quaedam tenet, propter ſingularem amorem, infinita in te auiditas gloriae. quamquam illud exiſtimo, cum iam tibi Aſia, ſicut unicuique ſua domus, nota eſſe debeat; cum ad tuam ſummam prudentiam tantus uſus acceſſerit; nihil eſſe, quod ad laudem attineat,

quod

quod non tu optime perspicias; & tibi non, sine cuiusquam hortatione, in mentem ueniat quotidie. Sed ego, qui, cum tua lego, te audire, & qui, cum ad te scribo, tecum loqui uideor, iccirco & tua longissima quaque epistola maxime delector, & ipse in scribendo saepe sum longior. Illud te ad extremú & oro, & hortor, ut, tamquam poetae boni, & actores industrij solent, sic tu in extrema parte, & conclusione muneris; ac negotij tui, diligentissimus sis; ut hic tertius annus imperij tui, tamquam tertius actus, perfectissimus, atque ornatissimus fuisse uideatur. id facillime facies, si me, cui semper uni magis, quam uniuersis, placere uoluisti, tecum semper esse putabis, & omnibus ijs rebus, quas dices, ac facies, interesse. Reliquum est, ut te orem, ut ualetudini tuae, si me, & omnes tuos ualere uis, diligentissime seruias.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 2

STATIVS *ad me uenit ad* VIII. *kal. Nou. eius aduentus, quod ita scripsisti, direptum iri te a tuis, dum is abesset, molestus mihi fuit. Quod autem exspectationem tui, concursumq. eum, qui erat futurus, si una tecum decederet, neque antea uisus esset, sustulit, id mihi non incommode uisum est accidisse. exhaustus est enim sermo hominum: & multae emissae iam eiusmodi uoces* ἀλλ' αἰεί τινα φῶτα μέγαν. *quae te absente cõfecta esse laetor. Quod autem iccirco a te missus est, mihi ut se purgaret; id*

necesse

necesse minime fuit. primum enim numquam ille mihi fuit suspectus: neque ego, quae ad te de illo scripsi, scripsi meo iudicio: sed cum ratio, salusq. omnium nostrum, qui ad remp. accedimus, non ueritate solum, sed etiam fama niteretur; sermones ad te aliorum semper, non mea iudicia, perscripsi. qui quidem quam frequentes essent, & quam graues, aduentu suo Statius ipse cognouit. etenim interuenit non nullorum querellis, quae apud me de illo ipso habebantur; & sentire potuit, sermones iniquorum in suum potissimum nomen erumpere. Quod autem me maxiame mouere solebat, cùm audiebam illum plus apud te posse, quam grauitas illius aetatis, & imperij prudentia postularet: quam multos enim mecum egisse putas, ut se Statio commendarem? quam multa autem ipsum ἀφελῶς mecum in sermone ita protulisse? id mihi non placuit; monui, suasi, deterrui. quibus in rebus etiam si fidelitas summa est; quod prorsus credo, quoniam tu ita iudicas: tamen species ipsa tam gratiosi liberti, aut serui dignitatem habere nullam potest. Atque hoc sic habeto, (nihil enim nec temere dicere, nec astute reticere debeo) materiam omnem sermonum eorum, qui de te detrahere uelint, Statium dedisse: & antea tantum intelligi potuisse, iratos tuae seueritati esse non nullos; hoc manumisso, iratis, quod loquerentur, non defuisse. Non respondebo ad eas epistolas, quas mihi reddidit L. Caesius: cui quoniam ita te uelle intelligo, nullo loco deero. quarum

rum altera est de Blaudenio Zeuxide: quem scribis certissimum matricidam tibi a me intime commendari. qua de re, & de hoc genere toto, ne forte me in Graecos tam ambitiosum factum esse mirere, pauca cognosce. Ego, cum Graecorum querellas nimiũ ualere sentirem, propter omnium ingenia ad fallendum parata; quoscumque de te queri audiui, quacumque potui ratione placaui. primum Dionysipolitas, qui erant inimicissimi mei, leniui; quorum principem Hermippum non solum sermone meo; sed etiam familiaritate deuinxi. Ego Apamensem Hephaestum, ego leuissimum hominem Megaristũ Antandrium, ego Niciam Smyrnaeum, ego nugas maximas omni mea comitate cõplexus sum, Nymphontem etiam Colophonium. quae feci omnia, non quo me aut ij homines, aut tota natio delectaret. pertaesum est enim leuitatis, assentionis, animorum non officijs, sed temporibus seruientium. sed, ut ad Zeuxim reuertar, cum is de M. Casellij sermone secum habito, quae tu scribis, ea ipsa loqueretur, obstiti eius sermoni, & hominem in familiaritatem recepi. Tua autem quae fuerit cupiditas tanta, nescio, quod scribis, cupijsse te, quoniam Smyrnae duos Mysos insuisses in culeum, simile in superiore parte prouinciae edere exẽplum seueritatis tuae, & iccirco Zeuxim elicere omni ratione uoluisse: quem, adductum in iudicium, fortasse dimitti non oportuerit; conquiri uero, & elici blandicijs, ut tu scribis, ad iudicium necesse non fuit, cum praesertim

hominem,

hominem, quem ego & ex suis ciuibus, et ex multis alijs quotidie magnis cognosco nobiliorem prope esse, quam ciuitatem suam. At enim Graecis solis indulgeo. quid L. Caecilium? non ne omni ratione placaui? quem hominem? qua ira? quo spiritu? quem denique, praeter Tuscenium, cuius caussa sanari nó potest, non mitigaui? ecce supra caput homo leuis, ac sordidus, sed tamen equestri censu, Catienus. etiam is lenietur. cuius tu in patrem quod fuisti aspe rior, non reprehendo. certo enim scio, te fecisse cum caussa. sed quid opus fuit eiusmodi litteris, quas ad ipsum misisti? illum crucem sibi ipsi constituere, ex qua tu eum ante detraxisses: te curaturum, fumo ut combureretur, tota plaudente prouincia. Quid uero ad C. Fabium nescio quem? (nam eam quoque epistolam T. Catienus circumgestat) renunciari tibi, Licinium plagiarium cum suo paullo Miluino tributa exigerer. deinde rogas Fabium, ut & patrem, & filium uiuos combarat, si possit: sin minus, ad te mittat, uti iudicio comburantur. haec literae abs te per iocum missae ad C. Fabium, si modo sunt tuae, cum leguntur, inuidiosam atrocitatem uerborum habent. ac si omnium mearum litterarum praecepta repetes; intelliges esse nibil a me, nisi orationis acerbitatem, & iracundiam, &, si forte, raro litterarum missarum indiligentiam reprehensam. quibus quidem in rebus si apud te plus auctoritas mea, quam tua siue natura paullo acrior, siue quaedam dulcedo iracundiae, siue dicendi sal, fa

cetiaeq.

cetiaeq. ualuissent: nihil sane esset, quod nos paeniteret: & mediocri dolore putas affici, cum audiam, qua sit existimatione Virgilius, qua tuus uicinus C. Octauius? nam si te interioribus uicinis tuis, Cilicensi, & Syriaco anteponis; ualde magnum facis. atque is dolor est, quod, cum ij, quos nominaui, te innocentia non uincant, uincunt tamen artificio beneuolentiae colligẽdae; qui neque Cyrum Xenophontis, neque Agesilaum nouerint; quorum regum summo in imperio nemo umquam uerbum ullum asperius audiuit. sed haec a principio tibi praecipiens, quantum profecerim, non ignoro. nunc tamen decedens, id quod mihi iam facere uideris, relinque, quaeso, quamiucundissimam memoriam tui. successorem habes perblandum. cetera ualde illius aduentu tuo requirentur. In litteris mittendis, ut saepe ad te scripsi, nimium te inexorabilem praebuisti. tolle omnes, si potes, iniquas, tolle inuisitatas, tolle contrarias. Statius mihi narrauit, scriptas ad te solere afferri, ab se legi, &, si iniquae sint, fieri te certiorem: ante quam uero ipse ad te uenisset, nullum delectum litterarum fuisse; ex eo esse uolumina selectarum epistolarum, quae reprehendi solerent: hoc de genere nihil te nunc quidem moneo: sero est enim: ac scire potes, multa me uarie, diligenterq; monuisse: illud tamen, quod Theopompo mandaui, cum essem admonitus ab ipso, uide per homines amantes tui, quod est facile, ut haec genera tollantur epistolarum primum iniquarum, deinde con-

trariarum, tum absurde, & inusitate scriptarum, postremo in aliquem contumeliosarum. Atque haec tam esse, quam audio, non puto: &, si sunt, occupationibus tuis minus animaduersa; nunc perspice & purga. Legi epistolam, quam ipse scripsisse Sylla nomenclator dictus est, non probandam. legi nonnullas iracundas. Sed tempore ipso de epistolis: nam cum hanc paginam tenerem, L. Flauius, praetor designatus, ad me uenit, homo mihi ualde familiaris: is, mihi te ad procuratores suos litteras misisse, quae mihi uisae sunt iniquissimae, ne quid de bonis, quae L. Octauij Nasonis fuissent, cui L. Flauius heres est, deminuerent ante, quam C. Fundanio pecuniam soluissent; itemq. misisse ad Apollonienses. ne de bonis, quae Octauij fuissent, deminui paterentur prius, quam Fundanio debitum solutum esset. haec mihi uerisimilia non uidentur: sunt enim a prudentia tua remotissima. ne deminuat heres? quid, si inficiatur? quid, si omnino non debet? quid? praetor solet iudicare, deberi? quid? ego Fundanio non cupio? non amicus sum? non misericordia moueor? nemo magis: sed uia iuris eiusmodi est quibusdam in rebus, ut nihil sit loci gratiae. atque ita, mihi dicebat Flauius, scriptum in ea epistola, quam tuam esse dicebat; te aut, quasi amicis tuis, gratias acturum, aut, quasi inimicis, incommoda laturum. quid multa? ferebat grauiter: id uehementer mecum querebatur: orabatque, ut ad te quamdiligentissime scriberem: quod facio; & te prorsus uehementer

menter etiam atque etiam rogo, ut & procuratoribus Flauij remittas de deminuendo, & Apolloniensibus ne quid praescribas, quod contra Flauium sit amplius, & Flauij caussa, & scilicet Pompeij facias omnia. nolo mediusfidius ex tua iniuria in illum tibi liberalem me uideri. sed & te oro, ut tu ipse auctoritatem, & monumentum aliquod decreti, aut litterarum tuarum relinquas, quod sit ad Flauij rem, & ad caussam accommodatum. fert enim grauiter homo & mei obseruantissimus, & sui iuris dignitatisq. retinens, se apud te neque amicitia, neque iure ualuisse. &, ut opinor, Flauij aliquando rem & Pompeius, et Caesar tibi commendarunt; et ipse ad te scripserat Flauius, & ego certe. quare, si ulla res est, quam tibi me faciendam petente putes; haec ea sit. si me amas, cura, elabora, perfice, ut Flauius & tibi, & mihi quammaximas gratias agat. hoc te ita rogo, ut maiore studio rogare non possim. Quod ad me de Hermia scribis, mihi mehercule ualde molestum fuit. Litteras ad te parum fraterne scripseram; quas, oratione Diodoti, Luculli liberti, commotus, de pactione statim quod audieram, iracundius scripseram; & reuocare cupiebam. huic tu epistolae, non fraterne scriptae, fraterne debes ignoscere. De Censorino, Antonio, Cassio, Scaeuola, te ab ijs diligi, ut scribis, uehementer gaudeo. cetera fuerunt in eadem epistola grauiora, quam uellem. ὀρθὰν τὰν ναῦν, & ἅπαξ θανεῖν. maiora ista erunt. Meae obiurgationes fuerunt amo-

ris pleniſſimae, quae ſunt non nulla, ſed tamen mediocria, & parua potius. ego te numquam ulla in re dignum minima reprehenſione putaſſem, cum te ſanctiſſime gereres, niſi inimicos multos haberemus. quae ad te aliqua admonitione, aut obiurgatione ſcripſi, ſcripſi propter diligentiam cautionis meae;; in qua & maneo, & manebo; &, idem ut tu facias, non deſiſtam rogare. Attalus Hyphemenus mecum egit, ut ſe ne impedires, quo minus, quod ad Q. Publiceni ſtatuam decretum eſt, erogaretur, quod ego te rogo, & admoneo, ne talis uiri, tamq. noſtri neceſſarij honorem minui per te, aut impediri uelis. Praeterea Aeſopi tragoedi, noſtri familiaris, Licinius ſeruus, tibi notus, aufugit. is Athenis apud Patronem Epicureum pro libero fuit: inde in Aſiam uenit: poſtea Plato quidam Sardianus, Epicureus, qui Athenis ſolet eſſe multum, & qui tum Athenis fuerat, cum Licinius eo ueniſſet; cum eum fugitiuum poſtea eſſe ex Aeſopi litteris cognoſſet, hominem comprehendit, & in cuſtodiam Epheſi tradidit, ſed in publicam, uel in piſtrinum, non ſatis ex litteris eius intelligere potuimus. tu, quoquo modo, quoniam Epheſi eſt, hominem inueſtiges uelim, ſummaq. diligentia uel tecum deducas. noli ſpectare, quanti homo ſit: parui enim pretij eſt, qui iam nihil ſit: ſed tanto dolore Aeſopus eſt affectus propter ſerui ſcelus, & audaciam, ut nihil ei gratius facere poſſis, quàm ſi illum per te recuperarit. Nunc ea cognoſce, quae maxime exoptas.

Remp.

Remp. funditus amisimus, adeo, ut Cato adolescens, nullius consilij, sed tamen ciuis Romanus, & Cato, uix uiuus effugeret, quod, cum Gabinium de ambitu uellet postulare, neque praetores diebus ali quot adiri possent, uel potestatem sui facerent, in concionem adscendit, & Pompeium priuatus dicta torem appellauit, propius nihil est factum, quam ut occideretur. ex hoc, qui sit status totius reip. uidere potes. nostrae tamen caussae non uidetur homi nes defuturi: mirandum in modum profitentur, offerunt se, pollicentur. & quidem cum spe sum maxima, tum maiore etiam animo. spero superiores fore nos: confido animo, ut in hac rep. ne casum quidem ullum pertimescam. sed tamen se res sic ha bet. si diem nobis Clodius dixerit, tota Italia concurret, ut multiplicata gloria discedamus: sin autem ui agere conabitur, spero fore studijs non solum amicorum, sed etiam alienorum, ut ui resistamus. omnes & se, & suos liberos, amicos, clientes, libertos, seruos, pecunias denique suas pollicentur. nostra antiqua manus bonorum ardet studio nostri, atque amore. si qui antea aut alieniores fuerant, aut languidiores, nunc, horum regum odio, se cum bonis coniungunt. Pompeius omnia pollicetur, & Caesar: quibus ego ita credo, ut nihil de mea compa ratione deminuam. tribuni pl. des. sunt nobis amici. consules se optime ostendunt. praetores habemus amicissimos, & acerrimos ciues, Domitium, Nigidium, Memmium, Lentulum, bonos etiam alios,

sed hos singulares. quare magnum fac animum habeas, & spem bonam. de singulis tamen rebus, quae quotidie gerantur, faciam te credo certioré. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

MI FRATER, *mi frater, mi frater, tu ne id ueritus es, ne ego iracundia aliqua adductus pueros ad te sine litteris miserim? aut etiam, ne te uidere noluerim? ego tibi irascerer? tibi ego possem irasci? scilicet. tu enim me afflixisti, tui me inimici, tua me inuidia; ac non ego te misere perdidi. meus ille laudatus consulatus mihi te, liberos, patriam, fortunas, tibi uelim ne quid eripuerit praeter unum me, sed certe a te mihi omnia semper honesta, & iucunda ceciderunt; a me tibi luctus meae calamitatis, metus tuae, desideriú, maeror, sollicitudo. ego te uidere noluerim? immo uero me a te uideri nolui. non enim uidisses fratrem tuum; non eum, quem reliqueras; non eum, quem noras; non eum, quem flens flentem, prosequetem proficiscens dimiseras, ne uestigium quidem eius, nec simulacrum, sed quandam effigiem spirantis mortui. atque utinam me mortuum prius uidisses, aut audisses. utinam te non solum uitae, sed etiam dignitatis meae superstitem reliquissem. sed testor omnes deos, me hac una uoce a morte esse reuocatum, quod omnes in mea uita partem aliquam tuae uitae repositam esse dicebant. quare peccaui, scelerateq. feci, nam, si cecidissem, mors ipsa meam pietatem, amoremq. in te facile de-*

defenderet. nunc commiſi, ut uiuo me careres, uiuo me aliis indigeres, mea uox in domeſticis periculis potiſſimũ occideret, quae ſaepe alieniſſimis praeſidio fuiſſet. Nam quod ad te pueri ſiue litteris uenerunt, quoniam uides non fuiſſe iracundiae cauſſa, certe pigritia fuit, & quaedam infinita uis lacrymarum, & dolorum. haec ipſa me quo fletu putas ſcripſiſſe? eodem, quo te legere certo ſcio. an ego poſſem aut non cogitare aliquando de te, aut umquam ſine lacrymis cogitare? cum enim te deſidero, fratrem ſolum deſidero. ego uero ſuauitate prope fratrem, prope aequalem, obſequio filium, conſilio parentem. quid mihi ſine te umquam, aut tibi ſine me iucundum fuit? quid, quod eodem tempore deſidero filiam? qua pietate, qua modeſtia, quo ingenio? effigiem oris, ſermonis, animi mei. quid filium uenuſtiſſimum, mihiq. dulciſſimum? quem ego ferus; ac ferreus e complexu dimiſi meo, ſapientiorem puerum, quam uellem: ſentiebat enim miſer iam, quod ageretur. quid uero tuum filium? quid? imaginem meam; quem meus Cicero & amabat ut fratrem, et iam, ut maiorem fratrem, uerebatur. quid, quod mulierem miſerrimam, fideliſſimam coniugem me proſequi non ſum paſſus; ut eſſet, quae, reliquias communis calamitatis, communes liberos tueretur? Sed tamen, quoquo modo potui, ſcripſi, & dedi litteras ad te Philogono, liberto tuo, quas credo tibi poſtea redditas eſſe: in quibus idem te hortor, & rogo, quod pueri tibi uerbis meis nunciarunt, ut Ro-

mam protinus pergas, & properes. primum enim te praesidio esse uolui, si qui essent inimici, quorum crudelitas non dum esset nostra calamitate satiata: deinde congressus nostri lamentioné pertimui, digressnm uero non tulissem: atque etiá id ipsum, quod tu scribis, metuebam, ne a me distrahi non posses. his de caussis hoc maximum malum, quod te non uidi, quo nihil amantissimis, & coniunctissimis fratribus acerbius, ac miserius uidetur accidere potuisse; minus acerbú, minus miserum fuit, quam fuisset cum congressio, tum uero digressio nostra. Nunc, si potes, id quod ego, qui fortis tibi semper uidebar, non possum, erige te, & confirma, si qua subeunda dimicatio erit. spero, si quid mea spes habet auctoritatis, tibi & integritatem tuam, & amorem in te ciuitatis, & aliquid etiam misericordiam nostri, praesidij laturá. sin eris ab isto periculo uacuus, ages scilicet, si quid agi posse de nobis putabis. de quo scribunt ad me quidem multi multa, & se sperare demonstrant: sed ego, quid sperem, non dispicio; cum inimici plurimum ualeant, amici partim deseruerint me, partim etiam prodiderint; qui in meo reditu fortassis reprehensionem sui sceleris per timescant. sed, ista qualia sint, tu uelim perspicias, mihiq. declares. ego tamen, quam tibi opus erit, si quid periculi subiendum uidebis, uiuam. diutius in hac uita esse non possum. neque enim tantum uirium habet ulla aut prudentia, aut doctrina, ut tantum dolorem possit sustinere. scio fuisse & bone

stius

ftins moriendi tempus, & utilius: sed non hoc solũ, multa alia praetermisi: quae si queri uelim praeterita, nihil agam, nisi ut augeam dolorem tuum, indicem stultitiam meam: illud quidem nec faciendum est, nec fieri potest, me diutius, quam aut tuum tempus, aut firma spes postulabit, in tam misera, tamq. turpi uita commorari; ut, qui modo fratre fuerim, liberis, coniuge, copijs, genere ipso pecuniae batissimus; dignitate, auctoritate, existimatione, gratia non inferior, quam qui umquam fuerunt amplissimi; is nunc in hac tam afflicta, perditaq. fortuna neque me, neque meos lugere diutius possim. Quare quid ad me scripsisti de permutatione? quasi uero nunc me non tuae facultates sustineant: qua in re ipse uideo miser, & sentio, quid sceleris admiserim, cum de uisceribus tuis, & filij tui satisfacturum sis, quibus debes, ego acceptam ex aerario pecuniam tuo nomine frustra dissiparim. sed tamen & M. Antonio, quantum tu scripseras, Coepioni tantundẽ solutum est. mihi ad id, quod cogito, hoc, quod habeo, satis est. siue enim restituimur, siue desperamur; nihil amplius opus est. tu, si forte quid erit molestiae, te ad Crassum, & ad Calidiũ cõferas, censeo. quantum Hortensio credendum sit, ne scio: me summa simulatione amoris, summaq. assiduitate quotidiana sceleratissime, insidiosissimeq. tractauit, adiuncto quoque Arrio: quorum ego consilijs, promissis, praeceptis destitutus in hanc calamitatẽ incidi. sed hanc occultabis, ne quid obsint. illud caueto;

ueto; & eo puto per Pompeianum fouendum tibi esse ipsum Hortensium; ne ille uersus, qui in te erat collatus, cum aedilitatem petebas, de lege Aurelia, falso testimonio confirmetur. nihil enim tam timeo, quam ne, cum intelligant homines quantum misericordiae nobis tuae preces, & tua salus allatura sit oppugnent te uehementius. Messallam tui studiosum esse arbitror: Pompeium etiam simulatorem puto. sed haec utinam non experiare. quod precarer deos, nisi meas preces audire desiissent: ueruntamen precor, ut his infinitis nostris malis contenti sint: in quibus non modo tamen nullius inest peccati infamia, sed omnis dolor est. quod optime factis poena est maxima constituta. Filiam meam, & tuum, Ciceronemq. nostrum quid ego, mi frater, tibi commendem? quin illud maereo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas afferet, quam mihi. sed, te incolumi, orbi non erunt. reliqua, ita mihi salus aliqua detur, potestasq. in patria moriendi, ut me lacrymae non sinunt scribere. Etiam Terentiam uelim tueare, mihiq. ac omnibus rebus rescribas. Sis fortis, quoad rei natura patietur. Idibus Iun. Thessalonicae. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

AMABO *te, mi fratrer, ne, si uno meo facto & tu, & omnes mei corruistis, improbitati, & sceleri meo potius, quam imprudentiae, misericordiaeque, assignes. nullum est meum peccatum, nisi*

quod

quod ijs credidi, a quibus nefas putaram esse me decipi, aut etiam quibus ne id expedire quidem arbitrabar. intimis, proximus, familiarissimus quisquae aut sibi pertimuit, aut mihi inuidit. ita mihi nihil misero, praeter fidem amicorum. cautum meum consilium fuit. quod si te satis innocentia tua, & misericordia hominum uindicat hoc tempore a molestia; perspicis profecto, ecquaenam nobis salutis spes relinquatur. nam me Pomponius, & Sextius, & Pisc noster adhuc Thessalonicae retinuerunt, cum longius discedere propter nescio quos motus uetarent. uerum ego magis exitum illorum litteris, quam spe certa, exspectabam. nam quid sperem, potentissimo inimico, dominatione obtrectatorum, infidelibus amicis, pluribus inuidis? De nouis autem tribunis pl. est ille quidem in me officiosissimus Sextius, &, spero, Curcius, Milo, Fadius, Gratidins, sed ualde aduersante Clodio: qui etiam priuatus eadem manu poterit conciones concitare: deinde etiam intercessor parabitur. haec mihi proficiscenti non proponebantur; sed saepe triduo summa cum gloria dicebar esse rediturus. quid tu igitur, inquies? quid? multa conuenerunt. quae mentem exturbarent meam, subita defectio Pompeij, alienatio consulum, etiam praetorum timor, publicanorum arma. lacrymae meorum me ad mortem ire probibuerunt: quod certe & ad honestatẽ, & ad effugiendos intolerabiles dolores fuit aptissimum. sed de hoc scripsi ad te in ea epistola, quam Phaetonti

Phaetonti dedi. Nunc tu, quoniam in tantum luctum, laboremq. detrusus es, quantum nemo umquam; si leuare potes communem casum misericordia hominum, scilicet incredibile quiddam assequeris. sin plane occidimus; me miserum, ego omnibus meis exitio fuero; quibus ante dedecori non eram. sed tu, ut ante ad te scripsi, perfice rem, & per têta, & ad me, ut tempora nostra, non ut amor tuus fert, uere perscribe. ego uitam, quoad putabo tua interesse, aut ad spem seruandam esse, retinebo. tu nobis amicissimum Sextium cognosces, credo tua caussa uel Lentulum, qui erit consul: quamquam sunt facta uerbis difficilliora. tu, & quid opus sit, & quid sit, uidebis omnino. si tuam sollitudinem, communemq. calamitatem nemo despexerit: aut per te confici aliquid, aut nullo modo poterit. sin te quoque inimici uexare coeperint: ne cessaris. non enim gladijs mecum, sed litibus agetur. uerum haec absint uelim. Te oro, ut ad me de omnibus rebus scribas, & in me animi potius, aut consilij putes minus esse, quam antea, amoris uero, & officij non minus. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM LIBER II.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

EPISTOLAM, *quam legisti, mane dederam. sed fecit humaniter Licinius, quod ad me, misso senatu, uesperi uenit, ut, si quid esset actum, ad te, si mihi uideretur, perscriberem. Senatus fuit frequentior, quam putabamus esse posse mense Decembri, sub dies festos. consulares nos fuimus, & duo consules designati, P. Seruilius, M. Lucullus, Lepidus, Volcatius, Glabrio, praetores. sane frequentes fuimus, omnino ad ducentos. commorat exspectationem Lupus. egit caussam agri Campani sane accurate: auditus est magno silentio. materiam rei non ignoras. nihil ex nostris actionibus praetermisit. fuerunt nō nulli aculei in C. Caesarem, contumeliae in Gellium, expostulationes cum absente Pompeio. caussa sero perorata, sententias se rogaturum negauit, ne quod onus simultatis nobis imponerent: ex superiorum temporum conuiciis, & ex praesenti silentio, quid senatus sentiret, se intellere dixit. Milo coepit dimittere. tum Marcellinus, Noli, inquit, ex taciturnitate nostra Lupe, quid aut probemus hoc tempore, aut improbemus, iudicare.*

care. ego, quod ad me attinet, itemq. arbitror ceteros, iccirco taceo, quod non existimo, cum Pompeius absit, caussam agri Campani agi conuenire. tum ille se senatum negauit tenere. Racilius surrexit, & de iudicijs referre coepit: Marcellinum quidem primum rogauit. is cum grauiter de Clodianis incendijs, trucidationibus, lapidationibus questus esset, sententiam dixit, ut ipse iudices per praetorem urbanum sortiretur: iudicum sortitione facta, comitia haberentur: qui iudicia impediuisset, eum contra remp. esse facturum. approbata ualde sententia, C. Cato contra dixit; & Cassius, maxima acclamatione senatus, cum comitia iudicijs anteferret. Philippus assensit Lentulo. postea Racilius de priuatis me primum sententiam rogauit. multa feci uerba de toto furore, latrocinioq. P. Clodij: eum tamquam reum accusaui, multis, & secundis admurmurationibus cuncti senatus. orationem meam collaudauit satis multis uerbis, non mehercule indiserte, Seuerus Antistius; idq. iudiciorum caussam suscepit, antiquissimamq. se habiturum dixit. ibatur in eam sententiam. tum Clodius rogatur, diem dicendo eximere coepit. furebat, a Racilio se contumaciter, urbaneq. uexatum. deinde eius operae repente a Graecostasi, et Gradibus clamorem satis magnum sustulerunt, opinor in Q. Sextilium, & amicos Milonis incitatae. eo metu iniecto, repente, magna querimonia omnium, discessimus. Habes acta unius diei. reliqua, ut arbitror, in mensem Ianuarium

rium reijcientur. De tribunis pl. longe optimum Racilium habemus. uidetur etiam Antistius amicus nobis fore. nam Plancius noster totus est. Fac, si me amas, ut considerate, diligenterq. nauiges de mense Decembri. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 2

NON *occupatione, qua eram sane impeditus, sed paruula lippitudine adductus sum, ut dictarem hanc epistolam, & non, ut soleo, ad te ipse scriberem. Et primum me tibi excuso in eo ipso, in quo te accuso. me enim adhuc nemo rogauit, num quid in Sardiniam uellem: te puto saepe habere, qui, num quid Romam uelis, quaerant. Quod ad me de Lentuli, & Sexti nomine scripsisti; locutus sum cum Cincio. quo modo res se habet, non est facillima. sed habet profecto quiddam Sardinia appositum ad recordationem praeteritae memoriae. nā, ut ille Gracchus augur, postea quam in istam prouinciam uenit, recordatus est, quid sibi in cāpo Martio, comitia consulum habenti, conra auspicia accidisset: sic tu mihi uideris in Sardigna de forma Minuciana, & de nominibus Pompeianis in otio recogitasse. sed ego, adhuc emi nihil. Culeonis auctio facta est. Tusculano emptor nemo fuit. si concicio ualde bona fuerit, fortasse non omittam. De aedificatione tua, Cyrum urgere non cesso; spero eum in officio fore: sed omnia sunt tardiora propter furiosae aedilitatis exspectationem. nam comitia sine mora futura uidentur:*

tur: edicta sunt ad XI. *kal. Feb. te tamen sollicitum esse nolo omne genus a nobis cautionis adhibebitur. De rege Alexandrino, factum est S. C. cum multitudine reduci, periculosum reip. uideri. reliqua cum esset in senatu contentio, Lentulus ne, an Pompeius reduceret; obtinere caussam Lentulus uidebatur. in ea re nos & officio erga Lentulum mirifice, & uoluntati Pompeij praeclare satisfecimus: sed per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta est. consecuti sunt dies comitiales; per quos senatus haberi non poterat. quod futurum sit latrocinio tribunorum, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem Caninium perlaturum. in ea re Pompeius quid uelit, non dispicio: familiares eius quid cupiant, omnes uident. creditores uero regis aperte pecunias suppeditant contra Lentulum. sine dubio res a Lentulo remota uidetur esse, cum magno meo dolore: quamquam multa fecit, quare si fas esset, iure ei succensere possemus. Tu, si ita expedit, uelim, quamprimum bona, & certa tempestate conscendas, ad meq. uenias. innumerabiles enim res sunt, in quibus te quotidie in omni genere desiderem. Tui, nostriq. ualent. Vale.* XIV.*kal.Febr.*

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 3

SCRIPSI *ad te antea superiora: nunc cognosce, postea quae sint acta. A kal. Febr. legationes in idus reijciebantur. eo die res confecta non est. ad*

IV. non. Milo affuit. ei Pompeius aduocatus uenit. dixit Marcellus, a me rogatus. honeste discessimus. producta dies est in VIII. id. Interim, reiectis legationibus in idus, referebatur de prouincijs quaestorum, & de ornandis praetoribus. sed res, multis querellis de rep. interponendis, nulla transacta est. Cato legem promulgauit de imperio Lentulo abrogando. uestitum filius mutauit. Ad VIII. id. Milo affuit: dixit Pompeius, siue uoluit. nam, ut surrexit, operae Clodianae clamorem sustulerunt: idq. ei perpetua oratione contigit, non modo ut acclamatione, sed ut conuicio, & maledictis impediretur. qui ut perorauit, (nam in eo sane fortis fuit; non est deterritus; dixit omnia, atque interdum etiam silentio, cum auctoritate peregerat) sed ut perorauit, surrexit Clodius. ei tantus clamor a nostris, (placuerat enim referre gratiam) ut neque mente, neque lingua, neque ore consisteret. ea res acta est, cum hora sexta uix Pompeius perorasset, usque ad horam octauam; cum omnia maledicta, uersus etiam obsceníssimi in Clodium, & Clodiam dicerentur. ille furens, & exsanguis interogabat suos in clamore ipso, quis esset, qui plebem fame necaret? respondebant operae, Pompeius: quis Alexandriam ire cuperet? respondebant, Pompeius: quem ire uellent? respondebant, Crassum. is aderat tum, Miloni animo non amico. hora fere nona, quasi signo dato, Clodiani nostros consputare coeperunt. exarsit dolor.

urgere illi, ut loco nos mouerent. factus est a nostris impetus; fuga operarum; eiectus de Rostris Clodius. ac nos quoque tum fugimus, ne quid in turba. senatus uocatus in curiam, Pompeius domum. neque ego tamen in senatum; ne aut de tantis rebus tacerem, aut in Pompeio defendendo (nam is carpebatur a Bibulo, Curione, Fauonio, Seruilio filio) animos bonorum offenderem. res in posterum dilata est. Clodius in Quirinalia produxit diem. ad I I. *id. senatus ad Apollinis fuit, ut Pompeius adesset. acta res est grauiter a Pompeio. eo die nihil perfectum est. ad* V I. *id. ad Apollinis S.C. factum est; ea, quae facta essent ad* V I I I. *idus, contra remp. esse facta. eo die Cato est uehementer in Pompeium inuectus, & eum oratione perpetua, tamquam reum, accusauit: de me multa, me inuito, cum mea summa laude dixit, cum illius in me perfidiam increparet. auditus est magno silentio maleuolorum. respondit ei uehementer Pompeius, Crassumq. descripsit; dixitq. aperte, se munitiorem ad custodiendam uitam suam fore, quam Africanus fuisset, quem C. Carbo interemisset. itaque magnae mihi res iam moueri uidebantur. nam Pompeius haec intelligit, nobiscumq. communicat, insidias uitae suae fieri, Catonem a Crasso sustentari, Clodio pecuniam suppeditare; utrumque & ab eo, & a Curione, Bibulo, ceterisq. suis obtrectatoribus confirmari; uehementer esse prouidendum, ne opprimatur, concionario illo populo a se prope alie-*

nato

nato, nobilitate inimica, non aequo ſenatu, iuuentute improba. itaque ſe comparat: homines ex agris accerſit. operas autem ſuas Clodius confirmat. manus ad Quirinalia paratur. in eo multo ſumus ſuperiores ipſius copiis. ſed magna manus ex Piceno, & Gallia exſpectatur; ut etiam Catonis rogationibus de Milone, & Lentulo reſiſtamus. Ad IV. id. Sextius ab indice Cn. Nerio Pupinia de ambitu eſt poſtulatus, & eodem die a quodam M. Tullio de ui. is erat aeger. domum, ut debuimus, ad eum ſtatim uenimus, eiq. nos totos tradidimus: idq. fecimus praeter hominum opinionem, qui nos ei iure ſuccenſere putabant: ut humaniſſimi, gratiſſimiq. & ipſi, & omnibus uideremur: itaq. faciemus. ſed idem Nerius index edidit ad allegatos Cn. Lentulum Vatiam, & C. Cornelium. Eodem die S. C. factum eſt, ut ſodalitates, decuriatiq. diſcederent, lexq. de iis ferretur, ut, qui non diſceſſiſſent, ea poena, quae eſt de ui, tenerentur. Ad III. id. dixi pro Beſtia de ambitu, apud praetorem Cn. Domitium, in foro medio, maximo conuentu: incidiq. in eum locum in dicendo, cum Sextius, multis in templo Caſtoris uulneribus acceptis, ſubſidio Beſtiae ſeruatus eſſet. hic προῳκονομησάμην quiddam εὐκαίρως de iis, quae in Sextium apparabantur crimina; & cum ornaui ueris laudibus, magno aſſenſu omnium. res homini fuit uehementer grata. Quae tibi eo ſcribo, quod me de retinenda Sextii gratia litteris monuiſti. Pridie id. haec ſcripſi ante lucem,

eo die apud Pomponium in eius nuptijs eram cenaturus. cetera sunt in rebus nostris. cuiusmodi tu mihi fere diffidenti praedicabas, plena dignitatis, & gratiae; quae quidem tua, mi frater, prudentia, patientia, uirtute, pietate, suauitate etiam, tibi, mihiq. sunt restituta. Domus tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est. sed, ut spero, paucis mensibus post kal. Quinct. in tuam commigrabis. tuam in Carinis mundi habitatores Camiae conduxerunt. A te post illam Olbiensem epistolam nullas litteras accepi. quid agas, & ut te oblectes, scire cupio, maximeq. te ipsum uidere quamprimum. Cura, mi frater, ut ualeas; at quamquam est hiems, tamen Sardiniam istam esse cogites. XV. kal. Mart.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

SEXTIVS *noster absolutus est ad II. id. Mart. &, quod uehementer interfuit reip. nullam uideri in eiusmodi caussa dissensionem esse, omnibus sententijs absolutus est. illud, quod tibi saepe curae esse intellexeram, ne cui iniquo relinqueremus uituperandi locum, qui nos ingratos esse diceret, nisi illius peruersitatem quibusdam in rebus quamhumanissime ferremus, scito hoc nos in eo iudicio consecutos esse, ut omnium gratissimi iudicaremur. nam in defendendo moroso homine cumulatissime satisfecimus, &, id quod ille maxime cupiebat, Vatinium, a quo palam oppugnabatur, arbitratu nostro concidimus, dijs hominibusq. plaudentibus.*

quin

quin etiam Paullus noster, cum testis productus esset in Sextium, confirmauit, se nomen Vatinij delaturum, si Macer Licinius cunctaretur: & Macer a Sextij subsellijs surrexit, ae se illi non defuturum affirmauit quid quaeris? homo petulans, & audax; Vatinius ualde perturbatus, debilitatusq. discessit. Quinctus tuus, puer optimus, eruditur egregie. hoc nunc magis animaduerto, quod Tyrannio docet apud me. Domus utriusque nostrum aedificatur strenue. redemptori tuo dimidium pecuniae curaui. spero nos ante hiemem contubernales fore. De nostra Tullia, tui mehercule amantissima, spero cum Crassipede nos confecisse. dies erant duo, qui post Latinas habentur religiosi. ceteroqui confectum erat. Latiar erat exiturus. *

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 5

DEDERAM *ad te litteras antea, quibus erat scriptum, Tulliam nostram Crassipedi pridie non. Apr. esse desponsatam; ceteraq. de re publica, & priuata perscripserá. postea sunt haec acta. Nonis Apr. S. C. Pompeio pecunia decreta in rem frumentariam ad* HS M C C C C. *sed eodem die uehementer actum de agro Campano, clamore senatus prope concionali. acriorem caussam inopia pecuniae faciebat, & annonae caritas, Nó praetermittam ne illud quidem. M. Furnium Flaccum, equitem Romanum, hominem nequam, Capitolini, & Mercuriales de collegio eiecerunt, praesentem, ad*

 pedes

pedes uniuscuiusque iacentem. Ad VIII. *id. Aprilis sponsalia Crassipedi praebui. huic conuiuio puer optimus Quinctus tuus, meusq. quod perleuiter commotus fuerat, defuit. Ad* VI. *id. Apr. ueni ad Quinctum, eumq. uidi plane integrum: multumque is mecum sermonem habuit, & perhumanum de discordijs mulierum nostrarum. quid quaeris? nihil festiuius. Pomponia autem etiam de te questa est. sed haec coram agemus. A puero ut discessi, in aream tuam ueni. res agebatur multis structoribus. Longilium redemptorem cohortatus sum. fidem mihi faciebat, se uelle nobis placere. domus erit egregia. magis enim cerni iam poterat, quam quantum ex forma iudicabamus. itemq. nostra celeriter aedificabatur. eo die cenaui apud Crassipedem. cenatus, in hortos ad Pompeium lectica latus sum. Lucceium conuenire non potueram, quod abfuerat. uidere autem uolebam, quod eram postridie Roma exiturus, & quod ille in Sardiniam iter habebat. hominem conueni; & ab eo petiui, ut quamprimum te nobis redderet. statim, dixit. erat autem iturus, ut aiebat, ad* III. *id. Apr. ut aut Labrone, aut Pisis conscenderet. tu, mi frater, simul ac ille uenerit, primam nauigationem, dummodo idonea tempestas sit, ne omiseris.* ἀμφιλαφίαν *autem illam quam tu soles dicere, bono modo desidero, sic prorsus, ut aduenientem excipiam libenter, latentem etiam nunc non excitem. Tribus locis aedifico: reliqua reconcinno; uiuo paullo liberalius, quam solebam.*

bam. opus erat si te haberem, paullisper fabris locum dare. sed & haec, ut spero, breui inter nos communicabimus. Res autem Romae sic se habent. Consul est egregius Lentulus, non impediente collega; sic inquam bonus, ut meliorem non uiderim. dies comitiales exemit omnes. nam etiā Latinae instaurantur: nec tamen deerant supplicationes. sic legibus perniciosissimis obsistitur, maxime Catonis. cui tamen egregie imposuit Milo noster. nam ille uindex gladiatorum, & bestiariorum emerat de Cosconio, & Pomponio bestiarios; nec sine his armatis umquam in publico fuerat: hos alere non poterat, itaque uix tenebat. sensit Milo: dedit cuidam non familiari negotium, qui sine suspicione emeret eam familiam a Catone. quae simul atque abducta est; Racilius, qui unus est hoc tempore tribunus pl. rem patefecit, eosq. homines sibi emptos esse dixit; (sic enim placuerat) & tabulam proscripsit, se familiam Catonianam uenditurum. in eam tabulam magni risus consequebantur. hunc igitur Catonem Lentulus a legibus remouit, & eos, qui de Caesare monstra promulgarunt, quibus intercederet nemo. Nam quod de Pompeio Caninius agit, sanequam refrixit. neque enim res probatur; & Pompeius noster in amicitia P. Lentuli uituperatur. & hercule non est idem. nam apud illam perditissimam, atque infimam faecem populi propter Milonem suboffendit: & boni multa ab eo desiderant, multa reprehendunt. Marcellinus autem

hoc uno mihi quidem non satisfacit, quod eum nimis aspere tractat. quamquam id senatu non inuito facit. quo ego me libentius a curia, & ab omni parte reip. subtraho. In iudicijs ij sumus, qui fuimus, domus celebratur, ita, ut cum maxime. unum accidit imprudentia Milonis incommode, de Sex. Coelio: quem neque hoc tempore, neque ab imbecillis accusatoribus mihi placuit accusari. ei tres sententiae taeterrimae in consilio defuerunt. itaque hominem populus reuocat: & retrahatur, necesse est. non enim ferunt homines; & quia, cum apud suos diceret, paene damnatus est, uident damnatum. ea ipsa in re Pompeij offensio nobis obstitit. senatorum enim urna cupiose absoluit, equitum adaequauit, tribuni aerarij condemnarunt. et hoc incommodum consolantur quotidianae damnationes inimicorum; in quibus me perlubente Seruius allisus est ceteri conciduntur. Cato concionatus est, comitia haberi non siturum, si sibi cum populo dies agendi essent exempti. & Appius a Caesare non dum redierat. Tuas mirificae litteras exspecto. atque adhuc clausum mare scio fuisse: sed quosdam uenisse tamen Olbia dicebant, qui te unice laudarent, plurimiq. in prouincia fieri dicerent. ijdem aiebant, nunciare, te prima nauigatione transmissurum. id cupio: & quamquam te ipsum scilicet maxime, tamen etiam litteras tuas exspecto. Mi frater. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 6

AD II. id. Apr. ante lucem hanc epistolam dictaueram, scripseramq. in itinere, ut eo die apud T. Titium in Anagnino manerem. postridie autem in Laterio cogitabam; inde, cum in Arpinati quinque dies fuissem, ire in Pompeianum, rediens aspicere Cumanum; ut, quoniam in nonas Mai. Miloni dies prodita est, prid. non. Romae essem, teq. mi carissime, & suauissime frater ad eam diem, ut sperabam, uiderem. Aedificationem Arcani ad tuum aduentum sustentari placebat. Fac mi frater ut ualeas, quamprimumq. uenias. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 7

O LITTERAS mihi tuas iucundissimas, exspectatas, ac primo quidem cum desiderio, nunc uero etiam cum timore. atque has scito litteras me solas accepisse post illas, quas tuus nauta attulit, Olbia datas. sed cetera, ut scribis, praesenti sermoni reseruantur. hoc tamen non queo differre. Idibus Mai. senatus frequens diuinus fuit in supplicatione Gabinio deneganda. adiurat Porcilius hoc nemini accidisse. foris ualde plauditur. mihi cum sua sponte iucundum, tum iucundius, quod me absente, (est enim εἰλικρινὲς iudicium) sine oppugnatione, sine gratia nostra. eram Antij. Quod, idibus, & postridie, fuerat dictum, de agro Campano actum iri, non est actum. in hac caussa mihi aqua haeret.

sed

sed plura, quam constitueram, coram enim. Vale mi optime, ac optatissime frater, aduola. idem te nostri rogant pueri. illud scilicet: cenabis, cum ueneris. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 8

PLACITVRVM *tibi esse librum meum suspicabar: tam ualde placuisse, quam scribis, ualde gaudeo. * Quod me admones de non curantia; suadesque, ut meminerim Iouis orationem, quae est in extremo illo libro: ego uero memini, & illa omnia mihi magis scripsi, quam ceteris. sed tamen postridie, quam tu es profectus, multa nocte cum Vibullio ueni ad Pompeium: cumq. ego egissem de istis operibus, atque inscriptionibus; perbenigne mihi respondit; magnam spem attulit; cum Crasso se dixit loqui uelle; mihique, ut idem facerem, suasit. Crassum consulem ex senatu domum reduxi. suscepit rem; dixitq. esse, quod Clodius hoc tempore cuperet per se, & per Pompeium consequi: putare se, si ego eum non impedirem, posse me adipisci sine contentione, quod uellem. totum ei negotium permisi, meq. in eius potestate dixi fore. interfuit huic sermoni P. Crassus adolescens nostri, ut scis, studiosissimus. illud autem, quod cupit Clodius, est legatio aliqua, si minus per senatum, per populum, libera, aut Byzantium, aut Brogitarum, aut utrumque. plena res nummorum. quod ego non nimium laboro, etiamsi minus assequor quod uolo.*

Pom-

Pompeius tamen cum Crasso locutus est: uidentur negotium suscepisse. si perficiunt, optime: sin minus, ad nostrum Iouem reuertamur. Ad III. id. Mai. S. C. factum est de ambitu in Afranij sententiam; quam ego dixeram, cum tu adesses. sed magno cum gemitu senatus, consules non sunt persecuti eorum sententias, qui Afranio cum essent assensi, addiderunt, ut praetores ita crearentur, ut dies LX. priuati essent: eo die Catonem plane repudiarunt. quid multa? tenent omnia, idq; ita omnes intelligere uolunt. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 9

TV METVIS, *ne me interpelles? primum, si in isto essem, tu scis quid sit interpellare. ante Ateius? mehercule mihi docere uideberis istius generis humanitatem: qua quidem nihil utor abs te. tu uero ut me & appelles, & interpelles, & obloquare, & colloquare, uelim: quid enim mihi suauius? non mehercule quisquam* μουσοπάτακτος *libentius sua recentia poemata legit, quam ego te audio quacumque de re, publica, priuata, rustica, urbana. sed mea factum est inuisa uerecundia, ut te proficiscens non tollerem. opposuisti semel* ἀντίλεκτον *caussam, Ciceronis nostri ualetudinem: conticui. iterum Cicerones: quieui. nunc mihi iucunditatis plena epistola hoc aspersit molestiae, quod uideris, ne mihi molestus esses, ueritus esse; atque etiam nunc uereri. litigarem tecum, si fas esset.*

sed

ſed mehercule iſtuc ſi umquam ſuſpicatus ero, nihil dicam aliud, niſi uerebor, ne quando ego tibi, cum ſum una, moleſtus ſim. uideo te ingemuiſſe. ſic fit. εἰδ' ἄν; ἀλλὰ ἔζησας: numquam enim dicam, ἔα πάσας. Marium autem noſtrum in lecticam mehercule coniecißem, non illam regis Ptolemaei Anicianam. memini enim, cum hominem portarem ad Baias Neapoli octophoro Aniciano, machaerophoris centum ſequentibus, miros riſus nos edere, cum ille, ignarus ſui comitatus, repente aperuit lecticam, & paene ille timore, ego riſu corrui. tunc, ut dico, certe ſuſtuliſſem, ut aliquando ſubtilitatem ueteris urbanitatis, & humaniſſimi ſermonis attingerem. ſed hominem infirmum in uillam apertam, ac ne rudem quidem etiam nunc, inuitare nolui. hoc uero mihi peculiare fuerit, hic etiam iſto frui. nam illorum praediorum ſcito mihi uicinum Marium lumen eſſe. Apud Anicium, uidebimus, ut paratum ſit. nos enim ita philologi ſumus, ut uel cum fabris habitare poſſimus. habemus hanc philoſophiam, non ab Hymetto, ſed ab area Syra. Marius, ualetudine eſt, & natura imbecillior. De interpellatione, tantum ſumam a uobis temporis ad ſcribendum, quantum dabitis. utinam nihil detis; ut potius ueſtra iniuria, quam ignauia mea ceſſem. De rep. nimium te laborare doleo, & meliorem ciuem eſſe, quam Philoctetem; qui, accepta iniuria, illa ſpectacula quaerebat, quae tibi acerba eſſe uideo. amabo te, aduola, conſolabor te, & omnem abſtergebo

bo dolorem. & adhuc; si me amas, Marium: sed appropera te. hortus domi est. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 10

EPISTOLAM *hanc conuicio efflagitarunt codicilli tui. nam res quidem ipsa, & is dies, quo tu es profectus, nihil mihi ad scribendum argumenti sane dabat. sed quemadmodum, coram cum sumus, sermo nobis deesse non solet: sic epistolae nostrae debent interdum alucinari. Tenediorum igitur libertas securi Tenedia praecisa est, cum eos, praeter me, & Bibulum, & Calidium, & Fauonium, nemo defenderet. De te magis ab Sipylo mentio est honorifica facta; cum te unum dicerent postulationi L. Sextij Pansae restitisse. reliquis diebus, si quid erit quod te scire opus sit, aut etiam si nihil erit, tamen scribam quotidie aliquid. Prid. id. neque tibi, neque Pomponio deero. Lucretij poemata, ut scribis, ita sunt, multis luminibus ingenij, multae tamen artis. sed, cum ueneris, uirum te putabo: si Sallustij Empedoclea legeris, hominem non putabo. Vale.*

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. II

GAVDEO *tibi iucundas esse meas litteras. nec tamen habuissem scribendi nunc quidem ullum argumentum, nisi tuas accepissem. nam prid. id. cum Appius senatum infrequentem coegisset, tantum fuit frigus, ut populi conuicio coactus sit nos dimittere.*

dimittere. De Comageno rege, quod rem discusseram, mirifice mihi & per se, & per Pontiniũ blanditur Appius. uidet enim, hoc genere dicendi si utar in ceteris, Februarium sterilẽ futurum. eumq. lusi iocose satis: neque solum illud extorsi oppidulum, quod erat positum in Euphrate, & Zeugmate; sed praeterea togam sum eius praetextam, quam erat adeptus Caesare consule, magno hominum risu cauillatus. Quod nolit, inquam, renouare honores eosdem, quo minus togam praetextam quotannis interpollet. decernendum nihil censeo. uos autem homines nobiles, qui Busrenum praetextatum non ferebatis, Commagenum feretis? genus uides, & locum iocandi. multa dixi in ignobilem regem; quibus totus est explosus. quo genere commotus, ut dixi, Appius, totum me amplexatur. nihil est enim facilius, quam reliqua discutere. sed non faciam, ut illum offendam; ne imploret fidem Iouis hospitalis, Graios omnes conuocet, per quos mecũ in gratiam rediit. Theopompo satisfaciemus. De Caesare, fugerat me ad te scribere. uideo enim, quas tu litteras exspectaris. sed ille scripsit ad Balbum, fasciculum illum epistolarum, in quo fuerat & mea, & Balbi, totum sibi aqua madidum redditum esse; ut ne illud quidem sciat, meam fuisse aliquam epistolam. sed ex Balbi epistola pauca uerba intellexerat, ad quae rescripsit his uerbis: De Cicerone uideo te quiddam scripsisse, quod ego non intellexi; quantum autem coniectura consequebar, id erat huius-

huiusmodi, ut magis optandum, quam sperandum putarem. Itaque postea misi eodem illo exemplo litteras. Iocum autem illius de sua egestate ne sis aspernatus. ad quem ego rescripsi, nihil esse, quod posthac arcae nostrae fiducia conturbaret: lusiq. in eo genere & familiariter, & cum dignitate. amor autem eius erga nos perfertur omnium nuncijs singularis. Et litterae quidem ad id, quod exspectas, fere cum tuo reditu iungentur. reliqua singulorum dierum scribemus ad te, si modo tabellarios tu praebebis quamquam eiusmodi frigus impendebat, ut summum periculum esset, ne Appio suae aedes urerentur. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 12

R I S I *niuem atram: teq. hilari animo esse, & prompto ad iocandum, ualde me iuuat. De Pompeio, assentior tibi, uel tu potius mihi, nam, ut scis, iam pridem istum canto Caesarem. mihi crede, in sinu est; neque ego discingor. Cognosce nunc idus. Decimus erat Coelio dies. Domitius ad numerum iudices nō habuit. uereor, ut, homo taeter, & ferus, Polla Seruius ad accusationem ueniat. nam noster Coelius ualde oppugnatur a gente Clodia. certi nihil est adhuc: sed ueremur. Eodem igitur die Tyrijs est senatus datus frequens. frequentes contra Syriaci publicani. uehementer uexatus Gabinius: exagitati tamen a Domitio publicani, quod eum essent cum equis prosecuti. noster Lamia paullo ferocius, cum*

Domitius

Domitius dixisset, Vestra culpa haec acciderunt, equites Romani; dissolute enim iudicatis; Nos iudicamus, uos laudatis, inquit. actum est eo die nihil: nox diremit. Comitialibus diebus, qui Quirinalia sequuntur, Appius interpretatur, non impediri se lege Pupia, quo minus habeat senatum; & quod Gabinia sanctum sit, etiá cogi, ex kal. Febr. usque ad kal. Mart. legatis senatum quotidie dari. ita putantur detrudi comitia in mensem Martium. sed tamen his comitialibus tribuni pl. de Gabinio se acturos esse dicunt. Omnia colligo, ut noui scribam aliquid ad te: sed, ut uides, res me ipsa deficit, itaque ad Callisthenem, & Philistum redeo: in quibus te uideo uolutatum. Callisthenis quidem uulgare, & notum negotium, quemadmodum Graeci aliquot locuti sunt. Siculus ille capitalis, creber, acutus, breuis, paene pusillus Thucydides. sed, utros eius habueris libros, (duo enim sunt corpora) an utrosque, nescio. me magis de Dionysio delectat. ipse est enim ueterator magnus, & perfamiliaris Philisto. Sed quod adscribis, aggrediaris ne ad historiá: me auctore potes. Et quoniam tabellarios sumministras, hodierni diei res gestas Lupercalibus habebis. Oblecta te cum Cicerone nostro quambellissime.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 13

DVAS *adhuc a te accepi epistolas, quarum alteram in ipso discessu nostro, alteram Arimino datam. plures, quas scribis te dedisse, non acceperam. Ego*

Ego me in Cumano, & Pompeiano, præter quam quod sine te, ceterum satis commode oblectabam: & eram in eisdem loci usque ad kal. Iun. futurus. scribebam illa quæ dixeram, πολιτικὰ, spissum sane opus, & operosum: sed, si ex sententia successerit, bene erit opera posita: sin minus, in illud ipsum mare deijciemus, quod scribentes spectabamus: aggrediemur alia; quoniam quiescere non possumus. Tua mandata persequar diligenter, & adiungendis hominibus, et quibusdam non alienandis. maxime uero mihi curæ erit, ut Ciceronem tuum, nostrumq. uideam scilicet quotidie, sed inspiciam, quid discat, quamsæpissime: &, nisi ille contemnat, etiam magistrum me ei profitebor. cuius rei non nullam consuetudinem nactus sum in hoc horum dierum otio, Cicerone nostro minore perdocendo. Tu, quemadmodum scribis, quod, etiam si non scriberes, facere te diligentissime tamen sciebam, facies scilicet, ut mea mandata digeras, persequare, conficias. Ego, cum Romam uenero, nullum prætermitttam Cæsaris tabellarium, cui litteras ad te non dem. his diebus, (ignosces) cui darem, fuit nemo ante hunc M. Orfium, equitem Romanum, nostrum, & per necessarium, & quod est ex municipio Atellano, quod scis esse in fide nostra. itaque eum tibi commendo in maiorem modum, hominem domi splendidum gratiosum etiam extra domum: quem, fac, ut tua liberalitate tibi obliges. est tribunus mil. in exercitu uestro. gratum hominem, obseruantemq. co-

gnosces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 14

AD IV. non. Iun. *quo die Romam ueni, accepi tuas litteras, datas Placentiæ, deinde alteras, * postridie datas Blandenonæ, cum Cæsaris litteris, refertis omni officio, diligentia, suauitate. Sunt ista quidem magna, potius maxima: habent enim uim magnam ad gloriam, & ad summam dignitatem: sed mihi crede, quem nosti, quod in istis rebus ego plurimi æstimo, id iam habeo, te scilicet primum tam inseruientem communi dignitati, deinde Cæsaris tantum in me amorem: quem omnibus ijs honoribus, quos me a se exspectare uult, antepono. litteræ uero eius, una datæ cũ tuis, quarum initium est, quam suauis ei tuus aduentus fuerit, & recordatio ueteris amoris; deinde se effecturum, ut ego in medio dolore, ac desiderio tui, te, cum a me abesses, potissimum secum esse lætarer; incredebiliter delectarunt. quare facis tu quidem fraterne, quod me hortaris, sed mehercule currentem nunc quidem, ut omia mea studia in istum unum conferam. ego uero ardẽti quidem studio, ac fortasse efficiam, quod sæpe uiatoribus, cum properant, euenit, ut, si serius, quam uoluerunt, forte surrexerint, properando etiam citius, quam si de multa nocte uigilassent, perueniant, quo uelint. sic ego, quoniam in isto homine colendo tam indormiui diu, te mehercu-*

le

le sæpe excitanie, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum uero, quoniam scribis poema ab eo nostrum probari, quadrigis poeticis. modo mihi date Britanniam, quam pingam coloribus tuis, penicillo meo. sed quid ago? quod mihi tempus, Romæ præsertim, ut iste me rogat, manenti, uacuum ostenditur? sed uidero: fortasse enim, ut fit, uincet tuus amor omnes difficultates. Trebatium quod ad se miserim, persalse, et humaniter etiam gratias mihi agit: negat enim, in tanta multitudine eorũ, qui una esset, quemquam fuisse, qui uadimonium concipere posset. M. Curtio tribunatum ab eo petiui; (nam Domitius se derideri putasset, si esset a me rogatus. hoc enim est eius quotidianum, se ne tribunum mil. quidem facere. etiam in senatu lusit, Appium collegam propterea isse ad Cæsarem, ut aliquem tribunatum auferret) sed in alterum annum. id & Curtius ita uolebat. Tu, quemadmodum me censes oportere esse in rep. & in nostris inimicitijs, ita & esse, et fore auricula infima scito molliorem. Res Romanæ sic se habebant. erat non nulla spes comitiorum, sed incerta. erat aliqua suspicio dictaturæ, ne ea quidem certa: summum otium forense, sed senescentis magis ciuitatis, quam acquiescentis: sententia autem nostra in senatu eiusmodi, magis ut alij nobis assentiantur, quam nosmetipsi.
τοιαῦθ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται.
Calamo & atramento temperato, charta etiam dentata res agetur. scribis enim, te meas litteras

ſuperiores uix legere potuiſſe. in quo nihil eorum, mi frater, fuit, quæ putas. neque enim occupatus eram, neque perturbatus, neque iratus alicui. ſed hoc facio ſemper, ut, quicumque calamus in manus meas uenerit, eo ſic utar, tamquam bono. Verum attende nunc, mi optime, & ſuauiſſime frater, ad ea dum reſcribo, quæ tu in hac eadem breui epiſtola πραγματικῶς ualde ſcripſiſti: de quo petis, ut ad te nihil occultans, nihil diſſimulans, nihil tibi in-
** dulgens, genuine, fraterneq. reſcribam, ideſt utrum uoles, ut dixerimus, ad expediendum te; ſi cauſſa ſit, commorere. Si, mi Quincte, parua aliqua res eſſet, in qua ſciſcitarere, quid uellem: tamen, cum tibi permiſſurus eſſem, ut faceres, quod uelles, ego, ipſe quid uellem, oſtenderem. in hac uero re hoc profecto quæris, cuiuſmodi illum annum, qui ſequitur, exſpectem. plane aut tranquillum nobis, aut certe munitiſſimum: quod quotidie domus,*
** quod forum, quod theatri ſignificationes declarant: neque laborant, quod mea conſcientia copiarum noſtrarum, quod Caeſaris, quod Pomponij gratiam tenemus. hæc me, ut confidam, faciunt. ſin aliquis erumpet amentis hominis furor; omnia ſunt ad eum frangendum expedita. hæc ita ſentio, iudico, ad te explorate ſcribo: dubitare te, non aſſentatorie, ſed fraterne ueto. quare ſuauitatis equidem noſtræ fruendæ cauſſa cuperem te ad id tempus uenire, quod dixeras: ſed illud malo tamen, quod putas, magis etiam illa, (etenim magni æſtimo me) ἀμφι-*

ἀμφιλαφίαν illam tuam, & exspectationem debitorum tuorum. Illud quidem sic habeto, nihil nobis expeditis, si ualebimus, fore fortunatius. parua sunt, quæ desunt, (quo, nostris quidem moribus) & ea sunt ad explicandum expeditissima. modo ualeamus. Ambitus redit immanis: numquam fuit par Idibus Quinct. fenus fuit ZZ ex Z, coitione Memmij est quo cum Domitio hanc Scaurus unum uincere. Messala flaccet. non dico ὑπερβολάς. uel HS centies constituunt in prærogatiua pronunciare. res ardet inuidia. Tribunicij candidati compromiserunt, HS quingenis in singulos apud M. Catonem depositis, petere eius arbitratu, ut, qui contra fecisset, ab eo condemnaretur. quæ quidem comitia gratuita si fuerint, ut putatur; plus unus Cato fuerit, quam omnes leges, omnesq. iudices. *

CICERO S. D. QVINCTO FRATRI. 15

CVM *a me litteras librarij manu acceperis, ne paullum otij me habuisse iudicato; cum autem mea, nullum. sic enim habeto, numquam me a caussis, & iudicijs districtiorem fuisse, atque id mihi tempore grauissimo, et caloribus maximis. sed hæc, quoniam tu ita præscribis, ferenda sunt: neque committendum, ut aut spei, aut cogitationi uestræ ego uidear defuisse; præsertim cum, tametsi id difficilius fuerit, tamen ex hoc labore magnam gratiam, magnamq. dignitatem sim collecturus. itaque, ut tibi placet, damus operam, ne cuius animum*

mum offendamus, atque ut etiam ab ijs ipsis, qui nos cum Cæsare tam coniunctos dolent, diligamur, ab æquis uero, aut etiam a propensis in hanc partem uehementer excolamur, & amemur. De ambitu cum atrocissime ageretur in senatu multos dies, quod ita erant progressi candidati consulares, ut non esset ferendum; in senatu non fui. statui ad nullam medicinam reip. sine magno præsidio accedere. Quo die hæc scripsi, Drusus erat de præuaricatione a tribunis ærarijs absolutus, in summa quattuor sententijs, cum senatores, & equites damnassent. Ego eodem die post mortem Vatinium aderam defensurus. ea res facilis est. comitia in mensem Septembrem reiecta sunt. Scauri iudicium statim exercebitur: cui nos non deerimus. συνδείπνους σοφοκλέους, quamquam a te actam fabellam uideo esse festiue, nullo modo probaui. Venio nunc ad id, quod nescio an primũ esse debuerit. O iucundas mihi tuas de Britannia litteras. timebam Oceanum: timebam litus insulæ. reliqua non equidem contemno, sed plus habent tamen spei, quam timoris; magisq. sum sollicitus exspectatione ea, quam metu. te uero ὑπόθεσιν scribendi egregiam habere uideo. quos tu situs, quas naturas rerum, & locorum, quos mores, quas gentes, quas pugnas, quem uero ipsum imperatorem habes? ego te libenter, ut rogas, quibus rebus uis, adiuuabo, & tibi uersus, quos rogas, γλαῦκα εἰς Ἀθήνας mittam. Sed heus tu. celari uideor a te. quo modo

nam,

nam, mi frater, de nostris uersibus Cæsar? primum librum legisse, scripsit ad me ante, & prima sic, ut neget, se ne græca quidem meliora legisse: reliqua ad quendam locum ῥᾳθυμώτερα: hoc enim utitur uerbo. dic mihi uerum. num aut res, aut χαρακτὴρ non delectat? nihil est, quod uereare: ego enim ne pilo quidem minus me amabo. hac de re φιλαλήθως, &, ut soles, scribe fraterne. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM LIBER III.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

EGO *ex magnis caloribus (non enim meminimus maiores) in Arpinati summa cum amœnitatis fluminis me refeci ludorum diebus, Philotimo tribulibus commendatis. In Arcano ad* IV. *id. Sept. fui. ibi Messidium cum Philoxeno, aquamq., quam ij ducebant non longe a uilla, belle sane fluentem uidi, præsertium maxima siccitate: uberioremq. aliquanto sese collecturos esse dicebant. Apud Herum recte erat. In Manliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. sed tamen nihil ei restabat præter balnearia, & ambulationem, & auiarium. uilla mihi ualde placuit: propterea quod summam dignitatem pauimentata porticus habebat: quod mihi denique apparuit, postea quam & ipsa tota patet, et columnæ politæ sunt. totum in eo est, quod mihi erit curæ, tectorium ut continuum sit. pauimenta recte fieri uidebantur. cameras quasdam non probaui, mutariq. iussi. Quo loco in porticu, te scribere aiunt, ut atriolum fiat; mihi, ut est, magis placebat. neque enim satis loci esse uidebatur atriolo; neque fere solet, nisi in ijs ædificijs fieri, in quibus est atrium maius;*

ius; nec habere poterat adiuncta cubicula, & eiusmodi membra. nunc hoc uel honestate testudinis, uel ualde boni æstiuum locum obtinebit. tu tamen, si aliter sentis, rescribe quamprimum. In balnearijs assa in alterum apodyterij angulum promoui: propterea quod ita erant posita, ut eorum uaporarium, ex quo ignis erumpit, esset sub tectum cubiculi. subgrande cubiculum autem, & hibernum altum ualde probaui; quod ampla erant, & loco posita, ambulationis uno latere, eo quod est proximum balnearijs. Columnas neque rectas, neque e regione Diphilus collocarat. eas scilicet demolietur; aliquando perpendiculo, & linea discet uti. omnino spero paucis mensibus opus Diphili perfectum fore: curat enim diligentissime Cæsius, qui tum mecum fuit. Ex eo loco recta, Vitularia uia, profectis sumus in Fufidianum fundum, quem tibi proximis nũcijs Arpini de Fufidio HS CCCIↃↃↃ ∞ emeramus. ego locum æstate umbrosiorem uidi numquam, permultis locis aquam profluentem, & eam uberem. quid quæris? iugera L prati Cæsius irrigaturum facile te arbitrabatur. equidem hoc, quod melius intelligo, affirmo, mirifica suauitate te uillam habiturum, piscina, & salientibus additis, palæstra, & silua uiridicata. Fundum audio te hunc Bouillianum uelle retinere. de eo quid uideatur, ipse constitues. Cæsius aiebat, aqua dempta, & eius aquæ iure constituto, & seruitute fundo illi imposita, tamen nos prettum seruare posse, si uendere uellemus.

scripsisse

Meſſidium mecum habui. is ſe ternis nummis in pedem tecum transegiſſe dicebat: ſeſe autem menſum pedibus aiebat paſſuum CCCC. *mihi plus uiſum eſt. ſed præſtabo, ſumpum nuſquam melius poſſe poni. Chilonem arceſſeram Venafro. ſed eo ipſo die quattuor eius conſeruos, & diſcipulos Venafri cuniculus oppreſſerat. Idibus Sept. in Laterie fui: uiam perſpexi: quæ mihi ita placauit, ut opus publicum uideretur eſſe, præter* C L *paſſus. ſum enim ipſe menſus ab eo ponticulo, qui eſt ad Furinæ Satricum uerſus. eo loco puluis, non glarea iniecta eſt. et mutabitur: & ea uiæ pars ualde accliuis eſt. ſed intellexi aliter duci non potuiſſe, præſertim cum tu neque per Locuſtæ, neque Varroni uelles ducere. Velunius ante ſuum fundum prope munierat: Locuſta non attigerat: quem ego Romæ aggrediar, &, ut arbitror, commouebo: & ſimul M. Taurum, quem tibi audio promiſiſſe, qui nunc Romæ erat, de aqua per fundum eius ducenda rogabo. Nicephorum uillicum tuum ſane probaui: quæſiuiq. ex eo, ecquid ei de illa ædificatiuncula Laterij, de qua mecum locutus es, mandauiſſes. tum is mihi reſpondit, ſe ipſum eius operi* HS X ∞ *conductorem fuiſſe; ſed te poſtea multa addidiſſe ad opus, nihil ad pretium, itaque id ſe omiſiſſe. mihi hercule ualde placet, te illa, ut conſtituebas, addere. quamquam ea uilla, quæ nunc eſt, tamquam philoſophia uidetur eſſe, quæ obiurget ceterarum uillarum inſaniam. ueruntamen illud additum*

tum delectabit. topiarium laudaui; ita omnia conuestit edera, qua basim uillæ, qua intercolumnia ambulationis; ut denique illi palliati topiariam facere uideantur, & hederam uendere. iam ἀποδυτηρίῳ nihil alsius, nihil muscosius. Habes fere de rebus rusticis. Vrbanam expolititionem urget ille quidé & Philotimus, & Cincius, sed etiam ipse crebro interuiso; quod est facile factu. quamobrem ea te cura liberatum uolo. De Cicerone, quod me semper rogas, ignosco equidem tibi; sed tu quoque mihi uelim ignoscas. non enim concedo tibi, plus ut illum ames, quam ipse amo. atque utinam his diebus in Arpinati, quod & ipse cupierat, & ego non minus, mecum fuisset. quod ad Pomponiam, si tibi uidetur, scribas uelim; cum aliquo exibimus, eat nobiscum, puerumq. ducat. clamores efficiam, si eum mecum habuero otiosum: nam Romæ respirandi non est locus. id me scis antea gratis tibi esse pollicitum: quid nunc putas, tanta abs te mihi mercede proposita? Venio nunc ad tuas litteras: quas pluribus epistolis accepi, dum sum in Arpinati: nam mihi uno die tres sunt redditæ, & quidem, ut uidebantur, eodem abs te datæ tempore: una pluribus uerbis, in qua primum erat, quod antiquior dies in tuis fuisset adscripta litteris, quá in Cæsaris. id facit Oppius nó numquam necessario, ut, cum tabellarios costituerit mittere, litterasq. a nobis acceperit, aliqua re noua impediatur, & necessario seruis, quam constituerat, mittat, neque

nos,

nos, datis iam epistolis, diem commutari curemus, scribis de Cæsaris summo in nos amore. hunc & tu fouebis, & nos, quibuscumque poterimus rebus, augebimus. De Pompeio, & facio diligenter, & faciam, quod mones. Quod tibi mea permissio mansionis tuæ grata est; id ego, summo meo dolore, & desiderio, tamen ex parte gaudeo. In hippodamis, et non nullis alijs arcessendis quid cogites, non intelligo. nemo istorum est, quin abs te munus, fundi suburbani instar exspectet. Trebatium uero meum quod isto admisceas, nihil est. ego illum ad Cæsarem misi; qui mihi iam satisfecit: si ipsi minus, præstare nihil debeo; teq. item ab eo uindico, & libero. Quod scribis te a Cæsare quotidie plus diligi, immortaliter gaudeo. Balbum uero, qui est istius rei, quemadmodum scribi, adiutor, in oculis fero. Trebonium meum a te amari, teq. ab illo, pergaudeo. De tribunatu quod scribis, ego uero nominatim petiui Curtio, & mihi ipse Cæsar nominatim Curtio paratum esse rescripsit, meamq. in rogando uerecundiam obiurgauit. si cui præterea petiero, id quod etiam Oppio dixi, ut ad illum scriberet; facile patiar mihi negari: quoniam illi, qui molesti sunt, sibi negari a me non facile patiuntur. ego Curtium, id quod ipsi dixi, non modo rogatione, sed etiam testimonio tuo diligo, quod litteris tuis studium illius in salutem nostram facile perspexi. De Britannicis rebus, cognoui ex tuis litteris nihil esse, nec quod metuamus, nec quod gaudeamus.

deamus. De publicis negotijs, quæ uis ad te Tironem ſcribere, negligentius ad te ante ſcribebam, quod omnia minima maxima ad Cæſarē mitti ſciebam. Reſcripſi epiſtolæ maximæ: audi nunc de minuſcula. in qua primum eſt de Clodij ad Cæſarem litteris: in quo Cæſaris conſilium probo, quod tibi amantiſſime petenti, ueniam non dedit, uti ullum ad illam furiam uerbum reſcriberet. Alterum eſt de Caluenti Marij oratione. quod ſcribis, miror, tibi placere me ad eum reſcribere, præſertim cum illum nemo lecturus ſit, ſi ego nihil reſcripſero; meā in illum pueri omnes, tamquam dictata, perdiſcant. Libros meos, quos exſpectas, inchoaui, ſed conficere nō poſſum his diebus. Orationes efflagitatas pro Scauro, pro Plancio abſolui. Poema ad Cæſarem, quod compoſueram, incidi. Tibi quod rogas, quoniam ipſi fontes iam ſitiunt, ſi quid habebo ſpatij, ſcribam. Venio ad tertiam. Balbum quod ais mature Romam bene comitatum eſſe uenturum, mecumq. aſſidue uſque ad id. Mai. futurum, id mihi pergratum, perq. iucundum erit. Quod me in eadem epiſtola, ſicut ſæpe antea, cohortaris ad ambitionem, & ad laborem: faciam equidem, ſed quando uiuemus? Quarta epiſtola mihi reddita eſt idibus Sept. quam ad IV. idus Sext. ex Britannia dederas. in ea nihil ſane erat noui, præter Erigonā: quam ſi ab Oppio accepero, ſcribam ad te quid ſentiam: nec dubito, quin mihi placitura ſit. Et, quod præterij de eo, quem ſcripſiſti de Milonis plauſu

ſcri-

ſcripſiſſe ad Cæſarem; ego uero facile patior, ita Cæſarem exiſtimare, illum quammaximum fuiſſe plauſum. & prorſus ita fuit: & tamen ille plauſus, qui illi datur, quodam modo nobis uidetur dari. Reddita eſt etiam mihi peruetus epiſtola, ſed ſero allata, in qua de æde Telluris, & de porticu Catuli me admones. fit utrumque diligenter. ad Telluris quidem etiam tuam ſtatuã locaui. Item de hortis, quod me admones; nec fui umquam ualde cupidus, et nunc domus ſuppeditat mihi hortorum amœnitatem. Romam cum ueniſſem ad XIII. *kal. Oct. abſolutum offendi in ædibus tuis tectum; quod ſuper conclauia non placuerat tibi eſſe multorum faſtigiorum; id nunc honeſte uergit in tectum inferioris porticus. Cicero noſter, dum ego abſum, non ceſſauit apud rhetorem. de eius eruditione quod labores, nihil eſt: quoniam ingenium eius noſti; ſtudium ego uideo; cetera eius, ſuſcipio, ut me putem præſtare debere. Gabinium tres adhuc factiones poſtulant, L. Lentulus, flaminis filius, qui iam de maieſtate poſtulauit; Ti. Nero, cum bonis ſubſcriptoribus; C. Memmius trib. pl. cum L. Capitone. ad urbem acceſſit ad* XII. *kal. Oct. nihil turpius, nec deſertius. ſed his iudicijs nihil audeo confidere. quod Cato non ualebat, adhuc de pecunijs repetundis non erat poſtulatus. Pompeius a me ualde contendit de reditu in gratiam; ſed adhuc nihil profecit; nec, ſi ullam partem libertatis tenebo, proficiet. Tuas litteras uehementer exſpecto. Quod ſcribis,*

bis, te audisse, in candidatorum consularium coitione me interfuisse; id falsum est. eiusmodi enim pactiones in ea coitione factæ, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit: & simul mihi committendum non fuit, ut ijs coitionibus interessem, quibus Messalla excluderetur: cui quidem uehementer satisfacio rebus omnibus; ut arbitror, etiam Memmio. Domitio ipsi multa iam feci, quæ uoluit, quæq. a me petiuit. Scaurum beneficio defensionis ualde obligaui. adhuc erat ualde incertum, & quando comitia, & qui consules futuri essent. Cum hanc iam epistolam complicarem, tabellarij a uobis uenerunt ad XI. kal. Sept. uicesimo die. O me solicitum: quantum ego dolui in Cæsaris suauissimis litteris: sed, quo erant suauiores, eo maiorem dolorem illius ille casus afferebat.

Sed ad tuas uenio litteras. primum tuam remansionem etiam atque etiam probo, præsertim cum, ut scribis, cum Cæsare communicaris. Oppium miror quidquam cum Publio: mihi enim non placuerat. Quod interiore epistola scribis, me idibus Sept. Pompeio legatum iri, id ego non audiui; scripsiq. ad Cæsarem, Vibullium Cæsaris mandata de mea mansione ad Pompeium pertulisse, nec ad Oppium. quo consilio? quamquam Oppium ego tenui: quod priores partes Bibuli erant. cum eo enim coram Cæsar egerat, ad Oppium scripserat. Ego uero nullas δευτέρας φροντίδας habere possim in Cæsaris rebus. ille mihi secundum te, & liberos

ros nostros ita est, ut sit pæne par. uideor id iudicio facere: iam enim debeo: sed tamen amore sum incensus. Cum scripsissem hæc infima, quæ sunt mea manu, uenit ad nos Cicero tuus ad cenam, cum Pomponia foras cenaret, deditq. mihi epistolam legendam tuam, quam paullo ante acceperat ab Aristophane modo, ualde mehercule & suauem, & grauem; qua sum admodum delectatus. dedit etiam alteram illam mihi, qua iubes eum mihi esse affixum, tamquam magistro. quam illum epistolæ illæ delectarunt? quam me? nihil puero illo suauius, nihil nostri amantius. Hæc inter cenam Tironi dictaui: ne mirere alia manu esse. Annali litteræ tuæ pergratæ fuerunt, quod & curares de se diligenter, & tamen consilio se uerissimo iuuares. P. Seruilius pater ex litteris, quas sibi a Cæsare missas esse dicebat, significat, ualde te sibi gratum fecisse, quod de sua uoluntate erga Cæsarem humanissime, diligentissimeq. locutus esses. Cum Romam ex Arpinati reuertissem, dictum mihi est hippodamum ad te profectum esse. non possum scribere, me miratum esse, illum tam inhumaniter fecisse, ut sine meis litteris ad te proficisceretur: illud scribo, mihi molestum fuisse. iam enim diu cogitaueram, ex eo, quod tu ad me scripseras, ut, si quid esset, quod ad te diligentius perferri uellem, illi darem: quod mehercule hisce litteris, quas uulgo ad te mitto, nihil fere scribo, quod si in alicuius manus inciderit, moleste ferendum sit. Minutio me, & Saluio,

uio, & Labeoni reseruabam. Labeo autem tarde proficiscetur, aut hic manebit. Hippodamus ne num quidem quid uellem rogauit. T. Pinarius amabiles ad me de te litteras mittit, se maxime litteris, sermonibus, cenis denique tuis delectari. is homo semper me delectauit: fraterq. eius mecum est multum. quare, ut instituisti, complectere adolescentẽ. Quod multos dies epistolam in manibus habui propter commorationem tabellariorum; ideo multa coniecta sunt, aliud alio tempore, uelut hoc. T. Anicius mihi sæpe iam dixit, sese tibi suburbanum, si quod inuenisset, non dubitaturum esse emere. in eius sermone ego utrumque soleo admirari; et te de suburbano emendo, cum ad illum scribas, non modo ad me non scribere, sed etiam aliam in sententiam scribere; &, cum ad illum scribas, nihil te recordari de se, de epistolis illis, quas in Tusculano eius mihi ostendisti, nihil de præceptis Ephicharmi, γνῶθι, πῶς ἄλλῳ κέχρηται. totum denique uultum, animum, sermonem eius, quemadmodum coniÿcio, quasi. sed hæc tu uideris. de suburbano, cura, ut sciam, quid uelis: & simul, ne quid ille turbet, uide. Quid præterea? quid? etiam. Gabinium ad IV. kal. Oct. noctu in urbem introiuit· & hodie hora octaua, cum edicto Alfii de maiestate eum adesse oporteret, concursu magno, & odio uniuersi populi pæne afflictus est. nihil illo turpius. proximus est tamen Piso. itaque mirificum ἐμβόλιον cogito in secundum meorum librorum inducere, di-

centem Apollinem in consilio deorum, qualis reditus duorum imperatorum futurus esset, quorum alter exercitum perdidisset, alter uendidisset. Ex Britannia Cæsar ad me kal. Sept. dedit litteras quas ego accepi ad IV. kal. Oct. satis commodas de Britannicis rebus: quibus, ne admirer, quod a te nullas acceperim, scribit, se sine te fuisse, cum ad mare accesserit. ad eas ego litteras nihil scripsi, ne gratulandi quidem caussa, propter eius luctum. Te oro etiam atque etiam, mi frater, ut ualeas.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 2

AD VI. id Oct. *Saluius Ostiam uesperi naue profectus erat cum ijs rebus, quas tibi domo mitti uolueras. eodem die Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius, sic ut Calidio uerbum facere pro eo non licuerit. postridie autem eius diei, qui erat tum futurus, cum hæc scribebam ante lucem, apud Catonem erat diuinatio in Gabinium futura inter Memmium, & Ti. Neronem, & C. & L. Antonios M. F. putabamus fore, ut Memmio daretur: etsi erat Neronis mira contentio. quid quæris? probe premitur, nisi noster Pompeius, dijs, hominibusq. inuitis, negotium inuertit. cognosce nunc hominis audaciam, & aliquid in rep. perdita delectare. Cum Gabinius, quacumque ueniebat, triumphum se postulare dixisset, subitoq. bonus imperator noctu urbem hostium plane inuasisset, in senatum se non committebat. interim ipso*

decimo

decimo die, quo ipsum oportebat hostium numerum, & militum renunciare, in re hæsit, summa infrequentia: cum uellet exire, a consulibus retentus est: introducti publicani. homo undique actus, cum a me maxime uulneraretur, non tulit, & me trementi uoce exsulem appellauit. hic, o dij, nihil umquam honorificentius nobis accidit: consurrexit senatus cum clamore ad unum. sic, ut ad corpus eius accederet; pari clamore, atque impetu publicani. quid quæris? omnes, tamquam si tu esses, ita fuerunt. nihil hominum sermone foris clarius. ego tamen teneo ab accusando, uix mehercule, sed tamẽ teneo; uel quod nolo cum Pompeio pugnare; (satis est quod instat de Milone) uel quod iudices nullos habemus. ἀποτεύγμα formido. addo etiam maleuolentiam hominum; & timeo, ne illi me accusante aliquid accidat: nec despero rem & sine me, & non nihil per me confici posse. De ambitu postulati sunt omnes, qui consulatum petunt, a Memmio Domitius; a Q. Curtio, bono & erudito adolescente, Memmius; a Q. Pompeio Messalla; a Triario Scaurus. magna res in motu est: propterea quod aut hominum, aut legum interitus ostenditur. opera datur, ut iudicia ne fiant. res uidetur spectare ad interregnum. Consules comitia habere cupiunt, rei nolunt, & maxime Memmius, quod Cæsaris aduentu sperat se futurum consulem: sed mirum in modum iacet. Domitius cum Messalla certus esse uidebatur: Scaurus refrixerat. Appius sine lege cu-

riata confirmat se Lentulo nostro successurum: qui quidem mirificus illo die, quod pæne præterij, fuit in Gabinium: accusauit maiestatis. nomina data, cum ille uerbum nullum. Habes forensia. Domi recte; & ipsa domus a redemptoribus tractatur non indiligenter. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 3

OCCVPATIONVM mearum signum tibi sit librarij manus. diem scito esse nullum, quo die non dicam pro reo. ita, quidquid conficio, aut cogito, in ambulationis fere tempus, confero. negotia nostra sic se habent: domestica uero, ut uolumus. ualent pueri, studiose discunt, diligenter docentur, & nos, & inter se amant. Expolitiones utriusque nostrum sunt in manibus, sed tua ad perfectum. iam, res rustica Arcani, & Laterij. præterea de aqua, de uia nihil prætermisi quadam epistola, quin enucleate ad te perscriberem. sed me illa cura solicitat, angitq. uehementer, quod, dierum iam amplius L. interuallo, nihil a te, nihil a Cæsare, nihil ex istis locis non modo litterarum, sed ne rumoris quidem affluxit. me autem iam & mare istuc, & terra solicitat: neque desino, ut fit in amore, ea, quæ minime uolo, cogitare. quare non equidem iam te rogo, ut de me, de te, de rebus istis scribas: (numquam enim, cum potes, prætermittis) sed hoc te scire uolo, nihil fere me umquam ita exspectasse, ut cũ hæc scribebam, litteras tuas. Nunc cognosce ea, quæ

quæ sunt in rep. Comitiorum quotidie singuli dies tolluntur obnunciationibus, magna uoluntate bonorum omnium: tanta inuidia sunt consules. propter suspicionem pactorum a candidatis præmiorum. candidati cōsulares quattuor omnes rei. caussæ sunt difficiles: sed enitemur, ut Messalla noster saluus sit: quod est etiam cum reliquorum salute coniunctum. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sylla, subscribente priuigno Memmio, fratre Cæcilio, Sylla filio. contra dixit L. Torquatus, omnibusq. libentibus non obtinuit. quæris, quid fiet. sciemus de maiestate triduo: quo quidem in iudicio odio premitur omnium generum: maxime testibus cæditur: accusatoribus frigidissimis utitur. consilium uarium, quæsitor grauis, & firmus Alfius, Pompeius uehemens in iudicibus rogandis. quid futurum sit, nescio: locum tamen illi in ciuitate non u ideo. animum præbeo ad illius perniciem moderatum, ad rerum euentum lenissimum. Habes fere de omnibus rebus. unum illud addam. Cicero tuus, nosterq. summo studio est Pæonij sui rhetoris, hominis, opinor, ualde exercitati, & boni: sed nostrum instituendi genus esse paullo eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. quare neque ego impediri Ciceronis iter, atque illam disciplinam uolo: & ipse puer magis illo declamatorio genere duci, & delectari uidetur: in quo quoniam ipsi quoque fuimus, patiamur illum ire nostris itineribus, eodem enim peruenturum esse confidimus. sed tamen, si nobiscum eum

rus aliquo eduxerimus, in hanc nostram rationem, consuetudinemq. inducemus. magna enim nobis a te proposita merces est: quam certe nostra culpa numquam minus assequemur. Quibus in locis, & qua spe hiematurus sis, ad me quamdiligentissime scribas, uelim. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

GABINIVS absolutus est. omnino nihil accusatore Lentulo, subscriptoribusq. eius infantius: nihil illo consilio sordidius. sed tamen, nisi incredibilis contentio, preces Pompeij, dictaturae etiam rumor plenus timoris fuisset, ipsi Lentulo non respondisset; qui cum illo accusatore, illoq. consilio sententijs condemnatus sit XXXI cum LXX tulissent. est omnino tam graui fama hoc iudicium, ut uideatur reliquis iudicijs periturus, & maxime de pecunijs repetundis. sed uides nullam esse remp. nullum senatum, nulla iudicia, nullam in ullo nostrum dignitatem. quid plura de iudicibus? duo praetorij sederunt, Domitius Caluinus: is aperte absoluit, ut omnes uiderent: & Cato: is, diruptis tabellis, de circulo se subduxit, & Pompeio primus nunciauit. Aiunt non nulli, item Sallustius, me oportuisse accusare: his ego iudicibus committerem? quid essem, si me agente esset elapsus? sed me alia mouerunt. non putasset sibi Pompeius de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in urbem introisset: ad inimicitias res uenisset. cum Aesernino Samnite

Pacideianus comparatus uiderer: auriculam fortasse mordicus abstulisset: cum Clodio quidem certe rediisset in gratiam. ego uero meum consilium, si præsertim tu non improbas, uehementer approbo. ille, cum a me singularibus meis studiis ornatus esset; cumq. ego illi nihil deberem, ille mihi omnia; tamen in rep. me a se dissentientem non tulit (nihil dicam grauius) & minus potens eo tempore, quid in me florentem posset, ostendit. nunc, cum ego ne curem quidem multum posse, res quidem publica certe nihil possit, unus ille omnia; cum illo ipso contenderem? sic enim faciendum fuisset. non existimo te putare id mihi suscipiendum fuisse. Alterutrum, inquit idem Sallustius: defendisses, idq. Pompeio contendenti dedisses. etenim uehementer orabat. lepidum amicum Sallustium, qui mihi aut inimicitias putet periculosas subeúdas fuisse, aut infamiam sempiternam. ego uero hac mediocritate delector. Ac mihi illud iucundum est, quod, cum testimonium secundum fidem, & religionem grauissime dixissem, reus dixit, si in ciuitate licuisset sibi esse, mihi se satisfacturum; neque me quidquam interrogauit. De uersibus, quos tibi a me scribi uis, deest mihi quidem opera, quæ non modo tempus, sed etiam animum uacuum ab omni cura desiderat: sed abest etiam ἐνθουσιασμός. *non enim sumus omnino sine cura uenientis anni, etsi sumus sine timore. simul & illud, (sine ulla mehercule ironia loquor) tibi istius generis in scribendo*
 priores

priores partes tribuo, quam mihi. De bibliotheca tua Græca supplenda, libris commutandis, Latinis comparandis, ualde uelim ista confici, præsertim cum ad meum quoque usum spectent. sed ego, mihi ipsi ista per quem agam, non habeo. neque enim uenalia sunt, quæ quidem placeant, & confici nisi per hominem & peritum, & diligentem non possunt. Chrysippo tamen imperabo, & cum Tyrannione loquar. De fisco quid egerit Scipio, quæram. quod uidebitur rectum esse, curabo. De Ascanione, tu uero, quod uoles, facies: me nihil interpono. De suburbano, quod non properas, laudo: ut habeas, hortor. Hæc scripsi ad VIII. *Kal. Nou. quo die ludi committebantur, in Tusculanum proficiscens, ducensq. mecum Ciceronem meum in ludum discendi, non lusionis, ea re non longius, quam uellem, quod Pontinio ad triumphum ad* III. *non. Nou. uolebam adesse. etenim erit nescio quid negotioli. nam Cato, & Seruilius prætores prohibituros se minantur: nec, quid possint, scio. ille enim & Appium consulem secum habebit, & prætores, & tribunos pl. sed minantur tamen, in primisque* Αρηπτύων *Q. Scæuola. Cura, mi suauissime, & carissime frater, ut ualeas.*

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 5

QVOD *quæris, quid de illis libris egerim, quos, cum essem in Cumano, scribere institui: non cessaui, neque cesso: sed sæpe iam scribendi totum*

consilium,

consilium, rationemq. mutaui. nam, iam duobus factis libris, in quibus nouendialibus ijs ferijs, quæ fuerunt Tuditano, & Aquillio cos. sermo est a me institutus Africani, paullo ante mortem, & Lælij, Phili, Manilij, Q. Tuberonis, & Lælij generorum, Fannij, & Scæuolæ; sermo autem in nouem & dies, & libros distributus de optimo statu ciuitatis, & de optimo ciue; (sane texebatur opus luculenter; hominumq. dignitas aliquantum orationi ponderis afferebat) hi libri cum in Tusculano mihi legerentur, audiente Sallustio, admonitus sum ab illo, multo maiore auctoritate illis de rebus dici posse, si ipse loquerer, de rep. præsertim, cum essem non Heraclides Ponticus, sed consularis, & is, qui in maximis uersatus in rep. rebus essem: quæ tam antiquis hominibus attribuerē, ea uisum iri ficta esse: oratorum sermonem in illis nostris libris, quod esset de ratione dicendi, belli a me remouisse, ad eos tamen retulisse, quos ipse uidissem: Aristotelem denique, quæ de rep. & præstante uiro scribat, ipsum loqui. commouit me, & eo magis, quod maximos motus nostræ ciuitatis attingere nō poteram; quod erant inferiores, quam illorum ætas, qui loquebantur. ego autem id ipsum tum eram secutus, ne in nostra tempora incurrens, offenderem quempiam. nunc & id uitabo; & loquar ipse tecum; & tamen illa, quæ institueram, ad te, si Romam uenero, mittam. puto enim te existimaturum, a me libros illos non sine aliquo meo stomacho

cho

cho esse relictos. Cæsaris amore, quem ad me perscribis, unice delector: promissis iis, quæ ostendit, non ualde pendeo; nec honores sitio; nec desidero gloriam: magisq. eius uoluntatis perpetuitatem, quam promissorum exitum, exspecto: uiuo tamen in ea ambitione, & labore, tamquam id, quod non postulo, exspectem. Quod me de faciendis uersibus rogas: incredibile est, mi frater, quam egeam tempore: nec sane satis commoueor animo ad ea, quæ uis, canenda. ὑποθέσεις uero, & ea, quæ ipse ego ne cogitando quidem consequor, tu, qui omnes isto eloquendi, & exprimendi genere superasti, a me petis? facerem tamen, ut possem: sed, quod te minime fugit, opus est ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt. abduco equidem me ab omni reip. cura, dedoq. litteris: sed tame indicabo tibi, quod mehercule in primis te celatum uolebam. angor mi suauissime frater, angor, nullam esse remp. nulla iudicia, nostrumq. hoc tempus ætatis, quod in illa auctoritate senatoria florere debebat, aut forensi labore iactari, aut domesticis litteris sustentari. illud uero, quod a puero adamaram,

Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων,

totum occidisse: inimicos a me partim non oppugnatos, partim etiam esse defensos: meum non modo animum, sed ne odium quidem esse liberum: unumq. ex omnibus Cæsarem esse inuentum, qui me tantum, quantum ego uellem, amaret; aut etiam, sicut

cut alij putant, hunc unum esse, qui uellet. quorum tamen nihil est eiusmodi, ut ego me non multa consolatione quotidie leniam. sed illa erit consolatio maxima, si una erimus. nunc ad illa uel grauissimũ accedit tui desiderium. Gabinium si, ut Pansa putat oportuisse, defendissem, concidissem. qui illum oderunt, (ij sunt toti ordines) propter quem oderunt, me ipsum odisse cœpissent. tenui me, ut puto, egregie: tantum ut facerem, quantum omnes uiderent. & in omni summa, ut mones, ualde me ad otium, pacemq. conuerto. De libris, Tyrannio est cessator, Chrysippo dicam: sed res operosa est, & hominis perdiligentis: sentio ipse, qui in summo studio nihil assequor, de latinis uero quo me uertam, nescio: ita mendose & scribuntur, & ueneunt: sed tamen, quod fieri pouerit, non negligam. Crebrius, ut ante ad te scripsi, Romæ est: & qui omnia adiurant, debere tibi ualde renunciant. Ab ærario puto confectum esse, dum absum.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 6

QVATTVOR *tragœdias* XVI. *diebus absoluisse cum scribas, tuquidquã ab alio mutuaris? &* κλέος *quæris, cum Electram, & Troadem scripseris? cessator esse noli, & illud,* γνῶθι σεαυτὸν, *noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, uerum etiam ut bona nostra norimus. sed & istas, & Erigonam mihi uelim mittas. Habes duas epistolas proximas. Vale.*

MARCVS

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 7

ROMAE, *& maxime Appia, ad Martis, mira proluuies: Craßipedis ambulatio ablata, horti, tabernæ plurimæ: magna uis aquæ usque ad piscinã publicam. uiget illud Homeri,*

ἤματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ

Ζεύς. *cadit enim in absolutionem Gabinij,*

ὅτε δή γ' ἄνδρεσσι κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ:

Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,

Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

sed hæc non curare decreui. Romam cum uenero, quæ perspexero, scribam ad te, & maxime de dictatura; & ad Labienum, & ad Ligurium litteras dabo. Hanc scripsi ante lucem, ad lychnuchum ligneolum; qui mihi erat periucundus, quod eum te aiebát, cum esses Sami, curasse faciendum.

Vale, mi suauissime, & optime frater.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 8

SVPERIORI *epistolæ quod respondeam, nihil est: quæ plena stomachi, & querellarum est: quo in genere alterá quoque te scribis pridie Labieno dedisse, qui adhuc non uenerat. deleuit enim mihi omnem molestiam recentior epistola. tantum te & moneo, & rogo, ut in istis molestijs, & laboribus, & desiderijs recordere, consilium nostrum quod fuerit profectionis tuæ. non enim commoda quædam sequebamur parua, ac mediocria. quid*

enim erat, quod discessu nostro emendum putaremus? præsidium firmissimum petebamus ex optimi, et potentissimi uiri beneuolentia ad omnẽ statum nostræ dignitatis. plura ponuntur in spe, quam in pecunijs: reliqua ad iacturam struentur. quare si crebro referes animum tuum ad rationem & ueteris consilij nostri, & spei; facilius istos militiæ labores, ceteraque, quæ te offendunt, feres, & tamen, cum uoles, depones. sed eius rei maturitas neque dum uenit, & tamen iam appropinquat. Etiam illud te admoneo, ne quid ullis litteris committas, quod si prolatum sit, moleste feramus. multa sunt, quæ ego nescire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior. Plura ad te uacuo animo scribam, cum, ut spero, se Cicero meus belle habebit. tu uelim cures, ut sciam, quibus nos dare oporteat eas, quas ad te deinde litteras mittemus, Cæsaris ne tabellarijs, ut is ad te protinus mittat, an Labieno. ubi enim isti sunt Neruij, & quam longe absint, nescio. De uirtute, & grauitate Cæsaris, quam in summo dolore adhibuisset, magnam ex epistola tua accepi uoluptatẽ. Quod me institutum ad illum poema iubes perficere: etsi distentus cum opera, tum animo sum multo magis, quoniam tamen ex epistola, quam ad te miseram, cognouit Cæsar me aliquid esse exorsum, reuertar ad institutum, idq. perficiam his supplicationum otiosis diebus: quibus Messallam iam nostrum, reliquosq. molestia leuatos uehementer gaudeo: eumq. quod certum consulem cum Domitio nume-

numeratis, nihil a nostra opinione dissentitis. ego Messallam Cæsari præstabo. sed Memmius in aduentu Cæsaris habet spem. in quo illum puto errare. hic quidem friget. Scaurum autem iam pridem Pompeius abiecit: res prolatæ: ad interregnum comitia adducta: rumor dictatoris, iniucundus bonis; mihi etiam magis, quæ loquuntur. sed tota res & timetur, & refrigescit. Pompeius plane se negat uelle. antea ipse mihi non negabat. Hirrus auctor fore uidetur: o dij, quam ineptus, quam se ipse amans sine riuali. Crassum Iunianum, hominem mihi deditum, per me deterruit. uelit, nolit, scire difficile est. Hirro tamẽ agente nolle se non probabit. aliud hoc tempore de rep. nihil loquebantur: agebatur quidem certe nihil. Serrani Domestici filij funus perluctuosum fuit. ad IV. kal. Dec. laudauit pater scripto meo. Nunc de Milone. Pompeius ei nihil tribuit, & omnia Guttæ; dicitq. se perfecturũ, ut in illo Cæsar incumbat. hoc horret Milo, nec iniuria: & si ille dictator factus sit, pæne diffidit. intercessorem dictaturæ si iuuerit manu, & præsidio suo. Pompeium metuit inimicum: si non iuuerit, timet, ne per uim perferatur. ludos apparat magnificentissimos, sic inquam, ut nemo sumptuosiores: stulte, bis, terq., non postulatus; uel quia munus magnificum dederat: uel quia facultates nõ erant: uel quia magister: uel quia potuerat magistrum se, non ædilem, putare. Omnia fere scripsi. Cura, mi carissime frater, ut ualeas.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 9

De Gabinio nihil fuit faciendum istorum, quæ amentissime cogitata sunt. τό τε μοι χάνοι. feci summa cum grauitate, ut omnes sentiunt, & summa cum lenitate, quæ feci. illum neque ursi, neque leuaui. testis uehemens fui, præterea quieui: exitum iudicij fœdum, & perniciosum leuissime tuli. quod quidem bonum mihi nunc denique redundat, ut his malis reip. licentiaq. audacium, qua ante rumpebar, nunc ne mouear quidem. nihil est enim perditius his hominibus, his temporibus. itaque ex rep. quoniam uoluptatis nihil iam capi potest; cur stomacher, nescio. litteræ me, & studia nostra, & otium, uillæq. delectant, maximeq. pueri nostri. angit unus Milo: sed uelim finem afferat consulatus. in quo enitar non minus, quam sum enisus in nostro: tuq. istinc, quod facis, adiuuabis. de quo cetera, nisi plane uis eripuerit, recte sunt. de re familiari timeo. ὁ δὲ μαίνεται οὐκέτ' ἀνεκτῶς, qui ludos HS CCC comparet: cuius in hoc uno considerantiam & ego sustinebo, ut potero, &, tu ut possis, est tuorum neruorum. De motu temporum uenientis anni, nihil te intelligere uolueram domestici timoris, sed de communi reip. statu. in quo, etiam si nihil procuro, tamen nihil curare uix possum. quam autem te uelim cautum esse in scribendo, ex hoc conijcito, quod ego ad te ne hæc quidem scribo, quæ palam in rep. turbantur; ne cuiusquam animum meæ litteræ inter-

interceptæ offendant. quare domestica cura te leua tum uolo. In rep. scio quam solicitus esse soleas. uideo Messallam nostrum consulem; si per interregem, sine iudicio; si per dictatorem, tamen sine periculo. odij nihil habet. Hortensii calor multum ualebit. Gabinij absolutio lex impunitatis putatur. ἐν παρέργῳ. *De dictatore tamen actum adhuc nihil est. Pompeius abest: Appius miscet: Hirrus parat: multi intercessores numerantur: populus non curat: principes uolunt: ego quiesco. De mancipijs, quod mihi polliceris, ualde te amo: et sum equidem uti scribis, & Romæ, & in prædijs infrequens. sed caue, amabo, quidquam, quod ad meum commodum attineat, nisi maximo tuo commodo, & maxi ma tua facultate, mi frater, cogitaris. De epistola Vatinij risi. sed me ab eo ita obseruari scio, ut eius ista odia non sorbeam solum, sed etiam concoquam. Quod me hortaris, ut absoluam; habeo absolutum suaue, mihi quidem ut uidetur,* ἔπος *ad Cæsarem. sed quæro locupletem tabellarium; ne accidat quod Erigonæ tuæ, cui soli, Cæsare imperatore, iter ex Gallia tutum non fuit. * quid, si cementum bonum non haberem, deturbem ædificium? quod quidē quotidie mihi magis placet; in primisq. inferior porticus, et eius conclauia fiunt recte. De Arcano, Cæsaris opus est, uel mehercule etiam elegantioris alicuius. imagines enim istæ, & palæstra, & pisci na, & nilus multorum Philotimorum est, non Diphilorum. sed & ipsi ea adhibimus, & mittemus,*

&

& mandabimus. De Felicis testamento, tum magis querere; si scias. quas enim tabulas se putauit obsignare, in quibus in uncijs firmissimum tenuerat, (lapsus est per errorem & suum, & Sicurae serui) non obsignauit: quas noluit, eas obsignauit. ἀλλ' οἰμωζέτω: *nos modo ualeamus. Ciceronem, & ut rogas, amo, & ut meretur, & ut debeo: dimitto autem a me, & ut a magistris ne abducam, & quod mater Pomponia discedit, sine qua edacitatem pueri pertimesco. sed sumus una tamen ualde multũ. Rescripsi ad omnia. Mi suauissime, & optime frater uale.*

AD OCTAVIVM EPISTOLA, quam Ciceronis esse, uix credimus.

SI *per tuas legiones mihi licitum fuisset, quae nomini meo, populoq. R. sunt inimicissimae, uenire in senatum, coramq. de rep. disputare, fecissem, neque tam libenter, quam necessario. nulla enim remedia, quae uulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quae sunt salutaria. sed quoniam cohortibus armatis circũseptus senatus nihil aliud uere potest decernere, nisi timere; in Capitolio signa sunt; in urbe milites uagantur; in campo castra ponuntur; & Italia tota legionibus, ad libertatem nostram conscriptis, ad seruitutem adductis, equitatuq. exterarum nationum distinetur; cedam tibi in praesentia foro, curia, & sanctissimis deorum immortalium templis: in quibus, reuiuiscente iam libertate, deinde rursus oppressa, senatus nihil consulitur,*

sulitur, timet multa; assentitur omnia. post etiam paullo, temporibus ita postulantibus, cedam urbe: quam per me conseruatam, ut esset libera, in seruitute uidere non potero: cedam uita; quae quamquam solicita est, tamen, si profutura est reip. bona spe posteritatis me consolatur; qua sublata non dubitanter occidam: atque ita cedam, ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuisse uideatur. illud uero quod & praesentis doloris est indiciú, et praeteritae iniuriae testimonium, & absentum sensus significatio, non praetermittam, quin, quoniam coram id facere prohibeor, absens prosim, siquidem mea salus aut utilis reip. est, aut coniuncta certe publicae saluti. nam per deum immortalium fidem (nisi forte frustra eos appello, quorum aures, atque animus a nobis abhorret) perq. fortunam populi R. quae quamquam nobis infesta est, fuit, aliquando propitia, &, ut spero, futura est, quis tam expers humanitatis, quis huius urbis nomini, ac sedibus usque adeo est inimicus, ut ista aut dissimulare possit, aut non dolere? aut, si nulla ratione publicis incommodis mederi queat, non morte proprium periculum uitet? nam, ut ordiar ab initio, & perducam ad extremum, & nouissima conferam primis; quae non, posterior dies acerbior priore. & quae non insequens hora antecedente calamitosior populo R. illuxit? M. Antonius, uir animi maximi, (utinam etiam sapientis consilij fuisset) C. Caesare fortissime, sed parum feliciter reip. dominatione remoto,

to, concupierat magis regium, quam libera ciuitas pati poterat, principatum: publicam dilapidabat pecuniam: aerarium exhauriebat: minuebat uectigalia: donabat ciuitates ex commentario: dictaturam gerebat: leges imponebat: prohibebat dictatorem creari legibus: S. C. ipse repugnabat in senatu: prouincias unus omnes concupiebat, cui sordebat Macedonia prouincia, quam uictor sibi sumpserat Caesar: quid de hoc sperare, aut exspectare non oportebat? extitisti tu uindex nostrae libertatis, ut tunc quidem, optimus; (quod utinam neque nostra nos opinio, neque tua fides fefellisset) & ueteranis in unum conductis, & duabus legionibus a pernicie patriae ad salutem auocatis, subito prope iam affectam, ac prostratam remp. tuis opibus extulisti. quae tibi non, ante quam postulares, maiora quem uelles, plura quam sperares, detulit senatus? dedit fasces, ut cum auctoritate defensorem haberet, non ut imperio se aduersum armaret: appellauit imperatorem: hostium exercitu pulso tribuens honorem, non ut sua caede caesus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem: decreuit in foro statuam, locum in senatu, summum honorem ante tempus: si quid aliud est, quod dari possit, addat. quid aliud est maius, quod uelis sumere? sin autem supra aetatem, supra consuetudinem, supra etiam mortalitatem tuam tibi sunt omnium tributa: cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficij scelerate circumscribis senatum?

quo te misimus? a quibus reuerteris? contra quos armauimus? quibus arma cogitas inferre? a quibus exercitum abducis? aduersus quos aciem struis? cur hostis relinquitur, ciuis hostis loco ponitur? cur castra medio itinere longius aduersariorum castris, & propius urbem mouentur? o me numquam sapientem, & aliquando id, quod non erat, frustra existimatum. quantum te populo R. de me fefellit opinio. o meam calamitosam, ac praecipitem senectutem. o turpem exacta, dementiq. aetate canitiem. ego patres conscriptos ad paricidium induxi: ego remp. fefelli: ego ipse senatum sibi manus afferre coegi, cum te Iunonium puerum, & matris tuae partum aureum esse dixi. at te fata patriae Paridem futurum praedicabant, qui uastares urbem incendio, Italiam bello, qui castra in templis deorum immortalium, senatum in castris habiturus esses. o miseram, & in breui tam celerem, & tam uariam reip. commutationem. quisnam tali futurus ingenio est, qui possit haec ita mandare litteris, ut facta, non ficta, uideantur esse? quis erit tanta animi facilitate, qui, quae uerissime memoria propagata fuerint, non fabulae similia sit existimaturus? cogita enim Antonium hostem iudicatum, ab eo circumsessum consulem designatum, eundemq. reip. parentem: te profectum ad consulem liberandum, et hostem opprimendum, hostemq. a te fugatum, & consulem obsidione liberatum, deinde paullo post, fugatum illum hostem, accersitum

tum

tum tamquam coheredē mortua rep. ad bona populi R. capienda; consulem designatum rursum inclusum eo, ubi se non moenibus, sed fluminibus, & montibus tueretur. haec quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat semel impune peccare. sit erranti medicina confessio. uerum enim dicam. utinam te potius Antoni dominum non expulissemus, quam hunc reciperemus: non quod ulla sit optanda seruitus, sed quia dignitate domini minus turpis est fortuna serui. in duobus autem malis cum fugiendum maius sit, leuius est eligendum. ille ea tamen exorabat, quae uolebat auferre: tu extorques. ille consul prouinciam petebat: tu priuatus concupisti. ille ad malorum salutem iudicia constituebat, & leges ferebat: tu ad perniciem optimorum. ille a sanguine, & incendio seruorum Capitolium tuebatur: tu cruore, & flamma cuncta delere uis. si, qui dabat prouincias Cassio, & Brutis, & illis custodibus nominis nostri, regnabat: quid faciet, qui uitam adimit? si, qui ex urbe eijciebat, tyrannus erat: quem hunc uocemus, qui ne locum quidem reliquit exsilio? itaque, si quid illae maiorum nostrorum sepultae reliquiae sapiunt; si non una cum corpore sensus omnis uno atque eodem consumptus est igni; quid illis interrogantibus, quid agat nunc populus R. respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam aeternam domum discesserit? aut quem accipient de suis posteris nuncium illi ueteres Africani, Maximi, Paulli, Scipiones? quid de sua patria au-

dient, quam spolijs, triumphisq. decorarunt? an esse quendam annos XX natum, cuius auus fuerit argentarius, adstipulator pater, uterque uero precarium fecerit quaestum, sed alterusque ad senectutē ut non negaret; alter a pueritia, ut non posset non confiteri: eum agere, rapere remp. cui nulla uirtus, nullae bello subactae, & ad imperium adiunctae prouinciae, nulla dignitas maiorum conciliasset opem potentium, sed forma per dedecus pecuniam, & nomen nobile consceleratum impudicitiae dedisset: ueteres uulneribus, & aetate confectos Iulianos gladiatores, egentes, reliquias Caesaris ludi, ad rudem compulisset, quibus ille septus omnia misceret, nulli parceret, sibi uiueret? qui tamquam in dotali matrimonio remp. testamento legatam sibi obtineret? audient duo Decij, seruire eos ciues, qui ut hostibus imperarent, uictoriae se deuouerunt. audiet C. Marius, impudico domino parere nos, qui ne militem quidem habere uoluit, nisi pudicum. audiet Brutus, eum populum, quem ipse primo, post progenies eius a regibus liberauit, pro turpi stupro datum in seruitutem. quae quidem si nullo alio, me tamen internuncio ad illos celeriter deferentur: nam si uiuus ista subterfugere non potero, una cum istis uitam simul fugere decreui.

VERBA GRAECA,
LATINA EXPRESSA.

EX LIBRO I.

ep. 1. ἀδύνατον: *quod fieri non potest.*
eadem. ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοείην: *quoniam non agitur de uictima, neque de bubulo tergore. Ex Homero enim uerbum* ἀρνύσθην *subaudiendum est.*
eadem. ἑρμαθῆνα: *Hermathena, Mineruae, Mercuriiq. statua.*
ep. 5. χρησιομαθεῖ: *utilia discentem, hoc est, deditum litteris non uulgaribus.*
eadem. γυμνασιῶδη: *apta gymnasio.*
ep. 7. Εὐμολπιδῶν πάτρια: *Eumolpidarum ritus patrios.*
ep. 8. οἰκεῖον: *proprium.*
ep. 10. σκέψεις, καὶ ἀναβολαί: *considerationes, & dilationes.*
eadem. ταὐτόματον ἡμῶν: *casus noster.*
ep. 11. ἐν τοῖς πολιτικοῖς: *in ciuilibus.*
eadem. τοποθεσίαν: *loci descriptionem.*
eadem. Ἀττικώτερα: *magis Attica.*
eadem. φιλορήτορα: *rhetoricae studiosum.*
ep. 12. πανήγυρις: *conuentus.*
eadem. μάλ' ἀριστοκρατικῶς: *ualde pro statu optimatum.*
eadem. γενικῶς: *generaliter.*

eadem. λικύθους: pigmentorum ampullas.
eadem. ἀνεπερπειρασάμην: uenditaui me.
eadem. ἐπιχειρήματα: argumenta.
eadem. ὑπόθεσις: materia.
eadem. Αρειος πάγος: Areopagus.
eadem. ἀπρακτότατος: rebus agendis ineptus, ignauissimus.
eadem. καχέκτης: : habitu uitiorum deprauatus.
ep. 13. φιλέλληνες: Graecorũ, studiosi, et amatores.
eadem. παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο: omnis uirtutis reminiscere.
ep. 14. ὕστερον πρότερον, Ομηρικῶς: ordine conuerso, Homerice.
eadem. πρὸς τὸ πρότερον: ad prius.
eadem. ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι: dicite nunc mihi musae. hemistlicium Homericum.
eadem. παῤῥησίαν: loquendi licentiam.
eadem, ἀγῶνα: certamen.
eadem. ἐπισημασίας: significationes.
eadem. ἀποθέωσιν: consecrationem.
eadem. φιλοσοφητέον: philosophandum.
eadem. ἀμαλθεῖον: Amaltheum, biblioteca s. tua.
eadem. Αμαλθεία: Amalthea.
ep. 15. τοποθεσία: loci descriptione.
ep. 16. ἀφελέστατος: simplicissimus.
eadem. πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδ᾽ ὄναρ: ciuilis uir ne in somnio quidem.
ep. 17. τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον: in lente unguentum. prouerbium.

eadem.

eadem. ἐπιφωνήματα: *acclamationes*.

eadem. νῆφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν: *uigila, & memineris non credere. hi sunt nerui sapientiae*.

eadem. τίς πατέρ' αἰνήσει: *quis patrem laudabit?*

eadem. ἐγκωμιαστικά: *laudatiua*.

eadem. ἱστορικά: *historica*.

eep. 18. οἱ μὲν πάρ', οὐδέν εἰσιν, οἷς δ' οὐδὲν μέλει. *hi, qui adsunt, nihili sunt, illis uero, nihil curae est*.

eadem. ὑπώπιον: *liuor*.

EX LIBRO II.

ep. I. μυροθήκιον: *unguenti, & pigmentorum arculam*.

eadem. ὑπόμνημα: *commentarium*.

eadem. σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος: *grauior, & ciuilior aliquis*.

eadem. ἀποσπάσματα: *partes quaedam auulsae*.

eadem. φιλόπατρις: *studiosus patriae*.

eadem. πολιτεία: *republica*.

eadem. ἅλις σπουδῆς: *satis studij est*.

ep. 2. θεῖοι: *patrui*.

eadem. Πελιναίων: *Pelinaeorum. (sunt autem populi.)*

eadem. Κορινθίων, καὶ Ἀθηναίων: *Corinthiorum & Athieniensium*.

eadem. Ηρώδης: *Herodes*.

ep. 3. εὐαγγέλια: *boni nuncij praemia*.

eadem. Κύρου παιδείαν: *Cyri institutionem*.

eadem.

eadem. τὰς διαφάσεις: lucidas radiorũ egressiones.
eadem. ἔσω ὄψις μὲν η, α, τὸ δὲ ὁρώμενον β, γ, ἀκτῖνες δὲ δ καὶ ε: sit aspectus η, α: quod autem uidetur β γ: radij uero δ, & ε.
eadem. κατ' εἰδώλων ἐμπτώσεις: per simulacrorum incursiones.
eadem. εἴδωλα: species, imagines.
eadem. ἔγχυσις: effusio.
eadem. ὑπόστασιν: statum.
eadem. πολιτείαν: remp.
eadem. σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον: more Socraticorum in utramque partem.
eadem. τὴν ἀρέσκουσαν: sententiam quae placeat.
eadem. κατάκρισις: sanctio.
eadem. Ἀριστοκρατικῶς: pro statu optimatum.
eadem. εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης: unũ augurium optimum defendere patriam. Homeri uersus ἰλ. μ.
eadem. Θεοφράστου περὶ φιλοτιμίας: Theophrasti de honorum studio.
ep. 5. αἰδέομαι τρῶας, καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους: uereor Troianos, et Troianas longis indutas. Homeri uersus ἰλ. ζ.
eadem. πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει: Polydamas mihi primus uitio dabit. Homeri uersus ἰλ. χ.
eadem. Θεοφάνης: Theophanes.
eadem. φιλοσοφεῖν: philosophari.
eadem. ἐπὶ σχολῆς: in otio.

ep. 6.

ep. 6. γεωγραφικὰ: *de terrae descriptione commentarios.*
eadem. ὁμοειδεῖς: *uniformes.*
eadem. ἀνθηρογραφεῖσθαι: *floride scribi.*
eadem. πολιτεύτιον: *nauanda opera reip.*
eadem. ἀνέκδοτα: *non edita.*
eadem. ἐπολιτεύομαι: *publice curo.*
ep. 7. καθὰ τὸ πρακτικὸν: *ad agendi rationem quod spectet.*
eadem. καὶ ὑπὸ στέγῃ Πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὐδούσῃ φρενὶ: *& sub tecto frequentem audire guttam dormienti animo. est autem finis uersus, & uersus integer.*
ep. 9. βοῶπις: *bouis oculos habens.*
eadem. παλινῳδίαν: *mutationem cantus.*
eadem. διβάφῳ *bis tincta purpura.*
eadem. σοφιστεύειν: *sapientiae studium exercere.*
eadem. ἐπαγγέλλομαι ἄνδρ' ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ: *profiteor me ulturum, quicumque prior laeserit.*
eadem. Κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Ἀθηναῖον: *Cicero paruulus salutat Titum Atheniensem.*
ep. 10. ὑποσόλοικον: *subabsurdum.*
eadem. ἀναφαίνεσθαι: *apparere.*
ep. 13. τρηχεῖ' ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος· οὔτι ἔγωγε Ης γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι: *Aspera, sed bona puerorum nutrix: nequaquam ego ea terra possum*

dulcius

dulcius quidquam aſpicere.
ep. 12. εὐαγγέλια: boni nuncij.
eadem. συγκύρημα: caſum.
eadem. ζώσης φωνῆς: uiuae uocis.
eadem. βοώπιδος: bonis oculos habentis.
eadem. ἀσελγοῦς: intemperantis.
eadem. ἐξύπεινος: famelicus, auidiſſimus.
eadem. συμπόσιον: conuiuium.
eadem. τατ' ὀπώρην τραχύτης: autumno ipſo aſperitas.
eadem. ἀδικαίαρχοι: iniuſti magiſtratus.
eadem. καὶ Κικέρων ὁ φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεται: & Cicero philoſophus Titum ſalutat reip. deditum.
ep. 13. αὐθωρεὶ: eadem hora.
eadem. Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην: Telepylum urbem Laeſtrigoniam.
eadem. φιλοσοφῶμεν: philoſophemur.
ep. 14. εὐανατρέπτους: quae facile poſſint immutari.
eadem. ἐντυραννεῖσθαι: ſub tyranno eſſe.
eadem. Κικέρων ἀριστοκρατικώτατος παῖς: Cicero ſtatus optimatum ſtudioſiſſimus puer.
ep. 16. φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι, ἀλλ' ἀγρίαις φύσαισι φορβείας ἄτερ: intumeſcit enim non paruis tibiolis amplius, ſed efferis follibus ſine lingula.
eadem. ἐσοφίζετο: cauillabatur, malitioſe cogitabat.
eadem. τὸν πρακτικὸν βίον: uitam in agendo poſitá.

eadem. τὸν θεωρητικόν: quae in rerum contemplatione collocatur.
eadem. πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ: ante leo, post uero. Hom. Il. ξ, & D. Hieron. in ep. ad Rusticum monachū, de uiuendi forma.
eadem. εἰ δὲ μὴ: si uero non.
ep. 17. ὁμολογουμένως τυραννίδα σχεδιάζεται: sine dubio ad tyrannidem uiam struit.
eadem. εὐελπιστία: bona spes.
eadem. ἀδιαφορία: aequanimitas.
eadem. ἀφιλόδοξον: ambitione uacans.
eadem. κατὰ τὸ κηδεμονικόν: curiose.
eadem. ὑποθήκας: documenta.
eadem. περὶ τῶν ὅλων: de summa rerum.
ep. 38. σκοπός: scopus.
eadem. κατὰ λεπτόν: minutatim.
ep. 19. ἅλις δρυός: satis est quercus.i. glandium.
eadem. τυφλώττω: caecutio.
eadem. τῷ καλῷ προσπέπονθα: erga honestum sum affectus.
eadem. ἀσφάλειαν: securitatem, cautionem, praesidium ad furorem Clodij.
eadem. ἀκκιζόμεθα: dissimulamus.
eadem. ἐν αἰνίγμασιν: obscure dictis.
ep. 20. ἀλληγορίαις: allegorijs.
ep. 25. ἑλικτὰ, καὶ οὐδὲν: inuoluta, & nihil.
eadem. τὰς τῶν κρατούντων: est autem initiū senarioli, qui est huiusmodi apud Euripidē in Phoenissis. τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών: poten-

Potentium stultitias ferre oportet.

EX LIBRO IV.

ep. 3. μυστικώτερα: *secretiora.*
ep. 4. συλλάβους: *indices ex membranula.*
ep. 5. παλινῳδία: *mutatio cantus.*
eadem. ὑποθέσει: *argumento.*
ep. 6. πολιτικὸς: *reip. deditus.*
eadem. ὀπαδοὶ: *assectatores aliorum in militia.*
eadem. ταγοὶ: *duces.*
eadem. σπάρταν ἔλαχες ταύταν, κόσμει: *Spartam sortitus es hanc, orna.*
eadem. βαθύτης: *profunditas.*
eadem. ἐπικαιρότερον: *opportunius.*
ep. 7. οὐχ ὁσίη φθιμένοισι: *impium mortuis. uide commentarium.*
eadem. ὁ δὲ οὐκ ἐμπάζετο μύθων: *hic uero non curabat sermones.*
ep. 8. μήπω μέγ' εἴπῃς πρὶν τελευτήσαντ' ἴδῃς: *nihil magnum dixeris prius, quam mortuum uideris. senarius.*
eadem. σύκῳ, μὰ τὴν Δήμητρα, σῦκον, οὐδὲ ἓν οὕτως ὅμοιον γέγονεν: *fico, per Cererem, ficus nulla umquam tam similis fuit. est autem senarius, & senarij principium.*
eadem. περίστασις: *status.*
eadem. πολιτικῶς: *ciuiliter.*
eadem. γραμμὴν: *lineam.*
ep. 10. καὶ τὸ δὲ φωκυλίδου: *& hoc Phocylidis.*
ep. 15. οὐδὲν γλυκύτερον, ἢ πάντα εἰδέναι: *nihil dul-*

dulcius, quam omnia scire.

ep. 13. σκυλμὸν: uexationem, perturbationem.

eadem. ὀξύπεινος: ita curiosus, ut omnia scire cupiam: auidissimus, ut fame percitus.

eadem. τὴν παροῦσαν κατάστασιν τυπωδῶς: praesentem statum reip. quoquo modo informatum.

ep. 15. συμπάθειαν: parem animi affectionem.

eadem. ἡμερολεγδὸν: ut quaeque singulis diebus acciderunt.

eadem. ἀρεοπαγίτας: areopagitas.

eadem. τέμπη: loca amoena.

eadem. σῆμα δέ τοι ἐρέω: signum autem tibi dicam. Homerus in ψ.

eadem. ἐξοχὴ: excellentia.

ep. 16. ἐξωτερικοὺς: exteriores.

eadem. πολιτείᾳ: in libris de republica.

eadem. τεχνολογίαν: de arte ratiocinationem.

eadem. ἐμφιλοσοφῆσαι: philosophari.

ep. 17. ἀττικισμὸς: Attica locutio.

eadem. συμπάθεια: similis affectio.

E X L I B R O V.

ep. 3. σπουδαιότερον: grauius.

ep. 4. δυσδιάγνωστον: difficile cognitu.

ep. 5. διαλόγους: sermones.

ep. 9. φιλοπροσηνέστατα: studio benignissimo.

ep. 10. ἔρδοι τίς: faciat quisque. (subaudi, quam nouit artem.)

eadem. δυσαλθέα μήματα: difficilia mitigatu.

eadem.

eadem. βαθύτητα: profunditatem.
eadem. μελέτη: meditatio, exercitatio.
eadem. ἄνω καὶ κάτω: sursum, & deorsum.
ep. II. ἄφρακτα: sunt naues, non tectae, nec munitae ad pugnandum.
eadem. ἐπίκωπον: genus nauigij.
eadem. οἷα τ' ἂν δέσποινα: qualis hera fuerit.
eadem. ἀνεξίαν: tolerantiam.
eadem. μετέωρος: suspensus.
eadem. ὑπομνηματισμὸν: decretum, monumētum.
eadem. συμπαθῶς: cū affecti animi significatione.
eadem. νομανδρίαν uide commentarios.
ep. 12. συνηγωνίων: cum illo maerebam.
eadem. πολιτικώτερον: ciuilius.
ep. 14. παράγγελμα ἐνιαύσιον: quod mandaui de annua administratione.
eadem. ἐνδόμυχον: occultum.
ep. 16. ἐπικεφάλια: tributa per capita.
ep. 17. συμφιλοδοξοῦσιν: simul gloriae seruiunt.
ep. 18. κεφάλαιον: caput.
eadem. συμπάθειαν: parem affectionem.
ep. 19. τὸ νεμεσᾷν: indignari.
eadem. τοῦ φθονεῖν: ab inuidendo.
ep 20. ἐν ἐπιτομῇ: summatim.
eadem. πανικά: subita quaedam, tamquam aucto re Pane deo, terricula.
eadem. κενὰ τοῦ πολέμου: inania quaedam in bello Aristoteles lib. III. ἠθικῶν.
eadem. μώμφ: qui omnia carpit.

eadem.

eadem. περφυσίωμαι: elatus sum.
eadem. λαμπρά: splendida.
eadem. ἐν παρόδῳ: in transcursu.
eadem. ἀπρόσιτον: non facilem accessu.
eadem. ἀδωροδόκητον: incorruptum largitione.
eadem. κέρας: cornu.
ep.21. εὐημερήματι: felici eius diei successu,
eadem. ἀκροτελεύτιον: conclusionem.
eadem. γλυκύπικρον: dulce & amarum.
eadem. ὑπερβολικῶς: supra ueritatem.
eadem. τέθριππα: quadrigas.
eadem. κέρας: cornu.
eadem. ὁδοῦ πάρεργον: obiter.
eadem. ἐνδομύχῳ: arcano.

EX LIBRO VI.

ep.1. οἰκονομίαν: domesticae rei ordinem.
eadem. οἴχεται: euanescit,
eadem. βαθύτητα: grauitatem.
eadem. ὑπομεμψιμοίρους: subquerulas.
eadem. ἐξ ἀφαιρέσεως: per extractionem.
eadem. προσανατρεφομένην: recreatam.
eadem. ἀκοινωνήτως: incommnnicabiliter, ad tollendam amicitiae communionem.
eadem. ἐγκελεύσματα: hortationes.
eadem. τὸ γὰρ εὖ, μετ᾽ ἐμοῦ: quod enim bene est, mecum est.
eadem. ἱστορικόν: historicum.
eadem. οὐκ ἔλαθες: non fefellisti.
eadem. ἀφελῶς: simpliciter.

eadem. οἰκονομία: dispositio.
eadem. σχεδιάζοντα: temere, non ordine scribentē.
eadem. πολίτευμα: administrationem publicam.
eadem. κέρας: cornu.
eadem. ἰσοδυναμοῦσαν: quae idem ualeat.
eadem. διαίρεσιν: diuisionem.
eadem. ἄγραφον: non scriptum.
eadem. αὐτονομίαν: libertatem suis utendi legibus.
eadem. τὸ παραδοξότατον: inopinatissimum.
eadem. μηδὲν αὐτοῖς: nihil illis, subaudi, crede.
eadem. ὦ πραγμάτων ἀσυγκλώστων: o res quae contingi non possunt.
eadem. πολυδεύκους: Pollucis aedem.
eadem. ἀνιστορησίαν: inscitiam historiarum.
eadem. ἠπόρησας; dubitasti.
eadem. εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας: Eupolim illum ueteris. s. comoediae scriptorem.
eadem. τὶ λοιπόν; quid reliquum?
eadem. πολλοῦγε καὶ δεῖ: multum quidem abest.
eadem. χρύσεα χαλκείων: aurea pro aereis. Homeri locus ιλ. ζ.
eadem. ἀναντιφώνητον: sine responsione.
eadem. αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι: ueriti sunt quidem recusare, timuerunt autem accipere. Homeri uersus integer ex ιλ. η.
eadem. παριστορῆσαι: scire.
eadem. προπύλαιον: uestibulum.
ep. 2. ἱστορικώτατος: historiarum peritissimus.

eadem.

eadem. νεώκτιστα: nuper aedificata.

eadem. τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ: in nauium enumeratione, apud Homerum uidelicet.

eadem. ἀναλογία: proportio, analogia.

eadem. φλιοῦς, ὀποῦς, σιποῦς: Phlius Phliuntis, urbs Lacedaemoniorum: Opus Opuntis, urbs Locrorum, per contractionẽ. integrum est ὀπόεις ὀπόεντος: Sipus Sipuntis, urbs Dauniorum in Apulia.

eadem. ὀπουύντιοι, σιπουύντοι: gentile nomen ab ὀποῦς, σιποῦς.

eadem. αὐτονομίαν: libertatẽ suis legibus utendi.

eadem. ὑπερβολικῶς: supra modum.

eadem. εὐήθειαν: fatuam simplicitatem.

ep. 3. πολλὰς δ' ἐν μεταιχμίῳ Νότος κυλίνδει κείματ' εὐρείης ἁλός: multos autem in intermedio Auster uoluit fluctus lati maris: est enim propriè μεταίχμιον id spatium, quod est inter duos exercitus.

eadem. ἀκοινώνητον: aptum ad dirimendam amicitiam.

eadem. μυστικώτερον: secretius.

ep. 4. τῆς δάμαρτός μου ὁ ἀπελεύθερος (οἶσθα ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρώην, ἐξ ὧν ἀλογευόμενος παρεφθέγγετο, πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῦ Κροτωνιάτου τυραννοκτόνου. δέδοικα δὴ μή τι νοήσῃς εἰς δήπου τοῦ-το περισκεψάμενος, τὰ λοιπὰ ἐξ ἀσφαλείας: uxoris meae libertus (nosti quem dico) ui

sus est mihi dudum e uerbis, quae inconsiderate protulit, turbasse calculos, seu suffragia ex coemptione bonorum Crotoniatae tyrannicidae. timeo, ne quid intelligas. unus quidem hoc si consideraueris, reliqua in tuto.

ep. 5. τῆς ξυναίρου τῆς ἐμῆς ὁυξελεύθερος, ἔδοξέ μοι θαμὰ βατταρίζων, καὶ ἀλύων τοῖς ξυλλόγοις, καὶ ταῖς λέσχαις ὑπότι πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς τοῦ Κροτωνιάτου. *uxoris meae libertus uisus est mihi saepe garriens, & in conciliabulis, & confessionibus nugantium aliquid turbasse calculorum in bonis Crotoniatae.*

eadem. ἐξ ἄστεως ἐπταλόφου τειχῶν παρέδωκεν ἡμῶν γάμου ὀφειλήματα ὁ Κάμιλλος, αὐτόν τε ὀφείλοντα μνᾶς κδ. ἐκ τῶν Κρετωνιατικῶν, καὶ ἐκ τῶν Χεῤῥονησιτικῶν μη. καὶ κληρονομῆσαι χμ. κ. μ. τούτων δὲ μηδὲ ὀβολὸν διαλύσασθαι πάντων ὀφειληθέντων τοῦ δευτέρου μηνὸς τῇ νουμηνίᾳ. τὸν δὲ ἀπελεύτερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ Κόνωνος πατρὶ, μηδὲν ὁλοσχερῶς πεφροντικέναι. ταῦτα οἶδα, πρῶτον μὲν, ἵνα πάντα σώζῃ: δεύτερον δὲ, ἵνα μηδὲ τῶν τόκων ὀλιγωρήσῃς τῶν ἀπὸ τῆς προεκκειμένης ἡμέρας, ὅσας αὐτὸν ἠνέγκαμεν, σφόδρα δέδοικα. καὶ γὰρ παρὼν πρὸς ἡμᾶς κατασκεψάμενος, καί τι σχεδὸν ἐλπίσας. ἀπογνοὺς δὲ, ἀλόγως ἀπέ-

ϛη,

τυ ἐπειπὼν, αἰχρόν τοι δηρόντε μένειν. e septicollis urbis moenibus tradidit(id est scripsit ad me) nostri coniugij (id est, uxoris meae) aes alienum Camillus. debere eam uidelicet minas 24 ex bonis Crotoniaticis; ex Cherrhonesiticis 48. ex hereditatibus autem percepisse 640. 20. 40. atque ex his ne obolum quidem dissoluisse ex omni aere alieno, secundis mensis kalendis. libertum autem ipsius eum, qui Cononis patri cognominis est, nihil ne ipsum quidem curasse: primum igitur hoc; omnia ut custodias: deinde, ut ne usuras quidem negligas eas, quae current, ab eo, quem ante diximus, die. Ego quidem, per eos dies, quibus illum (Timotheum uidelicet) pertuli ualde, magno in timore fui. erat enim apud nos, ut exploraret, ac aliqua etiam spe adductus. qua cum excidisset, temere abijt, fatus, Turpe quidem est remanere diu. Hoc autem postremum hemistichium est Homericum. totus uersus hic est,

Αἰχρόν τοι δηρόν τε μένειν, κενεόν τε νέεσθαι.
Turpe quidem est remanere diu, uacumq; reuerti. ἰλ. β.

eadem. λεληθότως: latenter.
eadem: ἄλλο πρόβλημα: alia quaestio.
ep. 6. πυροὺς εἰς δῆμον: frumenta in populum.

 eadem.

eadem. προπύλῳ: uestibulo.
eadem. ἐπέχειν: haesitare, dubitare.
eadem. ἐποχῆς: dubitationis.
eadem. παλιγγενεσίαν: regenerationem.
ep. 7. ἐν αἰνιγμοῖς: aenigmatice.
eadem. ἀφελῶς simpliciter.
ep. 8. αἰσχρὸν σιωπᾶν: turpe tacere.
ep. 9. σύγχυσιν: confusionem.
eadem. παραφύλαξον: obserua.
eadem. τὴν τοῦ φυρατοῦ φιλοτιμίαν αὐτότατα: turbatoris auaritiam quammaxime.
eadem. κενὸν: inanem.
eadem. ἄτυφον: sine ambitione, parui animi.
eadem. ἐπέχειν: dubitare.
eadem. ἀθέτησις: improbatio.
eadem. ἐποχή: cunctatio.
eadem. τοὐμὸν ὄνειρον ἐμοί: meum mihi somnium. prouerbium est
eadem. ἐπιχρονία ἐποχή: diuturna dubitatio.

EX LIBRO VII.

ep. I. φιλοτιμία: ambitio.
eadem. πρόβλημα: quaestionem.
eadem. ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθες. Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος: sed meum numquam animum in pectoribus persuasisti. quod nihil dulcius sua patria.
eadem. αἰδέομαι: uereor.
eadem. τρῶας, καὶ τρῳάδας: Troes & Troadas.
eadem. πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταθήσει:

σει : Polydamas mihi primus probrum inferet.

eadem. ἰδοῦ πάρεργον : praeter propositum, ut egrediar a proposito.

eadem. ἐπίκτητα: fluxa, non diuturna.

eadem. ἐκβολὴ λόγου: egressio orationis.

eadem. εὐπόριστον : parabilem.

eadem. φυράτης : permistor.

eadem. ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ : sed haec quidem facta esse sinamus, licet dolentes. id est, praeterita omittamus, licet cum dolore.

eadem. ἄμεμπτα : non accusanda.

ep. 2. τῶν νεωτέρων : iuniorum.

eadem. αὐτόχθων : natiua, & indigena.

eadem. στοργὴν φυσικὴν : amorem naturalem.

eadem πρὸς τὰ τέκνα : in filios.

ep. 3. ἀμεταμέλητα : non paenitenda.

eadem. τὸ σκάφος τῶν ἀτρειδῶν : nauigium Atridarum.

eadem. σύντομα : compendiosa.

eadem. δήμους uicos.

eadem. ζήτημα : quaestionem.

ep. 4. τεκμηριῶδες: coniecturale, iudicium.

ep. 5. τοῖς ἀπαντῶσιν : obuiam mihi uenientibus.

eadem. δύσχρηστα: inutilia.

eadem. ἀπόψηξαι: abstergito.

ep. 6. οὐ γὰρ ἂν τόδε μεῖζον ἔπει κακόν: neque enim maius sequetur malum. Hom. ἰδ. μ.

 ep. 7.

ep.7. παλιτῳδία: mutatio cantus.
eadem. λῆψις: quartanae correptio.
eadem. ἀβδηριτικὸν: Abderiticum.
eadem. ἐμπολιτεύομαί σοι: tecum de republica disputo.
ep. 8. πολιτικὸν σκέμμα: ciuilis consideratio.
eadem. φιλοσοφώτερον διακρινοῦμεν: sapientius diiu dicabimus.
eadem. σύγχυσιν τῆς πολιτείας: confusionem reipublicae.
eadem. ξυνὸς ἐνυάλιος: communis Mars. Homeri locus ἰλ. Σ.
eadem. πολιτικῶς: ciuiliter.
eadem. ἄμορφον ἀντιπολιτευομένου χρεωφειλέτην: deforme, & turpe est, aduersantis in republica debitorem esse.
ep. 9. διακρινήσεις πρόβλημα πολιτικὸν: diiudicabis quaestionem ciuilem.
ep. 11. τοῦ καλοῦ: honesti.
eadem. χρεῶν ἀποκοπὰς, φυγάδων καθόδους: tabulas nouas, exsulum restitutiones.
eadem. τὴν θεῶν μεγίστην ὥστ' ἔχειν τυραννίδα: dearum maximam ut obtineat tyrannidē. Euripides in Phoenissis.
eadem. ἐνσχολάζω σοι: otium tecum disputans consumo.
eadem, ἀπορῶ: dubito.
eadem. οὕτως που τῶν πρόσθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν: sic sane superiorum lugebamus laudes

laudes uirorum.

eadem. ἐπίσκοπον: speculatorem, custodem.

eadem. ὁρμή: impetus.

ep. 12. φαλαρισμὸν: Palaridis imitationem.

eadem. αἰδέομαι τρῶας: uereor Troianos.

ep. 13. ἀπορίαν: dubitationem.

eadem. ἥρωα: heroem.

eadem. πολιτικῶς: ciuiliter.

eadem. ἀστρατήγητος: regendi exercitus ignarus.

eadem. πρὸς τὸ ἀσφαλὲς: ad securitatem.

eadem. μάντις δ' ἄριστος: uates autem optimus.

ep. 16. σηστιωδέστερον: magis Sextianum.

eadem. ὑπεκθέμενος: cum dimisero, transportauero.

ep. 17. ψευδησιόδειον: quod falso Hesiodo adscribitur.

eadem. μηδὲ δίκην: neque caussam: totum carmen est, μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖς μῦθον ἀκούσῃς: ne caussam ante iudicaueris, quam utriusque partis orationem audiueris.

ep. 19. καὶ συναποθανεῖν: & simul mori.

ep. 20. φαινοπροσωπεῖν: apparere, uultum ostendere.

eadem. σκέμμα: consideratio.

eadem. ἀπορία: dubitatio.

EX LIBRO VIII.

ep. 2. διπλῆ: nota in margine adscripta, sic a graecis appellata.

ep. 8. ἀπροσφωνήτους: insalutatos.

eadem. τὸ καλὸν: honestum.

eadem. πρὸς ταῦθ' ὅ, τι χρὴ, καὶ παλαμάσθων, καὶ πᾶν ἐπ' ἐμοὶ τεκταινέσθων: ad haec, quod oportet, & faciant, & omnia in me fabricentur.

eadem. τὸ γὰρ εὖ, μετ' ἐμοῦ: quod enim bene est mecum est.

eadem. πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ: multam salutem honesto.

ep. 9. εὐγενῆ: generosa, nobilia.

eadem. συνδιημερεύομεν: simul diem conterimus.

eadem. τέρας: monstrum.

ep. 11. σκοπὸς: scopus.

eadem. προθεσπίζω: praesagio.

eadem. ἰλιάς: ilias.

eadem. περὶ ὁμονοίας: de concordia.

ep. 16. ἀπολιτικώτατον: maxime ciuilis gubernationis expertem.

eadem. ἀστρατηγικώτατον: maxime imperatoriae artis ignarum.

eadem. ἀπαντήσεις occursus obuiam.

eadem. αἰδέομαι τρῶας: timeo Troianos.

EX LIBRO IX.

ep. 1. κενόσπουδα: inanis studij plena.

eadem. ἀναπάντητον: in quo nemo occurrat.

ep. 2. ἀπὸ τὴν διάληψιν: sub ipsa accessione febris.

eadem. ἀπαρρησίαστον: minime liberam.

eadem. τίς δ' ἐστὶ δοῦλος, τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν: quis-

quisnam est seruus, de morte securus qui sit?

eadem. ἀσμένιστον: *gratissimum.*

ep. 4. θέσεις: *materias.*

eadem. Εἰ μενετέον ἐν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ· τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πειρατέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύσειν. εἰ εὐλαβητέον τὸν καταλύοντα μὴ αὐτὸς ἄρθηται εἰ πειρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι εἰρήνῃ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν ἀναχωρήσαντά ποι τῆς πατρίδος τυραννουμένης, ἢ διὰ παντὸς ἰτέον κινδύνου τῆς ἐλευθερίας πέρι. εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ, καὶ πολιορκητέον αὐτὴν τυραννουμένην. εἰ καὶ μὴ δοκιμάζοντα τὴν διὰ πολέμου κατάλυσιν τῆς τυραννίδος συναπογραπτέον ὅμως τοῖς ἀρίστοις. εἰ τοῖς εὐεργέταις, καὶ φίλοις συγκινδυνευτέον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, κἂν μὴ δοκῶσιν εὖ βεβουλεῦσθαι περὶ τῶν ὅλων. εἰ ὁ μεγάλα τὴν πατρίδα εὐεργετήσας, δὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀνήκεστα παθὼν, καὶ φθονηθεὶς, κινδυνεύσειεν ἂν ἐθελοντὴς ὑπὲρ τῆς πατρίδος: ἢ ἀφετέον αὐτῷ ἑαυτοῦ ποτε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων ποιεῖσθαι πρόνοιαν. ἀφεμένῳ τὰς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας διαπολιτείας: *an manendum in patria tyrannide oppressa: ea uero tyrannide oppressa, an quouis modo tyrannidis euersio tentanda*

da est, etiam si ciuitas propter id de summa rerum periculum subitura sit. Vtrum cauendum tyránidem destruenti, ne ipse de medio tollatur. An tentandum ferre opem patriae páce potius, quam bello.
Vtrum ciuile sit, secedentem aliquo, quiescere, oppressa a tyranno patria, an quodcunque subeundum discrimen pro libertate. an bellum inferendum regioni, eaq. sit obsidenda a tyranno oppressa. an etiam is, qui non probet, ut bello tyrannis dissoluatur, tamen subscribere optimatibus debeat. An cum bene meritis & amicis una subeunda sint, pericula, etiam si illi minus recte de summa rerum consuluisse uideantur. (hic Pompeium notat, ut ep. 1. huius l.) Vtrum de patria bene meritus, ob eamq. caussam grauissima quaeque passus, & inuisus, (hic se ipsum describit, qui, Catilinae cõiuratione oppressa, pro maximis meritis crudelissima supplicia pertulerat) ultro pro patria discrimine subire debeat, an permittendum ei, ut sui ipsius interdum, & familiarissimorum rationem habeat, dimissis aduersus potentes concertationibus pro rep.

eadem. τῶν προὔργου τι: *quae sunt ex re.*
eadem. ἄκαιρος: *intempestiuus.*
ep. 5. εὐστομάχως: *bono stomacho.*

eadem.

eadem. αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ' ἕκτορα πότμος ἑτοῖμος: statim enim tibi deinde post Hectorem mors parata.

eadem. αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ κτεινομένῳ ἐπαμῦναι: utinam statim obeam, postea quam non eram socio, cum interficeretur, suppetias laturus.

eadem. ἑταίρῳ: sodali.

eadem. εὐεργέτῃ: bene merito.

ep. 6. οὐδέ μοι ἦτορ ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι. neque enim mihi cor firmum, sed consternato sum animo. Homerus ἰλ. κ.

eadem. αἰσχροῦ φαντασία: turpitudinis imago.

eadem. ἐν δυνάμει: in potestate.

eadem. σύν τε δύ' ἐρχομένω: pariterq. duo euntes.

ep. 7. τὸ συνέχον: proximum.

eadem. ἀπάντησις: occursus.

eadem. πολίτευμα: actionem publicam.

eadem. μή μοι γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου: ne mihi gorgoneum caput horrendi & grauis monstri.

eadem. εἰδώς σοι λέγω: sciens tibi dico.

eadem. ἀχαριστίας: ingrati animi.

eadem. ὁ πλοῦς ὡραῖος: nauigatio idonea.

eadem. μέντορ πῶς τ' ἄρ ἴω, πῶς τ' ἄρ προσπτύξομαι αὐτόν; Mentor, quonam modo audeam, &, quonam modo amplexabor ipsum? Homerus ὀδ. γ.

ep. 8. θέσεις: materias.

eadem. Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ: Dionysius Corinthi.
eadem. τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών: tunc mihi dehiscat lata terra.
ep. 9. ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς: in rebus amatorijs.
eadem. ἀλογίστως: inconsiderate.
eadem. ὑποκορίζῃ: leni uocabulo appellas.
eadem. χρησμὸς: oraculum.
eadem. ἄσπονδον implacabilem.
eadem. φιλόπατριν, ac πολιτικόν: studiosum patriae, ac ciuilem.
eadem. γενικώτερον: generalius.
eadem. νεκυίαν: turbam mortuorum.
eadem. ἀπορῶ: dubito.
eadem. στερκτέον: probandum.
eadem. τὸ μέλλον καραδοκήσεις: quod futurum est expectabis.
eadem. ὑπὸ τὴν λῆψιν: sub accessionem quartanae febris.
eadem. ἀσμένιστον: gratissimum.
eadem. πολιτικόν: ciuile.
eadem. μακροψυχίαν: affectionem animi longinqua spectantis.
eadem. εὐδαίμονα: felicem.
ep. 10. οὐκ ἔστ᾽ ἔτυμος λόγος: non est uerus sermo.
eadem. εὐημερίαν: felicem diei successum.
ep. 11. συναγωγή: collectio.
eadem. ἐσάλπιζεν: turba canebat.
eadem. λάπισμα: falsa quaedam ostentatio.
eadem. γοητείαν: praestigiationem.

eadem.

eadem. πειθανάγκην: suasionem uiolentam.
eadem. αἱ γὰρ τῶν τυράννων δεήσεις, φησὶ πλάτων, οἶδ' ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις: tyrannorum enim preces, inquit Plato, nosti quam permistae necessitatibus.
eadem. ἀλίμενα: sine portu loca.
eadem. ὑπηρεσίαν: ministerium.
eadem. ἀδημονῶν: se occultans.
ep. 12. διαστροφὴν: infamiam.
eadem. αὐθεντικῶς: auctoritate quadam domini utentem.
ep. 14. τέτλα, κύντερον: perfer, grauius tulisti. sumptum ex Homeri uersu de Vlysse suum cor alloquente.
eadem. ἄλλα μὲν αὐτὸς: alia quidem ipse.
eadem. ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται: alia autem uel deus suggeret.
ep. 18. ἀναθεώρησις: speculatio.

EX LIBRO X.

ep. 1. μὴ μὰν ἀσπουδεῖ γε, καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην: ne negligenter & inglorius peream.
eadem. ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι: sed magno aliquo facinore edito, quod uel a posteris audiatur.
eadem. τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων: maxime ciuilium considerationum.
eadem. ἄλη: error.
eadem. πολιτευτέον: uersandum in republica.
ep. 7. τῶν τι παράχρημα δὲ ἐλαχίστης βουλῆς κρά-

τιστος

τισος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστής: & praesentium, quae repente accidunt, minima deliberatione peritissimus cognitor & futurorum optimus plerunque coniector.

eadem. τότε ἄμεινον, ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα: quid melius, aut quid peius, uel obscurissimis in rebus prouidebat maxime.

eadem. πλοδοκῶν: tempestatem ad nauigandum idoneam exspectans.

eadem. στοργῆς: amoris.

eadem. συντηξις: colliquatio.

eadem. συμπάθειαν: parem affectionem animi.

eadem. ζηλοτυπία: aemulatio.

ep. 8. τυραννικῶς: tyrannice.

eadem. αὐθεντικῶς: pro certo.

eadem. σκυτάλην: λακωνικὴν: Scytalem Laconicam. uide comment.

eadem. σὺν θεῷ τοι λέγω: saltem si deus fauerit.

eadem. Δυσουρία: urinae difficultas.

eadem. ἀρχῆ: principium.

eadem. ἀνηθοποίητον: nequaquam formatis moribus.

eadem. ἤθους ἐπιμελητέον: moribus adhibenda diligentia.

ep. 9. ὕπουλον: subdolum.

eadem. ἀφράκτῳ: detecto nauigio.

eadem.

eadem. ἀποτόμως: concise.
eadem. θυμικώτερον: stomachosius.
ep. 10. παραπλουτέον: abnauigandum.
eadem. ἀλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθαι, ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ: sed quae quidem ante acta sunt, omittemus quamuis tristes.
eadem. σφάλμα: error.
eadem. ἀρετὴ: uirtus.
eadem. διδακτὸν: res, quae tradi possit docendo.
ep. 11. περὶ κοιλιολυσίαν γίγνεσθαι: circa uentris solutionem esse.
ep. 12. ὦ πολλῆς ἀγεννείας: o multam ignobilitatē.
ep. 16. ἑπταμηνιαῖον ἠυτόκησεν: septimestrem salua peperit.
eadem. Κωρυκαῖοι: Corycaei.

EX LIBRO XII.

ep. 1. γεροντικώτερον: senilius.
eadem. λέσχη: confabulatio.
ep. 2. τί γὰρ αὐτῷ μέλει; quid enim illi curae est?
eadem. βεβίωται; uita traducta est?
eadem. πρόβλημα: quaestio.
ep. 3. ἀγοητεύτως: sincere, sine fuco.
eadem. μακάρων νῆσοι: beatorum insulae.
eadem. πάθει: affectione.
eadem. σκέψαι: considera.
eadem. ἀλογηθῇ: negligatur.
eadem. μελήση: curae sit.
ep. 4. ἐνερευθέστερον: rubicundiorem.
eadem. πρόβλημα ἀρχιμήδειον: quaestio Archimedea.

eadem. ψευδῶς: falso.
eadem. ἄκουσμα: auditio.
ep. 5. ἔρανον: collationem.
eadem γιψῶσαν κρήνην: siticulosum fontem.
eadem. πειρήνην: Pirenen.
eadem. ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφειοῦ πειρήνην: requiē, ucrendam Alphei Pirenen.
eadem. ποῖ ταῦτ᾽ ἄρ᾽ ἀποσκήψῃ; quonam haec modo excusabis.
eadem. γεωμετρικῶς: more geometrico.
eadem. ἀρχέτυπα: exemplaria.
ep. 6. πάντα φιλόδημον: omnem popularèm.
eadem. θεωρίαν: speculationem.
eadem. τέλος: finem.
ep. 7. ἀστινὲς: uenustum.
ep. 10. ᾧ ἀπεραντολογίαν δοὺς: cui infinitam loquacitatem tribue.
ep. 12. συμπάσχω: una afficior.
ep. 13. ἀποθέωσιν: consecrationem.
eadem. μεθαρμόζομαι: adaptor. ἀνεμέσητον γὰρ. nulla enim inuidia est.
ep. 22. πολιτικοὶ: optimates.
ep. 24. τετυφῶσθαι: tumefactum esse.
eadem. ἐγγήραμα: senectutis requies.
ep. 28. ἐντάφιον: sepulcrum.
ep. 34. ἀλόγως: sine ratione.
ep. 36. εἰς ἀποθέωσιν: in consecrationem.
ep. 37. Κύριος: nomen libri ab Antisthene scripti.
ep. 39. συμβουλευτικὸν: deliberatiuum.

eadem.

eadem. Ἀριστοτέλους καὶ Θεοπόμπου πρὸς Ἀλέξανδρον. *Aristotelis et Theopópi ad Alexádrũ.*
ep. 40. φιλαίτιον συμφορά: *querula calamitas.*
eadem. πρόπλασμα: *praefigmentum.*
ep. 43. συμπαθῶς: *cum significatione animi.*
eadem. οἰκοδεσποτικά: *patrisfamilias officia.*
ep. 44. συντάγματα: *opera.*
eadem. ἀκηδία: *torpedo.*
eadem. ἀνεκτότερα: *tolerabiliora.*
eadem. σύνναον: *contubernalem.*
eadem. ὑπόθεσις: *argumentum.*
ep. 50. τοῦτο δὲ μηλώσῃ: *haec uero coniicies, dispicies, indagabis.*
ep. 51. ἀπόγραφα: *descripta.*

EX LIBRO XIII.

ep. 1. καταβίωσιν: *tenuem uictum.*
ep. 4. εὔλογον: *rationi consentaneum.*
ep. 6. εὐλογώτατον: *maxime rationi consentaneũ.*
ep. 8. Παναιτίου περὶ προνοίας: *Panaetij de prouidentia.*
ep. 6. ἐκτενέστερον: *contentius.*
eadem. φιλοστοργότερον: *amantius.*
eadem. ἄφατα: *infanda.*
eadem. ἀδιήγητα: *inenarrabilia.*
eadem. εὐκαίρως: *opportune.*
ep. 10. παρὰ τὴν ἱστορίαν: *praeter historiam.*
eadem. κοινότερα: *communiora.*
eadem. πολιτικώτερα: *ciuiliora.*
eadem. οὐ γὰρ ὄνειδος: *non enim opprobrium.*

ep. 12. φιλολογώτερα: eruditiora.
eadem. προσφώνησιν: nuncupationem.
eadem. καλλιπίδης: callipides.
eadem αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λῷον: eadem mensura, & melius.
eadem. αἴκε δύναι: si possis.
eadem. περὶ τελῶν σύνταξιν: de finibus opus.
eadem. ἀκαδημικὴν: Academicam.
eadem. Αντιόχεια: Antiochia.
ep. 13. ζηλοτυπεῖσθαι: inuideri.
eadem. φιλαυτία: amor sui.
eadem. ἀπορῶ: dubito.
eadem. αἰδέομαι τρῶας: uereor Troas.
eadem. μέμψιν: accusationem.
ep. 16. παρὰ τὸ πρέπον: praeter decorum.
eadem. ἀπαιδευσία: ignorantia.
eadem. ἀτριψία: ruditas.
eadem. Αντιόχεια: Antiochia.
ep. 18. πολυγραφώτατος: in scribendo plurimus.
eadem. ζηλοτυπεῖν: inuidere.
ep. 19. ἀκίνδυνα: periculo carentia.
eadem. φιλένδοξος: ambitiosus.
eadem. ἀκαταληψίαν: opinionem eorum, qui nihil comprehendi posse dicunt.
eadem. κωφὸν πρόσωπον: muta persona.
eadem. Αριστοτέλειον: Aristotelicum.
eadem. περὶ τελῶν: de finibus.
eadem. περιπατητικά: peripatetica.
eadem. ἀζηλότυπον: sine inuidia.

eadem.

eadem. λογικώτερα: *eruditiora.*
eadem. ἑρμεῖον: *insperatum lucrum.*
eadem. πιθανὰ: *suasoria.*
ep. 20. φιλαίτιος: *contentionis cupidus.*
eadem. φιλοσόφως: *philosophice.*
eadem. δεδῆχθαι: *morsum esse.*
eadem. μὴ γὰρ αὐτοῖς: *ne enim ipsis.*
ep. 21. προβολὴν: *ingressum.*
eadem. ἐποχῇ: *retsntioni.*
eadem. λόγοισι Ερμόδωρος: *uerbis Hermodorus.*
eadem. προσφονῶ: *nuncupo.*
eadem. ἀδιόρθωτα: *inchoata, non perfecta.*
eadem. ἕωλα: *obsoleta.*
eadem. περὶ μικρὰ σπουδάζειν: *paruis studere.*
eadem. εὐλόγως: *facile.*
eadem. εὐγενέστερος: *generosior.*
ep. 22. ἀσμενέστατα: *libentissime.*
eadem. τὰ κατὰ μέρος: *particularia.*
eadem. εὐλογίαν: *honestam rationem.*
ep. 23. συμβίωσις: *conuictus.*
eadem. εὐλόγως: *decenter.*
ep. 24. διφθέραι: *pellicea tegumenta.*
eadem. αἰδέομαι τρῶας: *uereor Troas.*
ep. 25. ἀσαφέστερος: *obscurior.*
eadem. δεινὸς ἀνὴρ, τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόωτο: *grauis uir, & qui forte uel insontem accuset.*
eadem. περιοχὰς: *argumenta.*
ep. 27. κολακία: *assentatio.*

eadem. ἐπίτευγμα: *lucrum, quod acquiritur.*
eadem. ἀπότευγμα: *damnum, uel quod amittitur.*
eadem. παρακινδυνεύειν: *periclitari.*
eadem. μείλιγμα: *lenimentum.*
eadem. σπουδή: *studium.*
ep. 28. πρόβλημα Ἀρχιμήδειον: *quaestio Archimedea.*
ep. 29. ἀφίδρωμα: *sedes rei quae dedicatur.*
eadem. τὸν τῦφον μου πρὸς θεῶν προσφόρησον: *elationi meae per deos morem gerito.*
ep. 30. κολακίαι: *assentationes.*
eadem. πολιτικὸν σύλλογον: *ciuilem conuentum.*
ep. 31. καταβάσεως: *descensus.*
eadem. κεκφικά: *fatua.*
ep. 32. περὶ ψυχῆς: *de animo.*
eadem. διὰ σημείων: *per notas.*
eadem. σύλλογον: *conuentum.*
eadem. πομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις: *ostentare etiam personis.*
ep. 33. δυσωπία: *uitiosa uerecundia.*
eadem. καταβάσεως: *descensus.*
eadem. εὔλογον: *consentaneum.*
ep. 37. ἀξιοπίστως: *fide dignum.*
eadem. φοβερὸν ἦν: *formidabile erat.*
eadem. ἀνεμοφόρητα: *leuia, a uentis dissipata.*
ep. 38. οὐκ ἐπέστησεν: *non aduertit.*
eadem. πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον, ἢ σκολιαῖς ἀπάταις: *utrum iustitiae murum altum, an obliquae fraudis.* ἀναβᾶς διαβιῶν, *sub intelli*

intelllgitur. quod ex Platonis lib. 11. de
republica cognoscitur.

eadem. δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν: ambigit animus, ut uerum dicam.

ep. 39. σκολιὰ: obliqua, dissimulationem.

eadem. φαίδρου περὶ θεῶν: Phaedri de dijs.

eadem. φιλοτέχνημα: comminiscendi artes.

eadem. τὰ ὅλα: cuncta.

ep. 40. σκολιαῖς ἀπάταις: obliquis fraudibus.

ep. 41. καὶ μάλα κατηφής: admodum tristis.

eadem. σὺ δὲ, τί σιωπᾷς. tu uero, quid cogitabundus?

eadem. ἀσπονδος: immitis.

ep. 43. μνημονικὸν ἁμάρτημα: memoriae error.

ep. 46. ἀλόγως: temere.

ep. 47. μέμψιν ἀναφέρει: accusationem imponit.

ep. 49. πρὸς ἴσον ὅμοιον: ad aequalem, similemq.

eadem. ἀκολακεύτως sine assentatione.

ep. 50. ἀμεταμέλητον: quem non paenitet.

eadem. ἀμετικὴν· uomitum.

eadem. ἀδεῶς: intrepide.

eadem. οἱ περὶ αὐτόν: qui apud eum.

eadem. σπουδαῖον οὐδὲν: studiosum, siue serium nihil.

eadem. φιλόλογα: erudita.

eadem. ἐπισταθμίαν: diuersorium.

EX LIBRO XIV.

ep. 2. σαλάκωμα: inanem iactantiam.

eadem. φαλάκρωμα: caluitium.

ep. 3. πανικὸν: uanus terror.

eadem. διάθεσιν: affectum.

eadem. ἐπισημασίαν: significationẽ mentis e gestu.
ep. 4, ἥρωες: heroes.
ep. 5. ἐσίγησας: tacuisti.
eadem. μνημονικὸν ἁμάρτημα: memoriae error.
eadem. φυρμὸς πολὺς: permistio multa.
eadem. εὔριπιστα: instabilia, ab Euripo.
eadem. νεωτερισμοῦ: innouationis.
ep. 6. πολιτεύεσθαι: administrare remp.
eadem. σόλοικον: absurdum.
eadem. τυραννοκτόνους: tyrannicidas.
eadem. πεπολιτεύμεθα: remp. adminiſtrauimus.
ep. 7. πεπινωμέναι: eleganter scriptae.
ep. 10. γῆν πρὸ γῆς: terram terrae anteponendam. significat, se de metando solo cogitare.
eadem. ὑπηνέμιος: subiecta uento.
ep. 11. ἀκολασίαν: intemperantiam.
ep. 12. ὦ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. o factum pulchrum quidem, sed imperfectum.
ep. 13. ἀλιτενεῖ: humili.

-ἀλλ' οὐ δαιτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν,
Ἀλλὰ λίην μέγα πῆμα διοτρεφὲς εἰσορόωντες
Δείδιμεν, ἐν δοιῇ δὲ σαώσεμεν, ἢ ἀπολέσθαι.
sed nõ ea nobis curae sunt, quae in amabili conuiuio fiunt: immo uero intuentes graue damnũ, a Ioue immissum, extimescimus; salusque, & interitus in dubio sunt.
Οὔτοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήϊα ἔργα,
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο.
Non tibi, mea progenies, data sunt opera bellica:

bellica: at tu quidem placida curato munera eloquentiae. Verba sunt Iouis alloquentis Venerem: sed quod apud Homerum est γάμοιο, Cicero mutat in λόγοιο.

ep. 14. πολιτικώτερα: *ciuiliora.*

ep. 15. ἀναθεώρησιν: *animaduersionem.*

ep. 16. ἀριστείαν: *praeclarum facinus.*

eadem. ἀναθεώρησις: *animaduersio. significat rem esse memorabilem, et quae multa in se contineat animaduersione digna; qualia sunt, quae supra tetigerat, de saxo, in crucem, columnam tollere, &c.*

eadem. κατὰ μίτον: *per filium. Vide comment.*

ep. 17. μελήσει: *curae erit.*

eadem. ἀνέκδοτον: *non editum.*

eadem. πρᾶξιν: *facinus.*

ep. 20. καθολικὸν θεώρημα: *praeceptum, (sic enim θεώρημα Cicero uertit in libro de fato) quod in omnes conueniat.*

eadem. μὴ πολιτεύεσθαι: *accedendum non esse ad remp.*

ep. 21. ὑποσόλοικα: *subabsurda.*

eadem. βεβίωται: *acta uita est.*

eadem. πεντέλοιπον: *quod reliquũ est de quinque. Vide commentarium nostrum.*

eadem. λῆρος πολύς: *multae nugae.*

ep. 22. ὑπόθεσιν: *argumentum.*

eadem. εὔλογον: *rationi consentaneum.*

eadem. φαιδροπροσωπητέον: *hilari uultu agẽdũ est.*

eadem.

eadem. ἰτέον: *eundum*.

eadem. ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ' ἀπωθοῦνται ψόγον: *alijs in bonis dedecus hoc effugiunt*.

EX LIBRO XV.

ep. 1. οὐδὲν ὑγιές: *nihil sani*.

eadem. ὑπεραττικὸς: *plus quam Atticus*.

eadem. Δημοσθένους: *Demonsthenis*.

eadem. ἀττικώτατα: *in primis Attica*.

ep. 2. πεντέλοιπον: *quod reliquum est de quinque*.

ep. 3. ἄνω ποταμῶν: *retro fluminum, scilicet cursus est*.

eadem. ἀπορία: *dubitatio*.

eadem. μελήσει: *curae erit*.

eadem. παρεγχείρησις: *conatus*.

ep. 5. θησαυρὸς ἄνθρακες: *thesaurus carbones*.

ep. 11. ἢ δεῦρ' ὁδὸς τί σοι δύναται νῦν θεοπρόπε; *inter hoc tibi quid. ualet nunc o uates?*

eadem. βλάσφημα: *maledictum*.

ep 12. καὶ μάλα σεμνὸς: *& ualde grauis*.

eadem. τὴν δ' αἰτίαν τῶν Βρούτων τίς εἶχεν; *caussam uero Brutorum quis tuebatur?*

eadem. κατηχήσει: *instructione*.

eadem. ἐὰν διαμένῃ: *si permanserit*.

ep. 13. ἀναντιφωνησία: *taciturnitas*.

eadem. διάλογον: *dialogum*.

eadem. ἡρακλείδιον: *Heraclideum opus*.

eadem. φιλοσοφοῦμεθα: *philosophamur*.

eadem. τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος: *quae de officio*.

eadem. προσφωνοῦμεν: *nuncupamus*.

ep. 14

ep. 14. συντάξεις: confectionem librorum.
eadem. μετέωρος: animi pendens.
ep. 25. φιλόλογα: ab aequitate non aliena.
eadem. φιλοφρόνως: benigne.
ep. 16. πεπινωμένως: eleganter.
eadem. προκοπὴν: progressum in litteris.
eadem. οἶκος φίλος: domus cara.
eadem. ῥωπογραφία: scriptio de plantis.
eadem. ῥητορεύουσιν: retorissant.
ep. 17. φιλοστόργως: peramanter.
eadem. διδόμενα: data.
ep. 19. ἐργῶδες: laboriosum.
eadem. ἀνεκτὸν: tolerabile.
eadem. σχεδίασμα: ex tempore factum; subitum consilium.
ep. 20. πάσχωτι: patior aliquid, angor.
ep. 21. ἐποχὴ: retentionem.
eadem. ἀκεραίως: sincere.
ep. 26. ψευδογράφῳ: false perscripto.
eadem. ἀτοπώτατον: absurdissimum.
ep. 27. πάνυ φιλοστόργως: ualde amanter.
eadem. βουλύσει: uespera.
ep. 29. ἀμηχανία: inopia consilij.
eadem. σπείσασθαι: indutias facere.
eadem. ἐβδελυττόμην: abominabar.
eadem. σκοπὸς: scopus.
eadem. οὐ παρὰ τούτῳ: non apud hunc.

EX LIBRO XVI.

ep. 1. ἔλθωμεν: eamus.

eadem.

eadem. ὁμοπλοΐᾳ: *societate nauigandi.*
eadem. λῆρος πολύς: *nugae multae.*
eadem. γλίσχρως: *parce, tenuiter.*
ep. 3. σύνταγμα: *uolumen elaboratum.*
eadem. ἀρχέτυπον: *archetypum, exemplar.*
ep. 4. παρὰ λέξιν: *praeter uerbum.*
eadem. μετεωρότερον: *suspensiore animo.*
eadem. ἀσφαλές: *tutum.*
eadem. ῥοπή: *momentum.*
eadem. γαυριῶ: *glorior.*
eadem. μετ' ἀμύμονα: *post expertem culpae. alludit autem ad illud Homeri; μετ' ἀμύμονα πλείονα.*
eadem. ἀμύμων: *repraehensionis expers.*
eadem. ἄμβροτος: *immortalis.*
eadem. συναγωγή: *collectio, uolumen.*
ep. 5. δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες: *longam nauigationem meditantes.*
eadem. ἢ δεῦρ' ὁδὸς τί σοι δύναται; *iter huc tibi quid potest?*
eadem. σύγγραμμα: *conscriptio.*
ep. 6. ἀνεμέσητα: *inuidia carentia.*
eadem. εὐθανασίαν: *facilem mortem.*
eadem. σχόλιον: *annotatiunculam.*
eadem. ἀπολογισμὸν συντάξομαι: *defensionem componam.*
eadem. ἀναπολόγητον: *quod defendi nequit.*
eadem. δυσχρηστία: *difficultas uersurae faciendae.*
eadem. πειράζεσθαι παραλύσει: *tentare paralysi.*

ep. 7.

ep. 7. ἀσχολίαν: *occaſionem.*
eadem. ἀσφαλείαν: *ſecuritatem.*
eadem. ἀπορίᾳ: *dubitatione.*
ep. 8. σκέπτομαι: *conſidero.*
eadem. ἀριστεία: *actio praeclara.*
ep. 10. παῖδες παίδων: *uatinatorum.*
eadem. εἷς ἐμοὶ μυρίοι: *unus mihi mille.*
eadem. ἀδόλεσχος: *loquax.*
eadem. ἀμενεία: *conſtantia.*
eadem. εἰρωνεία: *diſſimulatio.*
eadem. πεπλογραφίαν: *pepli deſcriptionem.*
eadem. ταξιάρχης: *ordinis ductor.*
eadem. τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος: *de officio.*
eadem. τὰ κεφάλαια: *capita.*
eadem. περὶ τοῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος: *de officio, cui quaedam adicta eſt circũſtãtia.*
eadem. προσφωνῶ: *alloquor, ſcribo.*
eadem. ἀνοικεῖον: *alienum.*
eadem. αἰδεσθὲν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ᾽ ὑποδέχθαι: *pudebat quidem abnuere, ueriti ſunt autem ſuſcipere.*
eadem. ἀπάντησις: *occurſus.*
ep. 12. δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα: *longam nauigationem cogitantem.*
eadem. ἀπροσδιόνυσον: *inexſpectatum.*
eadem. ἐν ἀριστερ᾽ ἔχοντα: *ſiniſtra habentem.*
ep. 14. ἐν πολιτικῷ: *in ciuili.*
eadem. μηδὲ σωθείην, εἴποτε τοιοῦτο: *ne ſaluus quidem fiam, ſi quid tale umquam.*

eadem.

eadem. στρατηλάξ: imperator, dux.

EX LIB. I. EPIS. AD BRVTVM.

ep. 1. ἐμφατικώτερον: experßius.

EX LIB. I. EPIST. AD Q. FR.

ep. 2. ἀλλ᾽ἀεί τινα φῶτα μέγαν: sed semper quendam hominem ingentem.

eadem. ἀφελῶς: inconsiderate.

eadem. ὀρθὰν τὴν ναῦν, & ἅπαξ θανεῖν: rectam nauim, & semel mori.

EX LIBRO II.

ep. 3. προφκονομησάμην: praecuraui, prouidi.

eadem. εὐκαίρως: opportune.

ep. 7. εἰλικρινὲς: sincerum.

ep. 9. μουσοπάτακτος: a musis percußus.

eadem. ἀντίεκτον: aequilibrem.

eadem. εἰδ᾽ ἐν αἴᾳ ἔζησας: si uero in terra uixißes.

eadem. ἔα πάσας: mitte omnes.

ep. 17. πολιτικὰ: de republica.

ep. 14. τοιαῦθ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται: talia aerumnosum bellum efficit.

eadem. πραγματικῶς: negotialiter.

eadem. ὑπερβολῶς: supra quam res est.

ep. 15. συνδείπνους σοφοκλέους: concenatores Sophoclis.

eadem. ὑπόθεσιν: argumentum.

eadem. γλαῦκα εἰς Ἀθήνας: noctuam Athenas.

eadem. ῥαθυμώτερα: segniora.

eadem. χαρακτὴρ: stylus.

eadem.

eadem. φιλαλήθως: ingenue.

EX LIBRO III.

ep. 1. ἀποδυτηρίῳ: loco, ubi lauaturi uestes exuebant.

eadem. δευτέρας φροντίδας: secundas curas.

eadem. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται: nosce, quemadmodum alio usus fuerit.

eadem. ἐμβόλιον: interpositionem.

ep. 2. ἀπότευγμα: repulsam.

ep. 3. θετικώτερον: Philosophicis quaestionibus aptius.

ep. 4. ἐνθουσιασμὸς: diuinus furor.

eadem. ἄρη πνέων: Martem spirans.

ep. 5. ὑποθέσεις: argumenta.

eadem. αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων: semper strenue se gerere, & praestantiorem esse alijs.

ep. 6. κλέος: laudem.

eadem. γνῶθι σεαυτὸν: nosce te ipsum.

ep. 7. ἤματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
Ζεὺς, ὅτε δή ῥ' ἄνδρεσσι κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ:
Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.
die autumnali cum abundantissimam pluit aquam Iupiter, cum iam hominibus iratus succenset. qui per uim in foro aliquas sententias ferant, iustitiam autem expellant, deorum uocem non curantes.

ep. 9. τότε μοι χάνοι: tunc mihi dehiscat.

eadem.

eadem. ὃ δὲ μαίνεται οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς: *hoc autem non amplius tolerabiliter.*
eadem. ἐν παρέργῳ: *obiter.*
eadem. ἔπος: *tamen.*
eadem. ἀλλ' οἰμοζέτω: *ſed ploret.*

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVX YZ. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. Aa Bb Cc Dd Ee.

Omnes ſunt quaterniones.